Отак і ви прочитайте!
Щоб не сонним снились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників кого, коли,
За що розпинали!

Тарас Шевченко
«І мертвим, і живим...»
(Повне зібрання творів у 6 томах. – К., 1969 – С. 335)

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ
Книга десята

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КОВАЛЬ В.В.
ПОЛІЩУК В.Т.
ЖУК П.М.
БАБІЧЕНКО С.В.
ЗАХАРЧЕНКО В.І.
КАЛИНОВСЬКА Т.С.
КЛИМЕНКО Т.А.
МАНЬКОВСЬКА Р.В.
МАСНЕНКО В.В.
МЕЛЬНИЧЕНКО В.М.
МОРОЗОВ А.Г.
ПОГОРІЛА О.П.
ШАБАТІН О.О.

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ З ПІДГОТОВКИ ТОМУ

ЖУК П.М.
КОРОЛЬ Р.В.
РУБЦОВА В.Г.
КУБРАК Н.В.

Черкаси
«ІнтроліґаТОР»
2017

ББК 63.3 (4Укр) 6-49
Р 96

Рецензенти:
М.Л. Зеленько – доцент Черкаського державного технологічного університету;
Т.А. Клименко – директор Державного архіву Черкаської області, кандидат історичних наук.

Р 96

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

Черкаська область

Книга десята

Черкаси, «ІнтролігаТОР», 2017. – 640 с.
ISBN 978-617-7274-57-4

Десята книга – це чергове видання науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією. Черкаська область» про жертви політичних репресій тоталітарного режиму, про боротьбу українців у період національно-визвольних змагань у час становлення Держави Україна. Більшість архівних документів публікуються вперше. Вперше оприлюднено і довідки про реабілітованих з особливого архіву СБУ та відповідачів.

Документи і матеріали друкуються мовою оригіналу зі збереженням мовно-стилістичних особливостей тексту. У нарисах і наукових дослідженнях використано архівні документи Державного архіву Черкаської області, архівів УСБУ в Черкаській області та УМВС в Черкаській області.

Книга призначена для широкого кола читачів.

Тираж випущено на замовлення
Департаменту культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської обласної державної адміністрації

ББК 63. 3 (4Укр) 6-49

© ЧОДА, 2017
© Видавництво «ІнтролігаТОР»,
оригінал-макет, 2017

ISBN 978-617-7274-57-4

Сергій ШАМАРА
кандидат історичних наук, доцент,
Віталій МАСНЕНКО
доктор історичних наук, професор

ВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ДО ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ: пам'ять про два десятиліття боротьби українців із імперськими репресіями

2017-й рік позначений для Української Держави двома ювілеями. Обидва вони більше сумні, ніж радісні. А проте постають доречно актуалізованими для сучасних українських громадян із погляду врахування помилок історичного досвіду та формування відповідної культури пам'яті. Пам'яті, котра в радянські часи, як ми знаємо, була посутньо викривлена. Мова йде про 100-річний ювілей Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. та про 80-ту річницю початку Великого терору в Україні й СРСР, власне про трагічний «ювілей» чергового комуністичного терору, який із новою жорстокістю стартував улітку 1937 року.

Очевидними позитивами Української революції були вихід українців із тіні Російської імперії і їхня боротьба за здобуття своєї державності. Боротьба, яка, на превеликий жаль, не завершилась утвердженням української державності. Та радість від успіхів і гіркота поразки, як виявилося, були лише емоційно-моральними передумовами до більш жорстоких, зокрема і фізичних, розправ, спланованих і вчинених над українцями новою імперською силою – російськими більшовиками та філіями їхньої партії із різних куточків колишньої імперії Романових, зшитої методами військової диктатури. В умовах більшовицько-білогвардійського протистояння 1917–1920 рр. та збуреного революцією українського повстанського, а місцями й анархічного, руху 1918–1922 рр., в обставинах декількох іноземних інтервенцій можна вести мову про елементи громадянської війни (повстання Директорії проти Гетьмана П. Скоропадського до прикладу). Але в цілому чітко простежується пресинг із боку російського імперіалізму, що відроджувався у різних військово-політичних формах, – пресинг стосовно свідомих представників української нації, що тільки-но народжувалася. Фактично від глибокої осені 1917 року і до кінця 1930-тих років ми можемо вести мову про двадцятирічну війну російського комунізму з українським націотворенням, у молоху якої були морально репресовані та фізично знищені сотні тисяч і мільйони представників української інтелігенції, землевласницького класу, найманих працівників і навіть радянізованих політичних еліт та війська України.

Пам'ятати про ці злочини – важлива місія сучасників. Реабілітувати жертв цих злочинів – справа не менш важливіша! У цій книзі читачу пропонується чергова серія матеріалів боротьби українців із імперськими репресіями: переважно в контексті боротьби з кривавим комуно-більшовицьким режимом часів Леніна та раннього сталінізму.

Причому часом в умовах «боротьби» не українців із системою, а системи із українством! Коли жертву обирали за ознакою культурної, мовної чи релігійної приналежності, загальної обізнаності, проникливості, – що дратувало творців «єдиновірного» колективного способу виробництва і життя, апологетів та неофітів марксизму-ленінізму, котрі на місцях давали владу і зброю в руки людям, які тупо хотіли наживи і кар'єри, незалежно від закладеного в них від народження культурного коду. Тут варто зауважити, що жертвами більшовицького терору в Україні були представники й інших національностей – єврейської, польської, німецької, вірменської, болгарської та багатьох інших, що століттями жили поряд або ж і спільно з українським народом. Виходячи із принципу «розділяй і володарюй», імперські сили зіштовхували різні нації між собою, ширили ненависть і нетерпимість, педалювали теми ворожості різних класів та етнічностей між собою, створювали та імплементували у суспільну свідомість негативні образи «буржуїв», «куркулів», «непманів», «попівства», «українізаторів», «петлюрівців», «махновців», «посіпак зарубіжного капіталізму» тощо. Комуністична система виховання і пропаганди стала другим, після страху перед політичним та економічним терором, методом створення нового типу людини із «соціалістичним світоглядом». Усіх, хто не піддавався впливам обох методів, ізолювали і нищили. Здебільшого без законних на те підстав або ж за надуманими і сфальшованими звинуваченнями в рамках «більшовицької революційної законності».

Отже, військові та голодоморні терори, практиковані партією більшовиків, таким чином логічно доповнювали цілу систему політичного виховання та покарання незгідних із квазі-радянським способом життя та виробництва так би мовити у мирний час. На ідеологічному вихованні мас у дусі комунізму (соціал-демократії) Ленін й інші більшовики наголошували ще до Першої світової війни та розпаду Російської імперії. Їхня політична сила не заперечувала радикальних методів перекроювання влади і суспільства, цинізму та лицемірства і щойно випала така нагода, як бойові загони цих «інтелектуалів» експериментальної суспільної інженерії приступали до своєї кривавої справи. У кожному регіоні імперії, що розпадалася, ленінці, а згодом і сталіністи, відшукували свідомих колаборантів, здатних від імені своїх націй і краю представляти ідеологію більшовиків. Саме їм комуністи передавали владу на місцях, надавали військову допомогу та інші ресурси. І сьогодні важливо усвідомлювати, що не тільки російський агресор здійснював військові та цивільні злочини в Україні тих часів, а й місцеві люди, вчорашні сусіди і навіть партнери по бізнесу, але з наганом і компартійним квитком у кишенях.

Це означає, що агенти більшовицьких репресій, реабілітацією жертв яких ми займаємося вже більше двадцяти років, були зокрема й уродженцями Черкащини. Вони чітко виконували накази більшовицького центру, прагнули вислужитися і зробити кар'єру, підставляли, ув'язнювали і вбивали своїх співгромадян. Ця тема лише нещодавно стала набутком новітньої дискусії про перебіг репресій тоталітарного режиму в Україні. І вже перші її підсумки дають підстави стверджувати, що в сучасній Українській Державі потрібно не тільки скласти

вичерпний список жертв комуністичних репресій і реабілітувати їх, а й укласти список їхніх катів на місцях і засудити це явище. Досить швидко це зрозуміли у Польщі, де під декомунізацією розуміли не просте перейменування вулиць і демонтування пам'ятників комуністичної доби, а детальну люстрацію і політичну нейтралізацію вчорашніх співробітників «пенеерівської» держави-маріонетки Кремля. Польська політика пам'яті сьогодні чітко спрямована на засудження всіх, хто був учасником організації комуністичного окупаційного режиму з 1939-го по 1989-й рік. В Україні зі зрозумілих причин така глибока декомунізація пробуксовує. По-перше, тому що тоталітарну систему комуністи почали впроваджувати тут на 20 років раніше, ніж у Польщі, – а значить фактично не збереглося свідків цього масового злочину, крім власне кримінальних справ їхніх жертв. По-друге, Українська РСР, її політична еліта (зокрема, і в областях та районах) на початок 1940-х років самі стали частиною тоталітарної системи. В епоху горбачовської перебудови і вже в часи незалежності України можна було спостерігати, як діти й онуки партійних функціонерів та чинів НК–ДПУ–НКВС–КДБ продовжували посідати високі посади. По відродженню суверенної Української Держави вони «забули» про свій компартійний родовід, а з-за млявості та необачності українського національного руху змогли ввійти до його структур і по суті очолити та блокувати процеси їхнього викриття й усунення від державної політики та місцевого самоврядування.

Отже, складання списку катів українського народу та представників інших національностей на Черкащині, ретельне дослідження їхніх біографій та діяльності сьогодні лише розпочинаються. Проте у матеріалах, які подано у цій книзі, читач уже може зустріти прізвища вище описаних виконавців комуністичних репресій. Тут важливо зауважити, що саме оприлюднення того чи того прізвища не ставить клеймо на всіх, хто є його носієм, і навіть на тих, хто має до конкретної особи родинне відношення, бо ж «діти не повинні відповідати за дії своїх батьків». Але важливо усвідомлювати й те, що діяльність цих агентів Кремля стала призвідником до ламання тисяч людських доль наших громадян, була необхідним гвинтиком у процесі створення гігантської репресивної машини, вирощення кровожерливої до своїх людей наддержави. І реабілітація жертв комуністичних репресій не може відбутися без одночасних ідентифікації та морального засудження їхніх безпосередніх катів. У 1990-х роках вчорашні комуністи і компартійні історики досить вдало підкинули «незалежним» дослідникам тезу про те, що в усьому винен Сталін і якийсь там теоретичний сталінізм. Але зараз ми чітко усвідомлюємо, що були ще ленінці і сталіністи у регіонах, які виконували і навіть перевиконували на свій розсуд репресивні плани комуністичних вождів.

Усвідомлюємо також, що Українська революція 1917–1921 рр. мала своє продовження і в пізніші роки. Недаремно ж ДПУ УССР лише в березні 1926 р. дійшло однозначного висновку, що «політичного бандитизму в буквальному значенні цього слова на Україні нема» [1, арк. 37], а перенесення столиці Української РСР із прикордонного Харкова до центрально-українського Києва стало взагалі можливим лише в

1934 р., по проведенню судових процесів над українською інтелігенцією, колективізації, Голодомору і винищенню українського повстанства в уособленні селянських бунтів. 1937-й рік став роком «закріплення успіхів» антикуркульської боротьби 1929–1932 рр., адже вважалося, що по відбуттю в Сибірі 5-8 років виправних робіт розкуркулені українські селяни поверталися у свої села і «продовжували свою підривну діяльність». Але Великий терор 1937–1938 рр., як ми тепер знаємо, перевершив усі ліміти, про які вели мову Сталін чи Берія. Крім власне вчорашніх «куркулів», під підозрою опинилося фактично все населення міст і сіл України. Вершителями їхніх доль стала невеличка група людей із рядів компартії, керівників та рядового складу правоохоронних органів.

Партійні організації, задіяні в «Куркульській операції» 1937-1938 рр., адресували свої листи з пропозиціями стосовно трійок і повідомлення про чисельність колишніх «куркулів» і карних злочинців за адресою: «Москва. ЦК ВКП(Б), тов. Сталіну». Шифровки затверджувалися Політбюро під назвою «Про антирадянські елементи», а зазначені в них, як правило, 3 кандидати офіційно призначалися членами трійок, що повинні були розглядати справи у прискореному позасудовому порядку. Як незабаром з'ясувалося, ліміти, затверджені Політбюро, воно лише брало до уваги і вони не були остаточними [2, 14]. Завжди існував люфт для ініціативи «знизу». Наприклад, Ю.Г. Євдокимов, який змінив чекістський мундир на френч керівника парторганізації Азово-Чорноморського краю, повідомляв: «Відомості по групі кримінального елементу є сугубо попередніми» [2, 15]. Не дивним виявляється і прохання регіонів про продовження терміну подання даних про численність тих, кого планували репресувати. Наприклад, про продовження термінів до 13 та 15 липня клопотав перший секретар Київського обкому С.О. Кудрявцев та перший секретар Донецького обкому Е.К. Прамнек [2, 47].

Важливо наголосити, що згадані вище шифровки несуть велику цінність для дослідників. Приблизно 30% телеграм, що надійшли до ЦК, містили в собі прохання регіональних партійних керівників репресувати разом із куркулями і карними злочинцями інші групи населення, які відзначилися ворожістю, небезпекою або шкідливістю. До цього контингенту зараховували ув'язнених священиків, «церковників», мусдуховників (ісламських духівників), ламів, націоналістів-терористів, білогвардійців, спецпереселенців, які «проявляють за останній час контрреволюційну активність і посилену втечу з селищ», шкідників під час збирання зернових, паліїв, членів банд, колишніх членів антибільшовицьких партій, членів родин «куркулів» і карних злочинців, засуджених трійками за першою та другою категоріями, поміщиків, членів козачо-білогвардійських організацій, реемігрантів, перевізників, жандармів, карателів та інших колишніх слуг царського режиму [2, 17-18].

На жаль, суспільна свідомість більшості українських громадян ще не пройшла вкрай необхідного очищення від тоталітарної комуністичної спадщини. Тому звернення до надзвичайно болючої теми репресій комуністичного режиму розглядається нами, передовсім, як одна з

можливостей стимулювати соціальне оздоровлення українського загалу, прищепити йому імунітет від спокуси тоталітаризмом і диктатурою будь-якого ґатунку. А така небезпека уявляється більш ніж реальною. Адже і нині не бракує політичних сил, які докладають чималих зусиль аби повернути Україну в «щасливе» минуле, вихваляють злочинний тоталітарний режим, у тому числі й у його найбільш одіозній сталінській формі, тим самим руйнуючи українську державність. В інших державах пострадянського простору також існує загроза тоталітаризму. Особливо відчутно це у сучасній Росії, де чинна влада задля підкріплення своїх оновлених великодержавних імперських амбіцій свідомо відбілює темні сторони радянського тоталітарного минулого, перетворюючи диктатора Сталіна у «вдалого політичного менеджера», який буцімто відновив велику країну і захистив її та цілий світ від нацистської навали. Така маніпуляція історичною пам'яттю вже має свої негативні наслідки. Масова свідомість російського суспільства не виявляє несприйняття тоталітарних практик і моделей поведінки як у історичному минулому, так і у сьогоденні. Очевидно, не випадково Й. Сталін опинився серед лідерів симпатій росіян ще в межах проекту «Ім'я Росії. Історичний вибір – 2008». Громадяни Росії, у переважній більшості, також підтримують агресивну політику В. Путіна щодо України та інших країн.

Зрозуміло, що це не може не викликати стурбованості європейської громадськості, яка, зокрема, знайшла своє втілення у резолюції Парламентської асамблеї ОБСЄ «Возз'єднання розділеної Європи: заохочення прав людини і громадянських свобод в регіоні ОБСЄ у XXI ст.», схваленої 3 липня 2009 р. у Вільнюсі. У цьому документі нагадується, що знання історії допомагає уникнути повторення злочинів тоталітарних режимів, як нацистського, так і сталінського, які несли з собою геноцид, порушення прав і свобод людини, злочини проти людяності. А відверте обговорення історії буде сприяти примиренню на основі істини і вшануванню пам'яті загиблих. Тому до всіх держав-учасників організації і був звернутий заклик – продовжити дослідження тоталітарної спадщини і посилити просвітницьку роботу щодо злочинів тоталітарних режимів.

На жаль, ця резолюція викликала тоді вкрай негативну реакцію з боку російської влади. У спільній заяві Ради Федерації і Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації від 7 липня 2008 р. відкидається ідея розглядати в одній площині сталінський і нацистський режими як тоталітарні та антилюдяні. Зроблено це під прикриттям неприпустимості глумління над пам'яттю «мільйонів наших співвітчизників, які віддали в роки Другої світової війни свої життя за звільнення Європи від фашистського рабства». Як і варто було очікувати, з цією заявою солідаризувалися й проросійські сили в Україні, передовсім представники забороненої тепер компартії. Насправді у такій позиції не складно побачити навмисну політизацію проблеми і свідому підміну понять. На наше переконання: воїнів, які загинули у боротьбі з нацизмом, не можна ототожнювати зі сталінським режимом. Навпаки, відверте і чесне визнання сталінізму антигуманною ідеологією та злочинною практикою допоможе у всій повноті побачити

справжній героїзм і трагедію радянських громадян, які винесли на собі весь тягар історії, зокрема і згаданих вище воєнних років.

Розглядаючи історію комуністичних репресій, окремо варто наголосити на теророві щодо української інтелігенції, передовсім освітян України. Зрозуміло, що ця політика ґрунтувалася на певних доктринальних засадах, основу яких становили загальні марксистські принципи, помножені на специфіку їх ленінської та сталінської інтерпретацій. Тривалий час, принаймні від періоду хрущовської «відлиги», ведеться мова про буцімто спотворення Сталіним ленінських теоретичних засад, зокрема й у питанні ставлення до інтелігенції, освіти, виховання тощо. Неупереджений аналіз все ж змушує схилятися до іншої думки – кривавий диктатор був спадкоємцем і послідовним продовжувачем ленінської спадщини. Практично всі теоретики більшовизму: В. Ленін, М. Бухарін, Л. Троцький, Й. Сталін сповідували політизовані, суто утилітарні підходи до інтелігенції, не відкидали використання проти неї «концентрованого насильства». Після офіційного засудження «культу особи» Сталіна доктринальна основа радянського режиму, його ідеологічна платформа все ж залишилася комуністичною. Отже ідеологічні підвалини каральної політики радянського режиму мали спільні ознаки для всього часу його існування. Окремі відмінності носили ситуативний характер і не змінювали антигуманітарної сутності компартійної влади.

Також треба враховувати ту особливість, що радянський режим мав великодержавний характер. У цьому сенсі він був послідовним спадкоємцем російської імперської влади. Великодержавний шовінізм у ставленні до всіх неросійських народів так ніколи і не був подоланий за весь час існування СРСР. Навіть, у досить ліберальні 1920-і роки, під час декларованої політики коренізації (українізації), однією з засадничих ідеологем правлячої комуністичної партії була боротьба з т.зв. «буржуазним націоналізмом», особливо з його українським варіантом. Звідси зрозуміло чому українська історія радянського часу так густо рясніє ідеологічно-репресивними кампаніями з подолання «шумськізму», «хвильовизму», «волобуєвщини», «єфремовщини», «скрипниківщини», націоналістичних «ухилів» Шелеста тощо. Під час цих кампаній нищівний удар каральних органів був скерований передусім на тих українських освітян, які виявили бодай найменші національні симпатії. Вони в очах влади автоматично зараховувалися до ворогів режиму – «петлюрівців», чи то в більш сучасному ідеологічному обрамлені (принаймні від часів Другої світової війни) – «українсько-німецьких націоналістів», «бандерівців» тощо. Особливого удару за часи комунізму було нанесено національній освітній інтелігенції, як основному провіднику української національної ідеї у маси.

Тоталітарний режим на різних етапах свого існування активно застосовував пагубні принципи «соціальної інженерії», при цьому повністю виключаючи суб'єктність самого суспільства. Тобто, владна верхівка, використовуючи найрізноманітніші важелі поліцейської держави для створення «нового суспільства», фактично руйнувала існуючі соціальні структури, знищувала цілі верстви населення (сумнозвісна мета ліквідувати «експлуататорські класи»), не кажучи вже про окремих

людей. У цьому сенсі масові репресії були лише знаряддям такої суспільної трансформації. Але цілком зрозуміло, що провідників більшовицької політики не цікавила згода самих людей будувати «рай на землі» коштом величезних втрат. Тим більше, суспільство позбавлялося будь-якої можливості впливати на ті зміни, що з ним відбувалися. Отже спільнота «совєтських громадян» перетворювалося на пасивну масу населення, позбавлену можливостей до самоорганізації.

У таких умовах освітянам була відведена функція технічного забезпечення процесу продукування «нової радянської людини». А для цього не було потрібно виконувати особливу соціальну роль, традиційно притаманну інтелігенції. Навпаки вона була небезпечна й шкідлива для влади. Режим потребував не справжніх інтелігентів, а «спецiв» – спеціалістів з обслуговування різних сфер суспільного буття, зокрема й освітньої галузі. Звідси неминуча установка на знищення інтелектуального потенціалу суспільства, на його примітивізацію. Адже над такою спільнотою легше проводити різноманітні соціальні експерименти.

Репресії були звернені проти всього педагогічного загалу, починаючи від співробітників центральних і регіональних органів управління, викладачів вищої і середньої спеціальної школи, вчителів шкіл початкової і середньої освіти, закінчуючи співробітниками дошкільної ланки. На початковому етапі об'єктом особливої уваги владних органів були освітяни «старої школи». Але у досить стислі терміни репресії біли поширені і на представників нової «робітничо-селянської» генерації педагогів, вихованої вже в умовах диктатури від імені пролетаріату.

Хронологія репресій освітян мала певну закономірність. Проведений аналіз дозволяє виокремити кілька «пікових» періодів, на які припадає найбільше репресованих педагогів Черкащини. У перший з таких екстремальних періодів – 1929-1930 рр. було репресовано в середньому у 2-3 рази більше вчителів, ніж за попередні роки існування радянського режиму в Україні. Наступний «кривавий пік» припадає на 1933 р. У цей моторошний рік, окрім геноциду голодомором, влада знищувала вчительство через репресивно-каральну систему. Однак, найбільша вакханалія беззаконня відбулася все ж у 1937-1938 рр. Кількість знищених режимом вчителів за ці два, справді страхітливі, роки становить понад половину від усіх репресованих педагогів, імена яких нам вдалося на цей день встановити. Останній «пік» репресій педагогів прийшовся на 1944-1946 рр. Виявлені нами тенденції очевидно мають загальноукраїнську закономірність. Для порівняння наведемо дані з Луганської області. Тут також найбільше репресованих припадає на 1929-1935 рр., 1937-1938 рр. та 1941-1945 рр. [3, 12].

Уже впродовж 1920-х рр. більшовицький режим, поряд зі спробами ідейного впливу на освітян, широко використовував репресивні методи. На це скеровувались рішення вищих керівних органів правлячої компартії. Так, у резолюції XII Всеросійської конференції РКП(б), яка відбулася у серпні 1922 р., йшлося про те, що «не можна відмовитися і від застосування репресій... щодо політиканствуючих верхівок мнимобезпартійної, буржуазно-демократичної інтелігенції» [4, 379].

Ця вказівка одразу була покладена в основу практичної діяльності КП(б)У. Вже 12 вересня того ж року другий секретар ЦК республіканської парторганізації Д. Лебедь наказав губкомам посилити репресії, не доводячи їх до масових масштабів. Основними об'єктами політичного насильства правлячий режим на той час визначив: учительство, професуру, автокефальну церкву [5, арк. 128].

При цьому варто враховувати, що у першій половині 1920-х рр. активна частина українського вчительства зазнала політичних переслідувань з боку нової влади у зв'язку зі спробами останньої подолати масовий повстанський селянський рух. Сільське вчительство небезпідставно розглядалося режимом як ідейний натхненник і організатор антисовєтських виступів. Однак відчуваючи слабкість своєї влади в Україні, більшовицька партія змушена була використовувати метод «батога і пряника», що знайшов своє відображення у проведенні політики обмежених репресій.

Серед найрізноманітніших їхніх форм найпоширенішими були судові процеси. Зокрема, інструкція ЦК КП(б)У «Постановка показових судових процесів» (1921 р.) пропонувала розглядати їх як одну «з найбільш популярних форм і методів агітації» [6]. Отже, для комуністичного суду основним критерієм діяльності визначалася не законність, а політична доцільність і пропагандистський ефект. Першим у реалізації цього плану був суд над членами ЦК Української партії соціалістів-революціонерів, який відбувся у травні 1921 р. у Києві. Про його характер чудово свідчить рішення ЦК КП(б)У, прийняте напередодні: «Питання вироку, дивлячись за ходом і обставинами, вирішити попередньо тт. Мануїльському, Затонському, Шумському. Процес використати для надання характеристики поведінки української інтелігенції» [7, арк. 120]. Усі засуджені за цим процесом справді належали до інтелігенції, а частина з них, зокрема професор С. Остапенко (колишній прем'єр-міністр УНР) й безпосередньо займалися педагогічною діяльністю. Про антиінтелігентську спрямованість свідчив і звинувачувальний вирок, в якому вказувалося: «Київський процес був свого роду останньою підсумковою рискою, підведеною історією під ідейним розвалом, гниллю і розкладом української «самостійницької інтелігенції» [8, 4].

Великого розголосу на Черкащині набув процес над учасниками т.зв. «Городищенської філії Союзу визволення України». У 1921 р. студентами Городищенського агротехнікуму за дозволом Народного комісаріату освіти було започатковано збирання матеріалів для видання українською мовою журналу «Рілля» – агрономічного, культурно-просвітницького характеру. Ініціативною групою видання були студенти Олександр Махиня і Максим Посунько. Авторами статей, крім студентів, виступили викладачі, лікарі, священики, службовці. Такий цілком безневинний привід був використаний співробітниками ДПУ для розкручування справи про існування розгалуженої «петлюрівської контрреволюційної організації», до якої, окрім великої групи студентів згаданого технікуму, зарахували вчителів, селян с. Валява, працівників кооперації з Черкас, службовців залізниці тощо. Всього до кримінальної відповідальності було притягнуто 44 особи.

По закінченню Української революції, у січні 1923 р. в Черкасах відбулася перша виїзна сесія Київського губернського революційного трибуналу [9, арк. 680-713], яка винесла досить суворий вирок звинуваченим за ст. 58-1: сімнадцять осіб було засуджено до вищої міри покарання, інші отримали різні терміни ув'язнення (від 10 до 1 року). Пізніше Президія ВУЦВК переглянула вироки, замінивши розстріл на 10-річне ув'язнення і скоротивши інші терміни покарання на половину. Серед засуджених – вчитель Городищенської школи В.А. Пінчук, інструктор «Всеобучу» О.О. Воротило, студенти Городищенського агротехнічного технікуму: О.В. Махиня, М.П. Посунько, П.А. Петруха, Н.Ф. Петруха, Д.Д. Дядюра, О.Д. Осауленко, С.Я. Горідько, Є.І. Хамаза, учень Городищенської агрошколи при цукрозаводі В.Є. Труш. По цій справі був заарештований і завідувач семирічною заводською школою м. Городище, за сумісництвом викладач Городищенської агротехнічної школи А.С. Бодня-Бодненко. Однак після двох місяців ув'язнення він був звільнений і в матеріалах трибуналу фігурував лише як свідок.

У серпні 1924 р. в Умані відбувся суд над учасниками антибільшовицького повстання, яке охоплювало території колишніх Уманського та Звенигородського повітів. Серед засуджених до вищої міри покарання – розстрілу, знову бачимо колишніх вчителів: П. Дерещука та О. Кульчицького-Криницького. Пізніше смертний вирок замінено на десять років ув'язнення, а навесні 1927 р. їх узагалі було амністовано. Проте не надовго – обидва розстріляні за іншими вироками у 1929 році.

Нова, вже сталінська хвиля репресій проти українських освітян розгорнулася із сумно відомої справи «Спілки визволення України» (СВУ). Як відомо, з 45 засуджених абсолютну більшість становили працівники освітянського цеху: 2 академіки ВУАН, 15 професорів вишів, 2 студенти, 1 директор середньої школи, 10 учителів. Серед засуджених було семеро уродженців Черкащини. Основним фігурантом сфальсифікованої справи каральні органи зробили нашого земляка, уродженця с. Пальчик колишнього Звенигородського повіту (нині Катеринопільського р-ну), відомого громадського діяча й науковця, академіка С.О. Єфремова. До справи як «керівник» однієї з периферійних філій СВУ у Дніпропетровську був долучений і його молодший брат професор П.С. Єфремов [10, арк. 237]. Іншу, вінницьку філію організації, буцімто очолював уродженець Смілянщини В.Д. Отамановський. Серед засуджених був і відомий педагог, теж уродженець Черкащини, В.Ф. Дурдуківський, якому також інкримінували належність до керівництва «контрреволюційної організації». Як рядові члени у справі СВУ були репресовані наші земляки: професор М.А. Кудрицький, вчителі – Ю.К. Трезвинський і А.П. Залеський (Заліський).

Основною метою судового процесу СВУ, який відбувався у приміщені Харківської опери 9 березня – 19 квітня 1930 р., було завдати смертельного удару по українській еліті, передовсім науковій та освітянській, поставити під повний контроль влади інтелігенцію. Сам судовий процес був тільки приводом для розгортання широкомасштабних репресій. Тільки за цією справою невдовзі було заарештовано

ще 700 осіб. А всього, за підрахунками дослідників, під час і після процесу «СВУ» було заарештовано, знищено або вислано понад 30 тисяч осіб. Безумовно, що величезну частину з них становили вчителі і викладачі навчальних закладів різного рівня. Саме серед вчительства, особливо сільського, були проведені чисельні арешти за «ідейний чи родинний зв'язок з куркульством», «антирадянську агітацію» та інші «контрреволюційні дії» [11].

При розкручуванні маховика репресій проти української інтелігенції в поле зору черкаських «правоохоронців» потрапили освітяни, які так чи так були пов'язані з Етнографічною комісією ВУАН, зокрема, родина Терещенків із с. Попівка, Звенигородського району, – сестри Софія, Горпина і Ганна, брати Калень та Нифонт. Адже саме – Калень Терещенко створив перший в Україні пам'ятник Т. Шевченку, його брат Нифонт разом із сестрами заснував художню школу ім. Т. Шевченка у Звенигородці, сестра Софія – краєзнавчий музей у тому ж містечку, зібрала численні етнографічні матеріали Шевченкового краю. Отож оминути це «націоналістичне гніздо» репресивні органи не змогли. Тим більше, в період розкручування процесу «СВУ». І всіх сестер – Софію – як директора народного музею, її сестру Горпину, як екскурсовода музею, Параску як прибиральницю арештували, а разом із ними ув'язнили й Юхима, брата Агатангела Кримського, викладача російської мови у Звенигородській середній школі та ще з десяток педагогів різних навчальних закладів. Усі ці дії у слідчих документах кваліфікувалися як викриття «Звенигородської ячейки» СВУ.

Ще у 1929 р. була заслана на Соловки група працівників освіти Уманської округи – і серед них Юрій Карась-Галинський. Йому вдалося втекти з концтабору, перебратися в Польщу – і там у Львові видати в 1931 р. у видавництві «Червона калина» книжки «Пекло на землі», «Червоний чад», в яких настільки детально описав Соловки, що західноєвропейська інтелігенція навіть не повірила, що такі жахіття можуть бути на землі.

Упродовж 1932 р. органами ДПУ фабрикувалася справа т.зв. «Української революційно-демократичної спілки», за якою до карної відповідальності було притягнуто 70 осіб. І знову, як і у випадку зі справою «СВУ», серед репресованих виявилося чимало освітян: 5 науковців і аспірантів, 13 студентів, 12 вчителів. Географія їхнього проживання також була досить розгалуженою: Київ, кілька районів Київської, Вінницької, Дніпропетровської областей. Серед них були й освітяни Черкащини: П.Д. Коляда – вчитель школи с. Горобіївка Канівського району, М.О. Телиця й М.І. Бородій – педагоги з Монастирища, С.М. Середа – вчитель із Городища та інші. Але чи не найтрагічнішою виявилася доля цілої родини педагогів – братів С.Є. та М.Є. Підгайних та їхньої сестри А.Є. Кипи (по чоловіку). Молодший із братів Сергій Єрофійович, уродженець с. Вираїв (Корсунщина), як один із «керівників контрреволюційної організації», був засуджений до розстрілу. Матвій Єрофійович, уродженець с. Яблунів Канівського району, за те, що не доніс на свого брата, отримав 10 р. концтаборів. Найменше постраждала Акилина Єрофіївна, уродженка с. Яблунів Канівського району, якій теж інкримінували недонесення на брата, за

що загрожувало 5 р. таборів. Але, пробувши 4 місяці під арештом, вона була звільнена і кримінальна справа проти неї припинена за постановою судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 23.01.1933 р. Тієї ж трійки, яка репресувала її братів. Причини такого рішення невідомі. Дослідниця цієї справи Т.Ф. Григор'єва висловлює припущення, що «перепусткою на волю були 10 золотих рублів, що вилучили під час трусу» [12, 29-30].

Окремою сторінкою репресій, яких зазнали від режиму освітяни, був голодомор 1932-1933 рр. Про це яскраво свідчать умови життя і праці тогочасних сільських педагогів. Сталін і підпорядковане йому республіканське керівництво вбачало в багатотисячній «армії українських вчителів» потенційну загрозу своєму режимові. Тож було зроблено ставку на фізичне знищення одного з найчисельніших духовних провідників української нації – сільського вчительства, зокрема засобами влаштування голоду.

Дослідник М. Кузьменко справедливо зауважує, що «примара голоду наздогнала педагогів значно раніше, ніж вона накрила українські села» [13, 421]. Так, навесні 1931 р. наркомат постачання УСРР, виконуючи директиви уряду та партії, скасував порядок централізованого постачання хліба вчителям, інтернатам, систему гарячих сніданків для школярів. 28 травня 1931 р. політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову «Про матеріально-побутовий стан учительства», визнало факт затримки вчителям зарплати на 2-3 місяці, але водночас затвердило скасування системи їхнього постачання із централізованого фонду. Натомість, у постанові містилося доручення керівникам місцевих органів влади та колгоспам вирішити цю проблему [13, 419-420].

У березні 1931 р. на всесоюзному та республіканському рівні було прийнято рішення припинити продовольче постачання в ті регіони, які не справляються з планом хлібозаготівель. У результаті дії такого «виховного заходу» в Україні було відрізано від постачання майже половину наявних адміністративних одиниць районного рівня. Наслідки були жахливими: масовий голод учнів сільських шкіл і, звісно ж, їхніх учителів [14, 101]. Було зірвано навчальний процес. Для пояснення проблеми невиконання всеобучу (причинами якого не в останню чергу було голодування вчительства) традиційно стали шукати т.зв. «шкідників» і «класових ворогів». Органами прокуратури тільки за першу половину 1931 р. було заведено 306 кримінальних справ проти «соціально-небезпечних дій окремих груп», які спрямовували свою діяльність на зрив всеобучу [14, 105].

Із вище сказаного випливає: ще в 1931 р. серед сільського вчительства став ширитися голод. Учитель був змушений жебракувати, наймати на чорну фізичну роботу. Все це супроводжувалося надзвичайними продовольчими й матеріальними злиднями. Цікаво, що хліб, який мали борошномельні підприємства, установи споживчої кооперації, окремі колгоспи, органи Наркомпостачу, боялися надавати вчителям, аби не викликати підозри у порушенні директиви про заборону централізованого забезпечення освітніх закладів [13, 420].

Унаслідок такої політики комуністичної влади щодо вчительства достатньо помітною стала тенденція скорочення їхнього матеріально-

го забезпечення. Зокрема, це видно з відомостей про постачання та зарплату вчителів за II і III декаду липня 1931 р. Ось які повідомлення надходили з місць:

«Білолуцький район – вчителі району розбігаються, бо на селах не одержували по 2 місяці борошна та по 3 міс. цукру... Надіслане вчителям масло давали іншим.

Березанський район – одержують освітяни в рахунок пайка пріле жито, яке вживати не можна, так само крупи. Промкрамом не постачаються.

Смілянський район – справа з постачанням вчительства набуває загрозливий характер. 3 місяці як із постачання хлібом зовсім зняті члени сім'ї вчителів...

Криворізький район – зарплата вчителям видається із запізненням, особливо на селі. Харчопродукти одержують теж з перебоями» [15, арк. 11-13].

Місцеві органи влади і, звісно ж, самі вчителі намагалися з'ясувати, хто ж повинен постачати вчительство хлібом. «Колгоспи без трудоднів хліба не дають, – повідомлялося з окремих районів, – а в Райсоюзі немає заготовленого. Вчителі пішли заробляти хліб» [15, арк. 12]. Ті, яким це вдалося зробити, змогли вижити, принаймні, в 1931 р. Однак масовий мор голодом, який більшовики запровадили в 1932-33 рр., забрав десятки тисяч життів сільських учителів.

Офіційна статистика свідчить, що в 1931/32 навчальному році в 19895 сільських школах України різного типу працював 95751 вчитель, а в наступному – 1932/33-му – при тій же кількості шкіл ніби працювало 96235 учителів [14, 101]. Утім, цим показникам довіряти немає підстав, адже відомо, що в голодоморні 1932-1933 рр. понад 40 тис. сільських учителів перебувало на грані виживання, і, звісно ж, чимала частина з них опинилася «за граню» [13, 424]. Що вже казати, коли, за офіційними даними, в період 1931/32-1933/34 навчальних років лише учнівський контингент сільських шкіл скоротився на 221 тис. осіб [14, 101].

У жовтні 1932 р. Укрколгоспцентр затвердив новий порядок постачання вчителів, згідно з яким сільськогосподарськими продуктами забезпечувалися лише ті сільські вчителі, які входили до зони «суцільної колективізації». В інших же селах постачання здійснювалося відповідно до рівня усуспільнення селянських господарств [13, 421]. У такий опосередкований спосіб радянська влада поставила життя сільського вчителя у залежність від успіхів колективізації, – і необхідно зазначити, багато-хто з учителів почав агітувати селян за утворення колгоспів. Тим часом зарплата їхня від цього аж ніяк не зростала, – навпаки, сільським учителям по декілька місяців не видавали їхніх законно зароблених грошей. Лише в 98 районах Української СРР (яка налічувала на той час 484 райони) заборгованість зарплати вчителям сягнула 3 млн. крб. [13, 422].

Унаслідок голодування і злиднів сільські вчителі, які навчалися на заочному відділенні в якомусь з обласних вишів, масово не з'являлися на екзаменаційні сесії. На весняну сесію 1933 р. підвищувати кваліфікацію не приїхало понад 40 тис. українських вчителів [13, 424].

Улітку 1933 р. на сесію приїхали лише 30% заочників Житомирського Інституту соціального виховання (далі – ІСВ), 29,8% Київського польського та 30,1% Київського українського ІСВ, 28% Уманського і 22% Черкаського ІСВ. Дві третини вчителів залишилося в районах, охоплених голодом [13, 423].

Серед причин неявки на сесію в 1932 р. заочники відзначали: невидачу зарплати (Уманський, Черкаський ІСВ), «матеріальні обставини вчителів» [16, арк. 14]. Набула поширення практика складати сесію в найближчому (чи то дешевшому, за особистими витратами) Інституті соціального виховання. Так, із протоколу кваліфікаційної комісії Державної сесії заочників Київського ІСВ від 12 серпня 1932 р. дізнаємося про те, що траплялися випадки, коли студенти-заочники Київського ІСВ складали сесію в Черкаському ІСВ [17, арк. 41]. Все це, безумовно, впливало на фахову підготовку вчительства, на морально-психологічні обставини їхнього життя.

Незважаючи на вище сказане, варто погодитися з дослідниками, які наводять багато прикладів, коли сільське вчительство ставало на захист інтересів селянства, і, зокрема, виступало проти реквізиції хліба в голодоморні 1932-33 рр. [16, арк. 107]. Партійні керманичі не могли не знати про це, а тому на противагу таким настроям улітку 1933 р., коли з голоду пухли мільйони мешканців українського села, Г. Петровський писав, що «вчитель та учні не повинні стояти осторонь найважливіших чергових робіт на селі», закликав їх «організовувати допомогу колгоспам, радгоспам, щоб найкраще впоратися з цими роботами, щоб зміцнити колгоспи» [16, арк. 106].

Таким чином компартія, навпаки, намагалася якомога ширше залучити сільських вчителів до хлібозаготовчих кампаній, вважаючи, що авторитет вчителя (у селянському сприйнятті – «грамотного чоловіка») у такій справі може знадобиться. Певною мірою ці сподівання справдилися. Деякі з учителів заповзятливо взялися навіть за реквізиції. Так, у Канівському районі один з учителів-учасників хлібозаготівлі з метою вивідати, де хліб, чинив над селянами тортури: зокрема, зачиняв їх (у лютому!) до «холодної» і обливав водою. На Одещині саме вчителі виявили 95 ям із зерном, «прихованих куркулями» [16, арк. 107]. У зв'язку з цим можна зрозуміти лють українських селян, що вдавалися до розправ із такими вчителями (про це неодноразово, як про приклад «куркульських заворушень» проти «радянських працівників освіти», наголошувала комуністична історіографія).

У 1933 р., замінивши на посаді керівника Наркомату освіти УСРР М. Скрипника, В. Затонський здійснив «генеральну чистку» всіх ланок освітньої інфраструктури. Найбільше постраждали якраз ті діячі, що мали безпосередній зв'язок із сільською освітою: було повністю оновлено склад завідуючих районних виконкомів народної освіти, звільнено з посад 4 тис. учителів [16, 90]. Переслідування і репресії стали додатковим важелем впливу на голодуючого вчителя.

Етноцид-голодомор, який застосувала радянська система щодо української нації засобами масового нищення сільського вчительства на початку 1930-х рр., мав жахливі наслідки. У 1933 р. дефіцит

педкадрів в Україні становив 30 тис. учителів [15, 426]. Частина місцевостей зовсім не мала вчителів. Фактично у вересні 1933 р. не відбулося початку навчального року. Нікого і нікому було вчити: 70-80% дітей із запланованої кількості так і не сіли за парти. У зв'язку з цим 8 травня 1934 р. РНК УСРР видав постанову «Про повернення колишніх учителів на роботу до політехнічної школи». Буквально це означало примусове переведення на роботу до шкіл осіб із педагогічною освітою, які працювали в кооперативах, на адміністративних посадах, будівництві та інших установах переважно у містах [15, 425].

Після голоду 1932-33 рр. сільські вчителі, які здобули освіту до 1920 р., становили не більше 10% від загальної кількості сільських педагогів УСРР. Майже всіх їх було «добито» репресіями другої половини 1930-х рр. Тож, цілковито можна погодитися з висновками Ю. Шаповала: «Голод і господарські проблеми в Україні були пов'язані з національною політикою… Цей фактор став основною відмінністю ситуації в Україні від того, що відбувалося в той же час у Росії або в Казахстані. Терор голодом набирав яскраво антиукраїнського забарвлення» [18, 4]. Сільський вчитель, в якому «українськість» була представлена найбільше, відповідно до етноцидних планів Сталіна в УСРР, мав зникнути.

Отже становище сільських учителів під час голодомору початку 1930-х рр. було незавидним. З одного боку, вони були об'єктом пресингу влади і заручниками необхідності підтримувати усі її «революційні» заходи на селі, а з іншого, вони добре усвідомлювали біль і страждання українського селянства, з яким жили в одній зв'язці. Йти проти селянина було аморально і, зрештою, небезпечно. Залишатися з ним у союзі означало голодувати і вмерти самому. Більшість сільських учителів обрала другий шлях стосунків із хліборобами й, подібно останнім, загинула або ж вийшла з буремних подій голодомору морально виснажена й професійно непридатна. Таким чином на початку 1930-х рр. комуністи не тільки репресіями, а й виморили голодом один із головних національно свідомих елементів українського села й України в цілому.

Звісно ж бракувало вчителів не тільки через голод, їх масово винищували через репресії. Від 10% до 30% українських педагогів радянська влада визнала на той час «контрреволюційними елементами». Так у вересні 1933 р. нарком освіти УСРР В. Затонський наголошував: «За офіційними даними, ми маємо в середньому 9,5 відсотків чужих класово-ворожих елементів, і наш обов'язок уважно придивлятися до того, що вони роблять у школі. По окремих районах засміченість доходить до 25-30 відсотків. Треба встановити пильний контроль над роботою шкіл» [19]. Невдовзі ці показники знайшли логічне завершення у «оргвисновках» репресивних органів. Зокрема, за ст. 54-10 у 1933 р. особливою колегією ДПУ УРСР до трьох років ув'язнення було приречено студента Уманського інституту соціального виховання І.К. Мусидрака, вчителя з с. Кочубіївки Уманського району Х.Я. Мотайленка тощо [20]. Але це лише найлегша частина винесених у той час вироків.

У 1933-1934 рр. прокотилася хвиля «вичищення від класово-ворожих елементів» із педагогічних технікумів УСРР, жертвами якої стали близько 50 викладачів, зокрема й Уманського педтехнікуму [21]. Конкретну інформацію про репресованих у цій справі ще необхідно встановити.

Найбільший пік репресій проти освітян Черкащини, як і у всій країні, припадає на 1937-1938 роки. У липні 1937 р. Уманським РВ НКВС був заарештований завпед місцевого технікуму сільського господарства Костянтин Зволінський – «за приналежність до української націоналістичної організації». Одержав 10 літ концтаборів. У 1948 р. повернувся із місць ув'язнення. Працював учителем Брилівської середньої школи Ставищенського району Київської області. 22 жовтня 1949 р. знову був заарештований. 25 лютого 1950 р. Особлива нарада при міністрі державної безпеки СРСР постановила: «Зволинського Константина Ивановича за принадлежность (в 1939 р. – авт.) к антисоветской организации украинских националистов сослать на поселение в Красноярский край». Пробув там аж до реабілітації Черкаським обласним судом (19 грудня 1958 р.).

У січні-березні 1938 р. була сфабрикована справа т.зв. контрреволюційної повстанської організації на території Ковалівського (згодом Шрамківського, нині Драбівського) району. Жертвами якої стали 40 осіб, у тому числі й вчителі М.П. Ольшанський, Г.Ф. Кирпач, Я.Я. Ковінський, І.П. Чайка. Постановою особливої трійки Управління НКВС у Полтавській області 21-23 березня 1938 р. всі вони були приречені до розстрілу.

Найбрутальніші репресії мали на меті відмовити українцям у праві вступити у XX ст. як змодернізована нація, відмінна від російської. Тут цілковито можна погодитися з думкою Я. Грицака: «Після голодомору та великого терору 1930-х років українці в УРСР вижили як етнічна категорія, але вони перестали бути повноцінною політичною нацією» [22, 206].

Опріч вище сказаного, потрібно враховувати, що у діях тоталітарних режимів і диктаторів, які виступали їхнім уособленням, виявляється така, на перший погляд, ірраціональна особливість – скрізь діяти як чужоземний завойовник, навіть у власній країні. Звідси стає зрозумілою та збочена «логіка», з якою сталінський режим знищував українське вчительство. Квазі-радянська Україна розглядалася ним як завойована країна, як зрештою й інші союзні республіки, ресурси яких, зокрема і людські, можна безжально використовувати, готуючи наступні кроки агресивної експансії. Більше того, наслідки панування такого режиму були значно згубнішими, ніж дії зовнішніх поневолювачів. Цілковиту рацію мала Х. Арендт, коли твердила: «Той факт, що тоталітарний диктатор править власною країною, як чужоземний завойовник, тільки погіршує становище, бо додає до безжалісності дієвість, якої бракує тираніям у чужоземному середовищі. Сталінська війна проти України на початку 30-х рр. була вдвічі ефективнішою, ніж жахливі криваве німецьке вторгнення й окупація» [23, 467].

Початок німецько-радянської війни ознаменував нову хвилю переслідувань українців. Так, у липні 1941 р. був заарештований Іван

Дідаш із Шабельників Золотоніського району тільки за те, що розповів колійникам станції Золотоноша про бомбардування Канева. Вчитель Іркліївської середньої школи Костянтин Зеленін «розмовляв у учительській німецькою і французькою мовами», голова колгоспу с. Дубова Уманського району – Музиченко «не зумів організувати колгоспників для спалювання незібраного хліба» і т.д. [24, 9-10].

Одночасно в тому ж таки липні-серпні 1941 р. по Черкащині прокотилася хвиля арештів «соціально-небезпечних елементів», запідозрених в «українському буржуазному націоналізмі». Так, за цим звинуваченням був заарештований видатний український вчений, академік Агатангел Кримський, директор Козацької середньої школи Андрій Фещенко й сотні інших. Десять літ концтаборів одержала студентка Київського педінституту Нефедова, за те, що під час окупації була перекладачкою у Смілянського агро коменданта. Не було взято до уваги навіть те, що вона надавала дієву допомогу в забезпеченні надійними документами підпільників, військовополонених, які втекли зі Смілянського концтабору [25].

Не оминули наших земляків-освітян і комуністичні репресії проти учасників українського національно-визвольного руху, пов'язаного з діяльністю ОУН та УПА. Зокрема такі звинувачення, поряд з інкримінуванням співпраці з нацистськими окупантами, висувалися до багатьох педагогів, репресованих у 1944-1946 роках.

Окрім того, під репресивний прес режиму потрапило чимало освітян центральних і східних областей УРСР, яких у другій половині 1940-х років скеровували на роботу у західні регіони з метою поширення там комуністичної ідеології. Серед них опинилося й чимало черкащан. Досить показовою у цьому сенсі була доля вчителя Геронтія Григоровича Літвіна (Литвина), уродженця с. Нечаєве Шполянського р-ну Черкаської області. Він був направлений у Тернопільську область для здійснення політики «совєтизації» краю. Мешкав у містечку Монастирська і працював директором школи у с. Григорів. Однак у своїй діяльності молодий педагог не бажав бездумно виконувати відведену владою антиукраїнську функцію. Реакція каральних органів не забарилася. 30 червня 1949 р. його заарештували. А 27 жовтня того ж року Військовий трибунал в/ч 07120 за ст. 54-1 «б» КК УРСР засудив Літвіна на 15 р. таборів з обмеженням у правах на 5 р. та конфіскацією майна. Нагадаємо, що вказана стаття застосовувалася у випадку зради Батьківщини і стосувалася «зради батьківщини військовослужбовцем». Отже й була однією з найсуворіших політичних статей Кримінального кодексу совєтської України. Подібна доля спіткала й уродженця с. Носачів Смілянського р-ну Черкаської області Семена Андрійовича Глиняного, який був направлений у с. Будки Львівської області працювати директором неповної середньої школи. Уже у квітні 1948 р. він був заарештований. А у липні того ж року Військовий трибунал військ МВС Київської області засудив Глиняного до 25 р. таборів за ст. 54-1 «а» КК УРСР.

Ці випадки вкотре показують облудність міфу комуністичної і сучасної російської історіографії про тотальний характер терору щодо учителів із Наддніпрянської України у Галичині та на Волині з боку

українського націоналістичного підпілля. Як бачимо, сам правлячий режим не цурався репресій стосовно цієї категорії вчительства. І по суті, неважливо, український національний рух, піднесений революцією 1917–1921 рр., був подоланий у 1920-х чи в 1937–1938 рр., – здається, що вирощувана комуністами тоталітарна система нищила «українську контрреволюцію» і в 1940-х роках, і більше пізніше. У плані розвитку інтелекту нації у систему репресивних заходів органічно вписувалась і посилена русифікація шкіл, перехід державних і партійних органів на російську мову упродовж «брежнєвської доби» тощо. Якщо, скажімо, в Черкасах на початку 1950-х років було лише дві російськомовні школи, то на кінець 1980-х із 30 шкіл лише три були україномовними. В обласному центрі зникли україномовні дитячі садки.

* * *

Варто звернути увагу читача на правову базу, за якою здійснювалися комуністичні репресії. Як вказують, сучасні дослідники, вона мала мало спільного з усталеним розумінням законності, оскільки ґрунтувалася на таких базових принципах як «революційна» чи то «класова» доцільність. Цілком зрозуміло, що за такою підосновою можна було замаскувати будь-яке свавілля. Виходячи з такої особливості, відомий російський філософ Іван Ільїн взагалі відмовлявся вважати СРСР державою у звичайному розумінні цього слова. Оскільки держава функціонує на основі права, а СРСР існував на основі свавілля, точніше на основі автосуб'єктивної волі правлячої корпорації.

По суті, в захопленій комуністами державі було проведено широкомасштабний законодавчий експеримент з упровадження в правове поле ідеології «революційної законності». Вона полягала у тому, що суворі закони стосувалися «контрреволюціонерів», а не самої влади, яка здійснювала політичні репресії. Більшовицькі політично-репресивні «закони» втілили особливий тип революційного мислення, яке більшовики прищеплювали народу як елемент повсякденного буття. До категорії явних чи потенційних «контрреволюційних елементів» було зараховано фактично всі класи совєтизованої України.

Помітну роль в ідейно-теоретичному обґрунтуванні комуністичних репресій відіграв А. Вишинський. Він, пристосовуючи правову теорію до практики політичних репресій, використовував засади юридичної науки для виправдання злочинів більшовицького режиму. Це виявилося у запереченні ним принципу презумпції невинності та у твердженні про те, що у справах про контрреволюційні злочини свідчення обвинуваченого та визнання ним своєї провини мало вирішальне значення. Постулати Вишинського про «революційну законність» узаконювали рішення сфальсифікованих судових процесів. Його ідеї, впроваджені в законодавство СРСР, зводили всю систему законності лише до вимог та потреб захисту пролетарської революції (власне самого режиму), а не до правових гарантій людини.

Простежувалася досить стійка тенденція до розширення трактування ступеня відповідальності за «контрреволюційні злочини». Так

кримінальне законодавство УРСР розширювало види й склад дій, які підпадали під класифікацію «контрреволюційних злочинів». Низку «контрреволюційних» класифікацій було доповнено звинуваченнями в організації збройних повстань, спробах захоплення влади, співпраці з міжнародною буржуазією, протидії нормальній діяльності комуністичних організацій і підприємств, участі у терористичних актах, диверсіях, активній боротьбі проти революції, шпіонажі та інших злочинах.

До затвердження ВУЦВК Кримінального кодексу 23 серпня 1922 р. і 15 вересня 1922 р. – Кримінально-процесуального кодексу, в межах совєтизованої України, як і по всій території колишньої Російської імперії, на яку поширювалася влада більшовицького режиму, діяли постанови, декрети, положення російського РНК, ВЦВК, НКЮ, на підставі яких і започаткував свій кривавий шлях небачений досі терор.

Основні з них такі:

Постанова РНК від 5 вересня 1918 р. «Про червоний терор»;

Декрети ВЦВК:

від 17 лютого 1919 р. «Про всеросійську надзвичайну комісію (ВЧК)»;

від 12 квітня 1919 р. «Про революційні трибунали»;

від 20 листопада 1919 р. «Положення про революційні військові трибунали»;

від 20 березня 1920 р. «Про революційні військові залізничні трибунали»;

від 10 березня 1922 р. «Про адміністративну висилку» тощо.

Вони містили в собі певні елементи як кримінальних, так і кримінально-процесуальних норм. Міра покарання за скоєння т.зв. «контрреволюційних злочинів» була здебільшого єдиною – розстріл і застосовувалася на підставі «революційної правосвідомості», що створювало безмежні умови для свавілля катів.

Названі нормативні акти надавали чекістам цілковиту свободу дій. Так, у Декреті ВЦВК «Про революційні трибунали» записано прямо: «... трибуналам надається нічим не обмежене право у визначенні міри покарання».

У Кримінальному кодексі УСРР 1922 р. «контрреволюційні», політичні злочини кваліфікувалися за ст.ст. 58–73, зокрема:

Стаття 58 – збройне повстання чи вторгнення на радянську територію збройних загонів чи банд,

Стаття 59 – зносини з іноземною державою з ворожою метою,

Стаття 60 – участь у контрреволюційній організації,

Стаття 61 – участь в організації, створеній для надання допомоги міжнародній буржуазії,

Стаття 62 – участь в організації, метою якої є збудження і збентеження населення,

Стаття 63 – участь в організації, яка своїми діями перешкоджає роботі установ чи підприємств,

Стаття 64 – тероризм,

Стаття 65 – диверсії,

Стаття 66 – шпигунство,

Стаття 67 – активна діяльність проти революційного руху при цараті,

Стаття 68 – переховування контрреволюційних елементів і пособництво їм,

Стаття 69 – антирадянська пропаганда й агітація,

Стаття 70 – пропаганда й агітація на допомогу міжнародній буржуазії.

Як бачимо, своєрідність «революційної законності» полягала у тому, що вказаними статтями можна було засуджувати навіть за дії, які мали місце до набуття чинності цим законодавчим актом, скажімо, «при цараті». Отже, будь-яку людину можна було засудити за те, що вона не вела боротьбу проти уряду Російської імперії, або ж боролася «не за те», за що необхідно було боротися на гадку нинішніх можновладців. Скажімо, за українську справу.

До цього потрібно додати силу-силенну «законодавчих актів» місцевої влади, на підставі яких також проводилися репресії. Так, на початку 1920-х років Київською окружною нарадою було видано наказ №2 про запровадження в селах спеціальної категорії відповідачів, згідно з яким вводилася кругова порука для населення. За будь-які дії проти радянської влади, вчинені на вказаній території, ця категорія підлягала негайному розстрілу. В цьому томі наводяться списки відповідачів із сіл кількох районів Черкащини.

«Контрреволюційні злочини» в Кримінальному Кодексі УСРР, затвердженому ЦВК УСРР 8 червня 1927 р., були передбачені лише в одній 54-й статті кодексу з пунктами від 1 до 14 (аналог ст. 58 КК РРФСР). Такий підхід, на думку «законотворців», очевидно, мав наочно показати зменшення супротиву радянському режимові напередодні 10-ї річниці Великого Жовтня. Проте у зв'язку із «загостренням класової боротьби» і подальшим збільшенням масовості репресій це лицемірство швидко втратило свій сенс.

Нова редакція Кримінального Кодексу УСРР була прийнята 20 липня 1934 р., незабаром після Постанови ЦВК СРСР від 8 червня 1934 р. «Про доповнення положення про державні злочини статтями про зраду батьківщини». Нумерація і номенклатура «політичних» статей у цій редакції була збережена. Доповнення стосувалися т.зв. «літерних» статей, які кати використовували при інкримінуванні громадянину «зради батьківщині».

Сумнозвісна стаття 54 передбачала ознаки таких злочинів:

54-1 «а» – зрада батьківщини,

54-1 «б» – зрада батьківщини військовослужбовцем,

54-1 «в» – відповідальність членів родин «зрадників», зокрема, сприяння членів сімей військовослужбовця втечі його за кордон,

54-1 «г» – недонесення про зраду, що готується,

54-2 – збройне повстання,

54-3 – зносини з іноземною державою в ворожою метою,

54-4 – надання допомоги міжнародній буржуазії,

54-5 – схиляння іноземної держави до війни проти СРСР,

54-6 – шпигунство,

54-6 «а» – передача іноземній державі інформації, що має таємне і оборонне значення;

54-7 – шкідництво,

54-8 – тероризм,

54-9 – диверсії,

54-10 – антирадянська агітація і пропаганда,

54-11 – участь у контрреволюційній організації,

54-12 – недонесення органам влади про злочини,

54-13 – активна діяльність проти революційного руху при цараті й під час громадянської війни,

54-14 – контрреволюційний саботаж.

Варто зауважити, що ст.ст. 54-1 «а» та 54-1 «б» були «розстрільними», за якими передбачалася вища міра покарання – страта з конфіскацією майна, заміна якої на 10 років позбавлення волі допускалася лише «за наявності пом'якшуючих обставин», і то лише для першої статті. Зрештою на рахунку цієї статі – мільйонні жертви українців та інших народностей України.

Ст.54-1 була скасована лише у 1956 р., після спільної постанови ЦК КПРС і РМ СРСР «Про усунення наслідків грубих порушень законності щодо військовополонених і членів їхніх родин».

25 грудня 1958 р. був прийнятий закон «Про кримінальну відповідальність за державні злочини». За статтею 7-а цього закону передбачалося покарання від 2 до 7 років за «антирадянську пропаганду та агітацію». Ця стаття активно застосовувалася до вступу у силу 1 січня 1961 р. нового КК УРСР.

Новий Кримінальний кодекс УРСР був прийнятий 28 грудня 1960 р. і також містив чимало «політичних статей», зокрема:

Ст. 56 (аналог ст. 64 КК РРФСР) – зрада батьківщині,

Ст. 62, ч.1, ч.2 (аналог ст. 70 КК РРФСР) – антирадянська пропаганда і агітація,

Ст. 64 (аналог ст. 72 КК РРФСР) – організаційна діяльність, спрямована на вчинення особливо небезпечних державних злочинів, а так само участь в антирадянській організації,

Ст. 138 – порушення законів про відокремлення церкви від держави і школи від церкви (у 1966 р. була доповнена ч. 2, яка посилила покарання до 3 років позбавлення волі),

Ст. 187-1 (аналог ст. 190-1 КК РРФСР) – розповсюдження неправдивих вигадок, що ганьблять радянський державний і суспільний лад (введена до КК Указом ПВР УРСР від 9.11.1966 р.),

Ст. 209 – посягання на особу та права громадян під приводом виконання релігійних обрядів.

Специфіка сучасної реабілітації жертв комуністичних репресій залежить від статей КК, які їм інкримінувалися. Так, відповідно до Закону УРСР від 17.04.1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» реабілітовано всіх засуджених за ст.ст. 62, 138, 187-1, 209, незалежно від фактичного обґрунтування.

Джерела і література:

1. Центральный Архив Федеральной службы безопасности РФ. – Ф. 2. – Оп. 4. – Спр. 222.
2. Великий терор в Україні. «Куркульська операція» 1937-1938 рр. У 2-х частинах / Упорядн.: С. Кокін, М. Юнге; Ред. кол.: О. Довбня, М. Юнге, Р. Біннер, С. Кокін, Б. Бонвеч, І. Смирнова, Г. Бордюгов. – Ч. 1. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – (Більше не таємно. – Т. 4).
3. Реабілітовані історією. Луганська область. – Кн.1. – Луганськ, 2004.
4. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – К., 1979. – Т.2.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 992.
6. Коммунист. – 1921. – 14 июля.
7. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 6. – Спр. 14.
8. Дело членов Центрального Комитета Украинской партии социалистов-революционеров Голубовича, Петренко, Лизанивского, Часныка, Ярослава и др. Стенограф. Отчет. – Харьков, 1921.
9. Архів Управління СБУ в Черкаській області. – Спр. 12235 фпд.
10. Державний архів СБУ. – Спр. 67098 фп. – Т. 2.
11. Липинський В.В. Матеріальне забезпечення і соціальний статус освітян України у 20-ті роки // Історія України. Маловідомі імена, події, факти / Зб. статей. – К., 1999. – Вип. 9. – С. 224-235.
12. Григор'єва Т.Ф. Передмова // За сценарієм ДПУ (Кримінальна справа «Українська революційно-демократична спілка»): Збірник документів і матеріалів / Упоряд. Т.Ф. Григор'єва. – К., 2004.
13. Кузьменко М. Науково-педагогічна інтелігенція в УСРР 20-30-х років: соціально-професійний статус та освітньо-культурний рівень. – Донецьк: Норд-Пресс, 2004.
14. Мандрик Я. Культура українського села в період сталінізму. 1929-1938 рр. – Івано-Франківськ, 1998.
15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 539. – Оп. 8. – Спр. 1178.
16. ЦДАВО України. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 106.
17. ЦДАВО України. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 84.
18. Шаповал Ю. Політичне керівництво УРСР і Кремль у 1932-1933 рр. // Слово Просвіти. – 2003. – № 47 (19-28 листоп.). – С. 4.
19. Школи України розпочинають новий навчальний рік: Розмова з Народним комісаром освіти УСРР В.П. Затонським // Більшовик. – 1933. – 3 вересня.
20. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-5625. – Оп. 1. – Спр. 57206, 5265.

21. Класовий ворог у стінах Уманського педтехнікуму // Молодий пролетар. – 1934. – 4 березня.
22. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. – К., 1996.
23. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. 2-е вид. / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2005.
24. Черкащина в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.: Збірник документів та матеріалів. – Черкаси, 2000.
25. ДАЧО. – Ф.Р. 5625. – Оп. 1. – Спр. 5149.

Василь МЕЛЬНИЧЕНКО,
кандидат історичних наук,
професор, краєзнавець

ХОЛОДНИЙ ЯР – СИМВОЛ ВОЛІ І НЕЗЛАМНОСТІ ДУХУ

У повстанському русі Черкащини і всієї України особливе місце посідає Холодний Яр – унікальний історико-географічний регіон, жителі якого, продовжуючи історичні традиції краю, у буремні роки Української революції 1917–1921 рр. активно виступили на захист своїх життєвих інтересів та підтримки української державності. Потужний повстанський центр, яким став Холодний Яр – це вкрита лісами і порізана ярами обширна територія на правобережній Черкащині площею майже 7 тис. гектарів.

Тут ще у 1918 році на прохання ігумені Мотронинського Свято-Троїцького монастиря, яка звернулася до родини Чучупаків, жителі села Мельники, щоб вберегти монастир від пограбування, створили під керівництвом Олекси Чучупаки – одного з братів Чучупаків, загін самооборони, до якого увійшли 22 місцевих жителя. Звернення за допомогою саме до Чучупаків було не випадковим, адже родина користувалися авторитетом серед жителів Мельників та навколишніх сіл. Відомо, що Петро Чучупак навчався в консерваторії у Києві, був знайомий з М. Лисенком. Брати Василь Чучупак та Олекса Чучупак були сільськими вчителями. Були серед їхнього роду і священики. Представникам цієї родини випало відіграти важливу роль в організації на Черкащині національно-визвольної боротьби українського народу в роки революції.

Загін самооборони у Мельниках дав початок воєнній організації свого села і усього Холодного Яру. У 1919 році він перетворився в полк гайдамаків Холодного Яру, який діяв під прапором Української Народної Республіки. Його командиром було обрано Василя Чучупака (в роки війни – прапорщика російської армії), а його брат Петро Чучупак став начальником штабу повстанського полку.

З ім'ям Василя Чучупака пов'язане виникнення та найбільше піднесення повстанського руху 1919–1920 рр. Самоврядна повстанська організація – Холодноярська республіка – мала майже 15-тисячну селянську армію, бійці якої називали себе козаками, а своїх командирів – отаманами (на згадку про військову традицію козаччини) [1]. До складу цієї «республіки» входили 22 села сучасної Черкащини та прилеглої Кіровоградщини, хоча кількість населених пунктів, підпорядкованих отаманам Холодного Яру, не була сталою і змінювалася в залежності від політико-воєнних обставин. Зрозуміло, що й чітких кордонів вона не могла мати. А сам термін «республіка» стосовно Холодноярської організації вперше застосував Ю. Горліс-Горський. Цим він хотів підкреслити чіткий організаційний лад та реальне народовладдя, яке панувало в селах Холодного Яру [2].

4 червня 1919 року інформбюро штабу повстанців видало першу з відомих відозв до населення, закликаючи до збройного опору

більшовицькій політиці «воєнного комунізму». Але невдовзі холодноярським повстанцям довелося боротися ще й проти денікінського режиму, який встановили білогвардійці на Черкащині.

У середині листопада 1919 року утворився окружний повстанський комітет (голова – Л. Панченко, члени – П. Чучупак, С. Лопата, Шевченко), який керував загонами повстанців і намагався координувати їх діяльність [3, 410]. На засіданні комітету, що відбулося за участю обох ватажків, було вирішено, що всі повстанські загони, що діють на Чигиринщині і визнають УНР, «задля поліпшення боротьби проти московсько-монархічних окупантів і комуністичної анархії» діятимуть спільно. У політичному плані обидва формування підпорядковувалися повстанкому, а в оперативному – спеціально створеній військовій раді у складі В. Чучупаки, С. Коцура і Шевченка [4,113].

У подальшому, упродовж 1919–1921 рр., окружний повстанський комітет Холодного Яру як військово-політичний орган з врахуванням його ролі в повстанському русі, представляв інтереси уряду УНР та штабу Головного Отамана армії УНР Симона Петлюри в Центральній Україні (звідси – і назва в документах «Право-Лівобережний повстанком»). Він координував діяльність повстанських загонів тодішніх Київської, Кременчуцької та Херсонської губерній і виконував функції цивільної влади на підконтрольній йому території. Повстанком також ініціював проведення окружних з'їздів, на яких обиралися його нові члени та військове керівництво повстанськими відділами округи [5].

Наприкінці листопада 1919 року в Холодному Яру вже зосереджувалися не менше 5-6 тисяч повстанців при 6–9 гарматах та великій кількості кулеметів. До них приєдналися вояки з підрозділів Армії УНР, які відступали після боїв з білогвардійцями на Поділлі. Штаб В. Чучупака розміщувався у Мотронинському монастирі, при ньому постійно перебувало до 600 чоловік, з них половина – озброєна. Команда зв'язку складалася з 25 вершників, телефонна лінія з'єднувала штаб з Чигирином і Медведівкою, крім того використовувалися 4 польові телефони. Селяни виконували роль розвідників, забезпечували повстанців хлібом.

Села були поділені на сотні і за ударами дзвону Мотрониного монастиря (дублювався церковними дзвонами навколишніх сіл) мусили стати до зброї. На контрольованій повстанцями території діяв суд, який розглядав питання військової зради та виносив вироки у цих справах. У червні 1919 р. холодноярці навіть розробили власний проект Конституції УНР під назвою «Начерк Проекту Державного законоладу для Української Трудової республіки». Документ підтвердив прихильність холодноярців до принципів республіканських демократичних принципів організації влади не лише місцевої, а й центральної [2].

30 листопада 1919 року повстанський комітет Холодного Яру оголосив про взяття влади в Чигиринському повіті. Було скасовано накази й розпорядження білогвардійських властей та відновлено дію законів і наказів Директорії УНР, проводилася мобілізація

населення. У середині грудня на нетривалий час повстанці захопили Чигирин. Активні дії загонів холодноярських повстанців дезорганізовували тили Збройних сил Півдня Росії, що прискорило вигнання денікінців [3, 410].

У грудні 1919 року Холодноярську республіку посилив загін отамана А. Гулого-Гуленка (500 шабель), якого С. Петлюра призначив керівником повстанських загонів Херсонщини, Катеринославщини та Уманського, Звенигородського, Черкаського і Чигиринського повітів Київщини.

У цей же час наступ на денікінському фронті розпочала 12-та радянська армія, яка 16 грудня вибила білогвардійців з Києва. Завданням відступаючих денікінських військ була оборона по лінії Черкаси – Бобринська – Цвіткове – Христинівка. В інформації з місцевої денікінської адміністрації йшлося про те, що «у зв'язку з безперервними грабунками і реквізиціями відступаючих військових частин ставлення селян до Добрармії різко негативне. У багатьох місцях селяни організовуються для нападу на обози військових частин».

В умовах загального відступу білогвардійці вже не взмозі були ліквідувати повстанський рух. Горліс-Горський згадував: «Денікінці не змогли здобути околиць Холодного Яру і знищити в них збройні сили, які під час відвороту «білої» армії форсували залізницю Бобринська – Знам'янка, часто захоплювали потяги з бойовими припасами і награбованим майном, хоч на цей відтинок стягнуто поважну кількість броне потягів, які цілими днями без толку обстрілювали з дальнобойних гармат холодноярські ліси і жорстоко розправлялися з дальшими селами» [6, 6].

Наприкінці грудня 1919 року дезорганізовані війська Добровольчої армії відійшли до лінії Черкаси – Цвіткове – Тальне – Умань. А 31 грудня червоні за допомогою холодноярських повстанців захопили Черкаси.

Холодноярська повстанська організація деякий час уникала прямої конфронтації з більшовиками, прагнучи виграти час для організаційної розбудови власних сил. Та невдовзі повстанський антибільшовицький рух під прапором УНР розгорнувся з новою силою, оскільки третій прихід більшовиків ознаменувався відновленням політики «воєнного комунізму» та новою хвилею насильства.

Влада більшовиків на території краю функціонувала переважно у формі надзвичайних органів – ревкомів, комбідів та комнезамів, основу діяльності яких становили примусові методи. Вони застосовувалися, передусім при вилучені продовольства та усуспільнення сільського господарства, що для Черкащини, як аграрного регіону, мало особливе значення. Поєднання конфіскаційних за своїм характером заходів з воєнно-адміністративними акціями викликало спротив населення і відкриті виступи проти радянської влади.

Повстанці Холодного Яру налагодили зв'язок з частинами Першого Зимового походу Армії УНР, до яких у середині лютого 1920 року приєднався загін А. Гулого-Гуленка. Перепочивши, Армія УНР рушила на Лівобережжя, а холодноярські повстанці продовжили боронити свої села та руйнувати засилля червоних. Вони не обмежувалися

оборонними операціями, а здійснювали напади на залізниці, цукрові заводи, розбиваючи загони чекістів та продзагонівців, руйнували тил окупантів, часом, зібравши сили, атакували Чигирин, Черкаси, Смілу, Олександрівку [2].

В свою чергу, більшовицьке керівництво вживало усіх можливих заходів для ліквідації повстанства в селах Холодного Яру, яке становило реальну загрозу радянській владі. Змінювались і методи боротьби з повстанським рухом. Якщо в 1920 р. така боротьба розумілась каральними органами лише як необхідність знищення живої сили супротивника і зводилась до безсистемних переслідувань повстанських загонів мобільними частинами Червоної армії, то з кінця 1921 року поряд із військовими операціями посилюється робота по внутрішньому розкладу повстанського руху. З цією метою серед селянства та безпосередньо в самих загонах насаджувалась аґентура ЧК, яка повідомляли про місця дислокації і пересування повстанців, розпалювали серед них чвари, сіяли зневіру в можливості перемоги в боротьбі з радянською владою.

У березні чекістам вдалося провести операцію, під час якої було знищено очільників повстанського руху в Холодному Яру. Під час бою 18 березня (за іншими версіями – 12 березня) 1920 року на хуторі Кресельці оточений, застрелився отаман Василь Чучупак, а начальник штабу його брат Петро був убитий більшовиками. Ці втрати значно послабили холодноярців, яким протягом тривалої боротьби бракувало людей із військовим досвідом та організаційними здібностями [2].

У подальшому на чолі Холодноярської республіки стояли отамани І. Деркач, К. Пестушко (Степовий-Блакитний), І. Лютий-Лютенко (Гонта), І. Петренко, Л. Завгородній. Останнім обраним на загальному з'їзді у липні 1921 року головним отаманом Холодного Яру був Герасим Нестеренко-Орел, який восени 1922 року емігрував до Румунії.

Частина повстанців (І. Деркач, І. Петренко, О. Чучупак, С. Чучупак) склали зброю 4 серпня 1921 року відповідно до оголошеної радянською владою амністії, однак, вірогідно, були страчені. Чимало тих, хто не піддався на амністію («залишенці»), продовжували організовану боротьбу і становили реальну небезпеку для більшовицької влади. Проти них чекісти розробили спеціальну операцію «Заповіт», в ході якої інспірували фіктивний з'їзд отаманів у Звенигородці та заарештувала майже усіх провідників Холодного Яру.

Надзвичайна сесія Київського губернського революційного трибуналу 2 лютого 1923 року засудила більшість отаманів до розстрілу [3, 410]. Засуджені 38 учасників національно-визвольного руху 9 лютого 1923 року о 8 год. 30 хв. підняли повстання у Лук'янівській в'язниці, захопивши 14 гвинтівок з набоями та іншу зброю. Майже чотири години точився бій. Хто не загинув, був розстріляний.

Масовий організований повстанський рух в Холодному Яру припинився. Проте розрізнені групи повстанців продовжували боротьбу ще декілька років. Чимало холодноярців чинили спротив

колективізації та розкуркуленню. Лише голод 1932–1933 рр. зміг приборкати повстанців.

Відтоді в умовах тоталітарної системи героїчна боротьба повстанців Холодного Яру та імена її очільників на довгі роки опинилися у забутті. І лише в роки незалежності України Холодноярська повстанська організація (Холодноярська республіка) посіла гідне місце в українській історії як героїчна сторінка боротьби за волю і державність України. А сам Холодний Яр став символом цієї боротьби і місцем вшанування пам'яті тих, хто сто років тому підняв прапор, на якому було написано «Ми поляжем, щоб славу і волю і честь, рідний краю, здобути тобі».

Однак і в роки незалежності частина отаманів Холодного Яру тривалий час так і не була виправдана в судовому порядку, а спроби їх реабілітації наштовхувалися на перепони законодавчого, бюрократичного характеру, а то й просто бездушності чиновників.

І лише 18 жовтня 2016 року прокурор Київської області Д.О. Чібісов відповідно до ст. 7 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» звернувся до Апеляційного суду Київської області із заявою про реабілітацію отаманів Завгороднього (Загороднього) Іларіона Захаровича, 1887 року народження, Голика (Залізняка) Мефодія Фокича, 1887 року народження, Гупала Діонісія Мусійовича, 1898 року народження, Дробатковського Олексія Трохимовича, 1899 року народження, Здобуди (Здобудь-воля, він же Блоха) Костянтина Яковича, 1875 року народження, Яковенка Григорія Федоровича, 1892 року народження та Ляшенка Івана Миколайовича, 1892 року народження, засуджених вироком Київського губернського Революційного трибуналу надзвичайної сесії від 2 лютого 1923 року за ст. КК УСРР до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна.

В обгрунтування поданої заяви прокурор указав на те, що зазначених осіб з політичних мотивів було необґрунтовано засуджено за вчинення на території України діянь, кваліфікованих як контрреволюційні злочини за Кримінальним кодексом УСРР 1922 року. Окрім цього, прокурор звернув увагу на положення ст. 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», відповідно до якої комуністичний тоталітарний режим 1917–1991 років в Україні визнається таким, що здійснював політику державного терору.

Суд прийшов до висновку, що в основі засудження І.З. Завгороднього та інших, знаходились саме політичні мотиви, а саме: засудження осіб, які чинили супротив комуністичному тоталітарному режиму виборюючи у такий спосіб незалежність для України. Порівняння зазначеного мотиву засудження із положеннями ст. 1 та ст. 7 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій» безумовно указало на необхідність визнання необґрунтованості їх засудження із подальшою їх реабілітацією.

В ухвалі суду щодо засудження І.З. Завгороднього та інших учасників повстанського руху визнано такими, що підлягають реабілітації. Зазначено, що «ухвала оскарженню не підлягає» [7].

А 14 грудня 2016 року рішенням суду Київської області реабілітовано 10 отаманів самопроголошених державних утворень часів УНР – Холодного Яру і Чорного Лісу, які були засуджені радянською владою до розстрілу. Суд реабілітував останніх із засуджених радянською владою до розстрілу отаманів Холодного Яру – І. Грисюка-Гайового, М. Куценка, Г. Олійника, І. Мельниченка, П. Олійника, М. Забудського, П. Троценка, П. Савенка, К. Ніколаєнка, Г. Галущенка. Відповідно до Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», повстанські та партизанські загони Холодноярської республіки визнані борцями за незалежність нашої держави [8].

Відзначаючи 100-річчя Української революції 1917–1921 рр., ми віддаємо шану героїчній боротьбі повстанців Холодного Яру, який в революційну добу був одним із основних осередків боротьби проти червоних і білих російських напасників, символом надії і незламності духу українського народу. Сто років тому, завдяки жертовному подвигу, у тому числі і наших земляків-холодноярців, у полум'ї революції на карті Європи постала суверенна держава – Україна. І хоч їй не судилося вистояти у жорстоких боях і протиборстві, мужність та героїзм її творців надихали на боротьбу наступні покоління українців. Визвольний рух, врешті, досяг мети – у 1991 році Україна стала незалежною.

Література:

1. Мельниченко В.М. У 1918–1922 роках на території Чигиринщини діяла Холодноярська республіка, яка контролювала понад 25 навколишніх сіл [Електронний ресурс]. Режим доступу: *http: //vsevesti.com/go/ru/article/id/1010702/*. Назва з екрана.
2. Митрофаненко Ю.В. Холодний Яр в історії Української революції 1917–1920-х рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: *http://timso.koippo.kr.ua/blogs/index.php/Mitrofanenko/title-257*. Назва з екрана.
3. Мараєв В.Р. Холодноярська республіка 1919–1920 // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : Наукова думка. – Т. 10. – 784 с.
4. Ковальчук М.А. Повстансько-партизанський рух проти білоґвардійців на Київщині (вересень 1919 – січень 1920 рр.) // Український історичний журнал. – 2009. – №5. – С. 106–121.
5. Солодар О. Холодноярський повстанком. [Електронний ресурс]. Режим доступу: *http://mistoche.blogspot.com/2016/02/Kholodnoiarskyi povstankom.html*. Назва з екрана.
6. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр // Літопис Червоної калини. – 1932. – Ч. 2.
7. Суд Київщини майже через 100 років реабілітував холодноярських отаманів [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://novynarnia.com/2016/.../18/sud-kiyivshhini-mayzhe-cherez].
8. Вони вмирали з ім'ям України на вустах: усіх козаків Холодного Яру, котрі загинули під час повстання у київській в'язниці сьогодні реабілітовано [Електронний ресурс]. Режим доступу: *http://patrioty.org.ua/.../vony-vmyraly-z-imiam-ukrainy-na-vustah*.

Тетяна КАЛИНОВСЬКА,
головний редактор
газети «Черкаський край»,
Петро ЖУК,
заслужений журналіст України

ВІДПОВІДАЧІ

У двадцятих роках минулого століття з ініціативи творців «переработки человечества» совєцької влади були створені перші у світі концтабори для противників їхніх ідей та ціла система «принудительных мер». Серед них особливе місце посідає, після завершення боїв у Криму та на Збручі у боротьбі з селянськими повстанцями, так званий інститут відповідачів, до запровадження якого не домислили навіть нацистські каратели в місцях поширення партизанського руху в період другої світової війни. На відміну від заручників, відповідачі не заарештовувалися, а продовжували проживати вдома без права виїзду й були приречені на розстріл чи конфіскацію через злочини «бандитів».

У Державному архіві Черкаської області зберігається понад двісті справ, які детально розкривають діяльність інституту відповідачів, численні інструкції, доповнення, звіти з тих чи інших населених пунктів. На Черкащині згідно директиви постійної наради при РНК УРСР №639 таку політику було запроваджено 22 серпня 1921 року.

Досить чітко злочинну сутність політики відповідачів розкриває наказ №2 Київської окружної наради по боротьбі з бандитизмом, підписаний головою Затонським і членам Плетіним та Івановим, а на Черкащині – головою Шевченківської окрвоєннаради Шайкевичем, начальником окрдільниці Унруком та секретарем Аутманом. Наказ супроводжувався припискою: «Настоящий приказ вместе со списками назначенных на даное селение ответчиков и кандидатов к ним – вывесить на видном месте».

Для чого створювався інститут відповідачів? Наводимо рядки з наказу КОН №2: «На ряду с политической работой раз'яснения для населения истиннаго лица руководителя бандитизма и истинной сути соввласти необходимо установить строгую ответственность наиболее зажиточной части местного населения за деятельность банд в их районе. Для этого постановлением Окрсовещания и в каждом селении или хуторе, подозрительных по бандитизму районов, учреждаются специальные комиссии в составе двух представителей Окрсовещания и одного из комнезама, намечают из числа наиболее зажиточных и влиятельных граждан ответчиков (видповидальных) на которых возлагается ответственность за всякое проявление бандитизма в районе данного селения. Ответчики назначаются из расчета на 20 хат, но не менее двух на выселках, более 10 хат и не менее одного на хутор».

Вражає загрозливий наказ про «обстрел селений и их полное уничтожение», в якому, зокрема, відзначалося:

1. Все главари банд и все участвующие в бандах объявляются вне закона. Каждый захваченный бандит будет расстреливаться на месте как враг рабоче-крестьянской власти.

2. Близкие родственники берутся заложниками и отправляются в концентрационный лагерь, имущество бандитов и их близких родственников конфисковать в пользу местной деревенской бедноты.

3. Деревни, оказывающие содействие бандитам и дающие им продовольствие, лошадей, подводы или пополнение, подвергаются военной блокаде. Карами являются: контрибуция продуктами продовольствия, денежная контрибуция, конфискация имущества кулаков, обстрел селений и их полное уничтожение.

Примечание:

1. Центр тяжести всех кар переносится на кулацкие слои деревни.

2. Ссылка на то, что деревни силой вынуждаются давать бандитам пополнение или снабжение, приниматься не будет.

Христиан Раковский

Председатель Совнаркома Украины

Газета «Коммунист» №108, 17 вересня 1920 року.

Приказ №1

1. Для успешной борьбы с хозяйственной разрухой и ликвидацией голода в неурожайных местностях необходима правильная работа Совнаркома в лице Исполкома и Комнезамов. Ввиду того, что враги трудящихся поставили своей целью разрушение Соваппаратов, задушить революцию и вернуть старые порядки, рабоче-крестьянская власть призывает все население к содействию ликвидации бандитизма. На село возлагается охрана в селе Соваппаратов в лице Исполкома и Комнезама и полное содействие красным отрядам в ликвидации бандитизма в районе полосы от села (деревни, хутора).

2. Охрана Соваппаратов и содействие отрядам в борьбе с бандитизмом осуществляется при помощи патрулей, сторожей и сообщением всех сведений, какие имеются в банде ближайшему Красному отряду или в _____.

Примечание: а) Организация охраны службы и наблюдение за ее выполнением возлагается на председателя совета.

Примечание: б) Лица, уклоняющиеся от выполнения указанной общественной повинности подлежат аресту и отправке на принудительные работы сроком от двух недель до шести месяцев.

3. Ввиду того, что работа бандитов в борьбе с рабоче-крестьянской властью ведется в интересах кулачества, которым до сих пор прямо или косвенно поддерживалось на наиболее зажиточную часть населения возлагается особо суровая ответственность за малейший ущерб народным интересам.

В исполнение постановления совещания по борьбе с бандитизмом при Совете Народных Комиссаров Украины, граждане _____ _____ назначаются ответчиками (видповидальними) за дальнейшее спокойствие в селе при прилегающей трех верстной полосе граждане того же села (деревни, хутора) назначаются к вышеупомянутым ответчикам кандидатами.

4. Ответчики обязаны: а) следить за мерами охранения села (деревни, хутора) и прилегающей полосы и обеспечения там нормальной работы Советских аппаратов власти.

Примечание. Следить за появлением в их районе бандитских шаек и отрядов и отдельных подозрительных лиц о чем немедленно нарочным доносить ближайшему Красному органу или в _____.

б) следить за появлением банды в селе или на означенном районе, ответчики обязаны не ограничиваться предупреждением, а принять все зависящие от них меры к недопущению банды и ее уничтожению. В случае обнаружения в селе (деревни, хуторе) или в своем районе отдельных подозрительных лиц или мелких групп, также в случае обнаружения среди своих односельчан лиц, причастных к бандитизму, ответчики обязаны таковых задерживать и передавать ближайшим властям, вместе с заключением местного Комнезама или Совета.

5. В случае нахождения бандита в селе, принимавшего участие в бандитских действиях хотя бы за пределами данного района, если бандит обнаружен без помощи кого-либо из ответчиков, по отношению к ответчикам будут приниматься репрессивные меры, включительно до расстрела.

6. В случае порчи в данном районе средств телефонной или телеграфной связи на ответчика будет возлагаться штраф примерно две лошади или две коровы за спиленный столб, одну штуку скота за перерезанную проводку.

Примечание. В случае систематической порчи связи после соответствующего предупреждения, размер наказания увеличивается.

Примечание. Починка испорченных средств связи производится за счет ответчиков. Кроме охраны средств связи и Совапаратов власти на ответчиков возлагается обязанность противодействовать появлению бандитизма в других его формах. Ни один случай появления бандитизма не должен быть безнаказанным. В случае убийства или ранения в селе или деревне бандитами представителя Соввласти, красноармейца или члена комнезама, будет расстреливаться один из ответчиков (по постановлению Уездной Ударной Тройки по борьбе с бандитизмом).

В случае укрытия тел убитых кара возвеличивается. Если убийство произошло между населенными пунктами, отвечают ответчики прилегающих селений.

Имущество скрывшихся ответчиков будет конфисковаться.

7. Граждане, по недоразумению попавшие в число ответчиков, если они по своему классовому положению и прошлой деятельности принадлежат к числу друзей Советской власти, имеют право обжаловать действия комиссии Губсовещания (через уездсовещание), которое обязано в кратчайший срок пересмотреть ходатайство, причем до утверждения или отмены решения комиссии Губсовещания, подавшие ходатайство от ответственности не освобождаются.

8. Наравне с ответчиками отвечают граждане, в домах которых находили приют бандиты. Поэтому предлагается всем и каждому известных им бандитов или неизвестных прохожих в дом без извещения

председателя совета или ближайшего ответчика не принимать. Лиц подозрительных задерживать и направлять через Исполком и Комнезам в _____.

9. Имущество семейств, члены которых находятся в бандах, будет конфисковаться.

10. Ответчик имеет право отлучаться из села (деревни, хутора) не иначе как с разрешения местного комнезама (председателя совета), причем его заступает очередной кандидат.

Примечание. Выезд в поле или по обычным хозяйственным надобностям отлучкой не считается, но ответственности за происшедшее в их отсутствие из села не освобождается.

Примечание. В случае безызвестной отлучки ответчика, если в то время будет иметь место один из вышеуказанных фактов, имущество ответчика будет конфисковаться, сам же он подлежит аресту и передаче в органы Гос. Полит. Управления.

11. Ответчик, оказавший услуги Соввласти по борьбе с бандитизмом и тем засвидетельствовавший свою преданность революции, может быть переведен в кандидаты, в особо важных случаях и вовсе исключен из списка ответчиков.

12. Настоящий приказ должен быть оглашон на съезде председателем совета и вывешен в помещении совета, при чем, ответственность за его сохранность возлагается на председателя Совета.

13. Действие настоящего приказа входит в силу со дня его опубликования.

Председатель Губернской Чрезвычайной тройки по борьбе с бандитизмом Начдив и Военкомдив Зонберг.

Члены Тройки Александров. Каминский.

Хто були ті зажиточні селяни, яких призначили відповідальними за бандитизм? Ми ознайомилися з кількома сотнями справ, присвячених відповідачам. Так, відповідач із села Хмільна Канівського району Лаврін Стратієнко у 48 років мав 6 душ сім'ї, 3 десятини землі, пару волів, корову, третину плуга, третину рала, борону, віз, хату, клуню, хлів. Тридцятирічний Влас Ус мав 3 десятини землі, 7 душ сім'ї, пару волів, корову, півплуга, піврала, півборони, віз, хату, клуню, хлів. Семен Дяченко – 4 десятини землі, 4 душі сім'ї, пару волів, піврала, пів плуга, борону, віз, півхати, півклуні, хлів.

У селі Осота колишнього Чигиринського повіту з 36 відповідачів лише 10 мали коней, решта – по 2–3 десятини землі, одну–дві корови. У селах Селище і Гута Корсунь-Шевченківського з 26 відповідачів тільки четверо мали коней, переважна більшість володіли 2–3 десятинами землі. Основною причиною їх зарахування до відповідачів значилося: «неблагонадійний».

Згідно інструкції від 12 червня 1922 року із списку відповідачів виключалися селяни старші 50 літ, члени родин красноармійців і червоних партизан, священників, радянських службовців, євреїв. Але в реальному житті було зовсім по іншому. Зокрема, в Шполі з 35 відповідачів 19 були євреями. Зокрема Бень Фейман, Янкель Гінсбург, Йосип Шулман, Шмуль Торчинський та інші. Це були в основному

колишні крупні торгівельники, посередники чи активні члени Пуалей Ціон.

У селі Межиріччя Канівського району до складу відповідачів було зараховано 58-річного Миколу Педченка, який мав сім душ сім'ї і лише 2,8 десятини землі, одну борону, воза і одного коня; Миколу Снісаря, 67 років, з парою волів, плугом і бороною.

З 21 відповідача села Самусівка Чигиринського району половина були старше 50-ти років, з них два мали майже сімдесят літ.

Правда, рекорд у цій справі побили у с. Вереміївка Чорнобаївського району. Тут до складу відповідачів зарахували Івана Йосиповича Козизуба, якому виповнилося 81 рік. Ходив з ціпком і майже нічого не бачив.

Не обійшлося і без казусів щодо зарахування відповідачами бідняків, членів комнезаму. Зокрема, у селі Тараща Корсунь-Шевченківського району 30-річний Яким Гуріненко, бідняк, мав лише 1 десятину 917 сажнів землі, віз, сани, плуг, борону, дві кози. Числився бідняком 50-річний Олексій Пустовіт з двома козами, возом, саньми і 9 членами сім'ї на дві десятини 900 сажнів землі.

Протокол №2

Заседания Завадовской Райтройки по б/б, состоявшегося 31-го мая 1923 года.

Повестка дня:

1. О положении в районе.
2. О мероприятиях по б/б.
3. О наложении взыскания.
4. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
О положении в районе, т. Хруленко	Заслушав доклад й принимая во внимание развитие контрреволюционной агитации кулачества, а равно и появление шаек бандитов в лесный районах вблизи с. Млеева, Староселья, имеющих уголовную окраску, как например, ночлеги в землянках, выход из лесов по проезжим дорогам и т. д. ПОСТАНОВИЛИ: Принять самые решительные меры по подготовке населения к вылавливанию бандитов, особенно в случае налетов, а равно в корне пресечь агитацию кулачества и самогонщину, помогающую развитию контрреволюционных явлений, использовав для этой цели организации КНС.

О мероприятиях по б/б., т. Четыркин.	За последние дни мая снято 5 амнистированных бандитов, угрожающих террором совработникам в селе Валяве, 1 уголовный бандит в лесу около с. Староселье, 1 уголовный бандит в районе с. Завадовка во время налета. Считая проявление бандитизма начавшимся, постановили: а) Завербовать в каждом селе осведомителей (сексотов). б) Возбудить ходатайство о снабжении оружием всех наиболее стойких и честных Совработников, в особенности Предкомнезамов и политработников.
О наложении взысканий, т. Чубарь.	в) административно влиять на расхлябанный институт ответчиков, наблюдая за выполнением распоряжений по б/б, касающихся ответчиков. Возбудить ходатайство о наложении на ответчиков села Завадовки–300 пудов, с. Староселья–100 пудов, с. Деренковец–300 пудов, с. Черепин–200 пудов ржи за то, что в названных селах проявляются с их стороны антисоветская агитация, выгон самогона и спаивание совработников, игнорирование распоряжений района, совершенное отсутствие ночных обходов и наблюдений, невыполнение распоряжений о выкачке оружия.

У селі Гамарня Канівського району в серпні 1922 року були включені до числа відповідачів Савченко, Скляр, Братанін – члени комнезаму – «ввиду того, что не было кого назначить в ответчики».

Звичайно, колишні червоні партизани, відповідачі з родин, які тілом і душею були віддані радвладі, зробили чималий внесок у її зміцнення, почали слати скарги у всі органи влади з проханням виключити їх зі списків відповідачів. Майже щотижня відбувалося засідання окрвоєннаради, першим пунктом яких було питання розгляду листів скаржників. І, як правило, в графі «постановили» було одне слово – відмовити.

Протокол №1

Засидання Полтавского Губвоенсовещания от 13 января 1923 года Присутствовали: Предгубисполкома т. Сербиченко, Секретарь Губкома т. Магидов, Завгуботдела ГПУ т. Линде, Губвоенком т. Федоров,

Военком 8 корпуса т. Роталев, Начгубучастка т. Иванов, Начгубмилиции т. Зимнюков, начдив 25 т. Плетнев.

Слушали:	Постановили:
1. Доклад Начгубучастка о состоянии бандитизма на Полтавщине.	1. Заслушав доклады Губвоенсовещание констатирует, что неблагополучными по бандитизму в данное время является Прилукский и Золотоношский уезды, особенно последний. 2. а). В целях более успешного ведения борьбы с бандой Нагорного в Золотоносском уезде подчинить в оперативном отношении Начучастка Золотоношского Командиру 73 полка, предложив последнему координировать свою работу с Золотоношским У ВС. б). Предложить Начгубучастка провести в жизнь данное постановление. 3. Принять к сведению заявление Нач. ГПУ т. Линде, что им в Золотоношский уезд послана сек-группа.
2. Циркулярное письмо П стоянного Совещания по б/б при СНК за №234 о методах борьбы с бандитизмом на ближайший пе риод времени.	1. Принять к неуклонному руководству и исполнению. Разослать всем Уездвоенсовещаниям. 2. Предложить Начгуботдела ГПУ в недельный срок разработать и представить для работ по перерегистрации амнистированных бандитов и по выкачке оружия, находящегося у населения.
3. Телеграмма Постоянного Совещания по б/б при СНК за №36/С об усилении охраны лесов.	1. а). Считать необходимым, пользуясь затишьем разгула бандитизма в лесах, использовать зимний период для поголовной фильтрации лесной стражи, лесников, объездчиков и администрации лесничеств. б). В целях проведения в жизнь данного постановления предложить Уисполкомам создать на местах поверочные комиссии в составе представителей Уисполкома, ГПУ, Всеработземлеса, Милиции, Лесничеств.

3. Телеграмма Постоянного Совещания по б/б при СНК за №36/С об усилении охраны лесов.	1. а). Считать необходимым, пользуясь затишьем разгула бандитизма в лесах, использовать зимний период для поголовной фильтрации лесной стражи, лесников, объездчиков и администрации лесничеств. б). В целях проведения в жизнь данного постановления предложить Уисполкомам создать на местах поверочные комиссии в составе представителей Уисполкома, ГПУ, Всеработземлеса, Милиции, Лесничеств. 2. Просить Губпрокурора издать циркулярное распоряжение судебным органам губернии о внеочередном рассмотрении дел по хищению леса и нарушению закона в лесах. 3. а). Просить Президиум Губисполкома издать приказ о введении в местах, прилегающих к лесным районам за хищническую порубку леса и вообще, за нарушение закона в лесах, массовой ответственности и местного населения. б). Предложить Начгублесуправления разработать проект вышеуказанного приказа и представить таковой в Губисполком. 4. а). При массовых организованных хищнических порубках, по заявлениям лесной администрации или стражи обязать милицию оказывать свое полное содействие. б). Предложить Начгубмилиции в развитие данного постановления издать приказ по милиции.
4. О бесплатном пользовании телефонными проводами.	1. Признать возможным разрешить уездным Уполномоченным ГПУ и Начуездмилиции в исключительных случаях, при действительной оперативной необходимости пользоваться бесплатно телефонными проводами. 2. Предложить Начгубупртельсетями издать соответствующее циркулярное распоряжение по тельсетям.

Председатель /Сервиченко/.
Секретарь /Александров/.

Протокол №3

Очередного заседания комиссии по борьбе с уголовным бандитизмом при окрвоенсовещании Золотоношского округа от 25.04.1923 года.

Присутствовали: Начокрмилиции т. Балык, Пом. Губ. Прокурора т. Дерывянка, Орквоенком т. Скрыпник, Уполномоченный по К. Р. Г. П. У т. Сименов, Пом. Начокрмилиции т. Тищенко, Начокррозыска т. Балабанов, Уполномоченный О. Д. Т. Г. П. У. т. Братенко, ст. Следователь и Нач. канцелярией окрмилиции т. Максимов.

Председатель П. Балык Секретарь М. Максимов.

Слушали:	Постановили:
1. Доклад Предкомиссии т. Балык об организации «института ответчиков» по охране ж. д. пути: Гребенка-Киев, Гребенка-Черкассы.	1. Принимая во внимание, что «институт ответчиков» необходим, в связи с все-же наблюдающимися случаями порчи железно-дорожного пути и уголовных преступлений и на основании пункта 10 инструкции о борьбе с уголовным бандитизмом, изданной постоянным совещанием по борьбе с уголовным бандитизмом при С. Н. К. У. С. С. Р., гласящего об остановлении в силе циркуляра за №1774/с того же Совещания от 26.06.22 г. поручить Оперштабу разработать план практического подхода к проведению изложенного в жизнь, войдя с представлением в Окрвоенсовещание, на внеочередном его созыве, на предмет утверждения выработанного плана.
2. Доклад Предкомиссии т. Балык об изъятии дел уголовного характера из органов дознания и передаче их в Кимиссию по борьбе с уголовным бандитизмом.	2. Предложить всем органам следствия и Суда посредством Пом. Губпрокурора все дела о преступлениях, предусмотренных ст. ст. 76, 123, ч. 2 и 184 Уголовного Кодекса У. С. С. Р. представить, закончив следствие в 3-х дневный срок в Комиссию, на предмет пересмотра и направления в Чрезвычайную Сессию Губсуда. 3. Вовлечь широкие массы села через Райисполкомы, Конезамы в борьбу с уголовным бандитизмом, для чего:

	а) возложить в населенных пунктах, где отсутствуют органы милиции, Сельсоветам, а в местах, где нет таковых, на индивидумов К. Н. С., десяти и стохатников, проверку документов, накладывая визы о таковой у всех переходящих через населенные пункты, как одиночных, так и следующих группами лиц и особенно цыган. У последних, и вообще у лиц, у коих отсутствуют документы, задерживать и направлять в У. С. С. Р. представить, закончив следствие в 3-х дневный срок в Комиссию, на предмет пересмотра и направления в Чрезвычайную Сессию Губсуда.
3. Протокол Заседания Окр. Военсовещания от 19. 04. 23 г. п. а) вопроса 3.	3. Вовлечь широкие массы села через Райисполкомы, Конезамы в борьбу с уголовным бандитизмом, для чего: а) возложить в населенных пунктах, где отсутствуют органы милиции, Сельсоветам, а в местах, где нет таковых, на индивидумов К. Н. С., десяти и стохатников, проверку документов, накладывая визы о таковой у всех переходящих через населенные пункты, как одиночных, так и следующих группами лиц и особенно цыган. У последних, и вообще у лиц, у коих отсутствуют документы, задерживать и направлять в соответствующие районы милиции на предмет выяснения и установления личности. б) Предложить Начокррозыска немедленно взять на учет весь уголовный элемент и списки пред ставить в Комиссию. в) Использовать через органы ГПУ и Угрозыск индивидуумов из бывшего уголовного элемента, ныне состоящих в «институте ответчиков».

	г) Выпустить воззвание к населению о всемерной борьбе с уголовным бандитизмом, твердо памятуя об этом, как о зле, имеющем государственное значение. е) Оперштабу выработать план работы, который представить Окрвоенсовещанию на предмет утверждения.

Подлинный подписали: Предкомиссии-Начокрмилиции
Золотоношской /Балык/.
Секретарь-Начканц. Окрмилиции /Максимов/.

Копія

Протокол №3
Пищанского Волвоенсовещания

4 февраля 1922 года.

Председательствующий т. Гусак Секретарь т.

Слушали:	Постановили:
Заявления ответчиков института: Никифора Теофимовича Безрука Пелагии Андреевны Жежелевской Сына ответчика Александра Жв. Тищика Артема Довбешка Василия Бруса Луки Кононенко Митрофана Кантимира Григория Харченка Петра Хорунжего	Ответчикам института Павлу Жежелю, Петру Сушку, Снигирю Ивану, Самойленку Макару, Владимиру Гермашеву, Мусию Герасименку, Емельяну Реве, Никифору Ефименку, Сидору Щербине, Артему Довбешку, Василию Брусу, Алексею Тимошенку, Андрею Сенченку, Никифору Осауленку, Ивану Бородавке и Марку Циме в жалобе отказать. Пелагею Жежелевскую и Павла Ефименка, первую как женщину и второго, как достигшего 63 года от роду, от несения караульной службы освободить не снимая имущественной ответственности за случившееся, о чем сообщить Волкомнезама Никиту Безрука и Николая Иову, как жителей села Дмитровки, передать в местный сельисполком.

Згідно наказу №2 КОН відповідачі повинні стежити і негайно повідомляти у відповідні органи про появу бандитів у селі чи поблизу населених пунктів.

Зокрема, в «Инструкции ответчиков» «Предвоенсовещания» Шайкевича наголошувалося:

«На обязанность ответчиков возлагается неуклонное исполнение распоряжений органов власти по борьбе с бандитизмом, а именно: изъятие оружия, выдача бандитов, дезертиров, воров, самогонщиков и их аппаратов, своевременное донесение о месте пребывания, приближения, появления банд или отдельных бандитов на селе, охрана советских учреждений, совхозов, сахзаводов, кооперативных лавок, складов заготовительных пунктов – продовольствия, охрана железных дорог, мостов, телефонно-телеграфных линий, и наблюдение за сохранностью всех вывешиваемых на видных местах приказов, воззваний и объявлений органов власти, для чего ответчики должны иметь живую связь с Райтройкой, посылая не менее двух раз в неделю курьеров из ответчиков в Райтройку, а в особо важных случаях немедленно письменно в запечатанном виде, сообщая о состоянии сел, согласно указанных пунктов, для чего установить чередование посыльных и нарочных, согласуясь с местным сельсоветом и комнезамом, введя дежурство при управе и ночные обходы.

В районах, где существуют райуполном. Г. П. У. по б/б ответчики также должны держать тесную связь с ними и своевременно информировать их наравне с райтройкой о всех проявлениях бандитизма.

Также ответчики в экстренных случаях, где нет технич. связи служат живой связью для передачи по дистанциям тех или иных поручений.

В селах, где наложено административное взыскание, ответчики перевозят своими средствами передвижения штрафы и людей, которым поручено их взыскать до места назначения.

Ответчики всецело подчинены Райтройке.

Неисполнение инструкции и распоряжений власти влечет за собой принятие самых репрессивных мер, согласно приказа К. О. С. №2 вплоть до расстрела включительно по постановлению Окрвоенсовещания».

У випадку невчасного повідомлення, на них накладався штраф з конфіскацією зерна та худоби. «В случае убийств или ранения в селе бандитами представителя Соввласти, красноармейца или члена комнезами растреливается из ответчиков двойное число. Вопрос кто именно, разрешается жребием который тянут все ответчики или заменяющие отсутствующих кандидаты».

За інструкцією голови окрвоєннаради Шайкевича, відповідачі повинні виявляти, крім бандитів злодіїв, самогонщиків, дезертирів, охороняти телефонні лінії, магазини, заготівельні організації, доставляти секретну пошту. За найменше відхилення від виконання цих обов'язків накладалися великі штрафи. Так, 18 квітня 1922 року на засіданні президії Шевченківського окрвиконкому були затверджені штрафи на відповідачів з с. Завадівка – 150 пудів жита, с. Валява – 150 пудів, с. Старосілля – 50 пудів, Деренківець – 150 пудів, с. Черепин – 150 пудів за антирадянські висловлювання, виготовлення самогону і споювання радпрацівників, порушення розпоряджень Трійки, відсутність нічних обходів.

26 червня 1923 року Черкаська окружна надзвичайна Трійка по боротьбі з бандитизмом постановила: «За преступное бездействие и

неисполнение обязанностей ответчиков Чрезтройка объявляет ниже сего список ответчиков, на коих постановлением Тройки наложено следующее наказание:

I. Расстрелять:

1. Ответчика с. Банадурово Кулинича Филиппа Илларионовича за бездействие и систематическое манкирование обязанностями ответчика.

2. Ответчика с. Вербовка Соломенного Савву Ивановича, уклонившегося от доставки сведений Чрезтройки о пребывании банды в с. Вербовка и тем самым давши банде крыться.

3. Ответчика с. Полудневка Смолинского Ивана Филипповича как знавшего о пребывании банды в с. Полудневка и не донесшего Чрезтройке и как уничтожившего порученный ему секретно-оперативный пакет на имя Райвоенсовещания.

4. Ответчика с. Лубенец Корниенка Дмитрия (бывшего дворянина) за контрреволюционную агитацию против Соввласти и несообщение представителям власти о нахождении банды в с. Лубенцы.

II. Конфисковать:

1. У расстрелянного ответчика с. Бандурово Кулинича Ф.И. и ответчика того же села Коляды Давида Степановича – по одной голове крупного скота.

2. У ответчика с. Вербовка Цапенко Никифора Леонтьевича и у гражд. этого же села Приймака Демьяна за несообщение о нахождении в с. Вербовка банды – по одной голове крупного скота.

3. У ответчика с. Мельники Проценко Тихона Антоновича за манкирование обязанностями ответчика, Цикло Виктора Афанасьевича за халатное отношение к исполнению обязанностей ответчика и Рака Иосифа Варфоломеевича за агитацию против Соввласти – по одной голове крупного скота.

5. У ответчика с. Медведовка Бугая Стефана уклонившегося от несения обязанностей ответчика – одну голову крупного скота.

6. У ответчика этого же села Яблуновского Логвина за злостное неисполнение обязанностей ответчика – одну голову крупного скота.

7. У расстрелянного ответчика с. Лубенец Корниенка Дмитрия – две головы крупного скота.

8. У ответчика с. Полудневка Терещенка Андрея как неисполнявшего обязанности ответчика – одну голову крупного скота.

III. Оштрафовать:

1. У ответчиков г. Чигирина в части за несообщение о прохождении ночью конной группы в 10 000 (десять тысяч) рублей».

Такі засідання окружної надзвичайної трійки відбувалися майже щодня. Щотижня – 5–10 смертних вироків за жеребом через неповідомлення, ухиляння від обов'язків відповідача чи невиконання навіть безглуздих наказів особоуповноважених. Тільки протягом липня 1923 року Черкаська окружна надзвичайна трійка (прізвища карателів збереглися у документах. – Авт.) розглянула 24 справи відповідачів. Гірким тягарем на звинувачених селян лягали величезні штрафи у формі конфіскації зерна, поголів'я худоби, відшкодування збитків, нанесених невідомими особами на лініях зв'язку, залізниці, цукрових

заводах, вирубці лісу, розкраданню хліба на зсипних пунктах. Відповідачі також мали за свій рахунок утримувати надіслані підрозділи карателів, виділяти для потреб влади підводи та ін. Навіть для охорони складів волосні управи мали надсилати відповідачів, які своїм життям опісля розплачувалися за нестачу зерна.

25 грудня 1922 року частина відповідачів с. Межиріччя поїхала без дозволу воєнтройки на ярмарок. За це старшого відповідача Козленка було оштрафовано на 10 пудів ярини, а решта повинні були внести 40 пудів хліба.

Як же розпоряджалася влада конфіскованим майном відповідачів? Частина конфіскованого майна йшла для потреб держави. Але у переважній більшості вилучене розподілялося між тими, хто його одбирав: працівниками міліції, трійок, особливих нарад, членами КНС. В архівних матеріалах збереглося «клопотання Корсунського райвідділення міліції про виділення 300 пудів конфіскованого зерна для проведення свята у зв'язку з 5-річчям Жовтня».

А голова Черкаської ЧК С.А. Бергавинов, який очолював оперативну групу по Кам'янському кущі, передав чотирьох конфіскованих волів Олександрівському цукровому заводу, за що отримав 20 тисяч карбованців, 200 аршинів рапсу. За рахунок штрафів на станції Знамянка той купив за 1000 карбованців цуценя німецької вівчарки, замовив портрети Леніна, Троцького, Дзержинського художнику, заплативши за кожен портрет по 1500 карбованців.

Для заохочення старшого відповідача і його секретаря згідно декрету від 5 листопада 1923 року встановлювалася оплата за сумлінне виконання своїх обов'язків. Так, у селі Боровиця Чигиринського району кожен рядовий відповідач давав їм по пуду жита.

Віддавна в українському селі існувала традиція взаємовиручки, толоки, «не виносити сміття» за межі села. Навіть явний свідок під примусом говорив чиновникам «не чув, не бачив, не знаю».

І саме на це і були спрямовані 5 і 7 пункти Наказу КОС №2.

«5. При применении репрессий, особенно расстрелов, по отношению к ответчикам бить на психику неторопливым приготовлением Ж. жеребьёвке и т. д., давая возможность купить жизнь (или имущество) видачей действительных бандитов.

6. Вообще рекомендуется путем террора ставить ответчиков в такие условия, чтобы они становились открытыми врагами бандитов, тогда и уволившись за заслуги от ответственности, они остаются осведомителями и помощниками Соввласти в борьбе с бандитами из страха мести со стороны последних.

7. Раздачей конфискованного имущества из штрафов неможам и мерами политического воздействия следует создавать в селе обстановку, когда бандиты и ответчики будут бояться доносов с их стороны. Незаможники же будут заинтересованы в выдаче и тех и других».

Так, поступово, живучи між наковальнею і молотом, будучи під щоденним страхом смерті чи суворого покарання від влади і повстанців, селяни перетворювалися в істоту, покірну режимові, зламувалася воля, селянська гідність і порядність. Почався на селі процес виховання павликів морозових.

27 листопада 1923 року голова Київського губвиконкому і губвійськради Гринько, керуючись постановою ВУЦВК від 5.X.1923 року запропонував Черкаській окрввоєнараді протягом місяця ліквідувати інститут відповідачів. Та лише у червні 1924 року на засіданні Черкаської окружної воєнної наради було ухвалено рішення про повне припинення такої політики.

Списки відповідачів ретельно зберігалися у фондах ДПУ, ОДПУ, НКВС в так званих «чорних книжках». Ці українські селяни були приречені й ставали першими кандидатами на арешт під час безперервних репресивних кампаній з виявлення «ворогів народу». І в анкеті заарештованого, навіть у повоєнні роки, чітко записувалося – був відповідачем, позбавлявся виборчих прав.

Змінився час, відкрилися засекречені архіви, тут до цього часу зберігаються гіркі свідчення злочинств «соввласти» проти беззахисних трудівників. Та інститут відповідачів і досі залишається поза реабілітаційними процесами.

У розділі «Назвемо всіх поіменно» нами опубліковано для наочності довідки відповідачів, представлених місцевими органами влади для затвердження їх окрвоєннарадою, списки затверджених цією нарадою відповідачів як наочний приклад людиноненависницького заходу зі знищення селянства як верств населення – головного осередку у боротьбі з яничарами і поневолювачами України.

Література:

1. *ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1;*
2. *ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 27;*
3. *ДАЧО, ф. Р-144, оп. 1, спр. 33, 7, 10;*
4. *ДАЧО, ф. Р-186, оп. 1, спр. 20;*
5. *ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 3.*

Розділ І

НАЗВЕМО ВСІХ ПОІМЕННО

СПИСКИ ВІДПОВІДАЧІВ

Довідка про відповідачів с. Вільшана Вільшанського (нині Городищенського) району (24 особи), пропонованих місцевою владою

Романенко Арсень Григорович, 9 десятин, 1200 сажнів, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, віз, виступав проти радвлади.

Ігнатенко Трохим Іванович, 8 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, млин, куркуль, виступав проти радянської влади.

Коваленко Филимон Антонович, 6 десятин, 1 кінь, 2 ВРХ, 2 дрібної РХ, хата, садок, виступав проти радянської влади.

Тупота Данило Якович, 8 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, хата, сарай, клуня, плуг, борони, сівалка, жатка, куркуль, виступав проти радянської влади.

Тищенко Вукол Самсонович, 12 десятин, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, хата, плуг, борони, куркуль, виступав проти радянської влади.

Шабала Степан Зіновійович, 5 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, хата, сарай, інвентар, виступав проти радянської влади.

Каракоул Іван Федорович, 5 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 3 будови, інвентар, куркуль, виступав проти радянської влади.

Коваленко Прокіп Никифорович, 1 десятина, 1200 сажнів, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 3 будови, плуг, борони, захисник куркулів.

Гнатенко Панас Іванович, 3 десятини, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, три будови, плуг, борона, учасник бандитизму.

Пустовійт Микита Гнатович, 2 десятини, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 2 будови, плуг, борони, колишній бандит.

Іваненко Денис Пахомович, 4 десятини, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 3 будови, плуг, борона, колишній бандит.

Тягун Спиридон Микитович, провокатор, захисник куркулів.

Тупота Іван Олександрович, 4 десятини, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, клуня, хата, повітка, саж, плуг, борона, куркуль.

Нестеренко Назар Никифорович, 6 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, хата, повітка, інвентар, злодій.

Коваленко Мойсей Прокопович, 9 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, хата, клуня, повітка, саж, садок, пасіка, куркуль.

Заєць Федот Григорович, 4 десятини, 1200 сажнів, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 3 будови, увесь інвентар, злісний куркуль.

Тростинський Антон К., 6 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, усі будови, увесь інвентар, злісний куркуль.

Коваленко Іван Савович, 6 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, 3 будови, увесь інвентар, злісний куркуль.

Мошенський Стефан Іванович, 6 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, три будови, увесь інвентар, злісний куркуль.

Немна Овсій Давидович, 3 десятини, 1200 сажнів, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, три будови, увесь інвентар, злісний куркуль.

Нестеренко Іван Платонович, 4 десятини, 1 кінь, 1 ВРХ, три будови, увесь інвентар, садок, злісний куркуль.

Черепанов Олександр, 9 десятин, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, увесь інвентар, три будови, садок, злісний куркуль.

Тищенко Кузьма, 8 десятин, 2 коней, 1 ВРХ.

Голова Вільшанського райвиконкому підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Петрики Вільшанського (нині Городищенського) району.

Осадчий Петро Несторович
Великий Стефан Осадчий
Василь Боровий Іван
Остапенко Омелян
Коваль Іван Силович
Денисенко Степан
Шелест Назар

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Зелена Діброва Вільшанського (нині Городищенського) району (20 осіб).

Стеценко Мирон Власович
Мороз Семен Сидорович
Бондар Петро Архипович
Семенчук Павло Семенович
Степура Олександр Кіндратович
Нечитайло Олексій Харитонович
Красицький Яків Іванович
Гайдай Мойсей Корнійович
Ціопа Трохим Остапович
Ціопа Антон Лаврентійович
Уманець Арійон Опанасович
Шолудько Прокіп Євдокимович
Татарчук Тихон Сергійович
Шолудько Григорій Филимонович
Козак Василь Антонович
Прокопенко Остап
Кугот Никифор Григорович
Уманець Макар Тарасович
Красницький Павло Іванович
Гаркуша Трохим Корнійович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список
відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Журавка Вільшанського (нині Городищенського) району

Харченко Кость Юхимович
Козак Аркадій Прохорович
Хорунжий Данило Калістратович
Жежерун Кость Романович
Каракай Михайло Васильович
Косолап Гордій
Науменко Пилип Іванович
Каракай Василь Васильович
Жежерун Григорій Сельвестрович
Коваленко Василь Микитович
Коврига Григорій Петрович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список
відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Сегединці Вільшанського (нині Городищенського) району

Лапа Варфоломій Трохимович
Ільченко Наум Остапович
Куроченко Кирило Трохимович
Ільченко Артем Онисимович
Лапа Ферід Карпович
Гибало І. Пилипович
Суршко Андрій Матвійович
Гибало Левко Панасович
Шаповал Дмитро Архипович
Шевченко Карпо Федотович
Нечипоренко Іван Федотович
Куроченко Никифор Григорович
Стогній Яків Антонович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список
відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Вільшана Вільшанського (нині Городищенського) району

Романенко Арсень Григорович
Ігнатенко Трохим Іванович
Коваленко Филимон Антонович
Тупота Данило Якович
Тищенко Вукол Самсонович
Шабала Степан Зіновійович
Каракоця Іван Федорович
Коваленко Прокіп Никифорович
Тростинський Антон Калинович
Коваленко Іван Савович
Мошенський Стефан Іванович
Немоса Овсій Давидович
Іваненко Тихон Федорович
Гнатенко Опанас Іванович
Пустовійт Микита Гнатович
Іваненко Денис Пахомович
Тягун Спиридон Микитович
Тупота Іван Олександрович

Нестеренко Назар Никифорович
Коваленко Мойсей Прокопович
Заєць Федот Григорович
Нестеренко Іван Платонович
Теребинов Олександр
Тищенко Кузьма
Кравець Олександр Данилович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Воронівка Вільшанського (нині Городищенського) району

Собко Яків
Штанько Лаврон Олексійович
Задорожний Іван Мефодійович
Таран Денис Назарович
Коноплянко Кирило Лукович
Коваль Данило Васильович
Штанько Мефодій Костянтинович
Відоменко Микола
Холодняк Овсій Васильович
Сивак Григорій Кіндратович
Плехонтій Омелян Леонтійович
Сивак Федір Іванович
Тягун Григорій Олексійович
Ребезайло Тимофій Федорович
Гаркавенко Трохим Костянтинович
Горобець Давид Гаврилович
Сивак Степан Кіпріянович
Тягун Нифонт Микитович
Тягун Пилип Павлович
Бродовщук Григорій
Штанько Антон
Доманський Микола

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, с. В'язівок Шполянського (нині Городищенського) району, затверджений у липні 1923 р. окрвійськнарадою

Русин Аврам
Пластун Петро Антонович
Геращенко Роман Федорович
Діденко Оникій Омелькович
Чорнобай Сава
Бондар Макар Іванович
Лозовий Микита Потапович
Капля Павло Антонович
Лебединець Євстафій
Педько Федір Климентійович
Бондар Юхим
Скічко Карп Миколайович
Лящ Опанас
Руденко Яків Никифорович
Говва Іван
Лебединець Олексій
Вакуленко Петро
Брагалець Олексій
Пластун О. Аврамович
Геращенко Микита Ількович
Коршак Іван Іванович
Пластун Сава Мойсійович
Шаповал Никифор
Бібік Тимофій
Геращенко Василь Петрович
Олійник Іван Йосипович
Пластун Сергій Семенович
Осавуленко Кузьма
Пустовий Петро Олексійович
Виноград Логвин Михайлович

Мірошник Йосип С.
Лозовий Митрофан
Асауленко Іван
Русин Сава Савович
Римський Іван С.
Скрипник Василь
Асауленко Юхим
Касян Феоктист
Кузьменко Трохим
Литвин Микита
Касьян Никифор
Пластин Семен Архипович
Бондар Іван Маркович
Мірошник Юхим Ягозинський
Терентій Соломовський
Полікарп Теодорович Філат
Шараєвський Митрофан
Кочерга Яків Романович
Бондар Хома Гнатович
Ролинський Юхим
Сало Юхим
Римський Капітон
Хоренко Микита
Говрас Дорофій
Килимин Лука
Клименко Михайло
Орел Павло Андрійович
Хоренко Яків Наумович
Коваль Іван Васильович
Буртовий Федір П.
Британець Терентій
Лебединець Прокіп
Клименко Андрій
Лебединець Христиан
Селянко Аркадій
Капля Сергій
Геращенко Євгеній
Римський Микита
Цап Микола Іванович
Римський Григорій
Хоренко Дем'ян Наумович
Хоренко Соловей
Савченко Андріан С.
Савченко Андріан Л.
Лабунець Єлисей
Деркач Михайло
Геращенко Матвій
Григор'єв Тимофій
Качан Павло
Огилько Конон Кондратович

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Козацькому Вільшанського (нині Звенигородського) району (54 особи)

Пидонличко Павло Олександрович
Крохотень Дмитро
Сокало Іван Петрович
Крижій Григорій
Шевченко Дементій
Калісник Марк
Колісник Тихон
Сташенко Данило
Кабанячий Ілля
Басюга Онопрій
Завалій Іван
Вітренко Іван Сильвестрович
Огневий Іван Іванович
Шкорбан Іван Антонович
Сиченко Яків
Безуглий Михайло
Скритник Оксень Фед.
Крижній Федір
Ляховицький Роман
Сюкало Панас
Погрібняк Василь
Дерев'янко Василь Іванович
Коваль Олексій
Пудало Іван Ульянович
Кругляк Кирило Юхимович
Коваль Григорій Тимофійович
Коляда Семен Федотович
Бондаренко Самсон
Діцик Іван Єфремович
Кабанячий Опанас
Конончук Ларіон
Огнівий Яків Ілліч
Лесенко Федот Артемович
Колісник Іван Петрович

Дяченко Павло
Підоплічко Макар
Лиходід Федір Кирилович
Пиляй Ністрат
Панасенко Сергій
Шиян Макар
Рокицький Микола
Харченко Василь
Колісник Антон
Вербовий Семен
Колісник Артем
Сидоренко Петро
Вербовий Зіновій
Нагиба Іван
Король Іван Маркович
Сюкало Іван
Середа Сергій Демянович
Гибелюк Прохор
Король Сава Григорович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Попівка Вільшанського (нині Звенигородського району) (7 осіб)

Сокур Іван Оксенович
Безверхий Макар
Дяченко Кузьма
Заховайко Іван
Диченко Кость
Корсюк Матвій
Безверхий Омелько

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Княжа Вільшанського (нині Звенигородського району) (32 особи)

Осауленко Петро
Морозов Іван
Кисельов Петро
Хизняк Павло Федотович
Помазан Андрій
Коровай Павло
Гнатенко Яків Степанович
Караван Степан
Мазур Юхим Сидорович
Мороз Максим Григорович
Свиногриз Яким
Кримчак Тимофій
Прудиус Петро Вакулович
Шпара Дмитро
Шаповал Федір
Манич Іван Федосійович
Прудиус Антон
Сайківський Семен
Скоробрех Степан
Клеповий Прокіп
Бицун Прохор
Прудиус Григорій
Нестеренко Петро
Розкопенський Василь
Гриб Роман Антонович
Понамаренко Харитон
Прудиус Марк Іванович
Діденко Григорій
Розкопенський Федір Михайлович
Шпиця Микита Аврамович
Бабій Феодосій Лаврович
Прудиус Іван Якович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список
відповідачів, затверджений оквійськнарадою Шполянського району, у липні 1923 р.

с. Кримки
Крутогуз Сава Арсентійович
Мрига Антон Лук'янович
Підмений Прохір Васильович
Перегон Гордій Павлович
Бровко Григорій Дмитрович
Парамуд Андрій Степанович
Бублик Матвій Якович
Перегон Павло Павлович
Савенко Яків Йосипович
Кальченко Василь Григорович
Перегон Микита Степанович
Мрига Параска Маркарівна
Горожук Євсей Андрійович
Солон Роман Лескович
Меркотан Гаврило Кіндратович
Дробот Григорій Григорович
Парамуд Гаврило Лукич
Гемальський Микола
Ткаченко Василь Аврамович
Мрика Митрофан Тарасович
Новосельський Йосип Миколайович
Семененко Костянтин Лукович
Мрига Павло Панасович
Семененко Сава Герасимович

с. Мар'янівка
Колесник Іван Лук'янович
Шемет Семен Семенович
Тутик Самуїл Володимирович
Кавун Андрій Васильович
Бондар Мартин Ксенофонтович
Дереш Григорій Михайлович
Головко Григорій Пилипович
Норенко Андріан Ілліч
Слабошпицький Семен Іванович
Дереш Опанас Юхимович
Колісник Юхим Лук'янович
Тутик Леонтій Іванович
Ткаченко Трохим Прохорович
Кравченко Лаврентій Тихонович
Коваленко Дмитрій Кіндратович
Вишенський Федір Мефодійович
Юцевич Сава Кирилович
Кавуненко Павло Іосидорович
Дереш Сава Харлампійович

с. Сигнаївка
Марченко Василь Тимофійович
Ратушний Іван Якович
Дахусанний Демид Кирилович
Бассараб Микита Прохорович
Костенко Федір Павлович
Жуплій Кирил Якович
Качкар Євгеній Васильвич
Балоха Антон Сафронович
Ярмоленко Мефодій Мефодійович
Литвин Петро Михайлович
Ткаченко Мина Кирилович
Трушенко Опанас Потапович
Сокур Єрофей Юхимович
Мусленко Олексій Іванович
Андрущенко Прокіп Петрович
Корж Фома Андрійович
Глухенко Антон Прокопович
Кирилюк Григорій Олексійович
Корнійчук Микола Балога
Гнат Герасимович
Кирилюк Григорій Єлисейович
Викиданець Іван Трохимович
Однокоз Данило Моклевич

х. Холковка
Стишок Григорій
Емко Іван Порфирович

с. Терешки
Вдовичев Мойсей
Лисокінь Гордій
Самко Яресь
Вовк Петро Минович
Денисенко Устин Іванович

Шульга Федір Демидович
Коваленко Микола Іванович
Махиня Нестор
Грищенко Опанас Андрійович
Корнелюк Иосидір
Собко Антон Петрович
Лисокінь Антон Іванович
Сало Андрон
Собко Сергій Маркович
Прудиус Олександр Гаврилович
Бондаренко Степан
Степовий Захар Кузьмич
Коломієць Яків Каленович
Таран Василь Арханович
Шульга Іван Архипович
Колісник Юхим
Зеленець Матвій
Музика Федір Михайлович
Коваль Архип Степанович
Котенко Степан Захарович
Денисенко Пантелеймон Михайлович
Колісник Гаврило Євдокимович
Дранко Петро Климович
Ховко Купріян
Задорожний Овсій Андрійович
Паримський Євдоким Павлович

с. Васильків
Трегубенко Андріан Іванович
Варич Яків Якович
Онай Михайло Ананьевич
Козак Микола Дмитрович
Савченко Захарій
Заскалета Сільвестр Іванович
Остапенко Євсей Антонович
Кулішенко Парфентій Іванович
Куліш Демид Іванович
Похилько Олександр Микитович
Семко Павло Юхимович
Натальченко Терентій
Заскалета Никифор Іванович
Шпиця Монтій Володимирович
Савченко Дементій Михайлович
Литус Яків Гаврилович
Чумак Марко Федорович
Фуркало Максим Петрович
Резнік Петро Федорович
Медушевський Яків Євсейович
Головко Юхим
Заскалета Йосип Іванович
Торба Пилип Мойсейович
Клименко Тимофій Маркович
Кривуля Влас Григорович
Призва Леонтій Михайлович
Килимистка Павло Петрович
Фуркало Василь Карпович
Рудь Матвій Федорович
Єрмоленко Артем Васильович
Вдовиця Іван Кирилович
Тихоступ Яків
Рисак Сергій
Колотим Петро
Козак Яків Дмитрович
Офай Яків
Мотрич Никанор Петрович
Литус Петро Хомич
Щербатий Степан
Вдовиця Нестор Кирилович
Рисак Мойсе
Шпонька Артем
Запорожець Антон Петрович
Чумак Ісидор Якимович
Бурлака Яків Гнатович
Шпонька Степан

с. Надточаївка
Зануда Дий Самійлович
Пошкайло Федір Минович
Шевченко Онисим Іванович
Лазаренко Яків Макарович
Скотир Григорій Йосипович
Бурлака Василь Михайлович
Білоус Олексій Матвійович
Козлекно Шмуль Лейбович
Лазаренко Кіндрат Макарович
Дишлевий Іван Сафронович
Кваша Зіновій Минович
Гармаш Павло Петрович
Зануда Матвій Самійлович
Красножен Роман Петрович
Кишенько Нестор Іванович
Сторчак Марк Кирилович
Сторчак Іван Силович
Жебрак Тимофій Федорович
Сосна Касян Карпович
Маскиса Федір Аврамович
Бронштейн Іось-Шмуль Хаїмович

Соловей Моть-Нухім Лейбович
Авруцький Янколь Кивовоич
Авруцький Хаїм Кивович
Мар'яновський Єль Нафтулович
Райз Янколь Геркович
Гутнер Йосип Мойсейович
Поволоцький Яків Лейбович
Корсунський Хаїмберко Бендіон
Портнов Зелик Єлев.
Каневський Вольнд Мошков.
Устенко Сергій Аврамович

м. Шпола
Цибулевський Степан Касянович
Горбачевський Матвій Петрович
Гончаренко Яків Степанович
Чекур Массон
Хоменко Дмитро Лук'янович
Кунець Володимир Кузьмович
Курінний Дмитро Максимович
Дяченко Іван Миколайович
Цимбал Євтихій
Фоменко Василь Іванович
Золотоверхий Микола
Ткаченко Іосидір Артемович
Дробіт Антон Миколайович
Дишлевий Омелько Михайлович
Чепур Олексій Михайлович
Скотар Федір Васильович
Соколик Мойсей Соломонович
Долинський Олександр Петрович
Гінзбург Янколь Шимонович
Тадоровський Яоши Абрамович
Шулман Йосип Абрамович
Торишевський Шмуль Мойсеєвич
Барський Бень Єрухимович
Бенкер Сруль
Лофман Пейсах
Проектор Мошко Арувимович
Фішнер Рувин Нахимович
Ямпольський Йосип Давидович
Зозуля Лейзор
Білоцерківський Інко Гершкович
Ремез Захарій Петрович

с. Сердегівка
Ситник Костянтин Климентійович
Мурза Марк Костянтинович
Шевченко Омелян Прокопович
Чорний Карпо Омелянович
Дишлевий Ісідор Романович
Чорний Степан Григорович
Чорновол Марк Григорович
Нещадим Влас Федорович
Шевченко Михайло Прокофійович

с. Бурти
Попов Віталій Федосійович
Ковтюх Денис Калістратович
Ворона Марк Микитович
Білан Яким Васильович
Шумило Терентій Олексійович
Поволоцький Трохим Дмитрович
Яценко Єгор Дем'янович
Голуб Яків Оверкович
Шпильоивй Каленик Матвійович
Ольшанський Денис Миколайович
Дорошенко Іван Минович
Дашковський Василь Тимофійович
Шумило Омелько Онисимович
Ставневой Ксенофонт Лук'янович
Серапил Омелько Петрович
Стадник Михайло Денисович
Нецвітний Омелько Онисимович
Верхогляд Антік Іванович
Наволоцький Іван Петрович
Крукодеря Гаврило Іванович
Миць Степан Іванович

с. Устимівка
Медушевський Петро Євтихійович
Меркотал Актон Юхимович
Заболотний Іван Петрович
Вітренко Опанас Кузьмович
Медушевський Андрій Федорович

с. Водяне
Загородній Артем Володимирович
Поставець Іосиф Іванович
Джуца Якович
Олійник Іван Іванович
Стешенко Олексій Семенович
Овчаренко Омелян Євсейович
Плахотнюк Феодосій Самійлович
Шелест Іван Пилипович
Котляр Захар Семенович
Жулинський Ілля Давидович
Яровий Артем Михайлович

Яровий Роман Михайлович
Кривенко Гнат Никифорович
Сова Сава Павлович
Бабаченко Григорій Кирилович
Тютя Роман Кирилович
Тітієвський Сидір Іванович
Тітієвський Кирило Іванович
Олійник Семен Іванович
Колосенко Родіон Федорович
Отеленко Іван Григорович
Цибульський Сергій Тимофійович
Білоус Лука Кирилович
Діденко Василь Мойсеєвич

Список відповідачів, затверджених окрвійськнарадою с. Стецівка (нині Звенигородський район)

Тростянський Євстафій Лазаревич
Паламаренко Григорій
Білан Федір Пилипович
Сипливий Іван
Задорожний Михайло Панченко
Устим Андрійович
Золотун Іван Демидович
Барабан Мартин
Скрипай Павло
Михаіл Єлісей
Скрипай Микола
Скрипай Никифір
Базилевський Прокіп
Базилевський Григорій
Шинкаренко Василь Лог.
Прудиус Андрій
Стеценко Василь Єроф.
Коломієць Василь Титов.
Шинкаренко Мирон
Діденко Семен
Шелудько Яків
Шелудько Сергій
Тростянський Іван Матвійович
Кохан Корній
Кохан Василь
Захарченко Дмитро
Бородій Афанасій
Плахотнюк Арсеній
Романець Микола
Янчук Іван Ілліч
Задорожний Макар
Клхан Макар
Дац Андроник Іванович
Тростянський Арон Матв.

с. Чичиркозівка Мокро-Калигірського (нині Звенигородського) району

Могила Вукол
Похитайло Онисько
Сидиченко Іоаким
Могила Пантелеймон
Мельник Порфирій
Западня Сергій
Довгий Нестор
Закутний Іван
Сидиченко Гурій
Красюк Іустин
Тетієвський Кирило
Могила Федір
Стороженко Дмитро
Ткаченко Яким
Ткаченко Іван Хар.
Міняйло Лаврентій
Тептієвський Протасій
Осауленко Василь
Осауленко Митрофан
Сокирка Іван Прок.

Довідка
про відповідачів с. Луки Богуславського повіту (нині Канівського району), складена 1 липня 1922 р. місцевою владою

Манжула Петро Харитонович, 3 члени сім'ї, 2 десятини, 900 сажнів землі, кінь, борона, віз, хата, клуня, хлів, був головою відповідачів.

Пісковий Феопент Опанасович, 3 члени, сім'ї, 1 десятина, 1600 сажнів землі, кінь, борона, хата, клуня, хлів, був секретарем відповідачів.

Басараб Ілько Якович, 4 члени сім'ї, 2 десятини, 1980 сажнів землі, кінь, корова, плуг, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Гончаренко Іов Іванович, 4 члени сім'ї, 2 десятини, 2100 сажнів землі, кінь, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Манжула Феодор Радіонів, 10 членів сім'ї, 4 десятини, 1500 сажнів землі, пара волів, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Пісковий Петро Петрів, 5 членів сім'ї, 2 десятини, 2100 сажнів землі, кінь, віз, хата.

Потужний Милахий, 2 члени сім'ї, 300 сажнів землі, хата.

Манжула Пантилей Тихонів, 3 члени сім'ї, 1252 сажнів землі, хата.

Манжула Лук'ян Платонів, 3 члени сім'ї, 1,7 десятини землі, віз, хата, клуня.

Проценко Сергій Назарів, 9 членів сім'ї, 1200 сажнів землі, корова, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Потужний Петро Сидорів, 11 членів сім'ї, 2,4 десятини землі, пара коней, борона, плуг, віз, хата, клуня, хлів.

Коваленко Онуфрій Григорів, 3 члени сім'ї, 1,1 десятина землі, корова, хата, клуня, хлів.

Фоменко Пилип Дем'янів, 4 членів сім'ї, 2 десятини землі, віз, хата, клуня, хлів.

Потужний Петро Никиф., 8 членів сім'ї, 2,5 десятини землі, хата, клуня, хлів.

Манжула Никифор Мит., 9 членів сім'ї, 3,1 десятина землі, корова, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Якименко Наум Корнієв, 2 члени сім'ї, 2,3 десятини землі, віл, корова, хата, клуня, хлів.

Трофименко Тимофій Семенович, 1 член сім'ї, 3,4 десятини землі, хата.

Півень Харитон Якович, 9 членів сім'ї, 2100 сажнів землі, корова, хата, клуня, хлів.

Крамар Матвій Андрійович, 7 членів сім'ї, 2,2 десятини землі, хата, клуня.

Безвидний Ісаак Федорів, кінь, борона, хата, клуня, хлів.

Горбик Наум Федорів, хата.

Стельмашенко Карп Степанів, 8 членів сім'ї, 1 десятина землі, віз, хата, клуня.

Довідка
про відповідачів с. Межиріч Богуславського повіту (нині Канівського району), складена 1 липня 1922 р. місцевою владою

Педченко Микола Аврамович, 58 р., 7 членів сім'ї, 2,8 десятин землі, 1 кінь, борона, віз, клуня, хлів.

Коваленко Стефан Васильович, 40 р., 6 членів сім'ї, 3.5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, клуня, хлів.

Козик Овксентій Григорович, 51 р., 3 члени сім'ї, 5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, борона, клуня, хлів.

Гуцаленко Григорій Іванович, 50 р., 10 членів сім'ї, 4,5 десятин землі, корова, борона, клуня, хлів, був головою відповідачів.

Ковдленко Михайло Андрійович, 62 р., 3 члени сім'ї, 4 десятини землі, корова, борона, клуня, хлів, був секретарем відповідачів.

Тимошенко Юхим Гаврилович, 44 р., 3 члени сім'ї, 4 десятини землі, корова, борона, клуня, хлів, був секретарем відповідачів.

Кина Олександр Єрофеєвич, 19 р., 6 членів сім'ї, 4 десятини землі, корова, с/г інвентаря немає.

Сиденко Герасим Гаврилович, 33 р., 3 члени сім'ї, 3 десятини землі, корова.

Попович Феофан Данилович, 54 р., 8 членів сім'ї, 3 десятини землі, пара коней, плуг, рало, борона, віз, хата клуня, хлів.

Линник Петро Якимовий, 65 р., 3 члени сім'ї, 4,5 десятини землі, хата, клуня, хлів.

Чайка Григорій Прокопович, 49 р., членів сім'ї, 4,4 десятини землі, пара коней, корова, плуг, рало, віз, хата, клуня, хлів.

Дудниченко Сава Юхимович, 21 р., 2 члени сім'ї, 4 десятини землі, корова, кінь.

Литвин Кирило Феодорович, 43 р., 9 членів сім'ї, 4,4 десятини землі, борона, кінь, плуг, рало, хата, клуня, хлів.

Стельмашенко Лука Якович, 58 р., 4 члени сім'ї, 3 десятини землі, віз, хата.

Пісковий Олексій Васильович, 43 р., 5 членів сім'ї, 2,5 десятини землі, хата.

Ярошенко Павло Васильович, 27 р., 4 члени сім'ї, 2,8 десятини землі, пара волів, віз, хата, хлів.

Силенко Матвій Данилович, 57 р., 7 членів сім'ї, 7,5 десятин землі, віл, корова, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Чайка Кирило Павлович, 47 р., 9 членів сім'ї, 2 десятини землі, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Сухенко Яків Семенович, 49 р., 7 членів сім'ї, 3,4 десятини землі, кінь, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Туренко Трофим Онисович, 38 р., 8 членів сім'ї, 5,4 десятини землі, корова, рало, хата, клуня, хлів.

Тимошенко Юхим Гаврилович, 55 р., 5 членів сім'ї, 8,5 десятини землі, пара коней, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Савенко Євген Іванович, 58 р., 7 членів сім'ї, 3 десятини землі, пара коней, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Туренко Мойсей Кіндратович, 56 р., 3 члени сім'ї, 2,2 десятини землі, 2 корови, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Силенко Остап Гнатович, 38 р., 8 членів сім'ї, 4,4 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, віз, хата, клуня, хлів.

Бондаренко Мефодій Омелькович, 38 р., 3 члени сім'ї, 4,5 десятина землі, кінь, корова, хата, клуня, 2 хліви.

Коваленко Іван Андрійович, 54 р., 8 членів сім'ї, 3,2 десятини землі, кінь, 2 корови, плуг, борона, рало, хата, клуня, 2 хліва.

Скарковенко Яким Якович, 42 р., 2 члени сім'ї, 2,2 десятини землі, пара волів, корова, плуг, віз, рало, хата, клуня, хлів.

Іщенко Андрій Миколайович, 41 р., 3 члени сім'ї, 1,4 десятини землі, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Тимошенко Данило Савелійович, 26 р., 4 члени сім'ї, 3 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Кулешов Пилип Юхимович, 56 р., 8 членів сім'ї, 7,5 десятини землі, кінь, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів, пайщик.

Стельмашенко Андрій Оксентійович, 55 р., 10 членів сім'ї, 6,4 десятини землі, кінь, корова, плуг, рало, хата, клуня, хлів.

Пустовіт Феодор Антонович, 58 р., 6 членів сім'ї, 5 десятині землі, кінь, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Гуцаленко Іван Михайлович, 47 р., 6 членів сім'ї, 3 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів, пайщик.

Коваленко Йосип Феодорович, 56 р., 3 члени сім'ї, 1,4 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів, пайщик.

Снісар Микола Андрійович, 67 р., 4 члени сім'ї, 8 десятин землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Пісковий Петро Леонтійович, 27 р., 3 члени сім'ї, 2 десятини землі, корова, хата, клуня, хлів.

Пустовійт Павло Гнатович, 62 р., 3 члени сім'ї, 2,4 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Тимошенко Лаврентій Омелькович, 62 р., 7 членів сім'ї, 3,5 десятини землі, плуг, рало, хата, клуня, хлів.

Горевой Іван Федорович, 40 р., 2 члени сім'ї, 24,4 десятини землі, віл, корова, плуг, борона, хата, клуня, хлів.

Сетльмашенко Порфир Митрович, 36 р., 6 членів сім'ї, 2,4 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Діденко Кузьма Григорович, 50 р., 7 членів сім'ї, 3,8 десятин землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Гайдабура Марк Юхимович, 61 р., 4 члени сім'ї, 1,3 десятини землі, корова, хата, клуня, 2 хліви.

Силенко Фома Семенович, 45 р., 9 членів сім'ї, 3,2 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Гуцаленко Микола Михайлович, 58 р. 6 членів сім'ї, 0,5 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Кухненко Андрій Іванович, 44 р., 7 членів сім'ї, 2,4 десятини землі, кінь, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Кононенко Гаврило Якимович, 46 р., 8 членів сім'ї, 4,2 десятини землі, пара волів, корова, плуг, борона, рало, хата, клуня, хлів.

Довідка
відповідачів с. Хмільна Канівського району, пропонованих місцевою владою 1 липня 1922 р.

Цибулько Пилип Артемович, 30 р., 6 членів сім'ї, 3 десятин землі, пара волів, корова, борона, хата, клуня, хлів, був старшим відповідачем.

Харченко Костянтин Іванович, 34 р., 4 члени сім'ї, 3 десятин землі, кінь, корова, борона, віз, пів плуга, пів рала, хата, клуня, хлів, був секретарем.

Плухута Юхим Данилів, 55 р., 2 чл. сім'ї, 2 десятин землі, пара волів, корова, борона, пів плуга, пів рала, хата, клуня, хлів.

Панченко Михайло Лазорович, 45 р., 7 членів сім'ї, 5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Панченко Іов Лазарів, 43 р., 3 члени сім'ї, 5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Панченко Устим Лазарів, 33 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Возний Павло Анатолів, 32 р., 7 членів сім'ї, 5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, пів клуні, хлів.

Харченко Яків Пилипович, 59 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Панченко Федір Іванів, 36 р., 5 членів сім'ї, 4,5 десятин землі, майно конфісковано, хата, клуня, хлів.

Харченко Василь Пилипович, 38 р., 7 членів сім'ї, 6 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Щербак Антон Кузьмів, 37 р., 9 членів сім'ї, 7 дес. землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Денисенко Кирило Сидорів, 41 р., 6 членів сім'ї, 3,5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Литвин Михайло Маркович, 45 р., 5 членів сім'ї, 4 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Міщенко Василь Дмитрів, 57 р., 6 членів сім'ї, землі немає, кінь, корова, віз, хата, клуня, хлів.

Нестеренко Федір Прокопів, 36 р., 7 членів сім'ї, 3,5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Панченко Степан Максимович, 34 р., 5 членів сім'ї, 4 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Литвин Каленик Свиридович, 38 р., 5 членів сім'ї, 3,5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Литвин Василь Тимофійович, 35 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, плуг, борона, хата, клуня, хлів.

Плохута Федір Григорович, 56 р., 9 членів сім'ї, 7 десятин землі, віл, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Плохута Тимофій Григорів, 59 р., 4 члени сім'ї, 3 десятин землі, пара волів, 1/3 рала, 1/3 воза, 1/3 борони, хата, клуня, хлів.

Садовий Яків Дмитрович, 60 р., 6 членів сім'ї, 3,5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Щербак Архип Федорович, 45 р., 8 членів сім'ї, 2,4 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Пущенко Андрій Федосійович, 52 р., 7 членів сім'ї, 4 десятин землі, пара волів, корова, плуг, борона, хата, клуня, хлів.

Міщенко Петро Маркович, 45 р., 6 членів сім'ї, 5 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Філіпенко Іов Іванович, 46 р., 11 членів сім'ї, 9 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, безхатченко, клуня, хлів.

Артюх Прокіп Денисович, 52 р., 2 члени сім'ї, 2 десятин землі, віл, корова, пів плуга, пів борони, пів хати, пів клуні, пів хліва.

Цибулько Гаврило Кирилович, 50 р., 5 членів сім'ї, 6 десятин землі, віл, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Міщенко Никифор Іванів, 34 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Ус Пилип Івановиич, 40 р., 6 членів сім'ї, 4 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Щербак Кузьма Олексійович, 49 р., 3 членів сім'ї, 3 десятин землі, майна немає ніякого.

Панченко Пелагея Микитівна, 49 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, немає хати, клуні, хліва.

Щур Павло Кирилів, 39 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Щербак Лука Кирилів, 48 р., 3 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Пред ко Гаврило Іванів, 52 р., 5 членів сім'ї, 4 десятин землі, кінь, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Ус Степан Іванович, 56 р., 5 членів сім'ї, 3 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Стратієнко Лаврін Миронович, 48 р., 6 членів сім'ї, 3 десятин землі, пара волів, корова, 1/3 плуга, 1/3 рала, борона, хата, клуня, хлів.

Харченко Іван Яківлів, 29 р., 4 члени сім'ї, 3 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Міщенко Трохим Іванів, 37 р., 7 членів сім'ї, 4 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Ус Влас Омельків, 34 р., 7 членів сім'ї, 3 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Фоменко Кость Митрофанів, 27 р., 3 члени сім'ї, 2,4 дес. землі, пара волів, корова, хата.

Дяченко Семен Федорів, 55 р., 4 члени сім'ї, 4 десятин землі, пара волів, корова, пів плуга, пів рало, борона, хата, клуня, хлів.

Харченко Аврам Євтих, 56 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Литвин Ананій Мойсеїв, 60 р., 7 членів сім'ї, 4,5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Панченко Степан Федорів, 59 р., 5 членів сім'ї, 4 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Нагірний Гаврило Іванів, 33 р., 5 членів сім'ї, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Манюк Іосиф Іванів, 33 р., 5 членів сім'ї, 4 дес. землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Щербак Терентій Кирилів, 52 р., 8 члени сім'ї, 3 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Литвин Степан Мойсеїв, 44 р., 5 членів сім'ї, 4,5 десятин землі, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Кириченко Юхим Леонідів, 42 р., 5 членів сім'ї, 2 десятин землі, корова, віз, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Нечестяк Андрій Кузьмів, 35 р., 3 члени сім'ї, 3 десятин землі, пара волів, корова, плуг, рало, борона, хата, клуня, хлів.

Список
відповідачів, затверджених окрвійськнарадою Канівського району, 1 липня 1923 р.

с. Степанці
Биковець Олександр Фомов
Биковець Михайло Ігнатів
Черуха Павло Силович
Шпильовий Тимофій
Кузуб Андрій Терентєв
Маршаренко Кирил
Малуша Петро Леонтійович
Гарбуз Василь Ігнатів
Палій Микола Март.
Черненко Микола
Нечай Яким Євтухів
Ткаченко Іван Михайлів
Монзуль Опанас
Кретенко Сава Олексієв
Бобирь Яким Семенович
Мозговий Гаврило А.
Никитенко Антип Трозим.
Мозговий Юхим Яковлів
Сухенко Михайло Петрів
Бондар Микола Іванів
Бондар Опанас Миколаїв
Демченко Ілля Трохимів
Головатий Роман
Демченко Гнат Григорів
Менісовський Антон Іванів
Козак Кирил Степанів
Козак Дмитро Михайлів
Бондар Опанас Андріїв
Давиденко Макар М.
Бовник Іван Васильев
Ткаченко Кирил Михайлів
Ткаченко Павло Феод.
Коваленко Пилип Дем'янів
Гарбузенко Іван Ксенофонтович
Давиденко Юхим Деонис
Марченко Андрій Павлів
Ткаченко Олексій Михайлів
Гунько Іосиф Трохимів
Дудка Арсеній
Цукров Мошко Вольков
Полонський Мошко
Радовський Шилма
Диминштейн Гершко
Прант Павло Никифорів
Прант Фома Прокопів
Гайда Євсей
Дорошенко Тимофій
Давиденко Яків Деонис.
Наконечний Петро Степанів
Родненко Ульян Єрмол.
Сивчук Микола
Дорошенко Василь Семенович
Прант Яків Прокопів
Палійський Шмиголь
Билярчук Сергій
Рапопорт Янкель
Казаловський Єйна
Кость Микола

с. Яблунів
Підгайний Макар Антонів
Підгайний Матвій Антонів
Підгайний Василь Григорів
Слюсар Степан Кіндратів
Степаненко Федось Климів
Черевань Григорій Гаврилів
Підгайний Максим Антонів
Лут Овісй Романів
Підгайний Микола Архипів
Карпенко Тарас Миколаїв
Підгайний Андрій Антонів
Кузьменко Петро Юхимів
Панченко Григорій Зинов'їв
Головань Микита Ісидорів
Козак Семен Григорів
Семенченко Порфирій Григорів
Кривошуца Кузьма Іванів
Калиниченко Гнат Федорів
Кураш Василь Іванів
Крупський Олександр Петров

с. Гамарня
Мирошниченко Василь
Диренко Петро Феод.
Курінний Микола Ан.
Рощенко Аверіан Іос.
Осауленко Іван Мих.
Шаповал Андрій Порф.
Харченко Каленик Ал.

Фоменко Микита Макарович
Терновий Тимофій К.
Тертичний Карп Дан.
Василега Григорій Іванів.
Нестеренко Юхим Прок.
Тертичний Григорій
Підгорний Онисим Євг.
Василега Андрій Мих.
Якименко Аврам Андр.
Якименко Андрій Феод.
Дяченко Стефан Опан.
Василега Федот Мих.
Кузьменко Микола С.
Козленко Деонісій

с. Синявка
Головко Іларіон Гордіїв
Колесник Олімпій Опанас.
Кучер Олександр Степанів
Кравченко Макар Петрів
Головко Іван Гордіїв
Сосько Сильвестр Адамів

с. Пилява
Шкуренко Антон Дмитрієв
Забой Микола Кузьмів
Забоєнко Харлампій Іванів
Литвиненко Дмитро Петрів
Темченко Євлампій Леонт.
Темченко Свиридон Федорів
Савенко Василь Макарів
Тургин Макар Євдокимів

с. Малий Ржавець
Риженко Данило Кіндрат.
Кутсапой Іван Прокопів
Степаненко Гордій Василів
Михлевич Іван Тимоф.
Головатий Іван Пилип.
Ткаченко Сидір Троф.
Кутовий Федір Федорів
Риженко Хома Семенів
Кутовий Андрій Кіндрат.
Степаненко Зиновій К.
Калениченко Захарій Т.
Риженко Опанас Конд.

с. Полствин
Корнієнко Карп Ульянів
Пелипенко Максим Миронів
Цимбаліст Семен Власів
Майстренко Сава Демидів
Зацаринний Антон Савів
Котляр Омелян Антонів
Кузьменко Степан Гаврилів
Щербина Іван Іванович
Білан Сава Максимів
Белан Стефан Федорів
Коваль Макар Пилипів
Зацаринний Назар Савів
Хижняк Семен Максимів
Лизогуб Григорій Савів
Маршаленко Андрій Іванович
Степаненко Федір Петрів
Дорошенко Назар Гордійович
Майстренко Данило Демидів
Коваль Василь Ємельянів

с. Копієвата
Сожида Андрій Прокіп
Бойко Йосип Корніїв
Риженко Іван Іванів
Шунько Євдоким Михайлів
Циба Кирил Василів
Воден Георгій Федорів
Будник Борис Павлів
Ключка Семен Олексіїв
Будник Артем Семенів
Цепа Анатон Миколаїв
Сало Патриків Гаврилів
Циба Григорій Василів

с. Бабичі
Підгорний Аврам
Фоменко Андрій
Лупина Христіан Авкс.
Салюк Петро
Гриценко Федір
Пилипенко Феодосій
Бойко Тихін
Бойко Іван Порф.
Салюк Омелян
Бабич Лаврін
Салюк Сергій
Перехрест Андрій
Можиловський
Салюк Стефан
Салюк Павло Микитович

Чамата Лука Платонів
Кохненко Василь Трохимів
Ковтун Гнат Савів
Юзенко Петро Агафонів
Островий Віктор Миколайович
Ракоїд Сизон Якимів
Чамата Лаврентій
Нестеренко Фадей Леонтів
Ковтун Георгій Сев.
Тищенко Іван Пет.
Юхненко Маркіян
Сиктий Дмитро Аг.
Юзенко Денис Атафов.

с. Попівка
Шиманський Оник Миронів
Гончаренко Тит Григор.
Шиленко Костянтин
Ковтун Кузьма Март.
Шиленок Сисой Романович
Фоменок Гнат Єм.
Шкундра Мартин Кузьмович
Шиленко Олександр Васильович
Шиленко Іван Опанасович
Німанський Олексій Яким.
Котяревський Максим
Кожухань Остахін Андр.
Прутай Данило Іванів
Делікатний Семен Мон.
Прутай Деон. Спирид.
Гончаренко Василь Іванів
Пожаренко Іван Герасимів
Фоменко Павло
Откидан Яків Миколаїв
Ковтун Тихін Лукич
Щербина Ісидор Степанів
Кабан Кузьма Сергіїв
Черепенко Демид Данилів

с. Лука
Коваленко Гнат Євтухович
Трохименко Клин Семенів
Безвидний Ісак Федорів
Бабенко Федір Тимофіїв
Макуха Семен Якович
Шармар Михайло Григ.
Бесараб Ілько Якович
Потужний Сава Петрів
Півень Олександр Федорів
Кукса Петро Єфремів

с. Воробіївка
Линик Кирило Лаврентійович
Чупілка Кіпріян Аронович
Фоменко Федот Миколаїв
Шевченко Спиридон Тимофіїв
Фоменко Фадей Силович
Фоменко Леонтій Василів
Черновол Афоній Петрів
Гончаренко Демид Пилипів
Клименко Опанас Макарів
Коляда Леонтій Макарів
Сакура Олександр Василів
Чупилка Авксентій Матвіїів
Чупилка Сава Матвіїв
Линик Іван Якович
Коляда Давид Дмитрович
Сайко Демид Іванів
Гончаренко Денис Григорович
Шевченко Мойсей Якимів
Лютий Євлампій Філатович
Козин Іван Степанович
Калениченко Семен Пилипович
Линик Яків Якович
Самко Герасим Іванів
Чупилка Федір Федорів

Довідка
про відповідачів с. Вікнине (нині Катеринопільського) району, пропонованих місцевою владою на травень 1922 р.

Ільченко Іван, 11,5 десятин землі, 1 кінь, садиба, сільськогосподарський реманент 4 штуки, селянин, заможний куркуль.

Кузьменко Іона, 6 десятин землі, 2 коней, 1 корова, садиба, сільськогосподарський реманент 5 штук, заможний куркуль.

Кононенко Лука, 8,5 десятин землі, 2 коней, 1 корова, садиба, сільськогосподарський реманент 5 штук, селянин, неблагонадійний елемент.

Сидоренко Роман, 8 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба, сільськогосподарський реманент 3 штуки, селянин, заможний, куркуль.

Клименко Дементій, 10 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба, сільськогосподарський реманент 5 штук, селянин, заможний куркуль.

Макогон Борис, 5 десятин землі, 2 коней, 1 корова, садиба, сільськогосподарський реманент 4 штуки, селянин, заможний куркуль.

Кононенко Арсеній, 7 десятин землі, 2 коней, 2 корови, садиба, сільськогосподарський реманент 5 штук, селянин, куркуль.

Довідка
про відповідачів с. Ступичне (26 чол.) Мокро-Калигірського (нині Катеринопільський) району
Складена 27 травня 1923 р. місцевою владою

Ковтун Федір Юхимович, 7,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, заможний куркуль.

Мазуренко Потап Васильович, 7,5 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Дзюнь Архип Ст., 14 десятин землі, 2 коней, 4 ВРХ, садиба – 5 забудов, с/г реманент – 7 шт., селянин, куркуль.

Сисенко Дем'ян, 6,5 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, переховує бандитів.

Ковтун Максим Д., 7,5 десятин землі, воли, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Криворучко Терентій, 7,5 десятин землі, 2 воли, 3 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Клювак Григорій Тим., 12 десятин землі, 2 коней, 4 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Нижник Дем'ян Євст., 5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Несвячений Денис Ів., 6,5 десятин землі, 2 коней, 4 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Школьний Федір Федорович, 7,5 десятїї землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 2 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, заможний куркуль.

Нижник Тимофій Єв., 8 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, заможний куркуль.

Колесник Данило Ром., 7,5 десятин землі, 2 воли, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., неблагонадійний елемент.

Дишлюк Феодосій Петрович, 3 десятини землі, 2 коней, 4 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Строєвий Семен, 10 десятин землі, 2 воли, 3 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, заможний куркуль.

Крутий Гнат Петрович, 6 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 6 шт., млин, селянин, куркуль.

Ратушний Степан Ан., 6 десятин землі, 2 воли, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, куркуль-дезертир.

Шпак Яків Трохимович, 11 десятин землі, 2 коней, 3 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, заможний куркуль, укривав бандитів.

Шуляк Григорій Л., 6 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, заможний куркуль.

Бойко Ілля Степанович, 16 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 2 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, допомагав бандитам.

Ковтун Михайло Михайлович, 2 десятини землі, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, мав парового млина, укривав Чорного Ворона (відомого бандита).

Рудь Степан Йосипович, 9,5 десятин землі, 2 коней, 4 ВРХ 2 свиней, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, заможний куркуль.

Кошолап Захарій Тр., 1,38 десятин землі, 2 коней, садиба – 3 забудови, селянин, неблагонадійний елемент.

Кравченко Василь Авр., 1,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Іванченко Никифор, 2,5 десятин землі, 2 коней, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 3 шт., млин, селянин, заможний куркуль, брав участь і укривав бандитів.

Шлак Пилип Анд., 2,5 десятин землі, 2 коней, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, покривав бандитів.

Руль Аверкій Федорович, 7,5 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Список відповідачів с. Киселівка Мокро-Калигірського (нині Катеринопільського) району. Складений 27 червня 1923 р. місцевою владою

Буртовий Терентій, 6 десятин землі, пасіка і сад, селянин, неблагонадійний елемент.

Сайченко Радіон, 7 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Сайченко Іван М., 5.5 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 7 забудов, с/г реманент – 5 шт., сад, селянин, заможний куркуль.

Шарко Харитон, 7 десятин землі, кінь, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, заможний куркуль.

Пухиленко Тимофій, 6 десятин землі, 2 коней, 3 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Сидоренко Семен, 9,5 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, заможний куркуль.

Кисиленко Максим, 7 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, свиня, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., заможний куркуль.

Вездельний Радіон, 10 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 5 забудов, с/г реманент – 3 шт., пасіка і сад, заможний куркуль.

Куценко Яків, 13,5 десятин земмлі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт.,

Вербовський Сазон Федорович, 11 коней, 3 ВРХ, садиба – 1 забудова, с/г реманент – 7 шт., заможний куркуль.

Вербовський Афанасій Федорович, 8 десятин землі, 2 коней, 3 ВРХ, садиба – 5 забудов, с/г реманент – 6 шт., кінна молот., селянин, заможний куркуль.

Вербовський Яків, 7 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 6 шт., кінна молот., заможний куркуль.

Попудянець Олексій Фед., 6 десятин землі, 1 кінь, 4 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 5 шт., кінна молот., заможний куркуль.

Поліщук Віктор, 8 десятин землі, 1 кінь, 4 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, заможний куркуль.

Шкарбан Лука, 10 десятин землі, 2 воли, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., пасіка і сад, заможний куркуль.

Ніковський Йосип, 6 десятин землі, кінь, садиба – 2 забудови, с/г реманент – 2 шт., селянин, ховає бандитів.

Демко Федок Іванович, 10 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 2 забудови, с/г реманент – 6 шт., кінна молот., селянин, неблагонадійний елемент., селянин, заможний куркуль.

Шарко Корній, 7,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., вітряний млин, селянин, заможний куркуль.

Солом'яний Іван, 9 десятин землі, 3 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 6 шт., заможний куркуль.

Ольшевський Михайло, 1 кінь, 1 ВРХ, с/г реманент – 1 шт., священник, неблагонадійний елемент.

Кононенко Самуїл, 6 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Школяр Лука, 8 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., селянин, неблагонадійний елемент.

Кузьменко Микола, 10 десятин землі, 3 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Мельник Омелян, 5 десятин землі, 2 коней, корова, порося,

садиба – 5 забудов, с/г реманент – 6 шт., кінна молотарка, куркуль.

Кураш Самсон, 13 десятин землі, 1 ВРХ, садиба – 3 забудови, с/г реманент – 4 шт., селянин, куркуль.

Кураш Тит, 13 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба – 5 забудов, с/г реманент – 6 шт., куркуль.

Кураш Лаврентій, 5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., просорушка і млин, селянин, куркуль.

Нечитайло Захарій, 4 десятини землі, 2 коней, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., кінні молотарка, селянин, неблагонадійний елемент.

Стоколос Ісидор, 8 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 5 шт., кінна молотарка, селянин, куркуль.

Гирич Лука, 5,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба – 4 забудови, с/г реманент – 3 шт., селянин, куркуль.

Предрайтройки по б/б Секретарь.

с. Ярошівка
Мокро-Калигірського (нині Катеринопільського) району

Бурлай Ілля Федосійович
Волошин Степан Ник.
Кравець Василь Тим.
Марьям Микита Онуфр.
Швець Андрій Никифорович
Калниболоцький Петро К.
Сокуренко Зіновій Наумович
Таран Ілларіон Дм.
Баращук Олександр Он.
Джус Олександр Гр.
Бондарь Єфрем Вас.
Романенко Василь Федорович
Калниболоцький Павло Вас.
Олійник Ісаак Якович
Верман Фома Ник.
Кондратьев Петро Єфремович
Романенко Іван Федорович
Швец Кирило Потапович
Калниболоцький Максим
Коваль Ігнатій Михайл.
Буренко Герасим Іванович
Олійник Максим Артемович
Манжула Микита

с. Єлизаветка
Мокро-Калигірського (нині Катеринопільського) району

Олійник Назарій Арт.
Кикоть Харитон Мих.
Юрченко Іван Мак.
Мельниченко Роман Петр.
Махиня Іван Мих.
Яременко Никифор Гавр.
Кравченко Павло Март.
Карнаушенко Назарій
Наконечний Лаврентій
Семенюк Филимон
Литвин Лука
Дибривний Арсентій
Поліщук Федот Іуд.
Поліщук Василь Сем.
Пономаренко Антін Ст.
Підгорний Яків Фед.
Бондаренко Яків Пав.
Мельниченко Іван Фил.

с. Суха Калигірка
Мокро-Калигірського (нині Катеринопільського) району

Даниленок Конон Єроф.
Варяниця Ксенофонт
Яценюк Наум Трохимович
Яценюк Іван Тр.
Кругляк Михайло
Прудкий Калістрат
Савенко Андрій
Варяниця Лука
Яцентюк Григорій
Варяниця Андрій Дем.
Кривоколинський Платон
Пономаренко Юхим
Маняк Кіндрат Гр.
Даниленко Іов Іл.
Ковальський Андрій
Красюк Гаврило
Сокур Василь
Сидиченко Феодосій
Шевченко Степан
Дерикіт Андроник Ст.
Глиняний Тимофій Ів.
Кучеренко Костянтин Пар.
Пропадущий Степан Куз.
Жуковський Іван Автономович
Струбачевський Петро Онисимов.
Кузьменко Йосип Яков.
Черненко Василь Ів.
Чумак Микита Як.
Глиняний Дмитро Ів.
Козленко Олексій Фед.
Шевченко Марко Євст.
Разуменко Амос. Гр.
Музика Григорій Мих.

с. Мокра Калигірка
Мокро-Калигірського (нині Катеринопільського) району

Клювак Ілля Карп.
Коцюрба Юхим Андр.
Будько Дмитро Ів.
Белозуб Яків Ант.
Сивак Лука Микит.
Білик Іван Якович
Білик Петро Іванович
Могила Захар Степанович
Чиноватий Дементій Андр.
Абрамов Іван Ф.
Козлекно Яків Дм.
Руденко Кузьма Ф.
Олійник Трохим Зен.

Предвоенсовещания подпись
Секретарь подпись
Июля 1923 г.

Довідка
про відповідачів по с. Селище і Гути Шендерівської (нині Корсунь-Шевченківського) району, пропонованих місцевою владою. Складена 23 травня 1923 р.

Сербен Василь Андрійович, 35 р. 4 чл. сім'ї, 1,5 десятин земля, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, трактор, політично неблагонадійний.

Коркушко Кузьма, 28 р., 3 члени сім'ї, 5 десятин землі, політично неблагонадійний.

Куришко Петро Сергійович, 38 р., членів сім'ї, 4 десятини землі, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, млин-вітряк, неблагонадійний.

Василенко Трохим Максимович, 47 р., 6 членів сім'ї, 4 десятини землі, 2 ВРХ, дрібної РХ, неблагонадійний.

Василенко Роман Максимович, 38 р., 7 членів сім'ї, 9 десятин землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Яковенко Василь Романович, 27 р, 3 члени сім'ї, 4 десятини землі, плуг, борони, віз, садиба, батько-куркуль, неблагонадійний.

Баган Кость Іванович, 26 р., 3 члени сім'ї, 3 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Портянко Василь Семенович, 36 р., 6 членів сім'ї, 4 десятини землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Панченко Михайло, 36 р., 4 члени сім'ї, 3 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Таращило Григорій Савович, 25 р., 5 членів сім'ї, 4 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Портянко Іван Степанович, 43 р., 6 членів сім'ї, 5 десятин землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, плуг, сани, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Панченко Олександр М., 38 р., 5 членів сім'ї, 4 десятини землі, 2 дрібної РХ, плуг, борони, віз, сани, садиба, неблагонадійний.

Кевенко Денис Сергійович, 40 р., 2 членй сім'ї, 4 десятини землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, сани, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Випна Степан Якович, 47 р., 6 членів сім'ї, 3 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, сани, молотарка, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Яковенко Дем'ян Омелянович, 40 р., 5 членів сім'ї, 3 десятини землі, 1 кінь, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Цехмістр Максим Ф., 41 р., 4 члени сім'ї, 3,5 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, сани, садиба, неблагонадійний.

Портянко Сергій Тимофійович, 31 р., 7 членів сім'ї, 4 десятини землі, 2 коней, 1 віл, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Портянко Григорій Степанович, 34 р. 5 членів сім'ї, 3,5 десятини землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Величко Митрофан Миколайович, 29 р., 4 члени сім'ї, 4 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Панченко Андрій, 27 р., 6 членів сім'ї, 3,5 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, неблагонадійний. с. Гута

Бандаренко Тимофій Іванович, 29 р., 3 члени сім'ї, 3 десятини землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, плуг, сани, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Панченко Йосип Іванович, 29 р., 5 членів сім'ї, 3 десятини землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Мазня Григорій Федорович, 34 р., 6 членів сім'ї, 4 десятини

землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Рябенко Опанас Тимофійович, 28 р., 5 членів сім'ї, 2,5 десятин землі, 1 кінь, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, садиба, неблагонадійний.

Величко Платон Дмитрович, 31 р., 6 членів сім'ї, 2 десятини землі, 1 кінь, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, неблагонадійний.

Бондаренко Михайло Федорович, 35 р., 5 членів сім'ї, 3,5 десятини землі, 2 волів, 1 дрібної РХ, плуг, борони, неблагонадійний.

Голова райтрійки Шендерівського району — підпис
Уповноважений Д.П.У. — підпис
Голова сільради — підпис
Секретар — підпис

Довідка про відповідачів по с. Тараща Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району, пропонованих місцевою владою. Складена 24 травня 1923 р.

Лисенко Трохим Спиридонович, 37 р., 7 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний.

Васильченко Василь Х., 35 р., 4 члени сім'ї, 6 десятин землі, 2 коней, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Моркотенко Григорій Іванович, 45 р., 9 членів сім'ї, 4 десятин землі, 1813 сажнів землі, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Третяк Михайло Юхимович, 28 р., 5 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 ВРХ, 2 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Васильченко Сава Степанович, 40 р., 6 членів сім'ї, 4 десятин землі, 1 кінь, 2 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, торгівля продуктами садівництва, заможний, неблагонадійний.

Петренко Василь Минович, 28 р., 4 члени сім'ї, 1 десятина, 1146 сажнів землі, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, бідняк, противник радянської влади.

Маленко Артем Іванович, 40 р., 4 члени сім'ї, 2 коней, 1 дрібної РХ, бідняк, піп.

Мусійченко Кирило Петрович, 40 р., 5 членів сім'ї, 3 десятини, 992 сажні землі, 2 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, бідняк, неблагонадійний.

Морковник Клим Амвросійович, 26 р., 10 членів сім'ї, 7 десятин, 1700 сажнів землі, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Морковник Петро, 40 р., 3 члени сім'ї, 1 десятина 783 сажні землі, 1 кінь, 1 дрібної РХ, віз, плуг, сани, борона, бідняк, неблагонадійний.

Гуріненко Яким Макарович, 29 р., 3 члени сім'ї, 1 десятина, 917 сажнів землі, 2 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, бідняк, неблагонадійний.

Аврамченко Харитон Андрійович, 48 р., 9 членів сім'ї, 4 десятини, 1200 сажнів землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Петренко Сафрон, 46 р., 9 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Пустовойт Олексій Єфремович, 49 р., 9 членів сім'ї, 2 десятини, 900 сажнів землі, 2 ВРХ, посадка саду, віз, плуг, сани, борона, бідняк, неблагонадійний.

Васильченко Павло Дем., 55 р., 6 членів сім'ї, 5 десятин, 735 сажнів землі, 2 коней, 1 дрібної РХ, кущі, заможний, неблагонадійний.

Чередник Олександр, 37 р., 3 члени сім'ї, 3 десятин землі, 1 дрібної РХ, садок, віз, плуг, сани, борона, заможний, неблагонадійний.

Довідка про відповідачів по с. Дацьки Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району, пропонованих місцевою владою. Складена 21 травня 1923 р.

Онищенко Данило Іванович, 34 р., 3 члени сім'ї, 4,31 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, садиба 0,37 десятин, плуг, борони, куркуль, неблагонадійний.

Лисенко Никифор Дем'янович, 27 р., 4 члени сім'ї, 5,86 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба 0,82 дес., плуг, борони, селянин.

Дворковий Омелян Маркович, 26 р., 4 члени сім'ї, 4,02 десятини землі, 1 кінь, 2 ВРХ, садиба 0,47 дес., плуг, борони, селянин.

Джозовський Микола Єфремович, 30 р., 2 члени сім'ї, 1 кінь, священник, неблагонадійний.

Николенко Гнат Данилович, 43 р., 3 члени сім'ї, 7,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба 0,63 дес., селянин, неблагонадійний.

Березовий Тимофій Захарович, 41 р., 6 членів сім'ї, 5,13 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба 0,56 дес., плуг, борони, селянин.

Аврамченко Йосип Степанович, 48 р., 7 членів сім'ї, 7,30 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба 1,65 дес., плуг, борони, пасіка, селянин.

Балицький Дем'ян Тарасович, 28 р., 4 члени сім'ї, 5 десятин землі, 3 ВРХ, садиба 1,16 дес., плуг, борони, селянин.

Шевченко Кость Васильович, 47 р., 3 члени сім'ї, 4,85 десятин землі, 2 ВРХ, садиба 0,56 дес., плуг, борони, пасіка, селянин.

Николенко Омелян Степанович, 43 р., 6 членів сім'ї, 3 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба 0,80 дес., плуг, селянин, неблагонадійний.

Онищенко Ілля Лавронович, 37 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, садиба 0,33 дес., плуг, борони, селянин.

Березовий Григорій Васильович, 45 р., 8 членів сім'ї, 7,13 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, садиба 0,44 дес., селянин.

Бабак Андрій Денисович, 24 р., 2 члени сім'ї, 5 десятин землі, садиба 0,75 дес., плуг, борони, селянин.

Дворковий Архип Овксентійович, 32 р., 7 членів сім'ї, садиба 1,13 дес., плуг, борони, селянин.

Бабак Павло Денисович, 26 р., 2 членів сім'ї, 5 десятин землі, 2 коней, садиба 0,5 дес., плуг, борони. селянин.

Гол. Райтройки
Шендерівського району підпис
Уповноважений ДПУ підпис

Довідка
про відповідачів по с. Комарівка Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району, пропонованих місцевою владою. Складена 29 травня 1923 р.

Бандаренко Федір Григорович, 39 р. 7 членів сім'ї, 12 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Чаплинський Трохим Прокопович, 43 р. 7 членів сім'ї, 7 десятин землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Запара Іван Якимович, 35 р., 3 члени сім'ї, 7 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 2 дрібної РХ, поле, 2 борони, 1 плуг, куркуль, політично неблагонадійний.

Щербина Олексій Омелянович, 42 р., 7 членів сім'ї, 12 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Уманський Петро Пилипович, 33 р., 4 члени сім'ї, 4 десятини землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, середняк, політично неблагонадійний.

Ємець Василь Гнатович, 40 р., 8 членів сім'ї, 8 десятин землі, 3 ВРХ, 2 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Прокопенко Марко Мойсейович, 28 р., 5 членів сім'ї, 9 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Яковенко Микита Іванович, 32 р., 4 члени сім'ї, 4 десятини землі, 2 коней, город, плуг, 2 борони, середняк, політично неблагонадійний.

Підопригора Степан Васильович, 30 р., 4 члени сім'ї, 6 десятин землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, борона, куркуль, політично неблагонадійний.

Цибуля Яків Михайлович, 50 р., 6 членів сім'ї, 10 десятин землі, 1 кінь, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, поле, город, плуг, 2 борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Дяченко Володимир Олексійович, 45 р., 7 членів сім'ї, 7 десятин землі, 1 кінь, город, плуг, 2 борони, середняк, політично неблагонадійний.

Смець Андрій Микитович, 26 р., 6 членів сім'ї, 5 десятин землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, борона, середняк, політично неблагонадійний.

Петренко Василь Васильович, 32 р., 6 членів сім'ї, 3 десятини землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, борона, середняк, політично неблагонадійний.

Кропива Федір Опанасович, 26 р., 4 члени сім'ї, 4 десятини землі, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, борона, середняк, політично неблагонадійний.

Жарко Семен Максимович, 26 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, плуг, борона, середняк, політично неблагонадійний.

Довідка про відповідачів по с. Сидорівка Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району, пропонованих місцевою владою

Сидоренко Вікентій Степанович, 38 р., 8 членів сім'ї, 13 десятин землі, 4 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, куркуль, політично неблагонадійний.

Антоненко Платон Юхимович, 28 р., 5 членів сім'ї, 6,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Антонецко Тимофій Володимирович, 50 р., 6 членів сім'ї, 11 десятин землі, 4 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, віз, сани, куркуль, політично неблагонадійний.

Темченко Кирило Григорович, 48 р., 7 членів сім'ї, 8,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний

Чечіль Дем'ян Якович, 40 р., 6 членів сім'ї, 8,5 десятин землі, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний .

Спека Спиридон Зіновійович, 27 р., 5 членів сім'ї, 9 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, плуг, борони, віз, сани, середняк, політично неблагонадійний.

Ковальський Григорій Петрович, 35 р., 8 членів сім'ї, 7,5 десятин землі, 2 ВРХ, город, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Ковальський Феодосій Петрович, 39 р., 4 члени сім'ї, 7,5 десятин землі, 2 коней, город, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Марченко Кузьма Миронович, 29 р., 6 членів сім'ї, 7,5 десятин землі, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Дахно Опанас Антонович, 48 р., 7 членів сім'ї, 7,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, город, середняк, політично неблагонадійний.

Сидоренко Карпо, 26 р., 6 членів сім'ї, 7,5 десятин землі, 2 коней, 2 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Крюк Маркіян, 44 р., 5 членів сім'ї, 7 десятин землі, 3 ВРХ, 1 дрібної РХ, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Різник Данило Андрійович, 42 р., 6 членів сім'ї, 6,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Спека Степан Михайлович, 25 р., 5 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони сани, середняк, політично неблагонадійний.

Бахалавський Федот Кирилович, 50 р., 6 членів сім'ї, 6,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Линник Бенедь Тарасович, 35 р., 3 члени сім'ї, 5 десятин землі, 2 ВРХ, садиба, плуг, віз, сани, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Мірошник Яків, 42 р., 6 членів сім'ї, 6 десятин землі, 2 ВРХ, садиба, плуг, віз, сани, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Плива Степан Григорович, 29 р., 4 члени сім'ї, 5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Федоренко Лука Минович, 34 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, сани, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Лисенко Сава Данилович, 34 р., 5 членів сім'ї, 5,5 десятин землі, 1 кінь, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, сани, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Чечель Стас Прокопович, 48 р., 4 члени сім'ї, 5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, сани, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Коршак Михайло Терентійович, 52 р., 3 члени сім'ї, 5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, сани, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Безвершенко Оксентій Кузьмовичу, 34 р., 5 членів сім'ї, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Дахно Кирило Вікентійович, 44 р., 3 члени сім'ї, 3 десятини землі, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, середняк, політично неблагонадійний.

Байда Олександр Іванович, 35 р., 5 членів сім'ї, 5,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 1 дрібної РХ, садиба, плуг, сани, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Вільгань Пилип Є., 28 р., 4 члени сім'ї, 4,5 десятин землі, 2 коней, 1 ВРХ, 2 дрібної РХ, садиба, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Лисенко Клим Вікторович, 42 р., 2 члени сім'ї, 3,2 десятини землі, 2 коней, 1 ВРХ, 2 дрібної РХ, садиба, плуг, віз, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Фоменко Петро Федорович, 31 р., 3 члени сім'ї, 2,5 десятини землі, 1 ВРХ, садиба, плуг, борони, середняк, політично неблагонадійний.

Федоренко Варфоломій Михайлович, 24 р., 4 члени сім'ї, 4,5 десятини землі, 1 кінь, садиба, середняк, політично неблагонадійний.

Кодола Олексій Пилипович, 42 р., 5 членів сім'ї, 5 десятин землі, садиба, середняк, політично неблагонадійний.

Гол. райтрійки підпис
Уповноважений ДПУ підпис
Гол. Сільради підпис
Гол. Комнезаму підпис
21.05.1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Яблунівка Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району

Передерій Карпо Устинович
Побоченко Григорій Денисович
Ковтун Євтихій Денисович
Бондаренко Іван Трохимович
Ковтун Калістрат Прохорович
Шиян Сергій Сергійович
Шевченко Данило
Передерій Сава Харитонович
Жуковський Іван Михайлович
Бахенко Яків Ісакович Кумпан
Меркурій Гриценко Тихон
Шиян Діонісій Дмитрович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Червень 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по м. Шендерівка Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського району) (54 особи)

Богун Степан Іванович
Метницький Гіль Меєрович
Донський А.
Двірняк Семен Дмитрович
Євтушенко Іван Іванович
Жарко Василь Лаврович
Жарко Сидір Андрійович
Засядьвовк Дмитро Олексійович
Засядьвовк Микола Григорович
Закрепа Іван Минович
Кравченко Феодосій Захарович
Левченко Микола Тихонович
Марченко Антон Андрійович
Мазнюк Марко Хомович
Майстренко Олексій Павлович
Назаренко Гнат Єлізарович
Олійник Дмитро Мусійович
Ткаченко Василь Іванович
Скорик Максим Романович
Скорик Григорій Минович
Симшаг Оксентій Антонович
Симшаг Андрій Михайлович
Симшаг Степан Онуфрійович
Стрига Григорій Павлович

Стрига Федір Григорович
Свинський Іван Трохимович
Харченко Прокіп Порфирович
Холодило Данило Олексійович
Цвіркун Сидір Павлович
Жарко Прокіп Євменкович
Прохоренко Федір Петрович
Винокур Йосип Айзикович
Симшаг Іван Тарасович
Завадськтй Микола Вікторович
Левченко Семен Якимович
Шульга Андрій Миколайович
Холодили Іван Іванович
Цвіркун Кузьма Андрійович
Закрепа Филимон
Заколісник Самуїл Мойсейович
Постний Антон Семенович
Глущенко Микита Андрійович
Олійник Олексій Мойсейович
Коваленко Микита Григорович
Олійник Пилип Овсійович
Богун Степан Миколайович
Стрига Василь Андрійович
Стрига Родіон Софронович
Стрига Харитон Павлович
Тараненко Самуїл Іванович
Симшаг Корній Денисович
Мрика Яків Тимофійович
Богун Жрофей Сергійоивч
Ємець Давид Савотійович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липень 1923 р.

Список відповідачів по с. Нова Буда Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського району) (14 осіб), затверджений окрвійськнарадою

Заїчний Конон Семенович
Заїчний Дмитро Нестерович
Гончаренко Іван Опанасович
Василенко Зиновій Романович
Зарічний Карпо Якович
Лизогуб Петро Олексійович
Василенко Федір Романович
Крамаренко Никифор Корнійович
Солодаренко Григорій Васильович
Чаплинський Дмитро Андрійович
Коростий Григорій Миронович
Василенко Антон Ілліч
Бондаренко Андрій Денисович
Дяденко Костянтин Тихонович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
липень 1923 р.

Список відповідачі, затверджений окрвійськнарадою по с. Сухини Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району (30 осіб)

Максименко Яків Артемович
Плиха Кіндрат Минович
Суходольський Роман Ф.
Тищенко Юхим Архипович
Максименко Пилип Максимович
Тищенко Феодосій Григорович
Тищенко Прокіп Боніфатович
Томиленко Тимофій Микитович
Чорноус Хрисанф Олексійович
Односум Опанас Опанасович
Зуп Іван Трохимович
Дробот Нестор Сергійович
Тищенко Василь Якимович
Тищенко Семен Боніфатович
Медвідь Омелян Тихонович
Медвідь Матвій Тихонович
Клименко Тихін Ан.
Зуєнко Маркел Іванович

Плиха Юхим Захарович
Колпенко Григорій Микитович
Медвідь Іван Климентійович
Томиленко Андрій Лукович
Томиленко Григорій Михайлович
Чорноус Микола Єрофейович
Сабань Микоал Єрофейович
Савченко Яким Олексійович
Шульга Микита Іванович
Тищенко Феодосій Миронович
Плиха Василь Костянтинович
Клименко Роман Якович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липень 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Прутильці Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району (7 осіб)

Москаленко Хома Агейович
Марченко Федір Андрійович
Савенко Аверкій Савовоч
Аврамченко Павло Григорович
Моренко Федір Прокопович
Болілий Федот Миронович
Болілий Яків Дорофейович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липень 1923 р.

Список відповідачів по с. Хильки Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району (7 осіб) затверджений окрвійськнарадою

Кодола Микита Омелянович
Ходченко Лука Макарович
Кодола Павло Павлович
Кодола Михайло Григорович
Ємець Митрофан Григорович
Кирпушка Дмитро Федотович
Кодола Марко Миронович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липень 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Квітки Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району (55 осіб)

Сидоренко Трохим Якович
Паливода Калинник Оверкович
Хруленко Діонісій Мойсеєвич
Початенко Петро Калинникович
Максименко Ларіон Антонович
Семиволос Данило Архипович
Квітка Юхим Ксенофонтович
Випна Данило Орестович
Сахно Никифор Філаретович
Семененко Сава Клавдійович
Коломієць Павло Дементійович
Пелеш Герасим Семенович
Галата Іван Пилипович
Тимошенко Прохор Степанович
Карпенко Володимир Сидорович
Чернявський Феоктист Іванович
Кивенко Климентій Тарасович
Бурковський Прокіп Пилипович

Сторчеус Степан Максимович
Собченко Федір Радіонович
Касьяненко Ксенофонт Мойсейович
Федоренко Омелян Лаврентійович
Кивенко Маркель Лаврентійович
Масло Павло Гервасійович
Пахаренко Микита Єрофейович
Сидоренко Михайло Дмитрович
Думенко Артем Леонтійович
Коломієць Самуїл Григорович
Пахаренко Леонтій Григорович
Плахтій Климентій Якович
Трохименко Зот Автономович
Прядка Макарій З.
Початенко Конон Герасимович
Снисаренко Василь Денисович
Трохименко Євдоким Йосипович
Паливода Кирило Юрійович
Ціон Петро Павлович
Собченко Мефодій Самуїлович
Тищенко Степан Олексійович
Бурковський Павло Нифонтович
Савицький Павло Калиникович
Романенко Степан Єлисеєвич
Максименко Матвій Йосипович
Сокирка Микита Іванович
Білан Сава Андріянович
Сидоренок Сергій Лук'янович
Квітка Юхим Савович
Дацько Антип Євдокимович
Дацько Варнава Данилович
Бурковський Борис Нифонтович
Пахаренко Омелян Якович
Галата Назар Миколайович
Почтаренко Олексій Дементійович
Кас'яненко Никифор Овксентійович
Семиволос Олексій Архипович

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Скрипчинці Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району

Паприш Іван Максимович
Малешко Олексій Дементійович
Павленко Корній Аврамович
Первичко Тимофій Федорович
Мелешко Самсон Павленко
Олександр Якович Кодола
Трифон Васильович Громок
Степан Онисимович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липень 1923 р.

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по м. Стеблів Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району

Масюк Бенедикт Антонович
Ніколаєнко Захарій Захарович
Коркишка Матвій Трохимович
Макаревич Іван Іванович
Оксентенко Михайло Самуїлович
Даниленко Іван Ілліч
Николенко Степан Лел.
Коркишка Гнат Єфремович
Николенко Корній Пилипович
Іващенко Антон Васильович
Прапро Трохим Максимович
Авраменко Герасим Єлисейович
Панасенко Гнат Михайлович
Коркишка Дмитро Семенович
Логвиненко Василь Романович
Верхогляд Олексій Дем'янович
Майстренко Василь Олексійович
Коркишка Всеволод Онисимович
Бойко Антон Мартинович
Матюшинець Юрій Степанович
Радченко Никодим Пантелеймонович
Ройтман Дувин Минахович

Гутман Муца Фроїмович
Хайченко Лейзер Соломонович
Макаревич Яків Харитонович
Коркишка Степан Андрійович
Самойленко Костянтин Семенов.
Вовкотруб Порфирій Д.
Никалаєнко Пантелеймон Лавр.
Сиваченко Гаврило Пилипович
Радченко Всеволод Пантелеймонович
Панасенко Семен Харитонович
Романець Василь Васильович
Глушко Володимир Данилович
Суходольський Євтихій Д.
Логудзинський Григорій Юхимович
Логвиненко Іван Кирилович
Герасименко Потап Трохимович
Хаврусь Євген Кирилович
Суходольський Йосип Григорович
Машковський Василь Васильович
Палієнко Михайло Григорович
Сириця Василь Всеволодович
Матюшинець Дорофій Іванович
Білецький Дмитро Андрійович
Радченко Яків Матвійович
Макаревич Пантелеймон Харитонович
Хоменко Никифор Софронович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список відповідачів по с. Черепину (нині с. Черепин Корсунь-Шевченківський р-н) Завадівської волості

Назаренко Семен О.
Власенко Василь Іванович
Катеруша Єримій Мих.
Катеруша Никифор Мих.
Заболотний Антін
Заболотний Деонісій
Прутень Андрій Онис.
Середа Тихін Яков.
Раєнко Семен Тихон.
Власенко Семен Мих.
Власенко Вакула
Тепленко Єримій
Саєнко Роман Демен.
Левченко Данило Арт.
Якименко Трохим Д.
Тепленко Іван Гр.
Зализський Іван Макс.
Катеруша Василь Аким.
Тепленко Трохим Є.
Зализський Афанасій М.
Вовк Варнава Гр.
Максименко Орест
Іваненко Пилип Мих.
Власенко Микита
Бондаренко Семен Кир.
Власенко Яків С.
Коваль Савка Анд.
Тепленко Яків Євд.
Катеруша Кирило М.
Роєнко Микола Сем.
Катеруша Василь Степанович
Якименко Юхим К.
Залізський Мина Ст.
Власенко Василь Ст.
Трутень Трохим Ант.
Штефан Архип Макс.
Дяченко Петро Іван.
Вовк Кузьма Олексієв
Захарченко Дементій
Цимбал Степан Мих.
Холодяк Іван Яков.
Забалотний Федір Мих.
Губарь Д.
Катеруша Степан С.
Кулик Микола Д.
Катеруша Гаврило Тр.
Пидета Олексій С.
Штефан Сергій Макс.

Председькомнезама подпись
Секретарь подпись

с. Завадівка
Ващенко Максим Ігн.
Іващенко Іустин Єлис.
Кирнас Іван Ю.
Царенко Дем'ян Артем.
Ковтун Денис Сидор.
Асауленко Михайло Д.
Словенко Федір Лог.
Шевченко Михайло Ю.
Оверченко Пантелеймон Д.
Царенко Іван Лог.
Пономаренко Никифор Ф.
Лисенко Яків А.
Асауленко Микола Дан.
Царенко Афанасій Мих.
Царенко Григорій Іван.
Царенко Юхим Павлович
Мельник Трохим Іванович
Кузка Симон Кузьмович
Антоненко Іван Іванович
Лисенко Антін Андр.
Кириченко Федір Фед.
Царенко Аникій Вас.
Іващенко Авкскнтій Вар.
Коваль Семен Влас.
Тепленко Василь Вас.
Царенко Федір Юхим.
Філоненко Павло Наум.
Іващенко Митрофан Серг.
Дрозденко Петро Семен.
Дзюбленко Микита Прокоф.
Дрозденко Стефан Семен.
Курінний Роман Юхимович
Кириченко Павло Павлович
Тертичний Максим Кононов
Шевченко Гаврило Васильович
Асауленко Іван Кузьмов.
Дрозд Іван Кирилович
Коваль Григорій Кирилович

Список відповідачів, затверджений окрвійськнарадою по с. Хирівка, Миколаївка, Клименці Шендерівського (нині Корсунь-Шевченківського) району

с. Хирівка (Заріччя)
Вдовиченко Кіндрат Захарович
Ромась Овсій Власович
Журавель Яків Дормидонтович
Бондаренко Олексій Нестерович
Курило Филимон Зінов'євич
Беньга Вакула Юхимович
Довгополий Євтихій Трохимович
Романець Архип Іустович
Клименко Севастьян Матвійович
Мороз Антон Григорович
Литус Іван Демидович
Заїка Іван Йосипович
Журавель Дмитро Дормидонтович
Романенко Іван Денисович
Яковенко Логвин Васильович
Трисячний Павло Харитонович
Трисячний Георгій Іванович
Бондаренко Євмен Григорович
Романенко Варлаам Денисович
Сиваченко Петро Фотійович

с. Миколаївка
Білошицький Володимир Тимофійович
Романенко Ісидір Самуїлович
Бондаренко Пипип Григорович
Білошицький Яків Пимонович

с. Клименці
Рибник Кузьма Йосипович
Порилекно Григорій Хрисанфович
Лук'яненко Гурій Олексійович
Якубенко Павло Діонісійович
Якубенко Василь Семенович
Скубекно Лаврон Сергійович
Якубенко Леонтій
Одноволенко Андрій Євстафійович
Поливеха Максим Якович
Якубенко Онисим Лавронович
Лук'яненко Григорій Пилипович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

Список
відповідачів по с. Топильна Вільшанського (нині Шполянського) району (40 осіб).

Задорожний Давид Павлович
Юрченко Макар П.
Васильченко Харитон Ів.
Макаренко Прохор Г.
Захарченко Трохим Мойсейович
Яценко Федір Євстафійович
Гордієнко Кіндрат Кононович
Вертелецький Дем'ян Андрійович
Юрченко Григорій Кононович
Танько Мойсей Леонтійович
Молочко Кузьма Данилович
Вертедецький Олександр Олекс.
Мишолов Іван Архипович
Барсткий Гордій Овсійович
Гупало Микола
Прудиус Юхим Павлович
Дітиненко Павло Петрович
Макаренко Костянтин
Мишолов Корній Іванович
Огиренко Андрій Назарович
Кравченко Григорій Макарович
Курінний Андрій Давидович
Мишолов Юхим Антонович
Мироненко Федір Кононович
Дзюба Клим Родіонович
Мартиненко Іларіон
Литвин Нестор Павлович
Вертелицький Федот Андрійович
Мишолов Василь Антонович
Захарченко Роман
Танько Оксен Петрович
Косенко Степан Миколайович
Кучерявий Петро Васильович
Мишолов Олександ Семенович
Макаренко Степан Семенович
Дітиненко Феодосій Йосипович
Сухоян Семен Йосипович
Круць Порфирій Федосійович
Огиренко Венедикт
Огиренко Іван Онисимович

Голова окрвійськнаради підпис
Секретар підпис
Липня 1923 р.

с. Іскрине Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Кучер Андрій Ст.
Дудник Дорофей
Діхтяр Сергій
Діхтяр Павло
Кисіль Ілля
Добренко Павло
Шолох Юхим
Капітан Гнат
Стеценко Григорій
Дудник Андрій
Стеценко Павло
Осадчий Яків
Лисенко Йосип
Коваленко Павло
Стеценко Степан
Печевильний Омелян
Мельниченко Арсеній
Дихтяр Олександр
Дихтяр Євстафій
Вовк Іван Єремійович
Червоний Гнат Семенович

с. Кам'януватка Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Вітренко Петро Васильович
Третяк Матвій Кононович
Медишевський Трохим Л.
Слива Петро Кіндратович
Рябоконь Никифір Мар.
Гавура Павло Іванович

с. Капустине Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Рябоконь Зіновій Моторний
Грисенко Афанасій Матв.
Любар Феодосій
Згурський Михайло
Скляр Семен Мал.
Пипа Іван
Стеценко Петро Марк.
Ткаченко Іван Ст.
Любар Гнат
Рябоконь Іван
Ткач Калістрат
Любар Ісидор
Скляр Харлампій
Кошовий Захар
Рябоконь Антон
Постолака Захар
Кичатий Маркел
Кошовий Пилип Ів.
Скляр Семен Прок.
Волошин Фадей
Пипа Лазар
Ляпун Андрій Марк.
Путрунь Пилип
Пипа Юхим
Любар Лука Федорович
Бондар Іван
Моторній Георгій Андр.
Сиренко Степан Корн.
Любар Петро
Олефір Дмитро Кіндр.
Колесник Никифір

с. Скотареве Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Записецький Василь
Радченко Макар
Милька Лука
Кравченко Василь
Ступка Максим
Новосельський Данило
Гончаренко Онуфрій
Чепиженко Марко
Семчак Євтихій Ант.
Таракун Григорій Лог.
Бердак Северин Дубина
Іван Леонт.

с. Товмач Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Тупчієнко Дмитро А.
Черепенко Юхим Ів.
Шевченко Семен Ів.
Цибулько Дмитро Йосип.
Ковтун Аникій
ПрокопенкоМихайло Як.
Геновський Никифор
Литвин Кирилович
Ковтун Макар Євсеєвич
Свердличенко Корній
Черненко Мирон
Чубенко Афанасій Ів.
Бабенко Іван Іванович
Тимошенко Юхим Варяниця
Дементій Гув.
Захливний Мефодій
Козленко Никін
Скуцький Авксентій
Бабуцький Іван Гр.
Кожун Данило
Шевченко Антін
Шевченко Терентій
Шевченко Василь
Котун Юхим
Кавун Созон
Кавун Никифір
Лещенко Порфирій
Прокопенко Ананій
Горбатюк Макар
Загородній Герасим

с. Соболівка
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Капелюшний Іван С.
Коваленко Феодосій Сав.
Клювак Іван Юхим.
Юрчик Микола Ів.
Пономаренко Семен Мак.
Шевченко Павло Вар.
Коваленко Пилип Іс.
Маєтний Петро Осипович
Яловенко Каленик Горд.
Бурлака Афанасій Мих.
Свердел Максим Феофан.
Яцентюк Іван Іванович
Маслюк Федір Васильович
Капелюшний Остап Остапович
Бойко Степан Павлович
Клювак Григорій Васильович
Лозцкий Автопом Кирил.
Маєтний Прокіп Осипов.
Клювак Кіндрат
Нараєвський Павло Вас.
Филипенко Семен Фок.
Клювак Василь Пилип.
Серман Іван Сав.
Коваленко Яків Іванов.
Свердел Данило Дем'янович
Литвин Дмитро Ст.
Яцентюк Іван Серг.
Коваленко Олексій Іл.
Пономаренко Василь
Дзюба Соловей Вл.
Клювак Павло Тим.
Школьний Митрофан Гр.
Бех Архип Вас.
Коваленко Юхим Ів.
Клименко Михайло Ів.
Бринь Кузьма Пант.

с. Антонівка
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Пересунько Семен
Козій Микита
Козій Афанасій
Гичка Сергій Наз.
Сивак Яків
Голобородько Федот
Гичка Петро
Сивак Мартин
Великий Омелян
Гончар Адріан
Крижанівський Олександр
Пересунько Михайло
Паскида Ісидор
Романенко Юхим
Кукурика Володимир
Кавун Іван
Роздорожній Єрасій
Ласун Назар
Діброва Пилип
Кондратенко Кіндрат
Марищук Омелян
Селивашко Кирило
Поліщук Нестор
Смержельний Юхим
Рекрутенко Володимир
Паскида Кузьма
Костенко Олександр
Недопас Степан

с. Коротине
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Люлька Феодосій
Мазур Родіон
Волошин Сергій
Колесник Юхим
Шевченко Афанасій
Шпак Михайло
Усатенко Севастіан Кл.
Теран Макрел Фед.
Коваленко Анастасія
Жаборенко Тарас
Люлька Дмитро
Усатенко Василь
Шевченко Петро

с. Ярославка
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Яковенко Павло
Подрезов Яків
Лизун Павло
Яковенко Микола
Висота Данило
Рама Кузьма
Колодний Давид
Шевчик Мойсей
Вовченко Федір
Лисенко Григорій
Куринний Терентій
Задворний Трифон
Воврентович Петро
Кравченко Феодосій
Луговський Степан
Чупринеко Никифор
Вербовський Григорій
Висота Василь

с. Витязеве
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Перевертень Ілля
Кухарь Григорій
Рябоконь Федір
Линец Тимофій
Бровченко Яків
Гаврилюк Петро
Третяк Арсеній
Заборовський Леонтій

с. Веселий Кут
Мокро-Калигірського (нині Шполянського) району

Слинько Іван Петрович
Коропет Василь Ф.
Когут Яким Іларіонович
Стеценко Микола Захарович
Чернозуб Ілля Трофимович
Омельченко Антін Тим.
Присянський Дмитро Вас.
Погребляк Яким Степанович
Мельниченко Наум Я.
Король Дмитро Ів.

Біографічні довідки про реабілітованих, які не потрапили у попередні видання

АРТЕМЕНКО Іван Іванович, 1911 р. н., уродженець і мешканець с. Березняки, Смілянського району, Черкаської обл. Українець, б/п, місце роботи до арешту – школа, воєнрук. Арештований 29.10.1947 р. за ст. 56-17 КК УРСР. Вироком ВТ Київського гарнізону від 28–30.01.1948 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

АТАМАСЬ Михайло Якович, 1902 р. н., уродженець с. Ломовате, Черкаського району, Черкаської обл. Українець, робітник, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Позбавлений судом волі ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. на 10 років, поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

БАБКІНА Ольга Іванівна, 1916 р. н., уродженка м. Черкаси. Українка, б/п, лісник. Арештована 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. 12-22.06.1946 р. судом ВТ Київського гарнізону позбавлена волі на 7 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітована 12.05.1992 р. прокурором КВО.

БАРДИЛА Степан Михайлович, 1899 р. н., уродженець с. Судимка, Полтавської обл., мешканець м. Тальне, українець, б/п, робітник.

Арештований 28.03.1944 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР.

Постанова Особливої наради МВС СРСР від 20.01.1945 р. – позбавлений волі на 5 р.

Ухвалою Черкаського обласного суду від 23.08.1967 р. вирок скасовано, справу закрито.

Реабілітований згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

БАЦМАНОВСЬКА Віра Михайлівна, 1909 р. н., уродженка м. Умані, Черкаської обл. Українка, б/п, без певних занять. Арештована 22.02.1945 р. за ст. 54-1а, 4-11 КК УРСР. Засуджена 04.05.1945 р. до розстрілу ВТ військ НКВС Київської обл. Президія Верховної Ради СРСР 22.05.1945 р. змінила ВМП на 20 р. каторжних робіт.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

БЕРЕЗА Петро Афанасійович, 1911 р. н., уродженець і мешканець с. Чапаївка (с. Благодатне), Золотоніського району, Черкаської обл. Українець, колгоспник, селянин, б/п. Арештований 14.02.1952 р. за ст. 54-1 в КК УРСР. Вирок ВТ КВО від 11.04.1952 р. – 25 років позбавлення волі в ВТТ, поразкою в правах на 5 р., з конфіскацією майна.

Реабілітований 27.01.1999 р. прокуратурою Черкаської обл.

БЕРЕЗЯК Наталя Радіонівна, 1902 р. н., уродженка с. Плескачівка, Смілянського району, мешканка с. Березняки, Черкаської обл. Українка, домогосподарка, без певних занять, б/п. Арештована 17.10.1947 р. за ст. 20-54-8 КК УРСР. Вирок ВТ Київського гарнізону 28–30.01.1948 р. – позбавлення волі в ВТТ на 10 р. з поразкою в правах на 5 р. і конфіскацією майна. Ухвалою ВС СРСР від 21.12.1955 р. справа закрита за недоведеністю обвинувачення.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

БРЖЕЗИНСЬКА Анастасія Іванівна, 1878 р. н., уродженка Волинської губернії, Славутська волость, мешканка м. Київ. Чешка, домогосподарка, без певних занять, б/п.

Дата арешту невідома, ст. 66-1 КК РРФСР. Вирок ВК ВТ при КЦВК від 4-7.11.1922 р. – виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

БРИЖАТИЙ Пилип Юхимович, 1897 р. н., уродженець с. Колодисте, Ладиженського району, Черкаської обл. Українець, тесля лісництва, б/п. Арештований 12.09.1945 р. за ст. 54-12 КК УРСР. Судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

БУНЕВИЧ Костянтин Йосипович, 1912 р. н., уродженець Київської обл. Українець, без певних занять, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-16 КК УРСР. Позбавлений волі судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. на 15 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

БУТИНЕЦЬ Калікат Антонович, 1898 р. н., уродженець Волинської області, мешканець м. Умань, Черкаської обл. Поляк, без певних занять, б/п. Арештований у листопаді 1921 р. за ст. 66-1 КК РРФСР. Постанова надзвичайної трійки особого відділу КВО від 06.02.1922 р. – позбавлення волі в концтаборі на 3 роки.

Реабілітований 08.12.1999 р. прокуратурою Черкаської області.

БІДНИЙ Єлисей Опанасович, 1890 р. н., уродженець с. Дирдине, Городищенського району, Черкаської обл., українець, лісник, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Засуджений судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. на 10 р. позбавлення волі і на 5 р. поразки в правах. Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

БІЛИК Галина Василівна, 1921 р. н., уродженка с. Верхній Ташлик, Вінницької обл. Українка, учителька, б/п. Арештована 12.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-1, 19-54-8 КК УРСР. Позбавлена волі на 6 р., поразка в правах на 3 р., судом ВТ КВО 12-18.11.1945 р.

Реабілітована прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

БІЛИК Ганна Онуфріївна, 1894 р. н., уродженка с. Верхній Ташлик, Джулинського району, Вінницької обл., українка, вчителька, б/п. Арештована 12.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11, 19-54-8 КК УРСР позбавлена волі на 10 р., поразка в правах на 5 р. судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітована прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

ВАСЮКОВ Олександр Іванович, 1905 р. н., уродженець Саратовської обл. Українець, електрик, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Позбавлений волі 12–22.06.1946 р. на 5 р., поразка в правах на 5 р. судом ВТ Київського гарнізону.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

ВДОВІЧЕНКО Агафія Павлівна, 1901 р. н., уродженка с. Максимівка, Ладиженського району, Київської обл. Українка, колгоспниця, б/п. Арештована 7.09.1945 р. за ст. 19-54-1а, 54-11 КК УРСР. Позбавлена волі на 5 р., поразка в правах на 3 р., судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітована 04.02.1993 р. військовим прокурором центрального регіону.

ВЕРЕС Антон Іванович, 1903 р. н., уродженець м. Радем, Радемська губернія. Поляк, б/п. Арештований у листопаді 1922 р. за ст. 66-1 КК РРФСР. Надзвичайна трійка особого відділу КВО від 06.02.1922 р. постановила позбавлення волі в концтаборі на 3 р.

Реабілітований 08.12.1999 р. прокуратурою Черкаської обл.

ВІЛЬШАНСЬКИЙ Олексій Юхимович, 1890 р. н., уродженець м. Черкаси. Українець, заготівельник райспоживспілки, б/п. Арештований 08.02.1947 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

ВЛАСЕНКО Варвара Власівна, 1879 р. н., уродженка і мешканка с. Пшеничники, Канівського району, Черкаської обл. Українка, б/п, хліборобство.

Арештована в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського округового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ГАНДЖУЛА Опанас Петрович, 1893 р. н., уродженець м. Сміла Черкаської області, українець, паровозний машиніст, б/п. Арештований 06.10.1945 р. за ст. ст. 54-1 а, 54-10 КК УРСР. Позбавлений волі на 10 р., з позбавленням прав на 5 р. ВТ Одеської залізниці.

Реабілітований 07.06.1995 р. прокуратурою в Черкаській області.

ГАПЕНЮК (Гацанюк) Микола Григорович, 1899 р. н., уродженець с. Бузівка, Жашківського р-ну, Черкаської обл. Українець, бухгалтер колгоспу. Арештований 06.11.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Засуджений 16.02.1946 р. на 6 р. позбавлення волі.

Реабілітований 20.01.1999 р. прокуратурою Черкаської обл.

ГРАБОВ Афанасій Іванович, 1903 р. н., уродженець с. Дахнівка, Черкаського району, Черкаської обл., мешканець ст. Адабаш, Одеської залізниці, с. Мала Виска, Кіровоградської обл., українець, б/п, коваль 444 мостопоїзду, робітник.

Арештований 20.04.1948 р. за ст. 54-1а КК УРСР.

Вирок військового трибуналу військ МВС Київської обл. від 21.07.1948 р. – 25 років позбавлення волі в ВТТ з конфіскацією майна.

Реабілітований 11.02.1994 р. прокуратурою Черкаської обл.

ГЛАДУН Василь Семенович, 1909 р. н., уродженець с. Мельники, Чорнобаївського району, Черкаської обл. Українець, без певних занять, б/п.

Арештований 16.09.1937 р. за ст. 54-8 КК УРСР, засуджений. У зв'язку з недоказовістю вини 24.01.1938 р. вважається реабі-

літованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ГРИЧУХА Філон Антонович, 1898 р. н., уродженець с. Дудницьке (с. Мошни), Черкаського району, Черкаської обл. Українець, без певних занять, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. 22.06.1946 р. виправданий по суду ВТ Київського гарнізону.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ДІДЕНКО Юрій Никифорович, 1903 р. н., уродженець і мешканець с. Орадівка, Христинівського району, Черкаської обл. Українець, працював завгоспом на ст. Христинівка, Одеської залізниці, б/п. Арештований 23.12.1945 р. за ст. 54-1а, 54-10 ч.2 КК УРСР. Вирок ВТ Київського гарнізону від 25–26.07.1946 р. оправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ДОБРОВОЛЬСЬКА Марія Іванівна, 1890 р. н., уродженка м. Славута, Волинської губернії або м. Варшава, мешканка м. Київ, Чешка або полька, домогосподарка, без певних занять, б/п. Арештована 31.07.1921 р. за ст. 66-1 КК РРФСР. Постанова надзвичайної трійки особого відділу КВО від 06.02.1922 р. – позбавлена волі в ВТТ на 3 місяці.

Реабілітована 08.12.1999 р. прокуратурою Черкаської обл.

ДОНЕЦЬ Павло Петрович, 1904 р. н., уродженець і мешканець м. Черкаси, працював начальником рембудконтори при Черкаському житловому управлінні. Українець, службовець, б/п. Арештований 15.12.1944 р. ст. 2 Указу ПВР СРСР від 19.04.1943 р. Вирок ВТ Дніпровського басейну від 21–22.06.1945 р. – Позбавлення волі у ВТТ на 8 років з поразкою прав на 3 р. та конфіскацією майна.

Ухвала Військової воднотранспортної колегії Верховного Суду СРСР від 08.09.1945 р. – вирок відмінено, справу закрито, з-під варти звільнений.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ДРОЗДАЧ Федір Іванович, 1923 р. н., уродженець с. Потапці, Канівського району, Черкаської обл., мешканець с. Потапці. Українець, голова колгоспу, б/п. Арештований 29.02.1944 р. за ст. 54-1а, 54-02, 54-11 КК УРСР. Вирок 05.03.1946 р. ВТ Київського гарнізону – виправдати, з-під варти звільнити.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ДУПЛІЙ Феодосій Євдокимович, 1901 р. н., уродженець і мешканець с. Сидорівка, Корсунь-Шевченківського району, Київської (нині Черкаської) обл. Українець, колгоспник. Арештований 06.06.1948 р. за ст. 20-54-8 КК УРСР, вирок ВТ військ МВС Київської обл. 03.08.1948 р. – позбавлення волі ВТТ на 25 років, поразка у правах на 5 р.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЗАКУПРА Ілля Павлович, 1888 р., уродженець с. Соколка, Кобиляцького району, Полтавської обл., мешканець м. Черкаси. Українець, працював зав. швейної

майстерні Черкасторгу, службовець, б/п.

Арештований 15.12.1944 р., ст. 2 Указу ПВР СРСР від 19.04.1943 р. Вирок ВТ Дніпровського басейну від 21–22.06.1945 р. – позбавлений волі у ВТТ на 5 років, з поразкою прав на 3 р. та конфіскацією майна.

Ухвалою Військової воднотранспортної колегії Верховного Суду СРСР від 08.09.1945 р. вирок відмінений, справу закрито, з під варти звільнити.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЗАРЕМБА Петро Степанович, 1923 р. н., уродженець с. Погоріле, Джулинського району, Вінницької обл., мешканець с. Погоріле. Українець, кучер при лікарні, б/п. Арештований 08.09.1945 р. за ст. 10-54-1а, 54-11 КК УРСР із застосуванням ст. 46 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 6 р., з поразкою в правах на 3 р., з конфіскацією майна.

Реабілітований військовою прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

ЗІРНИЦЬКИЙ Іван Якович, 1881 р. н., уродженець і мешканець с. Бучак, Канівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, хлібороб, селянин.

Арештований, дата відсутня за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружного суду від 22.06.1929 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ІВАНЕНКО-УСЕНКО Валентина Корніївна, 1923 р. н., уродженка с. Псярівка (с. Ятранівка), Ладиженського району, Київської обл. (нині Уманського району, Черкаської обл.), мешканка м. Ленінград. Українка, б/п, працювала у військовій частині 259 рахівником, службовець. Заарештована 27.03.1945 р. за ст. 2 указу ПВР СРСР від 19.04.1943 р. ВТ військ НКВС Київської обл. від 09.04.1945 р. засуджена на 20 р. каторжних робіт з поразкою у правах на 5 р., конфіскацією майна.

Ухвалою ВС СРСР від 29.06.1967 р. вирок скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину. Померла в тюрмі. Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

КАВУН Галина Петрівна, 1924 р. н., уродженка с. Ягубець, Христинівського району, Черкаської обл. Українка, студентка, б/п. Арештована 13.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Позбавлена волі на 4 р., поразка в правах на 3 р., судом ВТ КВО.

Реабілітована прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

КАЗНАЧЄЄВ Георгій Миколайович, 1899 р. н., уродженець. м. Петровське, Петровського (нині м. Городище), Городищенського району, Київської (Черкаської) області, мешканець м. Петровське (Городище). Українець, агроном, б/п. Арештований 20.06.1945 р. за ст. 54-3 КК УРСР. Позбавлений волі на 20 р. каторжних робіт з позбавленням прав на 5 р. рішенням ВТ військ НКВС Московської обл. від 30 жовтня 1945 р.

Рішенням ВТ Московського військового округу від 10 січня 1955 р. достроково звільнений від подальшого відбуття покарання. Реабілітований 16.10.1955 р. Черкаською обласною прокуратурою.

КАТРИЧ Олександр Зінові-йович, 1899 р. н., уродженець с. Городецьке, Уманського району, Черкаської обл., мешканець с. Городецьке, директор школи. Українець, б/п. Арештований 3.09.1945 р. за ст. 54-16, 54-11 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 10 р. з поразкою в правах на 5 р., з конфіскацією майна судом ВТ ЦВК 12–18.11.1945 р.

Реабілітований прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

КИРИЛЕНКО Григорій Іванович, 1902 р. н., уродженець і мешканець с. Миколаївка, Смілянського району, Черкаської обл. Українець, б/п. На час арешту староста с. Миколаївка.

Арештований 03.02.1944 р. за ст. 54-1а КК УРСР.

Вироком Черкаського гарнізону від 18.04.1944 р. позбавлений волі на 10 р. з поразкою прав на 5 р. з конфіскацією майна.

Ухвала ВТ Київського ВО від 19.07.1945 р. – справа провадженням закрита згідно ст. 4 п. «а» КПК УРСР (за смертю підсудного). Помер 06.01.1945 р. у Сольтаборі.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

КОВАЛІНСЬКИЙ Ісак Семенович, 1886 р. н., уродженець і мешканець с. Пшеничники, Канівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, хлібороб.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружного суду від 22.06.1929 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

КОЗУБЕНКО Іван Якович, 1899 р. н., уродженець с. Городецьке, Уманського району, Черкаської обл., мешканець с. Городецьке. Українець, б/п., директор школи. Арештований 05.09.1945 р. за ст. 54-16, 54-11 КК УРСР. Позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р., з конфіскацією майна судом ВТО КВО 12–18.11.1945 р. Реабілітований прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

КОЛЯДА Ісак Терентійович, 1904 р. н., уродженець і мешканець с. Горобіївка, Канівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, працював в колгоспі, селянин.

Арештований 03.06.1948 р. за ст. 54-1а КК УРСР.

Вирок ВТ військ МВС Київської обл. від 14.10.1948 р. – позбавлення волі в ВТТ на 25 р., поразка в правах на 5 р., конфіскація майна.

Ухвалою ВТ КВО від 09.11.1954 р. вирок скасовано, справу направлено на новий розгляд.

Військовий трибунал в МВС Київського округу від 30.10.1948 р. вирок залишив в силі. 06.12.1954 р. Північно-Казахстанський облсуд ухвалою з-під варти звільнив (в зв'язку з хворобою) на підписку про невиїзд. Справа провадженням закрита постановою слідчого УКДБ Черкаської обл. від 13.04.1955 р.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

КОЧЕГУРА Ніна Петрівна, 1924 р. н., уродженка с. Лисянка, Лисянського району, Черкаської обл., мешканка м. Умань, Черкаської області. Працювала в міськпромкомбінаті касиром, член ВЛКСМ. Арештована 02.04.1945 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Вироком ВТ військ НКВС Київської обл. від 09.04.1945 р. позбавлена волі в ВТТ на 10 років. Ухвалою ВТ

КВО від 01.02.1955 р. вирок скасовано. Справа закрита за недоведеністю обвинувачення.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

КРАВЧЕНКО Павло Петрович, 1926 р. н., уродженець і мешканець м. Умань, Черкаської обл. Українець, робітник, працював в рембудконторі теслею, б/п.

Арештований 14.09.1948 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР.

ВТ КВО від 13–14.01.1948 р. засуджений на 25 років позбавлення волі в ВВТ з поразкою в правах на 5 р. і конфіскацією майна.

Ухвалою Військового суду Центрального району України від 31.01. 2000 р. вирок скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЛИМАР Юрій (Георгій) Йосипович, 1907 р. н., уродженець с. Тополівка, Теплицького району, Вінницької обл. Українець, учитель. Арештований 04.02.1946 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Засуджений 19–21.06.1946 р. ВТ військ НКВС Київської обл., на 10 років позбавлення волі.

Реабілітований 27.10.1993 р. прокуратурою Черкаської обл.

ЛИТУС Михайло Іванович, 1912 р. н., уродженець с. Пшеничники, Канівського району, Черкаської обл., мешканець с. Глинча, Канівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, хлібороб.

Арештований в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружного суду від 22.06.1929 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

МАРТИНЕНКО Григорій Опанасович, 1902 р. н., уродженець м. Черкаси. Українець, тесляр, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-16 КК УРСР, судом Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

МАКАРЧУК Василь Максимович, 1923 р. н., уродженець с. Рижанівка, Ладиженського району, Київської обл., мешканець с. Рижівка, комбайнер МТС, українець, б/п. Арештований 08.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 10 р. з поразкою в правах на 5 р., конфіскацією майна судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітований прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

МАНЬКУТА Олексій Маркович, 1924 р. н., уродженець с. Погоріле, Джулинського району. Вінницької обл., мешканець с. Погоріле. Українець, охоронець цукрозаводу, б/п. Арештований 07.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54- 11 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 10 р. з поразкою у правах на 5 р., з конфіскацією майна.

Реабілітований 04.02.1993 р. військовою прокуратурою.

МЕЛЬНИКОВ Михайло Панкратович, 1910 р. н., уродженець Кам'янець-Подільської обл. Українець, бухгалтер тубсанаторію м. Черкаси, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Позбавлений волі 12–22.06.1946 р. судом ВТ Київського

гарнізону на 5 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

МИЗЮК Юрій Якович, 1908 р.н., уродженець Кам'янець-Подільської обл., с. Рункошив, мешканець м. Умань, службовець. Арештований 02.03.1946 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР, вирок ВТ в НКВС Київської обл. 19–21.06.1946 р. позбавлення волі в ВТТ на 10 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 27.10.1993 р. прокуратурою Черкаської обл.

НАДТОЧІЙ Сергій Михайлович, 1900 р. н., с. Дудницьке (с. Мошни), Черкаського району, Черкаської обл. Українець, без певних занять, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. 22.06.1946 р. виправданий по суду ВТ Київського гарнізону.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

НАЙДЮК Іван Панкратович, 1893 р. н., уродженець і мешканець с. Орадівка, Христинівського району, Черкаської обл. Українець, робітник, працював на ст. Христинівка, Одеської залізниці, б/п. Арештований 23.12.1945 р. за ст. 54-3 з санкції ст. 54-2 КК УРСР.

Вирок ВТ Київського гарнізону від 25–26.07.1946 р. – позбавлення волі у ВТТ на 5 р. з поразкою прав на 3 роки та конфіскацією майна. Ухвала ВТ Київського ВО від 12.08.1946 р. – вирок скасовано, справа закрита, з-під варти звільнений.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

НАТЯТА Софія Микитівна, 1871 р. н., уродженка і мешканка с. Тростянець, Канівського району, Черкської обл. Українка, б/п, хліборобство.

Арештована в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського округового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

НЕБЕСЮК Петро Дементійович, 1919 р. н., уродженець с. Великий Ташлик, Джулинського району, Вінницької обл., мешканець с. Великий Ташлик. Українець, слюсар с/г машин, б/п. Арештований 11.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР із застосуванням ст. 46 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 6 р. з поразкою у правах на 3 р., з конфіскацією майна. Судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р. вважається реабілітованим.

НЕСТЕРЕНКО Федора Іванівна, 1881 р. н., уродженка і мешканка с. Пшеничники, Канівського району, Черкаської обл. Українка, б/п, хліборобство.

Арештована в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського округового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

НЕЧУЯ-ВЕРЖБИЦЬКА Марія Євстафіївна, 1899 р. н., уродженка і мешканка м. Київ. Полька, б/п, працювала в «КУ-ЖПО» рахівником. Арештована 09.09.1922 р. за ст. 58-1, 66-1 КК РРФСР. Вироком ВК ВТ при ЦВК від 4–7.11.1922 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ПАВЛЮКОВСЬКИЙ Олександр Іосіфович, 1895 р. н., уродженець м. Одеса, Херсонської губернії, мешканець м. Умань, Черкаської обл. Поляк, б/п, до арешту працював у земвідділі. Арештований 05.09.1921 р. за ст. 66-1 КК РРФСР. Постанова надзвичайної трійки особого відділу КВО від 06.02.1922 р. – позбавлення волі в концтаборі на 2 роки.

Реабілітований 08.12.1999 р. прокуратурою Черкаської області.

ПАПУША Григорій Олександрович, 1915 р. н., уродженець с. Розсохуватка, Катеринопільського району, Черкаської обл. Українець, місце проживання невідоме, без певних занять, б/п.

Арештований 25.09.1946 р. ВТ Київського гарнізону, вирок 24–24.02.1947 р. По суду виправданий, з-під варти звільнений. Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ПАСІЧНИК Дмитро Сергійович, 1893 р. н., урожденець с. Луківка, Катеринопільського району, Черкаської області. Українець, мешканець м. Шпола, Черкаської області, колгоспник, б/п. Арештований 27.06.1944 р. за ст. ст. 58-1а, 58-10, ч. 2 КК РСФСР, позбавлений волі у ВТТ на 10 р., з поразкою у правах на 5 р. ВТ 4-ї Гвардійської армії від 17 серпня 1944 р. Остаточне рішення – 7 р. у ВТТ, з поразкою у правах на 3 р.

Реабілітований 27 травня 1995 р. Черкаською обласною прокуратурою.

ПУЗИР Василь Іванович, 1928 р. н., уродженець с. Краснопілка, Гайсинського району, Вінницької обл., мешканець с. Краснопілка. Українець, колгоспник, б/п. Арештований 08.09.1945 р. за ст. 54-12 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 5 р. з поразкою у правах на 2 р. судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітований центральною прокуратурою 04.02.1993 р.

ПЕТИК Уляна Василівна, 1912 р. н., уродженка с. Погоріле, Джулинського району, Вінницької обл., мешканка с. Погоріле. Українка, колгоспниця, б/п. Арештована 12.09.1945 р. за ст. 10-54-1а, 54-11 КК УРСР із застосуванням ст. 46 КК УРСР. Позбавлена волі у ВТТ на 6 р. з поразкою в правах на 3 р., з конфіскацією майна судом ВТ КВО 12–18.11.1045 р.

Реабілітована військовою прокуратурою центрального регіону України 4.02.1993 р.

ПЕТРАШ Степан Федосійович, 1913 р. н., уродженець с. Кропивна, Золотоніського району, Черкаської обл., мешканець с. Богуславець, Золотоніського району. Українець, б/п, працював трактористом колгоспу «Комунар» с. Богуславець.

Арештований 22.01.1948 р. за ст. 54-1а КК УРСР.

Вирок ВТ військ МВС Полтавської обл. від 26.04.1948 р. – позбавлення волі на 25 років, поразка в правах 5 р.

Ухвала ВТ КВТ МВС б/д – позбавлення волі 7 років, поразка в правах 1 р.

Реабілітований 21.02.1994 р. прокуратурою Черкаської обл.

ПИКАЛО Максим Романович, 1881 р. н., уродженець с. Ступичне, Мокро-Калигірського (нині

Катеринопільського) району Черкаської обл., мешканець с. Кайтанівка, українець, б/п., на час арешту працював у колгоспі.

Арештований 05.08.1948 р. за ст. 20-54-8, 56-17 КК УРСР.

Вирок ВТ Київського гарнізону від 20.10.1948 р. виправданий, з-під варти звільнений.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ПІЧКУР Піна Андріївна, 1922 р. н., уродженка с. Дмитрушки, Уманського району, Черкаської обл., мешканка с. Войтівка. Українка, без певних занять, б/п.

Арештована 28.02.1945 р. за ст. 2 УПВР СРСР від 19.04.1943 р.

Ухвалою ВС СРСР від 29.06.1967 р. вирок скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину.

Ухвалою ВТ КВО від 01.02.1955 р. обвинувачення із ст. 2 замінено ст. 54-1а, міра покарання визначена 10 р. позбавлення волі.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ПРИХОДЬКО Василь Кирилович, 1905 р. н., уродженець і мешканець с. Золотоношка, Драбівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, працював у колгоспі, робітник.

Арештований 20.10.1943 р. за ст. 58-16 КК УРСР.

Вирок ВТ військ МВС Київської обл. від 14.10.1948 р. – позбавлення волі в ВТТ на 25 р., поразка в правах на 5 р., конфіскація майна.

Ухвалою ВТ КВО від 09.11.1954 р. вирок скасовано, справу закрито за недоведеністю обвинувачення.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ПРИХОДЬКО (Приходькова) Тетяна Володимирівна, 1869 р. н., (уродженка і мешканка с. Пшеничники, Канівського району, Черкаської обл. Українка, безпартійна, хліборобство.

Арештована в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

РИБАК Ларіон (Іларіон) Євдокимович, 1903 р. н., уродженець с. Городецьке, Уманського району, Черкаської обл. Українець, тракторист, б/п. Арештований 07.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р. судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітований прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

РОМАНОВСЬКИЙ Кирило Сидорович, 1892 р. н., уродженець с. Погоріле, Джулинського району, Вінницької обл. Українець, бухгалтер, б/п. Арештований 08.09.1945 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР. Позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р. судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р.

Реабілітований прокуратурою центрального регіону 04.02.1993 р.

РОМАНЮК Лукія Мосіївна, 1865 р. н., уродженка і мешканка с. Іваньків, Канівського району, Черкаської обл. Українка, б/п, хлібороб, селянка.

Арештована в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

РЯЗАНОВ Яків Олексійович, 1900 р. н., уродженець с. Олексіївка, Харківської обл., мешканець м. Тальне. Українець, б/п, робітник.

Арештований 28.03.1944 р. за ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР.

Постановою Особливої наради МВС СРСР від 20.01.1945 р. позбавлений волі на 8 років.

Ухвалою Черкаського обласного суду від 23.08.1967 р. вирок скасовано, справу закрито.

Реабілітований згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

СЕВРЮК Іван Харитонович, 1910 р. н., уродженець і мешканець с. Квітки, Черкаської обл. Українець, б/п, тракторист.

Арештований 03.04.1944 р. за ст. 54-16 КК УРСР. ВТ Черкаського гарнізону від 20–21.09.1944 р. – 20 років позбавлення волі з поразкою прав на 5 років та конфіскацією майна.

ВТ Київського ВО від 22.06.1956 р. позбавлення волі на 20 р.

Реабілітований Президією ВР СРСР 17.09.1955 р.

СИМОНЕНКО Федот Опанасович, 1901 р. н., уродженець с. Квітки, Корсунь-Шевченківського району, Черкаської обл., мешканець с. Квітки. Українець, робітник, б/п. Арештований 03.04.1944 р. за ст. 54-16 КК УРСР. Позбавлений волі на 15 р. з поразкою в правах на 5 р., з конфіскацією майна ВТ Черкаського гарнізону від 20–21 вересня 1944 р. Остаточне рішення ВТ Київського ВО від 22.06.1955 р. – позбавлення волі на 15 р.

Реабілітований 17.09.1955 р. Президією ВР СРСР.

СИНЄГУБ (Синьогуб) Меланка Михайлівна, 1905 р. н., уродженка м. Черкаси. Українка, працівниця контори зв'язку, б/п. Арештована 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Засуджена судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. на 5 р. позбавлення волі, поразка на 5 р. у правах.

Реабілітована 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

СКОРИНА Іван Панасович, 1901 р. н., уродженець і мешканець м. Черкаси, працював на час арешту – Черкаська міська пожежна команда №1. Українець, б/п, робітник. Арештований 15.12.1944 р. ст. 2 Указу ВПР СРСР від 19.04.1943 р. Вирок ВТ Дніпровського басейну від 21–22.06.1945 р. – позбавлений волі на ВТТ на 5 р., з поразкою прав на 3 р. та конфіскацією майна. Ухвала Військової воднотранспортної колегії Верховного Суду СРСР від 08.09.1945 р. – вирок відмінено, справу закрито, з-під варти звільнено.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

СЛИВА Олександр Кирилович, 1898 р. н., уродженець Черкаської обл. Українець, без певних занять, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Позбавлений волі на 15 р., поразка в правах на 5 р. судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

СТЕЦЕНКО Василь Михайлович, 1848 р. н., уродженець с. Іскрене, Шполянського району,

українець, колгоспник колгоспу ім. Шевченка.

Арештований 29.04.1948 р. за ст. 54-1 б КК УРСР. Особлива нарада при МДБ СРСР 21.12.1951 р. зіслала на 10 р. ВТТ.

ВТ Київського ВО у червні 1956 р. справу від 21.12.1951 р. припинив.

Вважається реабілітованим.

ТРИГУБ Ксенія Степанівна, 1909 р. н., уродженка с. Заячківка, Христинівського району, Черкаської обл. Українка, колгоспниця, б/п. Арештована 07.09.1945 р. за ст. ст. 19-54-1а, 54-11 КК УРСР. Судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ТИЩЕНКО Павло Іванович, 1896 р. н., уродженець с. Хацьки, Смілянського району, Черкаської обл., мешканець с. Хацьки. Українець, тракторист, б/п. Арештований 18.02.1944 р. за ст. 54-3 КК УРСР. Позбавлений волі на 5 р. в ВТТ, з поразкою прав на 3 р. з конфіскацією майна вироком військового трибуналу Черкаського гарнізону від 18.04.1944 р.

Реабілітований 17.02.1994 р. прокуратурою Черкаської обл.

УСЕНКО Ольга Євсеївна, 1896 р. н., уродженка і мешканка с. Шарин, Ладиженського (нині Уманського) району, Черкаської обл., без певних занять, б/п. Українка. Арештована 27.03.1945 р. за ст. 2 Указу ПВР СРСР від 19.04.1943 р.

Вирок ВТ військ НКВС Київської обл., від 09.04.1945 р. засуджена на 15 р. каторжних робіт з поразкою в правах на 5 р. і конфіскація майна.

Ухвалою ВС СРСР від 29.06.1967 р. вирок скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину. Ухвалою ВТ КВО від 01.02.1955 р. дії перекваліфіковані з ст. 2 на ст. 54-12 КК УРСР. Міра покарання визначена – 9 років позбавлення волі.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

УСЕНКО Дмитро Корнійович, 1925 р. н., уродженець с. Текуча, Ладиженського (нині Уманського) району Черкаської обл., мешканець с. Севастянівка. Арештований 28.02.1945 р. за ст. 2 Указу ПВР СРСР від 19.04.1943 р. Вироком ВТ військ НКВС Київської обл. від 09.04.1945 р. засуджений на 20 р. каторжних робіт з поразкою в правах на 5 р. і конфіскацією майна. Ухвалою ВС СРСР від 29.06.1967 р. вирок скасовано, справу закрито за недоведеністю обвинувачення.

Ухвалою ВТ КВО від 01.02.1955 р. обвинувачення з ст. 2 замінено ст. 54-1а. Міра покарання – 10 років позбавлення волі.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЧЕРНОВОЛ Полікарп Васильович, 1904 р. н., уродженець і мешканець с. Голяківки (с. Веселівка), Христинівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, різноробочий. Арештований 02.09.1945 р. за ст. 54-12 КК УРСР. Вирок ВТ Київського гарнізону від 27.01.1946 р. позбавлення волі на 5 років.

Реабілітований 31.03.1999 р. прокуратурою Черкаської обл.

ШАБАТУРА Іларіон Кіндратович, 1904 р. н., уродженець і мешканець с. Кузьмина Гребля, Ладиженського (нині Христинівського)

району, Черкаської обл. Українець, б/п, без певних занять.

Арештований (дата відсутня) за ст. 54-16, 54-10 ч. 1, 54-11 КК УРСР.

Вирок ВТ КВО від 13–14.01.1948 р. – позбавлення волі в ВТТ на 25 років, поразка в правах на 5 р. і конфіскація майна.

Ухвалою Військового суду Центрального району України від 31.01.2000 р. вирок скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ШИГИДІН Олександр Петрович, 1911 р. н., уродженець м. Черкаси. Українець, робітник, б/п. Арештований 08.02.1946 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. позбавлений волі на 10 р., поразка в правах на 5 р.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

ШУМСЬКИЙ Опанас Петрович, 1906 р. н., уродженець і мешканець с. Бучак, Канівського району, Черкаської обл. Українець, б/п, хлібороб.

Арештований в червні 1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського округового суду від 22.06.1929 р. виправданий.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЮРЧЕНКО Химка Трохимівна, 1871 р. н., уродженка і мешканка с. Тростянець, Канівського району, Черкаської обл., українка, б/п, хлібороб, селянка.

Арештована (число невідоме) 06.1929 р. за ст. 17-19-56 КК УРСР.

Вироком Надзвичайної сесії Шевченківського Округового суду від 22.06.1929 р. виправдана.

Вважається реабілітованою згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЮРЧЕНКО Іван Юхимович, 1899 р. н., уродженець с. Ягубець, Христинівського району, Черкаської області, мешканець с. Ягубець. Українець, тесля колгоспу, б/п. Арештований 08.09.1945 за ст. ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР «Із застосуванням ст. 46 КК УРСР. Позбавлений волі у ВТТ на 8 р., з поразкою у правах на 3 р., з конфіскацією майна судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р. Вирок було відмінено як необґрунтований остаточним рішенням по справі.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЯВОРСЬКИЙ Іван Михайлович, 1928 р. н., уродженець с. Заячківка, Христинівського району, Черкаської обл. Українець, колгоспник, б/п. Арештований 10.09.1945 р. за ст. ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР, із застосуванням ст. 46 КК УРСР позбавлений волі у ВТТ на 8 років, з поразкою в правах на 3 р., з конфіскацією майна. Судом ВТ КВО 12–18.11.1945 р. вирок було відмінено як необґрунтований.

Вважається реабілітованим згідно з остаточним рішенням по кримінальній справі.

ЯВОРСЬКИЙ Костянтин Арсентійович, 1915 р. н., уродженець м. Черкаси, українець, б/п, шофер. Арештований 10.08.1944 р. за ст. 54-1а КК УРСР. Засуджений судом ВТ Київського гарнізону 12–22.06.1946 р. на 10 р. позбавлення волі.

Реабілітований 12.05.1992 р. військовою прокуратурою КВО.

Розділ ІІ

ВЕЛИЧ І ТРАГЕДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

1917-1921 роки

1917 РІК

ТРЕТІЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

7 листопада 1917 р.

Народе український і всі народи України!

Тяжка і трудна година впала на землю республіки Російської. На півночі в столицях іде межиусобна і кривава боротьба. Центрального правительства нема, і по державі ширяться безвластя, безлад і руїна.

Наш край так само в небезпеці. Без власті дужої, єдиної, народної Україна теж може впасти в безодню усобиці, різні, занепаду.

Народе український! Ти разом з братніми народами України поставив нас берегти права, здобуті боротьбою, творити лад і будувати все життя на нашій землі. І ми, Українська Центральна рада, твоєю волею во ім'я творення ладу в нашій країні, во ім'я рятування всеї Росії, оповіщаємо:

Віднині Україна стає Українською Народною Республікою.

Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими помогти всій Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів.

До Установчих зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони і правити належить нам, Українській Центральній раді, і нашому правительству – Генеральному секретаріатові України.

Маючи силу і власть на рідній землі, ми тоєю силою і властю станемо на сторожі прав і революції не тільки нашої землі, але і всієї Росії.

Отож, оповіщаємо:

До території Народної Української Республіки належать землі, заселені у більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української Народної Республіки щодо прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини і суміжних губерній і областей, де більшість населення українське, має бути встановлене по згоді організованої волі народів.

Українська Центральна Рада.

Документи і матеріали у двох томах, К. 1996. – Том 1. С. – 398-400.

ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

9 листопада 1917 р.

На площі Б. Хмельницького

Учора город Київ святкував велике свято – проголошення Української Народної Республіки.

На площі Б. Хмельницького о 1-й год. дня зійшлись майже усі військові частини гор. Києва з жовто-блакитними та червоними прапорами. Прибули теж дві сотні українських козаків з Кубані та легка артилерія. Крім великої сили народу, взяли теж участь робітники залізнодорожних майстерень з червоними та українськими прапорами,

студенти Народного університету зі своїм прапором, учні середніх і народних шкіл, а також діти з біженських захистів.

Уся площа, на якій стоїть пам'ятник Б. Хмельницького, площа перед Михайлівським монастирем та всі сусідні вулиці залиті народом. Порядок бережуть кінні міліціонери.

Перед самим пам'ятником площа пуста, вільна од народу. Вона призначена для генеральних секретарів, членів Центральної ради та для духовенства. В 2 год. з'являється голова Центральної ради Грушевський.

Зійшовши з автомобіля, М. Грушевський в товаристві офіцерів штабу обійшов стройні колони вояцтва, котрі взяли на караул.

Із собору св. Софії виходить 30 пар священиків та 5 єпископів. Задзвонили в Софійському соборі та в Михайлівському монастирі усі дзвони. Заграли оркестри «Коль Славен!..».

Коли процесія духовенства спинилась на місці, де мало правитись молебствіє, голова Центральної ради Грушевський звернувся до народу з промовою, в якій зазначив всю урочистість і важливість моменту. Після промови Грушевського, генеральний секретар по продовольчих справах М. Ковалевський прочитав Універсал Центральної ради.

Народ кілька раз перебивав читання Універсалу вигуками «Слава!».

Після молебствія архієпископ Алексій звернувся до народу з словом, в якому одмітив страждання України і воскресіння її до нового життя.

Залунало «Слава Українській Народній Республіці», а оркестри заграли гімн «Ще не вмерла Україна».

Генеральний секретар Петлюра в товаристві командуючого округом Павленка, голови «Морської генеральної ради» – Лотоцького, коменданта Києва – генерала Цицовича та французьких, англійських і румунських консулів і місій обходить все військо, яке стоїть «струнко» – під караул. Пізніше військові частини пройшли парадним маршем перед Генеральним секретаріатом та чужоземними гістьми.

Першими пройшли українські юнкери, потім представники донських козаків. Коли донці зрівнялись з генеральними секретарями представник донського козацтва сказав:

«Донські козаки вітають вільну Україну: «Нехай живе Українська Народна Республіка!». Генеральний секретар Петлюра, а за ним і весь народ одповів: Слава донцям!»

Пізніше пройшов перший український полк георгієвських кавалерів, далі полк богданівців, курінь ім. Т. Шевченка, київські дружини, артилерійський дивізіон, дві сотні кубанських козаків, яких народ вітав з незвичайною радістю, далі перший запасний український полк, понтонери, зустрінуті гучним «Слава!», полк полуботківців, бойовий курінь українських соціалістів-революціонерів, київське «Вільне козацтво» (бувша «красна гвардія»).

Генеральний секретар Петлюра вітав усіх окликом «Слава!», а народ повторяв цей оклик.

О 4-й год. парад закінчився, але ще довго неслися згуки «Слава!», якими проводив народ українське військо по головних вулицях Києва.

Газета «Народня воля». – 1917. – 10 листопада.

Протокол
засідань генерального секретаріату

9–10 листопада 1917 р.

№190

9 листопада 1917 р.

Присутні: Винниченко, Золотарьов, Мазуренко, Петлюра, Голубович, Огешенко, Ткаченко, Порш, Ковалевський, Красковський, Мірний, Одинець.

Вислухано: 1) звідомлення голови Секретаріату про переговори з ставкою і про телеграму «общеармейского» комітету з приводу зміщення Духоніна і заявлених йому домагань народних комісарів; 2) повідомлення Володченка, що він прапорщика Криленка не визнає Головнокомандуючим; 3) телеграма Удовиченка про положення у ставці Південно-Західного фронту і про те, що тепер великі надії покладаються на українське правительство; 4) з відомлення від генерального писаря Лотоцького і Дорошенка з ставки.

Вислухано доклад голови секретаріату про розмову з представником «Вікжеля», якому вияснено нашу позицію щодо більшовиків і до справи з складанням нового центрального правительства, яке Генеральний секретаріат визнає можливим лише в формі федеративного правительства.

Обговорено питання про неминучу потребу скласти центральне правительство на основі федеративній (бо тільки таке правительство буде авторитетним і для фронту, і для всієї держави), а також питання про закінчення війни і заключения миру. Внесено постанову:

1. Генеральний Секретаріат визнає потрібним негайний мир.
2. Разом з тим визнає, що успішні і скорі переговори в справі миру з союзними і ворожими державами може вести тільки правительство, уповноважене і визнане всім народом Росії або більшою його частиною.
3. Визнає, що правительство народних комісарів Петрограда фактично не являється правительством, визнаним навіть більшою частиною населення держави.
4. Вважає, що таким правительством в Російській державі може бути тільки однорідне, соціалістичне міністерство.
5. При сучасному розпаді революційної демократії в центрах, на думку Генерального секретаріату, таке правительство може бути утворено спільними силами правительств України, Дону, Кавказу, Кубані і інших областей разом з центральними органами всеросійської революційної демократії.
6. Генеральний секретаріат вважає потрібним негайно приступити до переговорів із згаданими правительствами і організаціями для утворення такого правительства спільними силами.

Разом з тим Генеральний секретаріат визнає:

1) що заклик правительства народних комісарів до фронту приступити до ведення неорганізованих переговорів в справі миру самими солдатами неминуче відтягує початок мирних організованих переговорів;

2) що сей заклик, віддаляючи мир, дезорганізує армію, котра, як і вся людність держави, хоче негайного миру і, оголяючи фронт, одкриває широкий доступ ворогові в Росію;

3) що сей заклик, коли він переведений масами вояцтва в життя, може потягти за собою новий захват частини України ворожими австро-германськими арміями.

В. Винниченко, М. Ткаченко, І. Стешенко, М. Порш, Д. Одинець, В. Голубович, І. Мирний.

«Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах», К. 1996. – Том 1. С. – 403-404.

ЗВЕРНЕННЯ ВІДДІЛУ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК СТАРОВИНИ І МИСТЕЦТВА генерального секретарства народної освіти до народу про збереження культурних цінностей

19 листопада 1917 р.

До громадян Української Народної Республіки

Маючи на увазі, що розрухи на Україні все збільшуються, відділ охорони пам'яток старовини й мистецтва (искусства) Секретарства народної освіти звертається до всіх культурних громадян з-поміж солдатів, селян, духовенства, сільської інтелігенції, до всіх, хто відчуває тісний зв'язок з рідною країною, з гарячим закликом – шанувати рідну культуру і не допускати загибелі нашого добра: не псувати і не нищити пам'яток старовини, не допускати до грабунку і розгрому панських дворів та будинків, де часто переховуються дуже цінні старі папери, книги, картини, старі меблі, вжити всіх засобів, щоб зберегти усе це і передати до музеїв, де вони стануть у великій пригоді для нашої освіти, для науки й культури, де будуть служити не для одної людини або родини, а для усього народу.

Голова відділу М. Біляшівський

Робітнича газета. – 1917. – 19 листоп.

«Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах», К. 1996. – Том 1. С. – 460.

* * *

Останнє засідання Центральної ради почалось в 9 $^{1}/_{2}$ год. вечора під проводом М. Грушевського.

На початку засідання привітав Центральну раду представник 62-ї дивізії, а потім збори заслухали законопроекти про утворення при Генеральному секретаріаті демобілізаційного комітету та про апеляційний суд. Після короткого обговорення обидва законопроекти ухвалено було повернути в комісію законодатних внесень з тим, що їх має бути подано на докладне обговорення та затвердження Малої ради.

Далі було заслухано повідомлення М. Порша про події в Полтаві та Чеботарьова про поводження більшовиків в Харкові, котрі подаються окремо.

Потім обрано було комісію для вироблення земельного законопроекту.

В цю комісію ввійшло 10 українських соціалістів-революціонерів, 2 російські соціалісти-революціонери, 1 від єврейської об'єднаної соціалістичної партії, 6 від українських соціал-демократів та по одному від меншовиків, Бунду, есерів та самостійників.

Під кінець засідання представник Білоруського військового з'їзду, який тепер відбувається у Києві, щирою промовою по-білоруськи вітав Центральну раду і Українську Народну Республіку – рідну сестру Білоруської Республіки, яку теж незабаром мають проголосити, як сказав промовець.

Голова Центральної ради професор М. Грушевський подякував делегатові за привітання і просив його від імені Центральної ради передати привітання білоруському з'їздові та майбутній Білоруській Республіці.

Вся Центральна рада вітала білоруса дужими оплесками, а звістку про Білоруську Республіку покликами «Слава».

За матеріалами газети «Нова Рада» за 19 грудня 1917 р., утрималося 11.

Перед закриттям засідання голова Центральної ради професор М. Грушевський звернувся до всіх депутатів з наступною промовою, яка обернулась в безперестанну овацію.

«Перше, ніж замкнути це засідання, а разом з ним, сподіваюсь, останню сесію Центральної ради, тепер уже найвищого революційного органу самостійної, незалежної Української Республіки, дозвольте мені висловити глибоке почуття вдоволення. (На цих словах промову було перервано величезною овацією, котра раптом вибухнула в залі від слів «самостійна, незалежна». Від оплесків та покликів «Слава» кілька хвилин дрижали стіни Педагогічного музею).

Коли я порівняю цей момент з тим, – почав знову М. Грушевський, – як дев'ять місяців тому, на початку революції, я вирвавсь з заслання і вперше взяв провід в Центральній раді, що містилась в одній невеличкій кімнаті, теперішнім моїм кабінеті, не маючи навіть того, що давали нам потім більшовики: «повноту влади в Педагогічному музеї», коли я рівняю це з тими здобутками і тою владою на цілу Українську Республіку, яку ми маємо тепер, то від цього порівняння мене охоплює почуття великої радості, і маю певність, що 9 січня в цьому самому будинкові збереться Українська Установча рада, котрій Центральна рада передасть свої права і свою владу.

Наші здобутки за цих 9 місяців праці великі. Ми перетворились в орган власті, який признано цілою Україною, і хоч тепер робляться ворожі замахи на нашу владу, але це не порушує волі України, вважаючи лиш Центральну раду єдиною революційною властю. З тих завдань, які стояли перед нами на початку нашої діяльності, не всі сповнено в однаковій мірі. Коли в соціальних справах ми ще не досягли того, чого хочемо, то в політичних досягли більше, ніж думали. Ми стояли і стоїмо на принципі федерації, але обставини склались так, що Україна на ділі стала самостійною, незалежною державою (дужі оплески). Це уже безперечно, і навіть самі уперті та неприхильні до нас люди з цим не сперечаються. Такою самостійною і незалежною держа-

вою Україна буде до того часу, коли спільно з іншими республіками утворено буде федеральний орган, котрому Україна передасть частину своїх прав. Далі в цім напрямку нема куди йти, бо все уже досягнено, і я не зовсім розумію, чому деякі з наших товаришів ще хочуть тепер робити з нашої самостійності якесь гасло.

І в тім нема нічого нового для нас. Ми не якась нова і молода республіка, як нас часто називають, бо ми тільки відновляємо свою стару державність, з скасуванням якої ніколи не мирились. І ота сама земельна справа, над вирішенням якої ми тепер працюємо, для мене, як для історика, не нова. Кілька століть тому назад український народ так само, як і тепер, гаряче захожувався коло цієї справи. Тоді не було тільки цих назв: «соціалізація, націоналізація, муніципалізація», якими тепер більш докладно означуються ті самі думки і бажання, що мав український народ давно. Тоді не було тої свідомості, тої організованості, яка є тепер. В цьому велика різниця між теперішньою боротьбою за землю і волю і колишньою, а також в цьому і великий залог успіху наших домагань. Нехай же вільно буде мені тепер, коли ми уже близько стоїмо перед досягненням цієї вікової мрії українського народу, віддати чолом он тим представникам українського трудового народу, яких я бачу перед собою» (часто переривана оплесками промора Грушевського на цих словах спинена була величезною овацією. «Слава старшині з старшин! Слава Грушевському!», довго чуються поклики з лав депутатів-селян. Всі депутати встають і довго вітають свого голову оплесками).

Закінчуючи промову, М. Грушевський висловив сподіванку, що той такт і організованість, якою завше визначалось українське селянство й робітництво, не дасть залити Україну тій хвилі безладу, яка може привести край до загибелі. Цей такт удержував їх і від утопійних соціалістичних поривів, і від шовінізму та націоналізму, що міг би затемнити їх соціальну, класову свідомість. Він удержить нас від всяких внутрішніх розколів і в будучині, аж доки остаточно не буде зміцнено революційних здобутків в справах класових і соціальних. При цьому промовець згадав, що представники неукраїнських фракцій завше були незадоволені цею внутрішньонаціональною єдністю всіх верств українського нагоду і не раз намагались її розбити, але вони повинні, навпаки, тішитись цею єдністю, а не сумувати, бо тільки вона забезпечує на Україні здобутки революції, за які борються і ті самі «меншості».

«До побачення в Установчій раді Української Народної Республіки 9 січня! Нехай ніщо не перепинить цього. До побачення, товариші!» – закінчив свою промову М. Грушевський. Знов довго лунає овація.

Поволі овація затихає. Найстарший віком з депутатів Центральної ради Шраг від імені всіх товаришів дякує в щирій промові М. Грушевському за его невтомну працю.

М. Грушевський підходить до І. Шрага, і вони обіймаються й цілуються. Поклики «Слава!» та оплески знов лунають в залі.

Слідом за І. Шрагом виходить на поміст представник селянства і також щирими словами дякує М. Грушевському за довголітню працю коло розбудження національної свідомості народу і називає його найбільшим героєм України. Грушевський підходить до селянина, обіймає його, і вони тричі цілуються.

«Героєм був український робочий народ, – каже М. Грушевський. – Український солдат зробив революцію, а здобутки її закріпили селяни і робітники, які зміцнили здобутки цеї революції. Їм слава!»

Ще раз довго лунає «Слава!», яка переходить в спів «Заповіту».

Ол. Степаненко запрошує Центральну раду вшанувати вставанням пам'ять забитого в Полтаві начальника богданівського полку Ластівченка та зробити йому похорон державним коштом. На пропозицію голови збори однодушно згоджуються. Ластівченкові й його товаришам співають «Вічну пам'ять», потім – «Ще не вмерла Україна», і о 12-й год. ночі голова Центральної ради оголосив восьму сесію скінченою.

Депутати прощаються одні з другими: «До побачення в Установчій раді» – і розходяться в урочистім настрою, почуваючи себе громадянами уже самостійної Української Республіки.

«Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах», К. 1997. – Том 2. С. – 35, 36, 37, 38.
Народна воля. – 1917. – 20 груд.

Тимчасовий законопроект про флот української народної республіки

29 грудня 1917 р.

Українська Центральна рада, основуючись на великих подвигах і жертвах, заподіяних українським народом на протязі віків для охорони Чорноморського побережжя, і на тім, що північне побережжя Чорного моря в переважній частині становлять українські землі, а також з уваги на те, що на Вкраїну спадає обов'язок охорони політичних і економічних інтересів згаданого побережжя і на те, що український народ поклав велику працю в справі утворення і оборудования Чорноморської флоти, а також на необхідність негайного підтримання Чорноморської флоти, ухвалила:

I. Російська Чорноморська флота – військова і транспортна – проголошується флотою Української Народної Республіки і виконує всі обов'язки по охороні побережжя і торгівлі на Чорному і Азовському морях.

Примітка: Українська Народна Республіка під час демобілізації транспортної флотилії має вступити в погодження з республіками, що засновуються на Чорноморському побережжі, відносно поділу торговельної флоти,

II. Прапором Української військової флоти є полотнище в двох: жовтому і блакитному кольорах. В кряжі блакитного кольору історичний золотий тризубець часів Українсько-Руської держави X в.

III. Прапором Української торговельної флоти є полотнище в двох, жовтому і блакитному, кольорах.

IV. З часу проголошення цього закону всі російські військові і транспортні кораблі на Чорному і Азовському морях повинні підняти вищезгадані прапори Української Народної Республіки.

V. Українська Народна Республіка переймає на себе всі зобов'язання Російського уряду щодо Чорноморської флоти і утримання флоти та портів.

VI. Генеральному секретарству міжнародних справ доручається подати цю ухвалу до відома всім державам.

«Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах», К. 1997. – Том 2. С. – 78-79.

Телеграма Управління по постачанню армії Південно-Західного фронту Київському губернському комісарові з проханням вжити заходів до скасування постанови Канівського повітового земельного комітету про передачу селянам поміщицьких земель

13 жовтня 1917 р.

10 сего октября на имя Главксоюз долучена следующая телеграмма: «Каневский уездный земельный комитет 10 сентября постановил передать крестьянам все частновладельческие земли, невспаханные до 1 октября. Постановление его разослано 27-30 сентября лишь немногим землевладельцам. Второго октября комитет подтвердил свое постановление, отодвинув срок передачи земли до 10 октября. Во многих экономиях крестьяне, ссылаясь на это постановление, препятствуют вспашке, выгоняют плуги. Самоуправные действия грозят разрастись в крупные аграрные беспорядки и причинить непоправимый вред общему делу продовольствия страны, особенно сахарной промышленности. Владельцы, арендаторы, управляющие имениями, директора сахарных заводов собранием своим шестого октября в Каневе просят отменить постановление уездного земельного комитета, принять меры к широкому осведомлению населения. Председатель собрания управляющий Мироновским государственным сахарным заводом Нестеров, секретарь землевладелец Кублицкий». Прошу телеграфировать законно ли постановление уездного земельного комитета и в отрицательном случае принять мери к его отмене.

Снабюз. Бреслер.

Київський ОДА, ф. 813, оп. І, спр. 33, арк. 132-134. Телеграфний бланк.

Витяг
з протоколу допиту Івана Зелененка

«В апреле 1917 г. Водяний возвратился из-за границы в г. Смелу, где выступал на ряде митингов и собраний с призывами к истинным украинским патриотам о необходимости организоваться для борьбы за самостоятельное Украинское националистическое государство.

Идея самостийности окончательно покорила меня. Вскорости я лично познакомился с Водяним и в одной из бесед в клубе г. Смела он предложил мне вступить членом украинской партии социалистов-революционеров-боротьбистов, на что я охотно согласился и в дальнейшем был и оставался убежденным членом украинской партии социалистов-революционеров-боротьбистов и до дня моего ареста проводил активную борьбу с советской властью, добиваясь ее свержения...

В 1918 году я вместе с Водяним и другими боротьбистами, создали из украинских националистов отряды «Вильного казачества», а в феврале месяце того же года у меня на квартире разработали план и организовали вооруженное восстание против советской власти.

Нам... удалось разгромить... отряды Красной армии в г. Смеле и в Постышево».

Іван Зелененко

Архів Управління СБУ в Хмельницькій області. – Спр. 13427.

Від першого універсалу

Так от, повертаюся до уманських подій. Навесні в Керелівці мало бути перше вільне Шевченківське свято. Мене делегувала «Селянська спілка». Чудесного дня я разом з іншими делегатами – пам'ятаю тільки Ільченка – опинилася в знаному селі. Вже вечоріло. Нас приділили на ночівлю до школи. Але спати не хотілося. Село було повне приїжджих з цілої України. Ночували у кожній селянській хаті, у кожній клуні, стодолі. Свято мало бути другого ранку. Ніч стояла місячна, садки цвіли. Наїхало безліч хорів, відділів червоного козацтва. Всі були в національних костюмах, барвисті стрічки, вінки у дівчат, дене-де старовинна зброя за поясом у козаків. Співала немов кожна тополя. Біля кожної криниці, кожного перелазу стояла молода пара або гурток. Дзвеніли солов'ї... Мені все здавалося казкою. Я, як сновида, блукала тими вулицями місячного сяйва, стояла під вербами, слухала співаків та співачок і не година була відрізнити мрію від дійсности. Все, про що марили ми на далекій півночі, схиляючись над улюбленими книжками, повторюючи рядки знаних з дитинства віршів, тепер було втілене в життя, було передо мною. Я ледве заснула тої ночі.

На ранок усі зібралися на майдані біля церкви. Посередині був збудований поміст. Навкруги гула юрба, мені важко визначити кількість, але за приблизним обрахунком там було понад десять тисяч людей. Одкрили пам'ятника – здається, то було погруддя, і почалися промови. Пізніше правнук Шевченків, Дмитро Красицький, оповідав мені в Київі – він також був присутній на святі – хто там промовляв. Я ж особисто не пам'ятаю ні одного промовця. Зате пам'ятаю, як раптом

налетіла чорна-чорна хмара і тепла злива до самого тіла промочила всіх присутніх, слухачів та промовців. Але ніхто і на крок не рушив з майдану. Ми стояли всі, як заворожені урочистістю хвилі, і слухали слова промов, співи без числа всіх хорів та всієї юрби, бо співали наші серця, і не могли не співати наші уста.

Відтоді минуло ціле моє життя: і знов я стояла, цим разом не в Керелівці, а на Чернечій горі в день Шевченківського ювілею, і знов була злива, і під дощем промовляли промовці, грали бандуристи, співав хор, співала вся круча, чорна від людей. Тим разом їх були десятки тисяч. І надолі, вертаючись уже, я побачила каліку на милицях: без одної ноги, він зійшов на всі триста шістдесят східців знаних сходів, вклонився дорогій могилі, і тепер, у дощ, зливу, щасливий, променистий вертався разом з нами. Яка ж то повинна була бути любов!

Йшли та йшли люди, несли на гору вінки, берег був вкритий, як комашнею, людьми, машинами, гойдалися на хвилях пароплави, човни, моторки, а над Дніпром пливли величні згуки «Заповіту»...

Я повернулася до Уманя. Життя йшло бурхливо, щодня були якісь збори, справи, промови. Зв'язок з Київом був нерегулярний, чимало робилося самотужки, з власної ініціативи, та й у Київі все ворушилося, мінилося, як та веселка весною. Життя творилося заново, без досвіду, без плану, навпомацки.

От проголошено Перший Універсал Центральної Ради. «Народе український!» – були його перші слова. Народе український! Скільки поколінь не чули цього звороту... Ввижалася Хмельниччина, події тої великої революції, вставали перед очима герої, мало знані, мало зрозумілі, але овіяні усіма чарами романтики, на яку тільки здатне молоде дівоче серце. Віддати життя за Україну! Зараз, негайно, все, до останньої краплі крови... А не зналося, що саме потрібно зробити, як і до чого те життя віддавати.

В Умані Перший Універсал оголошувано урочисто на площі перед військовим собором та школою-гімназією, де я навчалася. Відбувся молебень, поблагословив вишикуване військо отець Макарій Крамаренко, промовив кілька слів, а потім поставили мене на стіл посеред майдану, між солдатськими рядами, і стояла я в білій, як наречена, сукні і дзвінко, наскільки вистачало голосу, вимовила перші слова: «Народе український»... А навкруги війська стояла суцільна стіна селян, викликаних Спілкою з повіту на цей урочистий день.

Отак було проголошено в Умані Перший український Універсал. Було це в липні 1917 року. Були після того ще Універсали, бували урочисті хвилі в моєму житті, але того дня я вже не забуду до смерти, раз не стерли його з пам'яті жодні події мого довгого життя.

Надія Суровцова. – Спогади, К. 1996. – С. 69-70.

Ярослав Тинченко
Спогади військового міністра УНР
Переговоры Украинской директории с Французским командованием в Одессе в 1919 году. (1918 и 1919 гг. на Украине)

И центральная рада, и военный министр ее Петлюра вели в этом отношении свою линию. Профессор Грушевский, голова рады, вообще смотрел презрительно-отрицательно на военную специальность и не придавал значения военным вопросам, что, впрочем, не помешало ему с восторгом парадировать, в качестве представителя верховной власти, на церемонии вручения знамени полку гетьмана Сагайдачного формируемой мною дивизии, со всей пышностью ритуала бывшего доброго старого царского времени, столь им ненавидимого в теории.

Партии эс-эр и эс-де, главенствовавшие в раде, не верили бывшим царским офицерам и солдатам.

Наконец, Петлюра мечтал о создании своих собственных Петлюровских войск, признающих только его, и под рукой проводил уже в жизнь это начинание.

Благодаря этому к началу 1918 года, когда со стороны большевиков впервые обнаружились агрессивные тенденции в отношении Украины, эта последняя была совершенно без войск, без народного правительства и без всякой внутренней организации и местного правящего аппарата, хотя бы в самой элементарной форме.

Весь конец 1917 года приемная Петлюры в коллегии Павла Галагана на Фундуклеевской улице была буквально наводнена генералами и офицерами бывшей русской армии, часто с весьма почетными боевыми именами, предлагавшими свои услуги правительству Украины, и все это безжалостно браковалось и изгонялось по априорному подозрению в старорежимных симпатиях, за неукраинское происхождение просто по старой враждебности подпольной революционной интеллигенции к военному элементу. В результате в критический момент военными руководителями украинских формировании оказались прапорщики и унтер-офицеры и при том в массе своей крайне низкого морального уровня и, конечно, без всяких специальных данных и знаний.

«З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ». К. – 2004, – С. 140, 141.

Так починалася УЦР

Зійшлось нас четверо фундаторів Т-ва: В.М. Леонтович, М.В. Лисенко, М.С. Грушевський та я; вибрали ми ще в члени В.Ф. Симиренка та його дружину, І.Л. Шрага, М.Ф. Комарова та П.Я. Стебницького.

Головою Т-ва вибрали В.М. Леонтовича, мене – за секретаря, М.В. Лисенка за скарбника, а в ревізійну комісію В.Ф. Симиренка та І.Л. Шрага.

Поки що рішили більше членів не вибирати.

Коли справдяться наші сподіванки (на капітали В.Ф. Симиренка), то це Т-во може колись мати величезний вплив на наше життя.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том І. С. 83.

З першого ж дня революції київське громадянство, як вівці без чабана, безпорадно товклося в задніх кімнатах клубу, бо передні були зайняті військовим шпиталем. Найенергійніші старшини клубу, М. Синицький та В. Королів, запропонували нам, щоб ТУПівська рада, яка і збиралася завжди по четвергах у мене, засідала щовечора в клубі, щоб раз у раз було відомо громадянству, про що вона міркує і що вирішує, бо всі почувають відсутність керуючого центру. Рада складалася тоді з таких осіб: А. Вязлова, А. Вілінського, Д. Дорошенка, О. Єфремова, Ф. Матушевського, В. Прокоповича, А. Ніковського, Л. Черняхівської, О. Андрієвської та мене, крім того, на засідання ми запрошували раз у раз дружину проф. М. Грушевського, щоб через неї і він, як почесний член ТУПу, був у курсі справ. Ми раз у раз допитувалися в неї – чи скоро приїде й професор, бо всі ми вважали його тоді за «некоронованого короля України», який, як приїде, то дасть всьому порядок і лад.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том І. – С. 367.

Приїхавши в Перешори, я довідався, що замість сільського старости організувався Комітет з А. Куцоперою на чолі. Сей Куцонера, син з Поділля селянина Федора Куцопери, що купив коло Перешор 30 десятин землі і жив собі на хуторі, служив у гвардії, а потім городовим (поліціянтом) в Одесі, потім поліційним урядником в Бессарабії, звідки вигнано його за хабарі, і він, оселившись на хуторі в батька, зайнявся підпільною адвокатурою. Люди розказували, що бувши городовим в Одесі, він у 1906 році виконував обов'язки ката і вішав революціонерів; може, цьому й неправда, але кожному, хто гляне на його одворотну, червону рябу пику і величезну статуру, приходить в голову, що так повинен виглядати кат.

А що він був без усяких моральних підстав, людиною «безсовісною», як казали люди, то видно з того, що він, виманивши у батька документ на всю його землю, не дав нічого рідним братам і нарешті і самого батька вигнав з хати, і той помер у чужих людей. І от така людина стала керівником нашої громади, найпершим чоловіком її. Коли я завважив це селянам, то старіші тільки плечима знизували або рукою махали, а молодші, що поверталися з фронту, зухвало відповідали:

– Він наш брат, мужик, а такий бувалий, на всі боки битий, що не дасться панам обманити.

Не знаю, як по інших місцевостях, а у нас і по сусідніх селах майже скрізь наверх повипливало отаке сміття, такі шахраї, що поверталися з міст, де служили в поліції, жандармами і т. ін. і поставали провідниками народу, бо в щирість інтелігенції народ не вірив. В м. Окнах, напр., вибрано за голову комітету бувшого жандармського вахмістра Моргуся, який обшахраїв громаду на велику суму. В с. Ставровій виплив на самий верх Саблатович, який, бувши делегатом в Києві на селянському з'їзді, украв на ночлізі у сусіда 150 карб. Коли їх у нього витрусили, то, не бажаючи робити розголосу, тільки вигнали його з з'їзду, написавши про його вчинок громаді. Взагалі у нас по селах старіші чесніші селяни притихли перед молодшими, що поверталися з фронту і принесли новий дух, нові етичні поняття; вони майже одверто крали не тільки в панів та жидів, а й у своїх же селян, а коли ті обережненько докоряли їм за се, то вони нахабно кричали:

– Я на фронті кров проливав, а ви тут багатства збирали!

Причім без сорому лаялись по матерщині, кажучи, що тепер «свобода слова».

За скілька років війни вони відвикли від мирної праці, розпаскудились, озвіріли, убиваючи людей і грабуючи з дозволу начальства в завойованім краю, тому-то вони й вибирали на своїх провідників людей, що вміли добре шахраювати здавна і мали на це досвід. «Совісним людям», як казали селяни, «стало тяжко жити на селі».

Мардарівський крамар жид Шафер, вдумливий чоловік, який любить говорити все порівнюючими байками, так характеризував мені теперішній стан на селі:

Чиста, сира вода не шкодить чоловікові, а варена ще лучча від сирої, але недоварена вже шкодить. Отак і з народом: поки він був сиробий – темний, з ним можна було жити, коли він звариться, тобто просвітиться, з ним ще ліпше можна буде жити, а тепер він недоварений – ой, як з ним тяжко жити!

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том І. – С. 370-371.

Коли Центральна Рада разом з большевиками перемогла в Києві уряд Керенського, арештувавши ненависного всім українцям губерніяльного комисара, російського меншовика Кірієнка та інших, тоді почалася у неї боротьба за власть з місцевими большевиками. «Совет рабочих і солдатських депутатів», в руках якого з перших днів революції був царський палац, намагався всю владу захопити в свої руки; на чолі київських большевиків стояв один з братів П'ятакових, людина, кажуть, талановита і гаряче віддана большевизмові. Українська контррозвідка раз у раз доносила Секретаріатові, що большевики мають намір арештувати Секретаріат і Центральну Раду, і вимагала дозволу арештувати П'ятакова та інших голів большевицьких, але Винниченко на се не згоджувався, кажучи:

Я волію, щоб большевики почали війну перші; я певен, що якби большевики пішли війною на Центральну Раду, то у нашого війська піднявся б такий загальний ентузіазм, що воно розгромило б місцевих і московських большевиків і Україна назавжди позбулася б московської небезпеки.

Я розказував Винниченкові з слів М. Василенка, товариша міністра просвіти в уряді Керенського, що Керенський так само бажав виступу большевиків в певности, що він їх розгромить. Я остерігав Винниченка і пророкував йому долю Керенського, бо чув від його земляка Гордія Лямки, шофера в київськім бойовій дивізіоні, що вся наша армія збольшевичена і вороже ставиться до «буржуазної» Центральної Ради. Причини лежать у тому, що большевицький уряд, захопивши владу, зараз видав наказ, щоб громади забрали панські землі в свої руки, а Центральна Рада обіцяла виробити закон, на основі якого земля мала перейти в селянські руки. Безземельне і малоземельне селянство зрозуміло це як бажання Центральної Ради відтягнути передачу землі в його руки і всі надії та симпатії перенесло на большевиків, зовсім ігноруючи Центральну Раду. По селах почали збирати та ділити між собою панські землі та інвентар, палити та розтягати по кавалках панські забудовання. Назначених

З першого ж дня революції київське громадянство, як вівці без чабана, безпорадно товклося в задніх кімнатах клубу, бо передні були зайняті військовим шпиталем. Найенергійніші старшини клубу, М. Синицький та В. Королів, запропонували нам, щоб ТУПівська рада, яка і збиралася завжди по четвергах у мене, засідала щовечора в клубі, щоб раз у раз було відомо громадянству, про що вона міркує і що вирішує, бо всі почувають відсутність керуючого центру. Рада складалася тоді з таких осіб: А. Вязлова, А. Вілінського, Д. Дорошенка, О. Єфремова, Ф. Матушевського, В. Прокоповича, А. Ніковського, Л. Черняхівської, О. Андрієвської та мене, крім того, на засідання ми запрохували раз у раз дружину проф. М. Грушевського, щоб через неї і він, як почесний член ТУПу, був у курсі справ. Ми раз у раз допитувалися в неї – чи скоро приїде й професор, бо всі ми вважали його тоді за «некоронованого короля України», який, як приїде, то дасть всьому порядок і лад.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том І. – С. 367.

Наше Військове міністерство, що складалося з цивільних людей та з прапорщиків, людей молодих, недосвідчених, незугарне було організувати для свого війська ні матеріальних, ні духовних харчів, і козаки нудилися, нічого не роблячи, повчалися тільки від большевицьких агітаторів, що Центральна Рада складається з самих буржуїв, а Генеральний секретаріат з самих «генералів», а Ленін дбає про армію і народ і дозволяє «грабить награбленное».

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том І. – С. 382.

Ні в Центральній Раді, ні в Міністерстві нічого того не знали, всеціло покладаючиеь на військове командування. Всі так були упевнені, що большевики десь далеко, що навіть на мостах не поставили кулеметних відділів, і большевики, перебивши під Крутами найкращий цвіт нашої молоді, непомітно перейшли міст і посеред білого дня без бою зайняли Печерськ, спинившись коло самого палацу Кабінету Міністрів. На другий день штаб, напруживши всі сили, витіснив большевиків з Києва, але з того дня вони з-за Дніпра почали таку бомбардировку Києва, якої, як кажуть фронтовики, не бачили і на війні. І досадніше всього те, що бомбардировка та велася з гармат, які стояли за Дніпром ще з того часу, як богданівці арештували і вивезли за межі України большевицьки настроєних московських гарматників; ніхто не догадався замки хоч повиймати з тих гармат, коли не можна було перевезти їх до Києва. День і ніч на протязі одинадцяти день летіли 6-ти і навіть 12-ти дюймові снаряди, пробиваючи дахи, мури кам'яниць і трощачи все всередині; мешканці поховалися в льохи (пивниці) від снарядів, що рвалися в будинках, дворах, на вулицях, обсипаючи все кругом скалками та кульками, калічачи й убиваючи людей, особливо тих, що вибігали шукати десь води або якоїсь їжі, бо рідко в кого були зроблені запаси. Багато людей було покалічено, вбито, багато померло з переляку та збожеволіло від нервового напруження.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Томі. – С. 385.

СВІДЧЕННЯ ПРЕСИ ТИХ ДНІВ

Домагаймося демократичної федеративної республіки для Росії і автономії для України!

Випускаємо нашу вільну газету українською мовою. Робимо це на те, щоб все, що в ній пишеться, міг зрозуміти у нас, на Україні, всякий письменний і неписьменний. На нашій мові вже багато виходило перше і тепер буде виходити газет та книжок усяких: писало і пише по нашому багато освічених людей-славних письменників та учених наших. Дехто обзивав нашу прекрасну мову мужичою і сміявся з нас. Але це говорили або свідомі наші вороги, які повік хотіли зоставити нас темними, щоб до кінця віку збиткуватись та панувати над нами, або темні люди, такі ж наші перевертні, недоуки. Та сміятися тепер не посміють над вільним та великим (тридцять мільйонів нас!) народом. Нема тепер мужиків, нема тепер і мужицької мови. Є тільки вільний Український народ – граждане і українська мова. Хто хоче в злагоді і добрі з нами жити, той мусить поважати нашу честь і ім'я. Повинні і ми самі високо ставити нашу честь і своє національне ім'я. Бо смішний і нікчемний той, хто сам з себе сміється, хто топче в болоті ясне та чисте ім'я свого народу. Не вартий він ні доброго слова, ані самої свободи. Ніколи вона не засяє ясним сонцем над головою пахолків та запобігливих льокаїв, що ласки шукають у когось під столом на кухні.

Редакція.

«Передавайте нашу газету з рук до рук, од хати до хати».

Уманської газети «Вільна Україна» №6, 4 травня 1917 р.

Свято і будень

Пройшло два місяці з того часу, як в Росії стався переворот, вже два місяці народ живе на волі, а радісне святкування, яке почалося в народі, все не минає, радісний гук все ще не змовкає. І ця річ зрозуміла – віки бути в тяжкій неволі і не радіти хоч би й два місяці, побачивши волю? Це так. Але й те правда, що хто багато та не в час, борони Боже, празникує, той сили немає робити на потім, на будній день... Стільки лишає, що потім може, не здолає впоратися з нею. Через те ми закликаємо всіх земляків, для яких свята воля повинна бути наймиліша і найдорожча за все на світі, бо вона їм світить ясною зорею на кращу долю в близькій будучині – ми закликаємо і говоримо: Панове вільні громадяни, усі, де ви єстве у нас, на Україні, і поза Україною, скоріше кінчайте ваше святкування і велике діло єднання (сорганізації) народа; позаводьте скрізь по селах, по містечках і по городах великі, міцні та сталі і свідомі громади людей, чи будуть то «Просвіти», чи «Січі», чи політичні клуби, чи «Селянські спілки», чи які партії, це все ідно, подбайте тільки про те, щоб в ці громади повходили всі чесні, тямущі та путящі і потрібні для діла громадяни, жінки і чоловіки, дівчата і парубки, такі люди, що в цей великий час шукають користі не для себе, як роблять звичайно всякі пахолки та підлизи, що часто продають свою громаду і свій край, а шукають добра та щастя для громади, для всього народу і для всього краю.

... В нас зараз є дві ділі, за які ніхто з громадян не повинен забувати, та певно і не забуває ні вдень, ні вночі. Це – війна і народна воля...

Почали із шкіл

Курси Українознавства для вчителів народних шкіл Уманського Повіту.

З 1 липня цього року в м. Умані, в помешканні школи садівництва і хліборобства будуть влаштовані курси українознавства та української мови для вчителів всіх народних шкіл і церковно-парафіяльних.

Курси продовжаться днів 25. Всім слухачам курсів, окрім часових замістителів, котрі не мають звання вчителя, буде видана допомога по 40 крб. кожному, опріч того, всі приїжджі слухачі будуть мати безплатне помешкання. Маючи на увазі, що школа Садівництва дає курсантам і помешкання своєї кухні, бажано улаштувать харчі на товариських початках, для цього пропонується слухачам курсів мати свої необхідності для їжі: посуду, тарілку, ніж, ведельце, шклянку та інше, мужчинам, опріч того, пропонується мати з собою постіль і мішок, для котрого солома мається на місці.

Завідуючих школами прохають негайно сповістити про це всіх вчителів і вчительок доручених їм шкіл.

Уманська газета «Вільна Україна» №13, 6 липня 1917 р.

Прозріння

Коли валився царський трон, а вслід за ним тріщали кайдани московської «тюрми народів», – я був спаничений селюк. Літом пас у селі худобу, – а взимку «кував» наосліп голі доктрини бездушної російської школи. Учився сам, та й інших вчив, бо, змалечку зіставшись без батька й допомоги, утримувався з власних рук.

Промишляючи про шмат насушного, не мав ні змоги, ні часу дивитись на світ ширше, десь поза свою «Реалку».

Сьогодні соромно і дивно, що кінчаючи середню школу, я був цілковитий профан в житті суспільно-політичнім: не мав у руках газети, не прочитав ні одної політичної брошурки, навіть «Кобзаря» як слід не студіював.

Отож не дивно, що революцію зустрів зі здивуванням. Лиш гучно-переливний гімн свободи та небувало-велетенський рух маніфестантів розбурхали в мені відчування великих подій.

Вийшов я в сколихане море революції й, затоплений бурхливими хвилями вітрів-бурунів, поплив, шукаючи віщого корабля та заповітної твердині-пристані.

Шукав їх у вогнях блискавичних гасел, спізнавав у бурях мітингових, виучував з дощів промов.

І усвідомив, що скінчилась доба деспотизму, згинув перун «неділимої», в якій «на всіх язиках все мовчить од Молдаванина й до Фіна». Перевернулася нова сторінка історії: засіяло сонце визволення пригнобленим народам.

Хто я такий? Чий я син і хто мій нарід? питався всім єством, всім інтелектом.

І відповідь знайшов, коли весняно-квітневого дня став у колони демонстрантів під жовтоблакитним прапором. Не знав його символу... Інтуїтивно відчув його близькість, рідність.

З ідеалом національного прапору прилинув я до тих, що знаходились будувати долю України на розкріпощеній землі. Пішов розумом слабкий, та вірою сильний і духом непоборний за наше право на державу.

Перешкоджав нам «Союз Русской маладьожі». Рафіновані напасники, синки вчорашніх миколаївських служок, вишколені в дусі масковського цареславного патріотизму й ненависти до інших націй, – зняли проти нас травлю. – «Далой сепаратістов, мазепінцев! Далой мужіцкій язик. На базар с нім дьоготь продавать» – зустрічали нас на всяких зібраннях.

Львів, в-во «Червона калина», 1931 р.
В. Юрченко. «Пекло на землі» (перевидання).
«ІнтролігаТОР». – Черкаси, 2010, – С. 13-14.

І коли треба було уняти у відповідні береги розбуялу стихію мас, наш провід не зумів вирвати її з цупких лабетів більшовицьких посіпак. Наш уряд не знав, чим живе, чого бажає периферія. Не дістаючи з центру директив, низи робили, що хотіли. Проїжджаючи через ст. Голту, бачив таке. Комендант містечка, повіривши провокації, що більшовики зайняли Київ, оголосив нагло евакуацію. На відході наклав на населення контрибуцію і, під загрозою обстрілу з гармат, вимагав негайної заплати. Лише мої гарячі запевнення, що в Київі ніяких більшовиків нема, збили намір ревного коменданта.

На фронті йшла боротьба, а в запіллі вибухали повстання. На ст. П'ятихатка мене арештував загін Григорієва, як «лакея буржуазної Директорії». Два дні в арешті довелось переконувати впертого вожака загону, що я не лакей, а коли цей епітет він конче хоче мені приліпити, та хай я буду лакей, тільки не до самої Директорії, а всього українського народу. Випустили з меж п'ятихатської селянської республіки, але до Києва вже не доїхав: його зайняли більшовики.

В. Юрченко. «Пекло на землі» (перевидання).
«ІнтролігаТОР». – Черкаси, 2010, – С. 23-24.

З книги М. Омеляновича-Павленка «Спогади командарма (1917-1920)» к., 2007 р.

«Одеський Листок» з 4 березня 1917 року про це писав так: «Під час вчорашньої маніфестації Одеса була заскочена несподіванкою, бо популярний в Одесі нач. II студентської школи юнаків, полк, гвардії, георгієвський кавалер, з перев'язаною раненою рукою, на чудовому рижому коні вів свою школу під сепаратистичним «українським прапором».

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 61.

Перед тим, як покинути Катеринославщину, мені довелося ще раз виступити активно на оборону українського прапору. Тиждень уже перед поваленням влади Керенського появилися на Харківщині і у нас, на Катеринославщині, алярмуючі чутки, особливо з Брянського заводу, де було скупчено більше, як десять тисяч робітництва, в більшості

неукраїнського та з копалень Кривого Рогу. По місті пішли розмови, що я великий буржуй, великий власник, що тягну за буржуазією, що українці даремно мені довіряють, бо «продам»...

В дійсності, мені особисто належало біля 70 дес. під Маріуполем, які до того ж були в оренді у селян та ще й по дуже сходній ціні. Що було правда, то це те, що мій дядько, бувший віце-губернатор Владивостоку, камер-юнкер двору, дійсно мав неподалеку від Катеринослава коло 1000 десятин. Маючи сановитих і родовитих родичів, я особисто все своє життя жив із своєї власної праці. Тому чутки ці мене не турбували, я був певний, що на наших людей вони не вплинуть: більше інтуїтивно, чим за розумовим аналізом, наш козак умів знаходити правдиву лінію поведінки щодо своїх вождів. Повторюю, що чутки ці мене не турбували і я далі появлявся лише зі своїм ад'ютантом на вулицях Катеринослава. Увечері, перед переворотом, мене відвідали два-три члени нашої губерніальної ради. Вони попередили мене, що, згідно з їхніми інформаціями, «червоні» вдосвіта зроблять спробу захопити владу в Катеринославі. Я їм подякував за своєчасну інформацію й сказав, що в стані попередити виступ червоного прапору – виступом жовто-блакитного. Думаю, що на другу або на третю годину ночі це завдання я виконаю – просив лише за повну дискрецію.

На 3-тю годину наші частини захопили всі важні пункти, а зв'язок поміж ними утримували наші броневі авта. В тім самім часі в Совітському домі йшли надзвичайно гострі дебати, але вони втратили всякий зміст, коли дійшла вістка про військову акцію. Розпочалася буря, але на цей раз у склянці води.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 72-73.

Я зупинився на полковникові Пилькевичові з тих ще причин, що, на мою думку, він був яскравим заступником українців-романтиків, які надто велику вагу надавали другорядним історично-театральним атрибутам та букві «с» (соціаліст). Всі такі атрибути (оселедець, люлька, бандура) й були на початках тими ознаками, якими вимірявся патріотизм, кваліфікувалася людина як робітник. А скільки звідси сталося лиха!.. А часи були й гострі, й складні – власне, тоді рішалася доля України. Коли шукати «пропащого часу» в наших новітніх подіях, то саме там – наприкінці 1917 року. Центральна Рада – колектив – була на схилі й з кожним днем все більше й більше тратила в масах свій авторитет. Ґрунт вислизав з-під ніг. Відчувалась туга по людині, що, як досвідчений стерничий, взяв би справу у свої міцні руки, бо зовнішні обставини не були вже такі злі – наші сусіди й на півночі й на заході переходили теж тяжкі часи. В добу, що вимагала ясного рішення, визначення лінії поведінки, Рада «радилася» про доктрини, в своїх рішеннях спізнювалась й тим самим і сама готовила собі заступників – у Харкові (большевики) й на Полтавщині (гетьманці).

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма» (1917-1920). – Київ. 2007 р. – С. 75.

1918 РІК

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ ЛАЗІРСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ УПРАВИ, Курилівської волості, Канівського повіту про відмову селян повернути поміщицьке майно

11 червня 1918 р.

Засідання відкрито в 18 годин председателем сільської управи Марком Король при кількості 98 чоловік при секретарі Гаврилі Кононенко.

1. Председателем Курилівської волосної народної управи добродієм Загорулько піднято питання про знесення панського майна, основане на підставі розпорядження Канівського повітового старости за №1277 і 1458, де зазначено, щоб це виконати в трьохденний строк.

Обсудивши це прикре питання всесторонне і приймаючи до уваги, що власники самі втекли з маєтку і на засіданні в с. Козині відмовилися вести самі хозяйство, так як вся худоба мусила загинути без фуража, котрого і громаді не удалось дістати, громада одноголосно порішила відмовиться від зведення маєтку, бо получивши чуть не здохлу коняку і прохарчувавши чуть не послідню сорочку, і в те время не заробивши нею ні однієї копійочки на содержания худоби, стає прикро нам – голоті це, то буде дійсно грабування тисячі чоловік для одного. Повернуть же за харч пани відмовляються. До цього додаємо, що в нас розподілена худоба самим біднішим страдальцям за родину, як то звалось раніш, котрі в цю трудну хвилину даже їсти нічого не мають.

2. Підняте питання про розпорядження повітового старости здати економічні сади власникам, віднявши їх від калік.

Обсудивши це питання, громада вирішила звернутися з закликом до тих, що хочуть відібрати у нещасних садок, якщо між ними панами є безногі або безрукі, то хай ідуть до нас і ми, ні слова не сказавши, віддамо зараз же ще й до панського віддамо свої нажиті потомством за віка потом і кров'ю, бо сочувствуем калікам.

Засідання закрито в 23 години.

Голова Лазірської сільської управи Король, секретар Кононенко.

Черкаський ОДА, ф. Р-496, оп. 1, спр. 17, Арк. 31. Оригінал.

КРЕСТЬЯНСКОЕ ВОССТАНИЕ

Киев, 12 июня. По сообщению «Голоса Киева», в Каневском и Звенигородском уездах, Киевской губернии, восстание крестьян. Крестьянские отряды беспощадно расправляются с немцами и австрийцами. Крестьяне вооружены не только пулеметами, но и орудиями и местами дают настоящие сражения германским войскам. Во главе отрядов стоят достаточно опытные руководители.

Газета «Беднота» №64, 15 (2) червня 1918 р.

ДОНЕСЕННЯ
Київського губернського старости Міністерству внутрішніх справ про визволення повстанцями сіл Звенигородського повіту від німецьких окупантів

25 червня 1918 р.

Секретно

Весьма спешно

К 5 часам вечера сего 25 июня, как выяснилось из переговоров моих по прямому проводу с Звенигородским уездным старостой и комендантом, положение в Звенигородском уезде представляется в следующем виде: повстанцами заняты села Ольховец, Озирна, Поповка, Рыжановка, Водяники, Смильчанцы.

От села Стебное на Ольховец немцы потеснили (повстанцев), отняли одно орудие.

Из Лысянки направляется помощь повстанцам с 5 орудиями.

Из Мокрой Калигорки тоже двигаются повстанцы, среди которых много прибивших из Херсонской губернии, которые там были разбиты и двинулись в Звенигородский уезд.

Руководит повстанцами Коваленко из села Антоновки или Буки Уманского уезда и еще другой старый офицер.

У Лысянки и Ганжаловки заготовлены повстанцами окопы. Повторяю просьбу о высылке подкрепления для успешного и скорейшего подавления восстания, ибо промедление подрывает престиж власти.

Жизнь в городе замерла, связи с уездом нет. Немцы спрашивают, придут ли украинские войска, очевидно это для них было би желательно. Сообщите, выслана ли помощь. Сейчас организовать охрану очень трудно, но примем мери. Сегодня записалось 6 человек. Городская дума средств не имеет. Обстрел города прекратился, но на позициях стрельба идет.

Раненых в городе частных лиц одна женщина и один мужчина.

Губернский староста Чарторыжский

Управитель канцелярии (подпись).

ЦДАЖР УРСР, ф. 1216, оп. 1, спр. 72, Арк. 67-68. Оригинал.

ПРО ПОВІТОВИЙ З'ЇЗД РАД В МІСТІ ЗОЛОТОНОША

25 березня 1918 р.

Золотоноша, 25 березня. 24 березня в Золотоноші відбувся повітовий з'їзд Совдепів, який вітає свій робітничий і селянський уряд України, висловлює йому своє цілковите довір'я і прохає звернути увагу на потребу рішучої боротьби з всяким шовінізмом, в тому числі і з російським, що проявляється злочинними елементами, які присмокталися до революції, і який почав викликати незадоволення мас, що несе небезпеку соціальній революції. На з'їзді обрано виконком в кількості 20 осіб, з котрих 17 комуністів і 3 українських соціал-революціонери.

«Коммунист» №21 (49), 27 березня 1919 р.

Із спогадів М. Омеляновича-Павленка

Направляюсь до цирку – народу повно, дуже повільно, але все ж таки ще можна було проштовхнутися. В середині самі дядьки. Повно їх і в ложах. На сцені президія. Посередині партеру імпровізована трибуна. Промовці кидають в масу читачів картинки-розрухи; Центральна рада на лаві підсудних, для неї не знаходять жодних виправдань. Вона мусить уступити. Потрібна сильна рука господаря. Як би у відповідь на промови ораторів, збоку доноситься: «гетьмана нам треба» – «Гетьмана! Гетьмана!» – лунає по залу... Одного промовця заступає другий. Той же зміст, хіба що вирази інші, бо говорить людина більш розвинена. Вліво, в ложі, показується в козацьких строях блискуча група. Займають місця. По залі шепотять: «Генерал Скоропадський». Промовець називав кандидатом на гетьманську булаву генерала Скоропадського.

Зібрання підхоплює цю кандидатуру, по будівлі голосніше лунає: «Слава гетьману Скоропадському!».

Президія кидається до ложі, де сидить генерал і запрошує його до президіального столу. При появі гетьмана на сцені збори улаштовують йому овацію. В короткій промові Скоропадський дякує зборам і просить вірити, що його сили й хист будуть скеровані на добро українського національного діла.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 87.

Позитивною стороною козацтва було те, що воно набирало яскраво національних барв. Досить перерахувати прізвища деяких кошових отаманів, щоби погодитися з тим, що гетьман передав цю справу в руки тих, яким болів успішний перебіг національної революції: Гоголь-Яновський, полковник гвардійської артилерії, одержав Херсонський кіш, Омелянович-Павленко молодший, командир лубенських гусарів, – Харківський полк Козинець-Полтавський. Імена послідуючих кандидатів також говорили про позитивний напрямок праці.

За козацьку раду можна було б сказати, що, за винятком кількох солідних сил, назагал вона була заслаба, а в бою з міністерством – не могла здобути рішучих вислідів.

У мене з дня на день міцнішало бажання прикласти й свої сили для відродження нашого козацтва. Спогади про перше моє перебування на Катеринославщині були добрі, й до нового повороту я ставився дуже прихильно.

За дивізію я був цілковито спокійний. Вона переходила до рук такого випробуваного вояка, яким був полковник Базильський. 11-та дивізія могла стати дійсною українською військовою силою.

Як грім в ясний день прозвучала у нас звістка про вбивство бувшого генерального секретаря освіти на Україні – Стешенка. Полтава використала цей випадок, щоби показати свої патріотичні почуття, які декому здавалися вже надто приспаними. Похорони обернулися в величаву національну маніфестацію. На знак національної жалоби труну після козацьких звичаїв покрили «червоною китайкою», службу Божу правили по-українськи. Любов і пошана до покійника зібрали

Полтавщину довкола труни небіжчика – людини, одиноким гріхом якої, здається, й була невсипуща служба своєму народові.

Особисто я з усім своїм штабом взяв участь в жалібному поході, бажаючи тим підкреслити, що й залога поділяє сум громадянства, що густими лавами проводжало покійного до місця останнього спочинку.

Поза тим, під час мого перебування на Полтавщині національний пульс бився десь по хатках. Трохи сильніше давав він себе відчути в чинності міської «Просвіти». Два-три маленькі покої, правда, чепурно прибрані, самі говорили за розгін праці. Вистави відбувалися в прекрасному театрі та музеї, що були пихою місцевого громадянства.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 94-95.

На вулиці, в хатах, в пресі – всюди йшов бій «за культуру», бій немилосердний. Особливо завзятий був він у пресі; ніде правди діти, русофіли мали такі поважні сили, як Шульгіна, славнозвісного фейлетоніста О. Яблоновського й інших, за якими стояли такі корифеї літератури, як «наш» Короленко; всі верстви втяглися у вир боротьби.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 97.

Є дві точки погляду щодо організації української військової сили під час гетьманщини. Одні вважають, що то був «пропащий час», а другі навпаки – знаходять, що «видатний військовий діяч гетьман Скоропадський з великою енергією взявся за організацію української військової справи» (ген. Капустянський). На мою думку, гетьман правильно підійшов до справи. В усіх його планах видно ширину помислу й розуміння справи в модерному дусі, але зроблено моральну помилку, про яку я вже згадував. На жаль, такі помилки непростимі. Поза тим, ніхто не може нічого закинути. Гетьман доручив цю важку державну галузь трьом особам: ген. Рогозі, як військовому міністрові, ген. Галкінові, як начальникові Головного штабу, і підполк. Сливинському, ставленикові ще Центральної Ради, як начальникові Генерального штабу. Хто й що міг би закинути цим старшинам?

Помилку почалося направляти, коли гетьман дозволив формування козацьких кошів. Я сам, як кошовий Катеринославщини, взяв до себе чимало покривджених старшин. Проте вже було пізно... Повстання зруйнувало зорганізований апарат і майже знищило всі запаси.

Полковник Мишківський, заслуги якого перед батьківщиною сьогодні для всіх очевидні, ледве сам не впав жертвою «революційної Немезиди». Скільки було гідних старшин, що пізніше знайшли притулок в Українській Галицькій Армії або зовсім часово сховалися!

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма» (1917-1920). – Київ. 2007р. – С. 113.

ТРАГІЗМ НАШОЇ ІСТОРІЇ

Із спогадів Ярослава Тинченка, військового міністра УНР

Главный состав директории – Винниченко, по профессии литератор, Швец, преподаватель теологии, и Андриевский, адвокат – находился в Виннице и непрерывно занимался бесконечными заседаниями для примирения пререканий и разногласий между партиями, абсолютно не приступая к организационной государственной работе, хотя гетманские власти изгонялись поголовно, и надо было немедленно дать им замену организациями республики. При этом не было даже персонала для ведения элементарной канцелярии, не было сформировано никакого, хотя бы самого примитивного правительства. Жили в гостинице, много времени уделяли обеденным и ужинным часам и заседали, заседали без конца, рассуждая о партийных программах, платформах и разноречиях между ними.

Между партиями уже шла ожесточенная борьба из-за мест в кабинете, который еще и приблизительно не был намечен. За кулисами чувствовалось начало тайной борьбы между Винниченко и Петлюрой; последний, преследуя по обыкновению свои цели, всячески старался рекламировать себя (а не директорию) в крестьянских повстанческих войсках, а Винниченко уже в половине декабря, еще до занятия галичанами Киева, выдвинул свой знаменитый проект о ненужности войск вообще для современной передовой демократической республики, серьезно потрясший даже большую часть его сторонников с-д. Цель проекта была в корне просто устранить возможную инициативу Петлюры.

(«З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ». К. – 2004, – С. 148, 149.)

Борьба с большевиками петлюровским формированиям не удалась. Выступил реально второй характерный признак «петлюровщины» – вечные неудачи всех практических начинаний Петлюры. Уже второй акт его государственной работы окончился для него крахом – судьба, которая не изменилась и в дальнейшем. Природа мстила за себя, забвение и игнорирование положенных ею в основу жизни мира законов естества не проходит и не может пройти безнаказанно.

Обрисовалась, хотя пока лишь в зачатке, третья черта, характеризующая «петлюровщину» – партийность и фаворитизм в работе, хотя бы сущность этой работы и не соответствовала вовсе применению к ней партийных мер. Петлюра начал приближать к себе сотрудников не по принципу пользы дела, а по соображениям партийным и личным симпатиям. Около него основывается уже та клика, которая потом приобрела на Украине такое позорное имя. Здесь, например, зародилась его будущая связь с будущим чрезвычайщиком его Чеботаревым. Правда, при нем в этот период есть и настоящие военные специалисты (например, Кирей, Удовиченко), но его тайный кабинет, с которым он решает дела и которому верит – это партийные юнцы и почитатели его личных талантов. А отправные соображения, повелевающие его стратегией и тактикой, – не военные, а партийно-политические расчеты и комбинации. Это постоянное смешение военного дела и политиканства, и при этом часто мелкой личной политики самого Петлюры и ближайших его фаворитов, – чер-

та, положившая на характерный для «Петлюровщины» фаворитизм несмываемую печать невежественного политиканства и принесения военных задач и соображений в жертву задачам и соображениям самого мелкого, ничтожного интриганства.

Наконец, в этот же период обрисовалась, и довольно ярко, четвертая черта «Петлюровщины» – вера в Мессианизм Петлюры для создания Украины, проникающий и его самого, и окружавшую его клику. Трудно сказать, на каких основаниях – вероятно, как результат головокружительного для маленькой заурядной личности успеха первых моментов революции – у Петлюры твердо сложилось убеждение, что только он один титан, которому по силам создать Украину. Факты, казалось, уже в этот новый период его мессианства достаточно давали прямо обратных материалов.

(З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ. К. – 2004, – С. 178, 179.)

Первый ее (петлюрівщини – ред.) признак – дилетантизм военный – сказался в полной мере. К работе по созданию армии не сумели даже приступить, чтобы из повстанческого ополчения сделать регулярное войско, и буквально упустили блестящую возможность. Военно-административный аппарат, налаженный было вполне сносно еще до переворота Скоропадского и им не разрушенный, был уничтожен одним росчерком пера Петлюры. По вступлении в Киев им был отдан приказ уволить весь старый личный состав всего военного министерства, включая и командные должности, и набрать новый; при этом дискреционный контроль этого нового набора вверен был полуграмотной, а часто и вовсе неграмотной в военном деле партийной молодежи и фаворитам головного атамана. Результат сказался прежде всего в том, что всякая работа центрального военного управления прекратилась почти на месяцы, а затем попала в руки таких специалистов, с помощью которых никак не могла наладиться до самого оставления Киева украинским правительством.

За этот период восхождения Петлюры на более высокие ступени государственной деятельности к военному дилетантизму только прибавляется еще дилетантизм государственный.

(З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ». К. – 2004, – С. 182, 183.)

НАДІЯ ВМИРАЄ ОСТАНЬОЮ

Як швидко міняються в залежності од обставин наші ідеали! Ще не так давно ми тільки марили про територіальну автономію України, як далекосяжний ідеал. Ми марили про свій сейм, в якому будуть панувати общероси В. Шульгин, з одного боку та В. Короленко з другого, а потім, згодом при демократизації виборчого права українська мала б потроху випирать російську і врешті Україна воскресла б. Тепер, після експериментів соціалістичного українського уряду знов доводиться надії покладати на українську стихію, яка згодом з територіальної України зробить таки національну.

Євген Чекаленко. «Щоденник», К. 2004. – Том 2. С. – 29.

Скоропадський, кажуть, щиро взявся за відбудування України, і думав за поміччю українського чорносотенного поміщика Устимовича

скласти кабінет, але ніхто з українців в його кабінет не схотів піти, тоді він доручив М.П. Василенкові набирать хоч з неукраїнців, таких, які стоятимуть твердо на українській державності. Але виявилось, що таких неукраїнців нема і всі нові міністри починають витісняти український елемент з міністерств; всіх комісарів губернських та повітових позаміняли бувшими справниками і приставами; одним словом, пішла повна реакційна русифікація, підготовка до з'єднання з Росією.

Євген Чекаленко. «Щоденник», К. 2004 – Том 2. – С. 30.

Але пережите за останній рік не минеться дурно для українського народу. Після ліквідації гетьманщини, після того, як народ український забув вже хто він, після того, як росіяни самовпевнено говорили: «не было Украины, нет и не будет», а поляки злорадно казали: «нема Русі, єсть тільки Польска та Москва», раптом знов проіснувала скільки місяців Українська Держава, з своїм урядом, з своїм військом, з рідною школою... Це таке саме чудо, як воскрешеніє Лазаря, який вже був мертвий, вже смердів, як каже священна історія, і раптом воскрес, став на ноги і пішов...

Таке воскресіння не може марно минутись для народу, коли перед революцією свідомих українців в Російській Україні ми налічували не більше двох-трьох тисяч, то тепер їх треба лічить сотнями тисяч, тепер вже ні поляки на правому березі, ні росіяни – на лівому не зможуть задушити українського руху і він колись таки набереться такої сили, що Україна знову оживе. Якщо цій війні суджено з'єднать розрізнений польський народ і відродить польську державу, то будуща війна застане український народ таки свідомим, що він досягне і своєї держави. До цього року я раз у раз казав, що український рух буде раз у раз куріти, смердіти і ніколи не засвітиться ясним вогнищем, бо для цього у нього не стане сили, а для куріння раз у раз вони найдуться, бо на 30 мільйонів населення раз у раз знайдеться три тисячі Дон-Кіхотів, які будуть цей рух піддержувати. Після того, що пережила Україна за останні місяці, можна з певністю сказати, що вона вже не вмре, не загине: коли тепер її розшматують, знищують її державність, то все-таки не уб'ють її дух, який таки оживе і витворить свою державу; тепер, після всього пережитого вже ясно видно, що український рух горітиме ясним полум'ям, і ніякі ворожі сили не зможуть його загасити.

Євген Чекаленко. «Щоденник», К. 2004. – Том 2. – С. 103.

Цілі потоки братів руських, братів-малоросів, братів підроблених, сфальшованих українців линули на нашу землю. Гемороїдальні, випробовані, патентовані знавці поліцейсько-жандармського режиму; забраковані кандидати в царські міністри; недорозстрілені недобитки імператорського двору; зажурені, висохлі од туги з торбосхожими черевами колишні поліцмейстри, губернатори, сенатори; тощі публіцисти всяких рептилій; поети з моноклями, з гнилятинкою; одставні лідери різних воздихающих за реакцією партій; жваві спекулянти з акулячими пащами.

Як висхлі з голоду, люті, пекучі блощиці, сунули й обсипали нас ці виборні, кваліфіковані екземпляри найчорнішої реакції. Одні, сласно плямкаючи голодними, слинявими, синіми губами, обсіли щедро роз-

кладені перед ліміт казенні пироги й уминають їх з таким радісним гарчанням, що мороз іде по всій Україні.

Другі, розставивши акулячі пащі, весело вирячивши нахабні очі, смачно глитають дурну українську рибку, велику й маленьку.

Треті, набравшись сил, піджививши недокровні ноги, прожогом нишпорять по всіх закутках, винюхують революцію, та українську свідомість, хапають їх, таскають, гризуть.

Четверті, обснувавши по теплих, людних куточках чепурненькі редакційні павутиння, тихо поважно ловлять українських мушок.

Євген Чекаленко. «Щоденник», К. 2004. – Том 2. – С. 115.

Петрусь розказує, що у Володимира Кириловича (Винниченка – ред.) настрій зовсім большевицький і не стільки у його, як у Розалії Яківни, а це значить, що й політика Директорії піде большевицькою дорожкою. Вона раз у раз казала, а за нею й В.К., що Ц. Рада зробила помилку, що не пішла лівіше за Леніна, Троцького, тоді не прийшли б до нас московські большевики і наші люди не вважали б Ц. Раду буржуазною і боронили б її від нападу чужих большевиків. Певно, тепер В.К. з Роз. Яків, будуть виправляти цю помилку Ц. Ради, а це очевидно до добра не доведе і скінчиться «єдиною Россиею»; чого доброго, нарешті ще й монархічною, якщо большевизм не обхопить всієї Європи і Антанта матиме силу «водворять порядок» в бувшій Росії. А можливо, що «євреям» суджено знов обновити мир. Ввесь культурний світ колись прийняв моральні закони Мойсея, потім Христа, а тепер «єврей» проведуть в життя економічні закони К. Маркса. В Московщині Бронштейн – Троцький з Нахимсонами, в Германії Роза Люксембург, Клара Цеткін є жінкою Лібкнехта, а у нас Роза Ліфшиц, жінка Винниченка; можливо, що й у Франції та Англії найдуться свої «Рози», але як у торжествущих побідників, ці рози будуть з меншими шипами і тоді ввесь мир перебудується соціально-економічно. Можливо, що це обновлення не заб'є українського національного відродження і Україна буде жити, як самостійна держава в федеративному зв'язку зо всіма культурними державами світу. Хто живий діжде, то побачить!

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том 2. – С. 191.

ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО ГРОМИТЬ РОСІЯН (друга половина 1918 р.)

… Збольшевичені російські армії покинули фронт і рушили через Україну додому. Більшої анархії не можна (було) уявити; без якої б то не було черги багатомільйонна озброєна юрба перла, хто куди хотів. На своєму шляху вона змітала все, що нагадувало добробут, культуру. А шляхом тим була Україна.

Все гинуло. Позаду лишалися руїни, зґвалтоване населення, гекатомби трупів. До Росії вивозили колосальне військове і невійськове майно. Не було сили, яка бодай пробувала б запобігти страшному лихові. Тяжко поранена за свою угодовчу політику Центральна Рада розлетілася і тільки уламок її врятувався й відійшов з військом десь на захід.

Вільне козацтво боронилося, як уміло.

Припинивши спроби організації російської влади в повіті, козацтво захопило на протязі близько 100 верстов залізницю Христинівка-Цвіткове і припинило на цій лінії анархічний рух російського війська на схід. Наскільки великим авторитетом користувалося Вільне Козацтво у ворогів, можна бачити хоч би з того, що штаб 8-ї російської армії, який пробився з військом аж до станції Тальне, по зустрічі з невеликим відділом Вільного Козацтва 14 лютого 1918 року повертає назад через Вапнярку, Бірзулу на Бобринську, де таки був розбитий і розігнаний зі всім своїм військом.

Звенигородка стала центром великого району, приходять зв'язки від Черкащини (Водяний), від Єлисаветщини (Кульчицький), від Уманщини (Безуглий) і т. д. Штаб коша перетворюється в штаб об'єднаного Вільного Козацтва південних повітів Київщини та північної Херсонщини. Зі всіх боків просили наказів та допомоги. В міру сил прохання задовільнялося.

В другій половині лютого через Звенигородку пробивалися гарматні частини 2-го корпусу російської гвардії; вони були примушені скласти зброю та військове майно при штабі коша. Пізніше Козацтво примусило демобілізуватися російську кавалерійську бригаду (6-й та 7-й драгунські полки), остання здала до 2000 коней, сідел і силу іншого майна та зброї.

Особливо видатна операція Вільного Козацтва (була) проти російської армії в районі станції Бобринської. Тут були скупчені ліпші курені Звенигородщини, Черкащини та Єлисаветщини. Кількість скупченого поблизу станції Бобринської козацтва перевищувала 8000. Звенигородців було 4620; вони прибули з власною артилерією і кавалерією.

Бій тривав цілий день, при цьому обидві сторони зазнали значних втрат, він закінчився нічною атакою на росіян, по якій останні були розбиті й розбіглися в різних напрямках. Тут мало не був захоплений командант російських військ на Україні Муравйов, який пробивався з Одеси на північ. Здавши охорону станції Бобринської черкасцям, решта козацтва з великою здобиччю повернула в свої повіти.

Під час цієї операції звенигородцями командував Хведот Бондар (с. Курилівка), черкасцями – Водяний, єлисаветцями – Кульчицький; всією операцією кермував штаб Звенигородського коша...

По відході з України в своєму інтерв'ю, видрукуваному в газеті «Известия В. Ц. К.», Муравйов сказав:

«Революційна російська армія пройшла Україну, змітаючи на своєму шляху все, що носило на собі ознаки буржуазно-шовіністичного сепаратизму. Одне наближення червоних військ примушувало повіти, а то й цілі губернії визнавати нашу владу. На Україні прийшлося натрапити на оригінальну організацію буржуазної самооборони. Особливо дався взнаки Звенигородський повіт, де український шовіністичний націоналізм збудував собі фортецю у формі так званого Вільного Козацтва. Це організація не тільки не допустила нашої влади в повіт, а навпаки, сама перейшла до наступу, чим зробила чималу шкоду нашим військам. Я дуже жалію, що мені не довелося зруйнувати це гніздо, втопити в крові тих, що посміли підняти руку на червону армію... »

Юрко Тютюнник «Революційна стихія». «Дзвін». – 1991 – №8. – С. 100.

ЗРЕШТОЮ ВИРІШИЛИ...

Закон
про створення народного війська, ухвалений малою радою

3 січня 1918 р.

1. Для оборони рідного краю від зовнішнього нападу заводиться в Українській Народній Республіці народне військо (народна міліція).

2. Доручається Генеральному секретарству по військових справах негайно виробити закон про народну міліцію.

3. До остаточного вироблення цього закону, Генеральне секретарство по військових справах повинно негайно приступити до організації і набору кадрів інструкторів, котрі після підготовки мають стати до роботи по заведенню народної міліції в Українській Народній Республіці.

4. Для військової підготовки ті особи, що вступили до кадру інструкторів, об'єднуються в окремі військові частини: сотні, курені, полки, дивізії та корпуси і т. п.

5. Кадри інструкторів організуються й об'єднуються в військові частини по територіальному принципу, по повітах та губерніях.

6. Інструктори набираються на оцих підставах: а) договір вільного найму на певний строк; б) повне удержання й платня до 100 крб. у місяць; в) за виконування спеціальних обов'язків осібна платня по штатах; г) карна відповідальність за зламання договору; д) неухильне виконування обов'язків, які будуть накладатись розпорядженнями й приписами правительства Української Народної Республіки; е) на всі спеціальні посади інструкторського кадру призначення робиться військовою владою; ж) всі накази інструкторської старшини виконуються обов'язково й неухильно; з) до інструкторів приймаються громадяни України від 19 років.

7. Утворюються три корпуси кадрів інструкторських з всякого роду зброї, відповідно до трьох військових округ – Київської (Київщина, Поділля, Волинь), Харківської (Харківщина, Чернігівщина, Полтавщина) і Одеської (Херсонщина, Катеринославщина й Таврія).

8. Вищезазначені кадрові корпуси повинні в теперішній час служити обороні Української Народної Республіки від всякого зовнішнього нападу, а також здобутків революції від всяких спроб повернути старий лад.

9. Українська Центральна рада, маючи на увазі негайність справи, небезпечність політичного й міжнародного становища України, наказує Генеральному секретарству по справах військових негайно приступити до переведення цього закону в життя і одпускає секретарству кредит в кількості до 400 млн крб. (чотирьохсот мільйонів карбованців).

10. Генеральне секретарство негайно повинно приступити до вироблення обчислень по організації української народної міліції й корпусів інструкторських кадрів для проведення цієї справи законодатним шляхом.

11. Генеральне секретарство по військових справах повинно приступити до повільної демобілізації сучасної армії по роках служби. Після переведення демобілізації регулярна армія касується.

Народня воля. – 1918, – 10 січ.

Із протоколу
засідань малої ради
№85

12 лютого 1918 р. м. Коростень

Присутні ті самі члени, що й на попередньому засіданні Головує М.С. Грушевський.

I.

Від комісії законодавчих внесень т. Скнарь докладає законопроект Міністерства внутрішніх справ про заведення на Україні числення часу по новому стилю і перевод годинників на середньоєвропейський час.

Мала рада ухвалила наступний текст закону:

«1. Завести в Українській Народній Республіці нове (григоріанське) числення часу з 16 лютого 1918 р. 16 число лютого рахувати першим числом місяця березня (марта).

2. Одночасно з цим в Українській Народній Республіці вводиться середньоєвропейський час: 12 год. для Петроградського меридіану з 1 березня нового стилю рахувати за 10 год. 52 хв. ранку і згідно з цим в усій Українській Народній Республіці перевести стрілки годинників.

3. Всякого роду обов'язання, котрі застає сей закон, продовжуються з 1 березня на 13 день.

4. Всі питання, зв'язані з переведенням в життя цього закону, мають вирішуватися кожним міністерством по приналежності».

II.

У справі державного герба України Мала Рада ухвалила: «Гербом Української Народної Республіки приймається знак Київської держави часів Володимира Святого».

Тов. голови

Секретар

ДАЧО, ф. Р-1064, оп. 1, спр. 10, Арк. 3. – Копія.

Протоколи
засідань малої ради

1-2 березня 1918 р. м. Житомир

№90

1 березня 1918 р.

Присутні ті самі члени, що й на попередньому засіданні. Головує М.С. Грушевський.

На порядкові денному: законопроект про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів.

Докладає законопроект від комісії законодавчих внесень т. Скнарь.

Мала Рада ухвалює слідуючий текст закону:

Закон про грошову одиницю, биття монети та друк кредитових державних білетів

1. На основну грошову одиницю прийняти гривню, що має містити 8,712 долі щирого золота; гривня ділиться на 100 шагів; 2 гривні відповідають 1 карбованцеві емісії 1917 р.

2. Монету прийняти такої вартості:

а) золоту на 20 гривень;

б) срібну на 1 гривню;

в) іншого металу, який тимчасово встановить міністр фінансів, на 1 шаг, 2 шаги, 5 шагів, 10 шагів, 20 шагів і 50 шагів.

3. Розмір і вагу монети має тимчасово установити міністр фінансів. На монеті з чільного боку мають бути написи: 1) назва монети; 2) рік биття монети; 3) назва міста биття. На відворотній стороні: 1) Українська Народня Республіка, 2) герб Республіки.

4. Державні кредитові білети прийняти такої вартості: 2 гривні = 1 карбованцеві; 5 гривень, 10 гривень, 20 гривень, 100 гривень, 500 гривень, 1000 гривень.

5. Кредитові білети мають бути типу виданих 100 карбованців з одміною рисунку і кольору для кожної вартості, але на відворітній стороні мають бути лише такі написи:

а) «Державні кредитові білети Української Народньої Республіки забезпечуються всім державним майном Республіки»;

б) «Державні кредитові білети Української Народньої Республіки ходять нарівні з золотою монетою»;

в) «За фальшування державних кредитових білетів виновних карається позбавленням прав й тюрмою».

6. Рисунки і кольори державних кредитових білетів має встановити народний міністр фінансів.

Тов. голови Секретар

ДАЧО. ф. Р-1064, оп. І, спр. 10, Арк. 5-5 зв. Копія.

Із конституції Української Народної Республіки

29 квітня 1918 р.

Неофіціально

Статут про Державний устрій, права і вільності УНР

І. Загальні постанови:

1. Відновивши своє державне право, яко Українська Народна Республіка, Україна для кращої оборони свого краю, для певнішого забезпечення права і охорони вільностей, культури і добробуту своїх громадян, проголосила себе і нині єсть державою суверенною, самостійною і ні від кого незалежною.

2. Суверенне право в Українській Народній Республіці належить народові України, себто громадянам Української Народної Республіки всім разом.

3. Це своє суверенне право народ здійснює через Всенародні збори України.

4. Територія Української Народної Республіки неподільна, і без згоди Всенародних зборів 2/3 голосів присутніх членів не може відбутись ніяка зміна в границях Республіки, або в правнодержавних відносинах якоїсь території до Республіки.

5. Не порушуючи єдиної своєї власті, Українська Народна Республіка надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, додержуючи принципу децентралізації.

6. Націям України Українська Народна Республіка дає право на впорядкування своїх культурних прав в національних союзах.

«Українська Центральна Рада.
Документи і матеріали у двох томах», К. 1997. – Том 2. С. – 330.

* * *

Потрясаючою подією був похорон жертв бою під Крутами. Там загинула прекрасна молодь, серед неї – студент Володимир Шульгин, талановита, прекрасна, чиста людина. Я бачила той похоронний похід, але до трун не мала сили підійти. То були перші такі жертви серед нас, киян. Серед убитих було багато середньо-шкільників, по суті – дітей. Чи потрібна була ця жертва я і тоді не була певна, адже ясно було, що вони йдуть на смерть. Вражала проте не сама смерть, а жорстокість. Ну, та що вже казати – немало того було за громадянської війни, і тепер воно якось зливається в одну суцільну велику криваву жертву, з чийого боку не були б учасники. Тоді, в основному, ми думали, що загинули наші діти не марно. А хто зна, чи треба було саме того.

Ось що написав тоді Павло Тичина:

На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів українських,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт!
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ. –
На кого посміла знятись
Зрадницька рука?
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай! –
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих. –
На Аскольдовій могилі
Поховали їх.

29/1.1918 р.

І ВСЕ Ж ЙШЛА РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ

У міністерстві йшла напружена праця по утворенню і відправленню посольств. З'являлося дедалі більше людей, і, коли очолювали посольства відомі українські діячі, то вже до складу рядових або й другорядних урядовців посольства діставалися й тоді люди не надто перевірені і заслужені, навіть, просто кажучи, не надто українські.

У міністерстві був Шульгин, загально керував справами Лоський, персона з Петербурга, яку знали по клубу та синові, щирому хлопцю –

середньо-шкільнику, який з усієї сили щиро горнувся до українських справ і фактично більше був вартий за свого батька. Той був просто петербурзький чиновник з певними малоросійськими симпатіями, а коли трапилася нагода (бо з Петербурга мусив виїхати), то почав службу на Україні, принагідно прибираючись у мантію громадського діяча, яким щось ніколи раніш його не пам'ятала.

Оце так ішла буденна метушня, а в Центральній Раді аграрного закону не було та й не було. Партії, що там були представлені, щось робили, між ними постав розкол, – а мені було «ніколи», довідувалася я про все це якось побіжно, бо й справді та праця, що її виконувала у міністерстві, відбирала весь час і сили.

Вирішила провідати батьків їхати було складно, але це улаштував мені Полюга, поїхала разом з ним, він нібито в якійсь справі. Дали нам паровоза, вагон і якусь охорону, бо тоді залізничний шлях ще не був упорядкований. Доїхали аж за Козятин, а тоді поїзд став. Приходить Полюга та й каже – доносять, що шлях мінований, але, може, просто лякають? Вирішили – поїдемо, будь-що-будь: або брешуть, або, може, проскочимо. Нічого нам не сталося, так і неясно, кому було потрібно, щоб ми вернулися. Прибули до Уманя, пробули день чи два у батьків і повернулися до Києва. І з нами наш броневик неушкоджений.

Гетьманщина

Прийшла весна. У місті щось діється, а ми – не знаємо. Приходжу вранці до міністерства, нікого з керівників немає, сам Лоський, розгублений, збентежений. Кажуть, нібито вчора проголосили Скоропадського гетьманом. А що ж нам робити? Жодних директив, жодних відомостей від уряду. Лоський посилає мене до Грушевського. Лечу до Центральної Ради, близько ж. За декілька хвилин стою біля входу. Там – два юнкери з білими пов'язками (і рушницями). Не пускають. Росіяне. Лайнулася, але справа була ясна. Подалася до міністерства. В той час там виринули чутки, буцім десь засідають представники партій. От Лоський і доручив мені знайти оте засідання або Грушевського і принести йому директиви, а він чекатиме у міністерстві.

Надія Суровцова. – «Спогади», К. 1996. – С. 78, 79.

1919 РІК

ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЯ НАШІ БІДИ?

Волох наробив стільки шкоди українській армії, що на цьому слід більш зупинитися, бо діло торкається зовсім не одного Волоха, а й цілої групи так зв. «волохівців», що поділяли його ідеологію.

Зовнішній вигляд Волоха відповідав його духовному світоглядові: високий, кремезний, рудий, з мало інтелігентним, зі слідами віспи обличчям – він нагадував (своєю зовнішністю) тип фельдфебеля колишньої російської армії. Одягався Волох в простий сірий жупан, гайдамацька шапка з червоним шликом, червоний пояс та нерозлучна кавалерійського типу рушниця доповнювала його вбрання. Волох не належав до світлих типів революції, скоріш це було зібрання всіх негативних сторін людини – фальш, брутальність, знущання над слабшим та демагогія були найбільш характерними рисами його вдачі. «За голоту», «Хай живе біднота» і тому подібні вигуки буки звичайними в його балачках. У Волоха була природна спритність, знаття натури селянина і робітника, явна особиста хоробрість і дбайливість за козаків (Волох нікому не довіряв скарбниці свого коша і всі гроші носив в похідному мішку на собі) .

В усій своїй діяльності Волох малював себе українським націоналістом і в цьому напрямкові уперто виховував своїх прихильників.

Дехто гадає, що Волох був на службі у російських комуністів, на думку ж інших – комуністи, які виявляли себе досить добрими знавцями людської психології та вміли її вживати, також влучно використовували Волоха, а з ним і всю волохівщину для здійснення своїх завдань на Україні.

Мала інтелігентність (не в розумінню походження) та освіченість мало повідали тим великим завданням, які Волох бажав взяти на свої плечі, щоб розвивати їх під той бурхливий час.

Робітник з Донецького басейну, Волох до двадцяти років був неписьменний, за часів військової служби в артилерійських частинах російської армії Волох дослужився до підпрапорщика, в 1915 році він кінчає школу прапорщиків і продовжує далі службу на фронті в 54-му Східно-Сибірському полку; за бойові заслуги його було авансовано до рангу штабс-капітана та було дано йому деякі бойові нагороди (сам Волох заявляв, що він має Георгієвську шаблю та Георгієвський хрест).

Свою діяльність в українському війську Волох почав за часів генерала Корнілова в Москві, куди його було виряджено як «непевну» людину, а потім продовжував її в Харкові в 1917 році; в Харкові Волох згуртував коло себе «пінські елементи», придбав собі надійних прихильників і завдяки їм, згідно тодішнім виборним принципам, його було одібрано на посаду командира 2-го запасового українського полку, а через те, що вже такий полк був, то полк Волоха отримав назву 3-го запасового полку (здається, бувший 234-й російський запасовий полк). Незабаром запасовий полк Волоха перейшов до большевиків, а він сам з своїми прихильниками втік до Києва, де зорганізовував

Слобожанський курінь. Коли з приходом німців знов встановилась влада Центральної Ради, Слобожанський курінь увійшов до складу 3-го гайдамацького полку. За час свого перебування в 3-му гайдамацькому полку Волох довший час лишається на посаді голови польового суду й без милосердя катує большевиків.

Волохівщина починає свою особливо шкідливу діяльність в широкому розмірі з часів, коли повстала Директорія, себто з осені року 1918-го, і продовжує її на протязі всього наступного 1919 року. Коли уважно придивитися до подій того часу, то можна бачити, що всюди явно чи таємно відіграє значну роль волохівщина, в праці якої є певна послідовність і система.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 254-255.

Волох був типовим отаманом, «хитрий малорос», який в загальній руїні армії думав добитися «найвищої влади». Не маючи політичного досвіду, він хитався з одного боку на другий, нарешті виплив в сумні дні любарської катастрофи. Вся біда була в тому, що Волох зміг «утесатися» до передпокоїв Головного отамана Петлюри і користувався, не вважаючи на своє минуле, довір'ям з боку останнього.

В своїх претензіях Волох дійшов в кінці листопаду до відкритого непослуху тим, що піднесли його до високої ролі начальника всіх повстанчих військ на Україні.

Волох, Данченко й Божко в УСРР бачили вихід із ситуації; новозатверджена Волинська революційна рада (с. Краснопілля) увійшла з цими отаманами в контакт, оголосила себе часово Всеукраїнською революційною радою, а отамана Волоха призначила головнокомандуючим Червоним козацтвом.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 257.

Околичне селянство поставилося до волохівців вороже, а через це волохівці примушені були поховатися з своїми червоними прапорами, бо не пускали їх навіть до хати. Тут, під Уманню, Волох був зовсім морально пригнічений, він нарешті прислав до нас одного з місцевих боротьбистів для переговорів і порозуміння та з пропозицією забути старе, командному складу боротьбисти робили пропозиції дуже широкого масштабу, а саме – стати основою майбутньої української Червоної армії, крім того, Волох, що знав про обурення проти нього самого всього нашого війська, вимагав забезпечення йому власного життя.

Посланець від Волоха у командного складу нашого успіху не мав (приймали його – я, отаман Тютюнник та полковник Долуд). Відповідь була рішуче негативна, що ж до самого Волоха, то було визначено, що тільки виключна ситуація вимагає від нас здержатися від акції проти них, бо щохвилини могли надійти частини Червоної армії.

Згубивши надію досягти чогось у переговорах з командним складом, Волох та боротьбисти через своїх агентів в місті Умані розпочали свою працю загонів полковника Литвиненка і одночасно вислали уповнова-

жених представників назустріч червоним, що саме тоді наближалися до Христинівки.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 258.

На нараді в с. Вовча Балка 18 січня (на північ від переправи через р. Синюху, коло села Добрянка, – ред.), на яку командування запросило всіх старших військових начальників, було вислухано пропозицію ревкому Правобережжя, передану через п. Д., щодо визнання його влади. Ясні позиції командирів частин інформаційно-політичного характеру, промова отамана Ю. Тютюнника, а потім моє слово – остаточно виявили і зафіксували тогочасну ідеологію війська – воно було за національну суверенність на ґрунті демократичному.

Так була поставлена крапка над «і». До самого кінця походу, ні при яких обставинах, які б вони не були важкі, питань про «орієнтацію» у війську більш ніхто не підносив.

Мимохідь насувається питання: чому при такій важкій військовій і політичній ситуації військо наше залишилося вірним своїй ідеології? Думати, що це був крок не розважний, а інстинктивний, не приходиться, бо не таке було наше військо. За часи 3-річної національної революції воно звикло вдумливо відноситися до політичного життя.

А приводи до цього були такі: опинившись в самому серці України, армія побачила тотожність своєї ідеології з ідеологією повстанців і бажанням селянської маси, що повстанців тих з себе видала; також армія відчула, що маса дивиться на неї як на свою оружну силу – крім назви «петлюрівці» часто-густо можна було вже чути ще назви «українці», «наше військо», бо, зрештою, не було вже родини, яка б так чи інакше не була зв'язана з військом: той загинув у наших лавах від ворожої кулі, той покалічений перебував як інвалід вдома, немало було і таких вояків, яких доля була цілком невідома і т. п.

Присутність у війську українському священиків і щире виконування релігійних треб також дуже імпонувало селянським масам: можна було спостерігати, як у спільній молитві село і військо єдналися в загальній журбі про долю рідного краю; при похоронах забитих або померлих від тифу козаків звичайно брало участь все село – всі жінки загалом клопоталися, щоб прибрати гарно покійника, кладучи його в домовину. Святочно, з великим піднесенням духу відбувався такий похорон, і тут над новою труною знов було єднання. На крові та сльозах зміцнялася козацька й селянська думка – прокльони і заклики до помсти змішувались з салютаційними сальвами та співом гімну «Ще не вмерла Україна».

Нарешті українська мова, що все лунала у війську, єднала його з суспільством.

У нашому війську під той час вже не було ані зрадників, ані втікачів, не вважаючи на те, що чимало вояків проходило повз самі свої хати. Оце ж той ґрунт, на якому не тільки не деморалізувалось, а навпаки, зміцнилось і гуртувалося в тісне коло військової сім'ї наше військо, що 18 січня ще раз виявило себе як ідейних борців, що мали свій певний шлях, а шлях цей був «Заповіт» Тарасів Шевченків:

... вставайте,
Кайдани порвіте.
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!..

5–8 травня на з'їзді заступників майже мільйонного вояцтва маніфестується його непохитна воля стати на сторожі української справи.

Чим же відповідає на це все Москва? Проволіканням, нещирістю, обіцянками, уступками в часи власної руїни та озброєним опором в години більшої організованості й сили.

Революційний маятник пішов далі – III, а пізніш IV універсалом український народ ставить себе в новий стан – незалежної держави, внаслідок же цього розпочалася довга і кривава боротьба з червоними, потім з білими, а далі знов з червоними.

Висунутий під час цієї боротьби на авансцену спільний «катєлок» та «окопна воша» довгий час непокоїли наше селянство, проте з часом в дальшому перебігові подій «дядько» сам побачив, яка роль належала йому у всій цій байці і ступнево, після тяжких вагань, ідеологія народних мас в 1919 році набуває сталої державної форми. Цю ідеологію можна вповні обняти пророчим висловом «В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля», внаслідок чого боротьба на сході все більше й більше переходить в площу національної боротьби.

В цій боротьбі, яка з кожним днем ставала все більш запеклою, поруч з урядовою боротьбою за допомогою військових формацій стає й український народ, засоби й форма боротьби якого набрали своїх властивостей.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 280.

Поруч із розвитком большевизму в Центральній Росії збільшується радянський рух і на Вкраїні. Спочатку слабий, зденаціоналізований, той рух потім за часів гетьманщини набуває більшої сили, і навіть до нього пристає купка отаманів з табору УНР, як, наприклад, Шинкар, Григор'їв та інші зі своїми прихильниками. З того часу радянський рух починає прибирати теж щораз, то більшу національну фарбу, появляються націоналісти проводарі отамани-радянці.

Слушно запримічено, що народна революційна творчість дуже відрізняла большевиків від комуністів, або, як в народ і говорилося, комуни.

Большевики в народній свідомості були ті, які хотіли «більше землі», а лише політична чуйність і гнучкість Леніна скористала з цих слів, щоб сполучити два революційні напрямки в один, по суті речі різні (партія большевиків-комуністів), наші радянці були – большевики.

Під час Зимового походу з одним із таких радянців-отаманів ми зустрілися біля Чигирина. Полковник Стефанів, що вів із ним персонально переговори, так малював тодішнього володаря Чигиринщини: років з 28, в національному, що переходило в оперетове, убранні, з парою пістолів за червоним поясом, фізично добре розвинений, він хотів робити враження на опонента своєю зовнішністю. Саме місто

Чигирин, де він отаманував, робило враження вмерлого міста. Влада Коцура поширювалася на 4 околишніх великих селища, з котрих одно було його рідним, решта околиці його не визнавала і ставилася до нього одверто вороже. Було чутно ще про двох-трьох радянців, але всі вони були зовсім невизначні.

В кінці 1919 року і на початку 1920 р. партія укр. комуністів (т. з. боротьбисти) пробували зорганізувати свою власну військову силу. Для своїх цілей боротьбисти думали використати радянських отаманів, як Коцур, Волох та інші.

Найоригінальнішим явищем на українському ґрунті в повстанській боротьбі є Махно та його організація.

Махно в своїй особі сконцентрував неясні бунтарські домагання маси, умів її зорганізувати в бойову формацію, виробити специфічну для махновців дисципліну і навіть власні тактичні спроби. Цей із зовнішнього боку непоказний чоловік стає диктатором і провідником маси під лозунгами «Фабрики – робочим, земля – крестьянам, геть капіталізм, праця в наймах, державне пригнічення».

Анархісти, які на Катеринославщині мали свою базу, негайно пристали до махновщини й намагалися надати цьому рухові свої форми.

Відомі анархісти Аршинов і Волін (останній перебував у Махна від серпня 19 до січня 20 року), зорганізували йому революційну повітову раду, налагодили видання двох часописів «Известия» й «Набат», заведено було свої гроші, в святочні моменти виспівувався свій власний гімн і т. д. Здібний військовий організатор старшина Васильєв в товаристві вахмістра Довженка, матроса Лященка й ще деяких інших осіб надали махновським ватагам вигляд партизанських загонів; систематизується боротьба на значних просторах.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 282-283.

Махно часто міняв своїх «союзників»: сьогодні з червоними, завтра з білими, потім проти обох з українським національним рухом (25 вересня на Уманщині він здав до війська УНР 4000 ранених і хворих партизанів). Проте у всіх цих союзах була провідна думка – зі слабшим на дужчого. За часів Директорії був час, коли Махно надумав взяти під своє керування цілу округу разом з відомим на півдні отаманом Григор'євим, й тим самим перевести своє діло в більш конкретну фазу. Територія від Катеринослава до Вознесенська повинна була бути прокламована землею вільного люду.

Найупертішу боротьбу Махно перевів з реакційним білим рухом та з комуністами, і особливо з останніми, які замість «хазяїна-капіталіста» підсували народові «хазяїна-державу», тоді як нарід ішов до «громадянського й господарчого самоврядування».

Ще кілька місяців боротьби, «петель» по всій Україні – й нарешті 28 серпня 1921 р. Махно з зазначеним уже «товариством» залишив Україну й перейшов до Румунії, а пізніше всі вони опиняються в таборі інтернованих в Польщі, і не в якому іншому, а в таборі для інтернованих українців (Стрілкові). Там від Махна не раз чули: «На цій проклятій каторзі зовсім забув рідну мову» або «треба ж нарешті вчи-

тися рідної мови». Що ж до його жінки, то вона стає членом таборової спілки учительок-українок.

Осінь 1919 р. була дуже критичним моментом для української справи. Але національна армія вирушає в 5-місячний похід у вороже запілля, і тим самим знов підсилює імпульс та енергію в повстанчих організаціях. З цього часу повстанчий рух, переважно на Правобережжі, дістає кращу організованість і в повному зв'язку й контакті з армією провадить боротьбу супроти всіх тих, що шкодили визвольному національному рухові.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 284-286.

Ставши з самого початку свого маршу на точку погляду не допускати окремих виступів, командування вважало необхідним дати всім керівникам інструкцію таку, яка б направила весь повстанчий рух в одно загальне річище. Одинадцять пунктів відозви отамана Ю. Тютюнника до селян та чорторийська відозва уряду, на думку командування, вповні відповідало потребі, й абсолютно було зайвим видавати ще якісь нові директиви, тим більше, що воно було видано за підписами Ю. Тютюнника як заступника командарма; згідно з моїм наказом, її поширювали всі частини армії, лишалася технічна частина-організаційні форми і керування.

Щодо форми, то вона виливалася ступнево. В Таращанському повіті командування (20–25 грудня 1919 р.) знайшло людей у пригніченому стані і дуже перевтомленими, і тому порадило повстанцям як маску придбати собі форму січі. Було призначено загальне керування (під час походу на Київ ця група виставила загони до 2 000 чоловіка й відзначилася дуже активною діяльністю). На Уманщині командування знайшло більш жвавий настрій і більшу організованість, а в особі полковника Д. – доброго керівника. Штабом армії полковникові Д. було видано уповноваження на цілу округу. Ще далі на південний схід в особі отамана Гулого-Гуленка командування знайшло людину, якій воно довірило зверхнє загальне керування всіма повстанцями Херсонщини, Катеринославщини й далі вгору по Дніпру до Чигирина. Ще пізніше отаман Тютюнник і Загродський зорганізували повстанців на Київщині (принаймні мені було так докладено при першій зустрічі).

Під час перебування в Холодному Яру командування армією мало кілька конференцій з популярним в тій окрузі отаманом Чучупакою і дало йому вповні конкретні інструкції щодо можливої ролі Холодного Яру в загальноповстанчому рухові.

Взагалі силкування зменшити значення повстанського руху даремні, бо діло само за себе промовляє. Цей рух грандіозний і могутній, як той весняний струмок, при зміні ситуації, як по чарівному наказу, стихає або й зовсім припиняється і де вчора все клекотіло, сьогодні спостерігаємо спокій та нормальне життя.

Всі армії, що оперували на Вкраїні з початку революції, які б вони не були численні та організовані, з увагою ставилися до повстанського руху і намагалися перетягти повстанців на свій бік, щоб використати цю силу як помічну в своїх загальних військових операціях.

Повстанчий рух – це витвір народної думки та народної волі, це та оружна сила, що отримує мандат від самої людності на переведення в життя чи забезпечення її інтересів.

Участь широких мас українського народу в повстанському русі має те значення, що на практиці поставила ці маси до вирішення своїх національних та соціальних проблем. Повстання проти окупантів – це ті муки, в яких народилася сучасна політична й національна свідомість українського народу. Я не ідеалізую повстань. Розуміється, в хаосі цієї боротьби відбувалися жахливі події. Але чи повстанці винні за те, що діється на Україні? Чи не лягає вина на тих, що прийшли на Україну оружною силою і ґвалтом намагаються панувати над українським народом.

Тавро «бандитизму», яким намагаються заганьбити український повстанчий рух усі ворожі українській національній справі елементи, вони мають краще залишити для самих себе, бо вони вдираються в чужу хату непрошеними гостями й хазяйнують в ній наперекір усім існуючим дійсним духовим і матеріальним потребам українського народу.

Повстанні організації мають під собою серйозний ґрунт, тисячі жертв принесено вже повстанцями за свої переконання, і ці жертви не зменшують і не деморалізують ні їх, ані селянської маси загалом, навпаки – загартовують, роблять їх тільки більш розважливими й упертими в досягненню своєї мети, й ніколи цей рух не досяг ще своєї остаточної мети, то вина в цьому лежить не на рядових його елементах.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)»
Київ. 2007 р. – С. 287-289.

Я не розумію – чи це ідіотизм, чи це несвідома провокація з боку Винниченка. Коли харківський комісар Тимошенко просив допомоги, щоб не дати захопити Харкова, то Винниченко сміявся, кажучи: «Ви самі бачили тих большевиків?» – «Ні, – каже Тимошенко, – я не бачив, але Болбочан мене послав просити негайної допомоги, бо через тиждень – півтора большевицька армія захопить Харків». На це Винниченко одповів: «Ви і Болбочан нічого не знаєте, то зовсім не большевицька армія, а місцеві банди; у нас з большевиками умовлено, що вони воювати з нами не будуть, і я в цьому певний». Він повірив, що Раковський та Мануїльський запевнили Розу Яковлевну, що коли Україна підніме повстання проти гетьмана, то вони заважать не будуть. Коли Тимошенко виїхав з Києва, то вже не міг в'їхати в Харків, бо він вже був зайнятий большевиками. Тоді тільки послали Болбочанові допомогу, яка складалась, по словам Болбочана, з «большевицького хламу», який, захопивши коні, порозбігався дорогою по домах, а которі козаки й доїхали, то битись з большевиками не схотіли, а відділ галичан по невідомій причині опинився не на харківській дорозі, а на кременчузькій. Тимошенко висловлює підозру, що полтавські залізничники – большевики перевели їх на ту лінію, щоб не допустити до Харкова. Тепер всю вину складають на Болбочана, навіть обвинувачують його в зраді, але певніше всього, що це результат большевицької інтриги, або старшинської зависті, бо Болбочан придбав собі славу невтомного борця з большевиками, з якими він без перериву воював цілий рік і в подяку за це (а може, якраз за це тепер і арештували

його. І так, не послали в свій час під Білгород допомоги Болбочанові, то тепер мусить ввесь уряд з Конгресом подаватись на захід і, певне, під напором большевиків, переїдуть і в Галичину, але й там пробування українського уряду не забезпечене надовго, бо поляки можуть захопити Галичину, як тільки дадуть собі якусь раду дома. В австрійській пресі, як пише Ліпінський, вже обмірковується поділ України в такий спосіб: Польща бере собі Галичину, Волинь, Поділля і частину Київщини, Румунія – Буковину й Бессарабію з Одесою; чехословаки – Угорську Русь та Лемківщину, а решта одходить до Москви.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том 2. С. 209.

Там, на Україні, де весь народ об'єднався, принаймні думкою, під гаслом – «Геть чужинців!» і дійшов до такого шовінізму, що загрожує вирізати всіх хто говорить по-московському, з великого числа всяких отаманів та ватажків, що борються з окупантами, найбільше уславився очевидно найталановитіший з між них – «батько» Махно, що по своїй вдачі нагадує одного з героїв Руїни XVII віку, Сірка. Але й Махно, як і Сірко, людина без широких державнотворчих плянів, а тільки – дика, степова, руйнуюча сила, що несвідомо, інстинктивно обороняє свій край від чужинців, а тому й не можна сподіватись, щоб він зміг вигнати москалів і збудувати Українську Державу.

Тут, на еміграції, наші люди розбіглись думками, в них нема такого одностайного захоплення однією думкою, одним поривом, одним гаслом, як у народу на Україні, а тому й нема такої особи, на якій спинилися б очі. Тут люде поділились на гуртки, на групи і замість того, щоб збільшувати книжковий запас, цей культурний капітал для України, всю свою енергію, папір та гроші витрачають на гризню між собою, на полеміку-лайку в своїх органах, нікому на Україні не потрібних, а тут тільки скандалізуючих українську націю. Один гурток в своїм органі виступає проти боротьби з московською комуністичною владою і закликає до кооперації з нею. Другий – стоїть за будування своєї комуністичної республіки, яка була б в федеративному зв'язку з такою ж московською і всіх інакомислячих лає... «по-комуністичному».

На чолі цих гуртків стоять, на жаль, наші найчільніші люди – видатний учений-історик М. Грушевський та талановитий белетрист В. Винниченко, які, правда, тепер вже не мають того політичного значіння, що ще недавно мали, бо як державні мужі не виправдали тих надій, що покладало на них громадянство. Їхнє абстрактне теоретизування після всяких манівців завело їх на стежку кооперації з московськими комуністами, яка йде врозріз з широким шляхом національної самоохорони, по якому інстинктивно пішов наш народ, а тому обидва вони й втеряли свою таку голосну ще недавно популярність серед мас на Україні. Перший з них, хоч і учений-історик, не зрозумів нашого історичного моменту і перемудрував, переполітикував, ставши на чолі по суті великоруської есерівської партії і мусів вийти в тираж ще разом з есерівською Центральною Радою і зможе повернути своє політичне значіння хіба тільки з «евентуальним» відродженням тої Ц. Ради.

Винниченко, гарячий сангвінік, чесний та щирий, але не реальний політик, зійшов з політичного кону добровільно, вийшовши з Дирек-

торії, і зможе вернутися на перше місце тільки тоді, коли Україна стане дійсно «Українською Комуністичною Республікою»...

Крім цих гуртків (я не кажу про чужих нам Моркотуна і К°), є багато окремих особ, що, як і більшість галичан, стоять за федеративний, або навіть автономний, зв'язок з будь-якою Росією, хоч би й з царською.

Євген Чекаленко. – «Щоденник», К. 2004. – Том 2. С. – 265-266.

КУБАНЕЦЬ УВАРІВ – ОТАМАН ХОЛОДНОГО ЯРУ В 1919 РОЦІ

На заклик бувшого осаула Холодного Яру Юрія Залізняка, в літописі «Червона Калина» за жовтень 1932 року, давати матеріалів до історії Холодноярщини 1918-1922 року подаю відоме мені з 1919 року.

На жаль, я щойно недавно прочитав «Літопис» за грудень 1931 року, де «не зовсім вірно» освітлені події, свідком яких я був, і головна постать Кубанця Уварова, який грав значну роль в боротьбі.

Осавул війська Кубанського Уварів прийшов у ті околиці навесні 1919 року з відділом, який налічував до 1000 чоловіка і підлягав атаману Григорьеву. Відділ просувався залізницею Знамянка-Цвітково і зайнявши Бобринську, розпочав наступ у напрямку Черкас, відбираючи у більшовиків станцію за станцією. 15 травня, панцирний потяг Уварова, а потім і весь відділ повели наступ на Черкаси.

Місто боронили 1-й і 2-й совітські полки і 1-й комуністичний батальйон, який складався переважно з селян, збунтувався і хоч не виступив активно проти других частин, але відбив у Черезвичайки 55 чоловік українських інтелігентів, студентів, які були заарештовані 1 травня за підготовку повстання проти червоних і яких ЧеКа везла на розстріл. В числі їх був і я.

Потім цей полк зайняв станцію і не пустив більшовиків евакуюватись і евакуювати майно на Полтавський бік. Місцева комуністична влада, якої полк не зачіпав – вела з ним переговори, і намагаючись переконати його, щоб виступив на фронт.

15 травня розпочався бій за місто.

Завдяки тому, що близько 200 чоловіка Уварівської кінноти, обійшовши тримаючі фронт червоні частини, вірвалися до міста – піднялася страшна паніка. З влади мало кому удалося втекти.

1-й комуністичний баталіон, який маючи в своїм складі около 400 чоловік, займав позицію в старих російських окопах коло Санітарного городка, кинувся в безладді тікати до ліса і його майже цілого вирубала кіннота. 1-й сов. полк, який відступав до мостів, теж був розбитий. З 2-го сов. полку частина розбіглася, а частина приєдналася до відділу Уварова.

Захопивши місто, Уварів держав його коло тижня часу. За цей час до його відділу прилучилося багато шкільної молоді і місцевого населення. Відділ збільшився до 1500 чоловіка, мав 24 кулемети і декілька гармат на потягах.

За цей час червоні, підтягнувши сили, декілька разів пробували наступати на Черкаси з-за Дніпра, але їх відбивали. З Уварівців осо-

бливою відвагою відзначилася група матросів Чорноморської фльоти, які з кулеметами боронили міст через Дніпро. Коли повстанці, залишивши місто, стали відходити в напрямку Бобринської, вони залишилися стримувати ворога на мості, тобі дати змогу відійти потягам, і всі загинули, б'ючись до останнього.

Дійшовши до ст. Білозір'я, через те, що залізнична лінія далі вже була захоплена більшовиками, Уварів наказав залишити потяги, попсувати гармати на панцирнику і, взявши в Білозір'і підводи під кулемети і набої, повів свій відділ в напрямку Чигирина.

По дорозі нас догнав Смілянський повстанчий загін, який складався з невеликої кількості кінноти під командою сотника Ліхарева. Від них ми довідалися, що більшовики вже заняли Смілу. Цей загін прилучено до кінноти Уварова як окрему сотню.

До Чигирина підійшли скрито з боку Піщаних кучугурів за Тясмином і, захопивши атакою кінноти міст, стали наступати на місто. В Чигирині стояв Червоний Чигиринський полк під командою Коцура, який складався переважно з місцевих селян. Не очікуючи небезпеки з цього боку, полк не встиг приготуватися до бою і залишив місто.

В Чигирині стояв відділ Уварова два тижні, маючи незначні сутички з озброєними відділами околишніх селян, які були під впливом Коцура і держали сторону червоних. За цей час кіннота зробила декілька вдалих нападів на червоні частини, які з'являлися в поблизу залізниці.

Наша розвідка донесла, що околишні села разом з Коцуром готовили загальний наступ на Чигирин, але довідавшись, що Холодноярські села з отаманом Чучупакою готуються в такому випадку вдарити на них ззаду – облишили свій замір.

Населення самого Чигирина, де було багато свідомої української інтелігенції, ставилося до нас прихильно. Відділ мав вигляд регулярної частини, всі кулеметники були одягнуті в німецькі стальові шоломи. Вечорами грала наша трубна оркестра, яка складалася з добровольців-студентів Черкаської гімназії.

В місті панував зразковий порядок. За наказом Уварова розстріляно двох козаків, захоплених стежею на грабунку, в той час, як при «червоних» коцурівцях грабунки, особливо жидівського населення були звичайним явищем.

Коли більшовики стали підтягувати під Чигирин сили, Уварів рішив відвести свій відділ в околиці Холодного Яру. Перейшли з Чигирина до містечка Медведівки. Пересуватись далі не можна не порозумівшись з місцевою повстанчою владою. В Медведівці зібралась нарада, на яку приїхали представники Холодного Яру з отаманом Чучупакою. З початку виникла суперечка, бо ні один з отаманів не хотів признати другого старшим.

Чучупака був молодий хорунжий, син бідного селянина з с. Мельників. Під цей час його постійний відділ налічував не більш 400 чоловіка, але він користувався великим авторитетом серед околишнього населення, яке майже все було озброєне і добре зорганізоване. Уварів – козацький осавул, надзвичайно відважний, зумів поривати за собою козаків, як старшина був старшим і більш досвідченим від

Чучупаки. Відділ його, як не лічити півтисячі, які в скорім часі розійшлися по домах, налічував до тисячі добре здисциплінованих вояків. Він мав прекрасний загін кінноти і більше двадцяти кулеметів.

Ідейного розходження між обома отаманами не було, бо Чучупака боровся за незалежність України, а Уварів, хоч і не зовсім чисто балакав по-українськи, ставив за ціль боротьби незалежну українську державу вкупі з Кубанню.

Погодилися на тім, що Чучупака в чисто військових справах уступив першенство Уварову, а сам залишався отаманом місцевости з правом рішаючого голосу в справах боротьби. Постійний відділ Холодноярців підпорядковувався Уварову. Мобілізація Холодноярських збройних сил, вразі потреби, – лежала на Чучупаці.

Відділ Уварова перейшов до Мотриного монастиря в Холодноярськім лісі. Для облегшення постачання частину його розташовано в поблизьких селах. Дві сотні піхоти і моя кулеметна чета поставлені в с. Головківцях.

Мушу зазначити, що такого приятного і турботливого відношення населення, як в районі Холодного Яру, я ні до того часу, ні опісля не зустрічав.

На Зелені свята школу, в якій я стояв з кулеметниками буквально за атакували жінки і дівчата, які понаносили і печеного і вареного, найкращого, що було в них самих. Козаків, частуючи три дні перетягали з хати до хати.

За декілька днів ми зробили наступ на села Стару і Нову Осоту, які були зайняті значними силами большевиків. Після впертих боїв відігнали червоних аж до Олександрівни, де їх прикрили гарматним вогнем панцирні потяги. В цім бою згинув помічник Уварова. Галичанин, призвища якого не пам'ятаю...

...Через деякий час загін, висланий з Холодного Яру, захопив в ночі Олександрівну і взяв в цукроварні велику кількість цукру для свого постачання.

Більшовики весь час підсилали свіжі частини, щоб зліквідувати Холодний Яр, але ті частини, наслухавшись від селян поголосок про силу Холодного Яру, йшли неохотно, стараючись витягнути повстанців для бою за межі лісів. Зрештою, йти в гористі ліси, пересічені глибокими ярами, не маючи місцевих провідників, при ворожості й бойовій зорганізованості населення, було дійсно небезпечно.

Холодноярці не заставляли себе довго просити і часто самі робили напади на ворожі частини, які вінком оточували Холодний Яр, знущаючись над дальшими селами.

В половині червня, нічним нападом кінноти і піхоти знищено в селі Плескачівці цілий курінь більшовиків. В цім бою захоплено шість кулеметів, 40 скринь гарматних і багато рушничних набоїв, і 150 чоловік полонених. Окрім того, було ще багато дрібних боїв. Кіннота часто псувала залізницю, яка проходить в п'ятнадцяти кілометрах на захід і робила напади на потяги.

В кінці червня Коцур зі своїми Чигиринцями, підтриманий червоними частинами, повів наступ на Холодний Яр з боку Суботова і, захопивши Медведівку, рушив лавами на Мельники.

Наші відділи і «наборзі» змобілізовані Чучупакою селяни під проводом обох отаманів і заступника Чучупаки Деркача, пішли в протинаступ і відкинули наступаючого ворога назад. Бій був надзвичайно упертий. З боку Холодноярців упало одинадцять чоловіка і було кількадесять ранених. Більшовики і Коцурівці понесли втрат самих убитих к. 80 чоловіка. Переслідування ворога не вдалося, бо одно наше крило вийшло під коцурівське село, звідки щедро почастували нас кулеметним вогнем, в той час, як по протилежному крилі Коцура, з-заду через Тясмин било з кулеметів село Трушівці.

В скорому часі до Холодного Яру пробралося два представника від Уряду У. Н. Р.

Не знаю, які інструкції вони привезли, але на нараді штабу вирішено, що Уварів з своїм відділом і охотниками з місцевих Холодноярців проб'ється через оточуючі місцевість червоні частини і, відтягнувши їх увагу на себе, піде на з'єднання з отаманом Тютюнником, а Чучупака з останніми Холодноярцями зостанеться на місці боронити місцевість.

З Уваровим виступило около 200 чоловіка кінноти і коло 400 чоловіка піших. З цим відділом пішов і я. В Жаботині піймали ми переодягненого більшовицького розвідника, від якого довідались, що червоні стягають сили для рішучого наступу на Холодний Яр.

На другий день удосвіта наш відділ розпочав наступ на ст. Райгород, щоб перейти на другий бік залізниці. Сили ворога оказались більшими, як можна було сподіватися. 5-й і 6-й совітські полки займали вигідну позицію вздовж залізничної лінії їх прикривали гарматним вогнем два панцирних потяги. Бій тягнувся від четвертої години ранку до дванадцятої, коли перемога стала схилятись на сторону повстанців. Уварів, який сам керував боєм, на чолі кінноти заатакував на правім крилі панцирники, які боючись. що кіннота зірве їм ззаду шлях, почали утікати. Кіннота зірвала залізницю і, з'явившись ззаду ворожої піхоти, наробила паніки. Наша піхота в цей час наближалася до стації, але ззаду нежданно появилося яких триста чоловік ворожої кінноти, яка надіспівши з Бобринської, зайшла нас ззаду. Ворожі панцирники, побачивши це, перейшли знову в наступ і сильним вогнем відрізали нашій кінноті, яка була вже по той бік залізниці, можливість вернутись. Вистрілявши набої, оточені з усіх боків ворогом – ми склали зброю. Нас погрузили в вагони і відставили до Київа. Декому вдалося по дорозі втекти. Кільканадцять людей, втім числі і брата сотника Лікарева, розстріляли. Вже в Київі, у таборі, я чув, що коло Холодного Яру іде ще боротьба і що Уваров знову оперує там з своїм загоном. Утікши від большевиків і попавши на рідну Черкащину, я довідався, що він надзвичайно смілим наскоком, з одною тільки кіннотою, ще раз після того займав Черкаси і що його в невдовзі потім вбили більшовики в бою десь коло Знаменки.

М.І. Дорошенко, «Стежками Холодноярськими», Філадельфія, 1973 р. – С. 57.

ДО ЗБРОЇ! ДО ЗБРОЇ!
Відозва інформаційного Бюро Штабу Загону Холодного Яру

«Брати селяни і козаки!

Настав час всім кращим синам України, синам волі, синам, вільного трудового життя взятися за зброю. Взятися чесними мозолисто натрудженими руками, але знайте, що не на грабунки, не на вбивство мирного населення лунає цей заклик, ні, він закликає до боротьби, до самої рішучої боротьби і насильством, з неправдою, з якою прийшли до нас комуністи, які самі робити не хотіли, а прийшли до нас, аби жити нашим трудом, аби зруйнувати все, що було збудовано в нашім житті, що було облите нашим потом і кров'ю. Вони оголосили війну Капіталу і воювали... перекладаючи з одної кишені в другу, себто набивали свої кармани грішми, як брали не тільки з буржуїв, а й з кожного бідняка, як тілько удавалось. Вони казали те, що ти придбав не твоє, а наше, як би ж так і до роботи, тілько на ділі ми бачимо иначе, та це вже всі побачили, хто такі комуністи. Це ледарі, дармоїди, лидацюги, а далі грабіжники, душогуби-розбійники. Отже брати козаки, селяни, робітники, всі до єднання, до зброї, до тісної організації.

Хай же справдяться слова нашого незабутнього борця за волю мученика і пророка Тараса Григоровича Шевченка, який сказав, «що ще дихне огнем пекучим, всім ворогам Холодний Яр». Отже, хто любить спокій, хто любить волю, хто любить свій рідний край хай зараз же іде козаком до Холодного Яру, хай буде дійсно козаком. Хто має зброю забирай її з собою, хто ж такої не має, але почуває себе здатним до козацтва, хай іде до нас. Гуртом скоріш здобудемо зброю. Знайте, брати, що Холодний Яр дійсно буде нашим оплотом і він одіб'ється від усіх ворогів. І знайте, що наша єдність все подолає. Бо у нас тільки так: «Всі за одного і один за всіх».

Знайте, селяне-брати, що ваші сини будуть вас же захищати, свої села від грабіжницької комуни, од разграбления вашого добра. Не вірте тим брехням, які комуністи розносять по всіх закутках, буцімто ми проти Радянської Влади, це суща брехня. Ми як найдужче слідкуємо, аби ні одно із здобутків революції не запнули, не були потурані. Нам дорога народня воля, народні права.

Ми всі помремо, а одстоємо Землю і Волю.

Хай же живе Червоне Козацтво. Всі як один до Холодного Яру. Всі за зброю. Всі одностойно станьмо на захист нашого спокою.

Всі за народні права».

4 червня 1919 р.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 22, Арк. 230.

УСПІХИ І НЕВДАЧІ

Вчора 5 червня (1 июня – ред.) нашими козаками були розвиті операція удачним наступом на Осоту. Бувші там комуністи 5-го Радянського полку разом з другими частинами примушені були у безпорядкові утікать. Нами захоплено 2 кулемета, 20 коней, обозну повозку і багато

другого військового майна, а також 20 полонених, які передають, що війська їхні дезорганізовані через те, що в їхніх військах багато жидів і китайців. Їм казали, що в Холодному Ярі є банда, яка складається з 30 чоловік. В Черкасах комуністи розповсюджують, нібито отаман Уваров убитий, а також з його банди 1000 чоловік, останні розбиті і розігнані; розповсюджують брехливі чутки, нібито вони забрали у атамана Уварова 4 броневика і т. д. В Черкасах чрезвичайка переіменована в красну д...ску. В тім же городі і околиці його комуністами оголошена мобілізація старшин, які розбігаються по лісах, а до мобілізації ніхто не являється. У населення забрали увесь хліб, а підвоз до гор. заборонили, по селах хліб реквізірують по 70 крб. за пуд. В с. Леськах видають григорієвців Куцов Василь і Кирило Самойленко. В Черкасах Карпенко мобілізує все єврейське населення, в селах комуністи реквізірують без всякої виплати усі продукти і фураж, збирають сільські сходи і обставляють їх кулеметами, насильно заставляють селян признавать комуну. Селянство проти комуни.

Зведення інформаційного бюро Холодного Яру
5 червня 1919 року.
ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 22, Арк. 228, 229.

ПОСТАТІ: ВАСИЛЬ ЧУЧУПАКА

... Чучупака, як подає кревний, поручик армії УНР Матвій Суржко, був лісником у графа Бобринського, мав посілість, то й мав змогу виховати своїх дітей. Його син Василь скінчив гімназію і був навчителем. В 1916 році був покликаний до царського війська. Відбув підготовчу школу прапорщиків, побував на фронті і досягнув поручника.

Коли вибухла революція, Чучупака повертається до своєї рідної оселі й одружується. Передусім Чучупака організує в селі самоохорону, аби боронитися від численних банд, що в той час множились, як гриби по дощу. Нав'язує контакти з такими ж само обороннними загончиками сусідніх сіл, як Розсошенці, Погорільці, Буда Половецька, Трушівці, Худоліївка, Матвіївка, Полуднівка та іншими. Пробував нав'язати стосунки з Суботовим, але там уже оголосив свою владу Коцур на спілку із чигиринськими большевиками і приєднуватись відмовився.

Василь Чучупака скликає до Медведівки видатніших побратимів зброї з сіл та хуторів. На цих сходинах утворюється Військова Рада, яка обирає Василя Чучупака своїм і цілого повстанського руху старшим. З усіх дрібних частин сільських самоохорон твориться один військовий загін, підпорядкований Військовій Раді, а, зокрема, командирові Чучупакові. Для більшої рухливості й оперативної діяльності загін розбивається на дві сотні, які в свою чергу діляться на чотири рої.

Ця військова частина підіймає жовто-блакитний прапор і оголошує своє кредо: за Самостійну Україну, за Центральну Раду, за права оголошені 4-м Універсалом.

Утворився штаб з осідком у Медведівці, з якого посилали зв'язкових до різних сіл цієї округи.

Дорошенко М.І. «Стежками Холодноярськими». – Філадельфія, 1973 р. – С. 57-58.

МОБІЛІЗАЦІЯ ХОЛОДНОЯРЦІВ

Большевики.., упоравшись з Григоривом.., кинули значні сили в напрямку Холодного Яру...

Чучупак, діставши відомості про напрям большевиків, оголосив мобілізацію місцевого населення. Зі сусідніх сіл – Грушківки, Медведівки, Жаботина зійшлися в Мельники 4000 чоловіка, котрих потрібно було організувати, озброїти, нагодувати і розташувати. Тримати людей на селі було б ділом непевним, і Чучупак вирядив їх до Холодного Яру.

Холодний Яр – то великий ліс (4 км від Мельників) з глибокими ярами, крутим проваллями, потаємними тропами і гущавинами, серед яких зорієнтуватися чужій людині було не під силу. Холодний Яр має за собою історичну славу за часів Коліївщини. Максим Залізняк молився під його шатами з ігуменом Мотронієвського монастиря Яворським за визволення народу українського.

Всіх своїх повстанців Чучупак підпорядкував штабротмистру Уварову...

Повстанчий штаб Уварів переніс до Мотронієвського монастиря. Сотник Лихарів перейшов зі своїм відділом до с. Грушківки; сотник Кириченко розташувався в Жаботині, Палій – в Медведівці...

Деякий час прийшлося витратити на організаційну працю: на сформування кулеметних сотень і кінних загонів.

Незабаром у глибокому большевицькому запіллю, на здивування червоноармійського головного штабу, почали траплятися лихі для нього несподіванки: то було зникнуть серед білого дня резервові гарматні або кулеметні відділи, то зникнуть харчові транспорти, технічні знаряддя, коні, люди...

Михайло Середа «Літопис Червоної Калини» – 1931 р. – Т. 12. – С. 13-14.

Відозва повстанців Холодного Яру

В єдності і згоді – сила народу. Наша судьба і судьба наших дітей в наших руках. Дорога, яка лежить перед нами, ще свобідна, – вона вкриється для нас і для наших дітей терням або цвітами – залежить від того, чим ми самі дорогу вистилемо.

Холодний Яр
В таборі Гайдамаків-повстанців, липень 1919 р.
Доктор права Копцюх».
ЦДАВО Україна, Ф. 3073, он. 1, спр. 2, Арк. 3.

Стежками Холодноярськими

Минуло кілька спокійних днів і раптом до Мотриного лісу зайшла військова частина під командою Старостіна, Чорного та сотника Баланівського, яка брала участь у Зимовому поході і мала напрямок на Медведівку, а далі вже і на Холодний Яр. Ця частина зупинилась під лісом і вислала розвідку на чолі поручика Зіневича. Дорога й місцевість (була) їм не відома і (вони) боялися потрапити у засідку.

Не встиг Зіневич з своїм роєм проїхати й півкілометра, як почувся грізний оклик: «Стій або стрілятиму!» і в тій же миті з-за кожного куша, дерева на них стриміли цівки рушниць.

До зброї! – скомандував Зіневич, аж вже біля них щільним юзом стояли холодноярівці і насмішкувато казали:

– Та ж ми свої, не впізнаєте? – і показали відзнаки кожного на грудях.

– Справді, це українці, а не москалі, та ще й з жовто-блакитними стрічками, – почулося здивоване і поплила розмова.

Зіневич розповів холодноярівцям, що їхня частина належить до армії УНР, яка змушена була залишити рідні і окуповані ворогами українські землі, і що вони тепер знову вернулися – попробувати своїм прикладом розворушити українців, які зазнали ворожого насильства, підняти широке повстання. І він в розвідці хоче переконатись чи безпечно їм заїхати в Холодний Яр.

Холодноярці радо погодились гостити своїх братів-вояків армії УНР, і чим тільки можна – допоможуть.

Зіневич повернувся до своєї частини, розповів про зустріч з повстанцями в Холодному Яру, про щиру розмову, і що повстанці радо їх вітатимуть та допомагатимуть.

Українська частина, що вирушила в Зимовий похід, помаршувала в Холодний Яр. Там їх гостинно зустрів отаман Чучупака, з яким і узгіднили спільну боротьбу проти загального для українців ворога – московсько-большевицького окупанта.

Відпочивши три дні в Холодному Яру, гості рушили далі виконувати свої завдання.

Дорошенко М.І. «Стежками Холодноярськими», Філадельфія. – 1973 р. – С. 55-56.

Бій в Мошнах

Начальник особого отряда кап. Потехин любезно поделился с нами подробностями зверского убийства 3-х офицеров в Мошнах. На рассвете 17 сентября шайка бандитов под предводительством б. начальника пулеметной команды им. Спартака Шмыка, Ткаченко, Тесля и Ильина общей численностью в 75 человек, вооруженная пулеметами и винтовками произвела нападение на охранявший Мошны отряд особого назначения. Благодаря своевременно принятым мерам, намерения бандитов были быстро ликвидированы, и отряд перешел в наступление, в результате которого нападавшие в панике разбежались, оставив 3 пулемета, 7 винтовок, 2 револьвера, 8 «куцепалов», подводу, нагруженную бомбами и бак, вместимостью в 2–3 ведра, полный самогона.

Во время контратаки отряд потерял убитыми пор. Максименко (расстрелянного бандитами) пор. Шапелева и шт. кап. Петрова и раненными пор. Потехина, подп. Кумековского, прап. Мяскова, подп. Ващенко-Захарченко, добр. Борзяка и Полозова.

Раненные перевезены в город, они были предметом сердечного участия черкасской публики, угощавшей раненных чаем, кофе и пр.

В заключение своей беседы кап. Потехин просил упомянуть о крайнем недостатке перевязочных средств, столь необходимых в условиях сегодняшнего дня.

ДАЧО, газета «Черкасскій голос» від 20 вересня 1919 г.

РОЗВІНЧУЮЧИ ЗЛОЧИНИ ЧЕКІСТІВ, ДЕНІКІНЦІ ЧИНИЛИ ТАК, ЯК І ВОНИ

СПИСОК
из лиц, казненных в Черкассах, по приговорам Военно-Полевого Суда, состоявшегося 10, 12, 22 августа и 19 вересня 1919 г.

1). Назвавшийся Летто-Михальским, акт. роб. коммун, партий агит. культ, просв, отд. орган, коммун, ячейки. Расстрелян.
2). Мордко Барскій. Політ, коміс. фаб. Зарицкого. Расстрелян.
3). Илья Шакун. Красн. Черкас. Чрезв. ком. Расстрелян.
4). Александр Никитин. Комис. 10-го жел. дор. уч. г. Черкасс. Повешен.
5). Бронислав Акимович. Добр. Интер. п. особого назнач, жит. г. Одессы. Расстрелян.
6). Николай Неделкович Сербский под. конад. краснопольского крес. стрел, сов. полка. Повешен.
7). Ефрем Савельев. Агент Чрезв. ком. Расстрелян.
8). Іосиф Бенкер. Добр. Красн. Расстрелян.
9). Илья Будников. Добр. 16-го смолен, п. коман. батал. бывш. чиновник. Расстрелян.
10). Іохонона Берман, мец. м. Смелы видный член партии коммун, и красн. Сов. нар. батал. Расстрелян.
11). Исаак Базилянский, меш. г. Черкасс красн. интер. Расстрелян.
12). Лука Дядюра. Красн. кер. батал. и шпион. Дахнов. воен. комис. Расстрелян.
13). Элья Кагунь, меш. Киев, губ. комис. миловарен, завода. Расстрелян.
14). Василій Мусієнко, будучи председ. фаб. завода комитета имел тайные сношения с Чрезв. ком. последствием чего был смертный приговор. Расстрелян.

Все четырнадцять признаны виновными в участии в преступном сообществе, постановившем своей целью разрушения государства Российского, а также как оказывавшие активное противодействие по установлению законной власти и порядка. А потому применительно к ст. 25, 28, 29, 100, 102 Угол. Улож. утвержд. 22 марта 1903 г. и приказа по Добр. Армии 1918 г. №390, по лишении и всяких прав состояния подлежат смертной казни.

1) Кондратий Переваго, 2) Евдоким Гудзенко (он же Гудзь), 3) Ефим Шведенко (он же Швець), 4) Федор Кущенко, 5) Алексей Пономаренко – повешены.

Приговоренные к смертной через расстреливание на основании 655 п. 5 прилож. VIII К ст. 1309 XXIV к ст СВП и 25, 28, 100, 102, 108 ст. угол. Улож. Военно-Полевым Судом, состоявшимся 12-го сентября 1919 г.

1) Сергей Куликов. Сотрудник агит. проев, отд. при Черкас, воен. комис. болын. коммун, раб. по укреплению власти болын. – расстрелять.

2) Михаил Колюхов. Болын. коммун, был полит, контролером Киев, телег, и помощи, ст. Бобринская – расстрелять.

3) Петр Суденко. Член парт, коммун., член Черкас, исполкома, комис. народ, образ., нач. коммун, отр. по охране стратег, моста при вступлении Добрармин в Черкассы. Расстрелять.

4) Иларион Скуба. Член партии коммун, военного комис. член Черкасс. Чрезвыч. ком. нач. коммун, отряда. Расстрелять.

5) Евгений Адамович. Активи, деятель партии коммун., член Черкас. Чрезвыч. ком. нач. коммун, отряда. Расстрелять.

6) Радион Лукьяненко. Член партии коммун., агент чрезв. след, ком. хранивший у себя на квартире при вступлении добрармии в Черкассы 5 бомб большой силы. Расстрелять.

7) Никанор Колесниченко. Член партии коммун, береговой комис. и член Черк. исполкома, матрос крейсера «Алмаз». Расстрелять.

8) Иван Дудниченко. Член Мошенской орган, партии коммун. Народ следователь. Расстрелять.

Приговорены к каторжным работам.

9) Матвей Симоненко. Добр. Коммун. Батал. Арестовывал крес. своей дер. не сочувствующих сов. власти. Приговорен к каторжным работам без срока.

10) Ефстафий Наперко. Состоял на службе у больш. и был нач. Заградит. Отряда, приговорен к каторжным работам на 8 лет.

Оправданные.

11) Прапорщик Иван Гонтарь.

12) Марк Скичко.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 7.
Арк. 221

Телеграмма
Чигирин
Из Киева №1407

1919 год, 11 ч. 40 м.

Всем Уездным исполкомам и упродкомам Киев. Губ.

Положение Киева тяжелое хлеба нет тяжесть положения усугубляется неравностью распределения имеющихся ничтожных запасов по разным нормам в разных местах губернии и расхищений запасов по разным нормам в разных местах в экономиях точка.

Много также вреда приносят некоторые организации своими самочинными действиями и захватами зерновых запасов в экономии и этому должен быть положен предел чтобы хотя отчасти ослабить острый кризис точка. Предупреждаю, что вся ответственность ложится на местные продорганы в лице тех кто проявляет нерадение к этому делу точка. Неуклонное наблюдение за правильностью работ возлагается на упродкомиссаров за их личной ответственностью вменяется всем упродкомиссарам или замещающих их лицами в обязанность принять экстренные меры по грузке и также принять меры к отправке экономического и уже собранного хлеба в Киев на покрытие

голодной нормы рабочего населения и трудящихся масс города Киева точка.

О принятых мерах и результатах работ срочно сообщите Губпродкому.

Губпродком Брайнбурд №322.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 10
Арк. 35 + зв.

І-му Чигиринскому Уездному Съезду Советов Президиума Чигиринского Уездного Военно-Революционного Комитета

Доклад
О создании и деятельности Военревкома

В средних числах ноября месяца 1918 года партизанский отряд, организованный тов. Коцуром, когда уже в некоторых местах началось восстание против гетманской власти, свергнув варту и всех гетманских приспешников в Чигирине и уезде, и создавая более сильный отряд, начал немедленно очищать территорию от гетманских прислужников, вартовых и др., а в первых числах января 1919 года, этот отряд первый в Киевской губернии выступил против Директории и вступил в г. Чигирин.

Пребывая здесь, атаман Коцур и его помощник Тихоненко вызвали 25 января представителей от партий: Коммунистов-большевиков, Социалистов Революционеров и Бунда, Чигиринского Земства, Городского самоуправления, Союза трудящихся, Союза инвалидов, Союза служащих Чигиринского Земства и красноармейских частей, которые в заседании своем постановили, что власть должна перейти Советам рабочих и крестьянских депутатов и вследствие происходивших тогда военных действий был создан Военно-Революционный Комитет.

26 января в заседании своем Ревком выделил следующие Комиссии и Комиссариаты: Агитационно-просветительную, Юридическую, по делам национальности, Финансовую и по борьбе с контрреволюцией, саботажем и спекуляцией, комиссию по Народному Образованию, Продовольствия, по гражданским делам и военным делам Комиссариаты, а в Уездное Земство, Земельную Управу и Городское Самоуправление посланы Комиссары.

Кроме этого, упразднены Военно-Полевой Суд и заменен Военно–Революционным Трибуналом и существовавшие Съезд Мировых судей, Мировые Судьи и Судебные следователи заменены Комиссариатом Юстиции, Следственной Комиссией и Народными Судами.

Таким образом, вся полнота власти в уезде перешла Военно-Революционному Комитету.

С момента своего существования цель и деятельность Ревкома сводилась к прекращению грабежей, краж и вообще анархии и преступлений, созданию Советской власти и налаживанию спокойной жизни, но деятельность парализовалась происходившими все время военными действиями в уезде и вследствие этого Съезд Советов удалось созвать только в настоящее время.

О вышеизложенном докладывается Первому Съезду Советов.

Председатель Ревкома
Секретарь – подпись.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1.
Арк. 240 + зв.

Відозва
До городян Чигиринського Повіту
Громадяни!

Після того, як було скинуто гетьмана, на чолі Української Народної Республіки стала так звана «Директорія», в склад котрої ввійшли ті особи, котрі оббивали пороги у «ясновельможного». З перших же часів своєї праці Директорія пішла не по тому шляхові, який потрібен трудовому селянству та робітникам і почала проводити свою вузьку як національну так і інші політику, яка в сей час не відповідає потребам робочого люду. Побачивши таку недбалість Директорії, ми, найближчі до вас червоні козаки на чолі із своїми вірними трудовому народу отаманами мусили повстати всі як один чоловік на боротьбу з Директорією і передати усю власть до рук трудового селянства та робітників. Власть ця повинна керувати так, щоб нашому українському народові з'єднатися з російським трудовим народом і в купі з ними вести боротьбу з капіталістами та іншими пригнітителями трудової людности, не порушуючи національних принципів кожного народу.

Оголошуючи про це, ми вірні товариші трудящомуся народові, закликаємо вас провадити своє життя спокійно й не чинить ніяких злочинств і таке інше, і йти з нами одним шляхом задля визволення себе від усяких елементів, які вороже ставляться до всіх нас селян та робітників.

На чолі всієї влади тимчасово стає військово-революційний комітет, котрому належить вся влада як в м. Чигирині, так і в повіті і до нього належить звертатися з усякими справами.

Козаки Червоного Куреня
Замісник Атамана И. Тихоненко
18 січня 1919 р. м. Чигирин

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1.
Арк. 240 + зв.

Копия телеграммы из Киева

Исполком, Совдеп, Ревком.

Ввиду крайней ограниченности запасов бумаги, расходование таковой допускается для неотложных нужд советских и общественных учреждений, кооперативов и частных типографий, а именно: на издание местных известий и газет, на печатание конторских книг, бланков, адресов, регистрационных карточек, афиш с соблюдением самой строгой экономии, причем афиши и объявления должны печататься исключительно на афишной бумаге, размером не более восьмого альбомного, брошюр за исключением находящихся в работе, то печатание таковых допускается не иначе как по получении на то разрешения Всеукраинского Издательства. Настоящее распоряжение предлагаю отпечатать и вывесить на видных местах заинтересованным советским и общественным учреждениям, кооперативам и типографиям вручить особам под расписку точка.

Наблюдение за исполнением сего распоряжения возлагается на местные исполкомы. Единовременно с сим предлагаю в трехдневный срок

произвести регистрацию всех имеющихся запасов бумаги с указанием местонахождения, качества, размера, веса, стопы и общего веса каждого сорта в отдельности. Точно также сделать перепись имеющихся запасов типографской и литографской краски с указанием качества, цвета и веса каждого сорта в отдельности. Все данные произвести в двух экземплярах, немедленно препроводить в г. Киев Всеукраинскому Издательству, Фундуклеевская, №32, №56.

Председатель Коллегии
Всеукраинского Издательства (подпись).

Распубликовано в «Известиях Временного Рабоче-Крестьянского Правительства Украины и Харьковского Совета Раб. Депутатов» от 22 января 1919 г. №22

Верно:
Делопроизводитель.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1
Арк. 243

О Национализации банков
Декрет

В интересах искоренения банковой спекуляции и освобождения трудящегося населения от эксплуатации банковым капиталом, Временное Рабоче-Крестьянское правительство Украинской Социалистической Республики постановляет:

1) Все частные коммерческие акционерные банки и банкирские конторы национализовать.

2) Временное Управление всеми делами национализованных банков передать Харьковской конторе Народного (бывшего государственного) Банка.

3) Интересы мелких вкладчиков будут целиком обеспечены.

Зам. Председателя Временного Рабоче-Крестьянского Правительства Украины Артем
Зав. отд . финансов Ф. Земит
Управляющий делами И. Кудрин
Секретарь правительства М. Грановский.

Распубликовано в «Известиях Временного Рабоче-Крестьянского Правительства Украины и Харьковского Совета Раб. Депутатов» от 22 января 1919 г. №2

Верно:
Делопроизводитель.

І знову Ради

Майже одноразово з перемогою збройного повстання в м. Черкаси та встановленням на Черкащині Радянської влади, соціалістична революція перемогла і в Золотоніському районі. В кінці січня 1919 р. за керівництвом комуністів Золотоніський полк під командуванням А. Богунського підняв повстання проти влади петлюрівської Директорії і,

усунувши її повітових комісарів, утворив органи радянської влади. Про цю подію революційна влада видала таку відозву до населення: «Хай живе соціалістична революція. Доводиться до відома, що вся влада в Золотоніському повіті перейшла до повітової трудової ради (ради робітничих та селянських депутатів). Але тимчасово, до остаточного її зформування, всім керує Військово-революційний Комітет, який міститься в будинку Комендатури. Не підлягання революційній владі буде каратися рішучими заходами, позаяк пролетаріат не жартує, а веде класову боротьбу за своє існування».

25 січня 1919 р. Золотоніський ВРК

Газета «Вісті», орган Золотоніського народного комісаріату, №1, 30 січня 1919 р.

До складу Військово-революційного комітету входили такі особи:

А. Богунський, Г. Бондар, Ол. Грудницький, М. Жмурко, І. Лопаткін. Пізніше до його складу введений також Михайло Савченко.

Далі Військово-революційний Комітет видав другу відозву до населення. В цій відозві було сказано: «Директорія пішла шляхом згоди з буржуазією. Вона не захотіла рішуче стати на платформу влади радам, на платформу пролетарської класової боротьби. Навіть більше, вона почала хилитися до того, щоб покликати англо-французів, як вже було покликано німців. Виходячи з цього, ми, українські більшовики, оголосили війну не на життя, а на смерть буржуазії та її прихвостням. Хто не з народом, той проти нього».

Далі йде заклик вступати до лав Червоної Армії.

Повітовий Військово-революційний Комітет своїм наказом призначив Народним повітовим комісаром Ол. Грудницького, його помічником – спочатку М. Жмурка, а пізніше – Мих. Савченка. Військовим Комісаром спочатку А. Грибініка, а коли виїхав, призначений був Храпко. Головою продовольчої комісії призначений Бондарь. Комісаром пошти і телеграфу – Чумаченко. Комісаром земельних справ – Титаренко І.

Був виданий також «декрет» Золотоніського народного комісара такого змісту: «1. Касується вся спадщина буржуазного устрою, як земство, суд, різні інспекції тощо. 2. Встановлюється влада рад через відповідних комісарів. 3. Церква оголошується справою приватною, а її шлюб необов'язковим (встановлюється регістрація через повітовий народний комісаріат). 4. Забороняється всяка агітація проти влади пролетаріату під загрозою смерті».

Підписав Ол. Грудницький 27 січня 1919 р.

Газета «Вісті» Золотоніського повітревкому, 30 січня 1919 р., №1.

Кроме того, Михаилу Степанову объявляется бойкот без права поступления в какое-либо учреждение на территории Украины, с представлением свободного выезда за границу.

Революционный комитет г. Чигирин

Января 31 дня 1919 года.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 8. Арк. 1.

ІЗ ДОНЕСЕННЯ В ШТАБ

Чигиринского гарнизона

Февраля 9 дня 1919 г. №14

Доношу под моим начальством остались 136 человек Козаков и кавалеристов. Списки имеются у меня. Помимо чего доношу, что и списки на них имеются. Помимо сего доношу, что многие козаки охоронной сотни относятся враждебно к советской власти получили жалование и многие разбежались по домам. Сейчас еду с вверенными мне козаками разоружить и арестовать неподчиняющихся Козаков.

Командующий Революционным

Отрядом поручик подпись Н. Нахимов.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22. Арк. 48

Постановление №9-й

1919 года Февраля 10 дня.

Военно-Революционный полевой суд 1-го Куриня Червоного Козачества на Чигиринщыни по указу Украинской Советской власти рассмотрев настоящее дело при открытых дверях помищецко-гетманского повстанца 3-го Наливайкивского полку Петра Яковлевича Кравченко о измене Украинской Советской власти и в подозрении в шпионаже.

Военно-Революционный полевой суд Постановил Петра Кравченка усмотренного из всех протоколов, а также и при передопросе его судом:

Определил подвергнуть его к смертной казни через разстреливание. Дело приговора Военно-Полевого суда будет приводится в исполнение 10 февраля 1919 года в 8 часов вечера.

Председатель В. Революц. полевого Суда (підпис).

Судья (підпис).

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 15. Арк. 238

Президиум поручил мне организовать в г. Чигирине Красную гвардию. Исполняя веление Ревкома, предлагаю на усмотрение следующие проекты.

Проект создания в городе Чигирине отряда Красной гвардии. Прямой программой организации и функции Красной гвардии должны быть:

1) Дать Ревкому и партии коммунистов-большевиков возможность пользоваться ее боевой силой и привить красногвардейцам идею коммунистов-большевиков.

2) Привести эту будущую боевую силу к пониманию гражданской военной дисциплины

3) Привести к единообразию военных красногвардейцев и административных. Для этого красногвардейцы должны быть разделены на военный отряд, защищающий Ревком и повинующийся ему в случае необходимости прекращать разграбление в уезде народного добра, несение караульной службы в Ревкоме и других Советских учреждениях, несение нарядов на лекциях, собраниях, митингах и в Трибунале,

а также участие в парадах, торжественных встречах прибывающих гостей и в Революционных торжествах.

Красногвардейцами административного отдела является бывшая милиция. На обязанностях административного отряда суть: охрана города, борьба с бандитизмом, участие в облавах, обысках и арестах и прочие административные функции.

Бюро, принимает на службу красноармейца, который дает следующее обязательство:

Я нижеподписавшийся, даю торжественное обещание Рабоче-крестьянскому правительству в том, что вступив в ряды Красной гвардии, я вполне понимаю свое высокое назначение. Честным словом гражданина Советской Социалистической Республики, я подтверждаю желание свое исполнить долг перед Родиной, а потому обязуюсь повиноваться законам Республики и повиноваться старшим товарищам, поставленным во главе отряда.

Помимо изложенного обязательства, при приеме каждому вручается.

Инструкция, которая гласит следующее:

а) Вступающий красногвардеец подчиняется велению Революционного Комитета и приказам своих товарищей, поставленных во главу красногвардейского отряда.

б) Каждый красногвардеец должен помнить, что он защищает революцию, а потому не имеет права совершать самовольно аресты, обыски или реквизицию товаров в лавках или магазинах.

в) Не вправе самовольно отлучаться за пределы города.

г) Должен вести себя чинно прилично с гражданами, памятуя, что честь стать в ряди Красной гвардии является самой почетной, самой высокой. Поэтому употребление алкоголя, грубая ругань, слабое отношение к своим обязанностям при несении караульной службы или командировке является порочным актом.

г) Все приказы, издающиеся штабом гвардии, должны исполняться немедленно и точно.

д) Красногвардеец, являясь защитником мирного населения, Ревкома и других социалистических организаций, должен помнить, что он всегда повинен служить примером для других, а потому с гордостью и достоинством носить звание красногвардейца Советской Социалистической Республики.

Неисполнение в точности изложенных пунктов является преступным актом, а потому род наказаний имеет следующее подразделение:

1) За появление в пьяном виде в публичных местах или грубую ругань, за дерзкий ответ или благоприличия виновному в первый раз объявляется в присутствии всего отряда – второй выговор. Повторение подобного поступка наказывается внесением в штрафной журнал, а совершивший такой проступок в третий раз подвергается исключению из рядов гвардии навсегда.

2) За совершение самочинного обыска, реквизиции, за самовольную отлучку, неисполнение приказания, присвоение чужого имущества или за нанесение побоев, виновный подвергается аресту. В первый раз от одного до трех месяцев, второй раз – аресту от одного до трех месяцев с занесением его имени на черную доску, а в третий раз – предание

товарищескому суду, который вправе присуждать от одного месяца до одного года в тюрьму на принудительные работы и исключение со службы навсегда.

За неправдивое исполнение караульной службы красногвардейцы немедленно предаются товарищескому дисциплинарному суду. Каждому красноармейцу присваивается Красная широкая повязка с надписью «Красногвардеец», которую он должен носить всегда на правой руке.

По моему убеждению, каждый красногвардеец должен получить по 300 рублей и жить в общежитии красногвардейцев.

Если Ревком найдет нужным пополнить инструкцию, то прошу это не медля выполнить и утвердить все изложенное, прислав мне для руководства.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 15.
Арк. 267.

Объявление

Военно-Революционный Трибунал (народный суд) при Чигиринском Уездном Революционном комитете объявляет населению города, местечек, сел и деревень Чигиринского уезда:

1) что с 10 сего февраля в г. Чигирине в здании Съезда Мировых Судей начал функционировать Революционный Трибунал (народный суд), который рассматривает дела контрреволюционеров, т. е. врагов свободы бедного крестьянства, рабочих и казаков, бандитов-убийц, грабителей и прочих изменников Советской Социалистической республики.

2) что о всех назначенных к слушанию делах, Трибунал будет объявлять населению за три дня до рассмотрения дел.

3) что кто из населения имеет показать что-либо в пользу обвинения или оправдания подсудимого, то совершенно свободно может явиться ко дню рассмотрения дела в Военно-Революционный Трибунал и совершенно свободно давать то или иное показание.

4) что кто из населения, имеющего какие либо обвинительные или оправдательные материалы, не пожелает явиться ко дню рассмотрения дела в военно-революционный трибунал для представления означенных материалов или не предоставит таковых письменно по почте или нарочным, то после рассмотрения дела никаких нареканий на Революционный Трибунал делать не вправе. Все приговоры, поставленные Трибуналом, обжалованию не подлежат и приводятся в исполнение немедленно в течение 24 часов.

Председатель Военно-Революционного Трибунала.

Поручикъ

Секретарь.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1.
Арк. 4-7.

з/п	Назва волостей та населених пунктів	Кількість населення по сільському господарству, перепису 1917 р.	Примітка, усадьба
Олександрійська волость			
1	Олександрівка	4740	81д
2	Бондурово	1256	72д
3	Бірки II	1082	59д
4	Бірки I	1559	64д
5	Голиково	1743	104д
6	Загайки	24	-
7	Івангород	3358	249д
8	Несватково	695	40д
9	Стримівка	721	82д
10	Тадеушівка	151	29д
11	Тимошівка	2289	113д
	Итого	17618	894д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	480	
	Всього по волості	18098	
Боровицька волость			
	Боровиця	6762	546д
	Топилівка	1998	149д
	Мудрівка	2149	185д
	Всього по волості	10909	880д
Головківська волость			
	Головківка	4667	472д
	Матвіївна (Хутір Кислий)	1996	204д
	х. Скаржінка	294	-
	Итого	6957	676д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	136	
	Всього по волості	7093	
Каменська волость			
	Грущевка	4055	231д
	Каменка	7415	305д
	Косари	3062	236д
	Копійчено	425	12д
	Пляківка	1567	127д
	Ребедайлівка	1554	51д
	Ревівка	1454	81д
	Юрчиха	1728	102д

	Ярове	605	28д
	Итого	21865	1173д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	2719	
	Всього по волості	24584	
Лебединська волость			
	Буда Макієвська	1138	101д
	Журавка	3673	207д
	Лебедин	9156	680д
	Турія	4079	409д
	Итого	18046	1397д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	1463	
	Всього по волості	19509	
Медведівська волость			
	Деменки	508	40д
	Замьятница	903	31д
	Івковці	2334	370д
	Куліківка	892	39д
	Лубенці	1294	81д
	Медведівка	3953	331д
	Мельники	3658	296д
	Итого	13614	1188д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	299	
	Всього по волості	13913	
Рацівська волость			
	Адамівка	3180	393д
	Войтово	1347	170д
	Гущівка	974	103д
	Калантаєво	1098	106д
	Кожарки	1736	229д
	Рацево	2033	243д
	Всього по волості	10368	1244д
Суботівська волость			
	Хут. Вдовичено	673	-
	Новоселиця	2553	501д
	Полуднівка	1209	222д
	Рублівка	418	-
	Суботів	3818	832д
	Херсонка	723	-

	Чмирівка	719	-
	Янич	2774	467д
	Итого	12877	222д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	220	
	Всього по волості	13107	
Телепинська волость			
	Баландина	3715	247д
	Вербівка	2255	96д
	Катеринівка	990	88д
	Коханівка	1007	47д
	Лебедівка	1173	62д
	Пастирське	3319	140д
	Радиванівка	1374	83д
	Телепино	3873	207д
	Хут. Чередника	23	-
	Итого	17729	970д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	532	
	Всього по волості	18361	
Трушевська волость			
	Мордва	1095	110д
	Погорільци	877	100д
	Росошенці	1606	2801д
	Трушевці	4741	570д
	Худоліївка	2274	250д
	Всього по волості	10593	1310д
Шабельницька волость			
	Бужин	1248	53д
	Тарасівна	2009	320д
	Тюньки	1662	244д
	Шабельники	4336	364д
	Итого	9255	881д
	Приватних землевласників та служащих в економіях	10	
	Всього по волості	9265	
	м. Чигирин	10177	не всі переписані по свід. газ. Управи 16060

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1. Арк. 12, 49

Телефонограма
Старая Осота
Атаману I куреня Красного Козачества

В Революционном комитете 21 сего февраля получена телеграмма из Смелы от Ревкома следующего содержания: «Чигирин Ревкому Бобринская фмд. З.К. Вами на станцию Фундуклеевка назначен З.К. сообщаю Вам, что станция Фундуклеевка подлежит Ревкому Бобринского района, потому Ваше назначение считаю незаконным, так как Бобринский район считается от Фундуклеевки до Знаменки и от Черкасс до Адабашева назначение З.К. Ревком Бобринского района делает специальными своими агентами во избежание дальнейших недоразумений просьба всяких назначений производить только на своем районе – Ревком Бобринского района».

Председатель Чигиринского Ревкома.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 28
Арк. 72.

Приказ
По гарнизону на 22 февраля 1919 года

Дежурным по караулам и гарнизону назначается Спадский Гавриил.

Приказываю Командиру 1-й сотни завтра, т. е. 22 февраля к половине перваго часу прибыть на Петровскую площадь при полном боевом снаряжении, где будет состояться расстрел контрреволюционера Безрадецкого. В наряде должно быть 40 человек.

Перед расстрелом по христианскому обычаю будет священником совершено таинство святаго причастия.

Для расстреливания назначить 15-ть человек товарищей казаков, остальные же будут стрелять с холостых.

Назначить конвой из 4-х человек товарищей казаков, которые должны прибыть к тюрьме в 12-ть часов дня, для сопровождения контрреволюционера Безрадецкого на Петровскую площадь.

Командиру кавалерийского отряда приготовить для меня верховую лошадь и прибыть со всеми кавалеристами к канцелярии штаба к 12-ти часам дня, откуда направится на Петровскую площадь.

Приказ этот прочесть всем, всем товарищам казакам.

Командующий революционным
Отрядом, поручик подпись Н. Николаев.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1.
Арк. 49

Выписка
из протокола заседания Чигиринского Уездного Ревкома от 24 февраля 1919 г.

Слушали: Телеграмму командира 2-й бригады об отправке всех войковых частей в Черкассы.

Постановили: Сообщить Атаману Коцуру, что т. Николаев, имеющий важные поручения от Революционного Комитета, как то: формирование

Красной Гвардии, командование отрядом, находящимся в Чигирине, руководство Военным Трибуналом и следственной комиссией, отпущен в Осоту быть не может. Атаману же Коцуру следует в точности выполнить предписание командира 2-й бригады. Сообщить командиру 2-й бригады в ответ на телеграмму его за №21, что содержание этой телеграммы передано Атаману Коцуру с предписанием немедленно ее выполнения. Сообщить также командиру бригады, что в г. Чигирине оставлена для поддержания порядка сотня в числе 160 душ под начальством поручика Николаева, начавшего, кроме того, формирование отряда Красной Гвардии для пополнения уже имеющегося в Чигирине отряда.

С подлинным верно:
Председатель Ревкома
Секретарь.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 1
Арк. 16

Копия
Черкассы

Начальнику 2-й Украинской Советской бригады Черкасскому Ревкому

На №27 доношу зпт что в составе вверенного мне куреня 1095 солдат при 900 винтовках зпт 12 пулеметах и 3 орудиях тчк При этом доношу зпт что люди не сосредоточены в одном месте зпт а рассеяны по уезду для охраны и подавления всяких протисоветских выступов контрреволюции мною приняты меры для сбора солдатов в одно место и отправки в Смелу тчк Согласно Вашего приказания тчк Прошу Вашего распоряжения о высылке составов на станцию Фундуклеевка для погрузки людей и имущества 65 вагонов крытых и 20 платформ тчк

№230 Отаман Куріня С. Коцур.

ДАЧО, ф. Р-1617, №1, спр. №2 75
Арк. 3,5,6,12.

Список
коней і іншої худоби, на котру доставлені акти про взяті у населення грабармією червоних

Золотоніського повіту проходящими совітськими військовими згідно телефонограми Золотоніського повітового Військового Комісара від 24 лютого цього року (1919) за ч. 2594, на підставі телефонограми Полтавського губернського Військового Комісара від 21 лютого ц. р. за ч. 254.

Ірклііївська волость

Кушнір-Якименко Григорій Петрович – взятий кінь ціною 3000 крб.

Сухенко Мелашка – взятий кінь ціною 1000 крб.

Сухенко Кирило – взята свиня ціною 1000 крб.

Єременко Максим – взятий бик ціною 300 крб.

Прохорівська волость

Мойсеяха Ігнатій – взятий совітськими військами кінь ціною 2000 крб.

Мельниківська волость

Андрущекно-Луценко П. Ст. – взято проходящими військами одні сани сіна 20 пуд. ціною 150 крб.

Дема Василь Іванович – взято проходящими совітськими військами корову на 1000 крб, бика на 350 крб., один віз сіна 20 пуд на 200 крб., 2 мішки борошна з мішками, один з них пшеничного, а другий яшного, всього 5 пуд. на 150 крб., піджак і штани шерстяні, штани защитного кольору на 1000 крб., одну сорочку вишиту на 70 крб., дві ремінні посторонки на 20 крб., 6 штук нікелевих чайних ложок, два срібних карбованці, 5 штук стьожок около 10 арш., два рушники нові на 50 крб.

Алфавітний список людей, у яких проходящими совітськими військами було забрано майно.

Луценко Андрій Іванович – кінь рябої масті 12 років на 2000 крб., телиця до 3-х років, гнідої масті на 1000 крб.

Щербак Прокіп Семенович – одна пара чобіт заказних на 300 крб.

Луценко Яків Іванович – бик масті рижої, 1 рік на 200 крб.

Тищенко Грицько Федорів – одні сани сіна 15 пуд., на 1000 крб.

Діловод Військ. Мельниківського комісара (підпис).

Безпальчиківська волость

Кукса Іван Миколайович – взято проходящими совітськими військами налічними грішми 2500 крб., кожух на 500 крб., піджак на 300 крб., 20 аршин холста на 300 крб.

Луценко Олексії Дем'янович – взято налічними грішми 2000 крб., коня на 1500 крб., кобилу на 3000 крб.

Винокур Савва – взято коня на 3000 крб.

Воловик Олександр – взято налічними грішми 1600 крб.

Гельмязівська волость

Лисенко Андрій – взято проходящими совітськими військами мерина на 5000 крб.

Півень Данило – взято 2 мерини на 12000 крб.

Дахнівський Яків – взято кобилу на 10000 крб., три мерини на 8000 крб., свиню на 4000 крб.

Барчан Іван – взята кобила на 3000 крб.

Горбач Михайло – взято три мерини на 7000 крб.

Копил Іван – взята кобила на 3600 крб.

Кривенко Костянтин – взятий мерин на 3500 крб.

Кононенко Іван – взята кобила на 3000 крб.

Гриб Кирило – взятий кінь на 2000 крб.

Боярка Яким – взятий мерин на 600 крб.

Самофал Михайло – взятий мерин на 300 крб.

Вертиполох Іван – взятий мерин на 700 крб.

Сердюк Тихон – взятий мерин на 500 крб.

Стефанович Сергій – взятий мерин на 500 крб.

Вертиполох Павло – взятий мерин на 450 крб.

Чорнобаївська волость

Голиш Трохим – взятий проходящими совітськими військами кінь на 2000 крб.

Додор Грицько – взятий кінь на 1000 крб

Чигрина Ананій – взятий кінь на 2000 крб.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 2, спр. 1. Арк. 123

Телеграфь (рукописна) Золотоноша Исполкому

Копия Чрезвычайной комиссии от имени Бригады протестую против ареста красноармейца моей бригады выбранный по предложению исполкома.

Комиссию по очистке советских граждан и категорически требую немедленно их освобождения в противном случае за последствия не отвечаю.

Богунский.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 2, спр. 1. Арк. 31, 32.

Виписка із протоколу №4

Засідання Золотоніського Повітового Виконавчого Комітету Рад робітничих, крестьянських та червонокозацьких депутатів.

3 квітня 1919 р.

Головував Ємець

Члени: Жмурко, Дерев'янко, Лобунець, Підкамінський, Федина і др.

Були представники від кожної сотні Золотоніського полку.

Питання

Резолюції.

Завідуючий відділом освіти т. Федина робить заяву про те, що військовий комісар хоче забрать помешкання хлопячої гімназії під шпиталь. Т. Федина просив не чіпати гімназії, позаяк це буде шкодить справі освіти. Т. Військовий комісар настоює на тім, аби йому була представлена гімназія під шпиталь позаяк нема підходящого помешкання...

Вноситься пропозиція про те, аби було утворено комісію для очистки в установах всіх служащих контрреволюціонерів.

Постановили:

По розумітись завідуючому відділом освіти Воєнному і лікарю Богдановському.

Утворити комісію із представників від кожної сотні, 2 від виконкому та 2 від робочих.

Виконком лічучись з бездокірним революційним і бойовим стажем т. Богунського знаходить, що перебування його в недобрій місцевості

викликано потребами його бригади, виказує йому своє довір'я і жде його негайного повернення в Золотоношу, щоб приступить до виконання наказу т. Худякова та Антонова.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 15. Арк. 136.

Приказ №24

До сведения Чигиринского Уездного Исполнительного Комитета дошло, что в с. Сосновке Цветнянской волости, несмотря на принимаемые местным Комитетом бедноты меры, в широком размере практикуется агитация предпринятия местными кулаками против законных распоряжений Уездного Исполнительного Комитета, а также против приказов местного комитета бедноты, при этом в такой форме, что допускается осмеивание распоряжений власти.

Подобного рода поступки не могут быть допустимы, так как вредят Советской власти, а посему Чигиринский Уездный Исполком приказывает:

1) беспрекословно подчинятся всем приказам и распоряжениям Уездного Исполкома, местного Комитета бедноты и прочих Советских учреждений.
2) Виновных в этом лиц немедленно АРЕСТОВЫВАТЬ и присылать в г. Чигирин для предания суду Революционного Трибунала и ответственности в самом широком размере.

Чигиринский Уездный Исполнительный Комитет
17 апреля 1919 года
г. Чигирин.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 15. Арк. 193

У.С.С.Р.
Надзвичайна комісія
По боротьбі з контрреволюцією
Частина контрревол.
24 квітня 1919 р.
Ч. 1973
м. Чигирин на Київщині

В Чигиринський Повітовий Ісполком

Надсилаюче при цім доклад про Златопольський конфлікт добавляю, що негайно треба по обсуджені цього вопроса війти в згоду з Військовим Комісаром, щоб він командірував чоловік 100 в Златополь задля возстановлення твердої Совітської влади на чолі волостного ІСПОЛКОМА, а також для припинення анархічних виступів в тім районі. Мною посилається Чрезвичайна комісія, котра повинна обіпертись на відому силу і вичистить весь район від контрреволюційного елементу, а також необхідно заарештувать винуватців у розстрілі наших червоноармійців.

З цею справою треба поторопитись і на засідання покликати військового комісара.

Голова Комісії (підпис).
Секретар (підпис).

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22. Арк. 204.

В. Экстренно

Телефонограма №572
Уездному исполкому

Златопольский Волостной Исполком доносит, что 2 сего мая около 10 часов утра село Листопадово въехал отряд кавалерии около 25 человек во главе председателя Новомиргородской чрезвычайной комиссии Синельникова который объявил сельскому Исполкому арест потребовав выдачи бандитов и оружия, а если таковые требования не будут выполнены, то сельский Исполком остается заложником. Завязалась перестрелка и названый отряд ушел по направлению Шполянской дороги. После ухода отряда вооруженная банда села Листопадово делала налет на местечко Златополь открыла стрельбу разгромила местечковый совет и несколько магазинов есть убиты и ранены из населения. Затем ночь 3 мая в начале третьего часу утра налет повторился где и оказались опять жертвы и стрельба беспрерывно продолжается.

3 мая 1919 года
Исполком.»

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22. Арк. 224-225.

До Центрального Виконавчого Комітету Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів

Чигиринського Повітового Виконавчого Комітету
Доклад

О становищі Чигиринського повіту в зв'язку з авантюрою Григорієва.

З самого початку большовитського перевороту на Чигиринщині носились різноманітні слухи про армію Грігорієва, котра даже допомогла в той момент вигнати Петлюровську банду з повіту, слухи зв'язані трохи з національним вопросом, але як війська, так і влада відносилась до нього як до союзника, котрий йшов проти Петлюри та за Радянську владу. Замірів його передбачить не можна було, але контрреволюційний елемент не спав і весь час не покладаючи рук працював в розповсюдженні за Григорієва самих підбурюючих темне населення слухів, що вся армія його складається виключно з Українців і що він завоював у населення саму широку увагу до нього, а особисто, коли контрреволюціонери розповсюдили злостні і провокаційні слухи за комуну, то тоді яке офіцерство і інтелігенція були до того часу пасивними, прийнялись за широку пропоганду легенд за Григорієва і прихилили на свій бік кулачество. В той час ще не була знищена цілком банда в повіті так званого Чучупаки, котра містилася в лісі в Холодному яру. Тоді той самий Чучупака став

стягать свої сили до Яру і після Повітового З'їзду Ради 10, 11, 12 квітня він підняв повстання проти комуни та Совіцької Влади за самостійність, але був розбитий нашими червоноармійцями до шпенту і розігнан. Відкритого виступу Григорієва тоді проти існуючої влади не було, але носились страшенні слухи, що армія його на юзі розгонить Ч. К. і робить жидівські погроми.

З самого початку травня слухи ще дужче посилились і армія Григорієва уже оточила Чигиринський повіт, зайняла Александрію, Черкаси, Смілу, Фундуклеєвку. В той самий момент зроблено погром в м. Золотоноші, де виникла страшна картина, зроблена селянами і, незважаючи на те, що туди прибули отряди Григорієва, вони не припинили різні, а зостались нейтральними. Тоді ясно стало видно, що таке з себе представляє сам Григорієв, а також його армія. Контрреволюціонери встигли розложить за цей весь час і наш, так званий караульний батальйон, котрий дивився на погром, як на що небуть нормальне і сам бажав теж того, але Ісполком крипився до останнього часу і здержував всю масу. Становище Ісполкому в той момент стало страшенно поганим, позаяк оточені були з усіх боків бандитами Григорієва і повне розложення серед війська, дякуючи невідповідальному командному составу, приходилось виходить із тяжкого становища дуже трудно. Числа 7–8 травня Григорієв викинув Універсал, которій розповсюджувався з м. Златополь і на Чигирин. Універсал раніше попав до червоноармійців і Ісполком ще нічого не знав, як козаки уже обсудили і приєднались до Універсалу. Числа 10–11 травня було зізвано спільно засідання членів Повітового Ісполкому, де були біженці Черкаського Ісполкому і тоді, бачучи, що нема ніякого виходу, ухвалили оголосити Ісполком розпущеним і зібрати тимчасовий Ревком із 3 чоловік, в склад котрого ввійшли члени бувшого Ісполкома У.С.Р.К. і один С.Р., так звавшийся лівим, Дзигарь, котрий напослідок ізмінив, предав всіх членів Ісполкома, ограбував всю канцелярію Ісполкома, Казначейство і приєднався до банд Григорієва. В той самий день, коли Ісполком був розпущений, універсал Григорієва червоноармійцями був признаний і вони згідно його й по наусківанню командного состава рішили робить переворот і вечером 11 травня відкрито виступили і заарештували раніше розгромив Ч.К., зірвали вивіску комітету партії комуністів-більшовиків і заявили Ревкому, що вони цілком підтримують Універсал Григорієва і не остановляться ні перед чим приводить до виконанння параграфи Універсалу. З 11 на 12 травня налетіла перша банда Григорієва під проводом Вівчаренко в кількості 200 чоловік, котрі незважаючи на те, що наш караульний батальйон приєднався, частину роззброїли і зняли всі пости наші, поставивши свої і зачинивши всю чрезвичайку, а також Предсідателя і його товариша большовиків-комуністів в тюрму. Коли наші козаки побачили, що у них отбирають кулемети, то требують зараз же жалування, тоді коли наші не получали, а також дякуючи енергійним членам Ісполкома, котрі за цей короткий час успіли влиться в масу і розложити їх в другім напрямку проти банд Григорієва, вони обурились і не вважаючи на те, що їх було у половину менше, частину обеззброїли і перетопили у Тясмині, а остання частина утікла разом з Вівчаренком. За час перебування банди Вічаренко, вибрані члени Ревкома були заарештовані і побиті. Коли

цю банду ми успіли розігнать, а в той час контрреволюціонери підняли високо свої голови і розігнаний раніше Чучупака знов став організовувати банду і в той час Радянські війська підоспіли і вибили його з Черкас і постидно біжучи з 2,5 тисячною бандою Григорієвців і захопив знову Чигирин і тут уже така кількість війська не могла здержати його і відступила в ліс з гарматою і видержала в с. Яничі сутковий бій. В той час був уже переобраний знову Ревком і вибрано так звану Революційну Раду, в склад котрої увійшов тільки зрадник Радянської влади Дзигарь, котрий открито пішов з ними грати в одну дудку і предавати всіх чесних працівників Радянської влади до рук контрреволюціонерів. Все це время всі члени Ісполкому та більшовиків-комуністів були зі зброєю в руках в лісі згуртовані і коли була вже взята Олександрія, то тоді займавша Чигирин банда Григорієва виступила з Чигирина, а так званий Холодний яр в ліс і туди стали згуртовуватися всі контрреволюційні сили, втім числі і всі бувші заарештовані і випущені ними елементи, де згуртовалось їх тисяч до 3-х. Виходячи з Чигирина банда Григорієва за приводом зрадника Дзигаря ограбувала м. Чигирин поголовно, заграбувала готову шкіру, борошно все забрато, всі гроші скарбниці і побито багато жидівського населення, тисячі семейств, котрі зосталися голі і голодні. Ограбовані коні бідного населення і даже коні пожарної команди. Город після виходу банди зостався голий і голодний, в скарбниці не зосталося ні копійки грошей і при таких умовах виконавчий комітет 6 сього червня вступив до виконання своїх обов'язків на повних обвалинах, не маючи ні одного пера, ні листа паперу. Становище в повіті не спокійне, позаяк ще не ліквідовані і кругом позіції. В однім місці банда котра б'ється проти Радянських військ складається з 3–4 тисяч, і в другім місті до 1000 чоловік, котрі не сьогодні-завтра можуть знову захватати Чигирин, позаяк реальної сили немає зовсім, а також і та мала частина не одержувала коштів і зовсім немає чим піддержатись, а тому посилаючи делегата Ісполкому з докладом, Чигиринський Повітовий Ісполком прохає Губерніяльний Ісполком вжити всіх заходів, аби було забезпечено грішми, аби можна було забезпечити зовсім обездолене населення і вигнане на шлях голе і голодне, а також підтримати війська і знову можна було почати роботу по відділкам Ісполкома розігнаннім і розграбованнім. Крім цього необхідно дати інформації, як поступить з Повітовою Ч.К., котра зовсім скасована і носяться слухи, що наказом ЦК вони скасуються, то кому передати відповідальну роботу. Ісполком вступив до виконання своїх обов'язків тільки дякуючи абсолютну відсутності влади, але без грошової піддержки працювати неможливо ні одного дня. Надіємось, що наші делегати будуть задоволені в першу чергу всім необхідним для існування Радянської влади і до того часу ми зуміємо удержатись на своїх місцях, напружуючи енергію в такий скрутний час, коли нічим не забезпечені від погрожуючого насову знову банд, котріх до цього не вважаючи на те, що приймаються самі рішучі заходи, ліквідувати не прийшлося і зараз ідуть бої кругом самого Чигирина. Населення города і повіту чекає від нас великої піддержки, котру ми повинні оказати їм в першу чергу. Город в сучасний момент знаходиться в самім критичнім становищі, а також є і містечка зовсім спалені-розграбовані і їм теж необхідна піддержка. Удержка влади і

спасіння завойованої революції в найтяжчий момент залежить від скорішої грошової і речової піддержки центра.

Требування на одержування коштів, канцелярського приладдя та інших речей прикладається окремо і просимо вислати свій караул для сопроводження.

С подлинным верно:
Председатель Исполкома (підпис).
Сверял: Секретарь (підпис).

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22. Арк. 226 .

Воззвание

От имени повстанческого отряда обращаемся к населению Чигиринского уезда с просьбой сохранять спокойствие и порядок вполне доверяя нам как честным повстанцам, поднявшим знамя повстання против авантюристов «Раковского и К», узурпировавших права крестьян и рабочих.

Теперь, когда настал конец долготерпению обманываемого народа, мы просим Вас, граждане, отнеситесь сознательно к тому, что совершается сейчас на земле, облитой Вашим потом и кровью ваших сынов.

Просим понять, что истинно свободной и светлой Ваша жизнь будет только тогда, когда Вы решительно покончите с людьми, спекулирующими Вашей свободой, правами и жизнью.

Беритесь за оружие все, кто умеет владеть им.

Объясняйте, говорите правду обманутым, сбитым с толку лживыми словами и обещаниями.

Помогайте повстанцам всем, чем можете – это ваши сыны, отдающие жизнь за Вашу волю, счастье и безопасность.

Мы, повстанцы, идущие рука об руку со всеми повстанческими отрядами на Украине, выполняя их план освобождения Украинского народу, обращаемся к Вам с призывом в этот час, который пробил над Украинской землею, час борьбы, сделайте каждый, что сможете для спасения завоеваний революции, и тогда победа будет за нами.

20 мая 1919 года
Информационное бюро при
Повстанческом отряде назв. Ивана Сирка.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22 Арк. 227

ТОВАРИЩИ КРАСНОАРМЕЙЦЫ И СЕЛЯНЕ!

Атаманы партизанов Григорьев, Уваров и другие являются противниками коммуны, еврейской власти, но никогда не шли и не идут против советской власти. Все, что вам говорят коммунисты и жидовские ставленники про атаманов партизанских отрядов – сущая ложь, распускаемая с злым умыслом: они в бессильной злобе прибегают ко всяким способам, чтобы подорвать доверие красной армии, селян и отрядов,

которые признают и поддерживают советскую власть, но не хотят коммуны и чрезвычаек. Вот только чего хотят Григорьевские партиазны. – Атаман Григорьев – не «Пан гетьман», его помощники – не «гетьманские министры», а люди искренно любящие народ и желающие только хорошей, независимой человеческой жизни. Украина настолько велика и богата, что везде сумеет без посторонней помощи, которую навязывает ей Великороссия и жиды, которым выгодно, чтобы мы шли брат на брата с оружием в руках. Товарищи! Вспомните заветы Христа, оставьте братоубийственную войну и возьмемся все, каждый за свою работу, а кто препятствует спокойной жизни народа, тот враг его.

Нам не нужно тех людей, которые стремятся к власти ради своих выгод, пусть управляет своей страной сам народ, через своих выборных, честных граждан, которым дорога родина и покой народа.

Вот чего хотят Григорьевские отряды.

Штаб особого боевого атамана Уварова.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 2, спр. 1.
Арк. 137 + зв.

Копия

ПОЛТАВА. ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГУБЧЕКА
Золотоноша 27.05

Препровождая при сем копию телеграммы Сиппельчаса: Золотоноша Предревкома Емцу ваши сведения не правильны, Скрытник ворвался двумя вооруженными казаками на квартиру тов. Рындина требуя немедленной выдачи Сиппельчаса грабил ею вещи гнался с револьвером за ним искал в сараях погребах. Это все свидетельствуют следующие лица Рындин его жена владельцы квартиры Атаманенко, Грозинский, Гетало, Кошкин и другие установлено что тов. Белицкий Монастырский Вишневский арестованы казаками Богунского. Затем вы совершенно неправильно информируете квартиры тов. Рындина, Подкаменского, Сиппельчаса, Авенова, Шишкова разгромлены именно казаками Богунского. Предлагаем информировать ежедневно о всех событиях уезде особотделу при Губчеке.

Зав. особотделом Сиппельчас.

Прошу принять наконец меры против губительной работы услужливых дураков революции во имя общего святого дела. Поймите, что разлагать Красную армию данный момент преступней, чем выступать против открыто.

Начальник особой Приднепровской бригады Богунского Орловский.

М. п. С подлинным верно (подпись).

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 22.
Арк. 231.

ВІДОЗВА

В тяжкий час більшовицько-комуністичної обдирації нашого краю, багато з'явилося у нас на Вкраїні душогубів-здирників, які примкнули

до «комунального» обдирання природних багатств України, примкнули до тих, які знищили народні права і вмінили тільки право дужчого, право зброї і насильства, і горе було тому, хто вставав не зі зброєю, а з святим словом, проти неправди, проти гнобительства і тиранства. Їх катували, розстрілювали, вішали, топили і знущанням їх не було краю.

Але кращі сини волі пригніченого працюючого люду голосно гукнули селянству: «Всі до зброї, всі на захист вашої волі і добробуту», і селянство почуло їх рідний поклик, і дало їм любих синів своїх, дало зброю, дало все, що було необхідним задля впертої боротьби за ЗЕМЛЮ і ВОЛЮ.

Тепер, коли вся Україна охоплена повстанцями проти своїх гнобителів Раковського і Ко, і коли партизанські загони налічують в собі десятки тисяч борців, і коли це військо розташувалось на Чигиринщині і інших місцях України, наш батько отаман Незвієнко і його штаб Холодного Яру закликає всіх до спокою і порядку, прохає все селянство допомагати йому і його козакам в його творчій роботі визволення українського народу від насильників його волі. Допомагати всім, хто чим може: хто зброєю, хто продуктами і фуражем, ба тільки тоді будуть міцні та дужі ваші селянські отряди, коли вони будуть мати вашу підмогу, коли вони будуть зупиратись на величезну армію селянства. Ваші сини, оборонці Вашої волі вірять у вашу допомогу. Ви вірте своїм синам, вони не покладуть зброї доти, доки не знищать ворога, посягаючого на наше вільне, трудове, селянське життя. Вони, бачучи вашу одностайність, будуть боротись до останньої каплі крові за свою облиту потом і кров'ю землю, за свій святий мирний труд.

Геть же невчасну «комуну».

Геть ледарів, дармоїдів єдиної сім'ї працюючих.

Всі, як один, вставайте з допомогою нашому батькові отаману і вірте, що права ваші будуть забезпечені і над нашими селами засяє яскраве сонце спокою і кращого вільного життя.

Нехай живе червоне козацтво.

Інформаційне бюро штабу отамана
Холодного Яру.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1 спр. 22
Арк. 228

ВІДОМОСТІ ВІД 5 ЧЕРВНЯ (Іюня)

Вчора нашими козаками були розвиті операції удачним наступом на Осоту. Бувші там комуністи з Радянського полка разом з другими частинами примушені були у безпорядкові утікать. Нами захоплено два кулемета, 20 коней, обозну повозку і багато другого військового майна, а також 20 полонених, які думають, що їхні війська дезорганізовані через те, що в їх військах багато жидів і китайців; їм казали, що в Холодому Яру є банда, яка складається із 30-ти чоловік. В Черкасах комуністи розповсюджують, що будто отаман Уваров убитий, а також і з його банди 1000 чоловік, останні

розбиті і розігнані; розповсюджують брехливі чутки, що будто вони забрали у атамана Уварова 4 броньовики і т. д. В Черкасах чрезвичайка переіменована в Красну доску. В тім же городі і околиці його комуністами оголошена мобілізація старшин, які розбігаються по лісах, а до мобілізації ніхто не являється; у населення забрали увесь хліб, а підвоз до гор. заборонили; по селах хліб реквізірують по 10 карб, за пуд; в с. Леськи видають григорієвців Куцов Василь і Кирило Самойленко. В Черкасах Карпенко мобілізує все єврейське населення, у селах комуністи реквізують без всякої виплати усі продукти, фураж, збирають сільські сходки і обставляють їх кулеметами, насильно заставляють селян признавать комуну. Селянство проти комуни.

Інформаційне бюро загону Холодного Яру.

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61. арк. 1.

ВОЄННАЯ
внеочереди

Кременчуг.

Бульварные казармы 3 боевого участка начальнику участка Командиру 31 стрелкового полка.

1) На телефонограмму №1 сообщаю, что в городе Золотоноше расквартирована кроме подчиненной Комиссариату одной караульной роты особая Приднепровская бригада тов. Богунского, которая входит в состав второй дивизии. Число штыков бригады неизвестно, так как Штаб последней этих сведений мне не сообщает.

2) По имеющимся у меня сведениям в районе уезда Григорьевских банд нет.

3) Все оружие, согласно неоднократных распоряжений населением снесено и имеется ли где-нибудь у населения сел спрятанное оружие – сведений пока у меня нет.

4) О состоянии бригады Богунского никаких сведений сообщать не имею возможности ввиду того, что Штаб Богунского в сообщении мне каких бы то ни было сведений, ввиду своей не подчинённости отказывает.

Золотоношский Уездвоенком (підпис).

15 июня 1919 г.

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61. Арк. 4.

ТЕЛЕФОНОГРАММА

Всім волостным военным Комиссарам Золотоношского уезда, Ввиду нахождения Золотоношского уезда на военном положении приказываю ежедневно обязательно 10 часам утра по телефону доносить о состоянии волости: в политическом отношении, настроении сел и деревень, о прохождении ли появлении каких либо войск и вообще вооруженных отрядов, о грабежах убийствах и вообще о всех серьезных

случаях случившихся по волости в течении суток. Кроме того, войти в тесную связь с соседними волостными военными Комиссарами так как это кроме необходимо для борьбы с бандитами хотя по волости и спокойно но донесение необходимо ежедневно.

В. р. И. д. Уездвоенкома (підпис).

22 июня 1919 г.

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61. Арк. 86.

ТЕЛЕФОНОГРАММА №274

Золотоношскому Военному Комиссариату.

В Жовнинской волости спокойно, деревенский военком по телефону сообщил о замеченной на Днепре банду из восьми человек всеобщее двигавшееся лодкой направление Кременчуг. Для задержания которой я командировал казаков милицию к Днепру за Воинскую Греблю казаки еще не возвратились. Настроение селян бодрее.

Жовнинский военный Комиссар Старик 27 июня 1919 года.

Доклад

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №261. арк. 362.

Комиссару 28.06.

СТАРО-КОВРАЙСКОЕ КУЛЬТУРНОЕ СОВЕТСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

I Украинского Советскогб полка 4 эскадрона документов никаких не предъявили, ворвались в конюшни, взяли 5 племенных жеребцов, 3 племенных кобылы взяли одного племенного бугая, шесть кабанов, корову тельную, восемь штук двухлетних телок, три быка однолетних, шесть телек однолетних, седло казачье, шесть недоузков (кантароки), две ременных посторонки, один потник и одну бараницу. Два хомута (полная запряжка) четыре штуки вожжей, две ременные шлеи, две шлеи пеньковые, обитые кожей, уехали на Велико-Буромску. Скот погнали на Самовицы. Их штаб стоит в Самовицах Мойсенской волости, а в Митьках и в Панском стоят солдаты.

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, од. зб. №61. Арк. 380.

Копия

Полтава, Губвоенкому, копии отделу управления исполкома, Заведывающему Инструкторским Отделом Павлову, Отдел Ревсовета Сипельгасу. Кременчуг Командующему 3 боевым участком. Денкову. Переяслав Пирятин Хорол Кременчуг Лубны Уезд военкомам.

Сообщая что районе Кропивненской Меликовской Мойсенской Ирклиевской и Велико-Буремской волостей проходом расположился первый Советский полк который самочинно производит реквизиции скота лошадей другого имущества даже не останавливаясь перед реквизицией племенного скота из Советских культурных хозяйств и

забирает лошадей из жаток у крестьян точка Командиру полка послана делегация от Исполкома для переговоров остальной части уезда спокойно и уборка урожая происходит успешно.

Уездвоенком (подпись).

26 июля 1919,

г. Золотоноша.

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61. Арк. 401.

Черкассы

ШТАБ 9 КАВАЛЕРИЙСКОЙ ДИВИЗИИ

Сообщаю что мною 26 июля послана телеграмма Полтава Губвоенкому следующего содержания от волостных Военкомов получаю донесения о бесчинствах творимых красноармейцами первого Украинского конного полка девятой кавалерийской дивизии. Красноармейцы отнимают фураж запятая скот племенных жеребцов и кобыл разоряя культурные советские хозяйства. Об этом мною сообщено Командиру 2 Кавалерийского полка для принятия мер недопущения бесчинства. Донося этом прошу побудить штаб кавалерийской дивизии принятию соответствующих мер. Поведение красноармейцев конных частей девятой дивизии вообще неудовлетворительное.

Уездвоенком (підпис).

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61 арк. 417.

В ВОЕНКОМ
СВОДКА О ПОЛОЖЕНИИ ЗОЛОТОНОШСКОГО УЕЗДА
за 28 июля 1919 года.

Кропивна. 27 июля днем приехало вс. Деньги 17 казаков и хотели взять 7 лошадей, но военный комиссар Кропивненской вол. И Председатель Исполкома запретили комитету давать лошади, они записали фамилию военного комиссара и Председателя, сказавши, что приедут два эскадрона и село поставят вверх ногами, взяли у евреев несколько пар белья и уехали. В село Богушкову Слободку 27 июля приехало 5 казаков, забрали у Павла Данилевского последнюю одежду, вывели его на площадь и начали бить прикладами. Данилевский есть член коммунистической ячейки с. Богушкова Слободка. У Андрея Калашника и Иосифа Ризака взяли всю лучшую одежду, некоторые селяне заступились за обиженных, казаки заявили, что кто будет защищать Данилевского, Калашника и Ризака, то завтра приедем и всех выбьем, а сегодня, 28 июля, приехало 7 человек и насильно забирают 7 лошадей. Кропивненский волостной исполком сообщает, что согласно предписаниям, ими ежедневно с 24 июля высылаются рабочие для постройки окопных укреплений за селом Богушковой Слободкой со всех сел Кропивненской волости. Рабочие высылаются по установленной очереди и в таком количестве:

От села Кропивны 30 человек, Деньги – 40, Богушковой Слободки – 50, деревни Сербиновки – 15, деревни Малиевки – 12, села Крупского – 30, дер. Цымковки – 3, хут. Хвылево-Сорочиного – 15. Высылка еще продолжается. По сообщению Мейсинской волости в селе Самовцах стоит Кавалерия. На мобилизацию 28 июля явилось 344 человека. Принято 233, на испытание 14 и уволено по болезни 97. Остальные без существенных перемен.

Заведующий Информационно-Инструкторским подотделом (підпис).

Столоначальник информации (підпис).

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 2, спр. 1. Арк. 151.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1919 года, июля, 29 дня.

Я, следователь управления особого отдела, рассмотрев дело по обвинению в измене советской власти нижеследующими лицами во главе Правительственных учреждений и войсковых боевых единиц, а именно:

1. Грудницкий (председатель Золотоношского исполкома).
2. Ведула (Начальник Бригады Богунского).
3. Борец (Старший Адъютант штаба Богунского).
4. Лебедь (Член исполкома).
5. Бондарь (Член исполкома).
6. Богунский (Атаман – Командир Бригады).
7. Антоненко (Сотрудник Штаба Богунского).
8. Дубровский (Сотрудник Штаба Богунского).
9. Евтушенко-Янчук (Тов. Председ. Исполкома).
10. Склюренко (Член Коллегии Золотоноской Ч.К.).
11. Погребной (Красноармеец бриг. Богунского).
12. Куценко (красноармеец Бригады Богунского).
13. Гайдамака (Занимал ком. Долж. в бриг. Богунского).
14. Лопаткин (Занимал ком. Долж. в бриг. Богунского).
15. Чумаченко (Комиссар почт. і телеграф. в Золотоноше).
16. Храпко (Уезд. Военком).
17. Шандра (Занимал Ком. Долж. в бриг Богунского).
18. Воротняк (Бухгалтер исполкома).
19. Ковба (Занимал долж. в бриг. Богунского).
20. Скрыпин (Занимал долж. в бриг. Богунского).
21. Сердюк (Занимал долж. в бриг. Богунского).
22. Раенко (Занимал долж. в бриг. Богунского).
23. Калиберда (Занимал долж. в бриг. Богунского).
24. Добровский (Занимал долж. в бриг. Богунского).

Нашел, что перечисленные лица вполне уличаются в приписанном им преступлении данными дознания, но почему то до сего времени не задержаны, а лишь одно дело Особым отделом Полтавской Губ Ч.К. препровождено на рассмотрение, а поэтому полагал бы: всех указанных лиц подвергнуть немедленному заведению след, дела и передачей

их под подсудности, для привлечения к законной ответственности, как изменников Советской Власти.

Следователь (подпись).
Ст. следователь (подпись).
Утверждаю
Зав. Управлением Особого Отдела (подпись).

ДАЧО, ф. Р-1667, оп. 1, спр. №61 арк. 483.

Августа 5 дня 1919 г.
м. Золотоноша
на Полтавщині

В ВОЕНКОМ
Сводка о положении в Золотоношском уезде за 4-е августа 1919 г.

Кропивенский Волостной Исполком сообщает, что через Кропивну, на Золотоношу проезжал обоз 2 Золотоношского полка с казаками и обратно из Золотоноши на Ирклиев. Бесчинства войска не производили. Еремеевский волостной исполком сообщает: настроение в волости тревожное, ввиду того, что проходящими через село частями войск и отдельными казаками производится реквизиция всего, что только попадется под руки, особенно у населения, живущего в степу, в также в евреев, у которых забирают все, что есть и производят насилия. Еврейское население бежит куда вздумается. 2 августа вечером, в село Гельмязово прибыл Лопаткин с отрядом казаков до 700 человек и обозом. 3 августа он собрал митинг, на котором объявил, что он оставил фронт, будучи не в согласии с коммунистами. В полдня последовали пулеметные выстрелы со стороны Золотоноши, каковыми легко ранены две девочки. Кто стрелял, неизвестно. Того-же 3-го августа ночью отряд Лопаткина выбил из Гельмязова по направлению Канева или Переяслава.

4-го августа прибыли 20 казаков и спрашивали, где отряд Лопаткина, так как они следуют за ним. Точных сведений из исполкома они не получили. Куда отправились неизвестно. Прорываются также одиночные верховые, которые не останавливаясь, идут дальше. О прибытии Лопаткина не было своевременно сообщено в отдел, потому и телефон и пути были заняты Лопаткиным. С волостей: Богодуховской, Белоусовской, Чернобаевской, Великобуремской сведений не получено, так как приходившими войсками сняты телефоны.

Заведующий Информациоцно-Инструкторским подотделом (підпис).
Столоначальник Информации (підпис).

Денікінська газета «Черкасский листокъ» №5 среда, 28 августа 1919 года.

О ГОСУДАРСТВЕННОМ ЯЗЫКЕ
ПРИКАЗЪ
По войскамъ группы Кіевского направления №416

15 августа 1919 года, ст. Борисполь

Объявляю для всеобщего сведения приказ Главнокомандующего.

Доблестью и кровью Армии одна за другой освобождаются Русскія области от ига безумцев и предателей, давших обманутому народу рабство вместо счастья и свободы. К древнему Кіеву, матери городов Русских, приближаются полки в неудержимом стремлении вернуть русскому народу утраченное им единство, без которого великий русский народ, обессиленный и раздробленный, теряя молодые поколения в братоубийственных междоусобицах, не в силах был отстоять свою независимость, то единство, без которого немыслима полная и правильная хозяйственная жизнь, когда Север и Юго-Восток и Запад обширной Державы, в свободном обмене, несут друг другу все, чем богат каждый край, каждая область.

В виду сего, в основу устроения областей юга России будет положено начало самоуправления и децентрализации, при непременном уважении к жизненным особенностям местного быта.

Объявляю государственным языком на всем пространстве России язык Русскій, но считаю совершенно недопустимым и запрещаю преследование малорусского языка; каждый может говорить в местных учреждениях, земствах, присутственных местах и в суде по малорусски. Частные школы, содержимые на частные средства, могут вести преподавание на каком угодно языке; в казенных школах, если найдутся желающие, могут быть учреждаемы уроки малорусского народного языка, в классических образцах и в первые годы обучения в начальной школе, для облегчения учащимися усвоения первых начатковъ знания.

Равным образом не будет никаких ограничений в отношении малорусского языка в печати. То единство, без которого не создалась бы мощная русская речь в равной доле создано вековыми усилиями Киева, Москвы, Петрограда.

Желая обезсилить Русское Государство, прежде чем объявлять войну, немцы задолго до 1914 года стремились разрушить выкованное в тяжелой борьбе единство русского племени. С этой целью ими поддерживалось и раздувалось на юге России движение, поставившее себе целью отделение от России ее девяти южных губерний под именем «украинской державы». Стремление отторгнуть от России малорусскую ветвь русского народа не оставлено и поныне. Белые ставленники немцев – Петлюра и его соратники, положившие начало расчленению России, продолжают и теперь совершать свое злое дело по созданию самостоятельной украинской державы в борьбе против возрождения единой России.

Однако же, от измеснического движения, направленного к разделу России, необходимо отличать деятельность, внушенную любовью к родному языку.

Промыслом Божием областям юга России предсказаны высокая честь и великая ответственность стать опорой и источником сил для армій, самоотерженно идущих на подвигъ, – востановление Единой России.

В борьбе за Единую и Неделимую Россию, я призываю всехъ верных сыновъ Родины к деятельной поддержке армий, несущей из из страдавшемуся народу избавление отъ большевитского ига.

Пусть все, кому дороги счастье и величиеРодины и успехъ нашихъ армий, въ ихъ неудержимомъ порыве къ серцу России – Москвъ, неустанно работаютъ надъ созданиемъ и укреплениемъ тылу прочной опоры для бойцовъ сражающихся на фронтъ за Величие и Единство России, 12 августа 1919 года, г. Таганрогъ.

Главнокомандующий вооружонными силами на югъ России генерал лейтенант Деникинъ.

Подлинный подпись:

Командующий войсками группы Киевского направления генерал лейтенант Юзефовичъ.

Съ подлинным верно:

За начальника штаба полковник Удовиченко.

БОГУНЦІ ПІДНЯЛИ ПОВСТАНИЯ

ГАЗЕТА «ИЗВЕСТІЯ» Золотоношского исполкома и парткома №115 Август 1919 г.

Всем Волостным Исполнительным Комитетам Золотоношского уезда.

Золотоношский Уездный Исполнительный Комитет Совета рабочих Солдатских и Крестьянских Депутатов предписывает Волостным Исполкомам и сельским комитетам бедноты оповестить население уезда о нижеследующем:

1) Организовавшаяся сначала возрастания против Гетьмана бригада имени Богунского, будучи спровоцирована буржуазными агентами, самовольно оставила фронт в Константивоградском направлении и прибыла на территорию уезда.

2) Командир бывшего I Золотоношкого полка Лопаткин (чиновник военного времени при Николае «кровавом»), пользуясь темнотой и политической незрелостью меньшинства людей бывшей бригады, увлек их за собою и, пройдя из Буромки через Богодуховку и Драбово и остановившись в Гельмязеве, изменил делу революции и выступил против советской власти, имея ввиду соединиться с Зеленым и Петлюрою. За такое деяние провокации Лопаткин правительством будет объявлен вне закона.

По пути в Гельмязов он сломал телефонные аппараты, резал провода, своею бандою громил и грабил поселения, а в Буромке расстрелял оставшегося верным революции начальника штаба бригады Богунского т. Орловского.

3) За изменником Лопаткиным, кроме обманутых красноармейцев пошло и некоторое кулачество, которому, как и всякому буржую,

ненавистна советская власть. Мятежник Лопаткин, безусловно будет сокрушен ударом верных Советской власти червоноармейцев.

4) По распоряжению Рабоче – Крестьянского Правительства, бригада Богунского больше существовать, как самовольно оставившая фронт, не будет. Красноармейцы этой бригады, разошедшиеся по домам, по объявленным сего должны явиться с оружием в распоряжение Золотоношского Уездного Военного Комиссара, для направления в войсковые части, не позже 10 августа и тогда все то, что им ставиться в вину за оставление фронта, будет прощено; кто же не явится в указанный срок, будет объявлен дезертиром и предан суду военного полевого революционного трибунала.

5) Исполнительный институт предупреждает, что с неявившимися красноармейцами бригады Богунского будет самая беспощадная расправа как с бандитами, для вылова которых будут командированы чрезвычайно экспедиционные отряды.

Население же уезда, стоящие на советской платформе, для которого дороги завоевания революции, обязано всеми силами способствовать этим отрядам при вылове вооруженных дезертиров, обращающихся в бандитов.

Подлинную подписали:

Председатель Исполнительного комитета Емец.

Товарищ председателя Обушный

Особо-уполномоченный т. Троцкого (подпись).

ЗЛОЧИНИ ЧК

О ЧЕРКАССКОЙ «ЧЕ-КА»

При малейшем воспоминании из прошлого недалека в умах обывателей страшным кошмаром встает представление о действиях и Черкасской «ЧЕ-КА», зверски уничтоживших дорогих русскому обществу людей. Страх и цепенеющий ужас охватывает сердце истинного человека, способного представить себе все переживания несчастных жертв, на долю которых обрушилось незаслуженное обвинение страшных судей чрезвичайки.

«Контръ-ревилюционеръ...», «бандитъ...», буржуй – вотъ обвинения, за которые лучшие люди русского общества лишились дорогой жизни.

А варвары «интернационалисты», безжалостно снимая головы «свободным прикосновением» гражданам проповедовали:

– «Только терроромь возможно достижение укрепления власти.

Какой же власти, господа?.. Не той ли, что ежечасно вела к полному вандализму и царству необычной кучки варваров-разбойниковъ, обьединенныхъ однимъ проклятымъ лозунгомъ «Долой законы и морали»!

И без суда и по «суду» расстреливали по несколько человек в день.

В городе, как стало известно существовало три чрезвичайки: центральная, секретная и «береговая». При них насчитывалось до 200 агентов, среди которых были и «милые душки» – женщины.

Центральная «ЧЕ-КА» помещалась в городе по Александровской улице в доме г. Портяченко. Председателем которой был садист Карпенко, окруженный верными товарищами Савельевым, Теплицким и неведомыми никому «интернационалистами», готовыми в любой момент уничтожить сотни русских людей, против которых вела свое преследование дьявольская «ЧЕ-КА».

Массовые расстрелы производились на острове «Корчеватый», в тюрьме, в лесу и на берегах Днепра за железнодорожным мостом, преимущественно ночью, или в такое время, когда никто не ожидал услышать ружейный выстрел, чтобы лишний раз не взволновать запуганного обывателя.

Черный двор тюрьмы.

Это был своего рода Застенок, в котором производились «расследования» и допросы обвиняемых в контрреволюционном преступлении и в «бандитизме», за участие в партизанских отрядах, действовавших в свое время под командой Уварова. Поистине счастливый тот, кто вырвался живым из инквизиционной обстановки, созданной судьями «ЧЕ-КА».

Таких, правда, было немного, и если таковые сейчас в живых, то надо думать, что нервная система их в конец потрясена. Эти «счастливцы» – или галлюцинируют или, по меньшей мере, тупо соображают, что было с ними и где они побывали?..

Денікінська газета «Черкасский голос»
№9, пятница 20 сентября 1919 года.

1920 РІК

Погром і звірства денікінців в Черкасах 3 січня 1920 р.

Лица, прибывшие из Черкасс, передают об ужасном погроме, устроенном деникинцами над еврейским крестьянским населением города при их отступлении. В связи с приближением Красной Армии, добровольческие части, уходя из Черкасс, «становились по дороге между Черкассами и Смелой. В тот же день в город вошло несколько отдельных отрядов партизан. Добровальцы, узнав, про это, вернулись обратно в Черкассы и в течение всей ночи и последующего дня убивали и грабили евреев и крестьян, мстя последним за их поддержку партизан. Приближение к городу Красной Армии положило конец погрому. После 2-часового боя на улицах деникинцы были выбиты из Черкасс. Число жертв огромно. В городе нет ни одного уцелевшего дома.

«Вісті Київського губернського ревкому» №12, 3 січня 1920 р.

ІЗ ЗВЕДЕННЯ інформаційно-інструкторського підвідділу Київського губревкому про становище в Смілянській волості, Черкаського повіту, під час панування денікінців і після їх вигнання

1 лютого 1920 р.

... Во время властвования деникинцев Смелянский район пострадал от деникинцев, грабивших и избивавших крестьян. Было расстреляно до 40 человек, из них 20 партийных, и изнасиловано до 80 женщин. Касаясь земельного вопроса, деникинцы обещали начать в скором времени дележ земли, но появление собственников имений и экономий, забравших у крестьян землю, скоро раскрыли обман.

Подобные насилия, естественно, вызвали повстанчество в местности Холодний Яр, вблизи Смелы, куда и переехали оставшиеся в подполье сквирские партийные работники. Несмотря, однако, на их присутствие, лозунгом повстанцев била поддержка советской власти, но без коммуны. Оперировал также и самостийный отряд под предводительством офицера Чучупаки, незначительный по силам.

«Трудящі Черкащини в боротьбі за владу рад» – Черкаси. 1967. – С. 211-212.

ПОВІДОМДЕННЯ газети «Вісті ревкому Уманщини» про організацію комнезамів та сільськогосподарської прокатної станції у волостях Уманського повіту

19 серпня 1920 р.

Ладижинська волость. В с. Коржовій відбулося загальне зібрання комосу (комсомольського осередку), де (вирішено влаштувати читальню та допомогти організації прокатної станції хліборобського знаряддя. В районі волості панує спокій та лад. Розкладка хліба проводиться

гарно. Зараз в Ладижинці перебуває військовий загін, який переловлює злочинний елемент.

Трудящі Черкащини в боротьбі за владу рад. – Черкаси. 1967. – С. 254.
ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 49.
Арк. 23 (зворот). Арк. 33-34.

ИНСТРУКЦИЯ №7

I. Цель компании

1) Необходимо на деле произвести расследование села, необходимо на основе материального принципа углубить антагонизм между кулаком и незаможом, для чего нужно побудить комнезамы непосредственно взять у кулака разверстку, оружие, заложников с одной стороны, и с другой стороны наделить незаможного инвентарем и землей из отобранных у кулаков излишков.

2) Необходимо перед кулачеством поставить перспективы совершенной неизбежности выполнения всех приказов Советской власти, для чего требования предъявлять разумные и раз поставленные требования заставлять выполнять в указанный срок, во что бы то ни стало.

3) Необходимо помнить, что все попытки формальной организации комнезамов без одновременного вовлечения их во всю работу по борьбе с кулаком, обречены на неудачу; только комнезамы, рожденные на почве интенсивного нажима на кулака – и в первую голову в деле проведения продовольственной разверстки, окажутся жизненными. С другой стороны, вся Советская, в том числе и продовольственная работа на селе, не может быть проведена без непосредственного участия комнезамов и без интенсивной политработы. Задачи продовольственной и политической работы в деревне – это задача двуединая.

II. Задачи компании

Взять государственную разверстку, искоренить бандитизм, изъять оружие, изловить дезертиров, провести земельные мероприятия Советской власти, организовать Комнезамы и организовать комячейки.

III. Принципы работы

Вся работа должна вестись обязательно через Вол и Сельревкомы или тройки при живейшем участии Комнезамов, Пятихаток и Десятихаток – на которое возложить всю ответственность за проведение кампании.

IV. Организационные формы

1) Для проведения кампании в волостях и селах образуются Вол и Сельтройки: в волости – Предревкома, Предкомнезама, Представителя продоргана, в селе – Председьревкома, Предкомнезама, Представителя продорганов, а при отсутствии последнего – политработника либо второго представителя Комнезама.

Примечание: Там, где имеются рабочие продотряды и политотряды, Комиссары последних вводятся в Вол и Сельтройки в качестве четвертого члена.

V. План работы

1) Сроки выполнения требований должны быть поставлены на основании точного учета местных условий, средств и правильно развёрстанной подворной разверстки – достаточно серьезные. Но сроки необходимо ставить кратчайшие, предотвратив тем самым возможность для кулаков колебаться и выжидать.

Примечание: Средний срок для села установить от 3 до 10 дней.

2) Государственная разверстка на все виды продовольствия должна быть выполнена в указанный срок полностью в 100%.

3) В обеспечение точного выполнения всех требований Сов. Власти одновременно с изданием приказа, устанавливаются сроки выполнения этих требований, потребность от местных Вол и Сельтроек взять заложников по одному на 1000 населения или по одному-двум от села.

4) Заложников направлять в штаб Уездного совещания.

Председатель
Губернского Собрания Левичев
Члены совещания: Ян Гамарник
Богатин
Павлов Кашкарев.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 3.
Арк. 109.

КИЕВ, ГУБОТУПРАВ

Сводка 1 по 8 апреля: Сбвстроительство назначен Начуездмилиции Шевченко Т. настроение населения лояльное. Работа комнезамов организация кружков взаимопомощи, подготовка посевной кампании взыскание налога помощь голодающим.

Посевкампания Посев яровых продолжается зпт предвидится недосев клина 25 процентов отсутствием населения семян и пересев озимых тчк Помощь голодающим за неделю поступило деньгами 23088569 рублей продуктами 2 п 13 ф топливо заготовки вывозки не было тчк

Бандитизм Вечером 6 апреля Губком лесу дороге Лысянку неизвестными бандитами ограблен Предволисполкома Лысянского Шевченко и агент исполналогу Карашевич тчк 5 апреля вечером том же лесу ограблен 3 бандитами Завтелефосетью Жувакс зпт остальных районах спокойно тчк

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 45.
Арк. 192.

КИЕВ ГУБОТУПРАВ
СВОДКА 1-10 ИЮЛЯ

Борьба голодом Поступило зерно-хлеба 384 п 12 фун муки 11 п 29 фун деньзнаков 13350 руб образца 1922 г. отправлено Бахмут адрес пом голод 782 п 30 фун.

Военсовещание Состоялось четыре заседания решено 14 вопросов организована тройка Председательсвом Предуездисполкома Котельни-

кова которая отрядом выехала уезд борьбы бандой Черного Ворона тчк.

Бандитизм:

1. бандой Жуйводы убит Предволисполком Стецовской Волости Деркач два члена того же числа той же бандой увезены лес Предисполком предкомнезам два сотрудника Княжи судьба коих неизвестна .

2. Дороги Стецовка Козацкое убит милиционер и райуполномоченный.

3. Антоновку заехало два бандита забрали Предсельсовета списки общегражданского налога

4. Ярославка бандой 26 кавалеристов 10 пеших время базара убито два неизвестных еврея.

5. Гончарихи бандой числе 12 человек забраны деньги общегражданского налога все бумаги.

Завотуправ.

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 45. арк. 336.

Козачанская вол. Сельская интеллигенция, куркули, духовенство и учителя тайно ждут Петлюры и ведут разговор про последний день конференции хотят узнать, чем кончится она.

Дезертирство развелось в больших цифрах и все ждут амнистии, чтобы сбросить это пятно, но секретно они ожидают Петлюры.

Ответчики своей работы не ведут, не делают никакого надзора за дезертирами, которые ходят открыто и участвуют на сходах.

– Просвита с. Топильно состоит из кулацкого элемента, которую по всему видно и по всей ея работе, что настроения Петлюровского. Активной агитации не ведет, а чего-то ожидает, выставы делают на украинском языке и лекции тоже.

– Посевная кампания работает плохо, много полей не засеяно, ввиду того, что у одного нет чем засевать, а у другого есть чем, то нет лошадей. Посевкомы никаких мер не принимают, потому что никто землей не нуждается, говорят, чтобы с меня продналог брали.

– В с. Топильно на собрании незаможных селян, на которому согласно инструкции стали отбирать огороды и отдавать их тем лицам, у которых нет таковых, на что куркули подняли активную борьбу, называя Соввласть бандой, а совработников босяками и делают нахвалы, что тогда Вам будет когда придет Петлюра или другая власть, мы Вас тогда сотрем с лица земли.

Уполномоченный по информации подпись.

ДАЧО, ф. Р-2475, оп. 1, спр. 3.

Арк. 75.

ХТО Ж ЗЛОЧИНЕЦЬ?

20 вересня 1920 р. об'єднана банда повела за собою селян с. Мліева, несподівано напала на Городище і захватила його. Повітвійськом тов. Рябокінь Г. направив у район Городища радянський загін під командуванням тов. Хижняка М. Останній повідомив, що банда, вступивши в Городище, де не було значного гарнізону, закатувала і по звірячому

убила 216 осіб мирних радянських людей та радянських робітників. Бандити зруйнували цукровий завод, пограбували його комори, захопили 20000 пудів цукру, взяли 14 коней з упряжжю. Радянський загін звільнив Городище від банд, які після цього отаборилися в с. Млієві, що обстрілювалося радянським військом.

В газеті «Вісті» Черкаського повітвиконкому від 22 вересня 1920 р. було надруковане звернення Раднаркому УРСР і Реввійськради південно-західного фронту до населення про заходи боротьби проти бандитизму. Газета систематично поміщала також статті тов. Гудзенка (Жижки). Ці статті викривали контрреволюційну суть бандитських загонів, їх куркульсько-буржуазну хижацьку природу. Статті з'ясовували, що бандитизм виконує роль агентури імперіалістичних держав, які прагнуть до того, щоб поновити своє втрачене ними панування над українським народом. До таких статей відносяться: «Пам'яті забитих комунарів», «Виривайте з коренем», «Знищення банд – завдання комнезамів», «Питання моменту», «Рвіть ланцюги» і інші.

(Вміщені в газеті «Вісті», №121, 137, 145, 190, 192, 208 – 1920 р).

28 вересня Черкаський Повітпартком звернувся до всіх незаможних селян з закликом взятися за зброю і добити Врангеля, поміщиків, петлюрівську контрреволюцію та агентуру – банди. Повітвиконком закликав: «Вперед на різних зрадників, торгашів Україною, бандитів – наймитів польських: Діхтярів, Чучупаків, Квашів, Деркачів, Голих, Товкачів і всіх інших бандитів, які мутять селянство, щоб легше було його віддати польським або врангелівським поміщикам в неволю».

Витяг із книги «Зі спогадів старих більшовиків Черкаської області»

«У ХОЛОДНОМУ ЯРУ ПОЛОНУ НЕМА»

Мусимо втиснути до органів влади як найбільше своїх людей, свідомих мети і відданих нам. Тоді будемо завчасно дізнаватися про плани влади щодо нас. А коли почнеться повстання, матимемо ще й активну допомогу всередині ворожого стану.

Дуже важливо мати своїх людей у міліції та чрезвичайках. Боротися з большевиками, лише підставляючи груди, неможливо. Треба вживати їхні методи...

Маємо дивитися на речі просто.

Українцеві, який любить свій край, звичайно, нелегко бути свідком, а той учасником розстрілів своїх братів. Але такий «чекіст» може вирятувати неодну дорогу для української справи людину, попередивши її про небезпеку. А в разі повстання він може дати нам просто неоціненні послуги.

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – с. 61.

ТРАГЕДІЯ НА ХУТОРІ КРЕСЕЛЬЦІ

Селянин із Михайлівни привіз до Мельників «новину», що на власні очі бачив у Кам'янці кількох холодноярців із Чорнотою, які роз-

ганяли базар і відбирали вивезені селянами на продаж продукти. Це його не на жарт налякало, бо ті міліціонери знали, що він був у Холодному Яру. Дядько трохи переборщив, оповідаючи, що вони навіть ловили його і що він насилу втік.

Чутка про те, що кілька наших улюблених хлопців утекли до большевиків, викликала страшне обурення селян. Але дехто здогадувався, що тут щось не те, хоча своїх здогадів вголос не висловлював.

Кожні два-три дні приїжджав уночі до Чучупаки зв'язковий від Чорноти. Наша міліція була на висоті. Андрій уже встиг отримати нагороду від комісара залізниці за те, що немилосердно приборкував на стації озброєні банди матросів-спекулянтів, які возили з Одеси сіль до Москви і Петрограда. Ці «купці», обвішані револьверами і бомбами, хазяйнували на залізниці, розганяючи відділи ЧК по «барьбє со спекуляцией». Але в Кам'янці несподівано натрапили на «міліцію», яка, замість того щоб розбігатися, як жидки-чекісти перед піднятою бомбою, – гатила по «братішках» сальвами.

У хлопців свербіли руки на «братішек»-матросів, котрі всюди вихвалялися тим, що вони «посадили на престол» Леніна і Троцького... Совецьке начальство, яке тремтіло перед матросами, було дуже задоволене, що має таку надійну і відважну міліцію, а відібрані револьвери і гранати (часом і сіль) потихеньку переправлялися з Холодного яру.

Чорнота передавав нам, що залізницею проходять значні військові частини, послані на боротьбу з «петлюрівськімі бандамі» Михайла Омеляновича Павленка.

Із книги Ю. Горліс-Горський. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. 2006. – С. 65-66.

ПРИГНОБЛЕНІ, ВЕРТАЄМОСЯ ДО СЕЛА

Над Чучупаковою хатою в'ється дим – догоряє покрівля. В задимлених сінях, присипаний із горища чорним попелом, в одній білизні лежав Василь Чучупака. Руки широко розкинуті. Уста й сіро-блакитні очі розкриті. Здавалося, що вся його стрункa юнацька постать застигла в могутньому, нечуваному крикові – чи то перестороги, чи протесту, – що догоряє рідна стріха, що обличчя вже після смерті вкрили синці від ударів кольбами... Збоку, на щаблеві драбини, покрита грубими чорними цятками попелу, сиділа, заломивши руки, старенька Чучупачиха. Обличчя біле як крейда. Широко відкриті, сухі, застиглі очі – втоплені в обличчі мертвого сина. Безкровні уста нечутно шепчуть – повторюють якесь слово...

Звертаюся до неї, але вона не чує, не помічає людей, що стоять у сінях.

Старий Чучупака, сумно похитуючи сивою головою, стоїть, похилившись на одвірок. Згорблений, прибитий, руки його безсило звисають. Якийсь час він не звертає на нас уваги, потім повертається до мене.

– Чи Олекса живий? – питає несподівано спокійним голосом.

Не знаючи, що з Олексою, машинально відповідаю, що живий.

Старий випростовується і блискає з-під сивих брів очима:

– Прокляті!.. Привезли мертвого, здерли одежу і кинули до сіней. «Получайте, – кричать, – своєво бандіта!» А Петро, бідолаха, на возі,

дротом весь обкручений. «Не журіться, – каже до нас, – вмираємо за Україну з чистим сумлінням. Не кажіть поки що нічого дочці… » Так де там! Прибігла Ганя з Лідою… А ті сучині сини навмисно: «Палюбуйтєсь, палюбуйтєсь.

Сейчас за селом расстреляем!» Ганя в крик, а дитина вхопила за полу і ніжками тупотить: «Не дам батька!» Та й годі… Старший кацап'юга відкинув її ногою та й командує: «Заганяйте всєх в середину і паджиґайтє хату!» Замкнули нас усіх у коморі та й запалили. Ледь не подушилися від диму, поки люди випустили. А з ними на коні за провідника був отой кацапчук із Жаботина, що восени на Кресельцях у парні обіддя гнув. Отут, у сінях, старший гроші йому давав і дякував, як відпускав додому.

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – с. 68-69.

У КАТІВ ЄЛІСАВЕТСЬКОЇ ЧК

Під вечір ми, зв'язані телефонним дротом, були вже в Новомиргороді, з якого вдосвіта виступили переможцями. Біля ревкому лежало до ста трупів червоних, убитих нами в місті й степу.

Командир полку, з яким ми мали бій, зустрів нас «привітно».

– Маладци, ребята! Харашо білісь! Селі би мне такой полк, за мєсяц всєх бандітав виґлушил би на Украінє. Будем сваіх хараніть – сам вас над маґілай пастрєляю.

Біля возів, на яких ми лежали, бігав із револьвером у руці наш старий знайомий начміл, життя якому я обстоював у Розумівському лісі.

Заслинившись від злості, він лаявся і бив револьвером пораненого в груди Онищенка.

– У-у, бандіти! Сам всєх пастрєляю!

Його осадив командир.

– Слишиш, начміл! Брось храбрітца над связанимі! Небось, когда у ніх в руках бил, штани в руках дєржал.

Побачивши мене, начміл зрадів.

– Вот! Вотета тоже за старшева бил – мєня растрєлять хатєл. Попался, сволочь!

Було якось гірко-смішно і… соромно перед Чорнотою.

Виявилося, що відпущений нами начміл увечері дістався до села, взяв підводу й, поспішивши до волості, викликав по телефону з Єлисаветграда цей полк кінноти.

Із розмов у таборі він здогадався, що збираємося напасти на Новомиргород. Ця кіннота і батальйон піхоти на підводах були вислані на підмогу новомиргородському гарнізону.

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. с. 92-93.

* * *

Чекісти підскочили і скрутили руки. Залишаємо камеру і йдемо темними коридорами. Якесь дивне почуття стискає холодом серце і розбігається дрижаками по плечах. Чи то був страх перед смертю?

Інакше того чуття не можна назвати. Всі клітини тіла огорнув тваринний страх перед тією таємничою зміною, що мала зараз статися. Мозок безпорадно чіплявся за якесь павутиння надії, що я ще буду жити, буду бачити сонце, Галю, дихати вільним повітрям.

Підійшли до дверей, біля яких стояли два червоноармійці, й голова тричі стукнув у них револьвером. Двері відчинилися, і я побачив освітлений великий льох. Звідти долинув зойк. Чекісти із заляпаними кров'ю ногами, одягом, обличчями роздягали близько десятка чоловіків і жінок. Тоді знову зв'язували їм руки. Якась жінка із розпущеним волоссям, у розірваній сорочці впала на землю, благаючи не вбивати її. Під сміх і глузування вона цілувала чоботи одного з катів. Під стіною лежало на купі зо два десятки оголених тіл.

У льоху висів сморід гнилої крові і виділень людських тіл. Переступаю поріг, і моє єство огортає різка зміна. Павутиння надії обірвалося. Царство життя лишилося за тим порогом. Тут – царство смерті. Межу перейдено. Повороту нема. Бунтівні атоми живого тіла покірно змирилися з цим. Замість страху – в душі запанувала байдужість.

Приглядаюся до товаришів по нещастю. Роздягнені, стояли вони в черзі під стіною. Голий, уже старий священик із розкуйовдженим сивим волоссям, звівши очі до стелі, голосно читає псалом «Помилуй мя, Боже». Хлопець із розгубленим обличчям тремтячим голосом звертався до байдужих чекістів, щоб його вислухали, бо він ні в чому не винен.

Якраз роздягали другого священика, міцної будови, не старого ще брюнета. Він дивився на чекістів палаючими чорними очима і називав їх антихрисіими, звірами, людожерами. Погрожував, що Господь тяжко покарає їх.

Один із чекістів пхнув його кольбою до черги.

– Іді, іді, не пуґай! Твой Бог в Москве в ЧК, сідіт уже арєстованний!

Останньою переді мною роздягали молоду гарну дівчину.

Очі чекіста масніли, коли він оглядав її стрункий стан. Дівчина щось тихо заговорила до голови ЧК, але той грубо пхнув її до черги.

– Хватіт тебе кантррєвалюционниє пєсєнкі па театрах распевать!

Артистка, яку розстрілювали за «контрреволюційні» пісні, стала в чергу.

Роздягнули і мене. Скрутивши шнурком руки, поставили за нею.

Тіло її торкнулося мого. Обернулася до мене з божевільним поглядом глибокий чорних очей.

– Я не хочу вмирати... Хочу жити... Чуєте? Хочу жити! – почувся її болісний напівшепіт.

Що я міг їй сказати?!

Що від її дотику десь із глибини душі виринув образ Галі й на хвилинку нестримно потягнув до життя? Але погляд на трупи під стіною повернув до дійсності і знову занурив душу в глибоку апатію.

Почався розстріл.

По одному брали із черги і підводили під стіну. Кулі, розбивши камінну кладку льоху, оголили глинисту землю.

Жертву ставили лицем до стіни, і горбатий заслинений жидок стріляв їй у потилицю з короткого карабіна. Деякі черепи злітали, бризкаючи на стіну мозком.

Черга переді мною все скорочується… Серце млосно Хоч би скоріше скінчилося це очікування!

Нарешті один із чекістів узяв за руку дівчину, що стояла Пішла слухняно, як дитина. Коли після пострілу вона впала, простягнувшись під стіною, я, не чекаючи більше, наближаюся і стаю око її вибите кулею наверх. Брова над ним швиденько рухає моргує. Одна нога похапцем потирає другу, ніби та їй свербіла.

Дивлюся на дівчину, і чомусь стає смішно. Чому? Хто може відповісти на це запитання! Може, то була скалка божевілля, дало розгорітися…

Голова ЧК повернув за вухо мою голову до себе.

– Будеш прізнаватса?

Усміхаюся до нього, напевно, по-ідіотському і відвертаю обличчя до стіни.

– Бий!

Голову мені обпалив гарячий подих пострілу. Мозок наївно працює над «проблемою» – чому я не падаю, якщо я вже вбитий?..

Чекіст знову повернув мене до себе.

– Скажеш всьо, што знаєш?!

Мовчки дивлюся на нього. Який він тупий, цей чекіст, уже мертвий, я буду видавати на смерть товаришів!

Узяв мене за карк і, відвівши набік, посадив на купу трупів.

– Даю час на размишлєнія.

Ворушу головою і здогадуюся, що стріляли сліпим набоєм. Привели чергову партію смертників. Знову – крики, молитви, плач, лайка. Знову глухі вибухи пострілів.

Молодий ставний хлопець, з якого стягли старшинський одяг без відзнак, перед пострілом обернувся і плюнув у лице горбатому жидові.

Коли кат втомився, його змінив китаєць, що приносив мені їсти.

Привели третю, четверту партію… Більшість – арештованих селяни.

Трупи заважали чекістам, і вони стали складати їх попід стіни у високі стоси. «Робота» йшла жваво, без перерв.

Приглядаюся до рухів чекістів. Вони не вбивали. Вони… працювали.

Після шостої чи сьомої партії голова ЧК знову наблизився до мене.

– Ну, одумалса? Видаш, каво знаєш?

Чую його голос так, якби я був добре п'яний, ніби він говорив десь за стіною.

– Я не знаю нікого.

– Станавісь! Хватіт!

Знову пекучий удар у потилицю…

За хвилину чекіст, зайшовши від стіни, вп'явся мені в очі своїми налитими кров'ю баньками.

– Видаш?!

Хочу сказати, що нікого не знаю, та замість того випалюю:

– Ні!

Він ударив мене ногою в живіт.

Послизнувшись на кривавому місиві, заточуюся, але мене зустрічає кольба котрогось із чекістів і відкидає у протилежний бік, на купу теплих, і заляпаних кров'ю трупів.

Як у тумані бачу, що голова витягнув із-за пояса «п'ятихвостку» і свиснув нею в повітрі. Олов'яні кульки до крові впиваються в голе тіло, але біль відчуваю до смішного малий.

Перед очима попливли зелені кола, і на якийсь час усе в мені відмирає...

Одягнувши, мене завели назад до камери.

У дірку під стелею пробивався світанок.

Перша думка – покінчити з собою. Визволитися від подальших страждань. Вирішую розбити собі голову, розігнавшись на камінну стіну льоху. Та перед самим ударом стримуюся, переконуючи себе, що, окрім ще однієї гулі на голові, нічого з цього не вийде. Падаю на нари і засинаю. Прокинувшись від жахливих видінь, відчуваю нестерпний біль у посічених «п'ятихвосткою» місцях. На боку не можу лежати. Воші, залазячи в свіжі рани, остаточно урвали терпець. Досить!..

Скидаю одежу й, сидячи голий на нарах, сушу голову, як відібрати собі життя. Повіситися на чомусь із одягу – але ж на голих стінах льоху немає за що зачепитися. Кинутися на китайця, як принесе їсти, так він заходить без зброї. Та й упорається зі мною тепер однією рукою. Вночі постановляю задушити себе.

Відірвавши смугу підкладки від пальта, скручую її шнурком і зашморгую на своїй шиї. Нема ні ложки, ні палички якоїсь. Стискаю, скручую пальцями... Та, коли пальці випускали шнур, свідомість поверталася. Спробувавши декілька разів і побачивши, що нічого з того не вийде, плюнув на це заняття. Спробую заморити себе голодом, бо й так до їжі не тягне.

Та за три дні – хотілося вже їсти і... жити...

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. 2006 – с. 99, 100, 101.

ОСТАННЯ ПІСНЯ «ПОЕТА» ЧАЙЧЕНКА

Андрій передав Отаманенкові та Кваші наказ отамана Деркача. Штаб Холодного Яру постановив переходити до активної боротьби. Почавши з дрібних нападів на ворожі осередки, мусимо запалити вогонь великого повстання на Чигиринщині. Досягнуто порозуміння з ватажками Черкаського повіту і Полтавщини. Приходили зв'язкові зі Звенигородищини та Херсонщини. Від українського уряду був Красовський.

Червона армія витратила багато сил на українсько-польському фронті. Врангель посувається вгору по Дніпру. Треба бути готовими до боротьби ще й із ним. Вирішено залишатися в лісах і не послаблювати бойової готовності, якщо Врангель раніше від українського війська займе нашу місцевість. А коли білі зажадають, щоб здати їм зброю, дати їм одкоша...

Через три дні група холодноярців наскочить на Олександрівну. Тієї самої ночі Кваша й Отаманенко мають зробити по цей бік залізниці напад на три пункти і зруйнувати частину залізничної лінії. Зайнявши Олександрівну, холодноярці теж перейдуть на інший бік залізниці і, приєднавши до себе цю групу, разом повернуться до Холодного Яру.

Після наради Андрій ішов зі мною до табору.

Ну, Юрку, я ввечері назад. Ти теж підеш. Завтра вночі у Отамановій долині під Мельниками збираються хлопці з усіх холодноярських

сіл. Буде кілька тисяч народу. Це поки що пробний збір і нарада. Розмітимо наново курені й сотні. Там ти будеш потрібніший.

Ю. Горліс-Горський. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 128.

КОЗАЦЬКЕ МОРЕ В ОТАМАНОВІЙ ДОЛИНІ

Під вечір вирушаємо всі в Отаманову долину. Піднявшись на гору над селом, заходимо на цвинтар. Могила Василя Чучупаки добре доглянута, вся в квітах. Постоявши хвилину, йдемо далі. Вже темніло, коли ми стали над глибокою круглою долиною. На схилах її темніли плями поодиноких дерев.

Спускаємося трохи вниз і розташовуємося під високою могилою. Через півгодини на горі розлігся свист – спочатку короткий, потім протяжний. Семен Чучупака відповів таким самим сигналом.

Із-за обрію виринула довга валка людей. То йшли медведівчани. За кілька хвилин із протилежного боку засвистали лубенчани. Надійшли мельничани. До одинадцятої години вся долина заповнилася озброєними людьми. Зібрався активний повстанський елемент із Медведівки, Мельників, Грушківки, Лубенців, Зам'ятниці, Головківки, Івківців, Новоселиці, Полуднівки, Янівки, Матвіївни, Худоліївки, Трушівців. Мамай привів побережан. Група суботівців прибула під командою Левадного. Від недавньої ворожнечі двох «республік» не лишилося й сліду. Всі групи, що трималися по селах, відповідали за свій склад. Ніхто чужий або й свій, до якого не було повного довір'я, не міг потрапити в Отаманову долину.

До штабу, коло могили, зійшлися ватажки. Після короткої наради Деркач піднявся на могилу. Сильним голосом з'ясував загальне становище. Червоні, казав він, здобувши тимчасову перемогу на західному фронті, поспішають «привести до порядку» запілля. Посилено деруть «развйорстку». Проводять мобілізацію і відсилають українців служити до Сибіру та Середньої Азії. На півдні успішно розвиває наступ Врангель. Ситуація на українсько-большевицькому фронті може змінитися. Все залежатиме від того, чи зможе Україна вдарити по ворогові своїми повстанчими силами. Наближається вирішальна година боротьби. Холодний Яр мусить підняти зброю.

Наперед виступило кілька промовців. їхні короткі виступи зводилися до одного... На червону мобілізацію не підемо. Як гинути, то захищаючи свої хати, а не московські інтереси в Азії. Ворогові не піддамося. Хліба йому не дамо. Треба готуватися до боротьби. Хай штаб Холодного Яру проводить підготовчу працю, підемо всі. Але до широкого виступу треба виграти трохи часу, бо поспіли жнива. Зібрати хліб – і за зброю!

Скликавши ватажків знову, отаман «проводить реорганізацію» за вказівками, що їх привіз Ханенко із-за фронту. Полк Холодного Яру переформовується в бригаду трикурінного складу.

1-й курінь складається із ближчих до Холодного Яру сіл. Він буде основним ядром збройних сил. До розширення операцій командує ним сам Деркач а штаб куреня є одночасно і штабом бригади. Курінь має три піші сотні кінну і кулеметну. Першою сотнею командує сотник Василенко. Другою – сотник Вишневецький. Третьою – сотник Темний.

Кінною командує Чорнота. Кулеметною – Левадний. Я дістаю наказ приступити до виконання обов'язків курінного осавула (Фактично – ад'ютанта).

2-й курінь – дніпрове побережжя з Мамаєм. 3-й – села за залізницею, які на цьому зібранні не представлені.

Села мусять поспішити із жнивами і готуватися до повстання...

Гуртами тихо покидали долину, поблискуючи під місяцем зброєю. Близько сотні хлопців із різних сіл та бурлаки, попереджені отаманом, залишилися і пішли ночувати в Мельники.

Отаман Чорнота, Ільченко, Семен Чучупака, Левадний, Василенко і я, повернувшись на світанку до села, сідаємо в одній хаті за мапу. Обговорюємо деталі нічного нападу на Олександрівну. Мета операції проста і практична – зробити для бригади запас цукру, солі, сірників. Все це є в Олександрівській цукроварні та двох «госбазах» у містечку. Цими днями до каси цукроварні привезено вісім мільйонів карбованців, які теж нам знадобляться. Караульна рота та міліція «дадуть» кілька кулеметів і чимало набоїв.

Якщо червоні не знатимуть, хто наскочив, то напад не приверне їхньої уваги до Холодного Яру. Після нападу перейдемо на один день за залізницю і повернемося, зробивши фальшивий маневр відходу на Херсонщину. Сьогодні ж уночі група наших хлопців із Бондурівського лісу пошкодить залізницю між мостами на річці Косарці та Оситяжці й перейде до Холодноярського лісу. Це забезпечить нас від бронепотягів з боку Кам'янки. Кваша з половиною людей, що залишилися, одночасно зіпсує залізницю з протилежного боку – між Олександрівкою та Малими Бірками. Отаманенко з рештою хлопців заскочить у Великі Бірки і налякає звідти продовольчий загін. Виконавши завдання, підуть на з'єднання з нами до лісу Нерубай. А наступної ночі перейдемо назад через залізницю під Соснівкою і – через Цвітну, Любомирку, Матвіївну – вернемося до Холодного Яру.

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 131, 132.

НІЧНЕ ЯРМАРКУВАННЯ В ОЛЕКСАНДРІВЦІ

Увечері двісті бурлак і місцевих повстанців зібралися коло сільської управи. З Мельників і Медведівки прибуло сорок підвід на кращих конях. Ще десять підвід мали взяти по дорозі в Матвіївці. Кіннотників брали тільки десять – для розвідки і роз'їздів по дорозі. Групу розбили на чотири відділи, при кожному – ручний кулемет. Мети маршу ніхто не знав, окрім штабу. Головківку перейшли не затримуючись. У Матвіївці приєдналися підводи.

Матвіївських хлопців, які теж приготувалися до походу, чекало розчарування: групу не збільшували, щоб зберегти її рухливість. Польовими дорогами, оминувши Триліси, під'їхали після опівночі під Олександрівку. Залишивши підводи позаду, розмістилися на краю ліска під самим містечком. Посилаємо дванадцять чоловік обійти із двох боків місток, через який мали увірватися і тихо зняти або, як не вдасться, то збити з нього заставу. Деркач приставив до кожної групи людей, які добре знали містечко, і пояснив завдання.

Залогу і місцевих комуністів сподіваємося захопити зненацька, бо, після того як отаман Богдан поліг весною 1920 року в бою із сотнею будьонівської кінноти, Олександрівна вже відвикла від нальотів.

На містку, до якого було не більше трьохсот кроків, розляглося кілька пострілів, потім – наш умовний свист. Біжимо туди. Один із висланих нам назустріч хлопців пояснює, що застава, помітивши їх, дала кілька пострілів і втекла до містечка. Наш авангард погнався за нею. Рушаємо всі через міст. Помчавши до площі, відділи розбігаються кожний на свою «роботу». Через міст уже гуркотіли підводи. Про невдачу не могло бути й мови, бо озброєних Порогів в Олександрівні не більше сотні. Треба тільки швидко впоратися, щоб не підоспіла їм підмога з Кам'янки або Знам'янки, якщо Кваші чи Жукові не вдалося пошкодити залізницю. Взявши із собою кіннотників, заскакую на пошту, де був телеграф і телефон. Застаю там лише дві панни: черюву телеграфістку та телефоністку. Вони трохи злякано, але з цікавістю приглядаються до нас. Питаю, чи сповіщав хтось Знам'янку або Кам'янку про напад. Відповідають, що Кам'янка від одинадцятої, а Знам'янка від дванадцятої години не відгукуються. Є сполучення тільки зі станцією Фундукліївкою, яка також сповістила, що зв'язок на обидва боки перервано. Отже, наші хлопці свою справу зробили. Полагодити залізницю «товаріщі» швидко не зможуть. Боячись засідки, вони майже завжди чекають дня. Набравши обидва апарати, виїжджаємо на площу до штабу. Отамана не застали – поїхав на цукроварню.

Незабаром на площу стали з'їжджатися підводи, навантажені цукром, сіллю, сірниками і різним потрібним для нас крамом із магазинів «госбази». Дядьки жартують, що добре «ярмаркувалося». Групи Василенка і Чорноти прибули з підводами, на яких було два кулемети, рушниці й набої, захоплені в міліції та караульників. Знищити вдалося небагатьох, бо всі розбігалися, кинувши зброю.

Отаман приїхав заводською бричкою. На бричці – чимала валіза з совєтськими грошима. За півтори години роботу закінчено.

Запаливши «госбазу», виступаємо в напрямку Івангорода. Обходимо його і прямуємо до лісу Нерубай. Тут дожидали нас групи Кваші і Отаманенка. «Ввечері вирушаємо назад за залізницю. Перейшли її коло Соснівки. Отаманенко з холодноярцями і своїми хлопцями приєднався до нас. Кваша, переговоривши з Деркачем, повернувся до своїх лісів. Його люди мали розпустити у селах чутку (щоб вона дійшла до червоних), що на Олександрівну напав невідомий партизанський загін, який «пішов на Херсонщину».

Перетнувши залізницю без жодних пригод, перед Цвітною звертаємо на польові дороги. Обминаємо також Любомирку і на світанку в'їжджаємо в Матвіївку...

У Мельниках все привезене поступило на «склади» в розпорядження господаря. Частину грошей виділили на розвідку та інші витрати поза межами Холодного Яру. Гроші, призначені для «внутрішніх» видатків, послали до Одеси, щоб через своїх людей обміняти на українські гривні та карбованці. В Одесі українські гроші цінувалися вже низько, а коло Холодного Яру селяни зовсім не хотіли брати совєтських – лише українські й «миколаївські».

Через кілька днів у зв'язку з чуткою, що в напрямку Черкас рухаються нові червоні частини, близько трьохсот холодноярців стали табором безпосередньо в Холодному Яру. Там же був і штаб. Решта селян-козаків були напоготові, хоча і не відривалися від праці.

Ю. Горліс-Горський. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 132, 133, 134.

ЗБРОЮ ОСВЯТИЛИ НА СПАСА

Наступного дня, 6 серпня, був Спас. У Мотриному монастирі зійшлася імла народу. У нашому таборі за два-три дні до того виникла думка: коли у монастирі святитимуть плоди й квіти, посвятимо свою зброю. Чутка про це перепилася на села, і на Спаса разом із жінками та дівчатами, що несли святити яблука та квіти, прийшло чимало дядьків і хлопців з рушницями. Наш табір пішов на Богослужіння до монастиря майже увесь. Залишилися тільки кухарі біля казанів і кулеметники коло станкових кулеметів. Біля церков – багато народу, що не вмістився у храмі. Виставивши на дорогу варту, змішуємося з юрмою. Вітаємося із знайомими, ділимося новинами.

Наблизився час хресного ходу. Народ став великим колом навкруги нової церкви. На траві стояли кошики та миски з яблуками, медом, вінками і букетами з колосків збіжжя та квітів. Хресний хід провадив старенький монастирський священик, українець не тільки за походженням (здається, отець Іван), про якого я вже згадував. Коли він розпочав посвячення, на траву, як по команді, лягли сотні рушниць, шаблі, ручні кулемети; між яблуками та грушками зачорніли ручні гранати. Побачивши це, священик схилив на груди сиву бороду і замислився, неначе нараджуючись зі своїм сумлінням. Потім звів донеба очі і широко махнув кропилом:

– Благослови, Господи, на враги і супостати!

Отаман, з яким ми стояли навпроти могили сотника Компанійця, опустився на коліно. За ним хвилею вклякла на коліна ціла лава.

Після посвячення ми розмовляли коло могили з селянами. До нас підійшла і почастувала свяченими яблуками старенька жінка. Це була матір Солонька, боровицького отамана, що загинув навесні разом із Петром Чучупакою у Черкаській ЧК. Вона прийшла до монастиря пішки із Побережжя, щоб відправити молебень за сина.

Постановляємо після служби Божої відправити на могилі Компанійця панахиду за всіма полеглими холодноярцями.

Із книги Ю. Горліс-Горського. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 135.

ТЕРОР НА ТЕРОР

До монастиря підпливала сила. Хлопці з дальніх сіл, що підлягали большевицькій мобілізації, виходили з червоними прапорами до Черкас і Кам'янки, та... потім «збивалися з дороги» і йшли до Холодного Яру. Денні групи привозили із собою зв'язаних співробітників воєнкоматів, котрі проводили мобілізацію.

«Подарованих» 2-ю бригадою рушниць не вистачало. Дістали частину зброї із захованого в печерах під валами запасу.

Одного дня після обіду варта з-під Грушківки привела до штабу селянина, що йшов із пакетом до штабу Холодного Яру від... Кам'янської ЧК.

Був це бідний дядько, який під час нашого перебування в Кам'янці носив там жидам воду. Він оповів, що його послав сам «товариш начальник» із ЧК, наказавши віддати тільки отаманові, і то обов'язково під розписку. Інакше його розстріляють, коли повернеться. У пакеті – відозва-наказ, підписана повноважним представником Всеросійської ЧК на Правобережній Україні, він приїхав до Кам'янки ознайомитися із ситуацією на Чигирищині. Зверху, звичайно по-московськи, надруковано великими літерами: «Холодноярським бандитам – беспощадный красный террор!» Далі був категоричний наказ за три дні здати зброю і з'явитися всім до ЧК. У такому разі «рабоче-крестьянская власть» помилує нас і подарує життя. Інакше всі будемо знищені, а непокірні села – спалені.

Селянин, діставши «за службу» чарку та обід, озираючись, оповів нам, що сьогодні вранці чекісти настромили на списи відрубані голови двох холоноярців із села Косарі і поставили їх на залізничному переїзді, на дорозі, що вела через Грушківку до Холодного Яру. На одному списі висить табличка «Холодноярским бандитам – беспощадный красный террор!». На другому – «Это ждет всех бандитов!».

Здогадуємося, що це голови двох наших хлопців із Косарів, які три дні тому відпросилися провідати вночі батьків і не повернулися.

Видавши дядькові розписку з печаткою Холодного Яру, зав'язую йому знову очі і відправляю до передової сторожі. Пізніше ми довідалися, що ця відозва була розклеєна в довколишніх містах і доступних для червоних селах.

Старшини і козаки, розлігшись у саду на траві, почали обговорювати новину. Отаман висловив думку, що треба написати відповідь і для «більшого фасону» видрукувати її у чигиринській друкарні, де ми мали своїх хлопців. А потім передати її до ЧК та розповсюдити в містах. Голова повстанкому, лігши на живіт, відразу ж захопився виготовленням тексту. За півгодини списав олівцем кільканадцять аркушів у своїй записній книжці і почав уголос читати. У тій відповіді Дігтяр таки добре загнуздав свого партійно-демократичного гнідого.

Почавши з того, що большевики протиправно розігнали Всеросійські установчі збори і зламали засади свободи, рівності, братерства та права націй на самовизначення, закінчив палким закликом до москалів-червоноармійців, щоб вони не проливали невинної крові, а об'єдналися з українськими повстанцями, які борються за правдивий соціалізм, та повертали зброю проти нових деспотів, що стали на місце «кривавого Миколая». Окремий розділ присвячував «обдуреним братам-українцям» і закликав їх прозріти, не «здіймати з матері полатаної сорочки».

Ю. Горліс-Горський. Холодний Яр. – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 142-143.

У ПОВСТАНЧОМУ ВОГНІ

Початок 1920 року. Армія розбита, територія захоплена. Безсило впали наші святі пориви.

А влада рад вбивалася в силу, справляючи весілля перемоги, очищуючи кордони.

Блукаю по місту, з болем аналізуючи все, що твориться.

Мітинги. Лунає українська мова, про Україну, про український люд-селянство. Фігурують боротьбісти, розпинаються за червону Україну, за єдиний шлях – з більшовиками.

Сумно. Думки тьмаряться. Невже правдивий Українець може подати руку червоному загарбникові? Чи не повторюються часи Богдана? Намагаюся збагнути.

– Чи й справді боротьбісти зійшлися з московськими комуністами? – зустрічаю свою людину – Підгайця Петра.

– Правда й не дивно, – розсудливо відповідає.

– Та ж це прийдіте поклонімось перед самодержавцями новими! – гарячусь.

Помиляєшся: боротьбісти – тверді і вірні Українці. Вони напомацки не йдуть. Є ґарантія контакту з більшовиками-москалями.

– У чому ж та гарантія? Не бачу я її.

– Придивись краще. Маєш: державна мова – наша, в урядах на місцях сідають – наші, військо, кажуть, теж буде – наше, бо гайдамацької частини таки не розформовують; навіть гроші-лопатки ходять наші.

– І це задовольняє? А хто ж писатиме прикази цим нашим? Наші чи з Москви?

– Ти не базікай, а тягни до влади наших, та так поволеньки й до Харкова достукаємося – перебиває Підгаєць.

– Не вірю я. Чи не пускають туману червоні облудники, щоб в перші дні укоськати, а потім, як курчат, передушити небезпечних.

В. Юрченко. Пекло на землі. ІнтроліґаТОР. – Черкаси, – 2010, с. 45.

Вирушивши з Вільшани, Київська дивізія в перший день зустрілася в селі Сухинах (30 січня) з кінним большевицьким загоном у числі до 100 шабель, обеззброїла його й рушила на Черкащину, в район Шелепуської волості, звідки 3 лютого провадила спільні акції з Волинською дивізією на Канів і демонстрацію на бік Переяслава.

30 січня в районі Шелепуської волості, в с. Байбузах, дивізії догнав полк Чорних Запорожців, який відірвався під Запорізької дивізії. Командир Чорних Запорожців, полковник Дяченко, повідомив отамана Тютюнника, що він на селян одержав інформації, що нібито в районі Єлисавету дивізія мала бої і втратила частину обозу.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. – 2007 р. – С. 291.

В Холоднім Ярі армія могла спокійно перебути кілька днів для своєї організаційної справи та порозуміння з місцевими повстанцями щодо можливих майбутніх весняних акцій. Холодний Яр тоді був одним із форпостів партизанщини, бо тут усе сприяло розвиткові в людності вільного національного руху: тут ще добре жили минувшина і спогади про козаччину, святі пам'ятники Чигирин і Суботів, монастирі Онуфрієвський та Мотронівський, де колись святилися гайдамацькі ножі, Канівська могила і т. д., нарешті, сама природа – Дніпро, балки, кручі

й великі ще й по цей день ліси – все це сприяло вихованню національної свідомості та вільного козацького духу.

Холодноярці не були позаду інших – вони дали немало правдивих лицарів для українського війська, побачивши розпад-розруху в державному будуванні, вони зуміли створити в себе на диво стійку військову організацію, подібну до часів старої козаччини. В той час, як ми залишили Наддніпрянщину, вперто поширювалися чутки про те, що большевики концентрують до Холодного Яру значні сили (називали навіть № армії) з тим, щоб обсадити неспокійне кубло, що стояло на шляхах зі Слобожанщини на Київщину.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ – 2007 р. – С. 301.

17 березня наші козаки втретє підходили під час Зимового походу до м. Умані. Перше перебування нашої залоги, котра була зрадницьки роззброїна отаманом Волохом, залишило в місцевого населення добрі спогади і побільшило кількість наших прихильників. Події коло Гайворона та побільшені чутки про нашу кількість, що прихильна нам людність старанно розповсюдила так стурбували большевицьку адміністрацію (було підслухано телефонну розмову, з якої було видно, що на всі спроби отримати допомогу з Києва або фронту уманська адміністрація одержувала тільки пораду орієнтуватися на власні сили), що вона мусила завчасу спакуватися й вичікувати нащих військ на залізничній станції. Ми мали відомості, що в складі большевиицької залоги був також відділ боротьбистів до 300 людей.

Після дводенних переходів (Окна – 14 березня; Юрківка – 15 березня від Савранської переправи (місце попереднього розташування Волинської візи) Волинці підступили з південного заходу до Уманського району й скупчилися в с. Томашівці (8 верст від міста). Штаб армії перейшов до с. Текуча (приблизно верст 15 від Умані). З наближенням наших частин всі висоти навколо міста були обсаджені большевиками.

Після захоплення Умані були негайно визволені з в'язниць наші старшини й козаки, яких полонив Волох. Між ними був полковник Ольшевський, якого наказом по армії було призначено начальником залоги міста Умані.

З цих полонених і добровольців Умані було сформовано пластунський курінь при Мазепинському кінному полку.

Поява наших полків втретє на Уманщині відбилася на нашому ділі добре, бо людність на власні очі бачила, що військо наше не розпадається, а навпаки міцнішає в боротьбі з ворогами України. Лагідність відносин із місцевим населенням під час нашого попереднього перебування на Уманщині ми відчули тепер. Всяка шкода і кривда, коли б вона була заподіяна раніш, тепер мусила б виявитися у відношенню селянських мас до нас. Взагалі при повторних наших відвідинах цих місцевостей ми завжди знаходили в людності ще більшу прихильність до нас, ніж в перші рази. Урочистий похорон козаків (20 березня), що пали в бійці під м. Умань, зібрав великий натовп і був яскравою ілюстрацією до наведених мною вище рядків.

М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ – 2007 р. – С. 312-313.

5-го травня – дата, яку треба вважати за останню в історії Зимового походу Армії УНР.

Похід скінчився.

Не скоро зимопоходники, що пізніше всі стали лицарями «Залізного хреста», прийдуть до себе. Я певний, що ще не одному ввижається сполох, марш-маневри, бої, балки, яруги, ліси, Дніпро, хатина на постою, привітні селянські обличчя.

Стільки небезпек! Проте вони завжди стушовувалися перед другим, значно міцнішим почуттям – перебуванням на рідній землі і безпосередньому постійному дотикові з народом, що свою частку повинностей виконував охоче й цілком безкорисно, й тим, так би мовити, підпирав, благословляв...

Особисто в мене він сполучається ще з придбанням сили друзів, бо ці відношення, що в мене зав'язалися з зимопоходниками, у звичайні рамки вкласти неможливо. Армія придбала кадр, що, безумовно, при певних умовах зможе бути основою правдивої військової сили; лише заздрість може неоцінити пророблені нашим козацтвом праці та не оцінити її для нашого діла.

Із книги М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917– 1920)». – Київ. – 2007 р. – С. 375-376.

Для надто скомплікованої обстановки 1920 р. С. Петлюра як сила інтелектуальна був заслабий взагалі, а щодо справ військових зовсім не на місці; справи самі вириваються з його рук, бо приходять на авансцену нові сили, які він або не відгодує, або боїться приступити до їх експлуатації – гадаю, що й те, й друге, але друге більше. Звідси підозрілість до всього, що хоч трохи підноситься в війську над загальним рівнем, звідси потрібність опричнини петлюрівщини зо всіма її негативними впливами на неусталівшийся військовий організм, звідси й всі так звані «інтенції панів генералів» до переворотів.

Намітилася така схема: С. Петлюра – альфа й омега – оточення петлюрівщина – отамани – козаки в війську – громадяни в установах. Противно цієї схеми ступнево в армії та громадянстві ще раніш витворилася інша, яка в новітніх обставинах оказалася більш тривка й в боротьбі з «намулом». Вона була слідуюча: Петлюра – президент – військове діло в руках національно вихованого генералітети – провід в армії – старшина, який має малою кров'ю вести до перемоги, який буде сам для козацтва прикладом патріотичної відданості, фахового знання, а в полі – лицарства.

Ці дві схеми вступили поміж собою в явну боротьбу як на фронті, так й в тилових установах (на тилах пізніше це вилилося в організацію «Увета» – Українського військового товариства).

С. Петлюра став розв'язувати це питання старим способом – «розділяй й властвуй».

Із книги М. Омелянович-Павленко «Спогади командарма (1917-1920)». – Київ. 2007 р. – С. 484-485.

1921 РІК

РОЗГРОМ КАРАЛЬНОГО ЗАГОНУ «ВЕРНИГОРИ»

… Назад вертатися було спокійніше. Червоні, бачучи нас одягненими так, як і вони, мабуть думали, що це якась їх частина поспішає на заслужений відпочинок.

Річку Буг перейшли біля Люшнюватої, зайшли в Голованівський ліс, а далі в село Покотилове.

В цій місцевості випадково натрапили на загін якогось Вернигори. Він видавав себе за прихильника «петлюрівців» та бунтував людей до повстання проти червоних та, провокуючи людей, говорив навіть, що виконує доручення самого Головного Отамана Симона Петлюри. Вернигора роз'їжджав по селах, скликав збори і на них агітував вступати до його загону, бо він воює за визволення України від червоної Москви. При цьому, щоб здобути довір'я, він вдавався до найогидніших лайок на комуністичну владу, проклинав червону армію і все разом називав чужим і ворожим Українському Народові.

На горе бідних, довірливих людей, його підступно-провокативні слова зворушували патріотичні почуття не в одного щирого українця, і найкращий цвіт села вступав до загону цього провокатора, не помічаючи в цьому згубного для себе кроку. Жили бо вони не довше, як до наступної ночі, а тоді всіх їх у лісі розстрілювали й закопували, а сліди злочину замасковували від людського ока***.

Одного разу на нараді старших повстанців, полковник Хмара повідомив, що загін Вернигори – це спеціальний загін ЧеКа, який недавно зорганізований в місті Зінов'євському (нині Кропивницький – ред.) з найзапекліших негідників, карних злочинців і головорізів. Треба за ним слідкувати і при нагоді ліквідувати, бо він провокатор і робить людям багато лиха, – суворим і наказуючим голосом зауважив Хмара.

Тут же постановлено поділити загін повстанців на два відділи і переслідувати Вернигору двома напрямками. Полковник Хмара пішов із своїм відділом на Виску, а Чорнота і Завгородній – в напрямку Ново-Миргороду.

Незабаром повстанці натрапили на сліди кривавої роботи Вернигори, було виявлено братню могилу розстріляних ним людей. За наказом полковника Хмари зроблено в лісі засідку на хижака, який мав сюди повернутися з новими жертвами. Так і сталося, Вернигора прибув із своїм загоном та новопристалими людьми до нього і привів нові жертви до розстрілу.

В одну мить загін Хмари оточив Вернигору з усіх боків, наставивши зброю:

– Стій! Хто ви такі, складайте зброю, бо всіх розстріляємо! – наказав Хмара.

– Ви що, не бачите хто ми такі? Та ж ми спецчастина! – люто відповів Вернигора.

– Ми також спецчастина і наказуємо скласти зброю, бо всіх тут розстріляємо.

*** ці псевдопатріотичні боївки широко використовували спецслужби в Західній Україні, а так же на Уманщині в 40-х роках у боротьбі з оунівцями. – Ред.

Для Вернигори це була велика несподіванка. Він і не думав, що це може бути повстанський загін... Його вояки почали кидати зброю.

Вісімдесят рушниць, два станкових кулемети «Максима», два легких, ручних «Люйса», сто ручних гранат, тридцять наганів з набоями. Цієї зброї повстанцям дуже потрібно було. Коли самого Вернигору зв'язали, він став кричати не своїм голосом:

Ми попали в руки бандитів! Пропали тепер ми всі!

Хмара, посміхаючись, спокійно відповів:

– Не хвилюйтесь, товариші! Ми не бандити, а будьонівська частина, уповноважена по боротьбі з бандитизмом.

Тут же в лісі було болото, а серед нього невелике озерце, ще покрите льодом. В цьому озері й найшли собі належну нагороду чекісти разом з Вернигорою. Залишилися вони будувати комуністичне царство в гнилому озері. Довірливих хлопців, після остереження, відпустили додому...

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 108-110.

ВЛАДИМИРСЬКИЙ ЕСКАДРОН

Чим далі, тим більше комуністи почали вдаватись до сильніших засобів для ліквідації повстанських загонів.

З цією метою Олександрійський воєнком організував Владимировський ескадрон по боротьбі з «бандитизмом». Ескадрон цей було розташовано на постій по близьких до лісів селах. До ескадрону вербували місцевих людей, які знали в лісах усі входи й виходи.

Командиром ескадрону, склад якого доходив до 250-х осіб, був якийсь Грецкій, а політкомісаром Яша Голємба, жид. Їздили вони по селах, скликали збори, вивішували на всіх видних місцях оголошення про амністію та гарантували всім поворотцям недоторканість.

Але грім і блискавиця на тих, кого зловимо зі зброєю в руках! їм помилування не буде, бо вважатимуть тих найлютішими ворогами совєтської влади, – загрожував комісар.

Тепер повстанці не мали великої сили і наступальних акцій не провадили, обмежуючись несподіваними наскоками на місця з малою охороною. Там вони карали большевицьких провідників, перешкоджали переведенню всяких акцій, що приспішували закріплення комуністичної влади.

Одного разу розігнали в Цибулево театральну виставу, яка відбувалася в к любі. Хата загорілася з середини, там були поранені Онуфрій Іванченко і А. Гонтар.

Після цього в село приїхала частина Владимировського ескадрону на розвідку, але наскочив безстрашний Кібець і червоні розбіглися, мов курчата, (а залишивши одного вбитого та двох поранених. В дальніших операціях ескадрон уже не ділився на малі відділи, а діяв усією силою).

Щоб повстанці не нудьгували в бездіяльності, Хмара дав наказ прочистити східні від лісу Чути села від продовольчих агентів, які були дуже енергійні у «викачці» від селян хліба. Перейшли Дяківку, Маржанівку і зайшли в Косівку. В Косівці оточили і роззброїли прибулих

мобілізованих курських та рязанських робітників, що «викачували» в селян хліб. Тут повстанці робітників вигнали до Московщини, а їхніх командирів комунарів до суду.

Таку прочистку сіл від чужих зайдів повстанці проводили всюду, де натрапляли па заготівельні большевицькі загони. Навідувались й до ст. Знаменки, щоб і там наполохати ворога, який грабував Україну.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. С. 112-113.

«... В Холодном Яру снова отстроены землянки для укрытия банд, каковые были разоружены в 1920 году. В местечке Медведовке заметна контрреволюционная работа и самым ярым гнездом бандитизма является село Мельники, население которого в большой половине оказывает содействие и всяческую поддержку гайдамакам... »

Витяг з протоколу №1 засідання наради при президії Чигиринського політвиконкому від 23 березня 1921 р. ДАЧО. Ф. Р. 4008 он. 1, спр. 1.

«Чигиринский уезд. Идет преследование банды Завгороднего. Кавалерийский отряд выслан для ликвидации банды, настиг в районе ст. Капитоновка. Бандиты, не принимая боя, бежали в сев. вост. направлении. Наш отряд продолжал преследование. Численность банды Загородняго 300 кавалеристов.

19 марта Загородний произвел налет на ст. Сердюковку. Обезоружил двух красноармейцев, испортил телеграфный и телефонный аппарат, пустил паровоз на вагоны, стоявшие на 275 версте. 21 марта последовал второй налет бандитов на эту же станцию, во время которого бандиты ограбили 4-х евреев и несколько пассажиров. В сев. зап. части Чигиринского уезда 17 марта был обнаружен отряд банды Хмары. Высланным отрядом банда разогнана и рассеялась в одиноком порядке по окрестным деревням».

Витяг з інформаційного зведення таємно-інформаційного відділу при Раді «Народних Комісарів УРСР від 24 березня 1921 р. ЦДАГО України. – Ф. 1. оп. 20, спр. 615. арк. 37.

Чигиринский уезд. В районе Холодного Яра наиболее бандитского места в уезде формируется банда под командой бывш. офицера Черного... Город 28.03. подверглась налету неизвестной банды в 50 кавалеристов. После налета бандиты скрылись. 29 марта в этом районе разведкой было установлено присутствие банды Завгороднего в 150 кавалеристов.

Витяг з інформаційного зведення таємно-інформаційного відділу при Раді Народних Комісарів УРСР від 2 квітня 1921 р. ЦДАГО У країни. Ф. 1. оп. 20, спр. 615, арк. 41

АТАКА ХМАРИ

«В районе Холодного Яра Чигиринского уезда происходит группировка бандитов. К бандитам присоединяются дезертиры. Вблизи деревни Цветная банда Хмары в 200 сабель атаковала небольшой

красноармейский отряд. Отряд вступил с бандой в бой, после которого отступил. В бою зарублено 52 красноармейца.

Бандитизм в районе с каждым днем усиливается. Бандиты убивают членов комнезамов, мешают лесным разработкам...»

Витяг з інформаційного зведення №9 Центрального управління надзвичайної комісії від 6 квітня 1921 р.
ЦДАГО України. Ф. 1. оп. 20, спр. 615, арк. 37.

РЕЙДИ ПОВСТАНЦІВ

С марта сего года в Чигиринском уездевновь поднято контрреволюционное выступление против соввласти главарями прошлогодних банд Хмарой, Деркачом, Ильченко и Завгородним. Большая часть уезда, а именно часть сел и деревень следующих волостей: Цветнянской, Субботовской, Подорожанской, Шабельницкой, Александровской, Боровицкой, Медведовской, Головковской, Трилесской, Ставидянской, Телепинской, Осытняжской, Златопольской и Лебединской обжаты оперирующими бандами быстро передвигающимися с места на место, вся планомерная работа на местах милиции, исполкомов и комнезамов дезорганизована, мирное население и служащие терроризированы.

Штабы вышеупомянутых бандитов-отаманов помещаются в лесах: Хмары н Терещенко при село Цветное Чигиринского уезда; Деркача в Холодном Яру при с. Мельниках Медведовской волости и Завгороднего – то в районе Ставиднянской волости, то в лесу между Лебедином и Капитановкой.

17 апреля между м. Медведовкой и с. Головковкой банда Хмары и Деркача численностью до 150 кавалеристов сделала налет на село Головковку, где произвела разгром и уничтожение всех дел и архивы волосного исполкома, забрала пудов триста ячменя, собранного в разверстку и вывесила печатный приказ, что имущество всех лиц, которые будут продолжать служить в соввласти, будет конфисковано. После всего учиненного банда направилась в Холодный Яр.

28 апреля в с. Красноселке Ставиднянской волости банда забрала сто пудов ячменя, собранного в разверстку, и 10 мешков пустых, а также уничтожила все бумаги, дела и печать сельского исполкома.

В ночь на 29 апреля в с. Ульяново Осытняжской волости под видом красных войск вошла банда до 300 человек кавалерии и пехоты, уничтожила дела и книги сельского исполкома и, ограбив у председателя сельисполкома печать, 25 пудов ячменя и 5 пудов пшеницы, 29 апреля выбыла в лес...

В ночь на 1 мая в с. Яровом Каменской волости неизвестными бандитами убит отправившийся домой на праздник Пасхи начальник Каменского арестного дома Губаненко, а также захвачены несколько красноармейцев, прибывших домой...

12 мая банда Хмари и Деркача в 50 кавалеристов проследовала из с. Высших Верещак через села Антоновку, Трилессы, Яновку и Головковку на с. Мельники к Холодному Яру. По дороге грабила квартиры семейств красноармейцев и служащих, уничтожала дела и бумаги Трилесского волосного исполкома и везде по селам по своей дороге

выставила приказы, чтобы служащие в 10-дневный срок присоединились к ним, а также объявили мобилизацию мужчин.

Объявленная амнистия для бандитов, несмотря на широкое оповещение таковой, мало произвела впечатления на бандитов, последних добровольно явилось в уезвоенком только шесть человек, из которых часть участвовала в банде Хмары.

Начуездмилиции (подпись)
Секретарь (подпись).

Витяг з доповідної записки начальника Чигиринської міліції начальнику Кременчуцької губернської міліції: ДАПО ф. Р-1189, оп. 1, спр. 8, арк. 12-13.

РОЗГРОМ РОСІЙСЬКОЇ ЗАЛОГИ

Повстанці добре знали розташування ворожого війська в селі, вони знали всі ходи й виходи, навіть стежки й доріжки усього села Дмитрівки.

Однієї ночі, на світанку, отаман Хмара з групою кінноти із тачанками та двума «максимами» переїхали вулицю, що простягалась понад Інгульцем до мосту. На цій вулиці жили майже одні Іванови. Головна дорога проходила через міст, сельце Шамову на станцію Знаменку. З вулиці перейшли на огороди і зробили засідку. Кібець із своїм відділом зайшов з другого боку села, щоб підняти червону кінноту та спровокувати її до погоні. Він, піднявши тривогу, буде тікати дорогою, що веде через міст, де в засідці чатував на ворога отаман Хмара.

При в'їзді в село Кібець зіткнувся з червоними вершниками з трьох осіб. Поки ті впізнали, чи це свої, повстанці знялиїх з коней меткими пострілами. Почувши стрілянину, червоне військо в Дмитрівці заворушилось. Кібець своїм загоном зчинив стрілянину й галопом подався по дорозі через міст в напрямку Знаменки, а за ним в погоню летіла з у сіх сил розлючена червона кіннота. Після умовного Кібцевого пострілу, отаман Хмара відкрив із засідки гураганний вогонь по ворожій кінноті.

Вцілені меткими кулями, падали коні й вершники, деякі зіскакували з коней і залягали по ровах, городах та за насипами дороги. Повстанці без жодних втрат відійшли спокійно до лісу Чути.

Добре замаскували наші сховища. Того часу в цій окрузі було чимало війська Буденного, то повстанці передбачали, що комуна може зробити наступ на ліс Чуту, Пройшли його майже від початку аж до самого кінця (до Заломів), але нічого не виявили, ні одного сховища.

Повстанці, пробувши кілька днів у Чорному лісі, повернулись назад до Чути, де було все спокійно. Комуна ж напевно думала, що «банда» Хмари забігла десь далеко, то в цій окрузі на деякий час настав повний спокій.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 123-124

ЯК БУТИ ДАЛІ?

Минали дні, наближалась осінь.

Одного дня отаман Хмара скликав козаків на нараду, щоб обміркувати плян майбутнього поступу. Останні часи на нарадах завжди

стояло одне й те саме кардинальне питання: як бути далі, шо робити? Наближалась друга повстанська зима, час тяжкий, одяг та взуття доношуються, треба думати як одягнутись та взутись...

Вирішили слідкувати за транспортом і зробити напад на ешелон або на склади з одягом на залізничних станціях чи де інде.

Інше важливе питання, що всіх дуже хвилювало, це питання: загальна ситуація наших визвольних змагань за волю Україні. Від Уряду УНР, що перебуває на терені Польщі, жодних відомостей немає. Ходять різні контроверсійні чутки, яким не йнялося віри, Громадянська війна наближається до закінчення, комуна закріплюється що раз, то сильніше, насувається на нас. Наше існування дуже загрожене і нема іншого виходу, окрім двох не сприятливих альтернатив: або самоліквідуватись, або пробиватись на захід, на еміграцію.

Мало хто висловив бажання йти на захід, більшість з повстанців висловилось за самоліквідацію. Отаман Хмара і цього разу не радив іти на еміграцію, прихильніше він ставився до поступової самоліквідації і переходу до цивільного стану життя на терені України. Але нікому не боронив вільного вибору рятувати свої життя. Сам же він лишався на своєму становищі доти, доки буде з ним разом хоч один повстанець. При цьому просив козаків не кидати загін самочинно, а докладати йому про свій намір, щоб він знав хто і куди відійшов.

– Кожному дам пораду та потрібну допомогу. – обіцяв він, – хто хотів би відійти вже тепер, то мусить йти як можна далі від свого дому, туди де його не знають. На новому місці кожен мусить конспіруватись...

Охочих залишати повстанський загін на цей раз не було.

Вирішили і надалі ждати вісток від війська УНР.

Протягом цього часу багато ближчих козаків відвідали потаємці свої родини. Але військова тактика не дозволяла довго стояти на одному місті, бо комуна навкруги блука і вишукує.

ОтаманХмара дав наказ готуватись до маршу: забезпечились належними боєприпасами із сховищ, забезпечили землянки продуктами і медикаментами, які здобули в походах. Біля хворих залишився фельдшер, що був теж легко ранений. Тепер він мав опікуватись хворими та подавати медичну їм поміч.

Плян маршу був вироблений і накреслений командирами. Відділ отамана Хмари вирушив з Чути, перейшов Мотрин ліс і зайшов до його села Цвітної. Комуна ще їй досі це село оминала. Далі завітали до Вищих і Нижчих Верщак, де зустрілися з міліцією та продагентами, роззброїли їх і призначили до розправи. Вони дуже просили помилування, мовляв, мобілізовані і послані сюди на роботу.

Кібець, якому доручалась розправа, питав їх:

Хіба у вашій Московщині роботи для вас не було, що сюди прислали, чи може не було чого «викачувати», коли прислали вас, голодранців на Україну? Чи подобається вам тут робота.

Полонені з Московщини мовчали.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 124-125.

ЇХ НАЗИВАЛИ БАНДИТАМИ

К середине июля м-ца Кременчугская губерния занимала одно из первых мест на территории Украины по силе бандитизма.

Пользуясь благоприятными топографическими условиями, колоссальными лесными массивами, балками, болотами и многочисленными островами на р. Днепр и Тясмин и широким сочувствием местного населения, банды в продолжении почти 3 лет безнаказанно оперировали в южной части губернии, срывая всякую советскую продработу на селе.

К 15 июля на территории Правобережной части Кременчужчины оперировало 15 организованных банд, общая численность которых доходила до 550 чел. конных и пеших. Во главе бандитских шаек стояли популярные главари петлюровского повстанчества: Железняк, Нагорный, Назар-Стодоля, Хвыля, Черный Ворон, Орел, Голый и др.

Окраска всех без исключения банд – петлюровская. Главари частью вели в своих бандах организационную работу по созданию дисциплинированных бандитских кадров, частью действовали активно, нападая на расположения войсковых частей, сахзаводы, лесоразработки и т. д.; терроризируя своими операциями местный советский аппарат, работавший под постоянной угрозой бандитских налетов. В лесном районе к северу от линии ж. д. Бобринская – Знаменская организовался окружной Холодноярский Повстанческий Штаб, во главе которого стояли атаман – Петренко, члены: Деркач, Чучупака, Василенко, Товканенко и др. На территории Черкащины существовал Холодноярский Повстанческий Комитет, осуществлявший политическое руководство повстанчеством, поддерживавшим связь с закордоном и действовавшим по директиве последнего. Повстанком возглавляся украинскими левыми с. р. «ами», бывшими членами центральной рады Панченко, Дзыгарем и Шапошником. Повстанком являлся, так сказать гражданской властью повстанцев.

До середины лета текущего года борьба с бандитизмом страдала целым рядом недочетов, операции предпринимались при полном отсутствии точных данных о численности, группировке и характере оперировавших банд: агентурный аппарат помимо своей общей слабости не был объединен в одних руках и действовал без достаточного контакта с войсковыми частями. Воинские части, выделяемые для ликвидации банд, не были достаточно подготовлены. Командный состав совершенно не был знаком с партизанской войной, не имел опыта, был неуместно медлителен и осторожен. Все эти недостатки дозволяли бандитским атаманам развивать совершенно безнаказанно широкие операции.

В средних числах июля начальником Кременчугского Губучастка был назначен тов. Заммс, который деятельно взялся за организацию планомерной борьбы с бандитизмом в Правобережной части Кременчугщины.

22/7 командвойск КВО предписал в двухнедельный срок произвести военно-агентурно-политическую подготовку Холодноярской операции,

после чего приступить к самым решительным действиям по ликвидации Холодноярского бандитского гнезда.

Подготовительная работа шла по трем направленням: военном, агентурном и политическом.

В военном отношении было сделано следующее: была раскинута широкая сеть неподвижных гарнизонов в постоянных очагах бандитизма. Такие гарнизоны были поставлены в с. Жаботин, Мельники, Полудневка, Матвеевка, Любомир, Яныч, Чигирин, Цветна, В. Верещаги, Трилессы, Каменка, Бондурова, Баландино, Капитановка и Златополь. В задачу этих гарнизонов была поставлена повседневная планомерная работа с бандитизмом в районе своего расположения, укрепление аппарата власти, установление агентуры, выемка оружия, изъятие дезертиров и т. д. Вместе с этим эти гарнизоны являлись опорными пунктами в операциях летучих отрядов, выделяемых для борьбы с бандами. Одновременно было выделено 9 гибких летучих отрядов в составе от 50 до 100 бойцов пехоты и кавалерии с несколькими пулеметами. Отряды эти были предварительно ознакомлены с характером борьбы с повстанцами.

В агентурном отношении особое внимание было обращено на организацию и объединение агентурно-осведомительного аппарата. К этому времени в Кременчугской губернии прибыл полевой штаб по борьбе с бандитизмом СОУ ВУЧК во главе с начальником штаба тов. Михайловым, который обьединил в своих руках все органы ЧК и Особых Отделов на территории Губучастка. Приняв на себя руководство агентурной работы, т. Михайлов тесно согласовал ее с работой войскового командования, что и явилось главным залогом успешности предпринятой операции. В задачу агентуры было положено тщательно обследовать лесные массивы путем создания широкой осведомительной сети (около 300 чел.), точно выяснить численность, группировку и характер действующих в Холодном Яру банд.

В каждый из постоянных гарнизонов было введено по ответственному представителю агентуры, для руководства осведомителями на местах.

В политическом отношении разработан план широкой политической кампании по расслоению Чигиринского села, организации аппарата власти и укрепления последнего. Для проведения этой задачи на местах были брошены специальные агитационные политические группы.

Результат борьбы сказался в первые же дни. Установление постоянных гарнизонов в бандитских очагах, энергичные поиски летучих отрядов, усиление работы агентуры – отрезали деревни от бандитских группировок. Банды были принуждены уйти в леса и болота, где, не получая продовольствия, в постоянной тревоге, начали быстро разлагаться. Попытки банды прорваться через кольцо постоянных гарнизонов успеха не имели.

В это время около 30/7, одним из летучих отрядов была целиком уничтожена вместе с атаманом банда Овчаренко. Разгром этой банды усилил деморализацию бандитских групп, скопившихся в Холодном Яру. 10 августа, видимо отчаявшись в спасении добровольно сдалось

главное ядро петлюровского повстанчества на Правобережье – Холодноярский Повстанческий Штаб во главе с Петренко, Деркачем. Чучупакой, Василенко и Товкаченко и ряд сравнительно небольших отаманов со своими бандами, как-то: Пономаренко, Веслоух, Бых и Литвиненко. Общая численность сдавшихся – 80 чел.

Со сдачей Холодноярского штаба операции не были прекращены. 11 августа была ликвидирована банда Олейника. 12 августа было нанесено решительное поражение банде Нагорного, во время которого был убит член окружного повстанкома Терехов-Терещук и захвачен другой член окружного повстанкома Горбанюк. 13 августа была разгромлена объединенная банда Железняка и Назара Стодоли, причем, последний был захвачен 15 августа в плен.

В результате всех этих разгромов 23 августа сдался окружной повстанческий комитет Холодного Яра в лице председателя Навченко, та заместителя председателя Дзыгарем и членов – Шапошника. Нестеренко, Данченко, и Мартына Буц. – все левые с. р. с. д. националисты.

К 1 сентября Холодноярская кампания была закончена. Были ликвидированы банды Зайца, Бойко, Шапошника, Овчаренко, (Олейника, Яблочки, Вовгура. Железняка и Назара Стодоли. За кампанию убито 2 атамана и 40 повстанцев: захвачено в плен 6 атаманов и 19 повстанцев; добровольно слалось около 40 атаманов и 263 повстанца. Полностью сдались банды: Яблоньки в 21 чел., Вовгура в 10 чел., Зайца 22 чел., Бойко 53 чел., Шапошника – 5 чел., кроме того явились части банды Голого в 30 человек, Чорного Ворона в 25 чел., Нагорного – 21 чел., Загороднего и Хмары в 25 человек».

Витяг з бюлетеня таємно-інформаційного відділу РНК УРСР, №99, 29 жовтня 1921 р.
ЦДАГО України. Ф.-1, оп. 20, спр. 616, арк. 108-109.

ТРАГЕДІЯ РОДИНИ БОНДАРЕНКА-КІБЦЯ

Смеркало. Кібець дав наказ козакам розійтись по селу і підкріпитись, а сам з десятком козаків заїхав на подвір'я свого тестя Олекси Трихманенка. Тут часто бувала і переховувалась від комунарів та злих людей жінка Миколи Бондаренка – «Кібця», чорнява красуня Євгенія зі своїм півторарічним сином. Тиждень тому назад тут спіткала її трагічна доля, большевицька банда страшними тортурами замучила її на смерть. Разом з нею замордували большевики її малого синочка, якого також звали Миколою. В нещасливу годину лишила тоді вона свою хату в Богданівці і лісом прийшла до тата разом з синочком, щоб заховатися...

Кібець вже знав про трагедію своєї любої родини, але воєнний час не дав можливості упорядкувати наболілі, болючі справи, подумати над своєю долею. Він тяжко переживав своє велике, нещастя і ще більше горів помстою.

І ось тепер вони стоять на подвір'ї, де тиждень тому розгульна большевицька банда знищила його любу родину.

З хати ніхто не виходив його зустрічати, було тихо й сумно.

– Тату! – гукнув Кібець, – якщо ви в хаті, вийдіть сюди!

У вікні блимнуло світло, а незабаром з хати вийшов тесть.

Микола зліз з коня і пішов назустріч тестеві. Впав на коліна, обняв татові ноги й гірко заплакав. Це вперше козаки бачили сльози у свого героїчного командира.

– Тату, татуню, простіть! Я винен за смерть вашої дочки, а моєї дружини й сина.

Хвилина непорушної тиші й напруження здавалась безконечно довгою. Всі плакали.

Горем убитий батько підняв Миколу і обняв, кажучи:

– Кріпись, сину! Що скоїлось, того вже не повернеш, їм тепер однаково, а ти знаєш, що робити.

– Де вони поховані? – запитав Микола.

– На городі, поміж яблунею і грушею лежать вони, – відповів батько.

Хочу я їх сьогодні поховати по-людському, якщо не можна похристиянському. – промовив Микола. – Хто зна чи буде інша нагода для нас, чи довго ще я буду горемикати по степах та лісах, по цій нашій безталанній та бездольній Україні.

Микола взяв лопату і з батьком пішли до могили. За ними пішли козаки, теж з лопатами.

Засвітили ліхтарі і почали обережно розгортати землю. Яма була неглибока і копачі скоро натрапили на верхні дошки, якими були прикриті трупи.

Витягли перше жінку, бо вона була зверху, а потім сина. Дружину козаки поклали на драбину, а сина Микола на руки взяв і понесли до хати.

Батько розпалив вогонь у печі, грів воду, а козаки взялися робити домовину-труну. Серед хати постелили куль свіжого околоту, зверху застелили чистим рядном і положили мучеників.

Жахливий був вигляд нещасних жертв: сліди побоїв і знущань неймовірні. Трупи потемніли, але ще не піддалися тлінню.

Коли вода нагрілась, принесли великі ночви і сам Микола помив трупи. Скоро нарядили в чисте вбрання, поклали в нову домовину й поставили на лавці під образами.

Осиротілі батько й Микола скорботно дивилися в труну, де лежало двоє найрідніших людей. Мати лівою рукою пригортала до свого серця дитину, обоє в одній домовині.

Вночі приїхав отаман Хмара. Зайшов до хати, перехрестився і, глянувши на понівечені лиця небіжчиків, сумно промовив:

– Боже. Боже, хіба це можливо, щоб таке звірство й катування могла вчинити людина?!

– Хіба ж це, пане отамане, робили люди? Це ж «нелюди»! – сказав Залізняк.

Микола показав знаки від побоїв на обличчі та на грудях сина. У жінки так само рани на грудях і на лиці, на голові пасма повириваних кіс.

Вже світало, треба було рушати. Микола вийняв з кобури червону китайку, яку мали майже всі козаки, щоб було чим очі накрити при потреб примірив і, відірвавши кусок, накрив обличчя покійників. А потім до половини відкрив, присутні попрощались, в останнє попрощався Микола. Поцілував у чоло дружину й сина і накрив очі китайкою.

– Нещасні ми й нещасна наша Батьківщина, що не зуміла боронитися від цієї червоної навали, – тяжко вболівав, прощаючись, Микола.

Домовину тим часом накрили і кришку прибили цвяхами, винесли й поставили на віз. Сумна процесія рушила на кладовище.

Поки сонце зійшло, виросла нова могила, а на ній дубовий хрест.

На цій могилі повстанці поклялися знищити червоний Владимирський ескадрон.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – с. 139-141.
ДАЧО, ф. Р-1717, №1, од. зб. №2 арк. 3.

Сов. секретно. Шифром.

ЦИРКУЛЯРНОЕ ПИСЬМО
Всем Губсовещаниям, Губотделам, и линейным органам ГПУ

Напряженная и упорная работа органов ГПУ и войсковых частей за текущий год дала довольно значительные результаты. Живые силы контрреволюции, возглавлявшие собою политический бандитизм, охватывающий Подольскую, Волынскую, Киевскую, Кременчугскую, Екатеринославскую и в меньшей степени всю остальную Украину, в значительной мере разгромлены. Целый ряд видных главарей, как Заболотный, Солтно, Левченко, Гаевой, Грозный, Черный Ворон, Левченко Андрей, Сыроватский и другие – уничтожены, а обезглавленные их банды с наступлением осени проявляют себя значительно реже, за исключением уголовщины, рост которой заметно повысился, отчасти за счет разгромленных политических банд. Подобного рода положение вызвало резкий перелом в настроении работников на местах, откуда поступают слишком оптимистические донесения, что бандитизм окончательно изжит, упуская совершенно из виду, что до тех пор, пока на селе имеется оружие, пока существуют живые контрреволюционные силы, ведущие свою роботу, приходить к заключению, что бандитизм окончательно изжит и не представляет в дальнейшем угрозы Республике – чрезвычайно преждевременно.

Учитывая опыт прошлых лет и особо благоприятные условия для развития бандитизма на Украине, Постоянное Совещание при СНК отмечает, что затишье бандитизма на зимний период и его новый взрыв с наступлением весны – весьма возможно и в будущем. С одной стороны, разгромленные банды, распилившиеся по селам, сохранив свою живую силу и свои базы среди населения, – не могут считаться ликвидированными. С другой стороны, бандитско – партизанские отряды, летом имеющие возможность свободно оперировать, на зимний период сами уходят в подполье и всю свою энергию обращают на подпольную работу, подготовку к весенним операциям. Уход банды Галичевского в Польшу и ее возвращение оттуда на территорию Подолии, после чего банда почти не проявляла активности, скрывалась, ведя организационную работу, весьма ярко подчеркивает справедливость последнего положения.

В предупреждение указанных возможностей, а также в целях ликвидации уголовщины, которая при ее прогрессирующем росте, так

связана с политическим бандитизмом, что трудно указать, где кончается политический бандитизм и начинается уголовный, и которая не менее опасна, чем политбандитизм – Совещание при СНК предлагает всем Губвоенсовещаниям ГПУ ни в коем случае ударятся в чрезмерный оптимизм: отнюдь не ослаблять темпа работы по б/б и аппаратов, ведущих эту работу и в настоящий зимний период.

1. Развить агентурно – осведомительную работу на селе в целях:

а) выявления настроения и жизни крестьянских масс и изъятии из их средств расплывшихся и укрывающихся бандитских элементов;

б) выявления дефектов сельских совапаратов и очистки их от неблагонадежного и примазавшегося элемента;

в) выкачка у населения оружия, на что обратить особое внимание, как на одну из важнейших предупредительных мер в борьбе с бандитизмом, до сего времени не доведенную до конца в большинстве губерний, хотя необходимость и целесообразность этой меры в доказательствах не нуждается. Подольским Губотделом за истекшие месяцы с. г. изъято до 6000 винтовок, в то время, как Киевским, Волынским, Кременчугским и Екатеринославским Губотделами изъято в общей сложности до 6000 винтовок, между тем, как не подлежит сомнению, что население этих губерний скрывает значительное количество оружия и питает им банды не в меньшей мере, чем на Подолии.

2. В связи с общим финансовым положением Республики, учитывая, что Центром не могут быть отпущены достаточные средства на проведение указанной работы сверх общих смет, приложить все усилия к изысканию таковых из местных источников.

3. Транспортным органам ГПУ, помимо перечисленного выше, выявить неблагонадежный и бандитский элемент среди работников транспорта и ж. д. охраны.

4. Губвоенсовещаниям принять деятельное участие в выполнении указанной работы, всеми мерами содействуя органам ГПУ, как в смысле предоставления необходимых сил, так и в изыскании средств.

Настоящее принять к неуклонному проведению в жизнь.

Зампредвоенсовещания при СНК (Фрунзе)
Наркомвнудел (Манцев)
Замкомандвойвк (Эйдеман)
Верно: Делопроизводитель ГИК (подпись).

«ЧЕРВОНИЙ ЦАР» ЛЕЙБА ГНІВАЄТЬСЯ

Червона дивізія «внутрішньої служби» пересунула свої частини в нашому напрямку, ведучи інтенсивну розвідку. Передаємо Голому, щоб по можливості забавляв її з протилежного боку.

Гарнізони Кам'янки й Олександрівни були значно підсилені.

Зв'язковий зі Знам'янки повідомив, що туди прибули потягами бригада піхоти, полк кінноти та загін особливого призначення Всеросійської ЧК. Перед тими частинами і місцевими чекістами виступав із промовою «наркомвоєнмор» Лейба Троцький.

«Червоний цар» прибув до Знам'янки під охороною двох бронепотягів.

У його поїзді, крім сильної охорони, було дві платформи з авто та малим аеропланом. Троцький передбачав навіть, що, може, доведеться тікати від повстанців у повітря.

Лейбу висадили на дах вагона, і звідти він істерично горлопанив до червоноармійців та чекістів про те, що «кулацкая контрреволюция» вбиває ножа в спину большевицької революції у той час, як Червона армія бореться на фронтах із зовнішнім ворогом. Маючи під рушницею мільйони, червоне командування може кидати на фронти лише сотні тисяч, бо решта необхідні для «оборони завоєваній рєволюциі» в запіллі. «Красная армія, – кричав Троцький, – центральниє гарада, фабрікі галадают, патаму шта украінскій кулак закапивает хлєб в землю, а сам бєрьот ружйо і ідіот карміть нас пулямі!».

Закінчив свою промову класичним наказом червоноармійцям: «Беспощадно вистрєлівайтє, вирєзайтє бандітскіє кодла, іначє нас перережут! Безжаласті жгітє бандітскіє сьола, іначє нас сожгут в оґнє контррєвалюции».

Після його від'їзду кіннота виступила в напрямку Цвітної, а бригада піхоти – на Чигирин. У повітрі не на жарт запахло порохом.

У нашому штабі відбулася нарада. Коли не хочемо, щоб нас перерізали, а наші села пішли з попелом мусимо виступати і нищити ворога, не даючи йому планово затягувати петлю на нашій шиї.

Увечері я сидів у келії і при світлі двох зроблених із лампадок каганців писав до сусідніх отаманів зв'язкові листи, в яких наш штаб закликав їх до порозуміння і спільного планового провадження операцій. Написавши до Мамая і Кваші, щоб, поповнивши свої курені, вели їх до Холодного Яру, я почав писати накази сільським отаманам.

Холодний Яр оголосив мобілізацію».

Ю. Горліс-Горський. «Холодний Яр». Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 147.

У ПОХОДІ ЗНАДОБИТЬСЯ

Мобілізацію Холодного Яру було призначено на 29 серпня – свято Усікновення глави Іоана Хрестителя.

На цей день і большевики скомандували збірку новобранців чотирьох років до воєнкоматів у Черкасах і Кам'янці. Накази червоних комісарів про мобілізацію одержали, звичайно, лише села, що були поза межами володінь Холодного Яру. Багато з них минулого року брали участь у повстаннях за покликом великого дзвона Мотриного монастиря і належали до Холодноярської організації. Потім «умиротворилися», «признали совєтську власть», давали «развйорстку», а оце мусили давати синів до Червоної армії. У ці села розіслали наказ нашого штабу: на мобілізацію йти зі зброєю – лише не до воєнкоматів, а до Холодного Яру.

Отаман Деркач на ці села великої надії не покладав і висловлював думку: вони, зважаючи на близькість Холодного Яру, що зв'язувало руки «совєтській власті», на большевицьку мобілізацію не підуть, але не відгукнуться і на нашу, бо їхня «хата скраю». Чорнота не погоджувався і запевняв, що прийдуть до нас обов'язково, бо... «хата» їхня не з одного, а з двох «країв» і котрийсь із них вибрати мусять.

Зранку 29 серпня в Мотриному монастирі запанував урочистий настрій. Залога готувалася до походу. Черниці з повагою квітчали вівтар, поставлений надворі між церквами. Богослужіння мало відбутися під небом, бо ні церква Іоана Богослова, ні Свято-Троїцька церква не вмістили б усієї залоги і богомольців. Священики довколишніх сіл мусили поспішити з богослужінням, щоб не затримати вимаршу сільських сотень на збірний пункт.

Сонце ще тільки піднялося над лісами, як залога, готова до походу, стала густими лавами перед вівтарем. Отаман Деркач та курінний Петренко винесли з вівтаря Свято-Троїцької церкви обидва холодноярські прапори і передали їх хорунжим.

Службу Божу правив старенький отець Іван, що вже не вагався окроплювати зброю і прапори. Як тільки він скінчив і поблагословив курінь, ми вирушили з монастиря на Кресельці – місце збірки. В монастирі залишилося триста козаків під командою молодшого Деркача (отаманового брата) для охорони бойових і господарських запасів.

Оточена лісами долина на Кресельцях швидко заповнювалася відділами, що безперервно надходили із сіл. Штаб стає на подвір'ї лісничівки, з якої навесні вирушили в останню дорогу Василь і Петро Чучупаки та Солонько... Один за одним заходять на подвір'я отамани і виструнчуються перед Деркачем.

– Пане отамане! Прибула лубенська сотня – чотириста п'ятдесят піших, дев'ятнадцять на осідланих конях, два станкових кулемети, чотири ручні, ручних бомб – двісті шістдесят, набоїв понад дванадцять тисяч.

– Пане отамане! Доводжу до відома, що прибув у ваше розпорядження з матвіївською сотнею. Піших п'ятсот тридцять. Кінних двадцять два. Кулеметів вісім. Міномет один – мін до нього сорок. Набоїв у середньому по сто п'ятдесят на рушницю – по тисячі на кулемет...

Сотні холодноярських сіл, відділи з дальших сіл та хуторів зголошувалися один за одним. З Чорнотою стоїмо поблизу отамана. Перекидаємося заувагами і сходимося на думці: набоїв чимало. Кожний холодноярець дбайливо збирав їх, як збирали колись батьки срібні царські рублі на купівлю шматка поля або кожуха. Та немало патронів лише для перших боїв. Для наступних боїв наші запаси – у ворога...

Ю. Горліс-Горський. «Холодний Яр». – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 148-149.

ПОЛЕ СМЕРТІ ПІД ЧИГИРИНОМ

Із Суботова прийшов зв'язковий, який повідомив, що з боку Побережжя до Чигирина увійшли червоні частини силою до двох тисяч чоловік. Готуються до наступу на Холодний Яр. Відтак змінюємо план і вирішуємо йти на Чигирин. Якби вдалося відрізати ворога від моста через Тясмин і не пустити на Олександрівну, то хоч-не-хоч, а мусили б червоні тікати вдовж Тясмина на холодноярські села. Пославши вістових до Холодного Яру, щоб села приготувалися зустрічати «товаріщів», як ми їх із Чигирина налякаємо, переходимо вночі назад через залізницю.

Цього разу затрималися на залізничній лінії довше. Забравши в будці інструменти, розгвинтили рейки на чималому відтинку і перервали

у кількох місцях телеграфічну лінію. Зняті рейки – кожна на плечах кільканадцяти козаків – «помандрували» до лісу, де їх закопали. Ця робота затримала нас, і до лісу поблизу Чигирина Холодноярська бригада прийшла аж перед полуднем.

А під Чигирином кипів бій. Отаборившись на узліссі, висилаємо кінну розвідку, яка швидко вернулася з вісткою, що то знову розвоювалася Стецівка. На цей раз не сама, з нею Чернече та велике село Семигір'я. Об'єднавшись, повстанці пішли на червоних у Чигирині, але, приголомшені вогнем противника, повільно відступають. Фронт розтягнувся на полях за Чигирином. Наші кіннотники попередили повстанців, що зараз їм допоможемо, чим і додали їм духу.

У штабі виникнула суперечка: чи йти на Чигирин і вдарити по червоних із тилу, чи підсилити фронт повстанців. Дорога була майже однакова. Перемогла думка, щоб таки нагнати ворога назад на Чигирин, а потім на Суботів.

Коли наші відділи з'явилися за лівим крилом повстанців, їхній відступ припинився. В повстанчих лавах залунали бадьорі вигуки. Хоч повстанці переважали числом ворога, та були озброєні переважно косами, штилями, рискалями і саморобними списами. До рушниць і двох кулеметів майже не мали набоїв. Один кулемет зіпсувався.

Червоні щедро поливали селянську лаву кулями принаймні з шести кулеметів, до яких мали, як видно, солідний запас набоїв. У повстанців уже було декілька вбитих і чимало поранених.

Залишивши 2-й курінь у резерві, розгортаємо 1-й і 3-й у лави позаду місцевих повстанців. Побачивши нас, москалі почали повільно відступати. Та на обрії з'явилася широка лава ворожих резервів, які висунулись із Чигирина. Досить було глянути на ворога, аби збагнути, що червоних на полі вже значно більше двох тисяч.

Лава повстанців пересунулася праворуч, щоб звільнити місце для наших куренів. Ми вибрали найнебезпечніший відтинок фронту, який розтягнувся праворуч на добрі дві версти – аж до Тясмина. А наше ліве крило було відкрите. Тож отаман Деркач послав туди Чорноту з кінною сотнею – щоб стежити, аби нас не обскочила ворожа кавалерія. Та й червоноармійців треба ба було перехоплювати, якби вони захотіли втікати до лісу.

Деркач, Отаманенко, Петренко і я, не злазячи з коней, радимося. Що бій виграємо – не мали сумнівів. Сили ворога і нашої бригади приблизно рівні. Та... ми ще мали тисячі три місцевих селян. Натхненні нашою присутністю та розлючені спаленням Стецівки і сьогоднішніми втратами, дядьки без набоїв увірвуться у Чигирин. Найважливіше – не дати ворогові втекти, знищити його дощенту.

Головні сили червоних зосередилися на рівнині, що закінчувалася скелястими обривами Дорошенкової гори. Смакуючи близьку розправу з москалями, ми вже уявляли, як вони, відрізані від доріг у Чигирин, летять із камінної стіни метрів із двісті заввишки...

До нас підійшов старий сухорлявий селянин, босий, із підкоченими вище колін штанями та коротким саморобним списом у руці.

– Я із Стецівки, хочу з найстаршим отаманом говорити.

Деркач нахилився на коні.

– Я найстарший. Що скажете?

– Треба розпорядитися, щоб «товаріщі» через міст на Побережжя не втекли. Хай краще у воду лізуть – Тясмин усіх вмістить.

– Як же, по-вашому, це здійснити?

– А видайте мені пару десятків добрих хлопців із кулеметом, я їх переправлю човнами на той бік. Поки ви тут воюватимете, ми лозами Чигирин обійдем і заляжемо за мостом. Як «товаріщі» втікатимуть, а ми їх – циба, назад!

Деркач обернувся до Петренка.

– Дай тридцять охочих зі старшиною та пошли до Левадного, щоб дав чотири ручні кулемети. Набоїв нехай беруть більше.

Охочих виявилося забагато. Петренко вибрав кращих, і група з босим селянином побігла за лавами до Тясмина.

Тим часом червоні з'єднали свої лави, впорядкували їх і рушили в наступ.

Деркач наказав залягти і, не стріляючи, очікувати наближення ворога. Підсилаємо коней за горбок. Самі залишаємося коло лави 1-го куреня.

Наблизившись кроків на триста, червоні стишили ходу. Постріляв-ши декілька хвилин і не дочекавшись відповіді, знову рушили вперед.

Деркач дав знак Петренкові, й 1-й курінь, а за ним і 3-й відкрили вогонь. Заговорили вісім наших станкових кулеметів. Декілька чер–воноармійців упало. Ворожа лава занервувалася і, залігши, відкрила шалену стрілянину, командири намагалися підняти її, та це їм не вдалося. Відчувалося, що впевнені сальви, розмірений вогонь наших кулеметів збентежили червоних. Перша сотня пустила кільканадцять рушничних гранат. Слідом за ними полетіло чотири міни з двох мінометів, які Левадний вивіз у лаву 1-го куреня. Таких солідних «гостинців» від «бандітов» москалі не сподівалися. Червона лава зірвалася і кинулася врозтіч. Ми – за нею. Але хвилин за п'ятнадцять наші курені опинилися «в запіллі» – босі стецівчани та семигірці «галопом» випередили нас і, розвиваючи свою лаву все далі ліворуч, закрили від нас ворога. З диким криком, виблискуючи косами і рискалями, п'яні перемогою і жадобою ворожої крові, бігли хлібороби, не звертаючи уваги на вогонь червоних, що, відступивши, впорядкувалися і стали боронитися. На вбитих і поранених уже ніхто не звертав уваги, їх не бачили. Годі було навіть намагатися спинити повстанців, привести до ладу, промовити до розуму...

Під самим Чигирином червоні знову залягли і, поставивши кулемети на вигідних місцях, уперто відбивалися. Та питання бою було вже вирішене. Справа, із-за гори, долетів рев повстанців, котрі понад Тясмином увірвалися в місто. Пришвидшив кінець Чорнота, що, попри осторогу отамана, кинувся з кінною сотнею в шаблі на праве крило ворога. Червоні, покинувши кулемети, чередою побігли до Чигирина. За ними мчали повстанці.

Чвалом доганяємо групу селян, яка гнала москалів просто на обрив Дорошенкової гори. Один червоноармієць тягнув на плечах кулемет «Кольт». Добігши до безодні, «товаріщі» покрутилися і, кинувшись на землю, відкрили вогонь. Двоє повстанців впали із перерізаними

кулеметною чергою ногами. Ще один вибух крику – і кільканадцять мертвих і живих тіл, зіштовхнуті штилями й косами, полетіли вниз. Біля кулемета залишилася тільки відрубана рискалем голова кулеметника-китайця.

З протилежного боку Чигирина долітала рушнична і кулеметна стрілянина. То наші хлопці «замикали» міст.

Долучаємося до кінної сотні і, об'їхавши гору, влітаємо до міста. Ворога вже не було. На мості валялися вбиті коні та п'ятеро червоноармійців. Наш відділ виконав своє завдання без втрат, не перепустивши через міст жодного ворога. Частина москалів кинулася було втікати по суботівській дорозі, але, відкинута пострілами суботівчан, пішла вплав через Тясмин. Основна маса втікачів щасливо вийшла на брід у самому місті й, здолавши річку втекла Побережжям на Черкаси. Переслідувати їх по пісках силами нашої кінноти сенсу не було.

Червоні покинули кілька підвід із набоями і майном, багато зброї і 80-90 вбитих. Згодом виявилося, що втрати ворога значно більші – Тясмин почав десятками викидати червоноармійців, які потопилися, натрапивши на глибокі місця.

Ми мали трьох убитих, семигіряни – чотирьох. Із Стецівки, Чернечого і хуторів полягло кільканадцять селян. Важкопоранених примістили в Чигиринській лікарні.

Ю. Горліс-Горський. «Холодний Яр». – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 169, 170, 171, 172.

НАРАДА У МОШНАХ

Наступного дня у будинку диякона зібралася нарада отаманів і старшин, яких вони вважали за потрібне взяти із собою. Від Холодноярської бригади були Деркач, Петренко, Мамай, Кваша, Грицаєнко, Отаманенко, Чорнота і я.

Перш за все взялися за підрахунок. Виявилося, що кількість повстанців, які зійшлися в околицях Мошнів, досягла поважної цифри у тридцять тисяч чоловік, до того ж місцеві отамани в один голос запевняли, що можуть свої відділи збільшити. Отамани окремих загонів охоче згодилися підпорядкуватися штабові нашої групи. Природно постало питання: для чого ми зібралися і що маємо робити далі?

Ми вже знали, що червоний фронт на заході прорвано і поляки та українська армія успішно наступають. Під час наради прибув із Черкас наш холодноярський старшина-розвідник і повідомив, що большевики стягають за Канів частини для оборони Києва від повстанців. Червоні формування отримали наказ негайно вирушити туди. Частини, які досі концентрувалися в Черкасах, поспішно вирушили вгору по Дніпру. В Черкасах залишилася лише мінімальна кількість. Всі комуністи, комсомольці й охочі з позапартійних жидів дістали зброю і зосередились у касарнях й установах. Військове та залізничне майно вивозять на лівий берег Дніпра. Установи вже приготувалися до евакуації.

Ю. Горліс-Горський. «Холодний Яр». – Київ-Львів-Дрогобич. – 2006. – С. 188, 189.

ГРАБАРМІЯ – «ВИЗВОЛИТЕЛЬ»

Козачанский Волревком
На Звенигородщині
8 лютого 1921 р.
Ч. 355 с. Козацьке

До Звенигородського Повітового Ревкому

Во время пребывания отряда 8-й роты З., в селе Козацком солдатами этого отряда произведено несколько самочинств и насилий гражданам села. Так, во время заседания съезда Комнезамов у делегата Холошвия Емельяна во время его пребывания на съезде выставлены красноармейцами двери и забрана наливка и т. п., у Афанасия Подгорного, тоже представителя съезда также учинено насилие в этой форме. У гражданки села Козацкое Федоры Лагодовой красноармейцами того же отряда под предводительством красноармейца Кузьмы Новохацкого забрано одеяло, утиральники и т. п., ее самую Федору Лагоду, по ее заявлению, избили.

Об этом было поставлено в известность командира названной роты, но сделал ли он по этому поводу что-либо, Ревкому неизвестно.

Кроме того, представляю при сем протокол Волревкомнезама о произведенных бесчинствах и насилиях милиционерами Звенигородской уездной милиции, которые 5 текущего февраля ворвались в Козацкое, именовали себя отрядом Комбата З., пребывающего в то время в Козацком по борьбе с дезертирством и по сбору Госразверстки.

Что же касается самого сего отряда 8-й роты, пребывающего в Козацком, то несмотря на то, что по его требованию немедленно доставляется ему как продовольствие, так и фураж, – отдельные личности по 4, по 6 человек производят ночные экспедиции по жителям села, домогаясь впустить их в хату между 11 и 12 часами ночи, и если домогательство их увенчивается успехом, то, пользуясь ночным временем, а также неимением в данной хате чем засветить, в потьмах прибирают к рукам попавшиеся им вещи, после чего безнаказанно уходят.

Донося об изложенном, прошу Вашего воздействия о прекращении в дальнейшем подобных хулиганских действий со стороны красноармейцев и милиции, ибо этим подрывается довериие к власти.

Подписали: Предволревкома Безвершенко.
Делопроизводитель (подпись).
С подлинным верно:
Делопроизводитель отдела управления (подпись).

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1 спр. 50. Арк. 11.

ТАК ДІЯВ ОСОБВІДДІЛ

Совершенно секретно

Приказ №01/оп
Особотдела при 45 Сов. Стр. Дивизии Особотдела К. В. О.

§1.

Вверенному мне отделению приказываю в наикратчайший срок очистить весь район У майского уезда от бандитов путем расслоения населения и развития широко осведомительной сети. Для выполнения данных мне заданий Уманский уезд разделить на 5 постов: 1 пост: Багвянская, Иваньковская, Маньковская и Хижнянская волости; 2 пост: Христиновская, Верхнячская и Краснополская волости; 3 пост: Шаулихская, Тальновская и Тальянская волости; 4 пост: Торговицкая, Оксанинская, Багвяцкая и Подвисоцкая волости; 5 пост: Посуховская, Ладыжинская, Кузьминская волости.

§8.

Завести широкую осведомительную сеть при всех без исключения селах, деревнях, хуторах вверенного района, для чего использовать секретных сотрудников.

§9.

Всех активных сотрудников держать при Волревкомах, как представителей, откуда им руководить работой по указанию Начпоста.

§10.

Следить за работой Вол ревкомов, Сельревкомов и Комнезаможей и их работоспособностью и благонадежностью, о чем еженедельно представлять подробный доклад.

§11.

В порядке партийной дисциплины привлечь всех коммунистов уезда для осведомительной работы. Список последних при сем прилагается.

§12.

При вступлении эксотрудников на территорию поста войти в контакт с представителем отделения, оказав ему полное содействие в работе.

§13.

Суммы на секретные расходы получить: Бригадуполномоченным у Начинформации: т. Петренко, Никитенко и Станкевичу у Начагентуры.

§14.

Вооруженной силой, если это понадобиться, пользоваться из войск, находящихся на территории поста или затребовать из Отделения.

§15.

Держать тесную связь с соседними постами и беспрерывную с Отделением.

§16.

Сведения должны представляться в следующем порядке: ежедневные оперсводки к 12 часам по телефону в зашифрованном виде, 3-х дневные оперсводки по телеграфу или телефону в зашифрованном виде, недельные доклады о ходе работ района и работ Волревкома, Сельревкомов и Комнезаможей – нарочными.

§17.

Начальнику 2-го поста войти в контакт с О. Р. Т. Ч. К. ст. Христиновка, затребовав у них сведения, указанные в параграфе 16.

§18.

Приказ входит в силу с 12 часов февраля 10 дня 1921 года.

§19.

Неисполнение сего приказа или несвоевременное доставление сведений влечет за собой предания суду РВТ.

§20.

Об отбытии и прибытии донести раппортом.

§21.

Приказать отпечатать в 12 экземплярах. Начпоста 1, 2, 3, 4 и 5 Особотдела КВО, Особотдела Охр. Румграницы, Штадиву 45, Опрештаба Особотдела КВО, Уездчека Уманщины и ОРТЧК ст. Христиновка.

Начособотделендив 45 Кузенко С.

С подлинным верно:

Секретарь О.О. 45 див. (подпись).

Верно: Помначштадив (подпись).

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1 спр. 48. Арк. 65, 66.

«ПРОШУ ПОВЕРНУТИ ВОЛА»

Копия

Протокол

24 марта 1921 года явился в бюро жалоб с. Матусова Иосиф Дмитриевич Мигута и заявил следующее:

«У меня общее хозяйство с тестем Семеном Никитичем Рабуманом и у нас на 6 душ всего три десятины земли. Около трех недель тому назад в волости была мобилизация скота и взяли одного из наших двух волов. Теперь мы с одним волом не можем приступать к полевым работам. Между тем, богатые крестьяне имеют возможность купить себе и волов и лошадей. Многие селяне, владеющие по несколько десятин, с целью уклонения от повинностей, заранее распродали свой скот и теперь себе покупают, а нам, беднякам, приходится только за них расплачиваться, но еще и пытаются по возможности обрабатывать свою землю.

Прошу возвратить вола».

Предъявлена квитанция от 18 января №226 о выполнении хлебной разверстки.

Подписали: Магута.

И. о. Зав. бюро жалоб – Жолквер.

ДАЧ0, ф. Р-187.0П. 1. спр. 3. арк. 32 а.

Раз обіцяли... І ще раз можна
Воззвание
Товарищи-крестьяне.

Советская Рабоче-Крестьянская власть в лице 5 Всеукраинского Съезда Советов весной текущего года объявила амнистию всем бандитам и их соучастникам. Этим постановлением пролетариат и беднейшее крестьянство еще раз изъявили готовность восстановить в гражданских правах не только тех, которые действительно учувствовали в бандах по своей несознательности и темноте, но и тех, которые шли с оружием в руках против Соввласти, сознательно преследуя контрреволюционные, кулацко-помещичьи цели.

Бандитизм причинил рабочим и крестьянам, всему нашему краю неисчислимый вред, оставляя после себя неизгладимые следы разорения и убийств, сотни и тысячи рабоче-крестьянских жизней погибло; разбитые хозяйства, разрушенные железные дороги, таковы ужасающие результаты гнусного бандитского дела.

Товарищи-крестьяне после объявления амнистии бандиты сотнями начали являться и отдавать себя в распоряжение Соввласти. Одни из них были те, которые по своей темноте расстреливали своих братьев рабочих и крестьян, разрушали народное хозяйство, палили склады, портили железные дороги, устраивали крушение поездов. Этот слой бандитов явился первым и заявил, что он дает клятву служить для дела революции, так как понял свое заблуждение. Другой слой бандитов явился по амнистии не потому, что он предан революции, а потому, что убедились, что дальнейшая борьба с Соввластью им не по силе, она крепка, все контрреволюционные группировки разбивались о красную крепость на мелкие осколки, уничтожались. И пролетариат и незаможный праздновали победу и – этот элемент бандитов, пользуясь случаем амнистии, решил сложить оружие и примириться с тем, что у него забрали излишки земли, инвентарь и оставили столько, сколько он в состоянии обработать.

Товарищи-крестьяне! Кроме указанных видов бывших бандитов, имеется еще один вид бандитов, это те, которые остались в лесах с целью продолжать свое гнусное дело помощи капиталистам и помещикам в угнетении пролетариата и незаможного крестьянства, а именно: палить села, грабить крестьян, фабрики, заводы, разрушать железные дороги, пускать под откос маршруты с хлебом и полные с зерном, направляющиеся для спасения крестьян от голода и для обсеивания полей крестьянского хозяйства пораженной засухой.

С этого же времени срок амнистии истек, все неявившиеся по амнистии бандиты будут беспощадно караться пролетарской рукой, уничтожаться, будет проведена самая решительная, самая беспощадная борьба против них. В это время, когда миллионы крестьян страдают от голода, когда требуются героические меры для спасения голодающих от смерти и разрушения их хозяйств, когда все силы должны быть сосредоточены на восстановление сельского и фабрично-заводского хозяйства.

Товарищи-крестьяне для установления революционного порядка, для спасения Ваших братьев, очутившихся в полосе жестокостей засу-

хи, для восстановления сельского хозяйства Республики необходима жестокая и беспощадная борьба с бандитизмом и бандитами.

Исполнительный комитет Черкасского Уезда призывает Вас к этой решительной активной борьбе с бандитами и их соучастниками, сидящими в волостях, селах, информирующих и снабжающих бандитов. Только с помощью незаможного, среднего крестьянства можно быстро, верно и навсегда покончить с бандитизмом. Всякий крестьянин, относящийся безразлично к этому вопросу, творит величайшее преступление перед Республикой в частности перед умирающим от голода крестьянством.

Все на борьбу с бандитами и их сподвижниками.

Смерть бандитам.

Предисполкома и Предуездсовещания Скалыга

Члены: Ананьн, Ляшко, Танцюра, Рябоконь, Доль, Деревянко и Жупан.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 3. арк. 115.

ПОЛУМ'Я РОЗГОРАЄТЬСЯ

Выписка из телеграммы
Недельная сводка по Кременчугской губернии по 07.04.1921 г.
Настроение деревни, проявление бандитизма.

Золотоношский уезд. Деревне Келеберде 20 верстах западн. с. Гельмязово появилась банда 15 человек зпт расспрашивавшая о метах расположения Красных частей тчк 28.03. селе Долматово была обнаружена банда 10 человек под командой Добровольского – члена штаба банды Черного тчк По сведениям от 2.04 селе Лящевка В. Буромской волости убит красный командир полка Степан Когуля зпт вырезана семья 6 человек тчк за убийство расстреляно 5 кулаков.

Черкасский уезд. Худолеевской волости организуется заговор против соввласти зпт население настроено враждебно тчк 28.03. Орловце члена Коллегии Упродкома была брошена не разорвавшаяся однако бомба тчк Связи этим властью уничтожено имущество 4 бандитов. По донесению банда Голого 20 чел. перешла в лес Деревенковецкого района 40 верст западнее Черкасс.

Чигиринский уезд. Бандитизм уезде распространяется оглавляемый Черным Вороном Загородним тчк Последний под знаменем «партия коммунистов» зпт Липянка (Златопольской волости) Комарки (Радевской волости) состоит из кавалерстов тчк. Имеет запасы лошадей Черный Ворон оперирует районе Чигирина тчк Медведовского района рассыпаны кучки бандитов 15-20 чел. терроризирующих совработников, красноармейцев и милиционеров зпт селе Уликовке районе Холодного Яра оперирует банда – 2 чел. По сведениям банда Хмары состоящая главным образом из Кубанцев и Донцов часто делает налеты на село Цветное из ближайшего леса тчк.

31.03 районе Цветная бой между Совотрядом и бандой Хмары 20 человек с нашей стороны убито 15 красноармейцев Совотряда отступил в направлении Галагановки тчк. Районе Мотроненской дачи группируются бандиты (пешие и конные) тормозящие лесозаготовку. Отно-

шение населения к бандитам не сочувственное тчк По непроверенным сведениям Холодном Яру организовалась банда 800 чел. начавшая проявлять себя тчк.

Зам. Зав. Губотделом Управления /Пиглянский/
М. п. Зав. губ. инстр. информац. п/отделом подпись.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 6 арк. 83.

Виписка
із протоколу №14
Засідання Президії Золотоніського повітового виконкому

14 квітня 1921 р.

Слухали:	Ухвалили:
15. О мобілізації 100 чоловік грабарів	Дозволить мобілізацію для отправки в Донбас. Грабарів переважно з куркулів і спекулянтів.

Голова підпис
Секретар підпис.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 13. арк. 34, 39.

НАПРЯМ – РОЗШАРУВАННЯ СЕЛА
Выписка из телеграммы
Золотоноша Предуездсовещания т. Дробницкому
Черкассы Предуездсовещания т. Пионтковскому

Объявляется неуклонному руководству инструкция о заложниках Предвоенсовещания по борьбе с бандитизмом Предсовнаркома Украины Х. Раковский Харьков 2-го апреля 1921 г. форма №6 инструкция о заложниках ПАРАГРАФ 1. Меру изъятия заложников применить к районам зпт объявленным ударными по бандитизму а) местности с сильно развитым бандитизмом, б) при вооруженном участии населения в бандах и восстаниях, в) при содействии населения в снабжении банд г) при отказе о выдаче вооружения д) при укрывательстве бандитов зпт главарей и атаманов е) имеющихся конкретных данных о готовящемся в местности восстании тчк ПАРАГРАФ 2. В каждом отдельном случае перед взятием заложников объявить определенный технический выполнимый срок зпт в течение которого должны быть выполнены предъявленные населению требования зпт при чем ответственность возлагается на все население местности тчк ПАРАГРАФ 3. Розыск бандитов зпт производится под руководством представителя Чекистского органа при содействии войсковой силы зпт и при обязательном участии представителя местной власти тчк Примечание этот представитель Чекистского органа отвечает на равне с командиром военчасти за поведение отряда по отношению к местному населению во время производства операций тчк. ПАРАГРАФ 4. Заложники должны браться главным образом из кулаков зпт преимущественно влиятельных зпт пользующихся авторитетом среди населения зпт а также родственников бандитов зпт и лиц заподозренных в соу-

частии и сочувствии бандитам и повстанцам тчк. ПАРАГРАФ 5. После взятых заложников зпт широко объявить на месте населению зпт что лишь по мере выполнения предъявленных населению требований зпт в течение определенного срока зпт заложники будут освобождаться тчк. ПАРАГРАФ 6. В то же время местное население широко оповещается лицом зпт руководствующим операцией зпт что заложники будут содержаться в губернском городе и предупреждается зпт что в случае явного проявления в дальнейшем бандитизма в этой местности зпт ухода к повстанцам и поднятия восстания зпт заложники будут расстреливаться тчк.

Кременчуг 15 апреля 1921 г. НР 2972

Предгубисполкома /Грановский/

М. П.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 6
арк. 77.
Лит «А»

Копия

ДОКЛАД
О ходе работы в Кириловской волости

Разверстка проходит весьма трудно, за все время комиссия не была избрана, и всему этому тормозом является Волревком.

По полученным сведениям с сел, что крестьяне обращались в Волревком, как им избирать комиссию, а Ревком отвечает: «как хотите, так и делайте». Также обращались крестьяны за инструкциями, а им никаких инструкций не вручали и когда стали спрашивать председателя, почему не разослали инструкций, он ответил, что таковых у них не имеется, а потом через день нашли инструкцию, спрятанную в шкафу волости, а также нашли протокол заседания комиссии по разверстке, которой полагается копия протокола при сем акт. По всей Кириловской волости много имеется шпионов из банды Цветковского. С такой продгруппой, какая у меня имеется, в Кириловской волости работать невозможно, так как всех продармейцев находится 12 человек и 9 продагентов, а посему, прошу вторично Вашего распоряжения выслать мне вооруженную силу в количестве 30 штыков и одного пулемета. При сем присовокупляю от м. Олынаны в 12-15 верстах разъезжают банды Голого совместно с Цветковским в количестве 200 человек. Числа 10-11-го взорвали мост в районе Таганчи и убили одного военкома, которого исказили до высшей степени.

Настроение крестьян Кириловской волости не особо важное, отношение совсем плохое, и по сведениям имеется много оружия.

Апреля 16 дня 1921 года.

Начродгруппы Краснослободцев

Верно: за Делопроизводителя (подпись).

ДАЧО, ф. Р-3234, оп. 1, спр. 1
Арк. 1.

Останнє число явки – 15 травня

Радянська влада суворо карає бандитів, котрих вона виловлює і котрих передає владі селянство. Кара ця остільки сувора, оскільки тяжкий проступок їх проти радянської влади.

Неймовірну шкоду повстанці приносять Радянській республіці во ім'я інтересів міжнародної контрреволюції, часто самі того не уясняючи собі.

Розжигаючи націоналістичні пристрасти, натравляють агенти контрреволюції українців на росіян, вбивають у голови селянства переконайня, немов би сучасна радянська Росія має й до цього часу захватницькі тенденції й хоче підпорядкувати собі Україну.

Але рано чи пізно перед очима несвідомого елемента, втягнутого в авантюру, виявляється брехливість агентів контрреволюції і вони починають шкодувати, що зробили необдумані проступки, піддавшись на провокації, але повороту немає...

Зробив злочинство – мусиш бути суворо покараний законом.

Отже, одержавши перемогу над зовнішніми ворогами, приступаючи до будівництва на внутрішньому трудовому фронті, Радянська влада через 5 з'їзд Рад робітників і селян, постановила дати амністію (простити повстанців), коли ті добровільно з'являться до радянської влади і здадуть свою зброю, дадуть обіцянку ніколи не виступати проти радянської влади.

І ось до влади почали прибувати не лише окремі особи, але навіть цілі банди в голові з своїми отаманами, а то приходили отамани й видавали всіх учасників банди в руки радвлади. Таких прикладів надзвичайно багато, звістками про їх заруджені газети.

Але зв'язок у нас на Вкраїні слабий. Звістки не так скоро доходять на село й тому В.У.Ц.В.К. постановив продовжити строк амністії до 15 травня. До 15 травня всі учасники банди добровільно повинні з'явитися до влади, здати свою зброю, обіцяти, що не будуть встрявати в цю справу і їм будуть прощені їх проступки проти законів робітників і селян.

Ця звістка повинна бути рознесена всіма по всіх уголках сіл, аби сповістити всіх заблудлих, дати їм можливість своєчасно виправити свою провину.

Із газети «Вісті». Черкаського Повітвикому Рад Р. С. та Ч. Деп. №98, неділя 8 травня 1921 р.

ВСЕ ЗАЛИШАЄТЬСЯ ПО СТАРОМУ

ДОКЛАД
О политическом состоянии Черкасского округа с 1920 года
I. Политическая оценка прошлого Черкащины.

а) Холодный яр: Атаманом Окрповстанкома «Холодного яра» был известный бандит Деркач, руководивший всеми бандами и отрядами на Чигиринщине и в окружности. В августе месяце 1920 г. повстанцы под руководством Холодноярских гайдамаков сделали вооруженный наскок на Чигирин, где в то время стоял отряд красноармейцев под командой тов. Самойлова, каковому под натиском повстанцев пришлось отступить из Чигирина и власть перешла в руки повстанцев, но не надолго.

Отряд сменялся отрядом, одна власть вытесняла другую, и таким образом 1920 и часть 1921 года отмечается как период безвластия и неразберихи. Но уже к первым месяцам 1921 года различные атаманы, учтя, что их идеи заметно проваливаются, и что население начинает более клонить к Соввласти – под натиском красноармейцев стали ликвидироваться и сдаваться, а некоторые ушли в леса Мотронинской дачи, Балтышского и др. лесничеств, откуда продолжали еще совершать отдельные наскоки на села и отдельных совработников.

В то же время в с. Цветное Чигиринского района организовался кружок петлюровцев из 7 активистов под руководством уроженца того же села Хмары Ф.А., превратившийся впоследствии в I Чернолесский Повстанческий курень на Чигиринщине, каковый имел свою печать и герб «УНР».

Отряд этот быстро стал вооружаться путем налета на отдельные красноармейские отряды и уничтожая последних. В то же время одним из этого отряда, неким Сидоренко усиленно распространялись среди молодежи «відозви до селян і гречкосіїв» с призывом стать на защиту «неньки України». Они сыграли тогда огромную роль в деле вовлечения молодежи в борьбу с Соввластью. К этому времени в отряд Хмары влились банда атамана Кваши, численностью в 20-30 чел., банда Черного ворона и др.

Командование соединенным отрядом перешло к Кваше, а Хмара остался сотником при кавалерии. Кваша приняв отряд, пытался ввести регулярные строевые занятия, что вызвало большое недовольство среди лесников, не привыкших к этому при Хмаре и стали понемногу разбегаться.

Атаман Окрповстанкома Холодного Яра к этому времени, ссылаясь на наличие у него универсала от Петлюры и полномочий о подчинении ему всех отрядов в окружностях Чигиринщины, предложил влиться в его отряд Хмаре-Кваше. В августе месяце последние прибыли со своим отрядом в Холодный Яр для «смычки» с Деркачем, но пробыв вместе 5-6 дней, отряд этот вернулся обратно в с. Цветное на почве происшедшего раскола между Деркачем и Хмарой. Все же последний, отделившись от Деркача, изъявил согласие и в дальнейшем держать с ним связь в борьбе за общее политическое дело и получать от него всевозможные директивы и указания.

Отряд Хмары к этому времени приобрел еще большую популярность среди молодежи и стал быстро пополняться за счет дезертирствовавшего из частей Красной армии элемента. Для придания еще большего эффекта и создания себе авторитета, по распоряжению Хмары в с. Цветное в августе месяце было совершено освящение оружия и отслужен молебен попом упомянутого села Иванга Федором. Последний напутствовал, благословлял гайдамаков на дело освобождения Украины и привел в пример времена Богдана Хмельницкого и его гетманства. Вся эта процедура еще больше увеличила ряды отряда Хмары. Этому способствовало в значительной степени и красный террор, проводившийся красными отрядами в этом или ином селе за убитых и расстрелянных красноармейцев с одной стороны и с другой усиленная политическая работа, проводившаяся петлюровскими агентами по всем селам среди населения. К весне 21 года отряды Красной армии повели усиленную борьбу с бандой Деркача и сильно ее потрепали. Сам Хма-

ра, попавшись в какую-то засаду, был ранен и впоследствии от этого погиб. Остальных также постигла почти такая же участь. И на этом прекращается регулярное бандитское движение.

Более подробных сведений о истории «Холодного яра» у нас не осталось, поскольку дело Холодного яра было отправлено в Киев, а оттуда в Харьков.

б) Наименование атаманов более выдающихся банд:

1) Атаман Деркач – Холодный яр (Чигиринщина)
2) Атаман Хмара – с. Цветное Чигиринского района
3) Атаман Кваша – того же
4) Банда Грищенко – Александровский район (Петл. Окр.)
5) Банда Куринного – Златопольский район (янв. 24 г.)
6) Банда Завгороднего – Златопольский район (Петл. Окр.)
7) Банда Ноздренко (пом. Завгороднего) Каменский район, с. Красноселка
8) Банда Садового – Мошенский район (ликвидирована полностью в сентябре 1925 г.)
9) Банда Шпилевого – то же.
10) Банда Долженко – ушла на территорию Зиновьевского округа
11) Банда Валового – ликвидирована в июле 1925 года
12) Банда Коваленко – Черкасский и Медведовский районы, ликвидирована в ноябре 1925 года.
13) Банда Яблонько – Матусовский район (ликвидирована)
14) Банда Музыки – Таганческий район (ликвидирована)
15) Банда Сирко – Таганческий район (ликвидирована)
16) Банда Ярового – Таганческий район (ликвидирована)
17) Банда Кравченко-Вовка – Таганческий район (ликвидирована)
18) Банда Черного ворона – Таганческий район (ликвидирована)
19) Банда Голого – Корсунь-Канев (ликвидирована)
20) Банда Голуба – Корсунь-Канев (ликвидирована)
21) Банда Грозного и Вовчури – Городище-Корсунь-Балаклея (ликвидирована)
22) Банда Орла-Нестеренко (ликвидирована)
23) Банда Чучупаки (ликвидирована)
24) Банда Грызло – М. Калигорский район (ликвидирована)
25) Банда бр. Трепита – Каневский район (ликвидирована)
26) Банда Филя – Золотонощина (ликвидирована)
27) Банда Шлиповского – Стеблевский район (ликвидирована)
28) Банда Петренко – Медведовский район (ликвидирована)
29) Банда Лымаря – Черкасский район (ликвидирована)
30) Банда бр. Блажевских-Балаклиевский – Шполянский-Корсуньский – Городищенский районы.

2. Общее настроение масс, их активность и отношение к бандитизму.

Переходя к характеристике политических настроений селянства и отношения токового к бандитизму, следует отметить, сто селянство в большинстве случаев настроено враждебно по отношению бандитизма и нередко высказывает свое недовольство по поводу нетактичных действий отдельных представителей власти, ведущих непосредственно борьбу на местах с бандитизмом. Нередки случаи, когда местные ор-

ганы милиции на местах по донесениям селян не принимают немедленно мер и тем самым дают возможность преступникам скрыться или же замять следы преступления. Что касается непосредственного участия крестьян в борьбе с бандитизмом, то таковая, будучи хотя и враждебно настроена, но в силу вышеизложенных обстоятельств, зачастую отказывается принимать активное участие в этом деле.

Наблюдаются также случаи поступления от селян анонимных писем с точным указанием нахождения того или иного уголовного элемента. В этих письмах селяне указывают, что не решаются называть свои фамилии, ибо не уверены, что виновные понесут должное наказание и что даже арестованные после суда будут досрочно освобождены. Подобные явления, несомненно, играют большую роль в увеличении роста уголовщины на селе.

Останавливаясь на главных причинах роста бандитизма, необходимо отметить, что в первую очередь следует приписать слабости карательных органов, ведущих в настоящее время борьбу с бандитизмом на местах.

Слабость карательной политики в целом по отношению к осужденным бандитам, коих по разгрузкам до сего времени освобождали целыми партиями и таковые по выходе из ДОПРа не только возобновляли бандитскую деятельность, но даже и мстили лицам, выдавшим их. Зафиксированы случаи, когда лица, возвращавшиеся из ДОПРа в село, обвинявшиеся в бандитизме, стали требовать от председьсовета немедленно собрать общий сход и вынести им оправдательный приговор, во изменение предыдущего, каковой был вынесен, когда они сидели в ДОПРе и каковой гласил о их немедленном выселении из села, как злостный уголовный элемент.

Теперь же селянство, увидев на свободе всех тех бандитов, в отношении коих они выносили приговор о предании их суду, выселению из села и т. п., ныне отказываются принимать деятельное участие в борьбе с бандитизмом, мотивируя тем, что высшая власть сама дает возможность выпускаемым досрочно бандитам продолжать свою уголовную работу, терроризировать селянство и подрывать экономическую мощь села. Необходимо также отметить увеличение роста бандитизма за счет некоторой части сельского молодняка, каковой за период гражданской войны и военного коммунизма в достаточной степени разложился и ищет сейчас наживы легким путем.

Со стороны зажиточного элемента во многих случаях наблюдается покровительство и содействие бандгруппировкам, в особенности в тех случаях, когда эти банды не живут за счет этих зажиточных селян, а за счет ограбления проезжающих торговцев и других граждан.

3. Активность антисоветских групп, борьба бедняцких и кулацких элементов за овладение середняков.

Борьба за овладение середняком особенно разгорелась в период закончившейся предвыборной компании. В большинстве случаев явно отмечалось отсутствие контакта между незаможниками и середняками. Фиксируются случаи явного недовольства со стороны незаможников, участием у перевыборах середняков (с. Калантаево Чигиринского района). В это же время везде и всюду отмечается активнейшее участие в перевыборной компании середняков, каковые, благодаря этому, повсюду проходят успешно. В процессе роста активности середняков, в от-

дельных случаях, момент этот используется антисоветским элементом, пытающимся провести свои кандидатуры. В этом отношении особого внимания заслуживают перевыборы Сердиевского и Боденского Сельсоветов Шполянского района. Там, благодаря вышеуказанным моментам, в большинстве прошел крайне неблагонадёжный элемент и перевыборы пришлось скасовать. Полная организованность со стороны незаможников проявлялась в редких случаях. Наблюдавшиеся в отдельных случаях ненормальности в отношении попытки руководителей перевыборами выставления заранее намеченных кандидатур или отстаивания той или иной кандидатуры раздражали избирателей и последние обыкновенно совершенно проваливали подобные намерения или вовсе покидали собрания, усматривая в этом нарушения принципов широкой демократии. Нередки случаи отказа со стороны зажиточного элемента выбирать в сельсоветы коммунистов и комсомольцев, а как общее явление красной нитью проходит нежелание выбирать в Сельсовет «жінок», рассуждая, что рано еще им управлять государством.

4. Бандитизм

К началу отчетного года следует отметить, что Черкасский округ в большей своей части до сего времени еще охвачен бандитизмом, чисто уголовного характера. Большая часть вооруженных ограблений производится отдельными мелкими уголовными шайками, вместо проявлявшегося ранее организованного группового бандитизма.

В настоящее время на активном учете у нас состоит лишь банда братьев Блажевских, каковая все время состоит из 5-6 человек, вооруженная револьверами, винтовками и бомбами и скрываются в районе своих действий: в Городищенском, Балаклеевском, Шполянском и Корсунском районах...

Врид. Нач. ЧООГПУ – подпись Тимошенко.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48
арк. 20-26, 36, 37, 130, 131, 134, 259+зв, 295, 296.

І ЛИСТІВКИ ТАКОЖ ЗІБРАВ

Июль месяц

По селам Ольшанского района ранее пораженных укапизмом в ночи с 14 на 15 и с 15 на 16 июля были расклеены воззвания, писанные от руки печатными буквами, в коих призывались рабочие и крестьяне к борьбе против коммунистов «эксплуататоров». Основным недовольством в воззваниях было указанно на низкую зарплату на плантациях сахзаводов. Воззвания выпущены были от имени бюро осередку УСРСП и подписаны 14 лицами почти неразборчивыми подписями. Принятыми мерами установлено, что воззвания писаны членом укрбюро гражданином Пелипенко, который был исключен из 7-ми летней школы с. Кириловки за бунт среди учеников. Аналогичные воззвания были расклеены в м. Стеблеве, писанные неграмотным почерком на украинском языке за подписью Железняка.

В июле отмечены были следующие агитации: в с. Еразмовке Александровского района гр-н Лысенко повел агитацию среди крестьян, что земля и хлеб, это их золото и находится в их руках, а почему – то они, т. е. крестьяне ходят голые, в то время, когда в городах работают по 8 ча-

сов, чисто одеваются и получают по 100 руб., а сельские работники, как секретари сельсоветов, работают круглые сутки и получают по 13 руб.

Кулаки с. Капитановки Златопольского района открыто говорили среди населения, что Советская власть издает много приказов, каковые в жизнь не проводятся, для селян нет долгосрочных денежных займов, а также кредита машинами указывая на дороговизну фабрикатов, необходимых селянству. Отмечено ряд случаев агитации кулачества против землеустройства. Прошедшим градом в некоторых селах округа уничтожено было до 700 десятин посевов.

Врид. нач. ЧООГПУ подпись Тимошенко.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр.
Арк. 36, 37

ЗА ВКАЗІВКОЮ ВЕРХІВ
Протокол №36
Заседания президиума Уисполкома 15.07.1921 г.

Присутствуют: Дробницкий, Дрок и Степовой

Председатель: Дробницкий.

Слушали: О возмещении убытков семье техника 4-го узколжедива Александра Головчинского, у которого сломаны отрядом Рубана дом, сарай и клуня при борьбе с бандитизмом в Гельмязовской волости, где 28.11.1920 г. был произведен налет бандой на ремонтный отряд, благодаря чему было убито и ранено несколько красноармейцев отряда. Жителя с. Гельмязово безусловно сочувствовали бандитам, а представители волостной власти имели непосредственную связь с бандитами. Так например, начальник Раймилициии Волвоенком расстрелены по суду Ревтрибунала за связь с бандой.

Руководствуясь воззванием т. Раковского и положением о борьбе с бандитизмом отрядом были применены репрессивные меры к жителям с. Гельмязово.

Было указано, как сообщает нач. 24 отделения ЦУПВОСО инженер Сумкин, командированный ЦУПВОСО для расследования, и на техника Головчинского, что находится в армии белых, почему и были сломаны постройки его семьи.

Постановили:

а) Ввиду явного недоразумения в действиях отряда Рубана по отношению к семье техника Головчинского, находящегося не в армии белых, а на службе в ЦУПВОСО, и просьбы т. Головчинского о предоставлении квартиры семье его, обстановки, одежды и продовольствия;

б) Предложить Гельмязовскому волисполкому предоставить квартиру, с возможностью иметь скот. Колхозу – обстановку по числу 7 человек. Собезу – одежды, белья и обуви на 7 человек, Уопродкому – нормы продуктов до нового урожая, Улескому – отпустить норму дров.

Копию настоящего постановления выдать на руки нач. 24 отд. Инженеру Сумкину.

Предисполкома подпись.

Секретарь.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 13.
арк. 82 зв. 83.

ЗА СВІДЧЕННЯМ

Обиватель. Майже згоден з Радянською владою, але проти переведення обліку трудового населення й проти секретного підвідділу, котрого йому чомусь то страшно.

Інтелігент. Я б підтримував Радянську владу, якби там були «представительные» люди, котрі завжди дивляться на інтелігенцію, як на освічених людей.

Робітник спілки будівничих й деревообробників. Ми визнаємо Робітниче-селянську владу за свою владу, але кажемо, що вона буде міцна тоді, коли не буде заборонять вільної продажі й не буде боротись з спекулянтами й мішечниками, котрі тільки й постачають нас харчами.

Безземельний і малоземельний селянин. Ми давно всі за Радянську владу, одна вона відбере землю від поміщиків і куркулів і передасть нам.

Лікарь. Якби це умовить завідуючого медсанвідділом про відміну наказу, що всім районним лікарям не дозволяється брати за відвідування в районі з пацієнтів «грошей», крім утримання, що вони одержують, але це ми якось обійдемо і як не заплатить хворий керенками, та таке буде й лікування.

Безземельному й малоземельному селянинові. Ти сподіваєшся, що землю відбере у поміщиків й куркулів і передасть тобі тільки Радянська влада, але ти знаєш, що буржуазія і куркуль без бою не оддасть землі. Тому то Радянська влада кличе тебе в Червону Армію, де ти разом з робітником розіб'єш буржуазію й тоді спокійно одержиш землю.

Інтелігенту. Пора кинути думати, що коли торкнешся за замазаного робітника, або почуєш грубе слово, то цим поменшиш свій престиж у вищому колі. Не такий тепер час, щоб про це думати, а краще йдіть всі в робітничу масу, всі на фронт освіти й тоді тільки не буде грубости.

Оце вам, громадяне, відповідь з приводу ваших поглядів.

Робітник.

Боротьба не затихає.

Газета «Вісті» від 23 липня 1920 р.

ВЫПИСКА ИЗ СВОДКИ
по Кременчугской губернии с 21 по 29 июля 1921 г.

Золотоношский уезд. 11.07 неизвестной бандой был произведен налет на местечко Гельмязово Прохоровской волости. Убиты председатель и член Комнезамов. Того же числа вооруженной бандой в 26 человек в селе Лепляво убито три члена К.Н.С. 12.07 бандой 8 человек в Колесниках Васютинской волости убит Предкомнезаможа. По постановлению Ревтройки, за убийство членов Комнезаможа в Лепляве Прохоровской волости расстреляно 10 человек, взято 17 заложников. За убийство Калениковского Председкомнезаможа расстреляно 5 человек, взято заложников 6. В уезде арестованы члени Махновско-Петлюровской организации, по амнистии явилось 11 бандитов в Богушковой Слободке. 17.07 в Еремеевке начались переговоры представителей Закавдивизии с бандитом Порублевым и Колодубом. 20.07.17-19 бандитов были расселены по 3 районам. 21.07 часть их с атаманом Нагорным во главе выступила в неизвестном направлении.

Черкасский уезд. 16.07. добровольно явился бандит Шеблевский, бывший командир 5-го эскадрона партизанского отряда Холодного Яра. По сведениям явившегося, в Холодном Яру находятся три отряда бандитов под командой Деркача, Хмары, Загороднего. Начальником милиции 2 района задержан бандит Жило, принимавшей участие в банде Загороднего.

Чигиринский уезд. По сведениям, банда Деркача находится в Холодном Яру, в деревне Сагуны находится бандит, передающий в Холодный Яр сведения о движении Красных частей. В связи с развывшимся бандитизмом прямая дорога на Чигирин отрезана.

Завгубинформаподом /подпись/

Исх. №324 01.08.1921 г.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 9
арк. 5а.

ВДАЛИСЯ ДО ПЕРЕГОВОРІВ
ПРОТОКОЛ №28
заседания Чигиринского Уездвоенсовещания состоявшегося 5-го августа 1921 года

Присутствовали: Предуездвоенсовещания т. Шацилло и члены: Начуездучастка Комбриг 74 т. Скорцов, Военбриг 74 т. Файнберг и Зам. Предучека т. Цветков при секретаре т. Белоножко.

Повестка дня.

Об окончании переговоров с повстанцами Холодного Яра.

О возврате имущества, конфискованного Уездчека у повстанцев с. Мельники.

Об усилении разведки ЧЕКА во время переговоров с повстанцами.

Слушали: Постановили:

Об окончании переговоров в повстанцами Холодного Яра.

О возврате имущества, конфискованного Уездчека у повстанцев с. Мельники

Об усилении разведки Чека во время переговоров с повстанцами.

Для окончательных переговоров с повстанцами Холодного Яра делегировать Уполномоченного от Уездревкома т. Глудова, который будет вести переговоры совместно с Ком. полка 225.

Предложить Уездчека все конфискованное имущество у повстанцев Холодного Яра, происходящих из граждан села Мельники и ныне сдавшихся, немедленно возвратить.

Во время переговоров с повстанцами Холодного Яра и Черного леса усилить разведку до максимума, о ходе работы в этом направлении таковая должна немедленно доносить Начуездучастка Комбригу 74.

Предуездвоенсовещания С. Шацилло

Члены Начуездучастка Комбриг 74 Скворцов, Военкомбриг 74

Файнберг, Зам. Предучастка Цветков.

Секретарь Белоножко.

ДАЧО, ф. Р-3235, оп. 1, спр. 6
Арк. 1а.

СТИСЛІ ДОПОВІДКИ СВІДЧАТЬ
Выписка из сводки
по Кременчугской губернии с 7 по 13 августа 1921 г.

Черкасский уезд. По донесению Начуездмилиции, бандитами, оперирующими в районе Ташлика, Самгородка и Макеевка расклеивались воззвания, призывающие население к восстанию. 30.07 бандой неизвестной численности под предполагаемым предводительством Голого занято с. Балаклея в 10 верстах севернее Смелы. Связь Смела – Городище прервана. Добровольно явились бандиты Черный и Полтавец.

Чигиринский уезд. В районе села Лубенцы и Мотроновского монастыря добровольно сдался главный штаб повстанкома Холодного Яра в составе

Петренко – главного атамана повстанческих войск Холодного Яра, Деркача – пом. главного атамана, Чучупака – пом. атамана и др., ведутся переговоры о переходе всех повстанцев Холодного Яра на сторону Соввласти.

Завгубинфораподом подпись.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 9
арк. 4а, б.

Копия (частичная)
Секретно
Черкассы-предисполком
Вх. №2372 исп. 24.08.21 г.

Сводка по Кременчугской губернии
С 7 по 13 августа 1921 г.

Золотоношский уезд, 27.07 Зампреду исполкома и Замначособотдива 35 вновь начались переговоры с бандой Нагорного. В последней произошел раскол: некоторые соглашаются перейти на стороны Соввласти, другие в ожидании какого-то переворота отказываются.

Большинство бандитов разбежались, с Нагорным осталось около 15 человек. Порублевый из среды бандитов бежал. В Плешканях Гельмязовской волости агентами политбюро арестовано 14 бандитов, из которых двое бежало. По сведениям, в Свининском, Комаровском лесах оперирует банда Черного в 200 чел.

Черкасский уезд. По донесению Начуездмилиции, бандитами, оперирующими в районе Ташлыка, Самгородка и Макеевки расклеивались воззвания, призывающие население к воссанию. 30.07 бандой неизвестной численности, под предполагаемым предводительством Голого занято село Балаклея в 10 верст севернее Смелы. Связь Смела-Городище прервана. Добровольно явились бандиты Черный и Полтавец.

Чигиринский уезд. В районе с. Лубенцы и Мотренского монастыря добровольно сдался главный штаб повстанкома Холодного Яра в составе Петренко – главного атамана Повстанческих войск Холодного Яра, Деркача – пом. главного атамана, Чучупаки – пом. атамана и друг. Ведутся переговоры о переходе всех повстанцев Холодного Яра на стороны Соввласти.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 3.
арк. 132-133.

Наказ 4.6
Черкаського Повітового Виконавчого Комітету

31 серпня 1921 р. м. Черкаси

Ворожі Радянській владі елементи, контрреволюціонери, куркулі та бандити, бажаючи тим чи іншим перешкодити успішній здачі харчподатку, розповсюджують по деяких селах ріжні провокаційні чутки та брехні, шепчуть селянам утримуватися від внесення хачподатку та роблять окремі бандитські напади на харчподаткових робітників.

Повітовий виконавчий комітет Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів Черкаського повіту цим закликає працюючі селянські маси Черкащини не прислухатись до провокаційного шепотіння та негайно передавати усіх сіючих неправдиві чутки та контрреволюційне баламутство до рук Робітниче Радянської влади.

Повітовий Виконавчий Комітет зайвий раз попереджує селянство Черкаського повіту, що Радянська влада, задля врятування Республіки від голоду, руїни та поміщиче-капіталістичної небезпечності, уперше вирішила виправити харчподаток цілком та негайно.

Самі селяни зацікавлені в негайній здачі належних продуктів. Здавши харчподаток, селянин має змогу вільно розпоряджатися своїми лишками. Всяке гаяння потягне за собою Суд Ревтрибуналу та сувору кару. Повітовий Виконавчий Комітет Постановив:

1). Селяни повинні здати харчподаток в показаній законом кількості не пізніше сьомого дня з дня оголошення ставок.
2). Всі замішані в противочинстві харчподатку, злочинній агітації, розповсюдженню неправдивих чуток, нападах на харчробітників і т. п. негайно заарештовуватимуться та надсилатимуються до Черкас, де понесуть відповідну кару.
3). Всім органам Радянської влади: Волвиконкомама, Волподаткомісіям, уповноваженим повітвиконкому, міліції, Військовій Владі, співробітникам Надзвичайної комісії слідкувати за виконанням цього наказу, проводячи у всіх випадках рішучі засоби впливу.

Відповідальній Владі цей наказ оголосити по волостях та селах.

Уповноважений Губвиконкому
Та голова повітової харчової наради К. Прусак
За голову Повітвиконкому Літвінов
Голова Повітхарчкому Долль
Голова Повіт. Наздвич. Ком. Донцов
Нач. Повітучастку Команд 217 полку Жупан.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 3. арк. 180. По харчподатку

ПРИКАЗ №9
Чигиринского Уездного Военно-Революционного Комитета

11 августа 1921 г. м. Каменка

В связи с началом продналоговой компании, на которой Уездревком считает необходимым сосредоточить все внимание всего Советского аппарата, отделам и учреждениям Уездревкома, всем райисполкомам, волревокмама, волисполкомама, сельсоветам, вол и селькомнезама предлагается оказывать Уопродкому, райопродкомам и их представителям

на местах в этой работе максимум содействия: разрешить все вопросы междуведомственного характера, связанные с работой немедленно без лишней волокиты.

§2.

Всякое промедление в разрешении вопросов, связанных с взиманием продналога со стороны того ли другого учреждения, будет рассматриваться как саботаж и преступление по должности.

Уполномоченный Губкома и Губисполкома А. Лямин Предуездревокома О. Шацилло Секретарь Белоножко.

ДАЧО, ф. Р-2145, оп. 1, спр. 26. Арк. 172

ЗАДУРЕНІ ЛІСОВИКИ! ВИ ЩО, Й ДО ЦЬОГО ЧАСУ В ЛІСІ?

Не дивлячись на часте оголошення добровільної явки, не дивлячись на те, що Радянська влада простила всім вам, закликаючи вас кинуть вашу підлу роботу, ви ще й досі в лісі. Ви продовжуєте робить наскоки, вбивства, грабунки. Ви руйнуєте радянські органи, господарства, залізниці, склади.

До цього часу ви не роздивились, хто такі ті, котрі ведуть вас на непотрібну боротьбу з робітниками і селянами, на боротьбу з мирним життям, працею, на руйнування господарства.

Час проспатись! Час зрозуміть всю підлість брехні чорної зграї...

ДАЧО, ф. Р-2145, оп. 1, спр. 26. Арк. 179 зв.

А НАСПРАВДІ?!

Золотоноша – Предуисполкома Выписка из Сводки по Кременчугской губернии с 22.08 по 05.09.1921 г.

Черкасский уезд. Оперирующих банд нет, замечаются лишь отдельные бандиты, скрывающиеся в Михайловском лесу. В Мошенском районе циркулируют провокационные слухи о наступлении поляков на Украину. В Городищенском районе наблюдаются массовые выступления духовенства: происходят религиозные шествия, в связи с которыми распространяются листовки контрреволюционного религиозного характера. По постановлению Райпарткома и Волисполкома арестован псаломщик, распространявший среди крестьян разнородные контрреволюционные слухи. 13 августа к начальнику милиции 5-го района добровольно явилось 6 бандитов банды Ломай-Ярмо.

Чигиринский уезд. Бандитизм за последнее время несколько уменьшился. Банды разбились на мелкие группы. В районе Грушовой – Дачи появилась банда в 50 человек, вооруженная винтовками и отрезами. По сведениям из Нерубаевского леса, через село прошла банда невыясненного главаря в 50 кавалеристов. Пойман атаман банды Назар Стодоля. Атаман Жедезняк со своим отрядом находится в Нерубаевском лесу. Другой его отряд, неизвестного количества, отправился в Балтышский лес, где находится атаман Орел с 20-ю бандитами. Высланный 10.08. отряд для ликвидации банды Орла, Мамига и Го-

лина в Нерубаевском лесу имел столкновение с бандитами, которые при перестрелке скрылись. По сведениям, бандитов было около 50 кавалеристов и пехотинцев.

Банда Загород него разбита – остатки находятся при атамане Филье, оперирующим в Черном лесу. На островах реки Тясмин находится банда Бойко в 40 человек, вооруженная винтовками, бомбами при одном пулемете. По сведениям атамана банды Шуть с невыясненным количеством бандитов оперирует в Грушевой-Даче в 10 верст от Чигирина. В районе Буды-Макиевской оперирует банда Загороднего и Дрождевого в 30 человек, вооруженная винтовками и отрезами, занимающаяся исключительно грабежами. Банда, предводительствующая Киведой в 30 сабель при 3-х пулеметах 19.08 перешла из Холодного яра в Березовый лес возле станции Сердюковка. Банда Соколова бывш. Черного Ворона в количестве 30 пехотинцев направилась в Холодный Яр. 19.08 в д. Темошевке появилась банда 25 сабель неизвестного командования, вооруженная винтовками, шашками, бомбами. В ночь на 23. 08 неизвестными бандитами был произведен налет на Лебединское с. х. Товарищество, забрана касса с деньгами неизвестной суммы. По сведениям, вновь организовалась банда, возглавляемая Голым, численностью в 25 человек, в данное время банда до особого распоряжения распущена. Сборным пунктом назначен Жаботинский лес. В Кулебовском хуторе в районе с. Лебедино находится банда бывш. Черного Ворона в количестве 50 кавалеристов и пехоты, при одном пулемете. Бандиты ждут прежнего атамана, чтобы убить за переход на сторону Соввласти, говорят сами не сдадутся, пока не перережут коммунистов по б/б Чигиринского уезда. 29.08 в районе с. Погорельцы в 15 верстах сев. западнее Чигирина был произведен налет на банду Бойко, расположенную на островах реки Тясмин. Окруженной банде предложено было сдаться: после переговоров атаман банды Бойко с 14 бандитами при 13 винтовках, двух шашках сдался и был препровожден в Каменскую Учека. По слухам, банда Титаренко распущена до приезда атамана, отправившегося в Елисаветградский уезд для переговоров-соединения с бандой Махно. Главным пунктом сбора назначен Каменский лес – Базаровское болото. В штаббриг 74 добровольно явилось с оружием 3 бандита из бывшего отряда Петренко.

Помощь голодающим

Золотоношский уезд: 28.08 – день помощи голодающим Поволжья.

Черкасский уезд: По 26.08 в комиссию помощи голодающим от некоторых волостей поступило 301 пуд продуктов, 11 пудов соли. В редакцию и финотдел поступило дензанков 1976347 руб. В счет воскресника на помощь Донбассу по уезду поступили следующие продукты:

Зерна 5310 пудов, соли 7 пудов, масла 13 пудов, муки 141 пуд, картопли 32 пуда, птицы 46 штук, масленичных семян 8 пудов, денежных знаков 232886 рублей.

Завгубинформподом подпись.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 9. арк. 1+зв.

АДМІНІСТРУВАЛИ? ПІД НАГЛЯД!

Выписка из Сводки
По Кременчугской губернии с 14-го по 21-е августа 1921 г.
Контрреволюция и борьба с ней

Черкасский уезд. На заседании 10.08 Уездное совещание постановило усилить внимание на амнистированных, но ненадежных 105 бандитов, находящихся на территории уезда. Для разрешения дальнейшей судьбы последних выделена тройка из Завполитбюро, Секретаря Упаркома и Начуедзучастка. Военследсессией КВО дано распоряжение арестовать амнистированных бандитов с. Тусово по характеру преступления 1920 года. Арест вызвал волнение среди амнистированных и затормозил переход остальных, ввиду чего Уездвоенсовещанием арестованные освобождены. По донесению Начуездмилиции в ночь на 12.08 в количестве 25 человек, вооруженных винтовками, был совершен налет на местечко Белозерье, возле Орловца наблюдаются банды, активности не проявляющие. По полученным сведениям, в некоторых районах уезда начали обновляться иконы, меры к пресечению этих контрреволюционных явлений приняты.

Чигиринский уезд. На островах реки Тясмин оперирует банда Шептуна численностью в 70 человек, вооруженных винтовками, обрезами и 1-м пулеметом, терроризируя проезжающих крестьян. 03.08 из Гутинского леса в Нерубаевский переправилась банда Зеленого в 150 кавалеристов, направившаяся в местечко Златополь. В районе села Бунино оперирует банда неизвестного вооружения и численности. 12.08 на Трилесскую волость балдой в 30 кавалеристов был сделан налет, уничтожив все дела Волревкома. По сведениям комполка 220 в Черном лесу имеется две банды, одна неизвестного главаря, численностью в 25 кавалеристов и несколько пехотинцев, другая под командой Иванова в 75 сабель при двух пулеметах.

В Нерубаевском лесу находится банда Гашка в 25 сабель. В районе с. Трушевцы оперирует банда в 40 человек, под предполагаемым командованием Щуся. По тем же сведениям, на болотах реки Тясмин находится банда в 30 человек, вооруженная винтовками, обрезами, под командой Логвина-Панченка. В районе местечка Златополь пойман известный бандит Черный Ворон. 09.08 в Суботово явилось 4 бандита для переговора о переходе на сторону Соввласти. Для ведения переговоров выехал Заврайполитбюро г. Чигирина, которому добровольно явилось 14 бандитов. В распоряжение Чигиринского Райполитбюро находятся 32 амнистированных добровольно явившихся бандитов.

25 августа 1921 года.

№403

Завгубинформандом подпись.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 9. арк. 36.

Протокол №48
Заседания Звенигородского Уездного Совещания
31 августа 1921 г.

Присутствовали: Зампредисполкома Зорин.
Зампредуездисполкома Плакун.
У. В. К. Попов, Макаров.

Слушали:	Постановили:
О борьбе с бандитизмом. В уезде сравнительно спокойно. Банда Махно ушла, осталось ликвидировать мелкие банды, оперирующие в районе уезда. Тов. Зорин предлагает расформировать летотряд №2, передать его в распоряжение уездпродомисара, который разбивает его на три части и вместе с ревтрибуналом располагает в нужных метах для усиления профработы. УВК требует принятия мер против распространения провокационных слухов.	Предложить Политбюро выяснить источник распространения провокационных слухов. Предложить одновременно Начуездучастка дать распоряжение по штабам частей полка о передаче телеграмм и телефонограмм оперативного характера исключительно в закодированном виде.

Предуездсовещания подпись.
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1 спр. 55. Арк. 48.

ВИННИЧЕНКО ПОВЕРНУВСЯ
Володимир Винниченко й українське громадянство

Сьогодні ми знайомимося з телеграфною звісткою про призначення Володимира Кириловича Винниченка заступником голови Ради Народних Комісарів України, Народного Комісара Закордонних Справ. Ось уже чотири з половиною місяців пройшло з часу прибуття т. Володимира Винниченка з-за кордону і вибрання його на IV Всеукраїнському Зїзді Рад Членом Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету.

Звістка ця мов блискавка облетіла кола українського робітництва, селянства й інтелігенції, кинула промінь на взаємовідношення, які утворилися в колах бувшого національного уряду УНР.

Звістка освітила ту прірву, котра сталася між т. Винниченком і його прихильниками з одного боку і між Петлюрою і його однодумцями з другого боку.

Вона сталася наслідком роскладу серед українських урядових кол і українського громадянства, наслідком діференціяції його, класової самовідданости українського робітництва й незаможного селянства, до того часу засліпленого націоналістичною політикою проводирів.

І Володимир Винниченко, як проводир – гігант потягнув за собою велику громаду згуртованого свідомого українського робітництва, селянства й інтелігенції.

Він потягнув навіть тих середняків селян і інтелігентів, котрі ще не мали певного грунту під собою й не знали до кого прихилитися, чи до радянської влади, чи до української контрреволюції.

І ось на деякий час не стало звісток про Володимира Винниченка, знову зворушилася підпільна контрреволюція, пустила провокації, вбачаючи в цьому прикмету недоброзичливости радянської влади до української культури й ідеї незалежности Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Останні відомості про мирові переговори в Минську й завірення НаркомзаківЧичерина й Раковського в ноті до польської делегації про незалежність У.Р.С.Р. і міцний союз двох радянських республік між собою, Російської й Української (Правда, ч. 184 від 21 серпня) не змогли переконати недовірчивих.

Призначення проводиря українського пролетаріату т. Володимира Винниченка повинно остаточно показати всім «невіруючим Хомкам», що ніяка згода з націоналістичними елемантами петлюрівського пошибу не може бути і що радянська влада, даючи національні форми Українській Республіці, вкладаючи сюди пролетарський, комуністичний зміст, зриває машкару з націоналістів петлюрівського пошибу. Цим самим виразно проводиться паралель між роботою радянської влади й влади української буржуазії, котра в національні форми вкладає капіталістичний зміст і панування кляса буржуазії, капіталістів і кулаків.

В цей мент, коли під гаслом петлюрівські агенти поширили агітацію на селі, щоб взірвати оголошену мобілізацію й утворити повстанські куркулячі банди, всі незаможні селяни й середняки мусять знати, що проповідують петлюрівські агенти й що несуть повстанські банди в націоналістичній формі – гніт, панування капіталістів, куркуля, злидні й неволю для трудових мас, а знаючи це, разом з цим визначним фактом, зриваючи мошкару із української контрреволюції й сами зривали її з тих агентів і бандитів, котрі хотять використати несвідомість селянина, щоб втягнути його в авантюру.

Разом з нашими вірними проводирями будемо разом кувати й нести «нове життя», нове добро у світ.

П. Жижка.

Газета «Вісти» №201, вівторок 14 вересня 1920 року.

КОНЦЕНТРАЦІЯ ВСИХ СИЛ
выписка из протокола Заседания Киевского Губвоенсовещания по борьбе с бандитизмом от 9-го сентября 1921 г.

Председатель: т. Ян.

Секретарь т. Стамахин.

Слушали :

1. Опердоклад Начгубучастка т. Левичева о состоянии бандитизма в губернии.

Постановили:

1. Признавая Фастово-Мотовиловский район особо неблагополучным по бандитизму, проявление которого несколько дней тому назад

имело последствием крушение маршрутного поезда с продовольствием, Губвоенсовещание постановляет объявить весь район Фастово-Мотовиловка на чрезвычайном военном положении, со всеми вытекающими из этого последствиями. Указанный район ограничивается с Запада Корни – Попельня, с Востока Плясецко – Мотовиловка, с Севера – Бышев и с Юга – Устиновска.

Для производства операций по ликвидации и истреблению бандитизма в указанном районе, выслать туда пом. Губвоенкома т. Калашникова, как начальника боевого участка и также Начштабгубучастка т. Донцевича.

Означенному боевому участку подчинить все находящееся в этом районе вооруженные силы.

Взять заложников из сел, в районе которых произошло крушение поезда, при чем Нач. боевого уч. согласовать свои действия с Уполномоч. Б. Церковского Уездчека и др. органами.

Одновременно выслать в Фастово-Мотовиловский район выездную сессию Ревтрибунала.

Подлинный за надлежащими подписями

Делопроизводитель подпись.

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 57
Арк. 1.

Постановление Губсовещания от 22 сентября 1921 г.

До сведения постоянного Совещания по борьбе с бандитизмом при Кременчугском Губисполкоме дошло, что многие из амнистированных атаманов и рядовых не раскаялись в своих прежних контрреволюционных поступках и продолжают свои действия, направленные к свержению и подрыву авторитета Соввласти. Ввиду этого, Губсовещание объявляет к всеобщему сведению, что амнистия даровалась отдельным лицам или группам лиц на основании твердой уверенности Советской власти в честном и полном раскаянии, что сила амнистии будет немедленно прекращаться для тех из амнистированных, кои проступками своими покажут, что в прежнем преступном и контрреволюционном поведении они не раскаялись и следовательно, не выполнили основного условия амнистии, обманув доверие Советской власти. Поступками, показывающими не раскаяние и прекращающими силу амнистии Губсовещание будет считать:

1) Поддержание амнистированными связи с организациями и лицами, с которыми Советская власть ведет борьбу, как с контрреволюционными. Допускается связь амнистированного с указанными лицами группами только по заданиям представителей власти, с их ведома, разрешения и в точно указанных пределах.
2) Противосоветская и контрреволюционная агитация, както: распространение явной клеветы, провокационных слухов и т. д.
3) Сохранение без надлежащего разрешения после амнистии оружия или военного имущества, равно контрреволюционных изданий и документов.

4) Не выдача органам власти обещанных при амнистии вещей или лиц, равно как и всякое несоблюдение обязательств, договоренных при амнистии.
5) Недонесение амнистированными об известном ему контрреволюционном заговоре или подготовке к таковому.
6) Умышленное и упорное неподчинение амнистированного законам и распоряжениям Советской власти.
7) Разглашение тех сведений, кои стали известны амнистированному и указанные как секретные.

Губсовещание предупреждает, что при нарушении всех случаев, предусмотренных данным положением, сила амнистии будет немедленно прекращаться для виновных и последние будут подлежат революционному суду за все совершенные ими преступления, как до амнистии, так и после таковой.

Предгубсовещания подпись
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-546, оп. 1, спр. 9
арк. 6 а.

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЧІВ
Выписка из протокола

Заседания Киевского Губвоенсовещания по б/б от 25 октября 1921 г.

Повестка дня:

1). Общая информация о положении в губернии.

2). Доклад Киевского Уездсовещания о проведении института ответчиков.

3). О бандите Бузином.

4). Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
Из доклада усматривается, что работа по проведению института ответчиков уже ведется и будет закончена дней через 10 по всему уезду. Ходатайство об амнистировании бандита Бузиного, явившегося в штаб бригады в г. Тараще.	Указать означенной комиссии, что в придорожный районах, где институты ответчиков уже проведены Уездсовещанием по приказу №2 надлежит составленные списки проверять и возлагать на ответчиков ответственность за сохранность железной дороги, согласно приказа №2. 1. Предложить Комбригу срочно выслать Бузиного в Киевскую Губчека. 2. Решение вопроса об амнистировании отложить, впредь до выяснения обстоятельств и собрания всех материалов.

Подлинный за надлежащими подписями.

Делопроизводитель подпись.

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 57
Арк. 10.

Секретно
Звенигородскому Уездсовещанию

При сем препровождается копия заседания Киевского Губсовещания по борьбе с бандитизмом от 25 октября для сведения.

Секретарь Губсовещания подпись

26 октября 1921 г.

Копия

ДЕКРЕТ
Совета Народных Комиссаров УССР 1 ноября 1921 г.
«О борьбе со взяточничеством»

В отмену Декрета СНК «О взяточничестве и незаконных поборах», опубликованного в «Известиях» ВУЦИК и Киевского губисполкома от 30.04.1919 г. №30/57 Совет Народных Комиссаров постановил:

Караются лишением свободы с конфискацией имущества или без таковой лица, которые состоят на государственной союзной или общественной службе лично или через посредника получили или пытались получить в каком бы то ни было виде взятку за выполнение или невыполнение какого либо действия, входящего в круг их служебных обязанностей.

Караются лишением свободы с конфискацией имущества или без таковой лица, виновные в даче или предложений взятки.

Тому же наказанию подвергаются лица, виновные в посредничестве совершения означенных в п. п. 1 и 2 настоящего декрета преступлениях, а равно – в укрывательстве взяточников.

Обстоятельствами, усиливающими меру наказания в принятии взятки, вплоть до применения высшей меры является:

а) особые полномочия должностного лица;
б) нарушение служащими обязанностей службы;
в) вымогательство взятки.

5. Обстоятельствами, уменьшающими наказание за дачу взятки, вплоть до полного освобождения, являются:

а) вымогательство взятки со стороны должностного лица;
б) невозможность добиться иным способом исполнения законного требования;
в) Своевременное заявление о даче взятки или содействие раскрытий дела о взяточничестве.

Зам. пред. СНК УССР /Скрыпник/

Управляющий делами Совнаркома /Сологуб/.

ДАЧО, ф. Р-1748, оп. 1, спр. 4
Арк. 21

Копия

Список
лиц, заподозренных в контрреволюционных агитациях и выступлениях по с. Черепину

Власенко Василий Иванович	Участник в бандах и налетах на совработников
Назаренко Семен Северинов	Участник в бандах и налетах на совработников
Власенко Семен Михайлович	Тайный агитатор контрреволюционеров
Дяченко Петр Иванович	Захватчик, не исполняет никаких распоряжений Соввласти
Власенко Василий Степанович	Тайный провокатор
Катеруша Ериней Михайлович	Участвовал в банде Голого
Роенко Семен Тихонович	Несоглашатель с постановлениями Соввласти
Трутен Антон Анисимович	Несоглашатель с постановлениями Соввласти
Зализкий Самсон Иванович	Угрожающий Сов. работникам
Назаренко Филипп Вакулович	Передержчик бандитов и имеет связь с ними
Тепленко Яков Евдокимович	Оказывал содействие бандитам

Предкомнезама подпись
Председьсовета подпись
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1
Арк. 232

Сов. секретно

Пред. Уревкома

На основании циркуляра ВУЧК от 19 октября с. г. сообщаю Вам для сведения и исполнения:

Все издаваемые Вами приказы объявления воззвания и пр. должны представляться мне до отпечатывания в гранках или пробных оттисках в 2-х экземплярах для предварительного просмотра, после чего один экземпляр с моей пометкой возвращается.

По отпечатывании, перед выпуском в свет в 6-ти экз. по просмотру коих один экз. с надлежащей пометкой возвращается для оповещения. Врид. Нач. С. О. Г. ЧУЧК подпись

Военный цензор подпись
14 ноября 1921 г.

ДАЧО, ф. Р-529, оп. 1, спр. 40
арк. 266.

Совершенно секретно

ПРИКАЗ
По Чигиринскому Уездному участку №5/9 уч. оп. м. Каменка 1-го ноября 1921 г. (карта 3 и 10 верст в дюйме)

§1

Белогвардейское командование, поддерживаемое Польским правительством в последнее время подготавливает общее нападение на Советскую Россию, возлагая надежды на общее восстание на Украине, подготовка коего особенно интенсивно велась им в последнее время и которая по их мнению уже закончилось. Якобы повсюду на Украине имеются созданные вполне централизованные подпольные организации, вплоть до наличия в селах, волостях специальных руководителей. Ввиду сильного развывшегося бандитизма в последнее время в пределах вверенного мне уездучастка, в целях предотвращения возможных белогвардейских выступлений на территории уездучастка приказываю:

1) Начрайонов всем Командирам и Начальникам войсковых частей обратить внимание на серьезность создавшегося положения, поднять бдительность во всех войсковых частях на должную высоту и обратить особенное внимание на обеспечение охраны стратегических мостов, железнодорожных сооружений и полотен, телеграфно-телефонные сети, ссыл– и сенопунктов и сахзаводов.

2) Находящиеся в данный момент на подработках войсковые части держать сосредоточенными, ни в коем случае не рассылая их мелкими группами и установив всеми средствами теснейшую связь с последними.

3) Начрайона усилить борьбу с оставшимися бандами Любомирского и Загороднего, особенно тщательно следя за передвижением их, путем войсковой и агентурной разведки вести тщательное наблюдение за постоянными очагами бандитизма, в особенности за Холодным яром и Цветнянским лесовым районом.

4) Начрайона Капитановского комбата 6 220 и комэскадрона 225-го кавполка усилить борьбу с остатками банд, тщательно следя за передвижением таковых, путем усиленной войсковой агентурной разведки вести тщательное наблюдение за Капитановским лесным районом.

5) Всем Военкомам и Политрукам частей провести соответствующую агиткомпанию в войскчастях на основании изложенного выше.

§2

Получение настоящего приказа, отданных распоряжениях и принятых мерах донести немедленно.

Командиру 3 роты
До сведения и исполнения
14 ноября 1921 г. №998.
Комбат
Адъютант – подписи

ДАЧО, ф. Р.-995, оп. 1, спр. 1. арк. 4, 5.

Копия

ТЕЛЕГРАММА

Лит А передать запиской по прямому
проводу за ответственностью политконтролера
Чигирин Черкассы Золотоноша
Хорол Александрия Кременчуг
Всем Предуездревкома и Предисполкомам

На основании телеграммы Предсовнаркома УССР Раковского вам полагается за вашей личной ответственности в трехдневный срок выяснить и определить за период 1918 по 1920 год включительно ценность фабрик и заводов показав по уезду и сельским местностям Вашего уезда в отдельности и установив путем обязательной оценки экспертным путем хотя бы приблизительно по удвоенным ценам тчк.

Второе определить хотя бы приблизительно количество уничтоженного зпт увезенного хлеба зпт скота зпт леса зпт угля зпт нефти и других продуктов отдельно каждое отдельно оценив каждое по удвоенным ценам хотя бы приблизительно точка.

Третье определить хотя бы приблизительно число населения подвергнувшегося телесному наказанию со стороны белогвардейцев зпт контрреволюционных правительств и их агентов зпт а также расстрелянных и повешенных тчк.

Все вышеуказанные сведения необходимы для направления в РСФСР для составления общей сводки по Федеративной Республике тчк.

Получение и ответы срочно препроводите запиской по прямому проводу тчк.

Кременчуг 23.11.1921 НР 904.

Зам. Зав. отд. Управления /Приглянский/
М. п. Секретарь /Борвин/.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 6 арк. 33а.

Выписка из телеграммы

Для достижения этой цели Совнарком постановил объявить месяц Донецкого бассейна с 25 декабря по 25 января и поручил специально созданной комиссии содействия Донбассу обратиться ко всем советским и партийным организациям с призывами прийти на помощь самой вопиющий зпт самой злободневной нужде республики тчк.

От имени этой комиссии продорганам Украины уже дано задание не позже чем 10 дневный срок погрузить и отправить Донбассу 50 маршрутов продовольствия и фуражных грузов тчк на это еще не достаточно тчк Донбасс нуждается не только продовольствии зпт но и обмундировании зпт обуви и целом ряде других предметов первой необходимости зпт без которых тяжёлая работа шахтёра не может достигнуть столь необходимого максимального напряжения комиссией содействия Донбассу обращается поэтому ко всем партийным военным профессиональным и гражданским советским организациям Украины просьбой отнестись самым напряженным вниманием месяцу Донецкого бассейна тчк. Немедленно избрать под председательством Предгубисполкома губернскую комиссию содействия бассейну включив в нее

председателя парткома зпт высшего председателя военной власти губернии зпт инспектора усоснаба, предсо– внаркома, предопродкомгуба на предмет немедленного сбора всех предметов в которых может встречаться необходимость работы Донбасса и их селян тчк комиссия обращает особое внимание на крайнюю желательность.

ДАЧО, ф. Р-187, оп. 1, спр. 6
арк. 102а.

ОТАМАН ГОНТА

У містечку Мокра Калигірка перебрав я від Гризла командування українськими повстанцями, а Гризло з Карасем, що був його правою рукою, взялися за суспільно-політичну роботу по селах та вербування свідомих українців до повстанських загонів проти загонів більшовиків. Поблизу свого села я, з обережности, не оперував. Хоч мене називали «отаман Гонта», то випадково хтось із селян, зустрівши мене, міг би впізнати і не хотячи, або й навмисне (а таких не бракувало) розтарабанити в селі. Тоді й моїй родині не з медом було б...

У нашому загоні, крім отамана Гризла, дуже мало повстанців знали, що я Лютий-Лютенко, а ті, що знали, знали тільки для себе.

Іван Лютий-Лютенко «Вогонь з Холодного Яру. Спогади». – Детройт. – 1986 р. – С. 20-21.

ХОЛОДНИЙ ЯР

Наша «постійна» база – осідок – «Холодний Яр» простяглася від Лисянки аж до Чигирина, до Мотрониного монастиря, що в далекому минулому був осередком славної Гайдамаччини, зосереджувалися численні розгалуження глибоких малодоступних ярів, до кілометра завдовжки... Це ідеальне сховище для повстанських чи партизанських загонів.

Спочатку, як тільки появилися більшовики на Україні, вони порівалися більшими з'єднаннями проникнути в гущу Холодного Яру з надією ліквідувати «петлюрівські банди». Але там вони всі й залишились...

Ні один большевик з Холодного Яру живим не вийшов!

Повстанці заманювали большевиків як можна далі в гущу ярів і брали їх у смертельний обруч. За годину большевики не зчулися, коли і як вони опинилися в обручі, з якого живим ніхто вже не виходив. Після кількох таких «операцій» і найсміливіші червоні частини здалека обминали Холодний Яр: боялися народних месників. У цих лісистих ярах були наші землянки, шалаші й кухні. Після кожної дальшої вдалої чи не вдалої виправи ми верталися до Холодного яру, як додому, і тут їли, спали, зализували рани, охайлювалися та набиралися сил до нового рейду.

Іван Лютий-Лютенко «Вогонь з Холодного Яру». – С. 51-52

НЕП

НЕП. Села й хутори, що прилягали до Холодного Яру, майже не знали большевицького розгулу – «продрозверсток», убивств, грабування, насильств, арештів, бо червоні знали, що холодноярські месники

пасуть їх очима і не дозволять їм кривдити невинних селян. Гірше нам стало після того, як Ленін проголосив нову економічну політику (НЕП). Селянам зразу значно полегшало… Ставлення селянства до повстанців швидко мінялося на гірше.

Але бійці трималися, не зневірювалися і далі переслідували та розбивали большевицькі каральні загони і пролетарські банди містечкової голоти, яких ставало більше і більше…

Поблизу Лебединського монастиря наш повстанський загін наскочив на великий і добре озброєний каральний загін большевиків, який замість утікати, як це часто бувало, коли ми нападали на них зненацька, пішов на нас приступом. Тільки-що розгорівся бій, як ми помітили, що на нас наступає з протилежного боку інший большевицький загін. Збагнувши дурне наше становище, ми миттю відступили в балку, і два загони большевиків завзято стріляли один на одного. Коли ж зорієнтувалися і припинили стрілянину та почали зближатися одні до одних, та показалося, що їх небагато й залишилося. Тоді ми вдруге наскочили на них з балки і добили до решти. У цій сутичці не залишився ні один большевик.

Іван Лютий-Лютенко. «Вогонь з Холодного Яру». Спогади. – С. 52-53.

ПЕРШІ ПЕРЕМОГИ НАД БОЛЬШЕВИКАМИ

Наші розвідувачі повідомили, що із Знам'янки, якось невиразно, ніби метушливо, відступають большевики, а денікінці пруть на Знам'янку. Большевиків було там приблизно три тисячі, але мали вони дуже багато зброї, боєприпасів, харчів та різних товарів і матеріалів. Я, не гаючись, зразу пов'язався з отаманом Загороднім і Заболотнім, які стояли у Чорному лісі, щоб разом наскочити на большевиків і відбити у них усе те, що вони мають і чого нам тоді (в 1920 році – ред.) так дошкульно бракувало.

Я з моїм загоном ішов зі станції Цибулево, недалеко Знам'янки, а отаман Загородній і Заболотній із своїми загонами вдарили на большевиків із правого боку. Большевики, мабуть, порахували нас за денікінців, бо без спротиву заметушились і, в паніці втікаючи, залишили нам усе своє добро. Але, втікаючи, большевики зорієнтувалися, що ми нерегулярна армія, і невелика частина їх круто повернула назад та вдарила по нас. Ми большевиків перемогли, але в одчайдушному, завзятому бої і з великими втратами в людях: в нас було коло п'ятдесяти вбитих і дещо менше поранених, а большевики залишили на полі бою понад двохсот трупів. Розділивши здобуті трофеї натроє, підібравши своїх убитих та поранених, ми рушили на свою постійну базу в Холодний Яр.

Минуло декілька днів, як до нас примчали повстанці від отамана Яблучка (Цвітковського), сповіщаючи нас, що на станції Бобринській якось дуже підозріло переміщуються більшовики, мабуть, збираються відступити, і що Яблучко просить нашої допомоги. Він уже чекає нас у лісі. Ми зразу зібралися й вирушили разом з посланцями на те місце, де чекав нас Яблучко.

Обміркувавши все як слід, розпланувавши наш наскок на большевиків так, щоб захопити в свої руки їхній ешелон з амуніцією, зброєю

і харчами з найменшою втратою бійців. Наша атака була дуже вдала: все йшло за планом, раптом і точно, без ніяких перешкод і недосягань. Швидкий і несподіваний удар наш розполохав більшовиків зразу, і ми, без ніякої втрати, здобули 50 осідланих коней, кулемети, рушниці і багато ящиків патронів та гранат. Гармати, яких ми не могли взяти, понівечили як могли, замки повитягали з них і взяли з собою, щоб десь по дорозі викинути їх. Різних текстильних матеріалів, консервів, тютюну, вина тощо набрали зо два десятки підвід. На Бобринську большевики приїхали з Харкова, тому й запаслися добром неабияк.

Іван Лютий-Лютенко «Вогонь з Холодного Яру». – С. 41-42.

МЕДВЕДІВСЬКИЙ «ОЛОВ'ЯНИЙ» ДОЩ

До Холодного яру й околиць за час революції майже ніяке військо не доходило. Винятком були деякі відділи армії УНР, які брали участь у Зимовому поході під командуванням ген. Омеляновича-Павленка в 1919-1920 р.

Одного дня до штабу холодноярців надійшла вістка, що повстанці–степовики підходять до лісів...

Червоні не дрімали. Розвідка донесла із Черкас – Бужина вийшов відділ червоних у кількості до 1000 осіб, переважно новомобілізованих москалів. Рухались вони попід лісом Буда, щоб захопити підлісні села. Дійшли до Грушківців, а далі йшли в напрямку Медведівки і Чигирина.

Довідавшись про це, повстанці добре приготовились і вже ждали на зустріч.

Під Медведівкою повстанці зустріли червоних смертельним вогнем із рушниць і скорострілів. Тяжко було червоним провадити наступ по піскуватих холодноярських дорогах, а ще тяжче було тікати по піску в лаптях. А тікати треба було, не оглядаючись, бо такого густого олов'яного дощу із Медведівки вони не сподівалися.

Повстанці здобули дещо возів з боєприпасами та захопили кілька полонених. Були це виключно чужинці-москалі. При допитах розповідали, що коли командири інформували їх, що немов би «хахли» воювати не вміють, що вони, мовляв, боягузи, що від одного пострілу розбігаються хто куди. У них замість зброї – вила, коси, а то й затесані кілки.

Та тепер ми переконались, що нам «наврали сволочи», – розчаровано бідкалися полонені.

Після цієї сутички з червоними Повстанська рада вирішила зробити наступ на Черкаси. Головний от. Блакитний дав згоду, сили було досить і почалася інтенсивна підготовка до наступу.

Наступ на Черкаси відбувся вночі. Большевиків було вигнано з міста. Здобувши від червоних чимало воєнних припасів, повстанці повернулись до Холодного Яру, щоб відпочити і підготуватись до дальшої акції супроти червоних.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спргади. – 1918-1923». – Філадельфія. 1973. С. 87-90.

БОЛЬШЕВИЦЬКУ МОБІЛІЗАЦІЮ ЗІРВАНО

Дня 24-го липня (1920 р. – ред.) призовники мали зголоситися до повітових міст: Єлисаветграду, Олександрії, Черкас тощо.

З цією метою міліція зганяла до сільських управ підводи і звідси мали везти мобілізованих до призначених пунктів. Селяни їхати на ту мобілізацію не хотіли. З багатьох сіл молодь на большевицьку мобілізацію не пішла зовсім. Але в Цибулеві на заклик повстання уваги не звертали і в призначений день усі підводи і мобілізовані були в зборі біля сільської управи, готові до від'їзду.

Цвітнянські повстанці на чолі з Дядюрою вирішили не пустити мобілізованих із села Красносілля (Княже), які мали їхати через ліс Чута в Олександрію, і зробили в цьому лісі засідку.

Попереду чималої валки підвід з мобілізованими їхав начальник районової міліції Микита Компанієць з кількома міліціонерами, а позаду їхала теж міліція, пильнуючи, щоб мобілізовані не втікали в ліс. Дорогою через село Губницьку до валки прилучилось ще кілька возів з мобілізованими.

Повстанці в лісі приготувались до зустрічі цієї валки. Впоперек дороги лежав великий гіллястий дуб, а поза деревами й кущами сиділи озброєні повстанці. Валка під'їхала і спинилась. Бундючий Компанієць жваво скочив з воза і став кликати мобілізованих, щоб стягти з дороги дуба.

– Не треба! – пролунав мужній голос з лісу. Ви вже приїхали на своє місце.

Компанієць, кличучи свою міліцію до оборони, схопився за рушницю, але з лісу пролунали влучні постріли, і він з двома міліціонерами впали мертвими. Міліціонери, що були ззаду валки, побачивши це, в переляку втекли назад до Краснопілля. Підводи з мобілізованими стояли на місці, чекаючи, що буде далі. Вийшов з-за кущів Дядюра, покликав до себе мобілізованих і промовив до них:

– Україна – це наша Батьківщина і вона мусить бути вільною і ні від кого незалежною. Царів уже нема, а більшовиків та своїх яничар нам не треба. Тепер саме є нагода всім взятися за зброю та й вигнати з України московських грабіжників.

Дядюра прочитав відозву і пояснив, що повстанський провід постійно перебуває в Холодному Яру, тож нема потреби мобілізованим їхати до Олександрії й запропонував їм приєднуватися до повстанців. Більша частина прилучилася, інші вернулися до Краснопілля, а з ними й кілька повстанців з дорученням зловити комуніста Кигима, щоб розрахуватися з ним за його криваві злочини, але Кигима хтось попередив і він утік у Знам'янку.

Мобілізація пройшла незадовільно. Пішов до війська переважно різний набрід, якого тоді в Україні не бракувало, як поляки, жиди, москалі та наші безхребетними, що не знали «на яку стати». Усіх їх примістили в кошарах в Олександрії, під зміцненою охороною. Але вночі 30-го липня 1920 року охорону повстанці тихенько роззброїли, і мобілізовані непомітно розійшлися хто куди.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. – 1918-1923». – Філадельфія. – С. 69-71.

НАРОСТАЄ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ
(Але не вистачає зброї, боєприпасів)

Повстанці мали відомості, що на ст. Знам'янка стоять кілька ешелонів кінноти з боєприпасами. Большевики перекидали в цей час свої збройні сили на польський фронт. Залізничний рух був великий і пожвавлений. Для охорони потягів від повстанського нападу большевики виставили постійну охорону. Між станціями Знам'янка і Бобринська курсував панцерник.

Але повстанці зважились напасти на ешелон з кіннотою та забезпечити себе транспортом. Це завдання взяв на себе сотник Микола Бондаренко. Він зі своєю сотнею, відважними повстанцями, вийшли з Чорного лісу і залягли в невеличкому ліску Кушнерів. Це було якихось сто метрів від залізничного полотна між станціями Хирівкою та Цибулівкою. В цьому місці потяги завжди рухались повільно і тому найкраще надавались нападу.

Налягала ніч. Повстанці залягли. Сотник Бондаренко в напруженні пильнував за залізницею, виставив «дозорців» і сам слідкував за рухом. З Бобринської вже пройшло кілька ешелонів, але це все порожняк. Рейки на стиках були розкручені... Хлопці розтягнули звільнені з шпалів рейки. Це було 10 серпня 1920 року.

Машиніст помітив, що рейки роз'єднані і пробував загальмувати, але тяжкого паровоза гальма не стримали і він зіскочив з рейок і всім своїм тягарем вгруз в землю. Буфера задзвеніли, колеса заскрипіли, люди підняли крик, безладну стрілянину, коні в вагонах били копитами, іржали.

Повстанці сипнули по зупиненому ешелону з кулеметів. Під вагони кинули гранати. Большевики відчинили двері і почали викидати зброю, а потім і самі виходити з піднятими руками. Деякі большевики, вискочивши з ешелону, тікали поміж деревами в поле. Розбігалися і ховалися в соняшниках та між копами. За такими летіли повстанські постріли... До рук повстанців потрапив ешелон кінноти Будьонного з усім устаткуванням. Дістали 92-є коней, сідла, рушниці, 5-ть кулеметів та багато набоїв...

Місцева большевицька влада шаліла зі злості на повстанців, скаженіли з безсилля: в ліс вони піти наступом не відважувалися. Цей сміливии і одчайдушний напад повстанців на поїзд підняв дух, оживив надію населення. Люди знову відчули за собою силу.

Селяни з Цибулева кинулись до залізничного сполучення й зруйнували рейки. Частину викинуто в яр, а далі перевернули до гори шпалами від яру Мамая в напрямі ст. Хирівка до 3-х кілометрів і цим припинили рух.

Повстанський рух ширився, розпалювався далі. До лісу тягнулися озброєні люди, щоб гуртом здобувати волю і захищати право жити вільно в своїй хаті. Всі дрібні повстанські загони приєднувались до Холодноярців. Приходили в ліс піші й вершники. Піших привів і дальше брав під свою опіку полковник Соловій та Горбенко, кіннотники ставали під команду отамана Хмари. Незабаром приєднався і кінний загін з Цибулева під командою М. Бондаренка, а потім прибули з Єлисаветградівки піші й вершники до 3-х тисяч під командою Залізняка.

Це вже була поважна сила й грізна військова частина. Населення до повстанців ставилось приязно і скрізь допомагало чим могло, головно харчами. Допомагало, співчувало, але приєднуватись до повстанського руху, за винятком одиниць не поспішало. Над людьми й тепер тяжіло оте хуторянсько-мужицьке: моя ж хата з краю, я нічого не знаю.

Повстанський штаб почав обговорювати плян дальших дій боротьби з зайдами. Війна з ворогом ще не закінчилася.

В Україні шаліла анархія, большевики провадили й далі грабунки населення, і люди з надією дивилися на повстанців, очікуючи захисту. Повстанці й самі бачили, що повстанськими силами не наведеш порядку, тому вони найбільш покладали надію на армію УНР під проводом Головнокомандувача Симона Петлюри, яка билася з більшовиками в спілці з поляками.

Бойовий дух повстанців був бадьорий, сильний, рішучий. Провадити боротьбу до переможного кінця, але щодня все більше й дошкульніше відчувалася нестача зброї, амуніції та лікарського обслуговування. Помалу назрівала непевність, безперспективність, приреченість на власні сили, а головне, брак сильного проводу, на який можна було, бодай морально, психологічно покластись, звіритись, що є міцна рука, на яку можна опертися. І як його діяти далі?

З метою здобути зброї та боєприпасів повстанці зважились захопити станцію Знам'янка. Були чутки, що там є чим поживитись. Але, на жаль, їхні сподівання не здійснились. На станції боєприпасів майже не було і повстанцям не вдалось поповнити навіть тих, що було витрачено при нападі, тож і перемогою не дуже тішились.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськимц». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 75-76.

ВІДСІЧ ЧЕРВОНИМ ПІД ЦВІТНОЮ

...Червоні готують наступ на с. Цвітну. Щоб оборонити це село та не допустити до плюндрування й інших сіл та мордування невинної людності, як то сталося в Красносіллі (Княжій), штаб повстанців скликав ширшу нараду.

На цій нараді, крім повстанських провідників із сіл, були й полковник Соловій та Хмара. При обговоренні ситуації бралося під увагу, що коли червоні будуть наступати на Цвітну, то напевно не обминуть і с. Бурякове. Отаман Хмара пропонував, щоб повстанська лінія оборони була перед селами, натомість Штиль вніс пропозицію, аби оборонну лінію мати під лісами. Мотивував він це тим, що треба бути обережними, з огляду на недостатню тут силу повстанців у порівнянні до сили і озброєння червоних. Отаман Хмара однак настоював на обороні сіл, щоб не допустити до того, що сталося в с. Красносіллі, а партизани, мовляв, боронять ліси та себе в них. Рішено було не творити оборони в селі чи під селом, щоб не наражати сіл на кровопролиття і руїну.

Плян обговорення був остаточно усталений: повстанці були готові дати відсіч червоним, що й далі стояли у Верещаках. Спокійний їхній тут постій наводив повстанське командування на думку, що червоні чекають якогось підкріплення. Старшина О. Дядюра навіть твердив, що таке підкріплення у Верещаки вже прийшло.

– Можна сподіватися, що завтра червоні почнуть на нас і на Цвітну наступ, додав Хмара.

На цьому ширша нарада повстанців закінчилася. Минув тиждень після Красносільських подій і червоні почали на Цвітну наступ.

Першу їх атаку було відбито і комунари повернулися до Верещаків. Звідси почали наступ на невелике село Бурякове. Йшли вони широкою балкою розгорнутим фронтом. Командир повстанців Штиль, який був на цьому відтинкові, не повідомивши штаб, відступив, і цим створив вікно для ворожого прориву на правому фланзі повстанської оборони. Червоні кинулись в цей прорив, а селяни перелякалися, створили паніку, крики і в замішанні почали тікати до лісу. Це небезпечне становище врятував Дядюра, що своєчасно помітив помилку Штиля і наказав частині повстанців із засідки в лісі йти в наступ на ворожу лінію. Червоні були відбиті.

Тікаючи, вони наткнулися на засекречений відділ Хмари, який зустрів їх густим вогнем з кулеметів. Червоні в паніці кинулись назад, в безладі розбігалися, тікали і всюди натрапляли на вогонь повстанців зі скорострілів і рушниць. І напевно б всі большевики лягли б тут трупом, аби не затявся у повстанця скороcтріл. Червоні побачили свою поразку і кинулись відкритою дорогою до с. Верещак.

В цій бойовій сутичці повстанці втратили тачанку, пару коней, кулемет і двох кулеметників. Втрати червоних складалися: 21 вбитими, 8 полонених, між якими знайшлось два місцевих зрадники і два Єлисаветградських жидки.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 83.

ЧУЧУПАКА СТВОРЮЄ ВІЙСЬКОВИЙ ЗАГІН

Чучупака В. скликає до Медведівки видатніших побратимів зброї з сіл та хуторів. На цих сходинах утворюється Військова Рада, яка обирає Василя Чучупака своїм і цілого повстанського руху старшим. З усіх дрібних частин сільських самоохорон твориться один військовий

На цій нараді, крім повстанських провідників із сіл, були й полковник Соловій та Хмара. При обговоренні ситуації бралося під увагу, що коли червоні будуть наступати на Цвітну, то напевно не обминуть і с. Бурякове. Отаман Хмара пропонував, щоб повстанська лінія оборони була перед селами, натомість Штиль вніс пропозицію, аби оборонну лінію мати під лісами. Мотивував він це тим, що треба бути обережними, з огляду на недостатню тут силу повстанців у порівнянні до сили і озброєння червоних. Отаман Хмара однак настоював на обороні сіл, щоб не допустити до того, що сталося в с. Красносіллі, а партизани, мовляв, боронять ліси та себе в них. Рішено було не творити оборони в селі чи під селом, щоб не наражати сіл на кровопролиття і руїну.

Плян обговорення був остаточно усталений: повстанці були готові дати відсіч червоним, що й далі стояли у Верещаках. Спокійний їхній тут постій наводив повстанське командування на думку, що червоні чекають якогось підкріплення. Старшина О. Дядюра навіть твердив, що таке підкріплення у Верещаки вже прийшло.

– Можна сподіватися, що завтра червоні почнуть на нас і на Цвітну наступ, додав Хмара.

На цьому ширша нарада повстанців закінчилася. Минув тиждень після Красносільських подій і червоні почали на Цвітну наступ.

Першу їх атаку було відбито і комунари повернулися до Верещаків. Звідси почали наступ на невелике село Бурякове. Йшли вони широкою балкою розгорнутим фронтом. Командир повстанців Штиль, який був на цьому відтинкові, не повідомивши штаб, відступив, і цим створив вікно для ворожого прориву на правому фланзі повстанської оборони. Червоні кинулись в цей прорив, а селяни перелякалися, створили паніку, крики і в замішанні почали тікати до лісу. Це небезпечне становище врятував Дядюра, що своєчасно помітив помилку Штиля і наказав частині повстанців із засідки в лісі йти в наступ на ворожу лінію. Червоні були відбиті.

Тікаючи, вони наткнулися на засекречений відділ Хмари, який зустрів їх густим вогнем з кулеметів. Червоні в паніці кинулись назад, в безладі розбігалися, тікали і всюди натрапляли на вогонь повстанців зі скорострілів і рушниць. І напевно б всі большевики лягли б тут трупом, аби не затявся у повстанця скоростріл. Червоні побачили свою поразку і кинулись відкритою дорогою до с. Верещак.

В цій бойовій сутичці повстанці втратили тачанку, пару коней, кулемет і двох кулеметників. Втрати червоних складалися: 21 вбитими, 8 полонених, між якими знайшлось два місцевих зрадники і два Єлисаветградських жидки.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 83.

НЕ СТАЛИ ОДНОСТАЙНО ПРОТИ ВОРОГА

Підсумовуючи пройдений шлях боротьби

В час визвольно-революційних подій повстанці та армія УНР в ці дні (різдвяні, – ред.) часто гостили на хуторах і селах з селянами за спільним святочним столом. І все це було таке дороге і рідне.

Холодноярські отамани Хмара і Завгородній у 1922 році, сівши за святвечірній стіл, насамперед спом'янули в урочистій тиші полеглих своїх вояків, побратимів-козаків, відвівши вільне місце за столами. Довше патріотичне слово виголосив Хмара, підкресливши, що вони віддали своє життя за Волю України. З жалем згадав він і цілий Український народ, перед яким стелеться многострадальний шлях під московською неволею.

– Комуна, говорив він, – щоб легше нас побороти, поневолити, поділила нас на к ляси: багатіїв, середняків, бідняків та наймитів. Нацьковує одних проти других, сіє ненависть, ворожнечу, злобу, щоб ми самі себе поїдали, нищили, а комуна на цьому мала користь.

– Багатіїв, – продовжував Хмара, – комуна вже знищила, а тепер прийшла черга до середняка. «Ми тобі дали землю, кажуть большевики, а ти нам давай хліба, а коли не хочеш добровільно дати, силою заберемо». А бідняків поки заспокоюють обіцянками. А як владу закріплять за собою, то і до бідняків черга прийде.

– Я ставлю пряме питання: чи приносив коли-небудь окупант, чужинець добро поневоленому народові? Ніколи! Він приходить для визиску, для насильства і грабунку!

– Правильно! – дружно відповіли старшини Хмарі.

Отаман продовжував:

– В часи визвольної боротьби наш нарід мусів би стати одностайно в лави Армії УНР, гідно обороняти Самостійність України. На жаль, того не сталося. Одним набридло воювати, другі втомилися, інші сподівалися, що хтось інший виборе їм Україну, а були ще й такі, що пішли за славу, за нагороди в лави ворожої армії. І та неволя знову над нашою знедоленою Україною.

Отаман тяжко зітхнув і продовжував:

– Грушевський і Симон Петлюра не мали сили цю розбурхану стихію спрямувати в одне русло і кинути на ворога, дати большевикам належну відсіч. Ми мали частину озброєних, а інші мусі ли добувати у ворога собі зброю. Спільники зрадили. Чи в такому стані могли б ми перемогти мільйонові червону армію?..

Отаман Хмара продовжував.

– Про себе і про вас менше дбаю, наша доля вирішена, а що в майбутньому робитиме комуна з нашим народом, того я не знаю.

Виступав Завгородній і старшини, вони запевняли, висловлювали глибоку віру у майбутню перемогу України за свою державність з московським зайдою.

Старшина Залізняк в своїй промові висловив думку, що большевики, перемігши Україну, доберуться й до інших. Що північ велика, лісів там рубати досить, туди й будуть висилати непокірних, де вони рубатимуть ліси, добуватимуть золото, руду та інші поклади й будуватимуть на Московщині і большевикам міста та комунізм.

Після цього обговорення існуючого стану старшини розійшлися по своїх мешканях.

Потім перейшли до іншого села і там відсвяткували Водохреща, напились свяченої, спожили спільний обід і намітили плян дальшого ви маршу...

Другого дня ранком рушили в дорогу, так як плянували: на Журавку, Турію, Розливи, Лементарівку, Розумієвку і далі.

Маршировали без поспіху. По дорозі боїв з червоними обминали, маскуючись, як червона частина, що переходить до Кременчука на демобілізацію. В дорозі іноді відокремлювалися від 10 до 20 козаків, їхали до недалеких сіл, щоб роздобути печаток та штампів різних ко–муно-советських управ, це для виготовлення повстанцями на випадок самоліквідації, потрібних посвідок.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 185-188.

З ЧЕРВОНИМИ НЕ ЗМИРИЛИСЯ

Отамани Хмара і Завгородній пробули біля Гонти більше двох тижнів, маючи можливість спокійно відпочити самим і дати спочити стомленим, виснаженим коням. Потім знову повернулися до своїх лісів.

Гонта ж із своїми партизанами, які не бажали піддатись червоним на їхню підступну амністію, залишився на своєму старому, втоптаному місці. Зробивши реорганізацію свого і Гризлового загонів, він

з козаками відпочивав та уважно слідкував за всіма рухами ворога. Закінчувався місяць перемир'я, а Гонта ніякої відповіді Яхонтову не давав.

Яхонтов знову прислав свою делегацію, але цим разом уже без Дибенка і без представника вищої ранги, а тому Гонта не схотів і говорити з ними. Тільки й сказав їм:

– Вертайтеся назад і більше до нас не приходьте. Досить з нас тих, яких вже заманили. Ми будемо чекати та побачимо, що ви з ними будете робити.

Після закінчення перемир'я знову почалася війна.

Червоні перші пішли в наступ, а партизани оборонялися, а згодом перейшли теж у наступ.

Боротьба настала жорстока, ніхто в боях не піддавався живим і про амністію не думали.

Ворог скаженів і нахвалявся, що всі бандити скоро будуть знищені. Червоні розділили своє військо на частини та намагалися оточити повстанців, але ті з оточення завжди щасливо виходили, бо знали свою місцевість, хоч і кривавились і складали жертви на вівтар Батьківщини.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. С. 191.

НАПАД НА ВОРОЖИЙ ЕШЕЛОН

Розвідка принесла добрі відомості, що на станції Бобринській, в парку, що біля вітряка, стоять ешелони з обмундируванням, взуттям та іншим. Підхід до ешелону був добрий і провідників, які знали добре дорогу до парку, не бракувало.

На другу ніч був зроблений напад. Ніч випала темна і небо захмарене. На станції і в парку горіло електричне освітлення. Охорони було виставлено не багато, а тому повстанці легко з нею розправились.

У вагонах виявилось повно різного військового майна, як амуніції, так і обмундирування. Брали, що кому в цей час найбільш було потрібне. Деякі козаки тут же переодягались в нове, скидаючи своє поношене. Однак отаман Хмара попередив цього не робити бо при сутичці і ворогом, і червоними, можна помилково свого замість ворога застрілити, не добачивши. Але взуття дозволив обміняти.

Раптом з боку червоних пролунав алярм тривоги. Електрика то гасла, то знову запалювалась і почулися постріли. Електрика гасла, але вона вже повстанцям і не потрібна була. По даному сигналові ми залишили парк і зупинились аж біля вітряка, очікуючи доки всі зібрались, та й рушили в напрямку Цвітково.

Коли Бобринська зникла з нашого поля зору, ми повернули в бік і за пару годин дістались якогось невеликою села, в якому й зупинились на відпочинок.

Надворі розвиднялось і ми переконались, що за нами, з-заду, переслідування не було, тому розмістились днювати. Почали переодягатись майже повністю, включаючи білизну. Всі одяглися в нові шинелі та червоноармійські нові шлеми. Навіть отаман Хмара скинув свою кубанку, яка вже добре зносилася і заховав її до кобури, а на себе натягнув шлем.

Увесь повстанський загін, мов за чарівною паличкою, враз змінився до невпізнання, козаки самі себе не впізнавали і реготали, що перетворилися в червоноармійців.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 169.

УПАВ, НЕ ВИПУСКАЮЧИ ШАБЛІ З РУК

Хмара і Завгороднїй вивідали в місцевого населення про всі шляхи й дороги, і встановили плян маршу на Захід, обминаючи небезпечні місця. Готувались до виїзду, а погода стає непривітною, починає сипати дрібненький дощик.

І наша «червона» частина вирушила в дорогу, прямуточи на ліс Капитанівський та село Оситняже. Довго їхали різними кривими дорогами і нарешті, як стемніло, виїхали на шлях, що проходив понад залізницею Бобринська-Помічна. Наблизились до лісу. Спереду наш дозор повідомив, що назустріч нам зближається загін, який напевно бере напрямок на Бобринську. Ми негайно повернули в ліс і заховались.

Дощ перестав, але кругом було вогко і дув свіжий вітер, видимість була погана.

Отаман Хмара дав наказ Кібцеві взяти відділ вершників і зробити край лісу, на виступі біля дороги засідку, зустріти непроханих гостей кулями.

Насувався вечір, навколо повільно сутеніло. Ворожа група доброї півсотні вершників та до двадцяти підвід з військовим вантажем ручались жвавим маршем. Спереду яких п'ятнадцять вершників, потім транспорт, і замикали колону всі інші вершники. Ми припускали, що це маршує якась спецчастина. Незабаром вони наблизились дорогою до лісу, до того місця, де Кібець в рові і своїми козаками гробив засідку.

Передніх Кібець перепустив без перешкоди, виждав доки вся валка спочатку до кінця була під його зором.

– Вогонь! – раптом дав команду.

В одну мить гримнув рушничний залп, зацокотіли кулемети, вибухали кинені гранати...

Передні вершники рванули вперед, в транспорті створилась колотнеча. Мертві й ранені коні запрудили рух так, що нікуди їхати. Задні вершники пробували тікати назад, дехто зайняв оборону, зіскочивши з коня, ховаючись за насипом по той бік дороги.

В запалі боротьби Кібець не помітив, що ворог заліг за горбком. Він з своїм відділом вискочив із засідки і в нестримному запалі кинувся доганяти тікаючого ворога.

Та не судилось догнати.

Ворог з укриття відкрив вогонь по вершниках і по лісі.

Тієї нещасливої хвилини ворожа куля вирвала з повстанських лав найхоробрішого і найсміливішого лицаря – Миколу Степановича Бондаренка – Кібця. Упав з коня мертвим, але шаблі із своїх міцних та відважних рук не випустив.

Він її символічно передавав і доручав живим борцям, щоб продовжували боротьбу за Волю і незалежність України (Кібець дер-

жак шаблі затис так, що довелось розгинати по одному кожний палець).

З його відділу при цій сутичці було ранено одного козака, забито троє коней. Решта вернулася до лісу.

Прикриваючись вогнем, червоні тікали, розбігаючись на всі боки В коротці всі вони зникли. Стрілянина припинилась. Серед дороги залишилась валка з одинадцяти підвід.

Повстанці вийшли з лісу і розгорнулися лавою в атаку. Спротиву майже ніде не зустрічали, були забиті і ранені червоноармійці та коні. Коли повстанці підійшли до возів, гримнув ще один постріл, яким поранено повстанця, але другого пострілу ворог вже не встиг зробити, його прошила повстанська куля.

Це був перший заступник Будьонного – тов. Пархоменко. Який сам провалив, як виявилось, цю особливу валку з великими кіннотами та важливими документами. І козаки дуже шкодували, то таку важливу людину не дістали живою...

Серед цієї валки виявилося п'ять мобілізованих селянських підвід з підводчиками. З їхніх возів ми познімали різні тяжкі скрині та коробки, перев'язали раненому селянинові ногу, замінили вбиті коні і наказали підводчикам слідкувати за пораненими, відпустили додому. Спрямувати їх на безпечну дорогу. Вони із ралістю від'їхали.

Насуватися ніч і ми поспішали всі здобуті скарби повантажити на свої вози. Аж тут довідались віл раненого полоненого, що це є армійська скарбниця, і що на цих шести возах є різні цінності та папери й військові документи армії. Візниками на кожній і цих підвід сидів червоноармієць. На одній підводі волинською типу з добрими, молодими кіньми їхав сам Пархоменко, а його кінь, осідланий, йшов прив'язаним за возом. На інших возах все було накрите брезентами та добре прив'язане. Ніяких речей розглядати тут не було часу, треба було скоріше тікати.

На Пархоменкову підводу поклали труп славною воїна Кібця і поспішно рушили в напрямку Лебедина.

Михайло Дорошенко «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія. – С. 170-173.

ПОЛЯГЛИ, НЕ ЗДАЮЧИСЬ, ЯК ЛИЦАРІ ВОЛІ

На Польському фронті настало перемир'я. Польща зрадила Армію УНР. Большевики вже перекидають свої частини на південь.

Захвалювались степовики, бо їхні рідні села стали відкритими об'єкти большевицьких наїздів і грабунків. Стали степовики домагатись від Блакитного, щоб повертатись назад на Херсонщину та стати в обороні своїх рідних сіл.

Краще загинемо в своїх селах, казали вони, коли не сила буде боротись, аніж тут, в далеких лісах будемо гинути.

З великим жалем отаман Блакитний мусив на це погодитись. Почався вимарш степовиків. Спереду рушило до сотні вершників, за вершниками піхота, а далі обоз. В ар'єргарді вершники Чорного Ворона кількістю до двох сотень. Степовики вийшли від Вербового лісу й планували перейти залізницю між станціями Трепівка та Канатова,

щоб прямувати степами, де села на півдні зустрічаються дуже рідко. Та нещаслива доля судила їм зустріч з червоним ворогом. Якраз в той час червона кіннота в розмірі повної бригади перемаршовувала тут з польського фронту.

Біля с. Сентова роз'їзд Чорного Ворона наткнувся на роз'їзд бригади червоних. В цій зустрічі двох червоних потрапило до степовиків в полон, а інші втекли і сповістили червоних про небезпеку. Розгорнувшись лавою, червоні оточили ліс, де сховався Чорний Ворон зі своєю кіннотою.

Зав'язався тяжкий нерівний бій. Чорний Ворон не знав добре місцевосте і вивести частину не міг непомітно. Повстанці відважно боронились, робили контратаки і бились у відкритому полі, але прорватись їм не щастило і вони з втратами повертались у ліс. Тоді червоні почали обстрілювати ліс гарматами. Три години, не втихаючи, гупали гармати, руйнуючи останній захист степових вершників – густий ліс, обсипаючи хоробрих воїнів та їхніх коней осколками смертельного металу. Ще один-два тісніших кроків до середини поля бою і тисяча червоних горлянок закричали:

– Сдавайтесь, вам все будет прощено!..

Ніхто з козаків Чорного Ворона й на думці не мав, щоб здатися, просити прощення у тих, хто був винен у цьому кривавому замірі.

Час від часу лунали спорадичні постріли повстанці, попереджуючи ворога, що ще не всі оборонці Правди тут полягли.

Ще жила між ними надія, що побратими – холодноярці, які були не так далеко, почують стрілянину із гармат і прийдуть на допомогу.

Полковник Хмара, почувши ураганну стрілянину і довідавшись про окружения Чорного Ворона червоними, поспішив на допомогу, але з двома сотнями кінноти стримався встрявати у відкритий бій з бригадою комунарів. Піхота холодноярців і Хмари спішила на допомогу, але віддаль взяла своє.

Наблизившись, розвернулись і фронтом пішли в наступ. Червоні, побачивши фронт, заметушились, зробили декілька пострілів на удар і на шрапнель, але повстанча лава не спинилась.

Червона кіннота скоро зникла. У закутку лісу було відрізано до двох десятків червоних кіннотників, яким частина недобитих повстанців Блакитного ще робила спротив.

Як не поспішали холодноярці, але відбити червону навалу вже не встигли.

Коли наблизились, то вже було пізно... навколо мертва тиша... Ніхто вже не стріляв, не стогнав і не плакав. Все лежало покотом, спочатку червоні, а далі в перемішку. Горді бійці Степовики разом зі своїм командиром, хоробрим Чорним Вороном спали вічним сном...

Наступного дня рідні українські села з невимовною, глибокою любов'ю і печаллю ніжно збирали докупи тіла хоробрих Синів України. З тихою молитвою, з безмежним пієтизмом хоронили Лицарів Волі...

Михайло Дорошенко, «Стежками холодноярськими». Спогади. 1918-1923». – Філадельфія – С. 93-95.

ПІДСТУПНІСТЬ
Наказ ч. 10
військам Чорноморської повстанської групи

Панове отамани старшини і козаки.

Пробив час, коли ви повинні довести свою щирість в боротьбі за незалежність краю. На цих днях починається загальний рух... Як у вас, так і по іншим групам повинно бути вирішено, чи починати 29-30 вересня рух тут, чи йти підтримати прикордонну смугу, котра почне першою і на котрій лежить велика відповідальність...

З огляду на наступний рух 30 вересня призначаю груповий з'їзд для вирішення плану руху та інших справ. Місцем з'їзду призначаю м. Звенигородку.

На нараді бути всім командирам дивізій, полків і головам організації. В саму Звенигородку входити обережно, по кілька чоловік, щоб не викликати підозри.

Командира кінної Холодноярської дивізії і отамана Завгороднього по указаному маршруту вести начальникові штабу сотнику Завірюсі...

Командуючий Чорноморською повстанською групою генштабу полковник Гамалія».

Примітка

Не всі «запрошені» клюнули на чекістську приманку, серед них – група степових отаманів та провідники підпільних організацій. Прибули в Звенигородку й були взяті під варту отамани Завгородній Ларіон Захарович, Гупало Денис Мусійович, Голик-Залізняк Мефодій Фокович, Компанієць Тимофій Архипович, Добровольський Олексій Трохимович, Ткаченко Василь Федорович.

Водночас у Києві, Одесі та Єлисаветграді заарештували Здобудьволю Костянтина Яковича, Лященка Івана Яковича, Яковенка Григорія Федоровича, Дроботківського Юрія Володимировича, Мушкета Леоніда Павловича...

1922 РІК

РОЗСТРІЛ ЗА ЖЕРЕБКОМ

Обеззброївши село, стероризували його, нацькували незаможників на куркулів, задобрили бідноту подачками від розкулачування, насаджували на селах комячейки, формували штати сексотів.

Найбільше підривало повстанську роботу заведення лихої памяти «приказу Ч. 2» (кое. – 2) про охорону спокою та органів влади від бандитизму. Охороняти цей «приказ» в кожному селі виділили по 30-80 «ответчіків» з найпідозріліших селян. Вразі що станеться в селі «ответчікі» відповідають головою.

Так, у Слобідці піймали ми двох агентів і порубали «приказ». Прибіг загін по бєбе й забрав п'ять «ответчіків». Перепинили ми «отряд» і помінялися «ответчіками». Наскочив у село великий загін і на очах усього сходу розстріляли таким способом: зробили на 50 «ответчіків» 50 квитків, з них п'ять з написом «смерть», а п'ять «життя». Хто витягнув «життя» – має застрелити одного з написом «смерть». Один сердега, витягнувши «життя», сам собі смерть заподіяв. Село після тієї розправи нас кляло.

Через «приказ Ч. 2» найвірніші нам люди відмовляся допомагати. Ми залишалися без моральної підтримки. Дух підупав.

В. Юрченко (Г.Т. Карась-Галинський). Пекло на землі. – ІнтролігаТОР. – Черкаси, 2010, – с. 70-71.

ТАК КОМПЛЕКТУВАВСЯ КОНЦТАБІР

Старший скомандував:

– Кто служіл у войсках ГПУ – вихаді наперьод.

Слово «ГПУ» вразило неприємно; видно, й тут не дадуть його забути. Вийшло 4 людей.

– Мало, мало, – промовив старший. – Кто служіл в ГПУ постоянно ілі временно сотруднічал – вихаді на правую сторону. Вихаді, не опасайся: для тебя лучше будет.

Вийшло ще 5 чоловік

– Мало. Комсостав красной армії вихаді на левую сторону.

– Вийшло 15. І цих «мало». Їх записали й повели до «управленія».

– Кто желает служіть в охране – вихаді в сторону.

Не виступив ніхто.

– Нет желающих? – здивовано запитав старший.

А кого ж стерегти? – запитали ззаду.

Как каво? Рабочіх...

Від кого? Від вовків, ведмедів? – допитувались недогадливі.

– Да нет. Самі ж себя, чтоб, значіт, порядок на работе бил...

В. Юрченко. «Пекло на землі». ІнтролігаТОР. – Черкаси, 2010, – С. 175.

Чудно було заходити в таку будову. Ще тиждень тому тут не було ніяких людських слідів; природа марила первобутним життям, хіба іноді рик дикого звіря порушував цю споконвічну сплячку. Ще два дні тому тут міг знайти найкраще пристановище вемвідь чи інший

владар полярної півночі. Ще сьогодні ранком росла тут горда і розкішна сосна, безтурботно купаючись в снігах... І враз це споконвіків дике місце під немудрим цюком сокири й пилки перетворилось в житло людини...

Чудно здавалось... Але зайшли в цей пролетарський «храм поправи». Середина була не привітніша. Зі щілин дуло, на підлозі, стінах, нарах товстелезні шари криги, повітря пересичене живицею, температура така ж, які надворі. Не впливали на теплоту ні ми, як оселедці – 704 чоловіки, ні дві печі, розпалені до білого. Хтось практичний не в жарт застерігав; «Не ставайте коло печі, бо простудитесь». І справді, як станеш коло печі, то спереду пече, а ззаду морозом проймає.

В. Юрченко. «Пекло на землі». ІнтролігаТОР. – Черкаси, 2010, – С. 177.

Піймaних і ранених вели з'язаних дротом тріюмфально, як якусь геніально-переможну здобич. Довго думало начальство, яку найстрашнішу кару над ними вчинити, щоб на такі вчинки ніхто більше не важився. Фірстов сам подав пропозицію: привселюдно спалити.

І того ж вечора пізно весь пункт оглядав таку картину: Серед двору розвели величезне багаття, виладнали всіх до одного в'язнів під збільшеним конвоєм; над вогнищем забили чотири ломи, збили троє рушт0вань, до них привязали трьох піймaних в'язнів-повстанців і почепили над багаттям. Вони шкварчать, корчаться в муках, а Фірстов тут же на бочці промову каже: ось вам приклад, як Усевлон дисципліну тримає. Нехай не спокушається ніхто протестувати, бунтувати, бо розплатиться тяжко.

Горіли сердешні в'язні, пекло кожного коло серця. Один селянин, побачивши на вогні людину, ахнув і задубів. Не одному вночі снилась ця воістину звіряча розправа.

Морозом обдавало, коли вислухував я це оповідання. Другого дня весь пункт знав усе, дарма, що начальство намагалося таїти.

Ще сумніша, ще похоронніша атмосфера створилася на пункті. До начальства зростала ненависть і страх.

В. Юрченко. Пекло на землі. ІнтролігаТОР. – Черкаси, 2010, – С. 251.

І не раз у сні мені сосни плачуть-шумлять, тріщать морозами північні сніги... І ввижається тоді жахливий УСЄВЛОН, робота-каторга та бідолашні каторжани...

І згадую тоді я побратимів втечі – нещасних Рибченка й Галущака. Встає тоді живий в уяві староста Барбаш, безжурно-жертвенний Ґудзь, смиренний дідусь Юраш, великий мученик отець Гавриленко та всі страдники засланці-земляки й друзі...

Де вони? Як їм тепер? Коли побачать волю, рідний край, рідню?!.. Чи вже давно гниють у багниськах, снігах?!. Мороз шкребе голками, нерви мліють, в очах зринають сльози...

Вернусь! Я вірю, відчуваю! Моя кров, крик крові уярмленого мого Народу бурлить і пристрасно шепоче: Скоро! Скоро їм і день воскрес-

ний, день суду, час розплати!.. Сам Бог заступиться й пошле нам Визволення!...

Я твердо вірю, що Європа добачить львину долю зла-кризи в більшовизмі і не допустить імперіялістам московського Інтернаціоналу в крові-вогні втопити цивілізацію віків, а на її струпілих попелищах створити нову еру – світ глумливого насилля й вандалізму...

Я вірю, що весь Захід, збагнувши грізну небезпеку, завчасно схаменеться й на вівтар рятунку культури людства кине хатню гризню за матеріальні добра-посідання, вірю, що він сконсолідується і знищить ще неопірене царство-пекло червоно-дикої орди...

В. Юрченко. «Пекло на землі». ІнтроліґаТОР. – Черкаси, 2010. – С. 516-517.

В. ЛЕНІН: ОБЛІК І КОНТРОЛЬ – НАЙВАЖЛИВІШЕ

Всем отделам управления Уревкома
Инструкция

По регистрации бывших помещиков, капиталистов и лиц, занимавших ответственные должности в царском и буржуазном правительствах.

1) Регистрация проводится в Отделе Управления со дня опубликования приказа в течение 14 дней, ежедневно от 10 час. До 16 час.
2) Регистрация происходит по особо заведенной книге, в которой должны быть графы:

1. №№ по порядку;
2. Месяц и число;
3. Фамилия, имя, отчество;
4. Какую занимал должность или что послужило поводом для регистрации;
5. Расписка приходившего на регистрацию.

Примечание: При выдаче расписок книга служит регистрацией регистрационных карточек.

3) Для каждого, подлежащего регистрации, заполняются по 3 регистрационных карточки, из коих одна остается в архиве отдела Управления Уревкома, а две отсылаются в отдел Управления Губревкома.
4) По окончании срока регистрации, отдел Управления Уревкома составляет список в 3-х экз. всех зарегистрированных и препровождает таковые: один – Уревокму, и один – губотделу Управления.

Зав. отд. Управ. Губревкома подпись
М.П. Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-190, оп. 1, спр. 1. арк. 10.

І ВІДРАЗУ ВТІЛЕННЯ В ЖИТТЯ

Протокол №5
заседания Чигиринского Увоенсовещания, состоявшегося 01.02.1922 г.

Присутствовали: Предуиспокома Танцюра, Начуездучастка (Комбриг 74) Каменщиков, Военкомбриг т. Хитинский, Уездвоенком т. Лихачев, Секретарь Упаркома Самойленко, Начуездмилмции т. Барвиш, Предучка Савицкий. Председатель: Танцюра Секретарь: Эрденко Повестка дня:

1) Доклад Начуездучастка о борьбе с бандитизмом.
2) Заявление Предучастка о невключении его отряда в календарную систему.
3) Текущие дела.

І. Слушали: Доклад Начуездучастка т. Каменщикова указывает, что на участке Чигиринщины стали уже появляться банды. Центральное место пребывания их, это в Нерубаевском лесу, каковые начали активно действовать. Далее отмечает докладчик о необходимости выделения отряда с представителями Упаркома и УЧК для окончательной ликвидации банды. По сведениям УЧК, что банда Завгороднего и Железняка соединилась вновь с появившейся бандой Иванова.

т. Хинский подчеркивает ненормальное явление, что на участке появился какой-то уполномоченный Губчека, который самовольно вел переговоры с бандой, результаты оказались лишь вредными.

т. Савицкий отмечает на слабую информацию, за последние время пришлось произвести целый ряд арестов своих информаторов, которые занимались не информацией, а грабежами.

т. Танцюра. Из полученных сведений от Цветнянского Волисполкома, что на территории имеется банда. Цветнянским Волисполкомом подтверждается появление банды Иванова, Завгороднего и Железняка, оперирующие на территории Чигиринского уезда и имеются также сведения нападения банды на Трилессы, руководимой бандитом с. Матвеевки Примаком, у бандитов имеется и пулемет.

Постановили:

1) Констатируя факт появления на территории Чигиринского уезда остатка банды Иванова, соединившегося с бандой Завгороднего и Железняка. Предложить Комбригу 74 выделить постоянный отряд не менее 30 сабель с пулеметами, на которого возложить преследование банд.
2) Предложить Особому посту 74 бригады расследовать причину убийства взводного командира и красноармейца в Омельгороде и хут. Нерубаевке.
3) Предложить Предучка проверить правильность донесения председателя Трилесского Волисполкома нападения банды Примака на Трилессы.

ІІ. Слушали заявление Предучка о не включении Увоенпреднабом его отряда в количестве 65 чел. в календарную систему на предмет о выдаче довольствия.

Постановили: Предложить Увоенпродснабу выдать отряду УЧКА на три дня продукты. Т. Савицкому выяснить причину не включения отряда в дислокацию.

Председатель Танцюра Секретарь Эрденко.

ДАЧО, ф. Р-3235, оп. 1, спр. 3 арк. 67+зв.

Виписка з копії

Протокол №4
Заседания Велико-Буромського Волсовещания 7 лютого 1922 г.

В заседание присутствовали: Предволвоенкома Захарченко, Предволкомнезама т. Тригуб, завволвоенотделом т. Панченко, начволмилиции т. Приходько, начотряда, расположенного в с. В. Буримка т. Черемных, уполномоченный от местной комячейки т. Мироненко.

Головою заседания: т. Захарченко Секретарем т. Мирошниченко

Слухали	Постановили
10. Розгляд прохання члена института ответчиков Безхижки Луки Семеновича. 11. Розгляд заяви мешканця с. М. Бурімка Трохима Лук'яненка об исключении из списка института ответчиков його батька Івана Лук'яненка. 12. Розгляд заяви члена института ответчиков Тертичного Ларіона.	10. Прохання члена института ответчиков с. В. Буримка Безхижки Луки залишить без уваги. 11. Маючи на увазі те, що член института ответчиков Иван Лукяненко при Гетманщине був организатором собственників і вообще, т. Лукяненко є противнік Сов. власті. 12. Прохання чл. Института ответчиков Тертичного залишить без уваги.

Заседание закрито.

Голова заседания Захарченко

Члені комиссии:

За секретаря С. Мирошниченко.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 33. Арк. 13 і зв.

Протокол №8
Заседания Чигиринского Увоенсовещания, состоявшегося 25.02.1922 г.

Присутствовали: предисполкома Танцюра, начуездучастка (комбриг 740) Каменщиков, военкомбриг 74 Хинский, врид. Секретаря Упаркома Морозов, предревтриба выезной сессии КВО...

Председатель Танцюра Секретарь Эрденко.

Порядок дня:

1. Доклад начуездучастка.
2. О взятии заложников в с. Грушовке и прилегающих селах за порчу телефонной связи.
3. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
1. Доклад начуездучастка т. Каменшикова. 2. О взятии заложников в с. Грушевка и прилегающих селах за порчу телефонной связи т. Танцюра.	Доклад принять к сведению 2. Взять заложников из с. Грушевка и прилегающих районов за порчу телефонсети. Наложить штраф в 10-кратном размере стоимости причинённых убытков. Исполнение возложить на отдел Управления.

Секретарь Увоенсовещания /подпись/

Чигиринскому Райвоенсовещанию для сведения и руководства.

ДАЧО, ф. Р-3235, оп. 1, спр. 3 арк. 68б.

Копия

Протокол №5
Пленарного засідання Кирилівського Волисполкома, відбувшегося 4 березня 1922 р. на якому прийняли участь президія Волисполкому і голови сільвиконкомів і комнезамів з сіл волості

3. Посівна кампанія.

а) Через те, що неділь через 3-4 відкриваються польові роботи, і через те, що дуже великий клин землі під ярину не вираний, а живий інвентар у селян більше половини виздихав, а коні, що залишилися, через кепську годівлю являються нездатними до фізичної праці, а тому стає у весь свій зріст питання, що коли і решта коней в тяжкі роботи, як возіння дров, буде знесилена, то даже при наличії посівного матеріалу, земля залишиться необробленою і незасіяною, а тому пленум виконкому хлопоче перед політвиконкомом і політвідділом праці, аби дальша вивозка дров до залізниці по вищезазначеним мотивам була знята з сіл Кирилівської волости і дана можливість підгодувати коні до польових робіт. Крім вивозки дров на залізницю, на селянство падає ще тяжка робота по вивозці матеріала для ремонту мостів.

б) Просити владу, аби були вжиті всі заходи щодо доставки на місця посівного зерна з державного фонду, бо на місцеві средства надіятись не можна через те, що не більше 20% населення питається озимим хлібом, а решта або доїдає яровий, або зовсім голодає.

Голова Волвиконкому підпис.

ДАЧО, ф. Р-189, оп. 1, спр. 58 Арк. 271.

Приказ
Прохоровской Революционной Тройки 12 марта 1922 г.

Замечено, что некоторые ответчики не аккуратно исполняют свои обязанности.

Ввиду отъезда Председателя Тройки с отрядом на неопределенный срок на уезд и принимая во внимание, что по волости замечаются как уголовные, так и одиночки политического бандитизма, а потому Рев–тройка приказывает:

1). Ответчики должны приложить все усилия к тому, дабы по волости существовал строгий революционный порядок, помня, что они, ответчики, отвечают перед революционной властью.
2). Селькомнезаможам приказывается в 2-х дневный срок выделить одного самого злостного кулака из числа ответчиков, указав ему, что он является первой жертвой в случае нарушения твердого революционного порядка в деревне.
3). Все лица, застигнутые на месте преступления, будут расстреливаться там же.
4). Хождение по улицам разрешается до 11 часов вечера. Председатели Комнезаможей, сельсоветов и милиция должны строго смотреть за выполнением настоящего приказа.

Председатель Тройки подпись
Члены: подпись.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 32. Арк. 4.

В Увоенсовещание
Прохоровской Тройки
Доклад

Зная нашу работу по борьбе с бандитизмом, к нам приехал представитель Черкасского Учека т. Шаповал для выработки определенного плана для борьбы с бандитизмом. Так как выяснилось со слов пойманных Черкасской ЧК бандитских отаманов Отанца и Дячка, что бандиты Голый, Лыко, Барон, Добровольский и прочие перешли с Черкасского уезда на побережье Золотоношского уезда и скрываются в селах Доматове, Матвеевка, Дмитровка, Бубнова Слободка.

Представитель Учека находит, что те волости их не обнаружат и борьбы с ноября месяца с. г. никакой не ведут, и что было бы целесо образнее, дабы Прохоровской Тройке было дано право посещать и те районы, где скрываются вышеуказанные бандиты.

Пред. Тройки подпись
Члены: подписи
Уполномоченный Ч.К. подпись.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 32. Арк. 3.

ПРОТОКОЛ
Заседания Лялинского Волостного воєнного совещания 22 марта 1922 г.

Присутствовали: Предвоенсовещания В. Мироненко, Предкомнезама М. Оканд, стар, милиционер Лялинской волости И. Парамонов, заведеющий военотдела, он же секретарь комячейки И. Дьяченко.

Повестка дня.

1. Выделить Политкома отряда.

2. Выделить из Института ответчиков самого злостного. Постановили:

1. Назначить политкомом отряда Василия Мироненко, члена РКП.

2. Назначить самого злостного ответчика Топчина Якова Власова.

3. Также выделить ответчиков в Золотоношу. Назначить из с. Лялинки Нестор Власов, из с. Гусиненого – Лаврентия Рыскаль из д. В. Гребля – Крапина Павел. Подписи.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 29. Арк. 9.

ВЫПИСКА

Золотоношской Уездной комисии
Военинститута ответчиков
Члена Комнезаможа с. Вознесенского
Вознесенской волости
Дмитрия Гавриловича Полякова

ЗАЯВЛЕНИЕ

24 марта с. г. в с. Вознесенское производился выбор института ответчиков. Выбор производился анонимными записками, т.е. тайным голосованием. В выборах участвовали кулацкий элемент, уголовные бандиты и весь неблагонадежный элемент в обществе. Выбор происходил под влиянием кулаков.

Я незаможный селянин, но по подкладке кулаков подвергался во время гетманской власти репрессиям, а также во время Деникинщины по подкладке кулаков, Деникинцы меня хотели расстрелять, а в настоящее время, когда существует власть бедняков, кулаки с. Вознесенского и теперь издеваются с нас бедняков. Под влиянием кулаков выбор института ответчиков устраивается как в учредиловку, тайным и для всех равным голосованием. Сельский совет и комнезамож не имеет силы назначить соответствующий институт ответчиков.

На основании вышеизложенного прошу Уездную комиссию института ответчиков исключить меня из списков института ответчиков, а назначить на мое место кулаков и бывших собственников Григория Филипповича Саранчу и Еворина Филипповича Циопку.

Проситель Поляков. 26.03.1922 г.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 34. Арк. 6.

ТЕЛЕГРАММА
Золотоношскому повитвиконкому

Губсовещание предлагает Вам, совместно с военкомандованием принять срочные меры к охране складов, железнодорожних сооружений, путей, мостов и т.д. ввиду получения сведений относительно возможности выступления заграничных террористических групп.

Вам рекомендуется усилить охрану, привлекая к ней кроме полевых частей войск милиции, ИЕКО, войск ГОМ.

31.03.1922 г.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 44. Арк. 58.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА
Экстренного заседания Увоенсовещания в с. Антиповке 19 мая 1922 г.

Слушали:	Постановили:
1. Об удовлетворении красноармейцев 219 полка, участвовавших в подавлении мятежа.	Выдать красноармейцам 219-го полка, участвовавших в подавлении мятежа: 100 аршин полотна, 1 пуд сала, 3 пуда муки, 1 мешок картошки, 15 аршин холста, 6 штук носовых платков, 8 аршин мануфактуры, 8 штук платков, 7 аршин шерстяной материи, 9 аршин драпу, 20 фун. мыла, 21 полотенце, 1 френч и 1 пара брюк диагоналевых.
2. Об удовлетворении отряда милиции	Отряду милиции выдать: 12 полотенец, 12 фун. мыла, 7 фун. сала, 1 пуд 5 фун. картофеля, 1 бритву, 1 смушек, 24 арш. полотна, 1 суконный френч и 5 белых овчин.

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, спр. 8. Арк. 22.

Выписка из протокола
Заседания Увоенсовещания от 28.05.1922 г.

Присутствуют: т. т. Троцюк, Блеер, Дардык, Дегтярь, Любицкий, Блох. Председатель: Тоцюк, секретарь – Блох.

Слушали:	Постановили:
2. О борьбе с бандитизмом (докл. Т. Дехтярь). А). район Богушковой Слободки.	Поставить на вид, что троекратные операции были безрезультатные и предложить Начуездучастка, применяя новые методы борьбы и в 7-ми дневной срок ликвидировать бандитизм в районе Богушковой Слободки. Конфискованные вещи оставить фондом Увоенсовещания по б/б.

Председатель
Секретарь

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, спр. 8.
Арк. 23.

ПРИКАЗ №1

1. Для успешной борьбы с хозяйственной разрухой и ликвидацией голода в неурожайных местностях необходима правильная работа Соваппарта в лице Исполкомов и Комнезамов. Ввиду того, что враги трудящихся поставили своей целью разрушение Соваппрата, задушить революцию и вернуть старые порядки. Рабоче-Крестьянская власть призывает все население к содействию ликвидации бандитизма. На село возлагается охрана в селе Соваппаратов в лице Исполкома и Комнезама и полное содействие Красным отрядам в ликвидации бандитизма в районе полосы от села (деревни, хутора).
2. Охрана Соваппаратов и содействие отрядам в борьбе с бандитизмом осуществляется при помощи патрулей, сторожей и сообщением всех сведений, какие имеются о банде ближайшему Красному отряду…

Примечание:

а) Организация охранной службы и наблюдение за ее выполнением возлагается на председателя совета.

б) Лица, уклоняющиеся от выполнения указанной общественной повинности, подлежат аресту и отправке на принудительные работы сроком от двух недель до шести месяцев.

3. Ввиду того, что работа бандитов в борьбе с рабоче-крестьянской властью ведется в интересах кулачества, которым до сих пор прямо или косвенно поддерживалось, на наиболее зажиточную часть населения, возлагается особо суровая ответственность за малейший ущерб народным интересам.

Во исполнение постановления совещания по борьбе с бандитизмом при Совете Народных Комиссаров Украины граждане… назначаются ответчиками (видповидальными) за дальнейшее спокойствие в селе при прилегающей трехверстной полосе граждане того же села (деревни, хутора) назначаются к вышеупомянутым ответчикам кандидатами.

4. Ответчики обязаны:

а) следить за мерами охранения села (деревни, хутора) и прилегающей полосы и обеспечения этим нормальной работы Советских аппаратов власти.

Примечания: Следить за появлением в их районе бандитских шаек и отрядов и отдельных подозрительных лиц, о чем немедленно нарочным доносить ближайшему Красному отряду или в ОДПУ.

б) следить за появлением банды в селе или на означенном районе, ответчики обязаны не ограничиваться предупреждением, а принять все зависящие от них меры к недопущению банды и ее уничтожению.

в) в случае обнаружения в селе (деревне, хуторе) или своем районе отдельных подразделений, лиц или мелких групп, также в случаях обнаружения среди своих односельчан лиц, причастных к бандитизму, ответчики обязаны таковых задержать и передать ближайшим властям вместе с заключением местного Комнезами или Совета.

5. В случае нахождения бандита в селе, принимавшего участие в бандитских действиях, хотя бы за пределами данного района, если бандит обнаружен без помощи какого-либо из ответчиков, по отношению к ответчикам будут применятся репрессивные меры, включительно до расстрела.
6. В случае порчи в данном районе средств телеграфной или телефонной связи, на ответчиков будет возлагаться штраф примерно: две лошади или две коровы за спиленный столб, одну штуку скота за перерезанную проводку.

Примечание: В случае систематической порчи связи после соответствующего предупреждения, размер наказания увеличивается. Починка испорченных средств связи производится за счет ответчиков. Кроме охраны средств связи и Соваппаратов власти, на ответчиков возлагается обязанность противодействовать появлению бандитизма в других его формах…

В случае укрытия убитых тел, кара увеличивается. Если убийство произошло между населенными пунктами, отвечают ответчики прилегающих селений.

7. Граждане, по недоразумению попавшие в число ответчиков если они по своему классовому положению и прошлой деятельности принадлежат к числу друзей Соввласти, имеют право обжаловать действия комиссии Губсовещания (через уездсовещания), которое обязано в кратчайший срок пересмотреть ходатайство, причем до утверждения или отмены решения комиссии Губсовещания, подавшее ходатайство от ответственности не освобождаются.
8. Имущество семейств, члены которых находятся в бандах, будет конфисковаться.
9. Ответчик имеет право отлучаться из села (деревни, хутора) не иначе как с разрешения местного комнезами (председателя совета), причем его заступает очередной кандидат.
10. Ответчик, оказавший услуги Соввласти по борьбе с бандитизмом и тем засвидетельствующий свою преданность революции, может быть переведен в кандидаты, в особо важных случаях вовсе исключен из списка ответчиков.

11. Настоящий приказ должен быть объявлен на съезде председателем совета и вывешен в помещении совета, при чем ответственность за его сохранность возлагается на председателя Совета.
12. Действие настоящего приказа входит в силу со дня его опубликования. Председатель Губернской Чрезвычайной Тройки по борьбе с бандитизмом Начдив и Военкомдив 25 Зонберг Члены Тройки: Александров Каминский.

Июнь 1922 г.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1. Арк. 45

ПРОТОКОЛ
Заседания Великобуромского волостного военного совещания Золотоношского уезда Кременчугской губернии. Июня 26 дня 1922 года.

Слушали:	Постановили:
Приказ военсовета по борьбе с бандитизмом при Золотоношском Уездучастке №2 о ликвидации бандитизма, дезертирства и выкачке у населения оружия. Приказ Золотоношского Увоенсовещания №8.	Возложить на членов института ответчиков, чтобы таковые принимали самые решительные меры к выкачке у населения оружия, выдавали бандитов и дезертиров. О ходе работы доносили сельисполкому, который должен доносить военсовещанию еженедельно по пятницам к 10 часам утра. Предупредить членов института ответчиков, что за неисполнение возложенных на них обязанностей будут приниматься самые суровые меры, вплоть до расстрела. Прикрепить государственные сооружения к членам института ответчиков по такому расчету: – к членам института ответчиков д. Михайловка прикрепить линию Гришино-Ровенской жел. дороги и линию телефонную, расположенную по железной дороге, начиная от с. Лящевки до границ В. Буромской волости. К членам института ответчиков с. Лящевки прикрепить линию Гричишно-Ровно и телефонную линию, расположенную по жел. дороге, начиная от д. Михайловки до с. Десняковки Хорольского уезда и сенопункт. К членам института ответчиков жит. В. Буремки, Малой Буремки, Старого и Нового Мохначей и Лукашевки прикрепить ссыпной пункт, при чем, членам института ответчиков В. Буремки прикрепить теле

Циркулярное распоряжение Увоенсещания №5925 «О порядке охраны членами института ответчиков госсооружений».	фонную и телеграфную линию до М. Буремки, уроч «Горбивське» на растяжении 2.5 вер. и Малой Буремке от В. Буремки урочище «Горбивське» до с. Крестите лево могила «Майдан». Для производства осмотра государственным сооружениям поручается члену военсовещания т. Войцеху выехать на места, где расположены госсооружения, составить комиссию, в состав которой должны войти представители сельвластей, в присутствии членов института ответчиков и произвести обследование, после чего представить акты обследования военсовещанию для оценки. Принять к сведению и руководству.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 33. Арк. 7 і зв.

Предволсовещания Захарченко
Члены: Войцях, Мирошниченко.

ПРИКАЗ
по Городищенскому району

§1.

Вследствие развития бандитизма в районе местечка Городище както: в Городищенской, Млиевской, Буртянской, Орловецкой, Деренковецкой, Вязовской, Завадовской, Валявской, Петропавловской, Старосельской и Хлыстуновской волостях всем Предволисполкомам, комнезамам и сельсоветам ПРИКАЗЫВАЮ под личной ответственностью таковых:

§2.

Сорганизовывать усиленные обходы по куткам через десятников.

§3.

Взять ответчиков за тишину и спокойствие гражданской неприкосновенности со стороны бандитизма.

§4.

Выяснить через десятихатников бандитов и составить списки на их семьи, а также на их имущество. Списки направить райуполномоченному по борьбе с бандитизмом в штаб Гарнизона.

§5.

Всем Предисполкомам, комнезамам и сельсоветам предлагаю собрать срочные сведения о бандитизме и представить указанному в п.4 адресу не позже 5 июля 1922 г.

§6.

Напоминаю, что обязанности Предисполкома, а равно Предкомнезама и сельсовета являющимися как административными, так и политическими органами волости или села лежит обязанность строго следить

за развитием бандитизма волости или села, и собранные сведения доставлять мне в м. Городище, штаб Гарнизона.

Основание: приказ Уездвоенсовещания.

М.П. Начрайона по борьбе с бандитизмом

Адъютант гарнизона Зекунов

Военком гарнизона Сибиряков

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1.
Арк. 3.

Секретно

Из приложения к приказу по Черкасскому Уездучастку от 1 августа Инструкция

Начальникам районных и волостных участков по б/б на Черкасском уезде.

п. 11) Начальник Волучастка во всем подчиняется непосредственно начальнику райучастка. Последнему представляется право ареста начальников получастков за неисполнение в срок приказаний, непредставление сводок и т.п. на срок до 7 суток при районе или с направлением в Черкассы в штаб уездучастка.

п/ Начуездучастка Черкасского Комполка 73 Заммер-Чарин.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1.
Арк. 9 (зв. п.11)

Выписка из протокола

Обьединение заседания Президиумов Межиричского сельсовета и Комнезама и Представителей Межиричской Волтройки по б/б и проведение института ответчиков состоявшегося 5-го сентября 1922 г.

Присутствуют: Председьсовета т. Кобзарь, зам. Председькомнезама т. Чаленко, К.П., Предволтройки т. Василега, чл. комиссии – Секретарь сельсовета и Комнезама т. Радченко и/а Стельмашенко.

Председательствует: т. Василега

При секретаре Стельмашенко

Повестка дня:

1. Пересмотр института ответчиков согласно постановлению Вол – тройки от 21.08. с. г. за п. 8.

1. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
1. Пересмотр института ответчиков, согласно пост. Волтройки от 21.08. с. г. за п. 8. Доклад Предволтройки т. Василеги. В докладе указал: Что в институт ответчиков попали люди незаконно по тем или иным причинам, напр.: а) состоящие в членах К.Н.С. по личным счетам, б) Селькомнезамов или других должностных лиц. 2. Пошли в селькомнезаможи из-за шкурных интересов, а также указал, что на место исключенных старше 50-ти летнего возраста необходимо назначить новых. 4. Права и порядок назначения в ответчики. 2.Текущие дела. а) Составление списков.	Заслушав доклад Преволтройки т. Василеги и признавая все причины, послужившие пересмотр института ответчиков правильными, а посему считаем необходимым: 1. Произвести реорганизацию института ответчиков в м. Межириче, строго придерживаясь указаний и распоряжений центра. 2. Исключить из числа ответчиков лиц, попавших туда по личным счетам тех или других должностных лиц. 3. Исключить из ответчиков лиц, состоящих в К.Н.С. до чистки Комнезаможей и прошедших таковую. 4. Исключить из К.Н.С. лиц, попавших туда из-за шкурных интересов, для сокрытия своего социального положения, зачислить последних в институт ответчиков. 5. Добавить в институт ответчиков на места исключенных старше 50-летнего возраста. 6. Для руководства о землепользовании взять за основу основной продналоговый список, строго присматриваясь за лицами, утаившими, может быть, землю. В 2-х дневным срок Селькомнезаму составить по установленной форме списки ответчиков в 3-х экз. и представить таковые на утверждение Волтройке.

Пред. заседания Предволтройки по б/б подпись
Члены комиссии подписи
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 26.
Арк. 26+зв.

ОКУПАНТИ Є ОКУПАНТИ

Протокол
Заседания Прохоровского Волостного Военного совещания 26 октября 1922 г.

Председательствовал: Председатель Волостного Исполкома Гугля. Секретарь: Марченко.

Слушали:	Постановили:
Доклад Председателя Волкомнезама А.И. Смехка о том, что днем 24 числа сего октября к берегу р. Днепра у с. Прохоровки пристал бронепароход «Орел», с которого высадилось около 20 человек красноармейцев под командой коменданта парохода и военкома. Вошедши в село Прохоровку в таком виде начали производить разного рода бесчинства, арестовывать и убивать мирных граждан, производить обыски. При обысках забирали у граждан разные вещи, причем в квартире самого председателя забрали винтовку и у его хозяина брюки, а хозяина избили. После этого отправились в Бубновскую Слободку и там повторилась та же история, причем был арестован местный председатель сельсовета и направлен на броневик. Команда броневика своими анархистскими действиями нарушила все планы и выполнение ударных работ по выполнению продналога, взысканию целевого налога и страховых сборов.	Об изложенном донести до сведения Уездного Военного совещания и Уездного отдела управления с просьбой на будущее время оградить население от таких действий красноармейских частей и о возвращении пострадавшим вещей, а Председателю Волкомнезаможа винтовки.

Председатель Волвоенсовещания подпись
Члены: подписи
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1. Арк. 25

ПРОТОКОЛ №1

Копія

Общего заседания Предволисполкома Завадовской волости т. Выхриста, предволкомнезама т. Игната Царенка, представителя грезтройки по охране ж.д. и бандитизма Бобринского района т. Коваленка и членов Завадовской комячейки т. т. Кутовенко, Сыченко и Царенко под председательством т. Игната Царенко и секретаря т. Леонова

Состоявшегося 11 ноября 1922 года

Повестка дня:

1. О проведении в жизнь института ответчиков и Б.Б.
2. О исключении из числа ответчиков по Б.Б. всех железно-дорожных служащих, числящихся в штате.

Слушали:	Постановили:
1. По первому вопросу сделал доклад т. Коваленко	Заслушав доклад т. Коваленко, заседание постановило: институт ответчиков по охране ж. д. и Б.Б. организовать: с. Заводовка около 600 дворов – 60 ответчиков и 60 кандидатов. с. Черепин – 30 ответчиков и 30 кандидатов. д. Ольховник – 16 ответчиков и 16 кандидатов. д. Мирополье – 8 ответчиков и 8 кандидатов. Всем ответчикам поручить охрану полотна ж. д. на расстоянии 10 погонных верст, а именно: с. Завадовка 141, 140, 139 версты включительно. д. Мирополье 138 версту, с. Черепин 135, 134 и 136 половина версты. Проведение института ответчиков возложить на предсельсоветы и комнезамы под руководством Предволкомнезама т. Царенка. Означенную работу закончить до 15 ноября с. г. Списки ответчиков по прилагаемой форме в двух экземплярах нарочным доставить О.Д.Т.О.Г.П.У.
2. По второму вопросу сделал доклад т. Коваленко	Бобринскому в Р-тройку. Заслушав доклад постановили: Всех ж. д. служащих из числа ответчиков исключить и впредь таковых не назначать, а за всякое преступление сообщать в О.Д.Т.О. Г.П.У. Бобринская в Р-тройку.

Председатель собрания
Предволисполкома
Председатель тройки

подписи.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр . 32.
Арк. 30.

Протокол №33
Заседания Увоенсовещания от 15.12.1922 г.

Присутствовали: т.т. Троцюк, Щикота, Остапенко, Семенов, Яценко, Таринов, Жеребчевский.

Секретарь Жеребчевский.

Слушали:	Постановили:
2) О Еремеевской волости	Констатируя политический и уголовный бандитизм в Еремеевской волости, где имеется в большом количестве оружия у населения, которым пополняют бандитов Нагорного, а потому Увоенсовещание постановило: ходатайствовать перед Губвоенсовещанием о расширении прав в применении репрессий Увоенсовещанием в отношении бандитов и населения, способствующего сокрытию и развитию бандитизма.

Зам. Пред увоенсовещания, зам. Предуисполкома (підпис)
Секретарь (підпис).

ДАЧО, ф. Р-1717, оп. 1, спр. №8
Арк. 42.

Выписка из протокола №3
Заседания Президиума Черкасского Увоенсовещания
От 22.12.1922 г.

Присутствуют: Хомик, Биипус, Марголин, Ленский.

Слушали:	Постановили:
Доклад Председателя Тройки по б/б т. Андрейчука о действиях и произеденних операциях Тройкой с 11.12 по 21.12.1922 г.	Действия тройки по б/б санкционировать. Поручить Уезд отделению ГПУ срочно рассмотреть материалы по делу бандитов Приймака, Сранды и др. и закончить не позднее 8 января 1922 г. Уездотделению ГПУ немедленно выслать 2-х следователей на предмет производства дознания арестованных тройкой по б/б находящихся в с. Матвеевка. Вместо члена тройки по б/б И. Гладкого просить Начуездучастка выделить другого товарища. Ввиду того, что ответчики с. Матвеевки способствовали сокрытию и развитию бандитизма, Увоенсовещание постановило: обложить ответчиков с. Матвеевки зернохлебом в количестве 300 пудов специально для конного отряда милиции, принимавшего самое активное участие в борьбе с бандитизмом и сготовить для таковых 20 полушубков за средства ответчиков с. Матвеевка.

	Провести в жизнь настоящее поручается Уезд отделению ГПУ. Поручить Уездотделению ГПУ собрать все нужные сведения о раненных красноармейцах и выдать последним материальную помощь из собранного фонда с ответчиков. Начмилиции по окончании производства дознания с арестованных, находящихся в с. Матвеевка конный отряд отозвать в Черкассы на предмет приведения таковых в боеспособный вид, выдав обмундирование.

П.п. председатель Хомик
Секретарь Потявин.

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, спр. 9. Арк. 10.

Председателю Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета
Гр. с. Самусивки Подорожанской волости, Чигиринского уезда, бывш. Кременчугской губернии, Куля Ивана Кирилловича

ДОКЛАД

Мне 50 лет, земли имею шесть десятин, едоков в семье девять, причем один сын недавно уволен из рядов Красной Армии, а второй принят теперь на службу. И вот, несмотря на то, что я глава значительного семейства и что мои сыны преданно служат в рядах Красной армии, идеи освободительного движения, меня «сделали» кулаком и записали в институт ответчиков. В конечном итоге, ввиду моего протеста, объявили мне, что выпишут из заложников, но все же требуют уплатить за это пять миллионов.

Мало того, у меня насильно забрали две шинели, френч и белья сем пар и взяли помимо продналога более 22 пудов хлеба. Жалоба моя, направленная к подлежащим властям, оставлена без последствий. Я темный землероб, возможно политически отставший, но я все же полагаю и твердо верю, что высшие органы народовластия не могут одобрять подобного отношения и что мужичек-середняк, являющийся фактически способным плательщиком, не может быть предметом угнетения.

... но свободный народ от цепей рабства капитала попал в цепи своеволия в глуши провинции и вот на это обстоятельство следовало бы центру обратить сугубое внимание.

Мы крестьяне, будь то бедняк или середняк, хотя мелочные собственники, все же с идеей коммунизма слабо еще ознакомились и, признаться, политвоспитания почти никакого нет, так как многие местные коммунисты сами политически слабо грамотные. Тем не ме-

нее, наш инстинкт нам подсказывает, что полное раскрепощение масс труда даст нам только коммунизм.

Но ведь коммунизм, это высшая точка социализма, эта глубочайшая идея марксизма, он является алтарем нашего революционного движения...

Товарищи Центровики! Вы несете величайшую моральную ответственность перед революцией! Вы являетесь идейными вехами к окончательной победе, Вы являетесь столбами, фундаментом той стойкости, которая необходима в работах для укрепления нашего народного организма, исцеление его ран, но если так, тогда этим лоскуткам бумаг из недр народа уделите должное внимание.

За тов. Куля Ивана и по его просьберасписался В. Лус.

23.12.1922 р.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1 спр. 33
Арк. 14, 15

Препровождая при сем заявлении гр. _____ ходатайствующего об исключении его из числа ответчиков, президиум Окрвоенсовещания предлагает срочно дать свое заключение, проверив факты, изложенные в заявлении и затем свою переписку, через Отделение ГПУ представить на окончательное разрешение Окрвоенсовещания.

Член Президиума
И секретарь Окрвоенсовещания /Калениченко/
Управдел /Давидовский/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1 спр, 33
Арк. 271

Матусівській райвійськнараді

Окрвійськнарада при цьому повертає назад список одповідчиків по Матусівському району, надісланий Райвиконкомам під ч. 2101 і сповіщає, що цей список зроблено не згідно протокола Окрвійськнаради (немає відомостів про соціяльне становище одповідчиків, а також і нема вказівки про їх відношення до Радвлади).

Член Президії і
Секретар Окрвійськнаради /Калениченко/
Керуючий справами /Давидовський/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1 спр. 33
Арк. 207

Секретно

Начгормилиции Звенигородской — Председателю Р.В.С.
Тов. Смагли — тов. Тихонову

Декабря 23 дня 1922 г.

ДОНЕСЕНИЕ

Доношу, что согласно постановления Р.В.С. от 20.12. с. г. отправился в село Новоселицы для расследования убийства сторожей железной дороги бандитами Уманским и Ланченко, где провел работу следующую:

Произвел подробное дознание посредством спроса ответчиков и одного свидетеля, установил факт, что действительно налет был банды Уманского;

Выяснил взгляды ответчиков на подобное явление;

Выяснил личность третьего бандита, фамилия которого – Лысенко, что же касается в отношении семейств бандитов, как описи имущества последних, что во всех трех семействах имущества совершенно никакого не имеется, по всем данным таковое вывезено и спрятано.

Протокол дознания со своим заключением предоставлю через 2 часа секретарю Р. В. С.

Начгормилиции подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 43

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА

Заседания Лысянского Волвоенсовещания от 23.12.1922 г.

Председательствует т. Моисеенко

Секретарь т. Лихолап.

Слушали:	Постановили:
1. Донесение Шестеринского сельсовета о налете банды и ограблении граждан с. Шестеринец.	Оштрафовать ответчиков с. Шестеринец на 50 пуд. зерна хлеба за невыполнение ночного обхода и за недонесение о происшествии.

Председательствующий Моисеенко

Секретарь Лихолап.

ДАЧО, ф. Р-185, ОП. 1, спр. 18 арк. 45

Выписка из протокола №7

Заседания Корсунской Волтройки по б/б

Состоявшегося 9 декабря 1922 г.

Присутствуют: т. т. Веркин, Подлубный и Крюков.

Слушали:	Постановили:
И) Донесение сельсовета м. Корсуня в части об ответчике Шкварникове. К) Донесение сельсовета с. Самородни о краже приказа КОС №2 Л) Рапорт Самороднянского сельсовета о неподчинении ответчиков.	И) Шкваринкова как инвалида с ответчиков снять, назначив на его место кандидата. К) оштрафовать всех ответчиков с. Самородни по 5000 руб. каждого. Л) Оштрафовать старшего ответчика с. Самородки Федота Цабенко в 5000 руб вып. 1922 года.

Предволтройки подпись

Секретарь подпись

Декабрь 1922 г. №5027.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 16

Выписка из протокола №17

Заседания Межиричской волтройки от 30.12.1922 г. Присутствуют: Предволтройки т. Швайко Члены: Шаповал, Ковалевский Секретарь: Москвич Повестка дня:

1. Борьба с самогоном.
2. Разбор заявлений.

Слушали:	Постановили:
Доклад т. Швайко, который указал на необходимость искоренить зло выгонки самогона, так как таковая есть по селам волости и базарам развивается в самом широком производстве.	а) Вменить о обязанность всем сельответчикам, чтобы таковые доставили в волтройку аппараты по следующему расчету: Межырич – 20 шт. Лука – 10 шт., Вербиевка – 15 шт., Буда-Вербиевска – 10 шт., Поповка – 20 шт., Бабычи – 20 шт., Гамарня 10 шт., Кононч – 15 шт., Хмильная – 25 шт., Пекари – 15 шт. В случае не представления, все ответчики села будут оштрафованы, каждый по 3000 рублей, а также всем ответчикам строжайше следить за выгоном самогона и немедленно доносить в волтройку. б) Выделить ударную тройку из следующих лиц: Швайко, Шаповал и Кованевский, которой следить за выгоном самогона, проезжая по селам ночью и проверяя на местах, как выгон самогона, так и ответчиков. На обнаруживших на месте преступления составлять акты вместе с сельвластью и передавать суду виновных.

Верно: Секретарь Волтройки /подпись/.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 74

1923 РІК

Наказ №4.84
Черкаської Повітової Військової Наради
по Боротьбі з бандитизмом 16 березня 1923 року

1. Аби перемогти господарчу руїну та ліквідувати голод в неурожайних місцевостях необхідно мати цілком налагоджений апарат Радянської влади, як то добре поставлені виконкоми та комнезами з огляду на те, що вороги працюючих поставили собі за мету руйнування Радянського апарату, задушити революцію та повернути старі порядки. Робітничо-Селянська влада призиває все населення допомогти Радянській владі найскоріше ліквідувати бандитизм.

На села покладається охорона по селах Радапаратів, як-то: виконкомів і комнезамів, а також всебічно допомагати Червоноармійським частинам в справі ліквідації бандитизму в межах села, навкруги села (хутора).

2. Охорону Радапарату та допомогу червоноармійським частинам в боротьбі з бандитизмом чинити при допомозі патрулів (вартових) сторожів та подачею вчасно відомостей про бандитів найближчим червоним частинам або в _____ (пропуск – ред.)

Примітка: а) Організація охоронної служби й стеження за її виконанням покладається на голову ради; б) Особа, яка буде ухилятися від виконання гражданського обов'язку, буде заарештована та присуджена на примусові роботи на час від двох тижнів до шести місяців.

3. З огляду на те, що руйнацька робота бандитів в боротьбі з Робітничо-Селянською владою ведеться і інтересах кулаків, якими до цього часу прямо чи посередньо підтримувалися всілякі бешкети – на найбільш заможну частину населення покладається найбільш сувора відповідальність за найменшу шкоду, причинену народним інтересам. По постанові військради по боротьбі з бандитизмом при Раді Народних Комісарів, громадяни (далі пропуск для прізвищ, – ред.).

Відповідальні особи зобовязані:

а) Стежити за порядками та охраняти свої село (хутір) та його межі на протязі своєї округи, а ціллю забезпечити цим спокійну працю Радянського апарату влади.

Примітка:

1). Стежити за появленням в їх районі бандитських ватаг та окремих підозрілих осіб, про що негайно сповіщати посланцем найближчій червоній частині, або в райучасток.

б) При появленні банди в селі або в його районі, відповідальні особи зобов'язані не обмежуватися попередженнями, а приймати самі рішучі заходи, аби не допустити та цілком її знищити.

в) На випадок появлення в селі підозрілих осіб або дрібних гуртків, а також на випадок виявлення між своїми односельчанами осіб, явно

допомагаючим бандитам, відповідальні особи повинні таких затримувати, передавати найближчим постам, разом з заключеням місцевого комнезаму або сільради.

5. Якщо в селі буде знищений бандит без допомоги відповідальних осіб, який брав участь у бандитських ватагах, хоча би за межами цього села або району, на відповідальні особи цього села буде накладатися кара, включно до розстрілу.

6. Якщо в селі буде зіпсований телефонний чи телеграфний дріт, на відповідальних осіб накладається штраф в розмірі пари коней або двох корів за зрубані стовпи та одну штуку худоби за перерваний дріт.

Примітка I. На випадок систематичного псування телефонного або телеграфного зв'язку, після відповідного попередження розмір кари ще збільшується.

Примітка II. Ремонтування зв'язку буде проводитись за рахунок відповідальних осіб (відповідачів – ред.).

Крім охорони зв'язку та радапаратів влади, на відповідальних осіб покладається обов'язок ставити перепони проявленню бандитизму і во всіх його інших формах. Ні один випадок проявлення бандитизму не повинен залишатися непокараним. На випадок вбивства або поранення бандитами в селі представників Радвлади, червоноармійців або комнезамів, по постанові ударної трійки по боротьбі з бандитизмом, будуть розстрілюватися один за один відповідальні особи.

Якщо тіла вбитих будуть селянами сховані, кара за такі вчинки буде ще збільшуватися. Якщо вбивство буде зроблене між селами, відповідають відповідальні особи близ лежачих сіл. Майно знищених відповідальних осіб буде конфіскуватися.

7. Громадяни, які по непорозумінню попадуть в число відповідальних осіб, якщо вони по своєму клясовому походженню та минулій діяльності належать до друзів Радвлади, мають право обжалувати постанову комісії перед Губвійськнарадою через Повітвійськнараду, яка зобов'язана якнайскоріше переглянути ходатаювання, при чому, до затвердження або відміни рішення комісії Губвійськнаради, подавлені ходатаювання від відповідальності не звільняються.

8. Нарівні з відповідальними особами відповідають і громадяни в хатах яких знаходили притулок бандити, а тому пропонується всім і кожному відомих їм бандитів або не відомих прихожих без повідомлення председателя сільради в хати до себе не пускати, а осіб підозрілих затримувати й направляти через волвиконком та комнезам в _____.

9. Майно родин, члени яких знаходяться в бандах буде конфіскуватися.

10. Відповідальна особа не має права виїхати з села без розрішення комнезама або председателя, при чому його місце займає черговий кандидат.

Примітка:

Виїзд в поле по звичайних господарчих потребах, одлучкою не рахується, але відповідальність за все, що може трапитися за час одлучки з відповідальної особи не знімається.

Примітка:

Якщо під час невідомої одлучки відповідальної особи на селі трапиться що небудь із вищеозначених явищ, майно відповідальної особи конфіскується, а сам він арештовується та передається в органи Дер. Пол. Карув.

11. Відповідальна особа, яка буде допомагати Радвладі в боротьбі з бандитизмом і тим докаже свою преданість революції, може бути переведена в кандидати, а в особливо важких випадках зовсім виключена із списків відповідальних осіб.

12. Настоящий наказ повинен бути оголошений на сходах селян головою сільради та приліплений на видному місці в помешканні сільради, при чому відповідальність за його збереження покладається на председателя.

13. Настоящий наказ має силу зо дня його оголошення

Голова повітової військової наради Хомин

Начальник ЧОГПУ Бергавінов

Нач. Повітучастка ком. полка 73. Травінський

З оригіналом згідно

Секретар повіткому Каленіченко

18.03.1923р.

г. Черкассы РЦ №173 2-я обр. гос. чино-лит. №440-500.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 29, арк. 24.

ПРИКАЗ №1
Черкасской Окружной Чрезвычайной тройки по борьбе с бандитизмом

§1

Развившийся в последнее время на округе бандитизм не дает возможности планомерно проводить работу по восстановлению сельского хозяйства и укреплению власти. В значительной степени в развитии этих банд, виновато само население, не сообщая органам власти о появлении бандитов, считая это в дальнейшем разгуливание банд на округе и чинимые ими насилия над населением и представителями власти – недопустимо. Черкасское Окружное Военное Совещание в заседании своем от 15.06. Постановило: организовать для ликвидации бандитизма в Округе Чрезвычайную тройку, с правами чрезвычайных репрессий вплоть до расстрелов, виновных в той или иной степени в бандитизме.

§2

В силу чего Тройка приказывает: всем органам власти и учреждениям безоговорочно выполнять оперативные задания Тройки, все войсковые части и отряды по б/б подчиняются Чрезтройке.

§3

В Чигирине, Александровне, Каменке, Златополе, Медведовке, Боровице, Ситняжке и Михайловке организовать Райсовещания в составе: Предрайвоенсовещания – предрайисполкома и членов Райвоенсовещания Секретаря Райпарткома, уполномоченного ЧОГПУ, где нет уполномоченного ЧОГПУ Райнадзирателем милиции с решающим

голосом. Предрайкомнезема, Райпродинспектор, Райнадзиратель милиции входят с совещательным голосом. Райвоенсовещаниям объединить всю боротьбу с бандитизмом в своих руках, выполняя безоговорочно директивы Окрвоенсовещания и Чрезтройки.

Примечание: Начальники войсковых частей по б/б входят в Военсовещание с решающим голосом.

§4

Во всех селах институту ответчиков Тройка категорически приказывает: принять все меры к выявлению бандитов своих сел и банд, оперирующих в районе, немедленно сообщая о замеченном в ближайшие войсковые части и ГПУ. За бездействие при проходе банды через село или вблизи села, ответчики будут расстреливаться.

§5

Под страхом строжайшей ответственности Тройка воспрещает кому-бы то ни было использовать ответчиков на какие либо другие цели, кроме задач по бандитизму.

§6

Всех пойманных бандитов, а равно и бездействующих ответчиков направлять в Чрезвычайную Тройку – м. Александровка для суда, куда направлять все донесения и сводки.

§7

Тройка приказывает населению сдать Тройке все незаконно хранимое оружие в 5-ти дневной срок с момента объявления сего приказа в селе. Ответчикам принять меры к даче сведений у кого имеется оружие, незаконно хранимое. Лица, у коих после срока окажется оружие, будут переданы суду Чрезтройки и судимы вплоть до расстрела.

§8

За малейшее неисполнение сего приказа виновные будут рассматриваться Тройкой, как пособники бандитизму, со всеми вытекающими из этого последствиями.

§9

Тройка сможет выполнять свою работу в искоренении общего зла – бандитизма только при самом широком участии и содействии Тройке и отрядам всего населения.

§10

Всем Райисполкомам и Сельсоветам под личную ответственность председателей, широко оповестить среди населения настоящий приказ Тройки и приказ Окрвоенсовещания об ответчиках. Получение и исполнение донести Тройке.

Предокрчрезвычтройки по б/б Бергавинов

Члены Чрезтройки Собесский

Грецов.

17 июня 1923 г.

Газета Вістник Київського Губерніального Виконавчого Комітету Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів №20 (3) 19 грудня 1923 р., С. 5

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 13, арк. 1

Состояние института ответчиков по б\б

Институт ответчиков по б\б впервые был введен по постановлению постоянного Военсовещания при Совнаркоме Украины в июле 1922 г. Задачей организации института ответчиков было втянуть все сельское население в борьбу с бандитизмом. Поскольку, сочувствующим элементом бандитизму в селе бывают кулаки и вообще, заможное крестьянство, состав института ответчиков складывался из кулацких слоев села, а также середняков, грешных, в той или иной степени, в бандитизме. К ответчикам выделялись и кандидаты на случай временного отсутствия или совсем исключения из ответчиков того или иного ответчика. В обязанности каждого ответчика было зорко следить за появлением бандитов в районе трех верстной полосы вокруг села, следить за лицами, укрывающими бандитов и обо всем немедленно доносить ближайшему органу ГПУ или милиции. За террор бандитов над тем или иным совработником в каком-нибудь селе, ответчики этого села, которые не донесли своевременно об этом, несут строжайшую ответственность, вплоть до расстрела.

Введенные в июле 1922 года институты ответчиков по каждому селу Черкасского и бывшего Чигиринского уездов во многом способствовали ликвидации крупных банд того времени, так как бандиты, находившие раньше, в большинстве случаев, теплый приют и получавшие продукты потребления из села в лес от кулаков, с момента введения института ответчиков (безусловно, в ответчики попадали, в первую очередь, кулаки) не могли уже так спокойно разгуливать в селах. Не приводя много примеров, можно указать только на самый характерный, а именно: в декабре 1922 года Уездчрезтройка по б\б, выехавшая в район села Матвеевки для ликвидации банды Сранды и Приймака, при самых тщательных попытках обнаружить банду, результатов не достигла, между тем, как 2-3 дня перед этим бандиты были в прилегающем к Матвеевке лесу и даже пьянствовали в Матвеевке. Отсюда сложилось представление, что банда находится в селе, а потому был созван сход всех селян и из числа всех ответчиков взято десять человек с тем условием, что если ответчики не донесут о местонахождении банды, взятые десять человек будут расстреляны. И действительно, предположение Тройки оправдалось, через несколько часов прибежали ответчики и заявили, что все бандиты сидят в сарае, (вернее в яме) одного гражданина, шагах в 50 от штаба Тройки. Таким образом, все бандиты были захвачены живыми.

Безусловно, до некоторой степени ответчики помогли ликвидировать на Черкасском и бывшем Чигиринском уездах все банды и к началу 1923 г. мы видим, что на Черкащине нет ни одного бандита, но когда весной 1923 г. из соседних округов к нам опять перешла кучка бандитов в 5-8 человек, которая быстро начала разрастаться, институты ответчиков, при помощи которых с успешностью можно было бороться с бандитизмом, в летний период 1923 г. были не вполне пригодны по следующим причинам: в июле и августе 1922 г.

Кремгубчрезстройкой по б\б в бывшем Чигиринском уезде ответчики исключались и вновь назначались зачастую без ведома Уездотделения ГПУ, чем потерялся точный учет существовавших институтов ответчиков. Сельсоветы и Волисполкомы, преступно, из-за тех или иных материальных выгод, как им нравилось совершенно забывая (отчасти умышленно), что ответчиками должны быть известные элементы села, делали перестановки ответчиков, чем также, во-первых, разрушали учет ответчиков, а во вторых, что особенно важно, институт ответчиков пополнялся элементами совершенно непригодными быть в ответчиках: бедняками, бывшими красноармейцами, стариками и т.д. Предугадывая, что бандитизм на территории Округа в летний период разрастется, и, естественно, для успешной борьбы с ним должен быть институт ответчиков, соответствующий своему назначению, в апреле месяце О.В.С. была создана Окружная Комиссия по пересмотру списка ответчиков под Председательством нач. ЧООГПУ тов. Бергавинова и на местах районные комиссии в составе Предрайисполкома, Секретаря Райпарткома, Уполномоченного ГПУ, а где такового нет – нач. Раймилиции. Райкомисиями списки ответчиков коренным образом были пересоставлены и представлены на утверждение Окркомиссии и на 1 мая помещены в приказ №4 Черкасского Окрвоенсовещания и разосланы по каждому селу Округа (за исключением Лесковского района, по которому ответчики сняты Губвоенсовещанием) общей цифрой числа ответчиков по всему Округу в 6359 человек.

Ответчики летнего периода 1923 года не меньше помогли органам ГПУ в деле ликвидации бандитизма, чем ответчики 1922 года, так как к данному времени остатки еще грозной летом сего года банды Грыщенко ушли в Елисаветградский округ и на территории нашего Округа, кроме бандитов чисто уголовного характера, не осталось и последнее обстоятельство дало возможность упразднить институт ответчиков по следующих районах округа:

– Дахновском, Смелянском, Белозерском, Носачевском, Боровицком, Каменском, за исключением сел Бандурово и Грушевки, Михайловском, за исключением сел Жаботино и Лозоватки, Чигиринском, за исключением сел Яныча, Херсонки, Субботово, и х. Вдовичено.

Таким образом, в данный момент ответчиков осталось 2273 чел.

Начокротделения ГПУ подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1. Арк. 147.

Выписка из протокола №27 Заседания Шевченковского Уездвоенсовещания от 24 января 1923 г.

п. 33 Отнош. ГПУ за №401 от 20.01.1923 г. и №162 от 11.01.1923 г. об укрывательстве в Стеблеве, Биевцах и Москаленках бандита Павловского.

33. За укрывательство бандита, недонесение властям и содействие к укрывательству бандита Павловского оштрафовать ответчиков м. Сте-

блева в 500 пуд ржи, села Биевец в 200 пуд ржи и села Москаленок в 200 пуд ржи. Штраф изыскать немедленно.

Врид. Предувоенсовещания /Быченко/.

Секретарь /Луковский/.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 119.

В Золотоношское Увоенсовещание Копия Предволисполкому т. Ковбе. Благодарственное письмо

Мы, члены Института ответчиков Еремеевской волости в числе 240 человек, шлем свою горячую благодарность Увоенсовещанию, а также Уисполкому и парткому за ведение вами уважающего т. Ковбу, который своим героическим и умелым подходом сумел оправдать все те желания, а также оправдать все те поручения, возложены на него, чем доказал своим умелым подходом в ликвидации банды Нагорного, что для нас, граждан является спокойным лишь только теперь вести свое хозяйство, в честь всей проделанной т. Ковбой работы мы, состав института ответчиков преподносим т. Ковбе свой крестьянский подарок в виде награды сукна на костюм.

Подлинное доверяем подписать штабу Института ответчиков.

1923 г. января 28 дня.

Председатель штаба подпись

Члены: подпись

Секретарь подпись.

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, спр. 9 Арк. 48.

Із протоколу №1 Мойсенської волвійськнаради 30 січня 1923 р.

Присутствовали: Предволисполкома т. Радько, Предкомнезама т. Чеберяка, от комячейки т. Панфилович, волостной надзиратель т. Лазоренко в присутствии зав. отд. Ч.К.Н.С. тов. Романец.

Слушали: Доклад военнадзирателя т. Лазоренко о проишествии в ночь на 29.01.1923 г. в Бузькому кражи у граждан Ивана Вербы и Каленика Водяника посредством разборки крыши украли одежды на суму 1500 руб. (приблизительно).

Выразившуюся суму от кражи имущества в сумме 1500 руб. вып. 23 г. взыскать с института ответчиков с. Бузек.

Предвоенсовещания Радько

Члены: Лазоренко, Панфилович, Чеберян, Романцев.

С подписями верно. Секретарь подпись.

ДАЧО ф. Р-546, оп. 1, спр. 47. Арк. 2.

Копия
В Золотоношское Уездное Военное Совещание

Информационный доклад

Начальника Особманевгруппы по б/б Полтавского Губотдела Г.П.У. Максимовича о деятельности группы на территории Золотоношского уезда
с 30-го января по 5-е февраля 1923 г.

Общая часть

По заданию Полтавского Губотдела ГПУ за №211 от 13.01. с. г. ликвидировать политически-уголовный бандитизм на территории Золотоношского уезда, мною, для предварительной подготовки ликвидации, была выслана группа сотрудников во главе с моим заместителем тов. Лимферем, который 20.01. приступил к работе по налаживанию агентурно-осведомительной сети всестороннего освещения уезда во всех его отношениях.

К этому времени оперирующая в уезде политуголовная банда под руководством некоего Нагорного-Савченко было уже поймано, выехавшей специально из Черкасс в Золотоношский уезд через Политтройкой, кои 16.01 в районе села Еремеевки поймано 7 человек активных бандитов с руководителем Нагорным и арестовано 23 человека разного рода связи и укрывателей.

С прибытием моим в Золотоношу 26.01 на свидание с секретарем Упракома тов. Блеер, Прдисполкома тов. Троцюк последние вкратце проинформировали о политическом состоянии в уезде в смысле бандитизма, в частности про находящиеся вооруженные отряды, их неблагонадежность. Зная, что бандит Нагорный содержится в Черкассах, я не медля времени, того-же дня выехал в Черкассы для получения нужных сведений и вообще материалов по отношению Золотоноши.

В Черкассах на свидании с бандитами, в частности с Нагорным, мне удалось получить кое-какие материалы, из коих особенно выделяющимся был материал по отношению летучего отряда под командой некого Белого Фесенко-Цоколо, бандиты в своих показаниях, давая конкретные данные, подчеркивали, что отряд Белого-Цоколо является почти что их кадром и что в удобный ими же момент может и перейдет на сторону банды, так как сам состав отряда почти бывшие бандиты, ныне амнистированные и таковые, безусловно, преследовать бандитизм не будут. Сам главарь Нагорный показывает, что отряд Белого, в частности Белый, очень часто встречался с ним Нагорным и таковой его не преследовал из-за сочувствия его Нагорного движения.

Оперативная часть

Полученный материал вполне подтвердил имеющийся у меня агентурный материал в отношении Белого и его отряда, благодаря

чему, мною были предприняты самые срочные меры к проведению действий Белого его спешной изоляции, дабы тем не дать возможности как самому Белому-Цикало так и его отряду превратится в форменную банду, в чем не могло быть сомнения.

Доложив тов. Блеер и Троцюк в виде краткой информации, последняго просил содействовать в устраеваемой мною маневре, передвинуть упомянутый отряд в г. Золотоношу, где приступлю я к разоружению, так как в уезде разоружение не представлялось возможным, ибо от этого могло бы пострадать мирное население, да кроме того, отряд легко мог бы уйти. Параллельно с тем, мною велось усиленное внутреннее и наружное наблюдение за движением отряда, не спуская такового с глаз. 30.01. в 15 часов в Золотоношу прибыл отряд Белого, который был помещен в здание военкомата. Мною было предложено Начштаба участка тов. Кусову задержать отряд в здании (военкомата), я же тем временем подготовил группу к операции. Усматривая превосходное количество и качество отряда, притом неизбежное вооруженное сопротивление, а также и за нашей малочисленностью, возможность прорыва и ухода такового, мною сделан подход изъятия командного отряда Белого в другое здание (уезд. Уполн. УПУ), где поручено двум сотрудникам Особгруппы обезоружить и арестовать такового.

Я же со 8 человеками сотрудников при одном пулемете «Люйс», окружив здание военкомата, где находился отряд и предложил таковым от имени УССР сложить оружие и подчиниться аресту. Отряд первоначально отказался подчиняться, требуя своего командира Белого-Цикало, но решительным действием (после 15 минутного уговаривания нас) с начштаба уездучастка тов. Кусовым приступлено к обезоружению насильно, отнимая с рук винтовок. Многие К-цы вынимали затворы винтовок, бросали и прятали револьверы и патроны, также прятали патроны за голенища сапог и т.д. После ареста отряда в комнате, где происходило разоружение отряда, найдены под шкафами и в шкафах патроны до 250 штук и пять револьверов, также затворы к винтовкам и патроны найдены при личном обыске и при вторичном обыске найден в одного человека револьвер-наган с 18 штуками патронов.

Одновременно посланные мною два сотрудника для разоружения Белого-Цокало-Фесенко, предложив последнему от имени РСФСР сдать оружие и подчиниться аресту, тот машинально вынул револьвер, ответил огнем в сотрудников пятью револьверными выстрелами, но тут же обороняющимися был убит наповал, винтовка и бомба убитого было найдено на следующий день во дворе военкомата, запрятанными в одном из построек каждого помещения, куда очевидно было запрятано Белым перед уходом в здание ГПУ.

После ареста бандитов отряда Белого сейчас же приступлено к следственной разработке, путем коей 31.01. обезоружено и арестовано 10 человек и в ночь против первого февраля в с. Еремеевке, что 52 версты юго-западнее Золотоноши, арестовано 7 человек того же отряда, из числа коего некто Цокало Иван Павлович (Черный при сопровождении набросился на конвоировавшего его сотрудника

Яцува, но ту же был убит. Всего же разоружено и арестовано из отряда Белого-Цокало-Фесенко 52 человека, 2 человека убито. Взято оружия: 35 винтовок, 8 обрезов, 2 карабина, 9 револьверов, 2 сабли, 440 патронов к винтовкам, 1 бомба, одна лошадь, 5 седел и 1 ленчик от седла. Операция продолжается по отношению арестованных ведется следственная разработка. 4.02 передано военкомату с того же отряда рождения 1901 года 21 человек.

Параллельно с работой по бандитскому отряду Белого, проведено операцию по уголовной (бывший политический) банде Филя Демида. 4 февраля с. г. в селе Слободке, что 18 верст юго-восточнее гор. Золотоноша, группой при проведении операции арестовано 5 человек бандитов банды Филя, во главе с атаманом Филем Демидом. Во время ареста атамана Филя, на предложение со стороны сотрудников поднять руки вверх, вынул из-под пиджака револьвер системы Стре, заряженный на 10 штук патронов, на боевой готовности, направляя таковой на проходившего к нему сотрудника, но тут же был легко ранен в плечо и револьвер с рук выхвачен. При обыске найдено 20 штук патронов в обоймах. При сопровождении бандитов в город Золотоношу (от последней 7 верст) в леску бандит Филь Демид, воспользовавшись случаем, что сопровождающий его сотрудник Чумак шел рядом с ним, Филь сильным ударом по губам свалил Чумака с ног, но последний, имея в то же время на боевой готовности револьвер, дал выстрел в бандита Филя, убив последнего наповал. В момент происходящей сцены между Филем с одной стороны и Чумаком с другой, сидевший на передней подводе второй бандит Филь Антон одновременно выстрелил с револьвера Нагана в пробегающего мимо него на помощь Чумаку сотрудника т. Греку., прострелив последнему правую сторону, зацепив слегка правую ногу выше колена, но сотрудник Грек, сперва растерявшись, выстрелил в Филя, но в такого не попал. Бандит Филь машинально схватившись с подводы, свел курок своего револьвера и направил вторично на Грека, последним тут же был дан вторичный выстрел, коим убил наповал бандита Филя Антона. При вопросе сотрудника, каким путем у Филя оказался револьвер, тот объяснил, что во время ареста бандиты Фили и другие, в числе пяти человек, были обысканы, но при отправке их в город Золотоношу к последним приходили односельчане Богушково-Слободки, передавали хлеб и прощаясь, перешептывались и т.д. Строго следить за всем движением и проверять передачу не представлялось возможным т. к. всего лишь было три сотрудника, а публики довольно много. Кроме того, имеется одновременно подозрение, что револьвер бандиту Филю Антону был передан подводчиком в путь следования на Золотоношу. В отношении подводчика и происшедшего убийства мною ведется самое строгое следствие. О результатах будет доложено на военсовещании.

В убитых бандитов взято оружие: два револьвера, к ним 33 штуки патронов. По показанию бандитов Филей имеется несколько секретных складов оружия. Ведется разработка.

Начальник особманевгруппы б/б Особ.уполномочен
особуполномоченного отдела ГПУ (подпись)

1923 г., февраля 5 д. г. Золотоноша
Верно: Секретарь /подпись/.

ДАЧО, ф. Р-1717, №1, од. зб. №2
Арк. 36.

ЗВЕРНУВСЯ І ЩО?

Общему собранию Богдановского К.Н. селян
Ответчика П.С. Романенка

Прошение

В настоящее время я числюсь в институте ответчиков как зловредный элемент против Соввласти. Товарищи, члены комнезама. Я задаю вам вопрос: Я зловредный элемент за что ?

За то, что я выполняю Государственные налоги своевременно и полностью, за то, что я выполняю все нормы подвод и сам отбиваю разные обязанности. Товарищи! Со своей стороны я скажу, что не знаю, за что я зловредный, если уважаемое собрание знает, за что я зловредный, то сообщите мне.

Мне кажется, что я попал в ответчики по личному счету одного или двух человек, а за личные счеты обижать человека нельзя. Необходимо, товарищи, вам над этим вопросом задуматься и рассудить здраво и правильно покритиковать всесторонне их.

Прошение, я надеюсь, что моя просьба будет разделена между некоторыми более рассудительными товарищами. Было время разгара революции, там были у нас всех старые привычки старого строя, но постепенно эти эгоистичные привычки, как у вас, так и у меня тускнеют и забываются как устарелое, негодное, а устарелое нельзя не забывать.

Одно прошу Вас, товарищи, по человечески обсудите мое прошение, и я надеюсь, что просьба моя будет удовлетворена, именно вы исключите меня из ответчиков.

Марта 11 дня 1923 г. проситель П.С. Романенко

Просьба отказывается.

11.03.23 г.

Голова собрания подпись
Секретарь собрания подпись.

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, спр. 9.
Арк. 54.

Удостоверение

Дано сие Начальнику резерва Шевченковской Окружной Милиции в том, что он с отрядом в количестве 15 всадников командируется в район м. Городище для выполнения оперативных зданий, согласно постановления Окрвоенсовещания. Отряд, как людской так и конский состав кормят ответчики, как на пути следования, так равно и на время стоянки (согласно норм пайка продфуража).

Тов. Наумову предоставляется право беспрепятственного пользования телеграфом и телефонами за счет Окрвоенсовещания.

Председельсоветам и старшим ответчикам предлагается оказывать самое широкое содействие тов. Наумову по представлению для вверенного ему отряда продфуража и средств передвижения.

Всем военным и гражданским войскам предлагается оказывать тов. Наумову полное и законное содействие при исполнении возложенных на него оперативных заданий. Что подписями и приложением печати удостоверяется.

Предокрвоенсовещания подпись Зам. Начоркучастка подпись Начокротделения ГПУ подпись Секретарь ОВС подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 289.

Выписка из протокола №28

Заседания Шевченковского Уедзвоенсовещания от 13 марта 1923 г. Присутствуют: т. т. Шайкевич, Унрук, Котельников, Кутыркин, Миронов.

Председательствует: т. Шайкевич.

Слушали:	Постановили:
п.2 а) Сообщение оперпункта О.Д.Г.О.Г.П.У. ст. Мироновка о самочинных порубках насаждений на жел. дор. полосе, возле с. Карапышей. (отн. №106 от 16.02.1923 г.).	2. а) Обязать ответчиков, выделенных для охраны жел. дор. пути придорожных сел следить за самочинными порубками, не допуская таковых под угрозой штрафа.
б) Сообщение его-же об уничтожении телефонной связи 1.03. близ с. Микитян. (отн. №108 от 6.02.1923 г.)	б) Оштрафовать ответчиков с. Микитяны в 50 пудов ржи.
1. Ходатайство отделения ГПУ о покрытии расходов по переезду в Корсунь на празднование 5-ти летия ГПУ.	3. Отпустить 300 пудов ржи.
7. Вып. из протокола №3 заседания Корниловского Волисполкома от 26.01. с. г.	7. Оштрафовать ответчиков с. Кичинец в 10 пуд. ржи за халатное отношение к обязанностям.
п. 9 Протокол №3 заседания Пустовойтовской Волтройки по б/б от 20.02. с. г.	9. По п. «а» – штраф на ответчика д. Александровки – Синявского Антона в 2 пуда ржи – утвердить. По п. «3» – утвердить штраф на ответчика Филимона Шульгу в 3 пуда зерна.

11. Протокол №1 заседания Кошеватской Волтройки по б/б от 18.02. с. г.	По п. «и» – утвердить штраф на ответчика Антоника Сидора в 3 пуда зерна. 11. По п. «1» утвердить штраф на ответчиков с. Луки по 300 руд ржи. По п. «2» утвердить штраф с ответчика с. Луки Шелудько Бонифатия за укрывание бандита Фисак в 50 пудов ржи. По п. «8» – утвердить штраф с ответчиков с. Кисловка в количестве 19 человек в 200 пуд ржи.
24. Протокол №2 заседания Ольховецкой Волтройки по б/б от 27.01 с. г.	По п. «9» – утвердить штраф с ответчиков с. Степка в 100 пуд ржи. По п. «9» – утвердить штраф с ответчика с. Ольховца Кубышкина Ивана в количестве 200 пуд ржи за отказ от исполнения обязанностей.
27. Вып. из протокола дознания У отд. ГПУ – бандита Штромило (отн. ГПУ №733 от 6.02.1923 г.).	27. Оштрафовать ответчиков с. Исаек в 100 пуд ржи, а ответчиков с. Дывинец – в 75 пуд ржи за не поимку Штромило, зная, что он бандит, видя его часто в названных селах.
31. Отношение Куриловской Волтройки от 25.01. №153 относительно ответчика Маркевич.	31. Оставить гр. Маркевича в институте ответчиков, как вредного Соввласти элемента.

Предсведатель УВС /Шакевич/
За секретаря /Коринман/.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 191

Выписка из протокола №3 Заседания Корсунской Волтройки по б/б состоявшегося от 13 марта 1923 г.

Присутствуют: т. т. Сампоев, Гарлицкий, Подлубный.
Председательствует: т. Сампоев.

Слушали:	Постановили:
3. Заявление райинформатора 3-го Корсунского района за №32 о неисполнении оперативных заданий старшим ответчиком с. Самородни Цабенко.	3. Из объяснений старшего ответчика Цабенко видно, что пакет на имя КОГПУ был задержан ответчиком Афанасием Иваненко, а потому, признавая виновным, как старшего ответчика Цабенко, не проследившего за выполнением опреативных заданий, так и ответчика Иваненко в неисполении оперативных заданий в срок, оштрафовать старшего ответчика с. Самородни Цабенко в 5 пуд ржи и ответчика Иваненко в 10 пуд ржи.

4. Заявления ответчиков д. Моринец о снятии с них штрафа в размере 100 пуд ржи, наложенного Увоенсовещанием за кражу приказа КОС №2.	4. В ходатайстве отказать.

Утверждена постоянным
Совещанием по б\б при
С.Н.К. Постановление №9
От 29/ 8 1922 г.

Приложение к циркуляру
№1774\С
Форма №1

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 18 арк. 198

Приказ

О введении института ответчиков и возложение охраны транспорта на население

Для усиления борьбы с хозяйственной разрухой и ликвидацией голода в неурожайных местностях, необходима правильная работа транспорта, в особенности ж.д. Ввиду того, что враги трудящихся постановили своей целью разрушение транспорта задушить революцию и вернуть старые порядки. Раб. Крестьянская власть призывает все население к охране ж.д. путей и сообщений.

1. На село, местечко, хутор возлагается охрана ж.д. путей и находящихся на данном участке сооружений, на участке от... и до...
2. Охрана осуществляется при помощи патрулей, сторожей согласно постановления схода сельского совета.

Примечание: 1. Организация охраны службы и наблюдение за правильным выполнением возлагается на Председателя Совета.

Примечание: 2. Лица, уклоняющиеся от выполнения указанной общественной повинности, подлежат аресту и отправки на принудительные работы, сроком от 2 недель до 6 месяцев.

3. Ввиду того, что работа бандитов в борьбе с Раб.– Крестьянской властью ведется в интересах кулачества, которым до сих пор прямо или косвенно поддерживалась на более зажиточную часть населения возлагается особо суровая ответственность за малейший ущерб народным интересам, в особенности за порчу ж.д.

Во исполнение постановления совещания по борьбе с бандитизмом при Совете Народных Комиссаров Украины гр-не по уполномочию

Губвоенсовещания .... назначаются ответчиками (відповідальними)... назначаются кандидатами...

4. Ответчики обязаны: а) следить за мерами охранения отведенного селу местечка....

Примечание: в случае надобности озаботится снабжением патрулей в холодное время теплой одеждой и обувью, а неимущих граждан и продовольствием на время патрулирования или караула.

Б) следить за появлением в их районе бандитских отрядов и отдельных подозрительных лиц.

Примечание: 1. В случае появления банды в районе... (сел, лесов, урочищ) ответчики обязаны своевременно предупреждать...

Примечание: 2. При появлении банд в селе или на своем участке ж.д. отдельных подозрительных или мелких групп, так же в случае

обнаружения среди своих сельчан лиц, причастных к бандитизму, ответчики обязаны таковых задерживать и передавать ближайшим властям вместе с заключением местного Комнезама или Советов.

в) в случае обнаружения порчи пути на отведенном участке своевременно предупреждаются и принимаются меры к остановке и предупреждения поездов на достаточном расстоянии от места порчи пути. Примечание: Если бандой захвачен путь куда надлежало давать сведения ответчики обязаны сообщать немедленно…

5. В случае если на отведенном селе, местечке…. участка вследствие злоумышленной порчи пути произойдет крушение, то по отношению к ответчикам принимаются меры, включительно до расстрела.

Примечание: если крушение сопровождалась человеческими жертвами, то наказание соответственно увеличивается.

6. В случае нахождения в селе бандитов, принимавших участие в порче ж.д. пути или других бандитских действиях, хотя бы за пределами отведенного селу, местечку участка, если бандит обнаружен без помощи кого либо из ответчиков, то по отношению к ответчикам принимаются меры, что в случае нарушения приказа.
7. В случае порчи на отведенном участке средств телефонной и телеграфной связи, на ответчиков налагается штарф, примерно 2 лошади или 2 коровы, за спиленный столб, 1 шт. скота – за перерванную проволоку.

Примечание: 2. Починка испорченных средств связи производится за счет ответчиков.

8. Кроме охраны путей и средств технической связи, на ответчиков возлагается обязанность противодействовать проявлению бандитизма в других его формах. Ни один случай проявления бандитизма не должен оставаться безнаказанным. В случае убийства или ранения в селе бандитами представителя Сов. власти, красноармейца или члена комнезама, расстреливается один из ответчиков (по постановлению Губкомиссии). В случае укрытия убитых кара увеличивается. Если убийство произошло между населенными пунктами, отвечают ответчики прилегающих селений. Имущество скрывшихся ответчиков конфискуется.
9. Граждане, по недоразумению попавшие в число ответчиков по классовому положению и прошлой деятельности, они принадлежат к числу друзей Советской Власти, имеют право обжаловать действие Губкомиссии, Губсовещания, подавшие ходатайство, от ответственности освобождаются.
10. Наравне с ответчиками отвечают граждане, в домах которых находили приют бандиты. Поэтому предлагается всем и каждому известных им бандитов или неизвестных прихожих в дом к себе без извещения об этом председателя Совета или ближайшего ответчика не принимать, лиц подозрительных задерживать.
11. Имущество семейств, члены которых находятся в бандах, конфискуется постановлением Губкомисии.

12. Конфискованное имущество, а также штрафы поступают: половина в распоряжение местного комнезама, половина – в уездный фонд борьбы с бандитизмом.
13. Ответчики имеют право отлучиться из села, не иначе как с разрешения местного комнезама (Председателя Совета), причем его заступает очередной кандидат.

Примечание: 1. Выезд в поле или по обычным хозяйственным надобностям, отлучкой не считается, но от ответственности за происшедшее в отсутствие из села не освобождается.

Примечание: 2. В случае без известной отлучки ответчика, если в это время будет иметь место один из вышеуказанных фактов, имущество ответчиков конфискуется, сам же он подлежит аресту и конфискации передачи.

14. Ответчик, оказывающий услуги Сов. власти в борьбе с бандитизмом и засвидетельствовавший свою преданность Революции, может быть переведен в кандидаты, в особо важных случаях, исключен из списков ответчиков.
15. Настоящий приказ должен быть объявлен на сходе Председателем местного совета и вывешен в помещении Сельсовета, при чем ответственность за его сохранность возлагается на Председателя Совета.
16. Действие настоящего приказа входит в силу со дня его опубликования.

Подлинное за надлежащими подписями
С подлинным верно:
Уполномоченный по б/б ОДТОГПУ ст. Полтава
/Викулов/ (підпис).
С копией Верно: уполномоченный
опер-пункта ст. Черкассы (підпис).
24.03.23 г.

ДАЧО, ф. Р-1784, оп. 1, од. зб. №4
Арк. 276

Копия

Киев, губботдел Г.П.У.
Лично председателю Черкасского окрисполкома

Недельная госсводка Черкасского окружного отделения Г.П.У. за время с 9 по 16 апреля 1923 года

Последний период является особенно острым в развитии бандитизма в Черкасском уезде. Из бандитских группировок, имеющихся на Черкащине следующие: в районах Лебедин, Буда Маккиевская, Маккиевка и Самгородок банда до 10 человек, руководимая Алексеевым и Зинько Стригуном конная, носит пока уголовный характер, но имеет связь с какими-то повстанцами и находит поддержку среди кулацкого элемента. А районах села Бузуковец и Гуляйгородок оперирует бандит

Дученко, имеющий в своем распоряжении несколько человек, бежавших амнистированных бандитов, вооруженных бомбами, револьверами и винтовками. В некоторых селах, например Носачев, Ротмистовка, Поповка и др. скрылись амнистированные бандиты, общим числом до 10 человек. В районах сел Баландино, Красносельцы, Васильевка, Екатериновка и Кохановка оперируют банды, возглавляемые Кучеренко и Ноздренко и по сведениям состоят из пяти человек, вооруженных бомбами винтовками. 28 марта в Цветнянском лесу, возле с. Цветной (в 36 в. от Каменки) появилось два конных бандита, вооруженных ручными пулеметами Люис. В лесу Болтышки по направлению с. Бандурова в 3 в. от Каменки появилась банда Ноздренко по кличке «Бомбардир и Кучеренко». Ими произведены по дорогах несколько мелких ограблений. В селе Цветной были расклеены прокламации контрреволюционного характера. В лесу при селе Болтышки в 20 в. от Каменки 4-мя бандитами ограблены некоторые жители села Болтышки, для борьбы с бандитизмом приняты все меры. Согласно постановления уездвоенсовещания по представлению ЧООГПУ выделена ударная группа в 20 сабель под руководством уполномоченного ЧООГПУ. Райинформаторами принимаются также меры как по внутреннему осведомлению среди банд, так и по активной борьбе с ними. 12.06. с. г. Златопольским райинформатором пойман помощник атамана Стрыгуна – Хмара, который во время поимки легко ранен. Немалую роль играет широко распространившаяся по уезду агитация, главным образом петлюровская, через автокефальное движение и попов – автокефалистов. Так в селах Голикове, Матусове и Н. Осоте попы усиленно повели против «безбожников» агитацию. В последнем селе поп заявлял прихожанам, что он борется доказать существование бога, но ему, мол, этого не дают «безбожники-коммунисты». Бог доказывает, мол, свое существование тем, что люди, отрицающие его, даже профессора, сходят с ума и их разбивает паралич, намекая на болезнь тов. Ленина. В селах Матусове и Голикове попы отказались освободить занимаемые ими квартиры по требованию сельсовета. В с. Голикове поп на второй день праздника после службы обратился с проповедью к прихожанам, что Советская власть гонит попов и тем самым преследует религию. В итоге всего этого он расплакался. Проповедь и «слезы» возымели свое действие. Толпа фанатиков под руководством церковной рады потребовала председьсовета, хотела его убить, а также учителя и агронома, ведших в селе антирелигиозную пропаганду. Данные указывают, что таковые выступления носили подготовительный характер.

С этого момента, как учителем была проведена антирелигиозная компания, поп подготовил массу фанатиков для отпора ей. Инцидент в тот же день был ликвидирован райинформатором и зачинщики его были арестованы. Дело предполагается передать в суд. Большинство населения этого села никакого участия в инциденте не принимала. В нем замешено больше всего кулаков и женщин. Развивающийся бандитизм дает возможность агентам контрреволюции, главным образом петлюровским, сеять массу всевозможных слухов о скорой гибели советской власти в связи с болезнью тов. Ленина, что коммунисты не смогут просуществовать и падут под напором Западной Европы и

благодаря раздорам, которые будут возникать среди ответственных коммунистов.

Население, особенно незаможное селянство, к этим слухам относится отрицательно.

Автокефальное духовенство в данный момент подняло голову. Теперь Черкасский собор на паритетных началах находится в ведении экзархистов и автокефалистов. Полное завоевание собора автокефалистами поднимает высоко авторитет последних и дает им руководящую роль по всему уезду. Замечается, что попы-автокефалисты не исполняют распоряжений местной власти, надеясь на свое влияние.

Среди экзархистов чувствуется полный упадок энергии. В своей борьбе они применяются к следующему – по требованию населения также служат на украинском языке, не признавая автокефалии («благодатне»).

Пом. Начокротд. ГПУ (Ленский)

С подлин. Верно секретарь (Потявин) подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1 спр. 3
Арк. 18, 24, 25, 26.

Выписка из протокола состоявшегося 15-го мая 1923 г. Степанецкой Райтройки по б/б

Присутствовали: предрайтройки тов. Пелипей и члены т. т. Подтыкай и Цветков.

Повестка дня.

1. Об утверждении списков института ответчиков по селам Степанецкого района.

Слушали:	Постановили:
Доклад Предтройки т. Пелипия об утверждении списков института ответчиков по селам Степанецкого района.	1. По селу Пекарях список института ответчиков в числе 15 чел. и 5 кандидатов – утвердить в целом без изменения. 2. По селу Луке – 10 ответ, и 4 кандидата – утвердить. 3. По с. Синявка – 7 ответ, и 3 канд. – утвердить. 4. По с. Пилява – 6 ответчиков и 3 кандидата – утвердить. 5. По с. Малому Ржавцу 12 ответ, и 3 канд. – утвердить. 6. По с. Полствину – 20 ответ. – утвердить. 7. По с. Межиричу – 30 отв. и 16 канд. – утвердить. 8. По с. Воробиевка – 25 ответ, и 6 канд. – утвердить. 9. По с. Хмильной – 32 ответ, и 10 канд. – утвердить. 10. По с. Бабычах – 13 ответ, и 4 канд. – утвердить. 11. По с. Конончи – 22 ответ, и 6 канд. – утвердить. Вызвать в экстрен

	ном порядке в сельсовет и сельком незама для пересоставления, т. к. неправильно составлены. 12. По с. Поповке – 26 ответчиков и 6 кандидатов – утвредить.

Списки направить Окртройку по б/б на утверждение.
Предрайтройки по б/б /Пепипей/
Члены: подписи.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 26
Арк. 54.

КАМЕРИ ПЕРЕПОВНЕНІ...
Председателю
КГО окрвоенсовещания 26 мая 1923 г. №2270

В связи с выступлением активного бандитизма в Шевченковском Округе Отделению ГПУ приходится содержать под стражей большое количество арестованных, доходящее до 40-50 человек. Камера же при ГПУ рассчитана только на 10 чел. Другого арестного помещения в Корсуне нет и арестованных негде держать. Отделение несколько раз обращалось к Прокурору и Начокрмилиции чтобы они организовали временные арестные помещения, хотя из каменных магазинов, но до сих пор никаких результатов нет и Отделению в настоящее время приходится держать арестованных в комнатах, где производятся занятия, что с одной стороны тормозит работу, а с другой стороны, такое содержание под стражей арестованных может привести к нежелательным результатам и бегству.

На основании вышеизложенного, Шевченковское Окротделение ГПУ просит поставить этот вопрос на первом имеющимся быть заседании

О.В.С. и разрешить таковой, т. к. теперь в Отделении насчитывается около 50 чел. арестованных, которых, при выше указанных условиях невозможно держать.

Нач. окротделения ГПУ подпись /Миронов/.
Секретарь подпись /Леонов/.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 28.
Арк. 13.

Киев Губотдел ГПУ

Выписка из госсводки
Черкасского Окружного отделения Г.П.У,
С 19 мая по 28 мая 1923 года

Бандитизм в последние дни стал усиленно развиваться, особенно в районе Матусова, Лебедина и Журавки, где имеется значительное количество лесов. Общее число бандитов 25-30, но кроме того, с соседних округов появляются находящиеся там бандиты. Так, с Елисаветградского банда Грищенко, с Золотоношского банда Упыря (имеются только что пока агентурные сведения).

Банда Зинька Стригуна чаще всего появляется возле с. Пастырского в количестве 8 чел. конных, хорошо вооруженных при одном ручном пулемете.

По некоторым данным, 20 мая эта банда направилась через с. Толмач в Богуславский округ. В районе сел и хуторов Вдовичено, Бураково, Любомирка, Цветна имеется банда из пяти человек под названием «грозная пятерка». Действий пока не проявляет и занимается пока мелкими грабежами.

В Златопольском и Матусовском районах усиленно стал развиваться уголовный бандитизм. 23 мая банда в количестве трех человек напала на ехавших в Шполу и ограбила 7000 рублей. Меры по ликвидации как уголовного так и политического принимаются. Пойман один бандит, сделавший нападения 23 мая.

Нач. ЧООГПУ (Бергавинов)
Нач. СОЧ (Ленский)
Упол. И.А. группы (Кирков)
Верно: Секретарь (подпись).

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1 спр. 3 Арк. 66

Протокол №2 Заседания Завадовской Райтройки по б/б, состоявшегося 31 мая 1923 г.

В заседании присутствовали предрайисполкома тов. Хруменко, председателем и предрайкомнезама И. Губарь и начраймилиции тов. Четыркин – членами при секретаре Лысенко.

Повестка дня:

1. О положении в районе.
2. О мероприятиях по б/б.
3. О положении взысканий.
4. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
1. О положении дел в районе (т. Хруменко).	Заслушав доклад и принимая во внимание развитие контрреволюционной агитации кулачества, а равно и появление шаек бандитов в лесах района вблизи с. Млиева, Староселья, имеющих уголовную раскраску, как например: ночлеги в землянках, выход из лесов по проездным дорогам и т.д. Принять самые решительные меры по подготовке населения к вылавливанию бандитов, особенно в случае налетов, а равно в корне пресечь агитацию кулачества и самогонщину, помогающую развитию контрреволюционных явлений, использовав для этой цели организации КНС.
2. О мероприятиях по б/б (т. Четыркин).	2. За последние дни мая снято 5 амнистированных бандитов, угрожавших террором совработника в с. Валява. Один уголовный бандит в лесу

	около с. Староселье, один уголовный бандит в районе с. Завадовки во время налета. Считая проявления бандитизма начавшимися, постановили: а) Завербовать в каждом селе осведомителей (сексотов). б) Возбудить ходатайство о снабжении оружием всех наиболее стойких и честных совработников, в особенности Предкомнезамов и политработников. в) Административно повлиять на расхлёбанный институт ответчиков, наблюдая за выполнением распоряжений по б/б, касающихся ответчиков.
3. О наложении взысканий (т. Губарь).	3. Возбудить ходатайство о наложении на ответчиков села Завадовки 300 пудов, с. Валявы – 300 пудов, с. Староселье – 100 пудов, с. Деренковец – 300 пудов, с. Черепин – 200 пудов ржи за то, что в названных селах проявляется с их стороны антисоветская агитация, выгонка самогона и спаивание совработников, игнорирование распоряжений в районах, совершенное отсутствие ночных обходов и наблюдений, пассивное отношение к распоряжении о выкачке оружия, а также невыход на неоднократные пробные в селах тревоги и враждебное отношение к сельвластям, при отсутствии каких бы то ни было на это поводов.
4. Текущие дела: а). О вызове ответчиков района в РНК для инструктирования. б). Об отказе райинструктора т. Яценко в помощи живой силы во время обходов и облав начраймилиции.	4. Вызвать на 4 июня всех ответчиков, которым вменить в обязанность устранить недопустимые с их стороны явления, изложенные в п.3 сего протокола. Довести до сведения ОВС и просить сделать указания в отношении помощи живой силы, при мероприятиях райтройки по б/б.

Предзаседания /подпись/
Члены /подписи/
Секретарь /подпись/.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1. Арк. 90

Срочно
Совершенно секретно
Циркулярное письмо №1
Начальникам ОКРГПУ
Елисаветград, Александрия
Черкассы, ОДТОГПУ
Знаменка, Бобринская №224

Штамп
Особая группа По б/б
1 июня 1923 г.

Дорогие товарищи!

Поступившие к нам сведения о движении банд на территории вверенных Вам округов ясно говорят, что серйозность и опасность их все увеличивается. Правда, за последнее время активность банд стала меньше проявляться, но это, безусловно, явление временное и проявить себя банды могут неожиданно и к тому в достаточной степени серйозно.

План борьбы с бандитизмом на территории вверенных Вам округов, выработанный и разосланный Вам вместе с приказом Особой группы, ясно указал, что меры борьбы с бандитизмом и бандитами – это активное преследование их. Однако, действия некоторых начальников далеко не придерживаются этого единственного целесообразного в данном случае метода и способа борьбы.

Ниже указываю на пункты, не выполненные некоторыми Начальниками ОКРГПУ и ОДТОГПУ, каковые тормозят работу и вынуждают особую группу не производить возможных операций.

Так, например, несмотря на уже двукратное напоминание, сводки о положении в районе в отношении бандитизма, а также дислокации частей, поступают не регулярно или вовсе не поступают. Неполученные даже из одного округа сводки уже в значительной степени умаляет значение сводок, поступивших из других округов, ибо только координированные и суммировка всех сведений может дать возможность правильной ориентировки. Сильно отражается на возможность ведения активной борьбы несвоевременное получение сведений о движении банд, а также и о мерах, каковые предприняты тем или иным округом или отрядом.

Вам надлежит приложить все усилия тому, чтобы сведения о передвижении банд, а также сведения о Ваших мероприятиях поступали в Особую группу с максимумом быстроты, что при вполне налаженных средствах связи вполне возможно и выполнимо.

Заканчивая настоящее письмо, я призываю вас, товарищи, напрячь все свои силы на борьбу с бандитизмом и поставить перед собой лозунг «Активное преследование и быстрота действий».

Начальник Особой Группы
ГПУ УССР по б/б Мартынов подпись.

ДАЧО, ф. Р-№184, спр. 20 арк. 15

Маршрут движения лет-отряда по б/б и чрезвычайной Тройки согласно постановления Окрвоенсовещания от 3-го июня 1923 г.

Корсунь
Белозерье
Мошны
Байбузы
Олынанка
Млеев
Хут. Дырдын
Вязивок
Бурты
Сердеговка
Терешки
Толмач
Керитино
Ярошевка
Сухая Калигорка
Окнино
Юрковка
Гудзлвка
Хлипновка
Майдановка
Верещаки
Гута-Шендеровская
Селища
Туркинцы
Листвина
Корсунь.

Секретарь Окрвоенсовещания.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 27.
Арк. 62.

Секретно

Боровитское районное Военное совещание Черкасского округа 9 июня 1923 г. №54

Черкасскому Окрвоенсовещанию, Окр. Отд. ГПУ, Окрчрезстройке, Нач. Ударной группы при Окрвоенсовещании, Уполномоченному ГПУ по Чигиринскому району, Медведовскому, Леськовскому и Чигиринскому Райвоенсовещаниям.

Оперсводка по б/б Боровитскому району За время с 7 по 9 июня 1923 г.

За отчетный период появления, как единоличного, так и группового бандитизма не наблюдалось. Волнения среди населения не замечалось. Кулацкий элемент голов не опускает, а держит высоко, в ожидании чего то. За поведением кулаков имеется неослабимый надзор.

Предрайсовещания Подпись
Секретарь Подпись.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 6
Арк. 282

Выписка из протокола №35
Заседания президиума Шевченковского Оркисполкома
от 18 июня 1923 г.

Слушали:	Постановили:
§6. Протокол №2 заседания Завадовской райтройки по б/б от 31 мая.	§6. по. 2-6 предложить Тройке по вопросу о вооружении Предкомнезамов передать подотделу комнезамов на заключение, о вооружении партработников обратится в ЧОН. по п.3 утвердить штрафы с ответчиков: с. Завадовка – 150 п. ржи, с. Валява – 150 п., с. Староселье – 50 п., с. Деренковец – 150 п., с. Черепина – 150 п. ржи. За проявления ответчиками антисоветской агитации, выгонку самогона и спаивание совработников, за неподчинение распоряжениям Тройки и отсутствие ночных обходов. по п. 4 разъяснить Тройке, что все обучники не могут быть привлекаемы к операциям с применением оружия согласно существующего ОВК положения.

Подлинный за надлежащими подписями
С подлинным верно:
Делопроизводитель (подпись).

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1. Арк. 200

І ХОЧ НЕ ОГОЛОШЕНО ВІЙСЬКОВИЙ СТАН
Приказ №1
Медведовского районного Военного Совещания
Черкасского округа
20 июня 1923 г.

На основании приказа Черкасской Окружной Чрезвычайной Троки по б/б от 17 июня с. г. за №1 в м. Медведовке организовано Военное Совещание, распространяющее свои функции на территории Медведовского района в составе Предрайвоенсовещания – Предрайисполкома т. Астраханцева и членов: Секретаря Райпарткома т. Лопатченко и Начмилиции т. Гончаренко с правом решающего голоса и Райпродинспектора т. Дудакова и предрай КНС т. Кравца с правом совещательного голоса, во исполнение чего и в силу предоставленных директив Военсовещание ПРИКАЗЫВАЕТ:

1.

Работа в сельсоветах, учреждениях, заведениях и у должностных лиц, расположенных на территории района как со стороны административного, а также и технического персонала ни в коем случае не должна быть ослабленною, в особенности в сельсоветах по составлению налоговых списков, выявление утайки земли и ликвидации задолженности всех видов налогов.

2.

С заходом солнца и до восхода, всякое движение, гулянье и движение подвод, во всех населенных пунктах района воспрещается, для чего и на всех перекрестках населенных пунктов должны быть выставлены обходы, которым вменяется в обязанность строго выполнять означенный пункт.

3.

В тех населенных пунктах, где нет сельсоветов, должен быть выделен один из членов совета для руководства ответчиками по б/б.

4.

Все здания и распоряжения Военсовещания должны выполняться незамедлительно. Донесения о состоянии дела по б/б направляются в Военсовещание на имя т. Астраханцева, в запечатанных конвертах с надписью «Секретно» 2 раза в сутки, в 5 ч. утра и 5 ч. вечера. Нетерпящие отлагательства – во всякое время суток.

5.

Все должностные лица района, а также и ответчики должны строго усвоить себе приказ Чрезтройки №1, и разъяснить всему населению, ибо незнание его должностными лицами и ответчиками в расчет приниматься не будет.

6.

Отклонение от сего приказа будет рассматриваться по п.1 приказа №1 Чрезтройки.

7.

Никакие приказы честным гражданам не страшны, ибо при дружной общей поддержке населения Советская власть это зло – бандитизм с корнем вырвет и тем самым даст возможность крестьянству мирно строить свою хозяйственную жизнь.

Предрайвоенсовещания подпись Астраханцев

Члени:

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 21.
Арк. 5

Приказ №1
Районнаго Военнаго Совещания
Чигирин

§1.

Для более успешной борьбы и ликвидации бандитизма, имеющего производить планомерную работу по восстановлению сельского хозяйства и укреплению Соввласти при Чигиринском райисполкоме организовано Райвоенсовещание.

Основание: Приказ Черкасской Окружной Чрезвычайной тройки по б/б №1.

§2.

Во всех селах, входящих в район Чигиринского Райвоенсовещания, а также и по гор. Чигирину – институту ответчиков, Райвоенсовещание приказывает: принять все меры к выявлению бандитов своего села и банд, оперирующих в районе, немедленно сообщая о всяком движении банды через села или вблизи сел в Райвоенсовещание через орган ГПУ.

§3.

Чигиринское Райвоенсовещание категорически приказывает всему населению сдать незаконно хранимое оружие и до сих пор еще не сданное, так как в случае обнаружения никакие мотивы оправдания приниматься во внимание не будут и виновные будут привлечены к ответственности согласно приказа Черкасской Окружной Чрезвычайной тройки по б/б за №1 (§7).

§4.

Ко всем бездействующим ответчикам будет применено наказание согласно §6 приказа Черкасской Окрчрезтройки по б/б за №1.

§5.

Для более удобного наблюдения ответчиками за появлением банды группой и их разведки единолично, Райвоенсовещание приказывает: Всякое хождение по улице прекратить с часу ночи до пяти часов утра, после указанного срока все лица будут задерживаться и направляться в милицию для выяснения личности и привлечения к ответственности. Председатель Чигиринского Райвоенсовещания М. Брайко Члены: Алексеев Крутоус.

21 июня 1923 года

м. Чигирин.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40
арк. 53

В. срочно Секретно-боевая
Черкасскому Окрвоенсовещанию, копия
Черкасскому Окротделению ГПУ, Окрчрезтройке по б/б – м. Александровка.
Начоперпункта
м. Каменка и Райуполномоченному ЧООГПУ
по Чигиринскому району – г. Чигирин.

Сводка по б/б по Медведовскому району
За время с 19 по 21 июня 1923 г. включит.

Доношу, что во вверенном мне районе появилась банда в количестве 17 кавалеристов и у них 2 лошади без седоков. Появилась она 20.06. с. г. в 6 часов вечера в с. Полудневка Новосельского сельсовета, одновременно с вступлением отряда Чрезтройки в с. Матвеевку. Бандиты вооружены винтовками. Этот отряд напоил лошадей в с. Полудневка, скорым маршем двинулся на с. Головковку, но в село не заехал, а заехал версты за 1,5 за Головковку, за так называемый «Косый мост» и на урочище «Маевское», что юго-западнее села Головковки. Сведения эти получены Головковским сельсоветом в 9 ч. 40 м. вечера 20.06. с. г. Сейчас же было дано распоряжение Головковскому сельсовету, чтобы ответчики связались с бандой и выяснили количество их в точности и куда они держут направление, а Новосельскому сельсовету, чтобы он взял в оборот ответчиков с. Полудневки за то, что они не связались с бандой. Об этом движении банды было сообщено Мельничанскому сельсовету и приказано было увеличить число ответчиков, стоявших посуточно с 12.06. с. г. по настоящее время в Холодном Яру и по всем

8-ми сельсоветам дано было распоряжение об усилении караулов и их зоркости.

В 11 часов утра было подтверждено Новосельским сельсоветом, что в с. Матвеевку прибыл отряд Чрезстройки 20.06. В 12 часов дня 21.06. получено сообщение из Мельничанского сельсовета, что по сведениям, имеющимся у него, банда в числе 25 кавалеристов находится на опушке леса возле села Грушевке. В селе Грушевке поднята тревога – звонят в колокола. Высланы были опять ответчики из с. Головковки в Холодный Яр, а сам сейчас же с секретарем Райпарткома т. Лопатченко выехал в Мельники. После этого было получено донесение, что банда захватила Грушевку, но в 10 часов утра 21.06. вышла из Грушевки и повернула обратно в лес, северо-западнее Грушевки. Одновременно получено сообщение, что в Головковку приехал на автомобиле Каменский ЧОН и спустя часа 2, в Головковке вспыхнул пожар. Явилось подозрение, что это имеет связь с бандитизмом, но как оказалось, пожар произошел от попавших искр от паровика Головковской мельницы на постройки, ввиду отсутствовавшего искротушителя. Сгорело 16 дворов. Потушили пожар при помощи 3-х пожарных обозов сел: Головковки, Ивковец и Медведовки. Через час после возникновения пожара замечен был один кавалерист, который двигался со стороны из-за Головковки на Медведовку, а потому явилось подозрение, почему и был усилен надзор постов ответчиков и милиции. Затем было получено донесение, что со стороны Старой Осоты, урочище «Макеево» и на «Косый мост», что в 1,5 в. юго– западнее с. Головковки вступил отряд бандитов в 25 чел. И направился на «Буду», что за Мотронинским монастырем. Дано было знать об этом в Мельники, но это оказался кавалерийский отряд Чрезстройки, который переходил из Матвеевки через Мотроновский монастырь и вышел в село Мельники. Вторично было получено сообщение, что банда из лесу заняла Грушевку и дальнейшее движение банды пока неизвестно.

Но еще утром 20.06. получено было донесение Матвеевского сельсовета, переданное из Осотнянсокго сельсовета, что банда появилась в с. Юрчиха, в 20-ти верстах от Матвеевки и в 5 ч. 40 мин. вечера 20.06. по телефону из Трушевец было передано, что между с. Мудровкой и Чигирином из ржи вышло 8 человек уголовников, которые ограбили 5 человек прохожих.

Еще до прихода банды в Медведовский район, кулачество подняло голову, в особенности на хуторах Матвеевского и Новоселицкого сельсоветов, иногда даже ответчики не выполняли распоряжений сельсоветов и не было должной бдительности у обходов. Место этому было в с. Мельниках, Головковке, Медведовке и Полудневке. Чувствуя эту атмосферу, некоторые сельсоветы готовы были бросать работу и заняться исключительно борьбой с бандитизмом, посему был дан строгий приказ не приостанавливать работы, а наоборот, усилить, в особенности, по составлению налоговых списков. Также сельземкомиссии пробовали было саботировать при выявлении утайки земли, почему на этот счет дано соответствующее распоряжение сельсоветам.

Имел место случай в с. Ивковцах полного отказа от несения ответчиком пакета, касающегося б/би ведения ним контрреволюционной аги-

тации среди населения. Также по заявлению Зам. председателя КНС Мельничанского, в с. Мельниках некоторые ответчики ведут контрреволюционную агитацию, в частности, один из них о ненужности вовсе института ответчиков. К такому элементу принимаются меры к их задержке, которые будут немедленно отправлены по назначению.

Приказ №1 Чрезтройки и приказ №84 Окрвоенсовещания были получены в 6 час. вечера 18.06., которые были немедленно же разосланы через ответчиков по сельсоветам. 19 июня было созвано 1-е Районное Военное Совещание, копия протокола которого при сем прилагается. Утром 20.06. был также издан приказ №1 по району, Медведовским Райсовещанием в развитии приказа №1 Чрезтройки, приспосабливаясь к местным условиям.»

В 4 часа дня того же 20.06. было проведено 1-е собрание ответчиков района совместно с предсельсоветами и пред. КНС, на котором сперва ответчики, а затем и предсельсоветы были проинструктированы об их обязанностях и ответственности по б/б...

Предрайсовещания подпись (Астраханцев).

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 21. арк. 2, 3

Сов. секретно

Почто-телеграмма
Киев Уполномоченному по б/б КРО КОГПУ
ст. Бобринская Окрвоенсовещания
Оперразведсводка ЦКА по б/б.

В дополнение к сводке от 21 июня с. г. доношу: 17.06. Златопольской самообороны, что с. Касеноватка (35 верст юго-вост. Шполы) появилась банда численность каковой не выяснено. Златопольской самообороной были высланы два отряда: первый численностью 30 человек по направлению Новомиргород-Каменоватка и второй разведывательный отряд в количестве 8-ми человек, выступивший в направлении Златополь-Каменоватка. В 7-ми верстах восточнее местечка Златополя в лесу разведотряд столкнулся со вторым отрядом в количестве 16 сабель и 18 штыков одетых в красноармейскую форму, причем кавалеристы были в буденовках. Разведотряд самообороны, посчитав появившийся отряд за красный, допустил последнего к себе на 50 шагов, выслал одного парламентера на переговоры, потребовав так же парламентера с противной стороны. Бандиты ответили стрельбой и завязалась перестрелка, в результате каковой был легко ранен в руку нач. Златопольской самообороны и убито 2 охранника. Потерь со стороны банды не было. Отряд самообороны, вследствие своей малочисленности, вынужден был отступить, банда же по каким то соображениям также не преследовала таковую, что дало возможность подобрать трупы. Первый отряд самообороны в трех верстах от Златополя соединился с возвращавшимся разведотрядом и совместно отошел в исходное положение м. Златополь.

18.6. в 12 часов был выслан отряд Шполянской самоохороны для получения точных информаций и вернувшись 19.06 на рассвете донес, что банда ушла в направлении на село Макиевку, что в 15 верстах г. Шполы.

19.6. в 10 часов Шполянской самоохороной получено донесение от коменданта Матусовского сахзавода о том, что упомянутая банда перешла в районы сел Буда и Буда Макиевская и что отряд Матусовского комсомола и милиции в количестве 17 штыков в 7 верстах ю/в м. Матусов вошла в соприкосновение с бандой численностью в 21 саблю и 10 штыков. На расстоянии 50 шагов завязалась перестрелка, в результате каковой с нашей стороны оказались потери 2 убитых и 1 раненый. И со стороны банды убит один. Израсходовав патроны, Матусовский отряд вынужден был отступить и был преследуем бандой.

19.6 в 16 часов выступил для ликвидации банды отряд Шполянской самоохороны в количестве 70 штыков, 7 сабель при пулемете «Льюис» а по маршруту: Марьяновка, Матусов, где соединились с Матусовским отрядом в количестве 20 штыков и двинулись в направлении с. Буда-Макиевская. Из Буды-Макиевской отряд перешел в Макиевку и затем обследовал дороги так называемого «Графского леса», но соприкосновения с бандой не имел и местопребывания последней не обнаружил.

20.6. в 10 часов гражданами м. Златополь было заявлено Шполянской самоохороне, что в полуверсте от с. Крымок (6 верст ю/в Шполы) они были подвергнуты ограблению тремя бандитами, вооруженными 2-мя наганами и отрезом.

На место происшествия был немедленно выслан отряд самоохороны в количестве 10 чел. при агенте Угорозыска. Результаты неизвестны.

Того же числа выяснено, что главарь появившейся банды именует себя Зинько Стригун.

21.6. с. г. высланы Шевченковским окрвоенсовещанием кавотряд, совместно с отрядом самоохороны выступил для операций на территории Черкасского Округа.

22.06.1923 г. №771/с.

Уполномоченный КРО /Примак/

Врид. Нач. Отделения /Легцинский/.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 27. Арк. 132.

Копия
Секретно

Разведсводка Штаба Окручастка Черкасского за период с 10 по 16 июня 1923 г. Карта 10 верст в дюйме

За истекший период отмечается на территории Окручастка усиление бандитизма. Банда 10... бывшая по видимому Грищенко, по сведениям агентуры и милиции последнее время достигает своей численностью до 25-30 пеших и 15 конных при 2-х тяжелых пулеметах. 6 июня частью этой банды численностью 7-8 человек ограблен... Александровского сахарного завода в с. Верещаки, что 18 верст ю/в Каменки, где банда, забрав 2 лошадей, седло, повозку и упряжь, выдав расписку за подписью атамана 1-го Черкасского куреня Гонты.

8 июня та же банда численностью 17 человек при 3-х тачанках с пулеметами произвела налет на с. Цветна, что 17 верст восточнее

Александровки, где забрав в сельсовете продналоговые списки, у сборщика продналога забрали 500 руб. и забрав с собой предкомнезама т. Онечуйко. Последнего на другой день нашли изрубленным, полуживым в лесу.

Из с. Цветна банда скрылась в северном направлении. По сведениям агентуры 9 июня эта же банда численностью до 25 человек находилась в Нерубаевском и Черном лесу.

По донесению Пред. ГПУ Черкасского – отряд Елисаветградской милиции, численность не указана, 10 июня имел столкновение, по-видимому с этой же бандой на северной опушке Нерубаевсокго леса, численностью до 30 пеших и 17 конных при 3-х тачанках с пулеметами. В результате банда, захватив одного кавалериста с лошадью, скрылась в северном направлении, преследуемая в с. Яныч, что в 30 верст восточнее Каменки, зажгла сельсовет, и преследуемая сводным отрядом ОДТГПУ ст. Бобринская и Елисаветградского ГПУ, численность не указана, направилась через села Мельники, 25 верст с/з Чигирина, Грушковка, 8 в. ю/в Каменки, по дороге в с. Грушевка разграбила сахарный завод, а в с. Ст. Осота захватила 2-х членов комнезама и 1 милиционера и скрылась в лесу в районе Александровки. Для ликвидации банды 12 июня, в 18 часов из г. Черкасс выступил кавэскадрон 25-й дивизии и конразведка 75 полка численностью 55 сабель, каковой 15 июня достиг Александровки и приступил к обследованию этого района. Сведений о результатах не поступило. ВЫВОД: 1) Отмечается усиления бандитизма в Александровском районе. 2) Банда Гонты и по-видимому Грищенко о своей численности требует срочной проверки.

Д.п. Начштаокручастка Черкасского Забегалов

Военком Голубев.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40
арк. 1а

Выписка из протокола №5
Заседания Чигиринского Райвоенсовещания
От 17 мая 1923 г.

Присутствовали: Алексеев, Крутоус, Киреев.

Повестка дня:

Информационный доклад о бандитизме в Чигиринском районе (т. Крутоус).

О снятии института ответчиков в Чигирине.

Слушали	Постановили
Уполномоченный ЧООГПУ Крутоус доложил, что банды в нашем районе не появляются, находясь до настоящего времени в Александровском, Каменском и Знаменском районах, 17 июля банда, в количестве 7 конных была замечена в районе Цветной –	Принять к сведению.

Еврайская колония и что периодически появляются бандиты 5-6 конных, иногда пеших, в районе х.х. Буракового, Вдовичен и Цветной. 2. Предписание Черкасского Окрвоенсовещания от 9 июля с. г. за № 9695 об упразднении института ответчиков в поселениях городского типа, както: Чигирин, Златополь и Смела на основании постановления Киевского Губвоенсовещания от 12 июня с. г., протокол №6.	Институт ответчиков по Чигирину с сего числа считать упраздненным, о чем и донести Орквоенсовещанию и Окрчрезстройке по б\б.

Подлинный за надлежащими подписями
С подлинным верно Председатель
Черкасской Окртройки по б\б
Июня 20 дня 1923 №3589.
Врид Председатель /подпись/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 21
Арк. 20.

Протокол №1
общего собрания ответчиков и кандидатов Медведовского района с участием председателей сельсоветов и председателей селькомнезамов 20 июня 1923 г.

Президиум райвоенсовещания:
т. т. Астраханцев, Лопатченко, Дудаков.

Слушали:	Постановили:
Об обязанностях института ответчиков (докл. т. Астраханцев) Товарищ Астраханцев обрисовал положение об институте ответчиков, причины, побудившие создать институт и их обязанности. Докладчик подчеркнул, что выходцы бандитских деятелей наиболее всего были из данного района – Холодного Яра и Черного леса. Главная деятельность их приводила к восстаниям всех недовольных Соввластью, конечно, были кулацкие восстания и таким образом создались при помощи международного капитала извне – гражданская война и все это шло на разруху хозяйства Республики. Прошел один лишь спокойный год, но теперь эти наемцы буржуазии опять начинают развиваться как раз они и здесь проявились в	1. Заслушав доклад т. Астраханцева об обязанностях и практических мерах проведения борьбы с бандитизмом институтом ответчиков – с сего числа мы, ответчики Медведовского района, даем слово, что в недельный срок выполним приказ Окрчрезстройки по б/б №1, как в отношении выявления бандитов, так и выкачки оружия у населения, т.е. искореним бандитизм в корне и тогда к нам незаявится ни один бандит. Для чего держать связь между ответчиками всего района под круговую поруку. Собрание прерывается, ответчики уходят и продолжается заседание с одними председельсоветами и предкомнезамами. 2. О практических мерах борьби с бандитизмом и обязанность в ней сельсоветов. (Докл. т. Астраханцев)

нашем районе. А потому Соввласть должна оградить селян и себя от бандитских разрушений, а потому и был создан институт ответчиков. На обязанности их лежит – организовать противодействующую силу и т.к. вы только лишь именно знаете о всех тех лицах, которые связаны с бандитизмом, а подчас знаете, что делается и в других ближайших селах и эту то борьбу с бандитизмом должны вы вести. Затем зачитаны были и разобраны приказ №1 Черк. Окр. Чрезтройки по б/б, приказ Черкасского Окрвоенсовещания №84 и приказ №1 Медведовского рай– военсовещания, в котором подробно были изложены обязанности по б/б ответчиков и степень ответственности.

После доклада многие ответчики считают необходимым добавить ответчиков, которым место здесь, но почему-то здесь нет.

На это т. Астраханцев предложил им открыть свои карты и тогда возможно более честны, которые докажут свою преданность Соввласти на деле будут сняты с ответчиков, а негодяи, способствующие бандитизму, будут затаскиваться в институт ответчиков.

Товарищ Астраханцев коснулся позиции России в отношении войны, т. е. что Россия войны не желает, но цель заграничной буржуазии не дать нам возможности укреплять Совапарат, бить разруху, а потому она и старается поднять восстание, бросить искру, которой зажечь костер бандитизма.

Затем т. Астраханцев говорит о военном строительстве Красной Армии и частности авиации.

После этого т. Астраханцев также обрисовывает значение продовольственного вопроса для Республики и желание как раз сорвать всю работу эту заграничной буржуазии, – чтобы задушить Совреспублики в процессе военного строительства и хозяйственного строительства значение бандитизма.

После этого переходится к обрисовке значения в местных условиях райвоенсовещания и в конце концов т. Астраханцев говорит о практических мероприятиях борьбы с бандитизмом и здесь обязанности сельсоветов и селькомнезамов в условиях военной обстановки и в заключение т. Астраханцев говорит специально по вопросу использования ответчиков во всем мире, в местных условиях обратив главное внимание на связь. Доклад т. Астраханцева принять к сведению и исполнению, причем ежедневно посылать с каждого сельсовета по одному ответчику на дежурство в Райвоенсовещание из числа специально выделенных по каждому населенному пункту в количестве 4 человек.

Так же точно исполнять приказ №1 Чрезтройки и №1 Райвоенсовещания, в особенности обратив свое внимание на своевременную посылку сводок по б/б и не ослаблять работу продовольственную вообще и по выявлении утайки земли в частности.

Подлинный за надлежащими подписями
Верно: Секретарь Райвоенсовещания подпись.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40 арк. 7-8

Почто-телеграмма
Киев Начгубмилиции.
Черкассы Начокручастка

Начокротдел ГПУ. Начокрмилиции Золотоношской, Александрийской, Шевченковской и Елисаветградской.

Оперразведсводка Черкасской окрмилиции к 9 часам 23 июня 1923 г.

Карта 10 верст в дюйме.

В Александровском районе спокойно. Бандитизм перекинулся в районы Златопольский, Осытнянский и Матусовский.

17.6. с. г. со стороны Елисаветградского округа через с. Каменоватка 8 верст западнее Златополя появилась банда невыясненной численностью и главаря (по видимому Грищенко). Из Златополя на Каменоватку выступил разведотряд милиции и охраны в 19 штыков, пройдя Каменоватку, отряд наткнулся на банду, шедшую строем.

Отряд рассыпался в цепь, начался бой, во время которого со стороны отряда убито 2 самоохоронника и ранен один, после чего отряд, отстреливаясь, стал отходить в Златополь. Банда же направилась в с. Пастырское 18 верст с/в Златополя. К вечеру в этот район прибыл отряд милиции и охраны Осытняжской (численность не указана). 19.06. банда направилась в сторону Ставидлы 24 версты западнее Златополя и узнав, что там находится конотряд Черкасской милиции, повернула в Каменевский Черный лес (на карте нет).

С соединённым отрядом Оситняжской и Златопольской милиции и охраны под командованием Начмилиции Оситняжской т. Кофанова было начато наступление. Во время перестрелки легко ранен один милиционер, банда лесом отошла по направлению Сосновки (ориентировка не указана). По дороге захватила фургон с лошадьми, нагружен фуражом и красноармейца Елисаветградской кавшколы. Красноармейца убила, после чего скрылась в неизвестном направлении.

Поиски банды производятся соединенными отрядами милиции Златопольского и Оситняжского района, конотрядом Черкасской окрмилиции и кавэскадроном 25.

По донесению Предрайисполкома Матусовского 22.06. около села Самгородок 24 версты севернее Злотополя появилась банда невыясненного главаря, численностью до 80 сабель (требует проверки).

По видимому, это банда, которая скрылась по направлению Сосновки и возвратилась обратно.

Начокр милиции подпись.

Начканц. подпись.

ДАЧО, ф. Р-№184, оп. 1, спр. 40 арк. 12

Протокол №2
заседания Медведовского районного военного совещания Черкасского округа
23 июня 1923 г.

Присутствовали: т. т. Пред райисполкома Астраханцев, секретарь райпарткома Лопатченко, Начмилиции Гончаренко, Райпродинспектор Дудаков и Предрайкомнезема Кравец.

Председатель – Астраханцев Секретарь – Записочный

Слушали:	Постановили:
1. Донесения Мельничанских предсельсовета и пред КНС от 22.6. с. г. на ответчика с. Мельников Иосифа Рака.	Гражданин села Мельников Иосиф Рак личным своим поведением: агитацией и проч. призывал граждан к восстанию против Соввласти и принимая во внимание его темное прошлое ПОСТАНОВИЛИ: 1. Гр-на Рака (ответчика с. Мельников) передать в распоряжение Окрчрезстройки, как элемента совершенно нежелательного иметь среди населения, могущего повлиять на психологию темных масс и этим самым создать крестьянское восстание.
2. Протоколом Медведовского рай КНС, предсельсовета с. Ивковец и райналогинспектора от 15.6. с. г. на ответчика с. Ивковец Лавриненко Кирила.	2. Принимая во внимание, что гр-н Лавриненко Кирилл (ответчик с. Ивковец) умышленно уклоняется от исполнения обязанностей ответчика, этим самим: 1) игнорируя распоряжения и приказы Соввласти, 2) подавая повод другим ответчикам не исполнять распоряжения, этим самым помогая бандитизму, 3) является руководителем кутка в смысле бандитского настроения и будучи крупным кулаком с. Ивковец и владельцем 2-х мельниц, влияет на массы бедноты и население своим личным поведением, выражавшимся в хитрых уловках скрывательства, постановили: гр-на с. Ивковец (ответчика) Лавриненко Кирилла передать в распоряжение Окрчрезстройки, как элемента нежелательного иметь среди населения, могущего своим поведением вызвать крестьянское восстание.
3. Донесение Новоселицкого сельсовета от 23.06. с. г. на ответчика с. Полудневки Смолинского Ивана Филипповича.	3. Ответчик с. Полудневки гр. Смолинский Иван, несмотря на то, что с. Полудневка всегда являлась исходным пунктом всех бандитских выступлений и зная, что в данный момент таковые у них есть, своевременно не донес, а донес только тогда, когда они уже скрылись и кроме того, врученный ему секретный оперативный пакет на имя сего Военсовещания уничтожил, в связи с тем, что его забрали по дороге не вооруженные неизвестные лица. Постановили: г-на ответчика с. Полудневки Смолинского

	Ивана, как элемента прямо способствовавшего бандитизму, передать в распоряжение Окрчрезтройки, обратив внимание последней на то обстоятельство, что означенный ответчик своим поведением оставлением в обществе крестьян может помогать бандитам.
4. Рапорт Лубенского Председьсовета от 21.06. с. г. на ответчика с. Лубенец Корниенко Дмитрия	4. Принимая во внимание происхождение ответчика Корниенко (б. доврянин) и его б. имущественное положение (б. землевладелец) до сих пор не может смириться с Соввластью, выражавшееся в том, что состоя ответчиком, не желает нести обязанностей и своим поведением не только подрывает Совапарат, а подготовляет почву к массовому крестьянскому недоверию к Соввласти и в момент теперешнего пребывания банд в Лубенцах, не считал нужным поставить в известность представителей власти в селе, а потому постановили: Передать ответчика с. Лубенец Корниенко Дмитрия Окрчрезтройке, обратив внимание последней, что нахождение его среди населения может вызвать недоброжелательное отношение к Соввласти и вызвать крестьянские волнения.
5. Рапорт председателя Медведовского сельсовета и КНС от 23.06 на ответчика м. Медведовка Яблуновского Логвина.	5. Ответчик Яблуновский Логвин по своему социальному происхождению (дяк) был и есть враг Соввласти и, несмотря на то, что состоит в институте ответчиков и будучи человеком вполне развитым, не только сам не исполняет обязанности, но и подает повод другим проделывать тоже самое. Задерживая доставку секретных сводок, способствует не только развитию бандитизма, но и этим косвенно помогает им. Постановили: передать ответчика м. Медведовки Яблуновского Логвина как способствовавшего бандитизму в распоряжение Окрчрезтройки.
6. Рапорт Председьсовета с. Мельников от 22.06 ответчика Цикало Виктора.	6. Принимая во внимание то, что ответчик с. Мельников Цикало Виктор не только не исполняет распоряжений Соввласти, но и недоброжелательно относится к своим ответницким обязанностям, что имело место с опозданием секретной сводки о появлении банды, чем прямо было способствовано последним в налете на Грушевку, постановили: передать

	ответчика с. Мельников Цикало Виктора в распоряжение Окрчрезторйки на предмет наложения взыскания.
7. Рапорт Председьсовета с. Мельников от 22.06. на ответчика Проценко Тихона.	7. Рапорт Председьсовета с. Мельников на ответчика Проценко Тихона членами Военсовещания проверен и с доводами, проводимыми Председьсовета согласиться и ответчика Проценко Тихона передать для наложения взыскания Окрчрезтройки.
8. Рапорт Председьсовета с. Мельников от 22.06. на ответчика Шведа Никиту.	8. Рапорт Председьсовета с. Мельников на ответчика Шведа Никиту членами Военсовещания проверен и с доводами, проводимыми Председьсовета согласиться и ответчика Шведа Никиту передать для наложения взыскания Окрчрезтройки.
9. Рапорт Председьсовета с. Мельников от 22.06. на ответчика Шевченко Никифора.	9. Рапорт Председьсовета с. Мельников на ответчика Шевченко Никифора членами Военсовещания проверен и с доводами, проводимыми Председьсовета согласиться и ответчика Шевченко Никифора передать для наложения взыскания Окрчрезтройки.
10. Донесение Новоселицкого с/с на ответчика с. Полудневки Чуб Авксентия.	10. Гр-на ответчика с. Полудневки Чуб Авксентия из под ареста освободить, поручить председателю Новоселицкого селькомнезама т. Колеснику произвести дополнительное дознание, которое представить на следующее заседание Райвоенсовещания.

Предрайвоенсовещания подпись /Астраханцев/
Секретарь подпись /Записочный/.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40 арк. 22-24.

Выписка из протокола №2 заседания Черк. Окр. чрез, тройки от 22.06.1923 года.

Слушали:	Постановили:
О прохождении банды через село Любомирку и несообщение ответчиков властям и на снятие четырёх пролетов телефонных проводов в районе Любомирка и хутора Бурякова.	Наложить на ответчиков с. Любомирки штраф 5000 (Пять тисяч) рублей.

Предокрчрезтройки (подпись)
Члены (подписи)
Верно: Секретарь чрезтройки подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10 Арк. 17

Совсекретно

Почто-телеграмма
22.06.1923 г.
г. Черкассы
Черкасский округ

В дополнение к нашей сводке за 20.06 №3114 в результате боя с бандой Матусовской милиции убит бандит и один ранен. 19.06. банда в 16 сабель при 3-х тачанках, преследуемая отрядом Черкасской окр. милиции в районе Бандуровского леса (12 в. ю/з Каменки) вступила в бой с милицией, в результате какового ранен один милиционер и один красноармеец.

В дополнению к нашей сводке за 21.06 №3147 при запросе нами чрезтройки по б/б сведения о 90 бандитов, появившихся 21.06 в 12 часов в с. Осота, не подтвердились.

По сообщению окрчрезтройки по б/б 20.06 в 15 часов отрядом 25 дивизии и чрезтройки в лесу в 12 верстах от хут. Бураково (22 вер. с/в Александровки) была настигнута банда Грищенко в 27 сабель и завязалась перестрелка, продолжавшаяся 20 минут, в результате каковой у бандитов отбито: одна тачанка, одна лошадь, восемь винтовок, 10 пудов овса и грабленные вещи, а также обнаружен труп убитого красноармейца, забранного бандой в с. Бирках (сводка за 21.06).

После боя банда ушла вглубь леса в направлении с. Матвеевки (9 вер. с/в Каменки) на с. Ребедайловку (7 вер. зап. Грушевки) напала банда в 16 конных, ограбив сельсовет, направилась через с. Плярковку (5 вер. зап. Ребедайловки) в Каменный лес (2 вер. сев. Каменки). По донесению гражданина с. Боровицы, в ночь на 21.06. неизвестная банда в 18 человек, из коих 4 конных при 3-х тачанках появилась со стороны с. Мордвы (14 вер. с/з Чигирина) и направилась на с. Боровица (10 вер. сев. Мордвы), но встреченная колокольным набатом, повернула на с. Худолеевку (9 вер. с/з Боровицы). На поле между Боровицкой и Худолеевской бандой пущены две сигнальные ракеты.

По сообщению Дахновского райисполкома 21.06. в 105-106 кварталах Дахновского лесничества (16 вер. с/з Черкасс) появилась неизвестная банда в 8 человек пеших, меры ликвидации приняты Дахновской милицией.

По донесению Смелянского райинформатора 20.06. на хут. Алексеевка (20 вер. сев. Каменки) появилась уголовная банда в 5 человек, вооруженных винтовками, ограбив некоторых граждан, направилась в Сунковское лесничество (3 вер. зап. Алексеевки). Меры ликвидации приняты Сункивской милицией.

№23160 22 июня 1923 г.
Врид. Нач. Окр. Отд. ГПУ
Нач. С04 /Ленский/
Врид. Уполномоченного КРО.

ДАЧО, ф. Р-№184, спр. 20
арк. 11

Командиру Батальйона 75 стр. Полка
тов. Линде

Вы назначаетесь членом Чрезвычайной тройки по б/б Черкасского Округа. С получением сего Вам надлежит срочно выехать в м. Александровна, где в данное время находится тройка под председательством Начальника Черкасского Окр. Отд. ГПУ тов. Бергавинова.

Об получении донесите.

Временно Командующий Дивизией подпись.

Военный Комиссар подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 7 арк. 19.

Предокрчрезтройки

Каменский районный Александровна

Исполнительный комитет Июня 1923 г.

Каменское Райвоенсовещание считает необходимым увеличить число ответчиков по селу Бандурово на 17 человек, список коих при сем прилагается. Кроме того, просьба разрешить увеличить число ответчиков по селу Грушевке на 50 человек, ввиду громадности этого села. Председельсовещания подпись.

Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп.1, спр. 7 арк. 74

№ п/п	Фамилия, имя, отчество	Возраст, лет	Количество душ семьи	Количество занимаемой земли	Количество крупного скота	Количество построек	Инвентарь
1	Кулинич Захарий Петрович	37	5	5,04	3	Хоз. постр.	Полный
2	Юрченко Владимир Никифорович	40	6	6,45	3	Хоз. постр.	Полный
3	Одуд Григорий Ефимович	40	7	6,53	2	Хоз. постр.	Полный
4	Ермоченко Григорий Прокопович	37	5	5,25	2	Хоз. постр.	Полный
5	Ткач Мина Григорьевич	45	3	4,13	1	Хоз. постр.	Полный
6	Подолян Павло Максимович	40	4	3,75	2	Хоз. постр.	Полный

7	Лисица Герасим Иванович	48	8	6,50	4	Хоз. постр.	Полный
8	Юрченко Василий Корнеевич	30	3	4	3	Хату. строит	1 борона
9	Кулинич Яков Сильвестрович	28	2	3,75	1	Хоз. постр.	Полный
10	Хлевный Трофим Федосеевич	40	8	6,25	3	Хоз. постр.	Полный
11	Червяк Федот Терентьевич	37	5	4,61	4	Хоз. постр.	Полный
12	Березенко Андрей Саввич	40	9	8,35	3	Хоз. постр.	Полный
13	Терещенко Кирилл Иванович	24	5	6,75	2	Хоз. постр.	Полный
14	Шышак Антон Маркович	42	10	8,39	4	Хоз. постр.	Полный
15	Лисица Николай Иванович	40	4	5	2	Хоз. постр.	Полный
16	Балюк Николай Кириллович	28	3	3,50	2	Хоз. постр.	Полный
17	Подолян Федор Максимович	28	3	3,50	3	Хоз. постр.	Полный

Предрайвоенсовещания подпись
Секретарь подпись

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 7 арк. 75.

УССР
Оситняжский Райисполком
Черкасского округа №1410

июня 1923 г. Черкасской Окртройке по б/б

Препровождая при сем отношение Телепинского сельсовета от 28 июня с. г. за №484 на предмет привлечения поименовных в отношении к высшему наказанию, как отказавшихся от подчинения местной власти, чем могут сделать подрыв всему населению. Каковые, как и остальные граждане, пользуются землей и привилегией села и должны как обход и проч. отбывать все общественные наряды наравне со всеми гражданами.

Предрайисполкома подпись.
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 7 арк. 138.

Акт
1923 года 24 июня

Мною, Начоперпункта Пашковским, в присутствии секретаря Александровского Райпарткома т. Попова и уполномоченного Предсельсовета с. Янивка т. Погребного А. на основании протокола постановления Окрчрезтройки за №2 от 22.06.23 г. о взыскании с ответчиков с. Любомирка

штрафа в размере 5000 (пять тысяч) рублей изъял у ответчиков с. Любомирка пару лошадей: жеребец 3-х лет, темно-серой масти, рост 1 ар. 14 вер., особых примет нет и конь бурый, рост 1 ар. 14 вер., 5 лет, грива направо. Таковые содержать в м. Александровке. Срок представления штрафа до 1 (первого) июля с. г., в случае невыполнения штрафа к вышеуказанному сроку, лошади будут проданы с публичных торгов на предмет внесения штрафа, в чем и составлен настоящий акт.

Начоперпункта
м. Каменка /Пашковский/ подпись
Секретарь Александровского
райпарткома /Попов/ подпись
Уполномоченный Председьсовета
с. Янивка /Погребной/ подпись

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 7, арк. 154.

Выписка из протокола №2

Заседания Чрезтройки в составе председателя т. Бергавинова и члена т. Сабесского и временного члена тов. Латия от 22.06.23 г.

Слушали:	Постановили:
Обвинение ответчика с. Сосновки Колесника Василия в неисполнении обязанностей ответчика при прохождении банд.	Ответчика Колесникова Василия расстрелять, но, принимая во внимание его заслугу, выразившуюся в точном и срочном донесении отряду Чрезтройке о месте нахождении банды, догнавшего отряд в пути – от наказания освободить.

Предчрезтройки /Бергавинов/
Члены: /Собесский/
/Лапий/

Верно: Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 7 арк. 143

Выписка из протокола №2
Заседания Черкасской окр. чрезтройки по б/б от 22.06.1923 г. м. Александровка

Слушали	Постановили:
О прохождении банды через с. Василевку и Красноселку Ситняжского района 19 июня, о чем ответчики не поставили в известность	Наложить штраф на ответчиков с. Василевки в десять тысяч рублей, на Красноселку I и II части – двадцать тысяч рублей.

Пред. Окр. чрезтройки /Бергавинов/
Члені: Скобесский, Линде
Секретарь чрезтройки (подпись).

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10. Арк. 11.

Акт
28 июня 1923 г. с. Красноселка

Мною, Начопрепункта Каменки Ц.О.О.Г.П.У. Пашковским, в присутствии Председьсовета т. Васильченко Ф., Предкомнезама т. Сопильняка З., на основании протокольного постановления №2 от 22.06.1923 г. Окрчрезстройки, изъято в счет штрафа 20000 (двадцать тысяч) рублей с ответчиков с. Красноселка 4 (четире) лошади: один жеребец, темно серый, 7 лет, грива на обе стороны, второй конь темно-гнедой с проседью, 9 лет, грива на обе стороны, третий конь – 9 лет, карый, грива на обе стороны, во лбу проседь, четвертый конь – 10 лет, белый, грива налево, особых примет нет, – дав 3 (трех) дневный срок на предмет внесения штрафа, в случае не выполнения, – лошади будут проданы с публичных торгов, в чем и составлен настоящий акт.

Начоперпункта Каменки Ц. О. О. Г. П. У.
Председьсовета с. Красноселки – подпись
Предкомнезама – подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10
Арк. 8

Выписка из протокола №2
Заседания Медведовского районного военного совещания Черкасского округа
24 июня 1923 г.

Присутствовали: Предрайисполкома Астраханцев, секретарь Райпарткома Лопатченко, начмилици Гончаренко, Райпродинспектор Дудаков, Предрайкомнезама Кравец.

Председатель – Астарханцев
Секретарь – Записочный

Слушали	Постановили
1. Донесение Мельничанских Председьсовета и Пред. К.Н.С. от 22.06. с.г. на ответчика с. Мельников Иосифа Рака	1. Гр. села Мельников Иосиф Рак личным своим поведением: агитацией и проч. призывал граждан к восстанию против Соввласти, и принимая во внимание его темное прошлое, постановили: гражданина Рака (ответчика с. Мельников) передать в распоряжение Окрчрезстройки, как элемента, совершенно нежелательного иметь среди населения, могущего повлиять на психологию темных масс и этим самым создать крестьянское восстание.
2. Протокол Медведовского рай КНС, Председьсовета с. Ивковец и Райналогинспектора от 15.06. с. г. на ответчика с. Ивковец Лавриненко Кирила	2. Принимая во внимание то, что гражданин Лавриненко Кирил (ответчик с. Ивковец) умышленно уклоняется от исполнения обязанностей ответчика, этим самым:

	1) игнорируя распоряжения и приказы Соввласти, 2) подавая повод другим ответчикам не исполнять распоряжений, этим самым помогая бандитизму, 3) является руководителем кутка, в смысле бандитского настроения и, будучи крупным кулаком с. Ивковец и владельцем 2-х мельниц, влияет на массы бедноты и население своим личным поведением, выражавшимся в хитрых уловках укрывательства, постановили: гражданина с. Ивковец (ответчика) Лавриненко Кирилла передать в распоряжение Окречрезтройки, как элемента нежелательного иметь среди населения, могущего своим поведением вызвать крестьянское восстание.
3. Донесение Новоселицкого сельсовета от 23.06. с. г. на ответчика с. Полудневки Смолинского Ивана Филипповича	3. Ответчик с. Полудневки гр. Смолинский Иван, несмотря на то, что с. Полудневка всегда являлось исходным пунктом всех бандитских выступлений, и зная, что в данный момент таковые у них есть, своевременно не донес, а донес только тогда, когда они уже скрылись и кроме того, врученный ему секретный оперативный пакет на имя сего Военсовещания уничтожил, симулируя тем, что его забрали по дороге не вооруженные неизвестные лица, постановили: Гражданина ответчика с. Полудневки Смолинского Ивана Филипповича, как элемента прямо способствовавшего бандитизму, передать в распоряжение Окрчрезтройки, обратив внимание последней на то обстоятельство, что означенный ответчик своим поведением оставлением в обществе крестьян может помогать бандитам. 4. На ответчика с. Лубенец Корниенко Дмитрия 5. На ответчика м. Медведовки Яблуновского Логвина 6. На ответчика с. Мельники Цикало Виктора 7. На ответчика с. Мельники Проценко Тихона 8. На ответчика с. Мельники Шведа Никиту 9. На ответчика с. Мельники Шевченко Никифора 10. На ответчика с. Полудневки Чуб Авксентия

	11. На ответчика с. Полудневки Терещенко Ефима 12. На ответчика с. Полудневки Терещенко Андрея 13. На ответчика с. Медведовки Бугая Стефана.

Предраивоенсовещания подпись /Астраханцев/
Секретарь подпись /Записочный/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 21
Арк. 12

Выписка из протокола №3
Заседания Черкасской окр. чрезстройки по б/б
От 26.06.1923 г. м. Александровки.

Слушали:	Постановили:
Дело по обвинению ответчиков с. Бандурово Кулинича Филиппа Илларионовича и Коляды Давида Степановича в бездействии при налете банды на с. Бандурово и убийство последеней предкомнезама тов. Червяка.	За бездействие и систематическое манипулирование обязанностями ответчика Кулинича Ф.И. – расстрелять и конфисковать голову крупного рогатого скота. Ответчика Коляду Д.С. оштрафовать, конфисковать голову крупного рогатого скота. За непринятие мер ответчикам с. Бандурово при убийстве предкомнезама т. Червяка положить штраф на всех ответчиков Бандурово в десять тысяч рублей в пользу убитого предкомнезама т. Червяка.

Пред. окр. чрезстройки /Бергавинов/
Члены: Скобесский, Линде.
Секретарь чрезстройки (подпись).

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10.
Арк. 7.

Выписка из протокола №15
заседания Черкасской окрчрезстройки по б/б
от 29.06.1923 г.
м. Александровка

Слушали:	Постановили:
Материал по обвинению ответчиков с. Головковки за невыполнение обязанностей ответчиков, выразившееся в недонесении органам власти о прохождении банды через село.	Наложить на ответчиков с. Головковки за невыполнение своих обязанностей штраф в 25 тысяч рублей.

Пред. окр. чрезстройки /Бергавинков/
Члены: Скобесский, Линде
Секретарь чрезстройки /подпись/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10.
Арк. 21.

Выписка
Из протокола №5
заседания Черк. окр. чрезтройки по б/б
от 29.06.1923 г. м. Александровка

Слушали: 5. Материал по обвинению ответчиков с. Головкивки за невыполнение обязанностей ответчиков, выразившейся в недонесении органам власти и прохождении банды через село.

Постановили: Наложить на ответчиков с. Головкивка за неисполнение своих обязанностей штраф в 25000 (двадцать пять тысяч) рублей.

Предокрчрезтройки (подпись)
Члены (подписи)
Верно: Секретарь чрезтройки – подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10
Арк. 21

Протокол №2
заседания Боровицкого районного военного совещания Черкасского округа

30 июня 1923 г.

Присутствовали: Предрайсовещания т. Кучеренко, члены: Колисниченко и Кириянов и сотрудники ЧООГПУ т. Гончаренко Предрайсовещания Кучеренко Секретарь – Колисниченко.

Повестка дня:

Разбор заявления члена Боровицкого К.Н.С. т. Покрыщенко Григория.

Слушали:	Постановили:
Читанное заявление члена Боровицкого КНС т. Покрыщенко Григория о распускающей контрреволюционной агитации граж. с. Боровицы Солонько Наумом.	Ввиду того, что в с. Боровице замечается контрреволюционная агитация среди селянства кулацким элементом, опредводителем коей тов. Солонько и др. лица точно не выявлено, за коим идет преследование, ходатайствовать перед Окртройкой по б/б о предании т. Солонько суду как пособника в развитии бандитизма и подрывающего авторитет Соввалсти на местах, который раньше состоял в ответчиках, по сокращению таковых Окрваенсовещанием исключен. Если же к таковым меры приняты не будут, то вести борьбу с бандитизмом придётся трудно, т.к. активных выступлений нет, а агитация усиливается – подпольно.

Предрайсовещания подпись /Кучеренко/
Члены: подпись /Колесниченко/
подпись /Криянов/
Сотрудники ЧООГПУ подпись /Гончаренко/.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40
арк. 42.

Копия

У.С.С.Р.
Черкасский уездный продовольственный комитет
Июля 2 дня 1923 годат.
№3048
г. Черкассы, Киевск. Губ.

С.Секретно
Губпродкомисару Киевского Губпродкома
Гольдину
Политсостояние по б.б/ Чигиринскому уезду

В первых днях июня в пределах Черкасского округа появилась банда в числе 50-60 человек, совершившая «рейд» по районам: Златопольскому, Медведовскому, части Чигиринского и Михайловского. Появление бандитов отмечено и в Боровицком районе – таким образом, из 14 районов округа 9 было поражено бандитизмом в той или иной мере. Имею основание думать, что совпадение бандитского «рейда» с нашей основной работой, это не случайность и «оселедцы» на головах бандитов точно также, так что банду рассматриваю как политическую (вопреки мнению некоторых отработников) с вытекающими из этого последствиями для налогработы. Действия банды, распилившейся после трепки, направлены были и в сторону уничтожения списков, что доказывают случаи в с. Цветна, Яныч, и др., где уничтожены были все контрольные материалы, а в некоторых и черновые списки. Банда, а затем банды, преследовали главным образом сельские власти и незаможников – конкретно это выражается в усиленных поисках бандами названных выше товарищей; в нескольких случаях убиты и ограблены (Цветная, Бандурово, Яныч и др.). Регистраторы даже получали в назидание, предупреждения от бандитов.

Такая обстановка подорвала нашу работу в конец и если бы не энергичные действия Чрезвычайки по б/б, мы своей основной работы не сделали – бы, в этом нет сомнения. В районе, пораженном бандитизмом, в составе тройки, я был и туда же был направлен Окрпродинспектор т. Воротняк. Попутно с работой по б/б направлялась и работа налоговая. Репрессии тройки и личное посещение нами самых опасных по бандитизму районов сразу оздоровили атмосферу, и работа проделана целиком. В настоящий момент списки закончены и приступлено к составлению порайонных сводок, причем сроки данные будут выдержаны без сомнения. Относительно хранения налог-списков даны указания сельским советам и Райисполкомам. Указания Окрпродкома исполняются сельвластями сознательно и точно, установлено личной проверкой.

В начале появления банда не успела влезть в райисполкомы, сейчас по моему мнению, ожидать нападения на РИК не следует, так как с одной стороны, в каждом районе имеется вооруженная группа местных работников, а с другой – банда распилилась на мелкие части от 4,5-12 бандитов и наконец, в третьих, бандитские посещения сел близь лежащих к районам центра вселила в отряды местных ребят дисциплину и осмотрительность.

Отношение населения к бандитам в массе отрицательное, плюс меры суровой репрессии на кулацкий элемент создали для бандитов условия тяжелые, доказательством чего является наприклад факт отнятия бандитами у пастухов продовольственных припасов. Для бандитов фуражировка на селах стала почти невозможной. Действия отрядов по б/б

терроризовали бандитов. Роста банд не наблюдалось. В настоящее время банды притаились, последние 5-6 дней активных выступлений нет. Меры все приняты к окончательной ликвидации, но тут будет уместным и напомнить о преждевременном распоряжении Компрода о прекращении подачи политсводок, в результате чего появление бандитов было для центра почти неожиданным, что чувствуется по довольно запоздалым практическим мероприятиям (наприклад присылка Губпланом Г.П.У. со средствами только в три недели после появления банд/центров, из этого следует, что бездеятельность банд необходимо рассматривать как временную и в оптимизм не ударятся, что мы и делаем, а также прошу Вас соответствующим образом ставить вопрос в Губэкономсовещании.

Окрпродкомиссар Собесский

Верно: Секретарь Г.П.К.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1.
Арк. 43.

Волисполком в районную Тройку
Просителя м-ка Шполы
Алексея Михайлова Чепура

Заявление

Товарищи! Назначен я в ответчики, за что, не знаю. Я, как вам известно, служил 4 года действительной военной службы, 3,5 года в действующей армии, уволен по демобилизации в 1918 г. 1920 год служил в сельсовете и в комиссии по выкачке разверстки. И 1921 год служил председателем райкома м-ка Шполы. И в то время нажил много врагов, так как надо было бороться со всеми кулаками и силой заставлять возить и резать дрова для снабжения паровозов, а потому по злобе мог кто-нибудь и выставить мою кандидатуру в ответчики. Против Соввласти не шел, наоборот, служил Советской власти и помогал, не жалея сил. Состояния бедного, поведения честного, имею от роду 36 лет, нигде и ни в чем не был замечен, под судом и следствием не был, а потому покорнейше прошу Вас товарищи снять с меня кандидатуру. Семья моя состоит из 5-ти человек, земли своей не имею.

Проситель Алексей Чепурь.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24
Арк. 137.

Председателю Шполянской Райтройки по б/б
Гр. с. Марьяновки
Трофима Прохорова Ткаченко

Заявление

Я назначен ответчиком села по неизвестной мне причине. Перед кем и чем я провинился, не из-за того только, что не являюсь на сход и не участвую в разрешении сельских вопросов, так как другие бедняки, так и я. Каким я могу быть ответчиком села, когда я голяк, кроме кучи детей ничего не имею. Собственной земли имею всего-навсего 1800 саж, и то дополучено с числа б. экономической земли по норме. Имею еще хату и повиточку, скота ни одного хвоста не имею. Я являюсь самым большим бедняком и всегда только и знаю отрабатывать

за обработку земли, кое-как только перебиваюсь насущным хлебом, а семья моя ходит почти нагая, не имею средств хоть как-нибудь ее одеть. Почему именно я назначен в ответчики вторично, не из-за того лишь, что когда мой сын 15-ти лет занимался, как малолетний, разбалованный другими мелкими крадижками, но отнюдь не я. В настоящее время, когда сын подрос, понял эту грязную историю и раскаялся, но во всяком случае, я не отвечаю за сына, и как бедняк должен быть освобожден от ответчиков, ибо я никакого имущества не имею и никогда против власти дела не имел. А что я не являлся до управы, то это да, но это не доказывает, чтобы меня окончательно убить, ибо я только и думаю, как добыть харчи или другое насущное удовольствие семьи, состоящей из 8 душ, абсолютно не имея времени размышлять о политике или о чем ни-будь другом, с бандой связи никогда не имел.

Назначение меня в ответчики нахожу неправильным и прошу вашего распоряжения об исключении меня из числа ответчиков, так как я ни по имущественному положению, ни по политическим соображениям в ответчиках не должен быть.

Проситель Т. Ткаченко.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24
Арк. 171.

Список
ответчиков в дер. Холковке Шполянской волости

1. Иван Парфир. Семко – кулак, контрреволюционер
2. Антон Яковл. Марьятенко – кулак, бандитский соглашатель
3. Павел Андреев Хотенко – злостный кулак
4. Андрей Ворона – кулак, контрреволюционер
5. Антон Платон Полищук – кулак, агитирует против власти
6. Николай Ив. Ленский – кулак, контрреволюционер
7. Арсений Троф. Полищук – кулак, контрреволюционер.
8. Онуфрий Григ. Пастушок
9. Михаил Яковл. Марьяш
10. Аксентий Кыливченко

21/7/23. Председательсовета подпись
№256 Предкомнезама подпись
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24
Арк. 139.

Протокол
1923 г. июля 13-го дня.

Я, начальник Шполянского района Шевченковского округа Киевской Губгормилиции Корогодский составил настоящий протокол о нижеследующем: сего числа в 17 часов я, совместно с мл. милиционером ввер. мне района т. Золотоверхим и адъютантом нач. Шполянской самообороны т. Синявским, согласно отношения Нач. Окрмилиции от 28/VI. с. г. №178 с обоснованном на отнош. Ш.О.О.Г.У. от 12.VI с. г. №678, въехал в село Водяно ввер. мне района для исполнения по существу переписки, верхом на лошадях, при чем, проездом через село Крымки

того же района, как в 18 час. на Водяно и в 23 час обратно с села Водяно на Шполу, и несмотря на данные нами на обратном пути 4 выстрела, 2 выстрела с одной стороны села при въезде, и 2 выстрела с другой при выезде, по селу прошли крупным шагом, никого не обхода и ни дежуривших ответчиков не было, что доказывает то, что нас не остановили, а посему постановил:

Заключить о сем настоящий протокол, который направить райтройке по б/б на распоряжение, а копию начокрмилиции.

Начраймилиции
Шполянской (подпись)
Понятые:
1. Мл. мил. подпись
2. Адъютант подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24
Арк. 105.

Розписка

1923 года июля, 23 дня, мнокгпом. Губпрокурора принято от Секретаря Черкасского Окружного военсовещания дела в количестве 25-ти, находящихся в полном порядке, т. е. пронумерованы, подшиты и на каждом из них выписка с постановлением Тройки:

Дело №1 – по обвинению ответчиков с. Яныч, Бойко М.Т. и Василига Р.А. по бездействии, не сообщение о банде властям и держащих связь с бандой, на 4 листах.

Дело №2 по обвинению ответчиков с. Цветная, преступно бездействующих и способствующих развитию бандитизма, на 1 листе.

Дело №3 – О прохождении банды через с. Виш. Верещаки, Васильевку и Красноселку, на 3-х листах.

Дело №4 – По обвинению ответч. с. Любомирки за несообщение властям о прохождении банды через село Любомирку и за снятие 4-х пролеток телеграфных проводов в районе Любомирки и х. Бураковка, на 1 листе.

Дело №5 – По обвинению ответч. с. Старой Осоты за несообщение отрядам и органам власти при налете банд на Старую Осоту после разгрома Грушевского завода, где в Осоте банда забрала 2-х политработников, на 5-ти листах.

Дело №6 – С протоколом Чигиринского Райвоенсовещания №2 п. 20 о наложении штрафа на ответчиков г. Чигирина 1-го района за несообщение о прохождении ночью конной группы 6-7 человек через 1-ю г. Чигирина, на 1 листе.

Дело №7 – По обвинению ответч. с. Мельники Проценко Тихона Антоновича, манкирование обязанностями, на 2-х листах.

Дело №8 – По обвинению ответч. с. Ивковец – Лавриненко Кирилла в уклонении от населения обязанностей ответчика, на 3-х листах.

Дело №9 – По обвинению ответч. с. Лубенец – Корниенко Дмитрия, не желающего нести обязанности ответчика и тем самым помогая развитию бандитизма, на 3-х листах.

Дело №10 – По обвинению ответч. с. Полудневки – Смолинского Ивана Филипповича в сказании помощи бандитам, на 2-х листах.

Дело №11 – По обвинению ответч. с. Медведовки – Бугая Степана, уклонившегося от несения обязанностей ответчика, на 3-х листах.

Дело №12 – По обвинению ответч. с. Медведовки – Яблоновского Логвина в злостном неисполнении обязанностей ответчика, на 3-х листах.

Дело №13 – По обвинению ответч. с. Полудновки – Терещенко Андрея в неисполнении возложенных на него, как на ответчика, обязанностей, на 2-х листах.

Дело №14 – По обвинению ответч. с. Вербовки – Сапенко Никифора Леонтьевича и Соломенного Савву Ивановича в несообщении отрядам Чрезстройки и органам власти о пребывании бандитов в с. Вербовка 22.6. с.г., зампредсельсовета того же села Притулу Максима в нераспорядительности и г-на того же села Приймака Демьяна в несообщении властям о появлении банды, на 16 листах.

Дело №15 – По обвинению ответч. лесника ур. «Три Крынички» Куценко Емельяна Леонтьевича и его сыновей Степана и Акима в связи с бандитами, на 10 листах.

Дело №16 – По обвинению ответч. с. Бандурово – Кулинича Филиппа Илларионовича, Коляду Давида Степановича в бездействии при налете банды на с. Бандурово и убийство последней Предкомнезама с. Бандурово т. Червяка, на 10 листах.

Дело №17 – По обвинению ответч. с. Мельники – Рака Иосифа Варфоломеевича в агитации против Советской власти, на 2-х листах.

Дело №18 – По обвинению ответч. с. Мельники – Цикало Виктора Афанасьевича в халатном отношении к исполнению своих обязанностей ответчика, на 3-х листах.

Дело №19 – С ходатайством о снятии штрафа в одну голову крупного скота с ответчика Стар. Осота Гречкосия, как имеющего сына в Красной Армии, на 1 листе.

Дело №20 – С материалом по обвин. ответчиков с. Головковки за невыполнение обязанностей ответчиков, выразившейся в недонесении властям о прохождении банды через село, на 2-х листах.

Дело №21 – Заявление гр-ки с. Медведовки Яблоновской Марии о возвращении конфискованной у нее коровы, на 2-х листах.

Дело №22 – По обвинению ответч. м. Александровки – Тыщенко Григория в утере секретного пакета, на 4-х листах.

Дело №23 – По обвинению ответч. с. Листопадово – Калашника Федора, отказавшегося от исполнения своих обязанностей как ответчика, на 1 листе.

Дело №24 – По обвинению ответч. С. Каменовитки – в бездействии во время прохождения банды через село, на 2-х листах.

Дело №25 – С протоколом №4 Чигиринского Райвоенсовещания от 05.07.1923 г., на 1-м листе.

Все вышеуказанные дела принял
Секретарь Окрвоенсовещания
т. Калениченко

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1.
Арк. 55.

К. П. Б. у.

Чигиринский Парткомитет
Июля 16 дня 1923 г.
г. Чигирин

Выписка

Из протокола заседанию бюро Чигиринского Райпарткома от 4.07. с. г. за №10.

Слушали:	Постановили:
Текущие дела. Заявление т. Неруша о желании идти в отряд по б/б при Чрезвычайной тройке» на время ликвидации бандитизма, дабы тем искупить свою вину, внесенную в партбилет, в виде строгого выговора.	Просьбу т. Неруша удовлетворить, послав его в отряд по б/б на время ликвидации бандитизма и предложить завкомхозу выдать аванс в счет жалования за июль месяц в размере месячного оклада.

Верно:
Секретарь райпарткома подпись.

ДАЧО, ф. Р-№184, опр. 20, арк. 74 + зв.

Протокол №5
Заседания Чигиринского райвоенсовещания, Состоявшегося 17 июля 1923 г.

Присутствовали: Алексеев, Крутоус и Киреев.
Под председательством Алексеева
Повестка дня:
1. Информационный доклад о бандитизме в Чигиринском районе.
2. О снятии института ответчиков в г. Чигирине.
3. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
1. Уполномоченный ЧООГПУ Крутоус доложил, что банд в нашем районе не появляется, находясь до настоящего времени в Александровском, Каменском и Знаменском районах, 17 сего июля банда в количестве 6 конных была замечена в районе Цветной – Еврейская конная и что периодически появляются бандиты 5-6 конных, иногда пеших в районе х.х. Бураково, Вдовичен и Цветной.	1. Принять к сведению.
2. Предписание Черкасского Окрвоенсовещания от 9 июля сего года за №9695 об упразднении института ответчиков в поселениях городского типа, как-то Чигирин, Злотополь и Смела на основании постановления Киевского Губвоенсовещания от 12 июля с. г. протокол №6.	2. Институт ответчиков по Чигирину с сего числа считать упразднённым, о чем и донести Окрвоенсовещанию и Окрчрезвычтройке по б/б.

3. Текущие дела: Отношение Черкасского Окрвоенсовещания от 9 июля с. г. за №9692 с двумя заявлениями и свидетельствами врачей о болезни ответчиков Сычевих и об отпуске на лечение в Киев.	3. Ввиду общего упразднения института ответчиков по Чигирину, препятствий к выезду не встречается.

Подлинный за надлежащими подписями
С подлинным верно Председатель
Черкасской окртройки по б/б.
Июля 20 дня 1923 №3589.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 21.
Арк. 20

Штамп **Удостоверение**
Июля 23 1923 г.

Предъявитель сего Ревякин Алексей №8844 есть действительно милиционер Резерва Шевченковской Окрмилиции, будучи 6-го июля с. г. в облаве на бандитов м. Городище и при поимке одного бандита, который хотел выстрелить в одного из милиционеров, т. Ревякин не допустил этого, застрелив такового, что согласно постановления Шевченковского ОВС от 6 июля 1923 г. за №38 причитается получить в виде награды из склада ОВС 25 пуд ржи.

Председатель Окртройки по б/б подпись
Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 28.
Арк. 17.

Выписка из протокола №3 Заседания Черкасской окр. чрезтройки по б/б от 26.07.1923 г. м. Александривка

Слушали:	Постановили:
Дело по обвинению ответчиков села Бандурово Кулинича Филлипа Илларионовича и Коляды Давида Степановича в бездействии при налете банды на с. Бандурово и убийство последнего предкомнезама т. Червяка.	За бездействие и систематические манкирование обязанностями ответчика Кулинича Филлипа Илларионовича расстрелять и конфисковать голову крупного скота. За неприятие мер ответчиками с. Бандурово при убийстве предкомнезама т. Червяка наложить штраф на всех ответчиков Бандурово в десять тысяч рублей в пользу семьи убитого предкомнезама тов. Червяка.

Иредокрчрезтроики» подпись
Члены: Скабесский, Линде
Верно: Секретарь чрезтройки подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10
Арк. 7

До Васильківського селькомнезаму гр.
с. Василькова Шполянського району
Клименка Тимофія Марковича

Заява

22-го липня ц. р. на загальнім зібранні-сході гр. с. Василькова був оголошений список ответчиків по с. Василькову, в якому як ответчик по с. Василькову значусь і я.

Призначення мене ответчиком, я рахую цілком не підхідним по таких мотивах:

1) Я власного господарства не маю, живу при сім'ї батька, який теж має не дуже велике господарство – 5 десятин землі при 5-ти їдцях.

2) По своїх переконаннях, як відомо селькомнезаму, я цілком співчуваю Радвладі, ніколи ніяких ворожих випадків по відношенню до Радвлади, як в селі, так і в Червоному війську, в якому я прослужив 2 роки (як родившийся в 1900 р.) по мобілізації Звенигородського Повіту від 14-го серпня 1920 р. по 20-те липня 1922 р., не вів.

Тому прошу Васильківський К.Н.С. вдатись з відповідним клопотанням перед належними установами про звільнення мене з інституту, ответчиків с. Василькова.

27 липня 1923 р. З проханням Т. Клименко.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24
Арк. 107.

Отчет №2

В израсходовании суммы чрезтройки председателем (Бергавінов – ред.) при поездке по округам и соседним Елисаветградским и Александрийским округом по ликвидации бандитизма с 30 июля по 12 августа 1923 года.

На сумму 113161 руб.

15 августа 1923 г.

Месяц	Число	Наименование расхода	Сумма, руб.
Июль	30	В Смеле довольствие	200-00
Июль	31	Билеты до ст. Знаменка со ст. Фундуклеевка на 3 чел.	530-00
Июль	31	Суточное довольсвие 3 чел на ст. Знаменка	350-00
Август	1	Уплачено за собаку ищейку уполном. ГПУ УССР тов. Цейтлину	1000-00
Август	1	Уплачено за 3 билета со ст. Знаменка до ст. Елисаветград	530-00
Август	2	Довольствие в Елисаветграде 3 чел.	500-00
Август	3	Уплачено за билеты для 3 чел. до ст. Користовка, Александр, округа	875-00
Август	3	Довольствие 3 чел. в Александр, округе	300-00
Август	4	Уплачено за три билета со ст. Користовка до ст. Фундуклеевка	875-00
Август	8	Художнику за 4 портрета	1500-00

Август	9	Уплачено в Каменке механику Лузань за ремонт мотоцикла	500-00
Август	11	Уплачено за довольствие 1 чел. с 4 по 11 августа	600-00
		Итого	7760-00
		На остальную сумму 3601 руб. оправдательных документов не имею и не помню куда и где израсходовал, по всей вероятности, за время операции 2,5 месяца мелкие расходы и др., кои прошу утвердить.	3601-00
		Всего	11361-00

Одиннадцать тысяч триста шестьдесят один руб.

Предокрчрезстройки по б/б – подпись.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 10
Арк. 31 + зв.

Окрвоенсовещанию Шевченковского
Уполномоченных населения с. Степанцы
Заявление

Уничтоженное контрреволюцией местечко Степанцы, насчитывавшее в 1919 г. около 800 семейств было превращено в 1922 г. от разных бандитских шаек в сплошное кладбище. Зверски убито, расстреляно около 40% населения. Усилиями смельчаков, организовав Самооборону, принимаются меры к восстановлению означенного местечка. Беженская волна, ища приюта, опять возвращается на свои места.

Благодаря бдительности и самозащиты местечка постепенно возвращается и теперь, мало по – малу, уже насчитывается около 120 семейств, но находясь в стадии развития, население м. Степанцы к сожалению принимает обратную форму явления. Это объясняется следующим:

1. Даже та группа инициаторов, восстановившая местечко, назначается ответчиками.
2. Есть симптомы ликвидации своего хлама для выезда многих.

В описании провокаций и третирований, население теряет всякую почву.

Ввиду изложенного, просим Вас об отмене ответчиков евреев, дабы пострадавшее местечко могло быть восстановлено.

Уполномоченные подписи

1 августа 1923 г.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 26.
Арк. 125.

Выписка
Начокручастка
Копия: Предокрвоенсовещания
Начэкс Отряда и Пом. Окрвоенкома
И. Якубовича

Доклад

Приказом по Шевченковскому Окручастку от 12 апреля с. г. за №1/ок и постановлением Окрвоенсовещания от 5.04. Т.к. я назначен Нач. эксотряда для обследования селений и местных массивов на предмет б/б по прилагаемому при сем маршруту, а также для инструктирования и инспектирования института ответчиков и сельсоветов в работе б/б по тому же маршруту.

Отряд в 15 сабель при начальнике резерва милиции 12.04 был выделен и под моим командованием того же числа в 12 часов выступил по маршруту.

Выводы:

Институт ответчиков необходимо оставить и в дальнейшем, но таковой необходимо пересмотреть, проверить и где таковой не проинструктирован, проинструктировать. Институт ответчиков необходимо переизбрать. В некоторых селах, как в Хлыстуновке, Шполянского района назначались из-за личных счетов. Почти во всех селах есть ответчики, которые имеют 50-70 лет. В селе Комаровке в институте ответчиков состоит женщина-вдова, имеющая малых детей. Ввести институт ответчиков в Белозерском районе, в с. Бурты. Возложить на ответчиков ответственность за самогоноварение. Объехать с отрядом Виноградский и закончить объезд Лысянского и Шендеровского района, где уяснить ответчикам всю тяжесть возложенной на них ответственности. С уголовным одиночным бандитизмом повести решительную борьбу через органы Судугроза и ГПУ, усилив таковые вполне надежными и ответственными товарищами и выработав для них инструкции по борьбе с «лесовиками-уголовниками».

Отряд вполне выполнил изложенную на него задачу. Милиционеры себя держали по отношению к крестьянам корректно и доброжелательно. Отряд довольствовался за счет ответчиков.

Нач. эксотряда и Пом. Окрвоенкома (подпись)
И. Якубович.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 28.
Арк. 151, 152.

Список ответчиков м. Вязовка, отклоняющихся от своих обязанностей

1. Быбык Тимофей Гаврилович – неизвестно куда выехал из Вязовка на 3 недели.
2. Рымский Григорий Федорович – злостно отказывается от обязанностей.
3. Бондар Ефим Ониприев – злостно отказывается от обязанностей.
4. Степашко Григорий – злостно отказывается от обязанностей.
5. Асауленко Кузьма – злостно отказывается от обязанностей.
6. Буртовой Федор – злостно отказывается от обязанностей.
7. Кальян Дорофей Лазар (канд.) – злостно отказывается от обязанностей.

8. Руми Савва С. – не подчиняется никаким распоряжениям.

9. Кравец Иван – отказывается от дежурства.

10. Огинько Конон – выехал из Вязовка неизвестно куда и злостно отказывается.

11. Лебединец Алексей – не признающий соввласти, имеет револьвер.

Предкомнезам подпись

Секретарь подпись.

ДАЧО, ф. Р-185, оп. 1, спр. 24. Арк. 169.

В Смілянському технікумі

Смілянський технікум зробив чистку, аби викинути увесь куркулячий елемент, а також публіку з буржуазною ідеологією.

Але зразу виникає питання, чи правдиво зроблено чистку, коли в комісії приймає участь т. Олексіїв, особа, від якої можна сподіватись всього, коли знаєш про те, як він себе вів 31 липня б. р. в «Пролетарському садкові». Коли було зачеплено особисто самого т. Олексіїва, то він почав кричать: – геть з парку, а то я тебе випру! Коли ж на це всі підняли регіт, то він почав таке говорити, що більше пристало якомусь білогвардійському офіцерові, а не відповідальному робітникові Смілянського технікуму.

Вихователькі.

Газета «Шлях революції» Черкаського Окркомітету КП(б)У 10 серпня 1923 р. №144

Спав – плати штраф

Завадовской райтройке по б/б

Заявление

Я, старший ответчик с. Валявы Рынковой В. вместе с другими ответчиками Нечипоренком и Кулишем, настоящим заявляю, что в ночь на 15-е августа 1923 г. проверяя охрану села, нашел следующее:

Назначенные на дежурство по кутку Цымбала Ивана Прокофьевича и Шимку Ефима Григорьевича не оказалось на своих местах, а спали возле дома Цымбала Ивана Прокопьевича. На другом кутку назначенный Косенко Пантелеймон Семенович тоже оказался спящим.

А посему моему заявлению прошу Райтройку обложить таковых штрафом, дабы не повторилось на далее такое дежурство.

15.08.1923 г.

с. Валява

Ст. отв. (подпись) В. Рынковой.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1. Арк. 313

А ОПІР НЕ СТИХАВ

Копия

Почто-телеграмма

Киев Уполномоченному по б/б КГОГПУ, копии: Бобринская Нач. ОДТОГПУ, Корсунь, Белая Церковь, Елисаветград, Александрия – начальникам Отдельной ГПУ, Черкассы Окр. Военсовещанию, Нач. Окр.

Участка, Нач. Окр. Милиции, окрпарткому ЧОН, пристань Нач. Оп/п.

Трехдневная оперсводка по б/б КРО, Черкасского Окротделения ГПУ за время с 27 по 30 сентября 1923 г.

г. Черкассы (карта 10 вер. в дюйме).

Черкасский округ Банда Грищенко	27 сентября в 12 часу отрядом ЧООГПУ в 8 штыков под руководством Участкового Уполномоченного ЧООГПУ по Златопольскому району в с. Самгородке (20 верст ю/з ст. Бобринской) в хате Зинька Стригуна были захвачены три бандита банды Грищенко: 1. Зинько Стригун (пом. Атамана), 2) Тоже ближайший помощник Грищенко Довженко Григорий, 3) рядовой бандит с 3-хлетним стажем Павел Донец (Кличка) и после 3,5 часового боя были убиты Павел Донец, Довженко Григорий и тяжело ранен Зинько Стригун, который через три часа умер. В убитых бандитов изъято оружие: 3 винтовки рус ской системы, 3 револьвера системы «наган», 2 бомбы и 200 шт. патронов к русской винтовке.
Елисаветградский округ	С остальных районов округа к моменту составления сводки о движении бандитизма не поступало. По сообщению Елисаветградского Окротделения ГПУ 27/9 в 20 час. на дороге Михайловка-Треповка в 4 вер. от последней, 2-мя неизвестными бандитами, вооруженными винтовками, убиты ехавшие на подводе Райуполномоченный Ел-ского Окротделения ГПУ Фролов и милиционер Сухачев, отпустив подводчика с подводой, бандиты скрылись. ЕООГПУ приняты меры к задержанию бандитов.

Выводы: 2 бандита, убившие Фролова и Сухачева вероятно из банды Грищенко.

№4925 30/09-23 г.

Врид. Нач. Окр. Отд. ГПУ /Ленский/.

ПОЗБАВЛЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ

Список
лиц, не имеющих права избирать и быть избираемыми в Нечаевский Совет, согласно Конституции по выборам в советы Златопольского Черкасского округа Киевской губернии составлен 6 дня ноября месяца 1923 года

№ п/п	Фамилия, имя, и отчество	Возраст	Чем занимался до февральской революции	Чем занимается в настоящее время	Имущественное положение	Причина отстранения от выборов
1.	Чайковский Дмитрий Васильевич	58	священник	священник		Священник
2.	Закарьевич Петр Михайлович	27	помещик			
3.	Нестеренко Кирило	42	батрак	батрак	неимущий	Душевно больной
4.	Балагура Дорофей Ефремович	40	хлебопашец	хлебопашец	Нет	Душевно больной
5.	Герпщенко Кузьма Акимович		хлебопашец	хлебопашец	Нет	Душевно больной
6.	Нестеренко Афанасий Григорьевич		хлебопашец	хлебопашец	середняк	ответчик
7.	Кравченко Емельян Ксенофонович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
8.	Голик Иларион Илларионович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
9.	Каратюк Павел Аврамович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
10.	Лучко Гавриил Андреевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	Дезертир Красной армии
11.	Дзюба Александр Ефремович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик

12.	Мартынюк Олег Платонович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
13.	Нестеренко Прокоп Романович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
14.	Гончаренко Прокоп Максимович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
15.	Гончаренко Костянтин Иванович		Наемный труд	Наемный труд	кулак	Наемный труд
16.	Гончаренко Татьяна Андреевна		Наемный труд	Наемный труд	кулак	Наемный труд
17.	Колос Александр Андреевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
18.	Мартыненко Лука Никифорович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	Церковный староста
19.	Буцак Никифор Опанасович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	Служил при Деникине
20.	Литвин Михаил Спиридонович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
21.	Мартыненко Никита Никитович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	Кандидат в ответчики
22.	Колос Тимофей Матвеевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	Кандидат в ответчики
23.	Мороз Петр Федорович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
24.	Мороз Федор Андрианович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
25.	Колос Костянтин Касьянович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
26.	Коливай Иван Михайлович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
27.	Коливай Гордей Михайлович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
28.	Лучка Фома Прокопьевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик

29.	Литвин Никита Сергеевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
30.	Мороз Максим Матвеевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
31.	Мороз Федот Федорович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
32.	Мороз Василий Иванович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
33.	Хливной Фома Артемович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
34.	Пуцак Макра Елисеевич		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик
35.	Ткалич Иван Исидорович		хлебопашец	хлебопашец	кулак	ответчик

Председатель Сельской Избирательной Комиссии

Вирок один – розстріл або Колима

Про пророблену роботу Окрвійськнарадою на протязі року від 7-го до 8-го з'їзду Рад Черкащини

К моменту 7-го з'їзду, себ-то к 1-му листопаду 1922 року на території Черкаського Повіту ми не мали жодної банди, позаяк зусиллями Повітвійськнаради і ДПУ всі були ліквідовані. Незабаром після з'їзду до Черкаського повіту був приєднаний Чигиринський повіт, в наслідок з яким ми прийняли на його території дві невеликі банди, з остатків бувшої банди Завгороднього. Одна з цих банд кількістю 5-6 чоловік зараз же з території Округи перейшла в Єлисаветградський округ, а друга під орудою Приймака і Сарани кількістю 7 чоловік продовжувала свої операції в районі сіл Цвітна, Матвіївна і хуторів.

Окрвійськнарадою було рішуче поставлено питання про ліквідування банди і в грудні місяці була зорганізована Тройка (ударна), яка в результаті своєї роботи к кінцю місяця ліквідувала цілком банду в 7 чоловік, забравши разом з цим 80 чоловік зв'язку банди, 15 чоловік з яких, згідно приговору сесії Губревтрибуналу розстріляли, а решта приговорена на примусові роботи на ріжні терміни. Таким чином, Черкаська округа знов була очищена від бандитизму, але в сусідному Золотоніському повіті продовжувала гулять банда Нагірного кількістю 7-8 чоловік, яка часто турбувала своїми нальотами побережні села Округи. І от Окрвійськнарада по проханню Золотоніської повітнаради перекидає Тройку на територію Золотоніського повіту і к кінцю січня місяця 23 року банда Нагірного також цілком з зв'язками була ліквідована.

Незважаючи на повне ліквідування бандитизму, з ранньої весни в селах, котрі знаходяться на кордоні з Єлисаветградським і Александрійським повітами знову починаються нальоти банди Грищенка, яка всю зіму перебувала в Єлисаветградському повіті. Окрвійськнарадою вживаються рішучі заходи до ліквідування її, виділяються ударні групи і нарешті

15.06 создається Надзвичайна тройка, а також організовуються Райвійськнаради, які підлягають Надзвичайній Трійці в часи її існування.

Крім всих зазначених засобів по боротьбі з бандитизмом, Окрвійськнарадою весь час проводиться неуклінна лінія поведінки в відношенню інституту відповідальників, на яких за всяку індиферентність або недбаліть в боротьбі з бандитизмом не раз накладалися штрафи, після чого відповідальники дбаліш відносилися до справи.

Крім боротьби з бандитизмом, на окрузі, в зв'язку з розвитком уголовщини в м. Черкаси і в містечках окрвійськнарадою і в цьому відношенні була утворена спеціальна комісія по боротьбі з уголовщиною. На ряду з цим була також утворена окрема Тройка задля винятку у населення зброї, яка малась і мається з часів громадянської війни.

У висновку всієї тяжкої, на протязі року, роботи зараз ми знов маємо на окрузі повне затишшя і відсутність жадного озброєного бандіта, що підкреслено окрвійськнарадою і в результаті чого в 9 районах округи навіть скасовані інститути відповідальників.

7 листопада 1923 року.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1
Арк. 148

Копия Серия «К»
Всем секретарям Упаркомов,
Предисполкомов.
Копия Уездвоенкомам
Киевской губернии

Приближение весны ставит Украину перед возможностью новой попытки заграничной белогвардейщины пользовать ее тяжелое положение и бросить на ея терррриторию организованные банды Петлюровцев, Врангельцев и им подобных. Поэтому происходящая в настоящее время подготовка к призыву военнообязанных приобретает исключительное значение. Для этого крайне сложного и ответственного дела необходима тщательная подготовка, так как только от нея зависит успех проведения предполагаемого призыва и создания определенного настроения в среде призванных.

Ввиду изложенного, во исполнения циркулярного распоряжения Наркомвнудел за №68/с приказываю:

1) Безотлагательно и немедленно, с получением сего, приступить к разработке соображений по окончательной и тщательной подготовке к призыву.
2) Работа по подготовке к призыву должна носить самый ударный характер и должна быть проведена преимущественно перед другими компаниями.

Председатель совещания Гавеман
Секретарь Вавилов.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1
Арк. 173-174

ІЗ «ОПІУМОМ» НІЧОГО ПАНЬКАТИСЯ

Церковные дела

В данное время на территории Черкасского округа продолжают проводить свою работу три церковно-религиозных течения.

Первое из таковых, как более организованное и значительное, как по количественному составу и максимум организационной работы, над другими церковно-религиозными группировками является обновленческое движение Ж.Ц. Обновленческое движение Ж.Ц. начало проводить свою работу на Черкашине еще в начале 1922 г. В феврале и марте 1922 г. были первые попытки живоцерковников создать съезд духовенства и представителей от мирян, но успехами не увенчалось, и только лишь в июле сего года, после окружного съезда, представителями религиозного культа, представителями от верующих мирян было положено начало организационной работы данного религиозного течения.

По последним данным, религиозное течение Ж.Ц. охватывает около 50% всего христианско-религиозного течения.

По общему построению и инициативы проделанной работы, религиозное течение принадлежит представителям религиозного культа белого духовенства и объясняется вполне естественным нормальным шагом в церковной жизни, соответствуя современным политическим изменениям в гражданском мире, виду чего церковь не могла оставаться на той-же религиозной платформе, на каковой она еще держалась со времен царизма.

Второе место после ЖЦ занимает украинская Автокефальная (Липковская) церковная группировка. Украинская Автокефальная церковь начала проводить свою работу в жизнь еще в 1920 году. Особенности и характерные стороны таковой являются – умение проводить организованную работу, не считаясь даже с незначительным количеством, не превышающим 35% православных Черкащины группировок. Другой характерной особенностью автокефалистов является то, что вожаками этого движения является не духовенство, как у Живоцерковников, а сами миряне, каковые в лице церковных рад, тянут за собой не только полусознательную массу, но и духовенство. Красною нитью всего автокефализма проходят национальные Украинско-шовинистические настроения его вожаков, видящих в религиозном движении средства для осуществления своих национальных идей, к каковым масса вполне пассивна.

Надо констатировать, что в связи с распространением идей ЖЦ в текущем году рост Автокефальной церкви по сравнению с 1922 г. приостановился.

На третьем плане церковно – религиозных группировок стоит вымирающая Тихонщина, т. е. часть той церкви, которая, не желая никаких изменений, остается в том же положении, в котором была еще при самодержавии. Данная церковная группировка работает в настоящее время почти конспиративно, маскируя свою работу под флагом живоцерковников.

Оплотом Тихоновщины являются еще оставшиеся на территории Черкасского округа монастыри.

Кроме того, на Черкащине имеются три разнородных секстанских течения. Первое, самое значительное по количественному составу,

свыше полутора тысячи приверженцев – секты евангелистов-христиан, вторая – духовно-нравственных христиан «К. Малеванцев и Л. Толстовцев» (150 чел.) и третья – адвентистов «Седьмого дня», совершенно не прививающаяся на Черкащине.

Большинство членов всех трех сектантских течений являются приверженцами их не вследствие своих религиозных убеждений, а по причинам чисто шкурническим: как-то, освобождение от военной службы, от уплаты госналагов, и т.п. Доказательством чего может служить крупное дело по обвинению Черкасского Совета Общины Евангелистов христиан во главе с уполномоченным Тютюновым в пособничестве освобождения членов вышеназванной секты, совершенно несоответствующих по своим религиозным убеждениям идейным евангелистам, от военной службы, раскрыты ЧООГПУ, в общем количестве обвиняемых 17 человек.

Раскрытие ЧООГПУ настоящей преступной деятельности вожаков евангельских христиан по всякого рода «освобождениям» привело к распаду организационной работы последних и уменьшило количественный состав приверженцев евангелистов-христиан.

Секта адвентистов «Седьмого дня» почти не проявляет никаких признаков жизни, на Черкащине имеется один миссионер и 3-4 приверженца, каковые не в состоянии содержать молитвенные дома, а также дать средств к существованию своему миссионеру, обрекая последнего на голодное существование.

Малеванцы фактически представляют из себя анархическую группировку, но силы и влияние их на массы ослаблено происходящими среди них разногласиями и раздорами.

Нашумевшие в течении 1922 года всякие «обновления» икон и т.п. вещей, в 1923 году почти прекратились вследствие строгой проверки органами власти фактов каждого «обновления», которые по вышеуказанном причинам перестали быть выгодными для лиц заинтересованных.

9.11.1923 г.

Нач. Окротделения (Підпис).

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1. Арк. 115.

Копия Сов.
Секретно
В. СРОЧНО

16.11.1923 р.

Єлисаведград Окротделению ГПУ

Копия Окрсовещанию
Копия Губвоенсовещанию,
Копия Киевскому Губотделу ГПУ

Выяснено проверено, что остатки банд Завгороднего 4-5 человек с осени 1922 г. (время ликвидации банды Завгороднего) и до весны сего года скрывались в селах Елисаветского округа: Михайловка, Федваре, Кучеровка (Кучерівка – ред.) и других и только весной выползли из своих убежищ, сконцентрировали возле себя бандитов одиночек, уголовников и пополнив численный состав банды допризывниками с. Михайловки, все лето курсировали по Елисаветградскому и Черкас-

скому округам бандой в 30 человек под командой атамана Грищенко. Хорошо налаженным нашим аппаратом в августе захвачены 6 бандитов и ликвидирована многочисленная связь банды в с. Каменоватке, в сентябре убиты в с. Самгородке три бандита из банды Грыщенко: Стригун, Долженко и «Донец» и в ноябре в первых числах в с. Цветно убиты два бандита из той же банды Мусенко Нехтод и Засядько Денис.

Как в с. Самгородке, так в с. Цветной множество лиц, укрывавших бандитов нами арестованы и таким образом «штаб-квартиры» бандитов в Черкасском Округе уже нет. Оставшаяся кучка бандитов во главе с Грищенко в последнее время на территории Черкасского округа бывает очень редко, находясь почти всегда в Черном и Нерубаевском лесах, имея связи в Михайловке, Федваре и других прилегающих к лесам селах. Можно с уверенностью предположить, что остатки банды Грищенко по примеру прошлой зимы, Также будут этой зимой скрываться в селах Елисаветградского округа, хотя в данное время банда на территории Черкасского Округа появляется и редко, но все же для предотвращения этих появлений и вытекающих отсюда терроров и грабежей банды, на границе с Елисаветградским округом мы вынуждены держать ударгруппу в 15 штыков для содержания которой требуется большая затрата средств.

На основании изложенного, просьба принять все меры ликвидации этих незначительных остатков банды, дабы они, перезимовав, не приняли снова угрожающих размеров, как это нам показал пример этого лета.

Предокрсовещания (Гавеман)
Нач. Окр. Отд. ГПУ (Ленский)
Секретарь Окрвоенсовещания (Калениченко) подпись
Основание: Р-184, оп. 1, д. 1, л. 120.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1. арк. 120а.

Таємно
Нач. Окрвідділу Д.П.У.
Т. Ленському

Прикладаючи при цьому зразок листа Голови Губвиконкому і Губвійськнаради тов. Гринько за ч. 16 про ліквідацію «Ответчиків», пропонується Вам представити до Окрвійськнаради доклад про порядок ліквідації «Ответчиків».

Підстава: Резолюція Голови Окрвійськнаради тов. Гавемана
Член Президії та Секретар
Окрвійськнаради (Калениченко)
Завканц (Давидовський) Зовсім Таємно

Голові Окрвійськнаради Черкащини.

Приймаючи на увагу те, що політичний бандітізм на Київщині ліквідований, а також на підставі постанови ВУЦВК від 5.09. про порядок установлення військового стану Губвиконком пропонує Вам не протязі місяця ліквідувати інститут «Ответчиків».

Ліквідація мусить провадитись тим же шляхом, як і до сього часу, тобто шляхом ліквідації його в окремих селах і районах з уважним

роз'ясненням на сходах, що цей інститут ліквідується лише в зв'язку з повною відсутністю політичного бандітізму і що в разі відродження бандітізму знов будуть встановлені «ответчики».

В районах: Златопільському, Матусівському, Осітняжському, Олександрівському, Михайлівському і селах Бандурово і Грушівка, Кам'янського району, селах Жаботин і Лазорівка Михайлівського району «ответчиків» ліквідувать в останню чергу.

Губвиконком пропонує Вам уважно простежить з політичної точки процес ліквідації «ответчиків» і відношення до цього ріжних груп населення й надіслать в цій справі докладний звіт не пізніш як через два тижні після закінчення ліквідації.

Голова Губвиконкому і Губвійськнаради Київщини (Грінько)
20 листопада ч. 16
м. Київ З оригіналом згідно
Завканц. – підпис.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 1
Арк. 123

Выписка
Из протокола закрытого заседания президиума
Всеукр. Центр. Исполн. Комитета
От 21 ноября 1923 г.

Слушали	Постановили
2) О десятихатниках (докл. т. Рейхе ль).	2) Постановление принять (прилагается). Принятое постановление в Собрании Узак. и Распоряж. и в «Вістях» не опубликовывать, а разослать по соответствующим линиям с тем, чтобы декрет опубликовывался по мере надобности в местностях, объявляемых на исключительном положении. В связи с изданием настоящего постановления, все ранее изданные постановления об ответчиках, заложниках и т.д. – отменить. Предложить Н.К.Ю., по согласованию с ГПУ, издать соответствующую инструкцию о порядке привлечения к ответственности виновных в нарушении настоящего постановления лиц.

Особое внимание т.т. Ермоленко, Кузнецова, Киркиша.
Председатель ВУЦИК /Петровский/
Секретарь ВУЦИК /Ермоленко/
Верно: подпись

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 29
Арк. 34.

Сов. Секретно

Почто-телеграмма

Киев Уполномоченному по б/б КРО КГО ГПУ, копии: Бобринская Нач. ОДТОГПУ, Корсунь, Белая Церковь, Черкассы: Окрвоенсовещанию, Нач. Окрмилиции, Нач. Окручастка, ЧОН, пристань Нач. Оп/поста ВОДТОГПУ

Трехдневная оперводка за время по б/б Активгруппы Черкасского окротделения ГПУ за время с 20 по 23 ноября 1923 г. г. Черкассы (карта 10 вер. в дюйме).

Черкасский округ Банда «Н».	По проверенным сведениям Уч. Уполномоченного ЧООГПУ по 1-му участку 21.09. в 4-м часу 5-ю неизвестными бандитами, вооруженными винтовками и отрезами около ст. Терновки (12 вер. южнее Смелы) ограблены гр-не г. Черкасс: Доброштан Д. и Крижановский М. у которых бандиты взяли 2 лошади с упряжью и учетные карточки на лошадей. Бандиты скрылись в направлении с. Лозановки (10 вер. ю/в Терновки). Для выяснения окраски бандитов, а также для принятия мер ликвидации в район Лозоватки выехал наш Уч. Уполномоченный.
Александровский округ	По нашим агентурным сведениям бандит из банды Грищенко-Чефан скрывается в с. Вершац Нестеровка (30 верст сев. ст. Знаменки) у гр-на Щербины Прокофия Семеновича, иногда бывает в доме своей матери Домахи Чефан) отец бандита Чефана недавно умер.

Выводы: 1) Необходимо выяснить, откуда появились пять бандитов, ограбивших Доброштана и Крижановского, а также выяснить политокраску этих бандитов. По нашим, еще не проверенным агентурным сведениям, эти бандиты часто уголовного характера, появились из Руско-Полянского леса (18 вер. ю/в Черкасс).

2) Александрийскому Окротделению ГПУ необходимо повести разработку в с. Вершац-Нестеровке на предмет поимки бандита Чефана.

№5708, 23.11.23 г.

Нач. Окр. Отд. ГПУ /Ленский/.

ДАЧО, ф. Р-№184 оп. 1, спр. 40 арк. 125

Список
відповідачів по д. Ольховнику Завадівський вол.
від 16 листопада 1922 р.,
24 лютого 1923 р.

Шартило Максим Юхимович	Котляр Никифор Никифорович
Буженик Федір Іванович	Заболотній Прокіп Олекс.
Гаврсиєнко Данило Петрів	Якименко Михайло Євстаф.
Кирилець Яким Іванович	Тимошенко Андрій Юхимович
Котляр Семен Самойлович	Тимошенко Влас Юхимович
Заболотний Зіновій Якимович	Лисенко Василь Н.
Самаренко Денис Архипович	Кирилець Григорій Яким.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1
Арк. 43-44.

Список
відповідачів по с. Мирополью Завадівської вол.

Нарченко Максим Іванович	Гончар Іван Трохим.
Буценко Дмитро М.	Копуйвода Іван Митроф.
Федирко Яків Мих.	Буценко Федір Петрів
Курінний Сава Андр.	Гончар Леонтій Трохим.

Председькомнезама підпис
Секретар підпис.

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1
Арк. 29.

НАЗВА ЗМІНИЛАСЯ, А СУТЬ?
Выписка из постановления Всеукраинского Центрального Исполнительного комитета от 21 ноября 1923 г.

«Положение о десятихатниках».

1. Институт десятихатников вводится в местностях, объявленных:

1) на исключительном положении;

2) на военном положении.

2. Институт десятихатников вводится в отдельных округах и районах с утверждения Президиума Губисполкомов (Губвоенревкомов).

3. Десятихатники назначаются соответствующими Райисполкомами или лицами, специально на то уполномоченными Окрисполкомами, из числа лиц, выдвигаемых местными Комитетами незаможных селян.

4. Десятихатники назначаются из зажиточных крестьян и прочих сельских жителей, за исключением: членов комнезамов, членов комячеек, членов профсоюзов, рабочих земледельческих и промышленных предприятий, а также рабочих совхозов.

5. В круг обязанностей десятихатников входит:

а) регулярное донесение соответствующим органам власти о состоянии селения.

б) о всех укрывающихся бандитах, их пособниках и укрывателях.

в) о семьях односельчан, члены которых состоят в бандах.

г) о всех лицах, ведущих агитацию против Соввласти, оказывающих содействие бандитам, снабжая их продовольствием, оружием, пристанищем и имеющим непосредственное или косвенное соприкосновение с бандитами.

д) о формировании в районе селения и смежных с ними местностей всяких организаций, отрядов, банд с указанием количества их, а также лиц, входящих в них.

е) о готовящихся налетах банд на Соворганы, промышленные и сельско-хозяйственные предприятия, транспорт, а также о покушениях, готовящихся на представителей власти.

ж) о замеченных передвижениях банд.

з) в случае налета банды, выяснение ее главарей, численность участников налета, а также выяснение направления и места, куда банда скрылась.

и) охрана железнодорожных путей, телеграфных и телефонных проводов в районных селениях.

6. Десятихатники несут ответственность:

а) в случае обнаружения в районе их наблюдения банды, бандитских элементов и вообще, подозрительных лиц, о нахождении коих власти десятихатниками своевременно не были поставлены в известность;

б) в случае повреждения, порчи и уничтожения железнодорожных путей, телеграфной и телефонной сети и прочих государственных сооружений, находящихся в районе, подлежащем наблюдению десятихатников, если последние своевременно не донесли о готовящемся разрешении или порче;

в) в случае убийства ли ранения бандитами в районе наблюдения десятихатников представителей Соввласти, Красной Армии или Комнезамов.

Примечание: Если убийство произошло между населенными пунктами, ответственность несут десятихатники прилегающих селений.

Председатель Всеукраинского Центрального
исполнительного Комитета /Петровский/
Секретарь ВУЦИК /Эрмошенко/.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 29.
Арк. 33

Протокол общего собрания представителей ответчиков по Завадовской волости в количестве:

1. От с. Завадовка – Иван Асауленко, Василий Тепленко.
2. От с. Черепина – Дионисий Заболотный, Никифор Катеруша.
3. От с. Ольховника – Андрей Тимошенко.
4. От с. Мирополье – Сергей Козаченко.

Председатель собрания – Иван Асауленко Секретарь – Дионисий Заболотный

В присутствии Предволисполкома т. Выхреста.

Повестка дня.

О выполнении телефонограммы У.Г.П.У. №370 при надписи Уполномоченного Городищенского района Г.П.У. от 25 октября с. г.

Слушали:	Постановили:
По докладу о телефонограмме 3370 и предложению о немедленном исполнении, для создания фонда – базы для борьбы с бандитизмом.	Произвести добровольно сбор с каждого ответчика 1 пуд зерна и с кандидата 20 фунт для создания базы по борьбе с бандитизмом. Сбор произвести и сдать районному Уполномоченному Черкасского У. отд. Г.П.У. в м. Городище 2 ноября с.г.

28 октября 18 часов
Председатель подпись
Секретарь подпись
М.п. Присутствующий Предволисполкома подпись.

Витяг з газети «Вістник» Київського Губерніяльного Виконавчого Комітету Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів №20 (3) 19 грудня 1923 р. Стор. 5

ДАЧО, ф. Р-70, оп. 1, спр. 1
Арк. 22.

Обіжники
Від Президії Губвиконокму
Про порядок відкриття установами курсів української мови

Обіжник 4214
Всім Губвідділам

Постановою Президії Губвиконкому 12 серпня ц. р. (прот. 4.54 п.9) точно було встановлено певний порядок відкриття всіма установами та організаціями курсів української мови.

Згідно цієї постанови, названі курси повинні відкриватися «по певному плану під керівництвом і контролем Губнаросвіти», причому «відповідальних керовників курсів призначає губнароосвіта за згодою з установами».

Між іншим, з відомостей, що надходять до Губвиконуому, убачається, що встановлений порядок не додержується і курси Української мови відкриваються ріжними установами та організаціями без згоди з Губнаросвітою.

Сприводу складеного Президія губвиконкому пропонує надалі щодо курсів української мови неухильно додержуватися порядку, що визначено в постанові Президії ГВК від 22 червня ц. р., причому відповідальність за виконання цієї постанови покладається на осіб, що перебувають на чолі установ та організацій.

14 грудня 1923 р.
Голова Губвиконкому Гр. Гринько
Керуючий Справами губвиконкому Родіонов

1924 РІК

І ВСЕ ТАКИ ОПІР НА СТИХАВ

Протокол №4
Засідання Черкаської Окрвійськнаради
від 4 червня 1924 р.

Присутні: Голова Окрвиконкому тов. Яцевський, Секретар Наркому т. Собеський, пом. Прокурора тов. Кологривенко, Секретар Окрвиконкому тов. Калениченко, начальник ДПУ тов. Ленський, комдів 99 тов. Квятек, військовий Комісар тов. Таранюк та Начокрміліції тов. Вольфсон.

Голова тов. Яцевський.

Слухали: І. Про стан округи (т. Ленський).

На території Округи в сучасний мент знаходиться решта політичної банди Грищенка в 5-7 чоловік, котра ніякої активності не виявляє.

Що торкається уголовного бандітизму, то на території Округи налічується до 6 банд, котрі мають в своїм складі не більш як по три чоловіка.

Всього в Окрузі мається приблизно до 24 бандитів, котрі й роблять наскоки.

Ухвалили:

1. Констатувати збільшення розвитку уголовного бандитизму на Окрузі і одночасно збільшення боротьби з останнім.

2. Пропонувати міліції вкупі з ДПУ збільшити боротьбу з бандитизмом на окрузі.

3. Залишити загін незаможників до повного ліквідування бандитизму на Окрузі, й прохати Президію Окрвиконкому відпускати щомісячно на утримання загону 192 крб.

4. Пропонувати Начадмінвідділу звернути пильнішу увагу на охорону БУПРУ.

5. Оповістити всю Округу про повне ліквідування відповідників. Що ж торкається Оситняжського району, котрий до цього часу не скасував відповідників, не дивлячись на постанову Окрвійськнаради, пропонувати останньому дати по цій справі пояснення.

Голова підпис

Секретар підпис.

ДАЧО, ф. Р-184 сч, оп. 1, спр. 38, арк. 4.

ВЛАДА ЗМУШЕНА БУЛА...

Із газети «Вістник» Київського Губерніального Виконавчого Комітету Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів
№23 (117) 9 червня 1924 р.
Действия и распоряжения Центральной власти
Про заходи забезпечення рівноправности мов і про допомогу української мови

Декрет

Всеукраїнського Центрального виконавчого Комітету та Ради народних комісарів УСРР від 1 серпня 1923 р.

Ті спокійні обставини, що склалися після перемоги над контрреволюцією і над голодом, дають радянській владі розвинути той визвольний національний процес, що почала Жовтнева революція через скинення влади поміщиків і капіталістів, які разом з царською бюрократією були на території України не тільки експлуататорами робітників і селян, але й русифікаторами, що переслідували та пригнічували українську національність.

За короткий час існування Радвлади на Україні, незважаючи на відтягнення всіх сил культурного фронту, зроблено вже багато у справі розвитку української культури в царині школи та книжки. Але ця робота не могла усунути нерівности культур, що витворилася внаслідок вікового утиску.

Через те, найближчим завданням Уряду мусить бути усунення цієї нерівності в царині національної культури.

Теж саме завдання диктує Радянській владі ще й потреба зміцнення тісної спілки робітників і селян і ще більше пристосування державного апарату до потреб, до побуту й до мови українського народу. Для цього треба збільшити українізацію всього державного апарату.

Залишаючи й на майбутнє обов'язковість для службовців знання російської мови, що є засобом взаємин з найбільшою національною меншістю на Україні й з народами всієї Спілки, зокрема, з російським народом і вважаючи, що в сучасних умовах російська мова перестала бути засобом пригнічення в руках привілейованих класів і, навпаки, є засобом прилучення української культури до високорозвиненої, що має світове значення – російської культури.

Робітниче-Селянський уряд України визнає за потрібне все ж-таки протягом найближчого часу зосередити увагу держави на поширення значення української мови. Формальна рівність, що визнавалася до цього часу між двома найбільш поширеними на Україні мовами – українською та російською – недостатня. Внаслідок відносно слабого розвитку української мови і української культури взагалі, внаслідок відсутності потрібних підручників для навчання, відсутності підготовленого до певної міри персоналу – життя, як ми бачимо на досвіді, приводить до фактичної переваги російської мови.

Щоб усунути таку нерівність, Робітниче-Селянський Уряд вживає низки практичних заходів, які додержуючи рівноправність мов всіх національностей, що є на території України, мусять забезпечити українській мові місце, відповідне числу та питомій вазі українського народу на території УСРР.

Щоб досягти зазначену мету, Всеукраїнський Центральний Комітет і Рада Народних Комісарів постановили:

І. Загальні засади

1. Мови всіх національностей, що є на території України, проголошуються рівноправними.

2. Кожному громадянинові будь-якої національності забезпечується можливість в його зносинах з державними органами і в зносинах державних органів з ним користуватися рідною мовою.

3. Відповідно до переважного числа населення, що говорить українською мовою, вибрати, як переважаючу для офіційних зносин, українську мову.

4. Відповідно до політичного та культурного значення російської мови та її поширеності на Україні, вважати за найпоширеніші на Україні обидві мови – українську та російську.

5. Згідно з цим, Робітничо-Селянська влада звертається до всього населення України в цілому обома найпоширенішими мовами – українською та російською.

6. В адміністративно-територіальних одиницях (районах, округах, губерніях), а також в містах з більшістю населення, що належить до національних меншостей, органи влади користуються мовою більшості населення, з додержанням, проте, гарантії для решти національностей, що є в цьому районі.

7. На з'їздах, засіданнях Рад, зборах, мітингах, конференціях, прилюдних читаннях і всіляких прилюдних виступах кожному громадянинові надається право вільно говорити своєю рідною мовою.

II. Діловодство

Відповідно з загальними засадами, викладеними в розділі 1-му цього декрету, діловодство держорганів реорганізується з додержанням таких правил:

8. Протягом року з дня оголошення цього декрету переводяться на українське діловодство такі відомства: а) Керування Справами ВУЦВКа, б) Керування Справами Раднаркому, центральні та місцеві установи, в) Наркмосу, г) Наркомзему, д) Нарком'юсту, е) Наркомувнусправ, в першу чергу Міліція (виняток може бути тільки для його органів комунального господарства), ж) Наркомпроду, з) Наркмсоцзабезу, і) місцеві податкові органи Наркомфіну, к) Окружні органи Наркомздорову та установи сільської медицини, л) інспекції Сільсько-Господарської Праці, Наркомпраці, м) Військове Відомство – його районні діловодства, Окружні та Губерніальні Військові Комісаріати.

9. Губерніальні органи, які в своїх зносинах між собою і центральними органами, а так саме як і округи в своїх зносинах з районами, так і в зносинах з округами і Округ з районами, вживають найбільш поширену в даній місцевості мову із двох найпоширеніших мов – українську або російську.

10. Діловодство в губерніальних і Окружних органах проводиться переважно українською мовою, за винятком тих місцевостей, де абсолютна або відносна більшість населення належить до іншої національності.

В такому випадкові діловодство проводиться однією з двох най-по-ширеніших мов.

III. Судочинство

17. В Центральних і губерніальних органах суду, слідства, доводу та розшуку й нотаріату вводиться мішане діловодство обома найбільш по-шириними мовами – українською та російською.

18. В районах діловодство провадится українською мовою. Виняток може бути для тих районів, де переважує одна з нацменшостей і де судочинство проводиться мовою даної нацменшості.

19. Говорити на суді належить тою мовою, якою проводиться судочинство, проте звинувачені, ушкодженці, свідки, експерти й поняті мають право говорити рідною мовою.

VI. Про співробітників державних органів

20. З наданням чинності цьому декретові ніхто з тих громадян, хто не володів обома найбільш поширеними мовами, не може бути прийнятий на службу в державну установу.

21. Особи, що перебувають на державній службі, до моменту надання чинності цьому декретові й не володіють обома найбільш поширеними мовами, мають вивчити їх протягом року.

22. Зазначені в п. 21 особи, що не вивчили в установленому для них річниці української мови, підлягають безумовному звільненню з державної служби. Звільнений не може бути прийнятий ні в один з державних органів без знання української мови.

23. Категорії особливо кваліфікованих осіб, а також осіб, що мають спеціяльне призначення й можуть бути звільнені від обов'язкового вивчення української мови, встановлює Рада народних Комісарів особливими постановами.

24. Залізничники, що служать на території України, за винятком потягової бригади, що обслуговує потяги простого сполучення загально-союзних магістралей, мусять володіти обома найбільш поширеними мовами.

V. Заходи, що забезпечують знання найпоширеніших на Україні мов

25. Доручити Наркомосові організувати при установах для навчання співробітників Радянських установ української мови курси дох типів: короткотермінові з протягом навчання на них не більше від 3-х місяців і довготермінові (для кваліфікованих робітників) за протягом навчання до 9 місяців.

26. Центральним губерніям і окружним органам надається право в установленому порядкові організувати апарати для обслуговування потреб ріжних національностей, окрім української та російської з достатнім числом перекладачів.

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого
Комітету Петровський
Голова Ради народних Комісарів Раковський
Секретар ВЦВК Буценко
м. Харків, дня 1 серпня 1923 року.

ДАЧО ф. Р-1717, он. 1, спр. 3.
Арк. 124.

Таємно

19.08.1924 г. **А.К.**

м. Золотоноша **До Президії Окрконкома**

З цим надсилається фотографічна картка мертвого тіла відомого главаря банди – бандіта Івана Яковича Кудрі, оперіровавшого на протязі 4-х років в Золотоніськім, Переяславськім і Пісочному районах, довго недававшогося піймати.

Бандіта Кудрю вбито вночі на 10 серпня ц. р. співробітником Карного розшуку Бойченко в лузі при селі Бубновій Слобідці у 12 годин ночі.

Убивши Кудрю, згаданому співробітникові Карного розшуку прийшлося вести 2-х годинну перестрілку з однодумцями бандіта Кудрі.

Т.В.О. Начокрадмвідділа /Костенко/

Секретарь /Гудименко/.

ДАЧО ф. Р-1717, он. 1, спр. 3. Арк. 174.

До Президії окрвиконкому
На ч. 86/с.

За час зо дня проголошення Радянської влади на Україні і до 1921 р. включно Золотоніська округа, на рівні з другими округами Полтавщини уявляла собою територію, по якій пройшли хвилі Петлюровщни, Денікінщини та інших, вже здебільшого мілких банд, як наприклад, Махна, Чорного, Тютюнника, Келеберди, Нагорного.

В цих хвилях громадянської війни, що підтримувались із-за кордону, підірвано було сільських господарств в цілому і зовсім було знищено ряд осередків сільського господарства, переважно бувші нетрудові господарства.

Збитки, що банди нанесли округі по сільському господарству, можуть бути підраховані в таких цифрах:

1) Забрато у населення коней до 3000 голів, в середньому по 120 карб, голова, разом 360 000 карб.

2) Забрато всякого другого майна у населення в середньому по 10 карб, на двір, разом 600 000 карб.

Збитки по маєтках, цілком зруйнованих за часи Петлюровщини і до кінця розтягнутими за часи Денікінщини.

3) Великобурімський маєток бувшої княгині Кантакузівської, від вогню знищена дуже цінна бібліотека з дуже рідкими манускриптами. Розтягнуте і загинувше у вогні розцінюється до 5 000 000 карб.

4) Драбівський маєток Барятинської. Розтягнуто увесь живий та мертвий реманент, яким оброблювалось до 9 000 дес. землі Загинула в пожарі паперова фабрика, вальцовий млин. Все майно розцінюється до 2 000 000 крб.

5) Маєток Горчакова у Ташані. Розтягнуто весь живий та мертвий реманент, яким оброблялось до 12 000 дес. землі. У вогні погиб дворець з усим оборудованієм. Збитки розцінюються до 2 500 000 карб.

6) Кінний завод Раковіча. Збитки розцінюються до 500 000 карб.

7) Цукрові плантації. Загинув весь реманент. Збитки розцінюються до 300 000 карб.

8) Рацюківський маєток бувш. Кочубея. Загинув весь живий та мертвий реманент. Згорів будинок. Збитки розцінюються в 200 000 карб.

9) Старо-Коврайський маєток Ланче. Розтягнуто весь живий та мертвий реманент. Збитки до 400 000 карб.

10) Збитки по інших маєтках – до 300 000 карб.

11) Забрато по злучнім пунктам ОЗУ 19 жеребців, кожний в середньому вартістю до 10 000 карб., разом – 190 000 карб.

Всього збитків Золотоніське сільське господарство, не рахуючи наслідків його загального занепаду понесло до 20 000 000 карб.

Зам. Завокрземуправлінням підпис

Діловод підпис.

ІЗ ЗНОВУ СЛОВОБЛУДСТВО

Наказ ч 45
Золотоношського Округового Виконавчого Комітету
Від 16 квітня 1924 року

Параграф 1

При цьому оголошується відозва президії Округового Виконавчого Комітету до селян:

Товариші громадяни:

Золотоношський Округовий Виконавчий Комітет звертається до Вас з щирим закликом, як до чесних, до свідомих громадян нашої робітниче-селянської держави.

Селяне!

Ви самі до краю натерпілися усякого лиха від ріжних злочинців–бандитів, злодіїв, підсачників та конокрадів, які обдирають Вас і дітей Ваших. Жменя цих душогубів, але важко з ними боротись усій державі, бо в їх руках є зброя і нею вони залякуються багато темного люду, який з переляку часто переховує сіх найзапекліших ворогів. Од одного якогось бандіта часто терплять лихо цілі села.

Брати селяне!

Єдине средство зовсім позбутися цього лиха – це здати Урядові всю зброю, яка є в Ваших руках. Коли ця зброя у чесної людини, то вона з одного боку дурно лежатиме, з другого боку, нею можуть легко скорис-туватись всякі харцизи і потім вживати її проти порядних громадян. Коли ж ви здаєте зброю урядові, то тим позбудетеся зайвого клопоту, не дасте бадитам можливості легко діставати зброю і допоможете своєму ж Урядові швидше завести лад та спокій, виловивши усяку погань, що обдирає народ.

Ви самі знаєте, що у держави нашої мало засобів, що загалом всі ми люди бідні.

А коли так, то Вам ясно стане, що здаючи зброю, Ви тим самим дуже допомагаєте своїй же державі, зберігаючи тим свої ж народні копійки, які б довело марно витратити на купівлю цієї ж зброї.

Товариші селяне! Будьте ж свідомими громадянами, достойними своєї першої і єдиної поки що в світі Радянської держави.

Відгукніться на цей братерський заклик. Здавайте негайно всю зброю, яка у вас є.

Честь і слава чесним та свідомим громадянам, які відгукнуться на наш заклик і знесуть зброю.

Ганьба й кара тим, які ждатимуть, поки ту зброю отберуть у їх силою.

Параграф 2

В виконання постанови постійної наради по Б/Б при Раді Народних Комісарів УССР Оголошується термін доброхітної здачі зброї з 12 годин дня квітня ц.р.

Параграф 3

Всі громадяни доброхітно здавші зброю в зазначений термін від відповідальності звільняються.

Параграф 4

По селу району уповноваженим від округової Військової наради признається тов., якому доручається скликання зібрань КНС і всього селянства. Законне розпорядження для всіх громадян села обов'язкове.

Параграф 5

Всі громадяни, яку доброхітно не здадуть зброї, при знайденні будуть притягнуті до відповідальности по всій суворості Революційних Законів.

Параграф 6

Всі скарги на незаконні заходи Уповноваженого повинні будуть звернуті до Райвиконкому в 2-х дневий термін.

Зам. Голови Окрвиконкому

Голова округової військ. Наради (Нелепа).

Зверхник округової філії П.Г.В.Д.П.У. (Блінов).

Секретарь Жук.

ДАЧО ф. Р-1717, он. 1, од. зб. 6
Арк. 25.

1925 РІК

Таємно
Особисто

Голові Золотоніського Окрвиконкому
Дорогий товаришу!

Маючи на меті втягнення позапартійних селян в безпосередню роботу Відділів Окрвиконкомів, Президіум Губвиконкому вважає найбільш доцільним видвинути для цього по кожній окрузі по 3 селянина для праці на посаді заступника Завідуючого такими округовими відділами: 1) фінансовим, 2) адміністративним, 3) землеуправління.

Ці товариші мусять бути зараховані поверх основних заступників і втягнуті у всю Радянську роботу, при цьому особливу увагу треба звернути на те, щоб використовувати їх для активної роботи в різних Нарадах по радянському будівництву.

Необхідно стежити за тим, аби керівники установ, куди будуть видвинуті зазначені товариші, не дивилися на них як на випадково або тимчасово прикріплених, а всебічно допомагали їм, маючи на меті щоби вони найскоріше підучилися і могли переводити в життя самостійно ту роботу, яка на них покладена.

Намічуючи кандидатури, треба звернути особливу увагу на те, щоби ті селяни, які виділяються, були безпосередньо від плуга і користувались авторитетом, маючи на увазі при переведенні округових з'їздів обрати їх в члени Окрвиконкомів, по одному з них в Президіум і використовувати на певній роботі.

Про заходи, вжиті для виконання цього розпорядження, а також відомості про кандидатури (зазначити, з якого району, села і фамілію) терміново подайте Президіуму Губвиконкому.

З комуністичним привітом Голова Губвиконкому
Підпис /Лісовик/
17.01.1925 р.

ДАЧО, ф. Р-1717, оп. 1, спр. 19. арк. 59.

Копия

Из Золотоношского округа с. Скородиста, демобилизованный красноармеец пишет:

23.05. – «Сейчас я нахожусь дома и сейчас пишу тебе какая у нас дома жизнь. Жизнь не очень хорошая потому, что у нас на власти только одни кулаки, когда я приехал сам, тому не могу ничего сделать, потому что пока я один дома, а больше нет никого, а все-же думаю, что-нибудь сделать, у нас в селе представитель, который в старое время был старшиной в волости, а секретарь – тоже бывший офицер Деникина, вот что делается в селе, а милиция тоже ходит каждый день пьяная, так что дело очень плохое на счет власти.»

Верно: Ври д. Зав. общ. отд. Губкома подпись.

ДАЧО, ф. Р-1717, оп. 1, спр. 19. Арк. 81.

Сов. секретно

Из информдоклада №9
О полит, эконом, состоянии Золотоношского округа за время с 1 по 6 марта 1925 г. Крестьянство

Во время перевыборов в с. Еремеевке к незаможному Проскуре Петру по-дошел быв. кулак Козыдиб Афанасий и сказал ему, чтобы он ему возвратил отчужденную у Козыдуба – Проскурни землю т.к. Соввласти уже нет.

Административный бандит Келеберда Даниил во время перевыборов дал ответ одному партийцу, говоря, что нам коммунисты не нужны, т.к. водят и водили нас за нос.

Гр. с. Еремеевки Шарый Иван Ильич во время перевыборов говорил, что наступил самый подходящий момент, чтобы взять бразды правления в свои руки середнякам и бывшим кулакам, т.к. фактически кулаков не было, т.к. те, которых называли кулаками в действительности истинные трудовики.

В с. Мельники Ирклиевского р-на за неделю до перевыборов зажиточный элемент имел частые собрания с целью выдвижения своих кандидатур и дачи отводов во время перевыборов членами КП(б)У, КНС и ЛКСМ.

В с. Ирклиеве во время перевыборов распространялись слухи о том, что Троцкий совершенно откололся от ленинизма и действует самостоятельно и что Соввласть, предвидя захват Троцким власти, старается удержать свое положение, вводя в сельсоветы середняка.

Во время перевыборов в Драбовском районе Вершино-Огарского с/с, секретарем прошел гр. Горбатенко Григорий, каковой в 1913 г. занимался шпионажем в пользу Гетьмана, был в армии Петлюры, с коим эвакуировался и в период Деникинщины вернулся и с того времени проводит антисоветскую линию.

В хозяйстве Старо-Коврайского совхоза не хватает для обсевания полей 200 п. вики, 500 п. кормовой свеклы и 200 п. ржи для довольствия рабочих. Вышеуказанное при получении кредита будет приобретаемо.

В с. Бубново Песчанского района культурно-просветительная работа ведется слабо из-за отсутствия должного руководителя.

Работа в Прохоровсоком сельбуде Песчанского района буквально не ведется, лекции не читаются, секретарь райпарткома Шапаров считается лектором сельбуда, за что получает 17 руб. в месяц, но лекции не читает.

Культурно-просветительская работа в с. Капустенцах Ковалевского района ведется слабо, ввиду не проявления активности зав. сельбудом.

Культпросветработа в с. Старый Коврай Ирклиевского района ведется слабо из-за отсутствия должного руководителя.

Нач. Окротделения ГПУ подпись /Дрейбнадт/

Пом. Уполномоченного УЧОС подпись /Пакельчик/.

ДАЧО, ф. Р-1717, оп. 1, спр. 19.
Арк. 286-287.

Полтава
Губвиконком

4 квітня днем проти Вереміївки п'ятьма чоловіками банди Лимаря обстріляно пароплав.

Вереміївська районова міліція, партійці, селяни, кількістю одинадцять чоловік озброєні пішли ловити банду, при перестрільці бандою забито комуніста Сидоренка. Бандити втекли.

Зам. Голови Золотоніського Окрвиконкому.

ДАЧО, ф. Р-1717, оп. 1, спр. 19. Арк. 363.

ПОЗБАВЛЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ

Список громадян с. Шелепух і Станіславчик Мошенського району Черкаської округи, що позбавлено виборчих прав, на підставі «Положення про виборчі права громадян і порядок переведення виборів»

Складено січня місяця 15 дня 1925 р. Шелепухською Виборчою Комісією.

1.	Затовський Пилип Микитович	жінка	57 р.	українець	церк. служ.	піп	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи
2.	Затовська Олександра Германовна	жінка	46 р.	українець	хатнє господарство	жінка попа	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи
3	Затовська Вікторія Пилипівна	жінка	20 р.	українець	член сім'ї	дочка попа	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи
4.	Кузьменко Володимир Арсенович	чоловік	21 р.	українець	церков, служ.	дяк	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи
5.	Кузьменко Валентина Пилипівна	жінка	22 р.	українець	хатнє госп.	жінка дяка	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи
6.	Здір Іван Олексійович	чоловік	43 р.	українець	хлібороб	бувш. жанд.	Розділ І поділ ІІ постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Шелепухи

7.	Іващенко Микола Ількович	чоловік	41 р.	українець	чорнороб	бувш. жанд.	Розділ I поділ II постанови ВЦВК і РНК УСРР	с. Станіславчик

Голова Шелепухської
Виборчої Комісії підпис
Секретар підпис

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 184, арк. 4.

Список громадян

с. Білозір'я Мошенського району Черкаської округи, що позбавлено виборчих прав, на підставі «Положення про виборчі права громадян і порядок переведення виборів».

Складено січня місяця 20 дня 1925 р. Білозірською Виборчою Комісією.

1	Холодкевіч Василь Кирилович	чоловік	56 р.	українець	піп	Як піп	зг. Ст. 4 п. 2	с. Білозір'я
2	Холодкевіч Катерина Миколаївна	жінка	53 р.	українка	жінка попа	як жінка попа	Ст. 4	с. Білозір'я
3	Смоляр Сергій Сидорів	чоловік	43 р.	українець	піп	як піп	Ст. 4 п. 2	с. Білозір'я
4	Смоляр Хотина Максимівна	жінка	32 р.	українка	жінка попа	як жінка попа	Ст. 4 як жив на нетрудові доходи	с. Білозір'я
5	Ільїч Семен Антонів	чоловік	45 р.	українець	діакон	як церковн.	Ст. 4 п. 2	с. Білозір'я
6	Чепурний Іван Федорович	чоловік	50 р.	українець	царський стражник	як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
7	Донець Сафран Кузьмів	чоловік	47 р.	українець	царський стражник	як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
8	Веретельник Макар Петрович	чоловік	46 р.	українець	царський стражник	як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
9	Баслик Данило Іванів	чоловік	36 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
10	Труні Павло Митрофанів	чоловік	46 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я

11	Бондар Грицько Грицьків	чоловік	46 р.	українець	Царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. в	с. Білозір'я
12	Неділя Оверко Павлів	чоловік	46 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
13	Небелиця Грицько Грицьків	чоловік	41 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
14	Труш Ілько Митрофанів	чоловік	39 р.	українець	частний торговець	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
15	Небелиця Грицько Юхимів	чоловік	44 р.	українець	частний торговець	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
16	Небелиця Василь Андрієв	чоловік	36 р.	українець	Царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
17	Державець Янкель Менделів	чоловік	56 р.	єврей	частний торговець	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
18	Лещенській Ківин Нухімів	чоловік	34 р.	єврей	частний торговець	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
19	Слета Мефодій Артемів	чоловік	43 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
20	Драник Дмитро Грицьків	чоловік	46 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
21	Жила Клим Юхимів	чоловік	59 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
22	Небелиця Федосій Антонів	чоловік	42 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я

23	Лещінський Бенгік Шмуневіч	чоловік	43 р.	єврей	частний торговець	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
24	Хижняк Олекса Пилипів	чоловік	44 р.	українець	царський стражник	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
25	Державець Сурка	жінка	49 р.	єврейка	частная торговка	Як частний торговець II розряду	Ст. 4 п. б	с. Білозір'я
26	Прокопенко Пилип Іванів	чоловік	38 р.	украї–нець	царський службовець	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
27	Макаренко Наум Савелович	чоловік	43 р.	українець	царський службовець	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
28	Демченко Семен Іванович	чоловік	40 р.	українець	царський службовець	Як службов. царської поліції	Ст. 4 п. В	с. Білозір'я
29	Лащінський Лешко Гдалев.	чоловік	19 р.	єврей	Патент II р. торговець	торговець	Ст.4 п.5	с. Білозір'я
30	Прудковський Данило Азаров.	чоловік	45 р.	українець	царський службовець	дяк	Ст. 4 п. 2	с. Білозір'я
	Лащінський Лешко Гдалев							
	Прудковський Данило Азаров							

Голова сільзбіркому підпис
Секретар підпис.

ДАЧО, ф. Р-184, оп. 1, спр. 184, арк. 15

1926 РІК

ЗАГИНУВ ЗА ВЛАДУ РАД – ВЛАДА ПРО СІМ'Ю ЗАБУЛА...

Выписка из Обзора О движении бандитизма и борьбе с ним на территории Черкасского Округа за время с 01.01.1925 по 01.10.1926 г.

Наглядно иллюстрируется движение всех видов бандитизма и борьба с ним за время с 1-го января 1925 по 1 января 1926 года следующими данными:

1. Бандитский террор:
   а) Произведено бандитами вооруженных ограблений – 210
   б) убийство частных граждан – 64
   в) убийство совслужащих – 6
   г) ограбление кооперативов – 12
   д) краж с кооперативов – 11
   е) крупных краж – 142.
2. Борьба с бандитизмом:
   а) Ликвидировано банд – 3
   б) Задержано бандитов – 192
   в) Задержано поджигателей, конокрадов и проч. – 106.
3. Изъято оружия:
   а) винтовок и обрезов – 155
   б) пулеметов – 2
   в) револьверов – 17
   г) патронов – 451.

Нач. Черкасского Окротдела ГПУ подпись (Оржеховский)
П/Уполномоченного СОГ подпись (Фрейшман).

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48. Арк. 118

До Черкаського ОПК

/Секретаріят/ На Ч. 1072 від 4.02.1926 року

Федоренко Семен Кузьмич, член КП(б)У 1918 року, у 1918 році в час гетьманщини організатор Червоних повстанських отрядів на Канівщині проти гетьмана та Петлюри, в кінці 1918 р. та на початку 1919 р. був військовим Комісаром та головою повітового Партійного Комітету Канівщини, до приходу Денікіна залишався військовим комісаром. В час денікінщини був головою підпільного Ревкому Канівщини. З приходом радвлади був обраний ІІІ-м Повітовим Канівським з'їздом на голову Повітового Виконкому. В червні 1920 р. був відкликаний через ЦК КП(б)У та посланий на Врангельський фронт, де працював політпрацівником. Після ліквідації Врангельського фронту одержав тримісячний відпуск, під час якого знаходився в с. Голяках, Таганческого района. По хлопотанню Корсунського Повітового партійного Комітету перед Губкомом, тов Федоренко було за-лишено в повіті для зміцнення повіту по боротьбі з бандитизмом. У квітні 1921

р., коли повертався з Корсуня, з окремого Відділу 58 дивізії по дорозі з Корсуня до Таганчі, біля залізниці між станціями Корсунь-Сотники була зроблена на нього засада остатками банди Ярого, керуємої бандитами Музикою, де був ранений та замучений бандитами.

Родина тов. Федоренка – батько вбитий гетьманцями, молодий брат Кіндрат, червоний курсант, поранений на Врангельському фронті, захворів на туберкульоз та помер у 1922 році.

Зараз залишилася сім'я з 3-х осіб: мати Ганна, 60 років, її син Петро, 18 років, зараз вчиться на робфаці в Києві, дочка Марія, 16 років, живе з матір'ю.

Землі всієї 4,5 дес., хата, клуня та корова. Дані про маєтковий стан є в Окрсоцзабі.

Не дивлячись на те, що Окрсоцзаб мотивує, що маєтковий стан (по кількості землі) гарний, необхідно вказати, що в дійсності, матеріальний стан гр. Федоренкових важкий, позаяк нема робочої сили, а тому Райпартком та Райвиконком підтримує попередню постанову РПК (протокол 6 п.5) про призначення Федоренковим персональної пенсії.

Секретар Таганческого
Райпарткому підпис /Бессараб/
Правильність вищезазначеного свідчить.
Голова Таганческого Райвиконкому
Та член РПК підпис /Головко/

Протягом 1918-1922 років працював в отрядах та підпіллю з тов. Федоренко С.К. і дійсність підтверджую.

Член Таганческого
Райпарткому підпис /Марченко/.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48
Арк. 134

Зовсім таємно

Комуністична партія (більшовиків) України

Черкаський округовий комітет
13 лютого 1926 р.
Фракції ОВК

З протоколу 4.6 засідання Секретаріату Черкаського Окрпарткому від 10 лютого 1926 р.

Слухали:	Ухвалили:
2. Витяг з протоколу Таганського РПК про забезпечення родини убитого в 1921 р. бандитами т. Федоренко	2. Матеріали надіслати до фракції ОВК, доручивши її підняти клопотання перед центром про забезпечення відповідною пенсією родину забитого бандітами партійця Федоренко.

За секретаря ОПК (Оскерко)
м.п.
Певно: Секретар президії підпис (Анісімов).

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48
Арк. 130

До Черкаського Окрпарткому

Штамп
м. Таганча

Надсилаючи при цьому витяг з протоколу 4.6. п. 5 Таганческий Райпартком прохає порушити питання перед відповідними органами про забзепечення родини забитого т. Федоренко.

Секретар РПК /Бессараб/.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48
Арк. 131

До Окрінспектури соцзабезу

10.04.1926 р.

Секретаріат Окрвиконкому прохає переглянути справу по призначенню пенсії родині забитого у 1921 р. Федоренка Семена Кузьмича. В клопотанні було відмовлено Федоренковій, як маючій гарне господарство (повідомлення Окрінспектури за ч. 340 від 16 січня 1926 р.)

По наявними відомостями, Федоренко – член КП(б)У в час гетьманщини, організатор червоних повстанських загонів на Канівщині проти гетьмана та Петлюри. В кінці 1918 року та з початку 1919 року був військовим комісаром на Головою Повітового партійного комітету Канівщини. До приходу Денікіна залишався військовим комісаром. В час денікінщини був Головою підпільного Ревкому Канівщини. З приходом радвлади був обраний III-м повітовим Канівським з'їздом за голову Повітового Виконкому. В червні 1920 року його було відкликано через ЦК КП(б)У та послано на Врангельський фронт, де працював, як політпрацівник. Після ліквідації Врангельського фронту одержав тримісячний відпуск, під час якого знаходився в с. Голяках, Таганческого району. По хлопотанню Корсунського Повітового партійного Комітету перед Губкомом, тов. Федоренко було залишено в повіті для зміцнення повіту по боротьбі з бандитизмом, де й було висунено т. Федоренка на голову Таганческої Райполітсекції по боротьбі з бандитизмом. У квітні 1924 р., коли повертався із Корсуня, з Окремого відділу 58-ї дивізії, по дорозі з Корсуня до Таганчі, біля залізниці, між станціями Корсунь-Сотники було зроблено на нього засаду решткою банди Ярого, що керувалась бандитами Музикою, де його було поранено і замучено бандитами.

Родина т. Федоренка – батько, вбитий гетьманцями, молодший брат Кіндрат, червоний курсант, ранений на Врангельському фронті, захворів на сухоти і помер у 1922 р.

Зараз залишилась сім'я з 3-х осіб: мати Ганна, 60 років, її син Петро, 18 років, що зараз вчиться на робфаці в Києві та дочка Марія, 16 років, живе з матір'ю.

В цей час матеріальний стан Федоренкової неважний через те, що нема робочої сили.

Про наслідки перегляду справи прохання повідомити Окрвиконком.

Член президії та Секретар
Окрвиконкому /Дробязко/
Зав. таємн. справами підпис /Юрханів/.

ДАЧО, ф. 184, оп. 1, спр. 48
Арк. 259 + зв.

1929 РІК

Серия «К».
УЧОСО. КНД. 14
5.X.-1929 г.
г. Черкассы
Секретарю ОПК и ПРЕД. ОНКа

Спец-сводка

О ходе призыва, родившихся в 1917 г. и настроение, как призывников, так и населения Шевченковского округа, по состоянию на 5-е сентября 1929 г.

Наряду с проявлением большого желания к службе в Красной Армии, в отдельных случаях отмечается и отрицательное реагирование, при чем кулацкий и зажиточный элемент, будучи враждебно настроенным к власти и мероприятиям, проявляя нежелание службы в армии, распространяет слухи о плохих условиях в армии, голоде и прочем, либо заявляет, что служить в армии нет никакого смысла и выгоды.

Середняцкий элемент на службу в армии смотрит безразлично, «примут-хорошо, не примут – еще лучше», либо проявляет не желание на материальной почве.

Беднота отрицательно реагирует на службу в армии по своему незнанию или же, находясь в плохих материальных условиях, не хочет терять заработков.

В подтверждение этого, можно сослаться на следующие конкретные факты:

Кулацкий и зажиточный элемент.

Допризывник с. Ошановки, Скориковского сельсовета Золотоношского района Павлюченко Иван в разговоре с односельчанами высказывается: «Служба в армии – одна мука. В армии выдают по полтора фунта хлеба. Так что придется там дохнуть с голоду. Красноармейцы голодают, а хлеб еще не успели обмолотить, забирают до фунта, и куда его девают – неизвестно. Заставят людей голодать. Что-нибудь должно быть, ибо жизни людям нет».

Призывник м. Корсуня Святченко Василий, в разговоре заявляет: «Меня в армию не примут, да я и сам не пойду. За что буду служить два года, за серую шинель, что-ли».

Призывник с. Кириловки, Петровского района, Ковтун Даниил Варфоломеевич заявляет: «Хорошо, что я получил льготу, а то пришлось бы черт знает за что служить».

Середнячество.

Допризывник с. Березняки, Смелянского района Срибный Михаил Федорович высказывается: «Не особенно хочется служить в армии, и если не возьмут, то буду служить по своей специальности тракториста».

Призывник с. Кириловка, Петровского района Олейник Иван Матвеевич высказывается: «Вместо службы в армии в течение 2-х лет, я что-то заработаю, а то прослужишь два года в армии, а то и больше, придёшь домой с одной сорочкой».

Другой призывник того-же села Бардадым Иван Алексеевич заявляет: «Не много охоты идти в армию и хорошо, если бы вовсе не взяли».

Беднота.

Призывник с. Млиево, Городищенского района Корж Алексей Васильевич, в разговоре высказал боязнь к службе в армии на случай войны, заявил: «Не хочу идти в Красную Армию, ибо плохо будет, если вспыхнет война».

Призывник того-же села Кузуб Каленик Савовоч, не желая служить в армии, благодаря плохому материальному положению, заявляет: «Если бы сняли с учета, поехал бы на заработки. А то ничего нет».

Третий призывник того же села Дядюра Антон Спиридонович высказывается: «Какая будет польза, что я буду служить, а другие будут зарабатывать деньги».

Нач. Окротдела ГПУ підпис

Нач. 2-го Отд. підпис.

ДАЧО, Р-№184 сч, №1, спр. 92
арк. 68-69

Серия «К».
УЧОСО. КНД. 13
7.X.-1929 г.
г. Черкассы
Нач. Информотдела ГПУ УССР
Копия секретарю окружкома
Председателю Окрисполкома
и окрпрокурору г. г. Харьков и Черкассы

Спец – сводка
О ненормальностях при проведении хлебозаготовок в Шевченковском округе.

1. В ночь с 29 на 30/IX – с. г. в с. Антоновке Золотоношского района, комиссия по содействию выполнения плана хлебозаготовки напилась у местного кулака Гаруна, каковой имел вывезти 250 пуд. хлеба, но ничего не вывез.

После выпивки комиссия явилась в пьяном виде в сельсовет и начала хулиганить.

Когда уполномоченному РИКа Матюхе (исключен из партии во время проверки ВКП(б)) было предложено принять меры к обузданию членов комиссии, Матюха на это не обратил внимания и предложил комиссии выполнять план хлебозаготовок ночью. Для этой цели были наняты 2 подводы, усевшись на каковых, пьяная комиссия в 10-11 часов ночи, с песнями и с фонарем разъезжала по с. Антиповке для выполнения «плана хлебозаготовок».

Заезжая к экспертникам, комиссия поднимала крик, в связи с чем на ноги было поднято все село, жители которого не спали всю ночь.

Крестьяне толпами ходили по селу и, возмущаясь действиями комиссии, говорили: «Вот поехала «чрезвычайка».

По существу указанных моментов был проинформирован секретарь райпарткома т. Смушевич, который на следующий же день поставил об этом в известность Матюху, который, обратившись к члену ВКП(б) Козюре (Козюра был допрошен, как свидетель) сказал: «Ты зачем дал на меня в ГПУ материалы.»

В зависимости от результатов расследования, участковому уполномоченному дана санкция арестовать членов комиссии.

2. В с. Мыцаловка, того же района обнаружено грубое извращение классовой линии при проведении хлебозаготовок. Работающий в селе как уполномоченный РПК и РИКа Козлов А.В. (член КП(б)У, директор спирто – водочного завода в Золотоноше) преступно-халатно отнесся к своим обязанностям, чем игнорировал руководство и указания РИКа и РПК.

В результате подобной деятельности Козлова было допущено ряд грубых ошибок при разверстке плана хлебозаготовок между отдельными хозяйствами: бедняки включены в общий с кулаками список, без соответствующей дифференциации.

Все эти моменты вызвали справедливые возмущения со стороны бедноты. Вот выдержка одного из многих показаний бедняков, характеризующая настроения всей бедноты.

«До революции у меня совершенно ничего не было. Отец служил рабочим у каменщика, а я ходил на заработки. Землю же получил при Соввласти. Мне в сельсовете однажды объявили, что я должен в обязательном порядке продать государству 45 пудов хлебных излишков. Я ничего против не имею, чтобы продать добровольно, так как я член КНС. Меня же включили в общий с кулаками список, что считаю неверным». Так заявляет при допросе во время расследования член КНС Кроха Г.А., платящий налога 20 руб.

Установлены факты переобложения бедняков и недообложения кулаков. Есть и такие случаи, когда бедняков, вовсе освобожденных от налога, заставляют в принудительном порядке продать хлебные излишки в таком размере, в каком их (излишков) у этих бедняков нет.

Все это произошло, благодаря халатному отношению к столь серьезному вопросу со стороны Уполномоченного Райисполкома и Райпарткома т. Козлова.

Нами заведено следственное дело, по которому Козлов привлечен к ответственности по ст. 99 УК.

Следствие ведется на месте Участковым Уполномоченным.

О результатах сообщите дополнительной спец-сводкой.

Нач. окротдела ГПУ (Гладков)

Нач. УЧОСО (Якушев).

ДАЧО, ф. Р-№184 сч., №1, спр. 92 арк. 247-248

УЧОСО д. №13 Серия «К».

Октября 22 дня 1929 г. Нач. ИНФО ГПУ УССР

Копии: Секретарю Окрпарткома

Председателю Окрисполкомагор. Харьков и Черкассы

Спец-сводка

О засоренности и ненормальностях в коммунах «Заповіт Леніна» и «Доля незаможника», находящихся на территории Шевченковского округа

По состоянию на 22 октября 1929 г.

Имеющиеся в нашем распоряжении материалы свидетельствуют, что в коммуне «Заповіт Леніна», находящейся в с. Мельниках, Медведовского района, в бывшем Мотроновским монастыре, засорена бывшими активными участниками Холодноярского движения, пробравшимися в коммуну с целью ее разложения. Ниже сего приведем характеристику отдельных членов коммуны.

1. Хоменко Евдоким Петрович, бывший офицер царской армии, в период гражданской войны, будучи убежденным петлюровцем, связался с бандой Чучупаки и под видом самообороны организовал в своем селе отряд, который фактически вел борьбу с красными партизанами и регулярными Красными частями, имея связь, как указывалось выше, с атаманом банды Чучупакой. Маскируясь самообороной, вербовал в свой отряд молодежь села, а отказывающихся вступать в отряд, подвергал избиению. Помощниками Хоменко были Васюра Сергей Мефодьевич и Канюка Василий Максимович, находящиеся также в настоящее время в коммуне.

Имел место факт, когда отряд Хоменко имел бой с красными частями, наступавшими на с. Трушевцы, во время которого были захвачены в плен Хоменко 6 красноармейцев и помощником Хоменко – Васюрой расстреляны.

Хоменко со своим отрядом в Мотроновском монастыре, где теперь размещена коммуна, святили оружие для борьбы с «кацапами».

Имели место и случаи, когда мобилизованная Хоменко молодежь бежала из отряда и после поимки подвергалась сильным избиениям.

По ликвидации банды Чучупаки, отряд Хоменко долго скрывался.

Пребывая в коммуне, упомянутые Хоменко, Васюра и Канюка проводят агитацию против коммунистов. Задались они целью взять под свое руководство коммуну, дабы, в конце – концов, привести ее к развалу. Угрожают террором членам коммуны, высказывающимся против пребывания в коммуне бывших активных бандитов. Вокруг себя груп-пируют подобных себе, с которыми устраивают нелегальные собрания с попойками. Разогнанные монашки из Мотроновского монастыря часто посещают Хоменко и его компанию.

Член коммуны, учитель Смаг Григорий Иванович, по непроверенным сведениям, принимал также участие в банде.

Поручено участковому уполномоченному в срочном порядке проверить все изложенные обстоятельства, установив факты их разлагающей деятельности. При подтверждении данных, будут приняты меры оперативного характера, о чем будет дополнительно сообщено.

В коммуне «Доля незаможника», находящейся в Гельмязове, того-же района, руководящий состав систематически пьянствует, чем подрывает авторитет коммуны, как в глазах членов ее, так и крестьянства.

Ниже сего приведём факты, подтверждающие пьянство верхушки коммуны.

Еще в 1925 г., когда коммуна «Доля незаможника» была сельскохозяйственной артелью, член правления Ильяшенко Мойсей своим пьянством довел артель чуть-ли не до упадка. Местные партийные организации учли это обстоятельство и для оздоровления артели сняли Ильяшенко и исключили его из партии, а артель реорганизовали в коммуну и послали для работы председателем члена партии Плиту Анисима, который вместо того, чтобы работу поставить на должную высоту, своим пьянством продолжает приводить коммуну к упадку.

Сам Плита – бедняк. В период гражданской войны принимал активное участие в борьбе с бандитизмом. В 1923 г., будучи председателем сельсовета и председателем сельскохозяйственной артели, за связь с кулачеством, растрату и пьянство был исключен из партии и снят с работы. В 1927 г. был восстановлен в партии.

15.09. с. г. на поле Плита собрал друзей-пьяниц, как своего предшественника Ильяшенко и других, и с утра до вечера тут же на поле пили.

9.10. с. г. Плита собрал членов Совета, как Трушевича Мефодия, Ильяшенко Мойсея и Колесника Николая и устроили пьянку. В результате, член Совета коммуны Трушевич Мефодий пришел в коммуну в пьяном виде и поднял дебош. На следующий день Трушевич скрылся, взяв у члена Совета Хакало 50 руб., якобы для покупки частей для трактора.

Подобные явления вызывают нарекания и недовольства со стороны членов коммуны и насмешки крестьянства.

Окротдел ГПУ просит окрисполком принять меры к обследованию коммуны и производству ревизии, так по некоторым источникам, Плита живёт не по средствам, и возможно, что там имеет место и растрата.

Нач. окротдела ГПУ /Гладков/
Нач. УЧОСО /Якушев/.

ДАЧО, Р-№184 сч. №1, спр. 92
арк. 107-112

Серия «К».

УЧОСО. КНД.9

10.X.-1929 г.
г. Черкассы

Нач. информотдела ГПУ УССР
Копия: Секретарю Окротдела и
Председателю Окрисполкома
г. г. Харьков, Черкассы

Спец-сводка
о настроении интеллигенции Шевченковского округа, по состоянию на 10 октября 1929 г.

Характеризируя политнастроение сельинтеллигенции, необходимо отметить, что таковая, составляющая в основном учительство, как нами уже неоднократно отмечалось в спец-сводках, чрезвычайно засорена антисоветским элементом, как-то: бывшими белыми, петлюровцами, участниками банд и пр. Благодаря такой засоренности, отмечается сплошь и рядом антисоветские проявления, пассивность в общественной работе, недоброжелательное и даже враждебное отношение к Соввласти и проводимым ею мероприятиям, а в некоторых случаях отмечаем не

только связь с кулачеством, но и укрывательство такового, путем перепрятывания у себя хлебных излишков у кулака и т.д.

Для иллюстрации всего вышеизложенного приводим ряд характерных фактов.

Засоренность:

Учитель Золотоношской 1-й трудшколы Прохоренко Иван Семенович – бывший офицер. Во время весенней хлебозаготовки перепрятывал у себя имущество кулака Шелудько, жителя с. Драбовки, Золотоношского района.

К проводимым Соввластью мероприятиям относится враждебно.

В с. Пляковка, Каменского р-на, учитель Плятченко Иван Степанович, бывший помощник коменданта ст. Бобринская при белых. На предложение вступить в колхоз учитель Плятченко отказался.

В с. Михайловка, Каменского района, учитель Максименко, сын кулака, поддерживает связь с кулаками. В прошлом – бывший участник холодноярских банд. Принимал активное участие в боях против красных.

В с. Белозерье, Смелянского района, учитель Саенко, бывший белый офицер, поддерживает связь с чуждым элементом. В общественной работе никакого участия не принимает.

В с. Будище, Мошенского района заведывает школой Тютюнник Яков Иванович, бывший офицер петлюровской армии.

Учитель с. Красноселки, Каменского района, Бердюк Василий Максимович, бывший офицер, пребывал в армии Петлюры, где награбил много золота, каковое в настоящее время сбывает на черной бирже. Имел собственную дачу в Сосновке. К проводимым Соввластью мероприятиям относится враждебно.

Учитель с. Елисаветки, Мошенского района, Парасенко, бывший поп, женат на дочери помещика. К Соввласти и ее мероприятиям относится враждебно.

В с. Богодуховке, Чернобаевского района, учительница Квитницкая Ольга Николаевна, дочь крупного помещика, бывшая дворянка. Участия в общественной работе не принимает никакого.

В хуторе Михайловка, Чернобаевского района, учитель Борзяк, сын крупного грабаря к проводимым мероприятиям, а также к нынешним школьным методам относится враждебно.

В разговоре о методах преподавания высказал свое недовольство, говоря: «Доводится працювати, бо дітись ніде».

В г. Золотоноше зав. детской колонией Сокальский И.Ф., бывший белый, ведет дружбу и поддерживает связи с духовенством. Судился несколько раз за антисоветскую деятельность.

В с. Вязовок, Городищенского района учительница Ангер – бывшая дворянка, жена предводителя дворянства. Участия в общественной работе не принимает.

В с. Прохоровке, Гельмязевского района учитель Усейнский – бывший офицер, эмигрант Болгарии, поддерживает связь с чуждым элементом, как б. помещиком Беляевым.

Из приведенных выше ряда фактов видно, что в части школ округа пребывает учительство, которое, не говоря уже об активной общественной работе, не только пассивно в таковой, но часто в разговорах

проявляет свое враждебное отношение к Соввласти и мероприятиям.

Имеем также отдельные случаи, когда со стороны учительства, имеющего излишки хлеба, проявляется стремление добыть себе продукты из кооперации, а своих излишков, конечно, не сдают.

В с. Медведовка, того-же района, учитель Руденко Илларион Иосифович, занимающийся одновременно и хлебопашеством, не смотря на то, что при проведении хлебозаготовки у него было обнаружено 30 пуд. излишков, все время получал хлеб в кооперации.

Учительница с. Мошен Коваленко Мария Ивановна скрывала свои хлебные излишки на чердаке, которые, однако, были обнаружены.

Когда на собрании членов союза «Работпрос» стоял вопрос о поступке Коваленко, последняя подавала реплики: «Немає правди на світі. Не було її раніше, нема її і зараз».

Общим собранием было вынесено постановление о снятии Коваленко с работы, но до сего времени таковая работает.

В с. Ржавец, Таганческого района, зав. школой Полтарацкий Григорий Иванович во время хлебозаготовки прятал в помещении школы хлеб, принадлежавший его тестю – кулаку, осужденному на 2 года за злостную несдачу хлебных излишков.

Незаможники поймали учителя на месте преступления, в тот момент когда тесть Полторацкого хотел вывезти хлеб, на что соответствующе реагировали, высказывая возмущение.

Учитель с. Ирклиева, того-же района, Каменецкий старается увильнуть от участия в правительственных кампаниях, и в разговоре высказывался: «Учитель – не більш і не менш, як козел отпущения, на якому комуністи катаються. Обридла мені ця робота».

Учительница с. Мокра-Калигорка, Янкова Ксения участия в общественной жизни не принимает. В разговоре высказывалась: «Тяжко працювать на ниві освіти: всякому підчинятися, все роби, скрізь веди перед. Яка б кампанія не проходила, все на голову вчителя. Нічого не зробиш – ніде діться, доводиться вчителювать».

Учитель Гельмязовского района Обиденко, в разговре о положении учительства, высказывался: «Колись було життя – випить і погулять. Ніяких нагрузок не носив, а тепер – то хлібозаготівля, то друге. Все вчитель. Хіба це порядки. Платять мало, а роби, як сукин син. Якби розумніше керували, то краще було б».

Никакого участия в общественной работе не принимает.

В с. Богодуховке, Чернобаевского района учительница Лукьяненко Татьяна – дочь кулака, человек с кулацкой идеологией. От участия в проводимых кампаниях увиливает. Связь имеет с кулачеством.

Учительница Чернобаевской школы Каленич Дарья в проводимых кампаниях никакого участия не принимает. В разговоре с учителем выразилась: «Нема життя. Все примушують робить. Як це можна. Ходить і дерти людям очі – бери облігації, давай хліб, а як ми сидимо голодні, то ніхто не бачить. Хай ждуть, щоб я їм робила».

В с. Скородистик, Ирклиевского района, учитель Ярошевский никакого участия в общественной работе не принимает, на что имеются нарекания со стороны незаможников, которые высказываются: «Це не вчителі, а якесь барахло, гнать треба таких».

В с. Телепине, Каменского района, учительница Чекалевская никакого участия в общественной работе и проводимых мероприятиях не принимает. Авторитет свой потеряла. Незаможники высказывают нарекания.

В с. Дубиевка, Смелянского района, учительница Рижевская Екатерина Ивановна, дочь попа, за время пребывания в селе с 1927 г. никакого участия в общественной работе не принимает. К своей работе относится халатно. Авторитетом не пользуется. Крестьянство недовольно Рыжевской, говоря: «Це вчителька – на Богові свічка, ні чортові ладан».

Учителя Мокро-Калигорского района Ефименко, Хомко и Бондарь в разговоре высказывают свое недовольство нагрузкой по общественной работе, говоря о том, что такое отношение учительства и участия его в проведении государственных экономкампаний и общественной работе вызывает нарекания и возмущения со стороны незаможников – активистов села.

Реагирования на хлебозаготовкампанию

Имеющиеся у нас материалы указывают на ряд случаев, когда учи-тельство высказывает недовольство кампанией по хлебозаготовкам и часто враждебно реагирует на методы проведения этой кампании, особенно в части нажима на кулака.

Учитель с. Чернобай, того-же района Циганик Петр Петрович в разговоре высказывался: «Ну й деруть-же сукині сини, це ж знущання. Роби, а в тебе заберуть. Ось у мене немає чого їсти, все видавили, а кажуть, що господарство підіймається, багатіємо, а я нічого не маю. Не встигла стара, як уже нова хлібозаготівля. Путають бідного селянина, а пишуть і кажуть, що життя покращало. Чортового батька покращало».

Учитель с. Чорнобая Носара Петр Иванович в разговоре выражает свое возмущение проведением хлебозаготовки, высказываясь в таком же духе, как и упомянутый ранее Циганик.

Зав. Богодуховской школой, Чернобаевского района, Василенко выразился: «Оці міроприємства, як хлібозаготівля, доведуть до того, що ми залишимось зовсім без хліба, м'яса та жирів. Ось другий рік переводимо, воно й показало, а кажемо, що ростемо й хочемо з Америкою порівнятись». (Высказывая все это с большой иронией).

Учитель этой же школы Непейвода высказался: «До селян невірно ставляться і жити не дають. Що наробив, отдай за безцінок, а підеш у кооперацію, нічого не дають, бо пай малий. Хіба це не знущання з селянства».

В с. Мельники, Ирклиевского района, учитель Щербина высказывает свое возмущение проводимой хлебозаготовительной кампанией, говоря: «Дядько не встиг очухаться від старої хлібозаготівлі, деруть з бідного дядька. Он селяни не задоволені зараз. Вони готові на все».

В с. Водяное, Шполянского района, учитель Третяк Яков Степанович, зав. школой, в разговоре о хлебозаготовительной кампании высказался: «Жаль, що раніш таку клясову боротьбу не проводили. Було б їм видно, чи вдалось би провести соціалізм, чи ні».

Реагирование на политсобытия

Имеются отдельные случаи, когда отдельные лица, антисоветски настроены, в связи с международной ситуацией, распространяют про-

вокационные слухи о том, что в ближайшее время, даже дни, Польша пойдет в наступление, тогда всем коллективистам будет конец.

Касаясь переговоров с Англией, высказывают, что это не больше, не меньше, чем кукольная комедия.

По существу, ниже сего приведем факты:

Учитель Шполянского района, Сикун, в разговоре высказывался: «Війна розпочнеться цими днями з Польщею. Тоді колективам кінець – виріжуть до одного. Радвлада відправляє вагонами золото до Польщі, щоб задобрить. Це торги, що їх Україна повинна виплачувати».

Касаясь событий на границе с Китаем, учитель с. Мельники Ирклиевского р-на, Щербина высказался: «Мабуть війна. Беруть наших за шиворот, так вони й лютують, деруть з селян. Самі живуть, а селянству жить не дають».

Касаясь переговоров СССР с Англией, учительница с. Красной Слободы, Черкасского района, Завадская высказалась: «Сміються з нас. Це якась кукольна комедія. Поїде один до другого, пообідає, зробить візит і тим кінчилось, а воно нас не дуже цікавить».

Реагирование на 3-й заем индустриализаци

Мы располагаем данными о ряде случаев, когда учительство расценивает подписку на 3-й заем, не как кампанию, проходящую в добровольном порядке, а как принудительное мероприятие в виде какого-нибудь налога.

В с. Мокро-Калигорка, того-же района, учителя Клименко, Хомко и Бондарь в разговоре между собой о подписке на 3-й заем индустриализации высказались в таком духе: «Розповсюдження позики йде тільки примусовим шляхом, а не добровільно. Вчителі підписались на півторамісячне утримання, але коли б не було постанови зборів, то добровільно не підписались би».

Учитель с. Великий Хутор, Золотоношкого района, Кушнир Константин на предложение подписаться на 2-х месячный оклад на основании постановления собрания членов союза «Работпрос», Кушнир категорически отказался, но в результате, с трудностями удалось его уговорить подписаться на месячный оклад.

За связь с кулацким элементом Кушнир исключен из комсомола.

Имеются отдельные случаи агитации со стороны учительства против подписки на 3-й заем индустриализации, ругая учителей, подписываю-щихся на заем.

В с. Косары, Каменского района, сын кулака ведет агитацию против покупки облигации, ругая подписавшихся.

Учительница с. Чигирин, того-же района, Сиянко Н.Ю., жена засланого в Соловки учителя Сиянко за антисоветскую деятельность, принимая участие в реализации 3-го займа, в то же время, в разговоре с крестьянами Коваленко и др. выразились: «Облігації можна і не брать».

Когда же Коваленко ответила, что она считает необходимым помочь Соввласти и хочет подписаться, Сиянко сказала: «Це ваше діло».

Учитель Чернобаевского района, Циганик Петр Петрович в разговоре о реализации облигаций 3-го займа высказался: «Доки вже дратимуть. Уже немає ніякої змоги триматися».

Пьянство с кулачеством

В с. Медведовка, того же района, во время Ярмарки учитель с. Боровица Антоненко, собрав группу крестьян, начал пьянствовать. В результате Антоненко, будучи пьян, выразился: «Влада не наша селянська, а босяцько-бандитська», ругал самой отборной руганью вождей.

Милицией Антоненко за дебош был арестован, при чем во время ареста порвал на себе рубаху, оказывая сопротивление.

Селяне, видя это, возмутились поступком и действиями Антоненко, говоря: «Ось де правда».

Кулаки же, присутствующие при этом, одобряли высказанное Антоненко мнение о Соввласти, говоря: «Видно товариш учитель розібрався вже з правдою, що у владі сидять босяки та бандити».

Религиозность среди учительства

Имеются отдельные моменты, что учительство, вместо проведения антирелигиозной кампании, высказывается в противоположном на-правлении:

Учитель с. Мельники, Ирклиевского района, Федоровский в разговоре с некоторыми крестьянами об отобрании для культурных нужд церкви высказался, что церковь не стоит отбирать, высказывая мнение, что нецелесообразно использовать церковь для культурных надобностей.

В с. Червона Слобода, Черкасского р-на, при проведении кампании по отбиранию церкви под клуб, когда комиссия пришла с подписным листом к местному врачу Расевич Александре, таковая категорически отказалась подписаться и заявила: «Я підписатись не можу, бо я вірю в соціалізм Христа».

Учительница с. Песчаное, Золотоношского района, Чепурова в разговоре с учителем выразилась: «Можна бути релігійним і провадити антирелігійну роботу. Як можна відмовитись від такого урочистого моменту, як вечеря на кутю або посвячення пасок, і взагалі пасхальних обрядів».

Чепурова за совершение религиозных обрядов была переведена из одного села в другое.

Зав. Чернобаевской школой, того же района Труш О.С., бывший офицер старой армии, убежденный религиозник. В разговоре с коллегой по вопросу о религии, Труш высказался, что от религии отказаться не может, так как верит в Христа, кроме того, на него влияет жена.

Склоки среди учительства

Отмечаем два факта склоки среди учительства, благодаря чему страдает и работа и создаются неблагоприятные для работы условия. Такие явления имеют место в Мошенской семилетке иве. Великие Канивцы, Чорнобаевского района, а именно:

Учитель Мошенской семилетки Харченко Александр Сазонович – большой подхалим. Для создания своего благополучия готов кляузничать на своих коллег, относящихся к делу вполне добросовестно. Вошел в доверие Председателя Райисполкома, благодаря чему ему удается порочить перед РИКом ни в чем неповинных учителей и создавать себе авторитет. Такое явление создало нездоровую атмосферу в Мошенской семилетке, ибо Харченко создал склоку среди учителей Снежко, Кравца Киселя и др.

В этой же школе служат две сестры-учительницы Горобцовы, которые также создают склоки, сплетни, дают прозвища учителям, высмеивая активистов-учителей.

Учитель Велико-Каневской школы, Чернобаевского района, Евсевский Яков Гаврилович с учителями очень груб и на замечания, будучи в хороших взаимоотношениях с Инспектором Райнарсобраза, кляузничает на своих сослуживцев.

Антисемитизм

Выявлен один случай антисемитизма, проявленный учительницей Крестителевской щколы, Чорнобаевского района, Титаренко Марией. Так в разговоре высказывается, что лучшие посты занимают евреи и что вообще евреи занимаются легким трудом, а украинцы – «наш брат» находится в самых скверных условиях.

Часто в разговоре с учителями высказывает возмущение тем, что евреям, якобы, хорошо живется.

Грубое обращение с учениками

Отмечено нами два случая недопустимого отношения к ученикам со стороны учителей Завадовской школы, Корсунского района и Чернобаевской школы.

Учитель Завадовской школы Клещенко Иван Игнатьевич в 1928 г. судом был лишен права учительствовать в течении года за избиение учеников. В настоящее время учеников не бьет, но крайне груб с ними.

Учитель Чернобаевской школы Роговенко Борис Григорьевич, сын дьяка, также с учащимися чрезвычайно груб.

Такое отношение вызывает недовольство со стороны родителей учеников.

Нач. Окротдела ГПУ (Гладков)
Нач. УЧОСО (Якушев).

ДАЧО, ф. Р-375, оп. 1, спр. 136 арк. 62.

Цілком таємно
Особисто

Начальникові Шевченківського Округового Бупру

Дозорці Округового Бупру, як нам відомо, неуважно ставляться до виконання своїх обов'язків при догляді за ув'язненими під час їх роботи.

Так, у квітні місяці б. р. трапилось два побіги заарештованих, які працювали біля ст. Черкаси на базі УРК. Втеча трапилась з огляду на те, що не було належного догляду.

Сповіщаючи про зазначене, пропоную вжити відповідних заходів до уважного ставлення з боку дозорців Бупру до виконання ними своїх обов'язків, провівши з цього приводу належний інструктаж.

Винних дозорців, які припустили втечу в'язнів притягти до відповідальності. Про виконання цього повідомити ОАВ до 25 квітня б. р.

Зав. ОАВ – нач. Окрміліції /Тарасюк/
Секретар /Сизоненко/.

ДАЧО, ф. Р-375, оп. 1, спр. 136 арк. 45.

1930-1933 РІК

Нижче цього оголошується спис колишніх співробітників адміністративно-міліцейських органів, що їх звільнено зі служби за наявністю компрометуючих матеріалів.

Прийом цих осіб на службу Адмін. Управління НКВС вважає за неможливе.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	З якого Адмін. Відділу звільнено	Посада
882	Салецький Михайло Миколайович	Шевченківський	Міліціонер
887	Білоцерківський Марко Семенович	Шевченківський	Агент
888	Іщенко Павло Харитонович	Шевченківський	Нач. Району
1122	Ялтінський Федір Іванович	Харківський	Міліціонер

Начальник Р.О. міліції УСРР підпис /Корнев/
Інспектор /XV/ підпис /Научитель/.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3231
Арк. 591

Цілком таємно

ТАКА БУЛА ДОЛЯ УЧАСНИКІВ «СУГ» (Союз української государственності)

Геноцид українців 1932-1933 року за своїми соціально-демографічними наслідками став масштабнішою трагедією, ніж єврейський голокост. Десятки українських сіл під час голоду зникли назавжди. На Черкащині голодом було знищено понад 150 тисяч селян. Разом з голодом 1932-1933 року були роками наймасовіших репресій. Зокрема, був відправлений на Колиму студенти інституту соцвиховання уманського Іван Мусидрая (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 5205) та Київського Порфирій Заграничний колгоспник із с. Кочержиці Никифір Бойко (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 5375) член Градзівської сільради, Петро Белоус (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 5277), Олександр Лампицький (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 5334), Секретар комсомольської організації с. Каврай Яким Різник (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 5305), вчитель з Умані Іван Верхоляк (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 7902), агроном Звенигородської МТС Юхим Бідного, голова колгоспу с. Озірна Сергій Косьянчук (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 10060), Член ВКП(б) із с. Шелепухи, Данило Охріменко (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 9311), голова колгоспу с. Плюваки Іван Білик (ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, арк. 6367) та інше.

І серед них особливе місце виділяється кримінальна справа «Пришелец», за якою лише на Черкащині було притягнуто понад 200 чоловік і майже стільки ж в Донецькій області. Із 203 особи, з них 73

було розстріляно наприкінці березня 1933 року. Нижче ми подаємо унікальні документи про виконання вироків по цій справі.

Акт

г. Киев, 1933 г., марта месяца 27 дня, в 2 часа 20 мин.

Мы, нижеподписавшиеся, Комендант Киевского Областного отдела ГПУ тов. Воробьев, Ответственный Дежурный по Киевскому особому Отделу ГПУ тов. Шайкевич и Прокурор, составили настоящий акт в том, что на основании предписания Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ от 26.03.1933 г., согласно выписки из протокола Заседания Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР от 17.03.1933 г. и отношения ГПУ УССР от 23.03.1933 г. за №213166, – в помещении КОО ГПУ приведен в исполнение приговор над осужденными к ВМСЗ – расстрелу:

1. Пацюком Никандром Александровичем, 1891 г.р., ур. с. Бабанки;
2. Скляруком Емельяном Федоровичем, 1893 г.р., ур. с. Бабанки;
3. Скоропадом Куприяном Григорьевичем, 1892 г.р., ур. с. Бабанки;
4. Лещенко Порфирием Кирилловичем, 1896 г.р., ур. с. Бабанки;
5. Люборец Иваном Васильевич, 1894 г.р., ур. с. Бабанки;
6. Сас Федором Онуфриевичем, 1896 г.р., ур. с. Бабанки;
7. Пустовойтом Прокофием Трофимовичем, 1882 г.р., ур. с. Бабанки;
8. Склярком Евтихием Федоровичем, 1898 г.р., ур. с. Бабанки;
9. Петлеванным Иосифом Семеновичем, 1893 г.р., ур. с. Бабанки;
10. Шевчуком Кузьмой Васильевичем, 1891 г.р., ур. с. Бабанки;
11. Самардак Яковом Степановичем, 1898 г.р., ур. с. Бабанки;
12. Присяжнюком Радионом Касьяновичем, 1895 г.р., ур. с. Бабанки; В 4 часа 10 минут трупы преданы земле согласно установленных правил. Настоящий акт составлен в 3-х экземплярах.

Комендант КВО ГПУ подпись
Ответ. Дежурный по КОО ГПУ подпись
Прокурор подпись.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3231
Арк. 590

Совершенно секретно

Акт

г. Киев, 1933 года, марта месяца 28 дня, в 2 часа 45 мин.

Мы, нижеподписавшиеся, Комендант Киевского Областного отдела ГПУ тов. Воробьев, Ответственный Дежурный по Киевскому особому Отделу ГПУ тов. Быков и Прокурор тов. Хомычев составили настоящий акт в том, что на основании предписания Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ от 27.03.1933 г., согласно выписки из протокола №34/466 Заседания Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР от 17.03.1933 г. и отношения ГПУ УССР от 23.03.1933 г. за №213166, – в помещении Киевского Областного Отдела ГПУ приведено в исполнение постановление над осужденными к ВМСЗ – расстрелу:

1. Скоропадом Иваном Григорьевичем, 1898 г.р., ур. с. Бабанки;
2. Шевчуком Лукой Васильевичем, 1895 г.р., ур. с. Бабанки;
3. Копернаком Порфирием Павловичем, 1902 г.р., ур. с. Бабанки;

4. Люборец Григорием Афоновичем, 1890 г.р., ур. с. Бабанки;
5. Пичкурой Федотом Спиридоновичем, 1906 г.р., ур. с. Бабанки;
6. Зрайко Семеном Алексеевичем, 1898 г.р., ур. с. Иваньки-Рыжики, Тарнапольского уезда – Галиция;
7. Люборец Александром Афанасьевичем, 1881 г.р., ур. с. Бабанки;
8. Пустовойтом Яковом Трофимовичем, 1885 г.р., ур. с. Бабанки;
9. Григорьевым Миной Ивановичем, 1891 г.р., ур. с. Бабанки.

В 3 часа 20 минут трупы преданы земле согласно установленных правил. Всего девять человек.

Настоящий акт составлен в 3-х экземплярах.

Комендант КВО ГПУ подпись

Ответ. Дежурный по КОО ГПУ подпись

Прокурор подпись.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3231
Арк. 589/об.

Совершенно секретно

Акт

г. Киев, 1933 года, марта месяца 30 дня, в 1 часа 50 мин.

Мы, нижеподписавшиеся, Комендант Киевского Областного отдела ГПУ тов. Воробьев, Ответственный Дежурный по Киевскому особому Отделу ГПУ тов. Шайкевич и Прокурор составили настоящий акт в том, что на основании предписания Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ от 29.03.1933 г., согласно выписки из протокола Заседания Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР от 17.03.1933 г. и отношения ГПУ УССР от 23.03.1933 г. за №213166, – в помещении Киевского Областного Отдела ГПУ приведен в исполнение приговор над осужденными к ВМСЗ – расстрелу:

1. Шевчуком Григорием Васильевичем, 1896 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;
2. Билыком Устимом Карповичем, 1897 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;
3. Безносюком Василием Степановичем, 1894 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
4. Мельничуком Дмитрием Федоровичем, 1890 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
5. Джегалюком Петром Порфирьевичем, 1896 г.р., ур. м. Гайсина;
6. Власюком Михайлом Мелентьевичем, 1888 г.р., ур. с. Ботвинов ки, Христиновского района;
7. Косьминым Антоном Антоновичем, 1901 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
8. Кравцом Петром Афанасьевичем, 1902 г. р., ур. с. Притыки, Христиновского района;
9. Чапалой Александром Степановичем, 1888 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
10. Кравчуком Яковом Петровичем, 1886 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
11. Гладким Федотом Васильевичем, 1897 г.р., ур. с. Млиево, Городищенского района;

12. Щербиной Павлом Евгеньевичем, 1891 г.р., ур. с. Коржевой Кут, Бабанского района.
13. Капелюшным Сергеем Ивановичем, 1890 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;
14. Гончаром Василием Ивановичем, 1904 г.р., ур. с. Буда-Орловецкая;
15. Куликом Кононом Архиповичем, 1889 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;
16. Скляруком Василием Федоровичем, 1893 г.р., ур. с. Бабанки, того же района.
17. Танасийчуком Григорием Федоровичем, 1897 г.р., ур. с. Тальянки, Бабанского района;
18. Кротиком Куприяном Григорьевичем, 1897 г.р., ур. с. К.-Кут, Бабанского района;
19. Кравцом Павлом Ионикиевичем, 1888 г.р., ур. с. Свинарки, Бабанского района.

В 3 часа 50 минут трупы преданы земле согласно установленных правил. Всего девять человек.

Настоящий акт составлен в 3-х экземплярах.

Комендант КВО ГПУ подпись
Ответ. Дежурный по КОО ГПУ подпись
Прокурор подпись.

Приговор в отношении Кравца Петра Афанасьевича не приведен в исполнение, т. к. таковой при опросе заявил, что его зовут Кравец Петр Анафатович.

Комендант подпись
Ответ. Дежурный подпись
Прокурор подпись.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3231
Арк. 588/об.

Совершенно секретно

Акт

г. Киев, 1933 года, марта месяца 31 дня, в 1 часа 00 мин.

Мы, нижеподписавшиеся, Комендант Киевского Областного отдела ГПУ тов. Воробьев, Ответственный Дежурный по Киевскому особому Отделу ГПУ тов. Левин и Прокурор тов. Хомич составили настоящий акт в том, что на основании предписания Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ от 31.03.1933 г., согласно выписки из протокола Заседания Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР от 17.03.1933 г. и отношения ГПУ УССР от 23.03.1933 г. за №213166, – в помещении Киевского Областного Отдела ГПУ приведен в исполнение приговор над осужденными к ВМСЗ – расстрелу:

1. Исаевым Григорием Иосифовичем, 1900 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;
2. Бабийчуком Владимиром Ивановичем, 1888 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;
3. Коцюбой Макаром Семеновичем, 1893 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

4. Городнюк-Метелиным Григорием Ивановичем, 1887 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

5. Похаревским Платоном Андреевичем, 1887 г. р., ур. с. Щербатевцы, Лысянского района;

6. Ковальчуком Семеном Ксенофонтовичем, 1901 г.р., ур. с. Ботвиновки, Христиновского района;

7. Гончаруком Иваном Терентьевичем, 1900 г.р., ур. с. Ботвиновки, Христиноовского района;

8. Безуглым Даниилом Павловичем, 1896 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

9. Ногайчуком Ильей Артемовичем, 1888 г.р., с. Христиновки, того же района;

10. Марчук Игнатом Львоивчем, 1888 г.р., ур. с. Верхнячки, Христиновского района;

11. Кулеш Алексеем Танасьевичем, 1898 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

12. Синицей Емельяном Ивановичем, 1905 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

13. Грунтовым Авдеем Никитовичем, 1882 г.р., ур. с. Орловец, Городищенского района.

14. Ищуком Герасимом Апполонаровичем, 1893 г.р., ур. с. Христиновки, того же района;

15. Ткачем Семеном Данииловичем, 1901 г.р. ур. с. Бабанки, того же района;

16. Тренько Андреем Григорьевичем, 1905 г.р., ур. с. Нерубаево, Бабанского района;

В ____ час ___ минут трупы преданы земле согласно установленных правил.

Настоящий акт составлен в 3-х экземплярах.

Комендант КВО ГПУ подпись

Ответ. Дежурный по КОО ГПУ подпись

Прокурор подпись.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3231
Арк. 587.

Совершенно секретно

Акт

г. Киев, 1933 года, Апреля месяца 7 дня, в 23 часа 00 мин.

Мы, нижеподписавшиеся, Комендант Киевского Областного отдела ГПУ тов. Воробьев, Ответственный Дежурный по Киевскому особому Отделу ГПУ тов. Шайкевич и Прокурор тов. Хомич составили настоящий акт в том, что на основании предписания Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ от 7 апреля 1933 г., согласно выписки из протокола Заседания Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР от 17.03.1933 г., отношения ГПУ УССР от 23.03.1933 г. за №213166 и телеграфного подтверждения Зам Пред. ГПУ УССР тов. Карлсона от 06.04.1933 г. об исправлении отчеств Кравца Петра Афанасьевича на Анфатьевича и Радионова Исаака Емельяновича на Семеновича, – в помещении Киевского Областного Отдела ГПУ приведен в исполнение приговор над осужденными к ВМСЗ – расстрелу:

1. Радионовым Исааком Семеновичем, 1890 г.р., ур. с. Бабанки, того же района;

2. Кравцом Петром Анфатьевичем, 1902 г.р., ур. с. Притыки, того же Христиновского района;

В 01 час 15 минут трупы преданы земле согласно установленных правил. Настоящий акт составлен в 3-х экземплярах.

Комендант КВО ГПУ подпись

Ответ. Дежурный по КОО ГПУ подпись

Прокурор подпись.

ДАЧО ф. Р-1717, оп. 1, од. зб. 6 Арк. 32.

І ВСЕ ТАКИ ОПІР БУВ

Протокол № Заседания Губвоенсовещания при Полтавском Губисполкоме от 06.05.1934 г.

Присутствовал и:

Предгубвоенсовещания Предгубисполкома т. Лисовик,

Нач. губотдела ГПУ т. Патрушин, нач. ОДТО ГПУ т. Хмырев, зам. Начгубмилиции т. Тригуб, Губпрокурор тов. Лондон, командир 8 Корпуса т. Гаркавый, Военком 8 Корпуса т. Рахья, уполномоченный КРО Губотдела ГПУ – секретарь Губвоенсовещания т. Самовский.

Повестка дня.

1. Доклад Губотдела ГПУ по б/б – докладчик т. Самовский.

2. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:
1. Доклад Уполномоченного Губотдела ГПУ по б/б за последний месяц. Наиболее пораженный бандитизмом Округ является Громенский, в котором оперируют бандиты: Стешенко в Гадячском и Веприкском районах, перебрасываясь в Лебединский район Сумского Округа, уголовно-политической окраски, численностью 6 человек, вооруженных в сентябре месяце, проявила активность на территории Сумского округа.	1. Несмотря на борьбу в плановом порядке органов ГПУ, Милиции и Розыска с бандитизмом необходимо констатировать усиление роста бандитизма в процентном отношении за сентябрь м-ц против предыдущих месяцев, не только чисто уголовного, но и появление бандитизма с полито–краской (кулацко-петлюровской).
2. Банда Подлесного, оперирует в тех же районах, уголовной окраски, численностью 6 человек вооруженных, занимается исключительно грабежами, иногда соединяется с бандой Стебенко, активность проявляет.	2. Считать более пораженными бандитизмом округа: Роменский, Лубенский и Полтавский, менее пораженными: Золотоношский, Кременчугский и Прилукский.

Председатель Губвоенсовещания (Лисовик)

Секретарь (Самовский)

Верно: Секретарь (Самовский) (Подпись).

Я – НЕ БИДЛО, Я – УКРАЇНЕЦЬ

Витяг з листа пенсіонера, лікаря-окуліста, мешканця м. Звенигородки П. Блонського до Китайської Секції Комінтерна 13 червня 1933 року

КИТАЙСКОЙ СЕКЦИИ КОМИНТЕРНА

Если голод в УССР прподолжится еще год, а это вероятно будет, – то к урожаю 1934 г. останется в живых не более 30% украинских крестьян в УССР. С осени 1931 г. погибло их голодной смертью не менее пяти миллионов к радости кулаков (земелька то наша не пошла на пользу Вам!), русских националистов (Вот Вам украинская государственность!), сиопистов (это Вам за еврейские погромы на Украин.), петлюровцев (слушались не нас, а большевиков, вот в дураках и остались!) и т. д. элементов.

Первой причиной этого голода есть преступно-неумелое, а может быть намеренное вредительное проведение в жизнь на Украине прекрасной по существу крестьянской и земельной политики Ленина. Засоренность, запущенность, плохая обработка земли, гибель скота и птицы, неохота многих крестьян при созданных убиственных условиях хорошо работать в т. п., если только производные от указанной первой причины.

Если правда, что массами гибнут с голода только крестьяне УССР, а РСФСР только в Сев. Кавк. Красе, где большинство крестьян тоже украинцы, то ясно, что здесь, как в свое время в развитие политич. Бандитизма на Украине, сыграло большую роль украино-фобелево руководителей (кореорит. исполнителей), не вытравленной революцией взгляда «хохлов» как на контрреволюционеров, как их нисшее племя, вымирание которого только полезно делу социализма. Отсюда вредительское проведение крест, и тем. политик на Украине, которое действительно спровоцировано и пассивное отношение многих крестьян и даже никогда в укр.массах несуществовавший национализм; отсюда же и факт, что государство имея многомиллиардный бюджет и массу хлеба, допустило и допускает на протяжении более 15лет массовую гибель украинских крестьян голодной смертью. К тому же вымирают беднейшие крестьяне (особенно дети их), бывшая опора Сов. власти в борьбе с Укр. Кулаками.

В 1921 г. государство, будучи очень бедным, куда больше делало для голодных волжан, которым, кстати оказать, много помогли тогда, вымирающие сейчас с голоду укр. крестьяне.

Думаю, что Центр не знает истинного положения украин. крестьян, я писал о нем многим руководителям. Но и без меня Центр прекрасно знает все; но, как и местные руководители, не хочет ни говорить, ни писать о голоде укр. крестьян и вообще против «паники».о падении скота кричат, а о массовой гибели укр. крестьян полнейшее молчание, как будто дело идет об осенней гибели мух. Отсюда не помощь голодающим, а какое то издевательство над нами и количество гибнущих с голоду все увеличивается.

Пишу в надежде, что Китайская секция, как представительница пролетариата из народа, тоже, как и украинцы, относимого многим к нисшим племенам, особенно серьозно занятся вопросом о голоде беднейших

семей на Украине и с'уметь добиться экстренной ликвидации голода, его причин и последствий.

П. БЛОНСКИЙ
Г. Звенигородка,
Киевской области, ул. Энгельса, 81.
13.VI.1933 г.

Заарештований в 1938 році 70-річний окуліст Памфіл Блонський гордо заявив слідчому: «Я не бидло – я українець».

ДАЧО ф. Р-5625, оп. 1, спр. 9540.

Сов. секретно

Золотоношскому окрвоенсовещанию,
копия КРО Полтавского Губотдела
Государственного Политического Управления
Доклад

О проведении плановой выкачки оружия и разоружения населения Золотоношского округа, согласно приказа Губвоенсовещания.

1 Гельмязовской район:

а). с. Озерище, что в 18 верстах с.-з. Гельмязова, где в 1920, 1921, 1922 г.г. находился боевой штаб банды сначала Пятенко, затем Черного и сейчас оперирует банда в количестве 5 человек «Сичевики». Зажиточное население к Соввласти относится враждебно, а во время пребывания Черного, держало с ним связь.

д). с. Каленики (родина Маруси, оперировавшей с бандой Черного), что в 3 вер. севернее м. Гельмязова, в 1921 и 1922 г.г. часто делались налеты бандой Черного с Марусей.

3 Драбовский район.

а). с. Луниновка, что в 3 вер. юго-зап. м. Драбово, Кривая Гребля (на карте нет) заскакивала банда Черного и заскакивал отряд Махно. В 1922 г. организовалась банда в количестве 30 человек неизвестного наименования, з коих 8 человек расстреляны самим населением, а остальные разбрелись.

Развит уголовный бандитизм.

4 Еремеевский район.

а). с. Еремеевка, что в 35 верст юго-воточнее г. Золотоноша, резиденция банд Нагорного, Калиберды. Банды имели влияние на зажиточное население. В 1923 г. ликвидированы Чрезтройкой Черкасской. В данное время проживает много амнистированных бандитов, а также проявляется уголовный бандитизм.

5 Ирклневский район.

а). с. Москаленки, что в 47 в. юго-восточнее Золотоноши. В 1920-1923 годах проходили банды Нагорного, Калиберды, Кикотя, Левченко и Лопаткина, где происходили бои указанными (отрядами), бандами, село в большинстве кулацкое.

б). с. Налесни, что 35 верст юго-восточнее Золотоноши, Котлов, что в 47 верст ю.в. Золотоноши, Васютинцы, что 37 верст ю.в. Золотоноши и Старое, что 39 верст ю. в. Золотоноши. В этих селах с 1920 по 1923 год. оперировали банды Нагорного, Калиберды, Кикотя и Лопаткина, кои вооружались из местного населения. В данное время в селе Палесняк скрывается известный бандит из банды Нагроного Упырь Савва.

в). с. Ревбинцы, что в 20 верст ю. в. Золотоноши в 1919 году оперировала банда в количестве 4 чел. под командой Лещенко, которая также имела связь как с бандитом Котом, а также и бандитом Шендриком, который в настоящее время оперирует. Банда Лещенко преимущественно снабжалась оружием из (местного населения) кулацкого элемента.

г). с. Мельники, что 26 верст южнее г. Золотоноши и село Панское, что 20 верст южнее Золотоноши. В 1920 году в селе Мельниках был Повстанком и проходили банды Филя и Калеберды, через указанные села Панское и Мельники.

6 Чернобаевский район

а) Великая Буримка, что 55 верст восточнее г. Золотоноши, с. Лящовка, что юго-восточнее Золотоноши и М. Буримка, что южнее в 46 верстах Золотоноши оперировала банда Калиберды в 1919 г. в с. В. Буримка был раскрыт повстанком, села расположены возле Чубаровского леса, где проходила банда Калиберды, Паленного и Шендрика.

б). с. Мохнач, что в 60 верст южнее Золотоноши. Село расположено в лесу. Во время оперирования банд Калиберды и Левченко в указанном селе был бой с красными, где банда была разбита.

7 Золотоношский район.

а). с. Долматово, что 15 верст ю. в. Золотоноши, Коробовка, что 10 верст ю. з. Золотоноши, Богушкова Слободка что 12 верст южнее Золотоноши. Через указанные села проходили банды Черного, Голого, Лопаткина и Филя. Кроме этого, в селе Коробовке был раскрыт повстанком и украинский курень Харченко. В Богушковой Слободке в 1923 году была ликвидирована банда Филя, в селе Крестах часто были бои с деникинцами и бандами Красных частей.

8 Песчанский район.

а). с. Бубнова Слободка, что 18 верст северо-западнее Золотоноши и с. Бубново, что 18 верст западнее Золотоноши в 1920-1922 годах оперировала банда Добровольского, разоруженные самоохороны не сдали массу оружия. Кроме этого, в данное время в указанных селах свирепствует уголовной бандитизм, руководителем коего является Кудря и держит связь с бандитами Киевской стороны.

б). с. Лепляво, что 47 верст северо-западнее г. Золотоноши с 1920 по 1922 г. оперировали банды Черного и Лопаткина. Село находится в лесу и на берегу Днепра. По сведениям, в лесу хранятся и до сего времени орудия.

в). с. Сушки, что 34 версты севернее Золотоноши с 1920 по 1923 г. оперировала банда Наганюка и указанного выше Кудри. Кроме этого, свирепствует в данное время уголовщина, население коего поддерживает всеми средствами.

Во вторую очередь произвести выкачку оружия в местности, где развит уголовный бандитизм и на всем побережье, т.к. последняя граничит с Киевщиной, каковая является рассадником бандитизма в округе. Подлинный подписал: нач. Зол. Окротделения ПГО ГПУ Блинов.

С подлинным верно:

Секретарь Окрвоенсовещания (Жук) подпись.

ДАЧО ф. Р-1717, он. 1, од. зб. 6
Арк. 14.

Розділ ІІІ
НАРИСИ

Василь ЗАХАРЧЕНКО,
письменник, лауреат
Національної премії України
ім. Т.Г. Шевченка

СВИНЯЧА ДЕЛЕГАЦІЯ ДО ВОЖДЯ

Рядовий колгоспник, навіть не з колишніх куркулів, а всього лише середняк. Погорілий Федір Тимофійович. Трудився шофером у колгоспі «Спільна праця» с. Мойсівка Ковалівського району Полтавської (нині Черкаської) області. Працював чесно, старанно, здавалося б ні за що таку людину переслідувати, карати, ув'язнювати. Та ось цей колгоспник дуже не любив несправедливості. А її ж тоді так багато впало на українське селянство. Примусова колективізація, позбавлення права на землю, страшний голод 1933 року з численними смертями, майже дармова праця в колгоспі. Іноді не витримувало гаряче серце українця, висловлював уголос своє незадоволення таким напіврабським становищем. Та ще й мав од природи гострий язик, вдавався до влучного анекдота.

А тут підійшли 1937-й, 1938-й роки масових репресій. Людей хапали ночами, і далі про них не було ніякої чутки ні рідним, ні односельцям. Донесено було й на Погорілого. Арешт, допити. Звинувачення в антирадянській пропаганді, в розповсюдженні контрреволюційних анекдотів, спрямованих на дискредитацію керівної ролі комуністичної партії і радянського уряду.

Слідчий виклав перед Погорілим покази всюдисущих свідків. Хто б міг подумати, що їх стільки проживало в рідній Мойсівці, в колгоспі, поряд у бригаді та й по сусідству.

Ось свідчить Г.М.: «Погорілий Федір Тимофійович обзивав товариша Сталіна нецензурними словами. Присутніх осіб, коли Погорілий розповідав антирадянські анекдоти, я не пам'ятаю».

Свідок А.Є. показав таке: «Шофер Погорілий лаяв нецензурними словами т. Сталіна, Радянську владу і всіх керівників Радянської влади. Я чув, як Погорілий серед колгоспників співав контрреволюційні частівки, спрямовані на дискредитацію радянської влади і вождя т. Сталіна».

Свідок А.Х. пригадав: «Коли колгоспниця Сіра спитала Погорілого Ф.Т.: «Куди відправляєте свиней?», він відповів: «Веземо делегацію до Сталіна».

Це свідчення так обурила слідчого, що він кричав на всю кімнату, обличчя його почервоніло, ледве не лусне і руки тремтіли, пальці вистукували дріб об кришку столу.

Звинувачуваний Погорілий Ф.Т. винним себе не визнав на слідстві й на суді.

Спецколегія Полтавського обласного суду 14 квітня 1938 року засудила Погорілого Ф.Т. за ст. 54-10 ч. І Карного Кодексу УРСР до 7 років виправно-трудових таборів і 2 років поразження у правах.

У своєму протесті прокурор УРСР в порядку нагляду 23 травня 1989 року визначив: «Аналіз висловлювань засудженого Погорілого

Ф.Т. дозволяє зробити висновок, що вони були неправильними, за своїм характером обивательськими, одначе органами слідства і судом необґрунтовано розцінені як навмисне проведення антирадянської агітації з метою підриву й ослаблення Радянської влади.

При вказаних обставинах Погорілий Ф.Т. притягненню до кримінальної відповідальності за ст. 54-10 ч. І КК УРСР не підлягав.

Вирок спецколегії Полтавського облсуду від 14 квітня 1938 р. і визначення спецколегії Верховного Суду УРСР від 20 липня 1938 р. відносно Погорілого Ф.Т. прошу відмінити і справу виробництвом припинити за відсутністю в його діях складу злочину».

Постановою Пленуму Верховного Суду Української РСР від 16 червня 1989 року Погорілий Федір Тимофійович реабілітований.

Архів СБУ Черкаської області, справа 1047 П.

ДЕСЯТЬ РОЗСТРІЛЯНИХ

Ця справа в 1937 році прозвучала на весь Монастирищенський район. Ще б пак! Викрита контрреволюційна повстанська організація на користь Польщі. Заарештовано було десять членів цієї організації з хліборобів довколишніх сіл. Серед них колгоспник, мешканець с. Зарубинці Білозір Прохор Якович, Плахотнюк Никифор Олексійович із с. Цибулевого, Бевз Гапон Микитович, Бояр Станіслав Дем'янович, колгоспники з с. Теолін, Кибальский Григорій, колгоспник із с. Летичівки, Рижук Андрій Федорович, голова колгоспу с. Княжики та інші.

Протокол допиту. Усі наче домовились, говорять одне й те ж: «Завербовані в польську контрреволюційну повстанську організацію у 1936 році. Одержували завдання проводити антирадянську агітацію, вихваляли життя в Польщі, говорячи, що там усього багато, все дешево, влаштовувати шкідницьку роботу в колгоспі».

Десять колгоспників із різних сіл Монастирищенського району в ролі членів контрреволюційної повстанської організації на користь Польщі постановою НКВС СРСР від 2 грудня 1937 року були засуджені до розстрілу. Вирок приведений до виконання 22 грудня 1937 року.

Усі десять розстріляних реабілітовані Судовою Колегією з кримінальних справ Верховного суду Української РСР 25 червня 1960 року. У тексті на реабілітацію сказано:

«Звинувачення Білозіра, Бевза, Охоти, Плахотнюка та інших в антирадянській діяльності ґрунтується на показах самих звинувачуваних, даних ними після їх арешту, які розвінчували їх у проведенні антирадянської діяльності, визнали себе учасниками антирадянської повстанської організації і дали суперечливі покази про свою антира-дянську діяльність. Ці покази є неконкретними, достовірність їхня в процесі попереднього слідства по справі не була належним чином перепровірена.

Хоча звинувачувані Бевз, Плахотнюк, Білозір та інші визнали себе винними в приналежності до антирадянської організації, одначе, в справі інших доказів, які б підтверджували правдоподібність не тільки

цих показів, але й саме існування антирадянської організації в Монастирищенському районі немає».

В чому полягала шкідницька антирадянська діяльність так званих «членів «так званої» контрреволюційної повстанської організації?»

В одному колгоспі було посіяно буряки без удобрення суперфосфатом, в іншому склали кілька скирт хліба так невміло, що зерно пропало і т.д. Тут маємо справу просто з нехлюйством, безгосподарністю. Для чого ж це було подавати під маркою антирадянщини?

Ми розповіли цю печальну, трагічну історію, що сталася в одному з районів на той час Київської області. А скільки таких трагічних історій у тому страшному людоморному 1937 році було по всій Україні. Тисячі, десятки й десятки тисяч.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3112.

Валентин ЛАЗУРЕНКО,
доктор історичних наук,
професор Черкаського державного
технологічного університету

ВИННИМ СЕБЕ НЕ ВИЗНАВ

Політичні репресії 30-х років XX ст. завдали жорстокого удару по усій духовній сфері України. Нове керівництво Наркомату освіти УРСР в особі В. Затонського і А. Хвилі (попередній нарком, прихильник українізації М. Скрипник покінчив життя самогубством) при підтримці Політбюро ЦК КП(б)У повело широкомасштабну боротьбу з «націоналістичною засміченістю» культурно-освітніх, мистецьких, наукових та релігійних установ.

Не оминула хвиля репресій і Чигиринщину. На початку 1938 року в селах Суботів та Мордва відбулися арешти членів так званої «повстанської оганізації», яка мала за мету підняти «на случай войны вооруженное восстание против Советской власти». Тільки в Мордві протягом 1937-1938 рр. було репресовано 22 особи [1, 4 Зазнав репресій у 1937 році і член Спілки письменників України, уродженець Чигиринщини Віталій Єлисеєвич Чигирин. 22 квітня 1937 року оперуповноважена секретно-політичного відділу УДБ НКВС УРСР Гольдман підписала постанову, в якій письменник звинувачувався у приналежності до української націоналістичної організації, яка нібито готувала терористичні акти проти тодішніх «вождів» республіки. Того ж дня він був заарештований у своїй квартирі.

На допитах Віталій Чигирин поводився на подив мужньо. На очних ставках відкидав усі звинувачення і наклепи. Протоколи його допитів рясніють твердженнями: «Ніякою контрреволюційною діяльністю я ніколи не займався!» «Контрреволюційних зв'язків не мав і не маю!», «Винним себе не визнаю!», «Про існування троцькістських організацій не знав і не знаю».

В одному чистосердечно зізнався В. Чигирин: у день самогубства Миколи Хвильового (13 травня 1933 р.) він відправив до Харкова телеграму Івану Кириленку такого змісту: «Разом з тобою ридаємо над могилою Хвильового». Проте цього виявилося досить, щоб 14 липня 1937 року виїздна сесія Верховного Суду СРСР під головуванням диввійськюриста Ринкова на закритому засіданні ухвалила застосувати до В. Чигирина найвищу міру покарання – розстріл без права оскарження.

Наступного дня, 15 листопада 1937 року, вирок було виконано у київській в'язниці, а ім'я надовго забуте. Лише 27 вересня 1956 року президія правління Спілки письменників України вустами Олеся Гончара і Юрія Смолича порушила перед прокуратурою республіки клопотання про перегляд справи Віталія Чигирина і його цілковиту реабілітацію. І рівно через п'ять місяців, 27 лютого 1957 року Військова колегія Верховного Суду СРСР на підставі матеріалів, що заново відкрилися, винесла ухвалу: вирок Військової колегії Верховного Суду СРСР від 14 липня 1937 року щодо В.Є. Чигирина скасувати і справу про нього припинити за відсутністю складу злочину.

Чигирин Віталій Єлисеєвич. Народився 4 травня 1908 року в селі Боровиця Чигиринського району Черкаської області в багатодітній сім'ї сільського вчителя. Працював у друкарні в Золотоноші. Після закінчення курсів працював у заводській газеті «Дзержинець» у місті Кам'янську (згодом – Дніпродзержинськ).

1933 рік – відповідальний секретар «Літературної газети» (Харків). 1934 рік – прийняття до Спілки письменників СРСР. Членський квиток підписав Максим Горький.

Автор п'єс «Сонце» та «Шляхи» (у співавторстві з М. Миньком), роману «Квітень» (1937), прозових книг «Фрагменти доби» (1932), «Перший гарт» (1935), «Дівчата» (1936), «Записки хлопчика», «Повість про хорошу дівчину».

В 1937 році було репресовано заступника директора Чигиринської середньої школи №1, вчителя української мови і літератури Андрія Івановича Кримського. На той час він був знаним поетом і прозаїком.

Кримський Андрій Іванович. Народився в 1905 році на Єливетградщині (Кіровоградщина). Освіта вища, педагогічна. Тривалий час жив і працював в Чигирині. Працював заступником директора Чигиринської середньої школи №1. Викладав українську мову та літературу. В 1937 році безпідставно арештований. Помер у 1942 році в ув'язненні. Реабілітований у 1963 році. Автор віршів та оповідань, надрукованих у 30-х роках в київських журналах «Нова громада», «Глобус», «Всесвіт» та інших. Нині відомі близько двох десятків віршів та оповідань, які вдалося зібрати у архівах Києва та Харкова.

Репресій зазнав і уродженець Чигиринщини, людина зі світовим іменем – Олександр Митрофанович Пучківський. Це – хірург, який першим у світовій практиці успішно зробив кістково-пластичну операцію на лобних пазухах і яку донині за його методикою виконують у більшості країн світу. Безпідставно звинувачений у належності до так званої «Спілки визволення України». Помер 14 лютого 1942 року.

Пучківський Олександр Митрофанович. Народився 30 червня 1881 року у Чигирині в родині службовця. Після закінчення гімназії вступив до Санкт-Петербурзької військово-медичної академії, яку закінчив у 1905 році. В 1920 році – професор медичного факультету Одеського університету (згодом – Одеський медичний інститут). В 1921-1922 рр. завідувач кафедри оториноларингології Одеського мединституту. У 1922 році запрошений до Київського мединституту. У 1926 році видає перший український посібник з оториноларингології. Автор понад 100 наукових праць з проблем розпізнавання та лікування затяжних інфекційних хвороб вуха, вуха, горла і носа, про склерому дихальних шляхів, ураження туберкульозом.

У жовтні 1940 року за антирадянську агітацію заарештовано викла-дачів Чигиринського технікуму соціалістичного обліку К.С. Іваненка та П.Т. Приходька. Вони звинувачувалися за поширення антирадянських анекдотів та наклепи на радянську владу. А виявлялося це в тому, що вчителі й учні в розмовах між собою скаржилися на погані матеріальні умови життя. Обидва викладачі були реабілітовані у жовтні 1970 року.

Репресії торкнулися і священослужителів та віруючих. Так, 6 січня 1938 року був заарештований чигиринський священник Іоанн Нікіфоров (1878 р.н.). У якому з двох тодішніх чигиринських храмів правив отець Іоанн – у кам'яній соборній церкві Хрестовоздвиження чи у дерев'яній Свято-Успенській – залишається невідомим, але скоріш за все то був дерев'яний, оскільки кам'яний був закритий у 1934 році. Напередодні Різдва було заарештовано ще двох віруючих уродженців Чигиринщини, які мешкали у Черкасах – Федора Кибу і Дмитрія Крупицького.

Постанова про початок слідства була видана лише 25 січня 1938 року. В матеріалах слідства зазначалося, що І. Нікіфоров «собирает у себя на квартире антисоветский элемент, с которым под видом богослужения проводит контрреволюционную работу... Проводили споведь на дому. Говорил: «Советская власть не от бога... Скоро ей придет конец» [15, 263].

Обвинувачення, позначене датою 7 березня 1938, містить такий висновок: «Допрошенный в качестве обвиняемого, а также при очной ставке виновным себя не признал». Отець Іоанн після арешту був відправлений до Києва і там, на підставі рішення Особливої трійки КОУ НКВС був засуджений до вищої міри покарання. Акт про виконання вироку датований 25 березня 1938 року. Реабілітований посмертно 25 травня 1989 року.

Подібна доля спіткала і настоятеля села Вершаці Чигиринського повіту Семена Рябовола (1886 р.н.). У звинувачувальному висновку від 20 жовтня 1937 року зазначено: «Установлено, что Рябовол С.С. среди населення, резко антисоветски себя проявляет. Проводит контрреволюционную работу, высказывается против советской власти: «Советская вдасть временная, скоро ей придет конец...». Виновным себя не признал» [5, 265]. Страчений 10 листопада 1937 року. Реабілітований рішенням президії Черкаського обласного суду 3 лютого 1989 року [5, 267].

Зазнав репресій і отець Антоній (Буряк Антоній Ананійович, 1888 р.н.), який до 1935 року був настоятилем при Свято-Михайлівському храмі у селі Полуднівка. В характеристиці Полуднівської сільради йшлося, що він «малограмотний, нежонатий, до революції – монах Миколаївського монастиря. З 1930 року попом у Полуднівці, до 1936 року. Зараз проживає у Полуднівці, фізично не працює, по вечорах в себе в домі збирає одноосібників чоловіків і жінок і проводить з ними бесіди на тему встановлення церкви, доказує, що в колгосп вступати нічого, скоро такі розпадуться, бо ніде їх немає, а в нас є люди, щоб встановити і церкву, розігнати колгосп і встановити старі порядки. Має зв'язок з сусідніми селами та районами, де збирає вечірні молитви в хатах, на яких веде контрреволюційну роботу. Веде агітацію проти позики на оборону і говорить: «Краще збирайте гроші на церкву» [5, 267].

Цього виявилося достатнім для арешту отця Антонія 4 вересня 1937 року. Його засудили до вищої міри покарання.

Вирок приведено у виконання 4 листопада того ж року. Реабілітований посмертно 29 червня 1989 року.

Наведені факти є лише незначною частиною свідчень про політичні репресії періоду сталінізму на Чигиринщині кінця 30-х років XX ст. Знати про них повинні нинішні й прийдешні покоління для того, щоб ніколи не допустити їх повторення.

1. Солодар О. Розсошенці, Мордва, Погорільці // Газета «Чигиринські вісті». – 1997. – 23 липня.
2. З порога смерті. Письменники України – жертви сталінських репресій. – К.: Радянський письменник, 1991. – Вип. 1.
3. Світанки над Тясмином. – Черкаси, 1995.
4. Пашкевич Л. Він любив Україну // Газета «Чигиринські вісті». – 1997. – 5 лютого.
5. Святі новомученики і сповідники Черкаські: життя, подвиги, страждання. Видання Черкаської єпархії УПЦ. – Черкаси, 2001.
6. Краєзнавство Черкащини №8, 2005. Черкаси, «Ваш Дім». – С. 163-168.

Віра РУБЦОВА,
архівіст І категорії?
Настя ЖУК,
учениця Черкаського автодорожнього ліцею

ДВОРЯНИН? ПРОСВІТЯНИН? – РОЗСТРІЛЯТИ

26 червня на початку масових репресій 1937 року був заарештований безініціативний, але ретельний виконавець вказівок вищестоящих, «зі струнокою кар'єриста і шкурництва», начальник відділу УНКВС по Дніпропетровській області Олександр Волков. Та вже через три місяці за особистим розпорядженням заступника наркому внутрішніх справ Михаїла Фріновського він був звільнений з-під варти. А згодом прибулий до Києва залізний нарком Ніколай Єжов призначив колишнього в'язня начальником УНКВС по Полтавській області і навіть на традиційному бенкеті з приводу перебування в Україні виголосив за новопризначенця сентиментальну промову і впевненість, що той виправдає це довір'я.

І той виправдав. Лише в першій половині 1938 року на Полтавщині за «контрреволюційні» злочини та шпигунство було заарештовано 6896 чоловік, з них українців – 5491, поляків – 785, євреїв – 248, німців – 121, росіян – 116, білорусів – 59, латишів – 55, румунів – 43, корейців – 14, французів – 18, громадян інших національностей – 32.

Левова частка з цих репресованих припадає на Золотоніську міжрайоперслідгрупу. Десь під час жовтневих свят було розстріляно 63 учасники польської організації військових, сфальсифікованої слідчими Уманської міжрайоперслідгрупи. Отож – їх досвід і був взятий на озброєння в Золотоноші. А почали зі зборів на засудження Уманські «зграї ПОВ».

Витяг з постанови загальних зборів колгоспу ім. Молотова с. Гладківщина, які відбулися 12.09.37 р.

Присутніх було 275 осіб з них ж. 102.

Слухали: Справу контрреволюційної шкідницької зграї в Уманському районі.

Доповідач: тов. Усачев М.П.

Ухвалили: Вислухавши справу контрреволюційної зграї, ми колгоспники колгоспу ім. Молотова обіцяємо і беремося не притуплять своєї класової пильності, щоб класовий ворог не проліз в наші червоні ряди, викинуть з своїх колгоспівських рядів чуждого елементу, як кулака Веретільника Івана Михайловича і всі колгоспники підтверджують, що їхні батьки куркулі і вони ж по куркульськи ставляться до будівництва по шкідництві.

І ми колгоспники колгоспу ім. Молотова зразу згідно загальних зборів виганяємо геть із наших червоних лав чужого шкідницького елемента.

Голова зборів (Євдокімов).
Секретар зборів (Коваленко).
6.04.38 р.
Згідно з оригіналом Секретар підпис.
М.п.

Старт був взятий. Правда, щоб не повторювати Умань, вирішили придумати нову назву – не ПОВ, а контрреволюційна повстанська організація.

Із заключення по розслідуванню від 30 травня 1957 року по кримінальній справі цієї контрреволюційної повстанської організації, члени якої особливою нарадою при Полтавському управлінні НКВС 9 квітня 1938 року були приречені до розстрілу.

«Обвинение Скородида, Лобурь, Кочерга и других осужденных было построено только на показаниях последних после их ареста о том, что они являются участниками контрреволюционной организации. При чем показания их не конкретны и вызывают сомнение в их достоверности, а некоторые из них сфальсифицированы.

Проведенной в ходе проверки гражданской экспертизой установлено, что подписи на протоколах допроса осужденных Скородида В.Н., Дахно А.Г., Чернецкого А.Д., Россошинского А.А., Гвоздевика-Кузьменко Н.Г., Пилипенко К.И. и Богуцкого Н.М. являются поддельными.

Объективность записей в этих протоколах допроса вызывает сомнение еще и потому, что как это видно из дела, каждым сотрудником Золотоношской межрайопергруппы, принимавшим участие в расследовании настоящего дела, в один день было допрошено по несколько человек арестованных. При этом все 6 арестованных якобы сознались в принадлежности к контрреволюционной организации без каких либо улик.

В частности, бывшим сотрудником вышеуказанной межрайопергруппы Свиридовым 5 апреля 1938 року было допрошено 8 человек арестованных, Сорокотягом – 9 арестованных и все они сознались в причастности к контрреволюционной организации.

Предварительное следствие было проведено с грубейшими нарушениями социалистической законности. Ни одному из арестованных обвинение не было предъявлено. Допрашивались все по одному разу 5 и 6 апреля 1938 года, т. е. в большинстве случаев через полтора-два месяца после их ареста и за два-три дня до их осуждения.

«Факты фальсификации следственных материалов и других грубых нарушений процессуальных норм вскрыты по архивно-следственным делам №3410 на Чайку И.Ф. и других, всего 40 человек, №413955 на Нечай Ф.С. и других, всего 16 человек, №«4983 на Грозу А.И. и других, всего 101 человек, №1663 на Тушинского В.Б., Больбот П.М. и других, всего 39 человек, в расследовании которых принимали участие Свиридов, Сорокотяг и другие, участвовавшие в расследовании данного дела».

Допитаний в тому ж 1956 році 18 квітня колишній начальник Золотоніського відділення НКВС Йона Каневський свідчив:

«Меня, как и других начальников райотделений, неоднократно вызывали в 1938 году на совещания и отдельными вызовами в управление НКВД по Полтавской области, где руководство управления требовало арестовать определенный контингент лиц, угрожая при невыполнении этих указаний в примиренчестве по отношению к врагам Советской власти и даже угрожали оказаться в числе врагов народа.

Все эти аресты по их словам мотивировались директивами вышестоящих органов».

Тоді ж, у 1956 році, були допитані слідчі Золотоніської міжрайпрокуратури Михайло Свиридов, Володимир Дубов, Веніамін Брюховецький. І всі стверджували, як і Йона Каневський: вони виконували вказівки, спущені зверху. «Применяли к арестованным меры физического воздействия до тех пор, пока арестованный не даст признательных показаний». «На это было дано указание свыше». Всі вони, будучи пенсіонерами, одержували солідні пенсії й працювали. Свиридов – в Миколаєві на різних роботах, Дубов – в Харкові бухгалтером СМУ-3, Брюховецький – у Запоріжжі бригадиром на ливарному заводі.

Їх не мучила совість, бо вони просто були гвинтиками державної машини, які не мали жодної каплі людської совісті, почуття елементарної моральності чи відповідальності.

Отож, одержавши чергову вказівку по розкриттю контрреволюційної організації, в Золотоноші підняли архіви 20-х років по реєстрації офіцерів царської армії, відповідачів, виселенців, членів просвіти, позбавлених виборчих прав. І виявили... В селі Деньги Золотоніського району серед активістів колгоспу числився Олександр Черінько. А копнули, і виявили за обліковою карткою №88 від 7 березня 1923 року що він числився прапорщиком, звання одержав у 1915 році після закінчення Київської 1-ї школи прапорщиків. І хоч в роки громадянської війни навіть був затверджений народним слідчим, обраний членом сільради, все ж числився білим офіцером. І, очевидно, затаївся як запеклий ворог радвлади. То що вже говорити про колишнього дворянина, колишнього випускника Петербурзької духовної академії Авраменка Павла Васильовича, який прикривається не просто званням учителя історії, а навіть посадою директора Велико-Бурімської середньої школи. До того ж, у 1918 році він був активним учасником націоналістичної організації «Просвіта», а в двадцятих роках, очолюючи Лихолітську школу і культосвітню комісію сільради створив краєзнавчий музей, заснував «Просвіту», викладав на педагогічних курсах в тридцятих роках, коли очолював у Васютинцях школу був заарештований як член СВУ. Правда, доказати слідчі цей факт не могли і був звільнений. В період генеральної зачистки Президія Чорнобаївського райвиконкому 2 листопада 1937 року ухвалила постанову «Про директора Велико-Бурімської середньої школи Авраменка», в якій зокрема, відзначалося: «Зважаючи на те, що Авраменко, який працює на посаді директора Велико-Бурімської середньої школи, як класово-чуждий елемент, виходець із духівництва, не заслуговує на політичне довір'я, тому Президія РВК вважає за необхідне Авраменка з роботи директора школи зняти та доручити РВНО підшукати іншого директора».

І коли з Полтави прозвучала команда «фас!», співробітники Золотоніської міжрайонної оперслідчої групи і підпорядковані їм райвідділи НКВС взялися за «створення» контрреволюційної повстанської організації, в якій колишні зареєстровані білі офіцери проходили як командири контрреволюційної повстанської організації, а учителі, службовці державних установ, рядові колгоспники і механізатори – як члени цієї організації. Серед них опинився і колишній дворянин, випускник

Петербурської духовної академії, активний член «Просвіти» і допитливий історик та краєзнавець, недавній директор Велико-Бурімської середньої школи Авраменко Павло Васильович.

Ще не було допитано підозрюваного, свідків, і «злочинець» спокійно вів уроки в школі, а Чорнобаївський райпрокурор Фідор у своєму «Постановлении об избрании меры пресечения» 4 березня 1938 року наголошує: «сего числа рассмотрев материалы по обвинению гр-на Авраменко Павла Васильевича, 1888 года рождения, б/п, грамотен, служащий, житель с. В. Буромка, Чернобаевского района, Полтавской области, в преступлениях, предусмотренныъ ст. 54–11 УК УССР нашел:

Обвиняемый Авраменко Павел Васильевич состоит членом повстанческой организации. Принимая во внимание то, что Авраменко Павел Васильевич является соц. опасным для общества, а посему руководствуясь ст. 156 УПК УССР

Постановил:

Избрать меру пресечения к Авраменку Павлу Васильевичу содержания его под стражей при Черкасской тюрьме с зачисленим содержания за Чернобаевским РО НКВД.

Прокурор Чернобаевского района.

Фидор».

Між іншим, не слідчі Чорнобаївського відділення НКВС вели допити, а Золотоніської райоперслідгрупи. Чорнобаївські слідчі лише допитували свідків, протоколи допитів яких навіть підшиті в інших томах кримінальної справи. І навряд чи хто цікавився цими свідченнями. Бо в кожному протоколі допитів звинувачуваних немає посилання на покази свідків. Та і на характеристики з місця проживання.

Згідно практики затримання підозрюваних в ті часи, після пред'явлення ордеру на арешт проводився трус у помешканні. При затриманні Авраменка трус був проведений через місяць, напередодні допиту 3 квітня, а свідок, – учитель із Хрестителевого, – в день допиту Авраменка. До речі, як відзначалося в акті трусу 3 квітня, тобто в день допиту.

«Згідно розпорядження начальника РВ НКВС цього числа провів трус в гр. села Велика Бурімка Авраменка Павла Васильовича з метою виявлення зброї. При трусі в гр. Авраменка нічого не виявлено».

Очевидно, проводячи стахановськими темпами розслідування, слідчі згадали, що в Уманській зграї контрреволюціонерів ПОВ було вилучено понад тисячу одиниць зброї (до речі – в кого була виявлена зброя, кому була передано на зберігання уманські слідчі «забулись» вказати), а тут навіть іржавого пугача не виявили... Отож, було дано команду райвідділам знайти зброю... Ті спішно почали обшуки. І як в Авраменка, так і в інших, зброї не було виявлено.

Из протокола допроса от 2 апреля 1938 г.

Авраменко Павел Васильевич, 1888 г. р.

Учитель ср. школы с. В. Буримка, б/п, образование высшее.

Вопрос: к каким контрпартиям когда примыкали?

Ответ: Прежде всего я сын дворянина. Потом учился и окончил духовную академию в Ленинграде. После этого примыкал к религиозно-

му культу, был священником, а немного позже стал учителем. Когда началась революция в 1918 году я был большой материалист, все время либерально относился к мероприятиям советской власти. В большинстве старался вредить и тормозить развитию революции. В это же время, я был ярым националистом и все время встречался с руководителями нац. контрорганизации.

В 1919 году я уже официально примкнул к контр, нац. повстанческой организации, которая существовала в Чернобаевском районе и состоял в ней до 1932 года. В последних месяцах 1932 года всю нашу контрреволюционную повстанческую организацию вскрыли органы ГПУ и меня совместно с другими арестовали, в г. Черкассах я сидел около 10 месяцев. И все время на допросе скрывал свое участие в контрреволюционной повстанческой организации. Благодаря тому, мне удалось выпутаться и меня освободили, а моих коллег засудили по разным срокам в лагеря.

Вопрос: Кто Вас вовлек в к/нац. повстанчскую организацию и когда именно?

Ответ: Меня вовлек в к/нац. повстанческую организацию один боротьбист, житель г. Золотоноши Цюра Иван Кириллович и через него я еще знал одного члена к.-р. повстанческой организации, боротьбиста, учителя с. Чернобай Слюсаренко.

Вопрос: При каких обстоятельствах вас Цюра вовлек в к.р. повстанческую организацию?

Ответ: Я с Цюрой познакомился через боротьбиста Слюсаренко, а уже после этого я в г. Золотоноше стал встречаться с Цюром и при встрече всегда мы с ним выражали свое недовольство по отношению к Советской власти и ее мероприятиям. В 1936 году я приехал в Золотоношу и зашел в РВК, потом встретился с Цюром, который мне говорил, что скоро будет война и Сов. власть будет свергнута... И тут он меня информировал о повстанческой организации в Золотоношском и Чернобаевском районах и тут же предложил вступить и мне, на что я дал согласие.

Вопрос: Кого же вы завербовали в к.-р. организацию?

Ответ: Я лично вовлек в к/повстан. организацию:

1. Поденежко Михаил Сергеевич, бухгалтер банка, с. Чернобай;
2. Надточий Иван Корнеевич, кулак, петлюровец, с. Великая Буромка;
3. Лукьяненко Варфоламей Петрович, кулак, с. Великая Буромка;
4. Брагинец Давид Петрович, кулак, раскулачен, с. Великая Буромка.

Вопрос: Кого вы знаете из членов к.-р. повстанческой организации?

Ответ: Я знаю из членов повстанческой организации боротьбиста Слюсаренко – учитель из Чернобая, а еще Дударь и других, коих уже арестовали органы НКВД.

Вопрос: Что вы еще можете добавить по существу?

Ответ: Больше добавить ничего не могу.

Запись с моих слов верно...

П. Авраменко

Допросил след. (подпись).

А ось що стверджував Іван Цюра, який буцімто завербував Авраменка.

Из протокола допроса.
1938 г. апреля мес. 6 дня.

Обвиняемого Цюра Иван Кирилловича, 1897 г. р., место рождения с. Верлоок, Киевской обл. местожительство – г. Золотоноша, директор 6-й школы, из крестьян, образование высшее.

Вопрос: Расскажите о вашей службе в антисоветских армиях.

Ответ: В антисоветских армиях я не служил.

Вопрос: К какой политической партии вы принадлежите?

Ответ: Да, я действительно принадлежу к партии боротьбистов.

Вопрос: С какого времени?

Ответ: Я являюсь активным членом партии боротьбистов с 1919 года, в то время я работал учителем в с. Верлоок, там же была организована ячейка боротьбистов, во главе которой стоял Подсуха Василий, который работал там же.

Вопрос: Почему вы избрали партию боротьбистов?

Ответ: В партию боротьбистов я вступил потому, что был истиным и ярым националистом и не был согласен с програмой большевиков.

Вопрос: Что вами выполнено из заданий Скородида.

Ответ: Мною лично был вовлечен в члены к.-р. повстанческой орга-низации следующие:

Бондаренко Филипп Васильевич, б. эсер; Якименко Петр Васильевич, б. кулак; Дикий Арсений, кулак; Гвоздевич-Кузьменко Николай Георгиевич, бывш. эсер.

Вопрос: Какое у вас имеется оружие?

Ответ: Оружия у меня нет.

Протокол записан с моих слов верно.

Мною почитан.

Само собою, слідчий повинен був поставити запитання про Авраменка, який свідчив про свої стосунки із Цюрою, який його завербував. Але цього запитання слідчий не поставив, та очевидно і не мав потреби.

Из обвинительного заключения по след делу по обвинению Скородида В.М., Черинько А.И., Авраменко П.В., Цюра И.К., Гвоздевича-Кузьменко Н.Г. и др., всего 65 чел. по ст. 54-10 и 54-11 УК УССР.

Золотоношской межрайопрегруппой вскрыта и ликвидирована к.-р. повстанческая организация, охватывающая Золотоношский, Чернобаевский, Ирклневский и Гельмязевский районы, которая ставила своей целью свержение Советской власти путем вооруженного восстания на случай войны.

(Такий самий і початок звинувачення складений в Умані, – авт.)

В к.-р. повстанческую организацию входят:

1. Скоропад (в протоколі допиту – Скородід, – авт.) Василий Николаевич, 1890 г.р., уроженец с. Михайловки, Каменского района, до ареста проживал в с. Песчана, Золотоношского района, Полтавской обл., укр., б/п, из кулаков, б. офіцер, служил у Деникина, до ареста работал учителем, командир повстанческого отряда.

3. Черинько Александр Иванович, 1883 г. р., уроженец и житель с. Деньги, Золотоношского района, Полтавской обл., укр., б/п, б. офицер, служил у Деникина, работал в колхозе, командир повстанческого отряда.

5. Авраменко Павел Васильевич, 1888 г. р., уроженец с. Решетиловка, Полтавской обл., до ареста проживал в с. В. Буромка, Чернобаевского района, Полтавской обл., укр., б/п, работал учителем, из дворян, националист, организатор просвиты, учасник к.-р. повстанческой организации.

8. Цюра Иван Кириллович, 1897 г.р., уроженец с. Верлоок, Киевской обл., до ареста проживал в г. Золотоноша, Полтавской обл., б/п, работал учителем, ярый боротьбист – учасник к.-р. повстанческой организации.

19. Гвоздевич-Кузьменко Николай Георгиевич, 1887 г.р., уроженец с. Песчаного, Золотоношского района, проживал в с. Шабельники, Золотоношского района, Полтавской обл., учасник к.-р. повстанческой организации, работал учителем, видный деятель-националист.

Опрошенные обвиняемые в предъявлении им обвинения себя признали.

Постановил:

Следственное дело по обвинению 63 человек (указаны фамилии) в преступлениях, предусмотренных ст.ст. 54-10 и 54-11 УК УССР направить на рассмотрение судтройки У НКВД по Полтавской обл.

Нач. межрайопергруппы УГБ

Лейтенант госбезопасности (Брюховецкий) подпись.

Составлено 8.04.1938 г.

г. Золотоноша.

І вже наступного дня 9 квітня засідала особлива трійка при УНКВС по Полтавській області. Що й казати, оперативність рекордна.

Выписка из протокола №19 заседания Особой Тройки УНКВД по Полтавской области от 9 апреля 1938 года.

(Тобто це засідання відбулося на наступний день після складання звинувачення і на третій – після допитів).

Слушали: Постановили:

Дело по обвинению Авраменка Павла Васильевича, 1888 г.р., уроженца с. Решетиловки того же района, жителя с. В. Буромка, Чернобаевского района, Полтавской обл., укр., гр. СССР, из дворян, бывш. поп. националист, организатор просвиты, до ареста работал учителем.

По ст. 54-10 и 54-11 УК УССР.

Авраменка Павла Васильевича расстрелять.

Имущество, принадлежащее лично Авраменку конфисковать.

Верно: Секретарь Особой тройки (подпись).

М.п.

Слушали:	Постановили:
Дело по обвинению Черинька Александра Ивановича, 1883 г.р., уроженца и жителя с. Деньги Золотоношского района, Полтавской обл., укр., г-на СССР, б/п, из крестьян, до ареста работал в артели им. «Червоный Днепровец». По ст. ст. 54-10, ч. 1 и 54-11 УК УССР.	Черинька Александра Ивановича расстрелять. Имущество, принадлежащее лично Чериньку конфисковать.

Верно: Секретарь особой тройки (подпись).

М.п.

23 липня 1938 року, як свідчить акт, був розстріляний Василь Миколайович Скородід. Акти про розстріл і місце страти інших учасників так званої контрреволюційної повстанської організації у п'ятитомній кримінальній справі відсутні.

Якщо у 1938 році співробітники Золотоніської міжрайоперслідгрупи провели слідство за два дні, то для співробітників управління КДБ по Черкаській області для розкриття їх фальсифікації довелося попрацювати з 20 жовтня 1956 року по 31 травня 1957 року. Навіть бувалих чекістів ця кримінальна справа вразила своїми рекордами і зухвалістю, не говорячи вже про дотримання існуючих на той час законів, елементарних процесуальних інструкцій. І елементарне невігластво. Навіть, як відзначалося в акті судекспертизи, щоб не витрачати час на підробку підписів допитуваних, слідчі підкладали копіювальний папір і робили відтиск з існуючого підпису на анкеті, а потім обводили його чорнилом. Не турбуючись, що на папері залишались сліди копіювального паперу.

Наведемо кілька свідчень щодо надзвичайно талановитого вихователя, ерудованого і освідченого вчителя Павла Васильовича Авраменка.

Выписка из протокола допроса 24 мая 1957 г. с. Чернобай

Ст. следователь след. Отдела КГБ при СМ УССР по Черкасской области допросил свидетеля Гудзий Глеба Семеновича, 1906 г. р.

Вопрос: Знаете ли вы Авраменка Павла Васильевич и какие у вас с ним взаимоотношения?

Ответ: Авраменка Павла Васильевича я знаю с 1935 или 1936 года, когда он прибыл в с. В. Буримку, где и работал сначала заведующим учебной частью, а позже директором школы.

В родстве с ним я не состою, личных счетов к нему не имею.

Вопрос: Охарактеризуйте Авраменко П.В. с деловой и политической стороны.

Ответ: Политически Авраменко П.В. был развит, занимаемой им должности он соответствовал, антисоветских высказываний от него я не слышал, о преступной деятельности и причине ареста его в 1938 году органами НКВД мне ничего не известно. По работе он зарекомендовал себя положительно, в общении всегда был вежлив, среди коллектива учителей пользовался авторитетом.

Вопрос: Известно ли вам было что-либо в 1930–1938 годах о существовании повстанческой организации в с. В. Буромке или других селах Чорнобаевского района?

Ответ: Нет. О существовании какой-либо антисоветской организации в 1930–1938 годах на территории Чернобаевского района я не знал и не знаю.

Протокол прочитан, с моих слов записан верно.

Таку ж високу оцінку педагогу дали й інші свідки – вчителі, колгоспники, робітники радгоспу, Велико-Бурімської МТС, службовці

державних установ, які добре знали директора Велико-Бурімської середньої ніколи Авраменка Павла Васильовича.

Із спогадів вчителя Велико-Бурімської середньої Кирилюка.

У 1935 році на запрошення свого однокурсника Миколи Андрійовича Приходька я дав згоду на переведення мене з Красенівки у Велику Бурімку. Десь у кінці 1935 року за мною приїхав завгосп Велико-Бурімської школи Іван Федосійович Гаркуша.

Уже в селі Іван Федосійович говорить:

– Договорився я квартиру для вас у Гергель Оксани Антонівни. Живе вона неподалік школи. Там будете жити і харчуватися. А може і зятем станете, у неї гарна дочка Наталочка, вчиться у Черкаському медтехнікумі.

Директором школи був Приходько Микола Андрійович, а завпедом Авраменко Павло Васильович. Перед війною Микола Андрійович був мобілізований в армію. Авраменко Павло Васильович був найстарший серед нас. Культурна, освічена людина. Закінчив два вищі учбові заклади, серед них і духовну академію. Він був для нас як батько, як вихователь. Завжди було покаже, і розкаже, навчить. Всі його любили, і вчителі, і учні, і жителі села. Приїхав він у Велику Бурімку з Васютинець.

Розказував нам, як має бути організовано диспут на релігійну тематику. Його опонентом був Іван Мойсе (письменник Іван Ле). Перемогу одержав Павло Васильович. У В. Бурімці жив нежонатим. Розповідав, що вже закінчує писати історію села. Дав переписати учню Олексенкові, а в 1938 році Павла Васильовича взяли як «ворога народу».

Добре пам'ятаю, як було взято Авраменка Павла Васильовича. Він тоді виконував обов'язки директора школи.

Одного весняного дня приїхав Сисько.

Заночував у Рити Кирилівни Бояркіної, учительки школи. І тієї ж ночі не стало Павла Васильовича. Вранці визивають мене в сільраду. Ішов я туди ні живий, ні мертвий. Думав, що і мене заберуть. Пішов, а вдома плачуть. Прихожу, а Сисько і питає:

– Кирилюк?

– Да, – говорю, і весь тремчу.

– Ось ключі від школи і печатка, – говорить, – віднині ти директор школи. Рита Кирилівна говорила, що ти єдиний, кому можна довірити школу. Іди і працюй.

Так я ніби вдруге народився. Прийшов додому, а там уже чекали на мене і вчителі, і рідні. Он як я вдруге став директором школи. Через два дні надійшов наказ про моє призначення.

У червні 1957 року Авраменко Павло Васильович був реабілітований Черкаським обласним судом.

Чесне ім'я великого педагога, чесної та принципової людини було відновлено.

Кажуть, що у світі є Бог. І кожен грішник заслуговує те чи інше покарання. В 1939 році Волков був звільнений з роботи і невдовзі заарештований. 20 липня 1941 року Військовою колегією верховного Суду СРСР Олександр Волков був засуджений до розстрілу. За те,

що був активним учасником антирадянської змовницької організації в органах НКВС, знав і поділяв терористичні плани організації проти керівників ВКП(б) та Радянського уряду.

Іронія долі... і ніби повтор звинувачень кримінальних справ, які фальсифікувалися за його розпорядженням.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 6000, 6001, 6002, 6003, 6004.
Архів УСНБ по Полтавській обл., спр. 19533, т. 1-9.

Тетяна КЛИМЕНКО,
директор Держархіву
Черкаської області

ІЗ ЛЕГЕНДИ В НЕБУТТЯ

27 квітня 1929 року в застінках Черкаського ДПУ був розстріляний легендарний отаман холодноярців, уродженець Боровиці, вчитель Шабелянської ніколи Яків Панасович Щириця (Мамай). Козачі сотні, очолювані Мамаєм, громили денікінців і червоних грабіжників, доморощених бандитських зграй, відстоювали право народу на власну державу. Коли борці за самостійну, національну, соборну державу Україну потерпіли поразку, Яків Панасович Щириця подався до Катеринослава (нині Дніпро) і почав викладати українську мову та літературу в місцевому технікумі. Напровесні 1929 року вирішив навідатися додому. На Бужинській пристані через зраду він був заарештований.

19 квітня 1929 року надзвичайна сесія Шевченківського окружового суду по кримінальному відділу в складі головуючого Гладкова, народних засідателів Іванова та Якименка, при секретареві Богуславському, за участю прокурора Руденка іменем Української соціалістичної республіки, розглянувши в закритому судовому засіданні справу по звинуваченню громадян:

1) Щириця Якова Панасовича, 42 роки, письменного, з вищою освітою, українця, члена спілки «Робое», кандидата в члени ВКП(б) з 1926 року, бувший у 1919 році в партії есерів, в Червоній армії не служившого, не судимого, походження – з селян, с. Боровиця, Медведівського району, Шевченківської округи, мешканця м. Дніропетровська, Української республіки, на посаді вчителя технікуму, одруженого, сім'ї п'ять душ, неімущого – розстрілять.

І 29 квітня 1929 року розстріляли. Автор «Холодного Яру» Юрій Горліс-Горський свідчить: Яків Панасович, ідучи на страту, сказав співкамерникам: «Доживете, привітайте від мене вільну Батьківщину. Для неї, невільної, я зробив, що зміг». Ідейного борця за волю, честь і незалежність свого народу тодішнє правосуддя, органи влади зробили «бандитом». Жорстоко переслідувалася не тільки родина, а всі ті, хто знав його, хто боровся з ним проти доморощених і прийшлих зайд. Прикро, але і досі в незалежній Україні героя, якому присвячено не одна книга письменників і науковців, і досі офіційно не реабілітований. Бо, бачте, його судили не як політичного злочинця, а як бандита, який зі зброєю в руках боровся не тільки проти біляків, а й проти місцевих прихильників радвлади. І, звичайно, не жалів набоїв проти ворогів.

Після розстрілу Якова Панасовича всі свої сили чекісти кинули на пошук його спільників у боротьбі. Після кількамісячних пошуків їм вдалося натрапити на слід його земляка, сотника холодноярців, вірніше білоярців – Яценка Пантелеймона Васильовича, який працював лікарем в с. Ганівка Братського району, Зінов'євського округу. Його було заарештовано і направлено в Черкаси.

Із біографії, написаної Яценком П.В. власноруч, яка зберігається у Державному архіві Черкаської області (ф. Р-5625, оп. 1, спр. 1907).

«Народився у 1895 році в с. Тюньках (Тіньках, – ред.) в селянській сім'ї. Після закінчення церковно-приходської школи поступив у 2-класне училище в м. Чигирин, яке закінчив у 1910 році. У 1911 році поступав в учительську семінарію, але не пройшов по конкурсу.

У 1912 році був на шестимісячних курсах при Уманському сільськогосподарському училищі. По закінченні, протягом 3-х місяців працював майстром в Чигиринському повіті. Потім – помічником учителя Тюньківської церковно-приходської школи до 1913 року. В травні 1914 року здав іспити на звання учителя. Працював учителем до травня 1915 року. В 1915 році мобілізований в запасний полк м. Феодосія. Згодом був направлений в Одеську школу прапорщиків. Після її закінчення в 1916 році направлений у Сімферополь, у 34 піхотний полк, звідти в Осташково, у грудні на Північний фронт. В грудні 1917 року як учитель демобілізований і у січні 1918 року назначений завідуючим Бужанської ЦПШ. У січні 1920 року для продовження навчання хотів поїхати в Київ. Але на станції Бобринська мені не вдалося одержати перепустку. Повернувся додому і був мобілізований Мамаєм.

Був без зброї. В перших числах листопада 1920 року в Чигирині відкрився учительський інститут. Почав в ньому учитися. А звідти у квітні 1921 року поступив у Київський медінститут (академію).

Після її закінчення почав працювати лікарем у Зінов'євській, потім у Єлисаветградській лікарні. Звідти у жовтні 1928 року направлений завідуючим Ананівської амбулаторії, де і був заарештований».

Під час допитів виявилося, що він був призначений Мамаєм сотником. І очолював десь із півсотні своїх односельців. Брав участь у боротьбі з німцями, із повстанцями Свирида Коцура. Але так як у нього не було зброї, то в основному займався господарськими справами. Звісно, був знайомий з Чучупаками. Зокрема, у 1918 році зустрівся у Смілі з Василем Чучупакою на конференції вчителів. Словом, справа Яценка, на пошук якого потрачено майже рік, не клеїлася. І уповноважений СОО Бусел змушений був визнати: «В процессе следствия по делу не собрано достаточно материалов для предания Яценко П.В. суду и собрать таковых не представляется возможным, а посему:

Постановил:

На основании 24 и 197 ст.ст. ПК УССР следдело 195 по обвинению Яценко П.В. направить Шевченковскому окружному прокурору на прекращение».

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 1907, арк. 18.

Тим більше, що досвідчених лікарів було в окрузі, як кіт наплакав. І все ж, 29 травня 1929 року особлива нарада при окрвідділі ОДПУ постановила: виселити на Північ. Але, очевидно, під впливом якихось впливових осіб та ж особлива нарада 26 липня 1930 року постановила: справу закрити і Яценка Пантелеймона Васильовича з-під варти звільнити. 1 серпня 1930 року лікар був звільнений. Але жодного рядка ні про амністію, ні про виправдання, тим більше вибачення. Просто – звільнити. Фактів поки що про засудження не зібрано достатньо. А що буде завтра... Можливо, таких фактів з'явиться достатньо.

І реабілітований повністю він був лише у травні 1992 року прокурором Черкаської області.

У центрі уваги холодноярці були і в період репресій кінця 30-х років. Зокрема, типовою кримінальною справою в цьому є справа Петра Біди із села Мельники Чиригинського району. (ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 6674).

Біда Петро Пилипович, 1888 року народження, с. Мельники, Чигиринського району, українець, член колгоспу «Пятилетка», із куркулів, до і після революції – куркуль, безпартійний.

Заарештований 4 вересня 1937 року.

Из обвинительного заключения.

17 сентября 1937 г. начальник РО НКВД Чигиринского района сержант Госбезопасности по обвинению Беды Петра Филипповича нашел: что Беда П.Ф., кулак, раскулаченный, лишенный прав голоса, бывший активный политбандит банды Чучупаки. В 1927 г. за вооруженное ограбление был осужден на 5 лет концлагерей. В 1931 году был под следствием за антисоветскую агитацию. Пролез в колхоз, где занимается активной антисоветской работой.

Свидетель М.Н.С. показал:

«Беда – бывший политбандит банды Чучупаки, принимал активное участие в боях против Красных отрядов, участвовал в расстреле красноармейцев, под силой оружия заставлял крестьян идти в банду Холодного Яра. Производил вооруженные налеты, был осужден на 5 лет».

В 1936 г. говорил о том, что, мол, в 1937 г. фашисты обьявлят войну и власть заберут в свои руки... В мае с. г. Беда в разговоре со мной высказывал следующее: «Лишь только начнется война, а она должна начаться в июле месяце, я сам первый возьму винтовку в руки и пойду воевать против советской власти, а таких как я имеется очень много и оружие найдется».

Аналогичные показания дают еще 4 свидетеля.

Учитывая, что Беда П.Ф. является социально-опасным элементом постановил:

Следдело по обвинению Беды П.Ф. направить на рассмотрение особой Тройки при КОУ НКВД.

Начальник РО НКВД

Сержант госбезопасности (Шаров) подпись.

«Утверждаю» Нач. опергруппы

Ст. лейтенант госбезопасности (Вейс) подпись.

Из протокол очной ставки 1937 года сентября 17 дня.

Свидетель.	Беда П.Ф.
Вопрос: Скажите, свидетель. Знаете ли вы Беду П.Ф. Подтверждаете ли вы свои показания, данные при допросе 16.09.1937 г.	Ответ: Данные показания свидетеля, которые я слыхал здесь, не подтверждается и виновным себя в этом не вызнаю, посколько я в банде не был и у волынке участия не принимал, агитацией не занимался.
Ответ: Данные мною показания я полностью подтверждаю. О том,	

что он кулак, 1931 г. раскулачен, бывший политбандит Холодного Яра, 1930 г. брал активное участие в волынках против колхозов, растаскивал колхозное имущество, в 1927 г. за покушение на убийство своего брата был осужден на 5 лет. Подпись.	Больше сказать ничего не имею. Подпись.

Из протокола допроса от 14 сентября 1937 г.

Вопрос: Скажите, обвиняемый, в каком году вас раскулачили?

Ответ: Меня раскулачили в 1931 г. за невыполнение государственных налогов и как кулака.

Вопрос: Скажите, обвиняемый о вашем участии в банде Чучупаки.

Ответ: В банде Чучупаки я не был, фуража никакого я не подвозил, связи никакой не имел.

Подписи.

Выписка из протокола №82 заседания Тройки при Киевском облуправлении НКВД УССР от 4 октября 1937 г.

Слушали:	Постановили:
Обвиняется в том, что среди колхозников проводил к.-р. агитацию, распространяя провокационные слухи о предстоящей войне фашистских стран против СССР, поражение Сов. Союза, установлении фашистского строя, при котором, якобы жить станет легче и возвращении имущества кулаков, выражал готовность в случае войны, бороться против существующего строя. Проявлял террористические тенденции по отношению к активистам Федько и Кривда.	Беда П.Ф. – расстрелять. Лично принадлежащее ему имущество конфисковать.

Верно:Секретарь Троики (Альтзицер) подпись.

Выписка из акта

Постановление Тройки УНКВД по Киевской области 4 октября 1937 года о расстреле Вида Петр Филиппович, 1888 г.р., приведено в исполнение 22.10.1937 г. в 1.00 часов.

М.п.

Нач. Черкасского РО НКВД

Ст. лейтенант госбезопасности (Вейс).

Із довідки Мельниківської с.р. – дружина померла в с. Мельниках, син – Біда Олексій Петрович, 1925 р. н., забраний у Німеччину у 1943 р. і не повернувся.

Реабілітований 31 березня 1989 р. прокуратурою Черкаської області.

Навіть у передвоєнний період, після приєднання Західних областей до України чекісти найперше розпочали з пошуків колишніх активних учасників національно-визвольного руху 1917–1922 років. Так, в 1940 році був виявлений і одразу заарештований один із організаторів вільного козацтва Яків Михайлович Водяний, 1886 року народження, колишній мешканець м. Сміли.

7 лютого 1940 року Військовий трибунал військ НКВС виніс вирок – розстріляти.

А 10 травня вирок було виконано.

Інна ХРИСТЕНКО,
вчителька

ІСТОРІЯ ОДНОГО ВІРША
Сторінка біографії Івана Виргана

З родиною Виргана я зналася ще з кінця 40-х років, коли вони мешкали в будинку «Слово». З переселенням на Павлове Поле дружні зв'язки зміцніли. Частенько бували одні в одних, і я вже звикла до того, що дружина зве Івана Оникійовича Вирганом («Вирган, іди, там до тебе прийшли»), а доньки кличуть «татко». Бували разом на Сумщині, в селі Литовка, де колись учителювала сестра Катерини Іванівни Дарія Іванівна. Якось прибув до нас у Литовку цілий гурт. Ходили купатись до Ворскли, ночували на горищі в сільського вчителя Голубничого. Іван Оникійович полюбляв бувати в гурті, хоча сам здебільшого мовчав, хіба що засперечається з кимось про те, що річка Ворскло середнього, а не жіночого роду, або про щось подібне, пов'язане з милою йому українською мовою.

То була пора щирої дружби з Вирганом. Загалом неговіркий, він час од часу жвавішав, віддавшись спогадам. Розповідав про перші кроки свого вчителювання в селі Леніно після закінчення Кремечуцького педтехнікуму, згадував своїх родичів, небіжку-маму. Ото, йдемо, бувало, дамбою, прокладеною через яр на Павлове Поле. Дамба широка, посередині мчать машини, а по боках – асфальтовані доріжки і стежечки в траві. То Іван Оникійович одразу переступить на стежечку, ще й прикаже: «Отак колись моя мама ходила. Привіз її в Харків, а вона все тротуар обминає. Люблю, каже, по землиці ступати...» Прохлюпувався і про страшний 33-й рік – скупо, уривчасто: «Сестра моя як умерла з голоду, то в рівчаку валялась, і її собаки з'їли...».

З початком 70-х років Іван Оникійович став помітно підупадати на силі. Робота над словником посувалася туго, настрій погіршувався. Часом бував такий похмурий, знервований, ніби й життя вже йому не миле. То все зітхає мовчки, а то аж застогне:» «О боже ж мій, боже!» Як же мені тяжко в цьому Харкові жити, що ніде рідної мови не почуєш! Куди його подітися? Як оце ходити чужинцем по своїй землі!».

Він то збирався переїхати до Києва, то купити хату десь на селі й там поселитися. А якось, ще до свого шістдесятиліття, напівсерйозно, напівжартома мріяв уголос: «Ось вийду на пенсію, візьму гльодову паличку та й подамся мандрувати по Україні. Отоді вже я писатиму справжні вірші. А те все, що я досі написав, – не те!».

Певно, що така оцінка власної спадщини була несправедлива. І свідчення цьому – дивовижної сили поезія «Поворітьма», вистраждана самим життям поета. Про цю маловідому сторінку свого минулого Іван Оникійович розповідав мені одного тихого літнього ранку.

Восени 1940 року, після приєднання Північної Буковини до України, відряджено до Чернівців групу українських письменників, серед них – Івана Виргана, «з метою ознайомитися з життям місцевих літераторів, активізувати їх і підтримати». Така, за висловом Виргана, була особиста вказівка О. Корнійчука.

Друзів з Великої України на буковинській землі приймали сердечно. Офіційні й неофіційні зустрічі, прийоми, банкети... Дні летіли за днями, і в один із них Верганові надійшов лист із Харкова від дружини. Катерина Іванівна скаржилась, що їй з малими дітьми нічим жити, нічого їсти, і докоряла Івану Оникійовичу за те, що покинув сім'ю і подався в ті Чернівці. Лист зачепив Виргана за живе, і він, не стримавшись, сказав у колі письменників, як він сам згадує, такі слова: «Будь проклят Сталін, що він нас довів до такого життя! Ми голі і голодні, і якщо німці нападуть, то нас переможуть!» Присутній там Дмитро Косарик, почувши це, жахнувся й попередив Виргана, що мусить передати його слова в обком, але Вирган не звернув на те уваги. А Косарик справді наступного ж ранку подався до Чернівецького обкому партії з заявою, де вказав, що Вирган говорив таке і таке. Це було перед самими Жовтневими святами, і в обкомі сказали: «Не будем портить празник, потом розберемся».

– Отут би мені й ушитися з Чернівців, – перебив сам себе Вирган, – а я, як дурень, сидів там, аж поки не викликали мене в обком.

В обкомі Виргана прийняли чемно і спокійно запитали:

– Ви говорили вот такие и такие вещи?

– Говорив.

Тоді вже суворо:

– Расскажите, кто вы и что вы.

Я, повів далі Вирган, розказував усе, як було. Що я селянин, з Полтавщини, сказав і те, що мого батька розкуркулено, додавши при цьому, що розкуркулено несправедливо, бо він ніколи не користувався найманою працею, а, маючи велику родину, обробляв сам зі своєю сім'єю свої 20 десятин. Та це моє пояснення, звісно, не мало ніякого значення. Для обкому було досить одного слова «розкуркулений». Тож задали ще декілька питань і наказали «Идите».

Я вийшов з тієї кімнати і тільки спусився сходами у вестбюль, як до мене підійшов якийсь чоловік.

– Вы товарищ Вырган?

– Я.

– Садитесь с нами в машину.

Мене посадили в машину та й повезли прямісінько в тюрму. А там почалися допити.

– Вы признаєте, что приехали в Черновцы с целью организовать здесь преступную банду?

– Нет. Не признаю.

– Признаете, что хотели вызвать здесь восстание против Советской власти.

– Нет. Не признаю.

Вибили мені зуби, але я так і не підписав цього на себе. Через деякий час викликали мене на «трійку». Я думав, що й Косарик з'явиться як свідок, ще хотів сказати йому: ах ти, падлюка! Але його чомусь не було... Засудили мене за статтею 51 (10) на десять років й відправили на Воркуту. Там я скоро перетворився на «доходягу», бо нас майже не годували, особливо як почалась війна. Мабуть, незабаром простяг би й ноги, коли мені несподівано пощастило: прибула в наш табір (з іншого табору) якась комісія, і в ній виявися мій однокашник ще по

Кременчуцькому педтехнікумі. Його ще раніше було репресовано, і він став у таборі начальством-економістом.

– Іване! Гукнув він, угледівши мене. – Це ти?

– Та я, кажу.

– Як ти сюди потрапив?

Одне слово, він домігся, щоб мене перевели в його табір, а там влаштував нічним сторожем. Вночі я там ходив сюди-туди, щось стеріг, а вдень спав. Отак він мене врятував від неминучої смерті. Правда, було там нелегко: дуже допікали «блатні». У мене в чемодані лежав костюм модний, у Чернівцях куплений, так вони зразу забрали. Фактично ці урки були першими помічниками охорони. Знущались над нами, ще й казали:

– Вы – враги советской власти, а мы просто блатные.

Минав час, посилок нам не дозволяли, і я б таки врешті там і загинув, коли б удруге мені не пощастило. Була у таборі лікарка, така ж українка, і теж репресована. Якось я до неї зайшов, ми поговорили. Почувши, що я поет, вона попрохала, щоб я почитав свої вірші.

– Ой, ви такий поет, вас треба врятувати. Але як це зробити? – забідкалась вона.

А я вже перетворився буквально на скелет, точнісінько, як і інші в'язні. В той час прибула з армії комісія, щоб відібрати таких, що можуть ще воювати. Посідали члени комісії за стіл, нас, голих, поставили перед ними шеренгою. Видно, були ми дуже страшні, бо так нікого з нас комісія й не відібрала. Так от лікарка й каже:

– Я вас таки врятую. Я вас «актірую»!

І справді, оформила потрібні документи, склала акт, і невдовзі мене звільнили. Випустили нас, десять чоловік, «актіруваних», із табору, дали по хлібині та ще оселедців на дорогу, і пішли ми пішки на станцію. Як прийшли, то ті дев'ятеро відразу накинулись на свій хліб та на оселедці і все поїли. Дуже вже голодні були. Я теж був голодний, але все-таки зміркував своїм розумом, що коли дуже голодна людина зразу багато з'їсть, то вмре. Я ж таки хотів ще пожити. Отож я надломив трохи шкуринки і смоктав її, а решту не чіпав. А ті дев'ять моїх товаришів тут же на станції й померли.

Отак я вдруге врятувався від видимої смерті завдяки тій лікарці. Не знаю, як її ім'я, як і прізвище, тоді мені було не до того. А тепер би дуже хотілось розшукати її і подякувати за все. Та як же ти її розшукаєш?

Приїхав я поїздом аж до самої Охтирки. Дорогою все думав про те, як же мене зустрінуть дружина й діти. Отоді-то я й написав всій вірш «Поворітьма».

Іван Оникійович замовк, а в моїй пам'яті виринули рядки:

Трудна вона буде – зустріч наша.
Як тая розлука була трудна.
Тільки пригублена меду чаша
Згіркла до самого дна...
Пізненької ночі.
Мов з темного глибу рибка,
Стерпенувшись, озветься до тебе шибка...
Ти двері спросоння відсунеш –
І враз на моїм плечі Заквилиш – заридаєш.

Мов та зневірена скрипка.
Непевного щастя ждучи.

Своє повернення поет передбачив і передав із граничною художньою точністю. А ось як, уже прозою, розповідала мені про це 1974 року сестра Вирганової дружини – Дарія Іванівна:

«Коли почалася війна, Катерина прийшла до мене з Харкова пішки, із дітьми і з мішком сухарів на плечах. Я тоді вчителювала в Кириківці, Сумської області. Туди до нас і повернувся Вирган із табору.

Ми з сестрою жили в одному дворі, але в різних кутках. Пам'ятаю, щось до мене постукало. Я виходжу і бачу: на ганку сидить старець.

– Що вам треба? – питаю. А він підвівся і гукнув:

– Даша, це ти?

І тоді я впізнала Виргана. Він був у бушлаті, один рукав відірваний по лікоть, штани перетворилися на лахміття, підошви попідв'язувано мотузками, на голові – арештантська безкозирка. У руках він тримав рибину й общипану хлібину.

– Катя тут? – одразу запитав він.

– Ні.

– А де ж? Я ж до неї йшов...

– Та вона он живе в кімнаті через двір. Повела я його. А Катя мені того ранку казала:

– Приснився мені дивний сон. Наче вовк прибіг...

То я постукала до неї та й кажу:

– Іди, Катю, зустрічай вовка...

Вирган був страшний: сама шкіра та кістки. Треба було до військомату з'явитись, так його на підводі туди привезли. Там йому дали відстрочку на місяць. Ми написали в Полтаву, братові Михайлу – він жив у ті часи добре – і той забрав Виргана на місяць до себе.

У брата Михайла Виргана поселили в окремій кімнатці, а на столі завжди стояло молоко, масло, хліб. Вирган устане, походить-походить, підійде до столу, щось ізїсть і знову ляже. Через місяць Михайло привіз його такого, що ми насилу впізнали: рознесло його як бочку. Знов подались до Охтирки у військомат, а там побачили, що повнота ця нездорова, ткнеш пальцем у тіло, а слід так і зостається. Так що дали йому відстрочку іще на місяць, і знов Михайло повіз його до себе. То тоді вже він повернувся здоровий. Перше ходив з паличкою, а це вже й покинув. Пам'ятаю, у нас коло хати снопи стояли. Виходжу я, а хтось ті снопи молотить.

– Виргане! – гукаю.

А він підбіг до мене й сміється:

– Ось який я тепер став!»

І тоді вже забрали його в армію, а там і на фронт... От за яких обставин народився вірш, що його тільки через чверть століття, і то завдяки недоглядові цензорів, було вперше опубліковано в «Прапорі» (1968, №3). Я не знаю, чи може бути на світі людина, котра, прочитавши його, не перейнялася б уселюдським болем твору і не збагнула б, про яких то «сичів» мовиться в останніх рядках.

Із книги слово про Івана Виргана. Статті, спогади. – Вид. Ю. Чабаненко, 2008. – с. 148-153.

Тетяна ГРИГОРЕНКО,
старший науковий працівник
обласного краєзнавчого музею

СЕЛЯНСЬКИЙ ОПІР НАСИЛЬНИЦЬКІЙ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА «РОЗКУРКУЛЮВАННЮ» НА ЧЕРКАЩИНІ (1920–1930 рр.)

Наприкінці 1927 р., в зв'язку з потребою збільшення експорту сільськогосподарської продукції, XV з'їзд ВКП(б) прийняв рішення про курс на колективізацію сільського господарства. У січні 1928 р. комуністична влада, яка від перших днів революції взяла на озброєння насильницькі хлібозаготівлі, змінила не їх сутність, а лише форму.

Суцільна колективізація сільського господарства, яка була пов'язана із процесом ліквідації заможного селянства в Україні, розпочалась наприкінці 1929 р. і стала справжньою трагедією для українського селянства. Колективізація супроводжувалася таким свавіллям і жорстокістю, що її сміливо можна назвати війною проти українського селянства.

Метою аграрної політики більшовицького уряду стало знищення основи сільськогосподарського виробництва – приватної власності на землю, замінивши її колективною. Однак селянин, як справжній господар, не поспішав вступати до колгоспу і віддавати майно, нажите важкою працею, у колгосп. Виправити ситуацію можливо було лише шляхом позбавлення селянина засобів виробництва й перетворення його на найману робочу силу, яка працює на державу і не розпоряджається виробленою продукцією. Тож повсюдне насадження колгоспів, за сталінською назвою «всеосяжна колективізація», могла відбутися тільки примусовим шляхом.

Одночасно розпочинається знищення найзаможніших господарств, які влада назвала «куркульськими».

Особливо жорстоко проводилася колективізація взимку 1930 р. Людей заганяли в колгоспи силою, усуспільнюючи всю худобу і птицю. В села України відряджалися віддані компартії безпартійні робітники, комуністи та комсомольці: восени – 15 тисяч, в січні – 47 тисяч. Одночасно в села прибула велика група 25-тисячників (переважно робітників). З підприємств безперервно виїздили групи і бригади робітників, які проводили монтаж, ремонт та експлуатацію сільськогосподарської техніки та агітаційну діяльність серед селян.

Насильницька колективізація природно викликала серйозний опір селянства, який набув різноманітних форм і проявів, нерідко жорстокості.

Середняки ж, а тим більше заможні селяни, були категорично проти «гурту», говорили: «Гуртове – то чортове».

Україна була серед регіонів СРСР, де цей опір набув масового характеру та нерідко набирав форм фізичної, збройної боротьби з діями влади. Опір селян відбувався в різних формах. Він був неорганізований, але його сила полягала в масовості.

Так як зброя, яка залишалася від воєнних часів, в основному була вилучена з села чекістами ще в середині 20-х років та найчастіше селянство висловлювало свій протест проти колективізації у мирних формах.

Найпоширеніші мирні виступи – зрив зборів з питань колективізації, розбір усуспільненого майна і худоби, колективний вихід із колгоспів, забій власної худоби, розпродаж майна, поширення листівок.

В Державному архіві Черкаської області зберігається підписка жителів с. Теолин Монастирищенського району Дудник Лаврентія, Худникової Варки та Дудник Тетяни, дана ними Теолинській сільській раді в тому, що вони обіцяють «...нашу агітацію проти весняної посівкампанії прикоротимо й надалі не будемо виступати ніде – та вести ніяких балачок, збирати зборищ ніяких не будемо. (Підписи)».

На посилення селянського опору колективізації особливо наголошувалося у зведених відомостях інформаційної групи наркомзему УСРР «Про опір селян примусовій колективізації» від 27 квітня 1930 р.:

1. Волинки, куркульський терор.

В деяких місцях тривають далі випадки розбору коней з колгоспів, не вихід на роботу, підпали, постріли у вікна і навіть озброєні сутички і масовий опір представникам влади.

Уповноважений на Шевченківщині повідомляє: «Як і раніше райони Гельм'язівський, Чорнобаївський і Канівський вважаю за неспокійні. В окремих селах повторюються волинки, наприклад, в Канівському р-ні в с. Глинча, Бобриця і Хмільне бастують по сіву, відмовляються від пільг, кредитів, сортового зерна, не з'являються на зібрання, загрожують, що взагалі сіяти не будуть. Такий же стан в двох селах Гельм'язівського р-ну (Ліпляве, Келеберда) і в двох селах Чорнобаївського р-ну (Красенівка, Франківка).

В с. Горбань Гельм'язівського району 9 квітня 1930 р. волинка закінчилася тим, що актив розбігся, зерно було розібрано, приміщення колективу й сільради було розгромлено. Туди було послано з району 10 озброєних комунарів, 4 міліціонерів і уповноваженого ДПУ для арешту глитаїв. Але вони натрапили на селянські пікети. В селі вдарили в набат. Спроби врегулювати конфлікт мирним шляхом не вдалися. Юрба, озброєна чим попало, оточила товаришів, щоб їх обеззброїти. Посипалися каміння, були навіть і постріли. Коли уповноважений ДПУ запропонував розійтись, посипались каміння, якими поранено 2 міліціонерів. Коли постріли уверх не дали наслідків, уповноважений ДГГУ наказав дати залп в натовп. Забито трьох і поранено сім. Поміж забитими два куркуля і один середняк.

За звітну декаду в низці районів посилилась глитайська, робота. Головним чином вона виявляється в агітації проти сівби, а також в терористичних актах.

Спостерігається, що колгоспники нароботу посилають молодь, а самі залишаються вдома. Одноосібники не йдуть в поле, хоча і не скаржуться ні на що, просто так «бастують».

В колективах лежить біля 30 тис. заяв про вихід, але це число не показове, бо є чимало випадків, коли селяни, що подали заяви про вихід, працюють все ж таки колективно, а свої заяви подекуди розглядають як страховку «на гірший випадок». (Шевченківщина. Уповноважений Новоловський)».

В Державному архіві Черкаської області (далі – ДАЧО) зберігається чимало документів, що свідчать про масовий активний опір селянства комуністичним перетворенням в українському селі.

Найпоширеніша форма протесту зводилася до того, що селяни стали різати домашню худобу, не бажаючи віддавати її владі. Так, постановою ЦВК та РВК Союзу РСР від 15 січня 1930 р. «Про заходи боротьби з хижацьким знищенням скоту» суворо заборонявся забій худоби, особливо племінних тварин, молодняка, бугаїв, баранів та хряків. За порушення заборони на знищення тварин передбачався штраф. До куркулів та приватних скупщиків, що злісно порушуватимуть цю постанову або штовхатимуть на порушення інших – райвиконкоми, Міськради мають право поверх штрафу конфісковувати увесь чи частину їх скоту. Разом з цим ці особи притягатимуть до кримінальної відповідальності, позбавлення волі до 2-х років з виселенням з даної місцевості».

Незважаючи на заходи держави, самовільне винищення домашньої худоби набрало приголомшуючих масштабів: між 1928 і 1932 рр. Україна втратила близько половини поголів'я всієї худоби.

Також, як зазначалося у листі голови РВК до голів сільських рад:... «Глитайня масовим порядком ліквідує майно та вибуває із села, щоб уникнути примусового виселення».

Округова бідняцько-батрацько-середняцька конференція винесла постанову про «розкуркулення», яка була стверджена президією окружного виконавчого комітету.

«Зараз по всій окрузі провадиться масова робота, виносяться постанови про розкуркулення та почалось масове розкуркулення. У деяких районах: Золотоніському, Петрівському, Кам'янському, Іркліївському – розкуркулення вже закінчено. Є відомості про розкуркулення 688 господарств, яких батрацько-середняцькі маси розкуркулили дощенту. Опір з боку куркулів виявляється в тому, що куркулі ховають та нищать своє майно. Наприклад, в Ірклієвському районі один куркуль навіть зняв залізо з даху; а також починають тікати. Сільради, як правило, приймають найактивнішу участь у суцільній колективізації, розкуркуленні та підготовці до весняної засівної кампанії. Власне кажучи, вони з основними штабами цих мероприємств на селі. Але є окремі сільради (наприклад – Гречківка, Ребедайлівка та ін.), що не стоять на височині. Зараз дано директиву, аби ці сільради, що не проводять правильної класової лінії, або байдуже ставляться до суцільної колективізації, переобирались».

Особливо дошкульними для місцевої влади стали так звані «жіночі бунти»: селянки, яким нічим було годувати дітей, відстоювали своє право на власну корову, дрібну худобу і птицю.

Як приклад, «жіночий бунт» у селі Мехедівці (Драбівщина) про який згадує жителька цього села Мотрона Курятник: «Повстали жінки. І оце як влетять в двір, де коні стоять, а коні були позамикані... так вони як улетять у двір, та як жахнуть ті двері, з крючків познімають. І кожна бере, в которої коняка є, сідає верхи і їде додому... Так за один день розібрали коней, а зерно по добру, скілько в кого взяли, те зерно й віддали».

У доповідній записці голови сільради села Теолин до Монастирищенського районного виконавчого комітету щодо одного з «жіночих бунтів» зазначалося: «Хвиля зриву колективізації та посів кампанії докотилася і до с. Теолина жінки приїхавши вчора з м. Монастирища, де взяли матеріялу щодо зриву колективізації, сьогодні штурмом привалили до сільради вимагаючи повернути їм коні, реманент та

насіння… Теолинська сільрада просить негайно відрядити співробітників, для вжиття заходів, та призведення належного порядку в селі» (24.03.1930 р.).

19 березня 1930 р. в селах Драбівка Корсунського району та Коврай Золотоніського району натовпи до півсотні жінок побили активістів та розібрали усуспільнене майно, а в с. Бубнова Слобідка Гельмязівського району, крім того, висунули вимогу повернути священика і відновити богослужіння. Такі вияви непокори були не поодинокими. Не менш розповсюдженими формами активного опору селян були терористичні акти: підпали колгоспного майна та будинків сільської влади, а також побиття, поранення, спроби убивства і убивства представників радянської влади та сільських активістів і комуністів. Особливо багато було підпалів колгоспного майна та будинків сільських активістів.

Про одну з таких подій писала газета «Радянська думка» від 6 жовтня 1929 р. (с. Драбівці Золотоніського району Шевченківської округи) під гаслом «Скориківські кулаки спалили голову комісії по хлібозаготівлі. Кулак мироїд обнаглів і намагається тероризувати радянських активістів! Всі на боротьбу з куркульською сваволею – підпалами!»:

«…Спалили його кулаки-експертники тоді коли він був на роботі в сільраді»… «Не раз похвалки мали кулаки-експертники на комісію по хлібозаготівлях, а в хуторі Раківці їх 8, вони прямо казали: «ми вам покажем, як хліб забірать, старцями дітей наших пускать… Я вас димом пущу, як качанів попалю. Якби всі послухали мене, то й хунта Раківка не дала хліба, хай би тоді робили, що хотіли. Це ж наші вороги, а ми їм хліба будемо давати».

Про винуватців підпалів у статті писали: «…вісім експертників хутора Раківка – всі майже собственники-гетьманці, мали по 30–40 десятин землі, позбавлені виборчих прав, злосно зривають хлібозаготівлі».

Про підпали колгоспного майна повідомлялося в доповідній записці голови Теолинської сільради голові Монастирищенської РПК: «Сучасним Теолинська сільрада повідомляє, що цієї ночі проти 26.03.1930 р. годин о «9» вечора в с. Теолині трапилася пожежа, підпалено колгоспівську солому, яка знаходилася на колективній садибі, між будівлями. Злочинців не виявлено. Соломи спалено приблизно 960 п».

В записці до Округового Відділу держстраху (1929 р.) вказувалося на цілий ряд підпалів, що були здійснені в окрузі: «…ОВК є цілий ряд випадків коли кулаки проводять самопідпалення для того, аби спалити своє майно, яке було списане хлібозаготівельною комісією.

Згадані факти мали місце в селах Дмитрівна Золотоніського району і Васютинці Ірклїївського району… В ніч на 7.X в с. Терешки Шполянського району підпалено майно голови сільської ради.

В ніч на 30.IX в с. Кримки Шполянського району був підпалений будинок активного середняка у якого на квартирі знаходився Уповно-важений РК по хлібозаготівлі. Підозрюються в підпалі кулаки…».

Ще як приклад: До Уманського ОВК надійшлов лист від 6 березня 1930 р. щодо спалення майна жителя с. Цибульова Струнціцького: «… тов. Струнціцький дійсно проявив велику активність по колективізації, за що куркульня помстилася й спалила його майно».

Часто траплялися випадки фізичних нападів на сільських активістів. Такий випадок стався в с. Розлива Златопільського району, де «куркулі» напали на члена хлібозаготівельної комісії Макодзюку якого намагалися задушити.

В доповідній записці Шевченківського окрвиконкому до ВУЦВКу «Про хід суцільної колективізації по районах округу» від 30 січня 1930 р. вказувалося на поширення опору колективізації на Шевченківщині: «Опір куркулів суцільній колективізації, їх агітація проти колективізації значно поширились. Куркулі розпускають всякі брехні про те, що колективізація – це панщина, що вона доведе селян до старців, що вся округа буде засіватись лише буряком і не буде чого їсти та ін. Куркулі агітують за продаж насіння, худоби й продають це. Посилилась також робота духівництва, сектанства та інших темних і ворожих елементів. В останній час, у зв'язку з розгорненням розкуркулення маються знову випадки терористичних актів з боку куркулів: у Малокалигірському р-ні пострілом у вікно під час зборів забито сільуповноваженого по колективізації; в Шполі через вікно забито голову сільради, в с. Красносільці знищено радіо».

За повідомленням інформаційного відділу ДПУ УСРР, від 1 січня по 12 червня 1930 року в Україні було вчинено 1535 терористичних актів, їх мотивами називались: колективізація (у 970 випадках), «розкуркулювання» (169), класова помста (98), посівна кампанія (33), хлібозаготівлі (16), «вилучення куркульського активу» (12), репресії та ін. Загальне число арештованих становило 1693 чол., з них «куркулів» – 953, заможних – 63, середняків – 220, бідняків – 119». (І. Винниченко). Всього по Україні з 1.11.29 р. по 1.04.1930 р. відбулося 1108 терористичних актів.

Своєрідною формою селянського опору були листівки та анонімки, яких ДПУ в 1930 р. зареєструвало в Україні 1211, в яких містились не тільки погрози фізичної розправи з місцевими комуністами та активістами, але й були заклики до непокори та селянського повстання проти влади.

У спецдонесенні по справі «куркуля» Борща Петра Гавриловича, 36 років, куркуль-експертник, позбавлений виборчих прав, розкуркулений, уродженець с. Будки Смілянського району, зазначалося, що «... кулак Борщ Петро Гаврилович умышленно задерживал молотьбу хлеба, проводя подпольный обмолот, с целью сокрытия хлебных излишков, после конфискации и обмолота его зерна. ...Борщ повёл среди крестьян агитацию, говоря: «Власть грабит крестьян, уничтожает хазяйство, крестьяне не должны молчать, а надо действовать. Наряду с агитацией Борщ занимается угрозами, направленные к активу села.

В ночь с 30-го сентября на 1-е октября был проведён обыск и арест Борща. При обыске обнаружены две листовки». Щодо знайдених листівок, то одна листівка мала вигляд аркуша, де написано «советский кулак», всередині намальований великий серп і молот, по бокам напис «Смерть і голод».

Напруженість у селах зростала у відповідності з темпами колективізації. Розмах селянських хвилювань в усіх районах суцільної колективізації викликав надзвичайну стурбованість у керівників партійних комітетів. 11 лютого в ЦК ВКП(б) відбулася нарада секретарів ЦК

союзних республік. 21 лютого ЦК ВКП(б) скликав нараду секретарів крайових і обласних партійних комітетів Росії та України за участю членів політбюро ЦК. На обох нарадах керівники місцевих партійних організацій говорили про серйозність становища, але не висловлювалися за те, щоб відмінити «соціалістичні перетворення» на селі. А 2 березня 1930 р. у газеті «Правда» вийшла стаття Й. Сталіна «Запаморочення від успіхів», де він звинуватив місцевих керівників у «перегинах» під час створення колгоспів та «розкуркулення». Пізніше з'явилася й відповідна постанова ЦК ВКП(б), що орієнтувала партійних керівників на боротьбу «з викривленнями політики партії у колгоспному русі». На виконання настанов вождя і партії почали вживати заходи і в Україні. Після статті Сталіна вихід з колгоспів став масовим явищем.

Антиколгоспні настрої селян чулися серед делегатів селянської конференції Шевченківщини (29 травня 1930 р.): «Шевченківці скликали позапартійну конференцію батраків, бідняків, і середняків, колгоспників і поодиноких господарств. Під час відкриття цієї конференції головою Шевченківського окрвиконкому М. Левкович, в залі почалися викрики, було зірване вступне слово. Далі: «...посипалися записки:

а) «Киньте нас агітувать, цим не візьмете, давайте говорить про мануфактуру»;
б) «Бросайте привітання й розговори про соціалізм, давайте поговоримо, як би повернути засланих»;
в) «Нам колективізація й соціалізм не нужні, бо все це довело нас, що ми голі, босі і годуємо воші»;
г) «Колгоспи, це не воля селян, а нове ярмо, давайте обговоримо, як його позбутися»;
д) «Тут в своєму привітанні військовий нам розказав, що буржуазія для радянської влади не страшна, що буржуазія думає нападати на нас, і що ми її переборемо. Так цікаво знати, хто ж з нас бреше?».

То на таку тему посипалось чимало від делегації записок. Почали з задніх скамейок вигукувати: «Давайте перенесем конференцію на двір». Звичайно ці вигуки мали свою політичну підкладку, а саме: на вулиці біля засідання зібралось понад 80 чоловік, позбавлених права голосу, розкуркулених, з різних сел, що чекали на т. Петровського. Не обійшлось й без того, що біднячка з с. Білозір'я – делегатка, свій делегатський квиток передала кулаку Сайку Золотоніського р-ну, який підлягає виселенню, він просунувся в перші ряди конференції. Попав в залу «співець» за «вільну Україну».

Все це говорить, що парторганізація не підготовилась як слід, і не придала цій конференції такого значення, що на його треба було сподіватись – вибрала часом небажаних людей, підкуркульників – «нехай мовляв їх там в окрузі оброблять».

Незважаючи на чисельні випадки опору колективізації, все ж на 10 березня 1930 р. в Уманській окрузі було колективізовано 86,1 відсотка господарств, а в Шевченківській – 87 відсотків.

Пізніше Сталін та його оточення пояснили таку зупинку в колективізації партійно-радянському апарату у формі закритого листа ЦК ВКП(б), адресованого до низових партійних організацій, під назвою

«Про завдання колгоспного руху у зв'язку з боротьбою з викривленнями партійної лінії» від 2 квітня 1930 р.: «Поступившие в феврале мес. в Центральный Комитет сведения о массовьых выступлениях крестьян в ЦЧО, на Украине, в Казахстане, Сибири, Московской обл. вскрыли положение, которое нельзя назвать иначе, как угрожающим. Если бы не были тогда немедленно приняты меры против искривлений партлинии, мы имели бы теперь широкую волну повстанческих крестьянских выступлений, добрая половина наших «низовых» работников была бы перебита крестьянами, был бы сорван сев, было бы подорвано колхозное строительство и было бы поставлено под угрозу наше внутреннее и внешнее положение. Этим было вызвано вмешательство ЦК, изменение Устава с/х артели и опубликование по специальному постановлению ЦК статьи т. Сталина «Головокружение от успехов».

Слід зазначити, що стаття Сталіна «Запаморочення від успіхів» істотно знизила ступінь напруженості на селі.

Дозволом на вихід скористалася майже половина селян. На 20 червня 1930 р. частка колективізованих господарств дорівнювала по Україні – 32,8%.

Вихід з колгоспів тривав безперервно з березня по вересень 1930 р. Восени 1930 р. в них залишалося менше третини селянських господарств. В Уманській окрузі кількість колективізованих господарств з 86,1% у березні зменшилася до 31,6% у листопаді.

За цей же час до 21% зменшилася кількість таких господарств у Чигиринському районі Шевченківської округи: 18 колгоспам тут належало 4,8 тисяч гектарів (з 17,5 тис. гектарів усієї орної землі).

Припинення виходу з колгоспів було пов'язане з відновленням наступу держави на селян-власників. У вересні 1930 р. наступ на селян–одноосібників відновився, а проти тих, хто очолював вихід із колгоспів, був застосований терор.

Восени 1930 р. колгоспи стали майже повністю незаможницькими. Такі колгоспи не являли собою жодного інтересу для держави: вони не давали їй товарної продукції.

Колективізація проходила під гаслом ліквідації останнього експлуататорського класу «куркулів». Офіційно «розкуркулення»було схвалене 30 січня 1930 р. постановою Політбюро ЦК ВКП(б), яка була розроблена комісією на чолі з В. Молотовим «Про заходи по викорінюванню куркульських господарств в районах суцільної колективізації». Згідно з нею «куркулі та напівпоміщики», що виступали проти колективізації, підлягали виселенню у Північний край, Сибір, Урал та Казахстан. Ліквідація «куркульства» включала конфіскація майна та виселення людей. На місцях створювалися комісії по «розкуркулюванню», складались та затверджувалися на зборах селян, комнезамів (комітетів незаможних селян) та сільрад списків господарств, що підлягали «розкуркулюванню».

Лише у січні-лютому 1930 р. було створено 7782 групи по сприянню «розкуркулюванню». А вже 27 лютого 1930 р. було повідомлено про 10 ешелонів з 17294 «розкуркулюваними».

В «Довідці про хід виселення «куркульства» з округ УСРР» вказувалося на те, що з 13 округ станом на 12 березня 1930 р. за межі республіки виселено 58411 чоловік.

На 12 березня 1930 р. по Шевченківській окрузі було виселено 1430 родин (6197 чоловік), по Уманській окрузі – 590 родин (2434 чоловік).

До 1931 р. в Україні ліквідовано понад 352 тисяч «розкуркулених» господарств, тобто близько 1,5 млн. осіб позбулися своєї власності.

В архівних документах можна зустріти чимало свідчень, як проходило «розкуркулювання» на Черкащині. З інформаційного листа інспектора наркомзему УСРРМ. Сукача про розкуркулення й привласнення майна селян в Шевченківському окрузі 19 лютого 1930 р. до Посівтрійки при НКЗ УСРР тов. Волошинову: «Годин в 11 вечора актив, озброївшись мисливськими рушницями, а також притягнувши чоловік зо два червоноармійців, попрямував до куркульських дворів і почав розкуркулювати, забираючи не лише засоби виробництва, а й різні дрібні хатні речі: подушки, коврики, залізні ложки, часи-будильники, куски мила та ін. Всіх було намічено розкуркулити за ніч 24 господарства, але коли дійшли до дев'ятого господарства, то голова сільради вже вибув із строю: його куркулі побили, вибили зуби. Цей випадок примусив припинити роботу, а на слідуючий день районові організації звернули увагу на ці хиби і послали попередження вдругі села, хоча і в других селах встигнули наробити не кращого. В с. Крутьках комісія по розкуркулюванню «забарахолилась», попривласнювала розкуркулені речі. Навіть голова комісії, член партії з райцентру Мацієвич, взяв собі 7 овчин на кожух. Було проведено трус, забарахолені речі, знайдені у членів комісії по квартирах, відібрані, а комісію заарештовано. В цьому ж р-ні розкуркулено багато середняків. В Чорнобаївському районі розкуркулено 28 середняків. Взагалі в справі розкуркулення кожний р-н перекручував по-своєму».

Такі методи, якими проводилась колективізація та «розкуркулювання», призвели до того, що у 1930 р. Україна опинилася на порозі справжньої війни.

З початком впровадження політики «ліквідації куркульства як класу», характер селянських виступів став змінюватися, вони стали більш організованими і набували рис відкритого опору владі. Селянські бунти нерідко переростали у відкриті збройні повстання, що охоплювали цілі райони. Пік повстанського руху припав на перші три місяці 1930 р., особливо на березень, коли почалася масова депортація селян у Північні райони СРСР.

У березні 1930 р. в Україні відбулося 2945 масових селянських виступів з 6528 по СРСР (45%), при тому що в УСРР проживала лише п'ята частина населення СРСР.

Загальна кількість повстанців в Україні у 1930 р., за даними ДПУ складала близько 1 млн. чоловік (такі дані наводить Я. Грицак). За підрахунками Роберта Конквеста, в 1930 р. кількість учасників селянських повстань в Україні перевищувала 40 тис. У деяких місцевостях України проти повсталих селян була задіяна навіть реґулярна армія.

Щомісячний рівень масових виступів українського селянства в 1930 р. виглядав так: січень – 45, лютий – 200, березень – 294, квітень – 169, травень – 208, червень – 186, липень – 83, серпень – 55, вересень – 46, жовтень – 129, листопад – 23, грудень – 9. Разом в 1930 р. Державне Політичне Управління (далі – ДПУ) зафіксувало в

Україні 4098 масових виступів, тобто майже 30% загальної кількості селянських виступів в СРСР. Чекісти оцінювали середню кількість учасників одного виступу як 298 селян.

В ході селянських виступів все більше відчувалися згуртованість селян. З'явилися такі моменти, як спільні виступи деяких сіл, створення озброєних загонів, заміна представників сільської радянської влади на селянську в особі сільського старости. Озброївшись вилами, сокирами, тесаками, ціпами, інколи рушницями й обрізами, селяни розганяли сільські ради, організовували кругову оборону: рили навколо сіл окопи, виставляли борони і рала.

В ряді районів України такі виступи мали риси справжньої селянської війни. Частіше ширяться гасла: «Геть комуни!», «Нам не треба радянська влада, яка грабує селян!», «Замінити сільради старостами!». Досить тривожним для влади стало й те, що на Правобережжі були висунуті гасла самостійності України: «Геть радянську владу! Хай живе самостійна Україна!».

Збройне повстання селян у квітні 1930 р на Драбівщині (нині Черкаська область) – є яскравим доказом опору українських селян хлібозаготівлям, колективізації та «розкуркуленню» і спростовує окремі твердження про покірне сприйняття українським селянством політики радянської влади у 30-х роках XX століття. Тому особливий інтерес викликає дослідження.

Як свідчать документи архівно-кримінальної справи з оперативною назвою «Гренадери», головні причини селянського збройного виступу пов'язані з методами та практикою здійснення колективізації на території сучасної Черкащини.

Повстання охопило значну територію нині Черкаської й Полтавської областей, а саме Прилуцького, Черкаського, Лубенського та Кременчуцького округів. В цих округах діяла повстанська організація, яка займалася організацією селян для збройної боротьби проти радянської влади. Кінцевою метою повстання було повалення існуючого державного ладу та проголошення «Української незалежної народної республіки».

Зокрема, в архівно-кримінальній справі відзначалося:

«Данная организация охватывает всю Украину и подготовленное восстание должно будет начаться по всем сёлам и городам. Как только начнётся на Украине восстание, выступит на помощь одновременно и Румыния и Польша и в результате данного восстания, поддержанного Польшей и Румынией, советская власть рухнет и Украина станет свободной и независимой». Повстанська організація була досить розгалуженою.

У Пирятині, Золотоноші, Переяславі та інших містах діяли районні повстанські комітети. В менших населених пунктах – підрайонні. Повстанські комітети повинні були займатися залученням людей до організацій та обліком зброї, що знаходилася на руках селян, та яку потім буде використано під час збройного повстання. Також вони мали здійснювати зв'язок з керівництвом організації.

Загалом, повстанські комітети були організовано в селах: Перервинці, Ковтунівка, Свічківка, Митлашівка Драбівського району, Мечеть, Городище Пирятинського району, Шрамковка Ковалівського (нині

Драбівського) району, Круподеринці, Савинці, Денисівна, Яблунівка та прилеглі хутори Подолянки, Кандибівка, Сазонівка (Полтавщина).

В Оржицькому районі Полтавщини керівником і організатором повстанських комітетів був так званий «політбандит» Іван Яковенко, який вбив начальника міліції і знаходився у розшуку.

Антирадянські групи діяли також в Борисполі, Яготині, селах Кантакузівці, Безпальчому біля Золотоноші, місті Драбово (Драбів), селах Чевельча, Красьоновка, Богодухівка Яблуновського району, Канівці Чорнобаївського району, селах Митки, Бузьки Вереміївського району, селі Москаленки Шевченківської округи, Вереміївці, Жовниному, Ялівцях, Гусини Кременчуцької округи.

Про тогочасні настрої селян у цих селах свідчать слова одного з учасників Драбівського повстання Івана Лушпана: «Вопрос о вербовке людей нас меньше всего беспокоил, ибо мы были уверены, что большинство крестьян за нами пойдёт. Во всех сёлах и в нашем также настроение крестьян было напряжённое и каждый бы в то время, имея оружие пошёл бы на восстание».

Кожен підрайонний повстанський комітет був розбитий на куткові групи з 10-15 чоловік. На чолі стояв керівник, відповідальний за свій куток, який,у випадку початку повстання, за умовним сигналом, зі своїми людьми мав прибути на збірний пункт.

Повстанські групи проводили збори на яких часто були присутні представники з Києва, які привозили інструкції по підготовці повстання, на них обговорювалися плани та поточні питання.

Ось одна з таких інструкцій, яку оприлюднили на зборах повстанського комітету в селі Перервинці Драбівського району:

1. Необхідно організувати в районах та селах військові чоти.
2. Організація цих чот покладається на районні та підрайонні повстанські комітети.
3. Комітетам потрібно дбати про політичне виховання чот в належному напрямку.
4. У зв'язку з труднощами доставки потрібної кількості зброї необхідно вишукувати таку на місцях.

В матеріалах справи, в свідченнях учасників Драбівського повстання, часто згадується Спілка Визволення України (далі – СВУ), з якою селяни і пов'язували київський центр опору. Так, на куткових зборах однієї з груп у с. Білоусівка був присутній представник з району. На запитання, якою буде програма нової влади після селянського повстання, прозвучала відповідь: «...Коли ти читав процес СВУ, в газетах було вказано і програму, бо і програма і сама організація є не що інше, як СВУ». Він пояснив, що організація бореться за незалежність України і зветься «Спілка Визволення України». Багато хто з селян потім на допитах повторювали, що в селах діють «організації СВУ». Очевидно це було пов'язано з сфабрикованим процесом (який проходив у цей час у Харкові) над Спілкою Визволення України, яка ставила завданням визволення українського народу і заснування самостійної української держави. СВУ була начебто зв'язана з закордонним центром у Польщі. Цей процес був широко висвітлений у пресі, тому селяни могли теоретично поєднувати повстанські комітети у своїх селах з діяльністю так званої

СВУ, так як метою селян також була зміна радянської влади на українську. Замість комнезамів та сільських рад планували вибори і сільських старост. Можливо, в цьому проявлялася ідентичність українців, які давно мріяли про незалежну українську державу і самоврядування, а не владу московських зайд чи ніким не шанованих комнезамівців.

Також у справі вказуються прізвища керівників з Києва «бывшие «боротьбисты» Безверхий, Соломко, Семиняга, Москаленко...», які створили районні повстанські комітети у Золотоноші, Пирятині та Переяславі.

Досить цікавим є наявність у справі програми організації, яка була розроблена одним з керівників Перервинського підрайонного повстанського комітету, уродженцем с. Перервинці, студентом Педтехнікуму Охріменком «Галицьким» Данилом Яковичем.

Основні положення цієї програми:

1. Влада повинна належать всьому трудовому селянству, яке й повинно приймати участь у виборах і утворенні Української Народної Республіки.

До УНР можуть приєднатися й інші республіки як наприклад Кавказька, Донська, Кубанська на федеративних умовах і добровільній згоді того трудового населення, яке там мешкає і коли воно не бажає бути під керівництвом більшовицької банди та коли цей народ уже спізнав знущання, яке над ним чинить більшовицька банда і куди вона веде весь трудовий народ.

2. Земля повинна належати всьому трудовому народові, який на ній працює. Податок на землю не повинен бути більшим за 10 крб. за десятину, куди повинні зараховуватись всі податки державного характеру.
3. Заводи і фабрики повинні належати державі в тому разі, коли капіталісти не будуть допомагати матеріально в утворенні УНР, то їм залишиться тільки один завод чи фабрика, яка повинна знаходитись під суворим державним доглядом. Земельні наділи капіталістів, які раніше володіли землею, повинні не перевищувати 15 га на господарство.
4. В галузі народної освіти повинні вчитися у Вишах ті, хто має капітал, а також біднота теж може вчитися і повинна бути забезпечена державним коштом тільки та, яка ні в чому не замішана, приймала активну участь в утворенні УНР і не була ні в якій більшовицькій організації і платила податки...».

Повстання ретельно готувалося, було заплановане на 1930 р. і повинно було початися в селі Перервинцях на Драбівщині, де діяла досить потужна повстанська організація, очолювана Данилом Яковичем Охріменком «Галицьким». У своїх свідченнях мешканці інших сіл, які чули про такого, але не знали особисто, називали його Данило Галицький. Очевидно «Галицький» було «псевдо» Д.Я. Охріменка.

Зібравшись на збірному пункті селяни повинні були підпалити якусь не потрібну будівлю, тим самим подаючи сигнал навколишнім селам про початок повстання. Побачивши умовний знак пожежі, повстанці сіл Перервинці й Круподеринці, мали вирушити до села Білоусівка. Там, знищивши актив села, напасти на Білоусівську комуну, де, за словами одного з керівників повстання Микити Железняка, зберігалося багато зброї

й кулемет. Крім зброї, в комуні селяни мали забрати наявні перевізні засоби для обозу повстанців. На шляху слідування планувалося: «Разрушение комун, колхозов с таким расчётом, чтобы использовать их конский состав и снаряжение для нужд восставших».

Далі всі групи вирушать на станцію Драбово (Драбів), а потім на Золотоношу, де, озброївшись за рахунок військової частини, і, переправившись через Дніпро, мали вирушити на Черкаси. По плану повстанці повинні були рухатися двома напрямками: з правої сторони залізниці з сіл Драбово, Михайловка, Бойківщина та інші, з лівої сторони – Білоусівка, Перервинці та інші села, розташовані з лівої сторони залізниці, потім всі мають з'єднатися в Золотоноші й переправитися через Дніпро на Черкаси. Кінцевим пунктом виступу був Холодний Яр, у якому і сформуються основні сили повстанців. Багато селян Драбівщини розповідали про те, що, начебто, в Холодному Яру зібралося багато людей, які хочуть повалити радянську владу, і повстанці з усієї України будуть сходитися саме туди.

В результаті перемоги селянського повстання повинна була встановитися влада з місцевих селян, а для її охорони в селах мали залишитися по кілька повстанців старшого віку. Що стосується зброї, то її повинні були доставити з Києва на роз'їзд недалеко від села Перервинці. Очікувалося що прибуде цілий вагон гвинтівок.

Багато селян розповідали, що, начебто за планом штабу, повстання мало розпочатися по всій Україні, у Черкасах до повстанців має приєднатися Черкаський гарнізон: «...Черкасский гарнизон воинских частей усиленно готовится к этому восстанию ... на основании организаций в этих воинских частях. Они постановили немедленно отделиться всем красноармейцам украинцам от великороссов и предложить последним очистить Украину, дабы восстановить «Самостийную Украину». Таким образом этим частям необходимо реально помочь, потому чтобы видно было, что весь украинский народ присоединяется к ним и не хотят Советской власти».

Повстання мало розпочатися в ніч з 6 на 7 квітня 1930-го р.

Але, 1 квітня 1930 р. відбулася районна нарада у с. Митлашівка, на якій були присутні керівник Перервинського районного повстанського комітету Данило Охріменко «Галицький». Також були присутні ще четверо представників з Перервинців, двоє з Митлашівки (один з них керівник повстанкому села Іван Вовк) та с. Білоусівки Шарий Іван. На нараді Данило Охріменко повідомив, що був у Києві на з'їзді, де прийнято рішення, на основі директиви головного штабу українських військ, надісланої зі Львова, повстання відкладається на 1931 р., в зв'язку з тим, що не було домовлено з Польщею про підтримку і тому «всілякі виступи робити заборонено».

Та селяни декількох сіл: Перервинці, Білоусівка, Митлашівка та інших сіл Драбівського району, вирішили не чекати наступного року і виступити самостійно, призначивши дату виступу – 6 квітня 1930 р.

За три дні до початку повстання було обговорено план дій кожної групи. Повстанський комітет села Яблунівки відмовився зараз виступати, бо вважав, що організація була ще недостатньо підготовлена та й в достатній кількості не вистачало зброї.

Все ж повстання почалося в запланований час. За вказівками підрайонного повстанського комітету одночасно виступили кілька сіл: Прервинці, Митлашівка, Білоусівка, Филиповичі та Круподеринці. За матеріалами архівно-кримінальної справи, кількість повсталих по цих селах досягла більш ніж 100 осіб. Серед них основну масу складали колись заможні, а тепер «розкуркулені» радянською владою селяни, також середняки, але було й чимало таких, які не входили до жодної з організації, не були розкуркулені, та все ж з початком повстання примкнули до повсталих.

Відомо, що крім селян в організацію с. Яблунівки входили начальник пошти, який підтримував зв'язок з Лубенською організацією, також районний технік, німець за національністю та діловод з відділку міліції.

На озброєнні селян були гвинтівки, обрізи та револьвери-«нагани». Мали вони й холодну зброю, а також більш традиційне для селян озброєння – сокири, вила, коси та ціпи.

Зібравшись на збірних пунктах у своїх селах, селяни чекали умовних сигналів у вигляді пожеж, також обговорювали план повстання та варіанти добування озброєння на шляху слідування.

В неділю 6 квітня 1930 р. група селян с. Білоусівка, керована своїм підрайонним комітетом, прибула на збірний пункт у кількості 40 чоловік і була озброєна 21 одиницею нарізної зброї. Очолювали комітет Лушпан Іван та Микита Железняк. Повсталі селяни мали зібратися на кладовищі біля млина і «...взяти з собою всяку зброю у кого яка є в наявності. Бути готовим до знищення активістів».

Маршрутом їх слідування була Михайлівна, де треба було з'єднатися з перервинською групою. Зібравшись в умовному місці, селяни почали чекати зброю, яку обіцяли підвезти, але так і не дочекавшись, вирішили, що повстання відмінили і розійшлися по домівках.

В той же час група села Филиповичі у кількості 11 чоловік зібралася в будинку керівника групи Йосипа Рибки. Йосип Рибка, колишній царський офіцер, був сам нещодавно «розкуркулений», а майно описане і продане за невиконання «плану до двору». За характеристикою селян був людиною серйозною і позитивною. Коли була створена організація у селі Филиповичі, Йосип Рибка її очолив, і був готовий повести селян на повстання, так як сам в минулому був військовим. Зібравшись разом, повстанці до ранку чекали на умовні вогні, але не дочекавшись останніх, розійшлися по домівках.

У селі Круподеринці в ніч з 6 на 7 квітня 1930 р. група в кількості 13 чоловік, під керівництвом Івана Ворони, озброєні обрізами і револьверами, прибула на збірний пункт (в сад біля пустої хати). Там вже їх чекали 10 осіб з хутора Савищино. Об'єднавшись, вони повинні були вирушити до білоусівської комуни (раніше будинку поміщика Квитніцького). Отримавши в комуні зброю, вирушити на станцію Драбово (Драбів), з'єднатися з групою села Митлашівки і захопити станцію, далі вирушити на Золотоношу і Черкаси, а звідти добратися до Холодного Яру, а «...далі буде видно як діяти».

Але, дочекавшись ранку на збірному пункті і не отримавши ніяких розпоряджень і зброї, частина селян розійшлася.

У селі Михайлівна повстання почалося ще ввечері 6 квітня 1930 р. Селяни зібралися біля клуні на подвір'ї одного з повстанців Курило Федора на хуторі Сисенків. На цьому зібранні виступив один з організаторів Драбівського повстання, Григорій Пучка, оголосивши про початок повстання проти радянської влади і промовив пароль «Гарбуз». Таким чином, всіх кого зустрічали по дорозі питали пароль. Перед походом на Перервинці повстанці пішли до будинку місцевого активіста на хуторі Сисенків, який брав участь у «розкуркуленні» селян та розпродажу їх майна та вбили його і дочку. Побачивши вогонь з с. Перервинців, що був сигналом до виступу, селяни вирушили на Драбів і біля залізничного мосту з'єдналися з перервинською групою.

У с. Митлашівка повстанці зібралися на залізничному переїзді і чекали сигналу про початок повстання з Перервинців і Білоусівки. Митлашівська група складалася з 50-ти чоловік. Керівниками групи були Іван Вовк і Віктор Марченко. Після збору вирушили на станцію Драбово. По дорозі до них приєдналося ще четверо селян з хутора Караванів.

У селі Перервинцях селяни зібралися в клуні Романа Жили. Керували ними Данило та Яків Охріменки. Яків Охріменко запропонував зруйнувати залізничні шляхи, розкрутивши гайки і розсунувши рейки, та знищити дроти, тому юрба селян у кількості 40 чоловік, вирушила до станції Драбово. По його ж наказу підпалили клуню для оповіщення інших сіл про початок повстання. Йшли організованою групою. Спереду Яків та Данило Охріменки, по боках та ззаду – люди зі зброєю, всередині йшли беззбройні. По дорозі на станцію Драбово до них приєдналася група селян з Митлашівки в кількості 50 чоловік. З Перервинців на Драбово вирушило приблизно 100 чоловік.

Добравшись до станції Драбово селяни вирішили розділилися на три групи: одні пішли на Народний суд, друга група – на пошту руйнувати телефонно-телеграфний зв'язок, третя – на станцію Драбово. Дійшовши до станції, зайняли її, а приміщення розгромили. На пошті були зірвані телефонні трубки, попсоване все знаряддя зв'язку, пошкоджено дроти. Група, що громила станцію пішла назад у Митлашівку і майже доходячи до села почули декілька вибухів, що пролунали з району станції. Група селян, що вирушила до Народного суду, захопила його і спалили всі справи, що там зберігалися, а також відібрали зброю.

Загалом, під час збройного виступу повсталими селянами було вбито 7 сільських активістів-комнезамівців, здійснено напад на станцію Драбово, де захоплено і перервано телеграфно-телефонний зв'язок та підпалено будинок Народного суду.

В той же день силами Лубенського та Прилукського ДПУ повстання було ліквідовано. В розслідуванні Драбівського повстання взяли участь особливий відділ 25-ї дивізії та Полтавський оперативний сектор ДПУ.

Під час слідства було заарештовано 89 активних учасників повстання. Всі вони були засуджені Судовою Трійкою при колегії ДПУ УСРР за статтями 54-2 та 54-11 Кримінального Кодексу УСРР. За вироком Судової Трійки при колегії ДПУ УСРР, засідання якої відбулося 17 травня 1930 р., 20 активних учасників повстання були розстріляні, інші отримали різні терміни ув'язнення від 3 до 10 років у концтаборах.

Серед засуджених до смертної кари актив повстанського комітету с. Перервинці – Охріменко Данило, Авраменко Дмитро, Авраменко Василь, Жила Степан, Барабані Йосип, Охріменко Кирило та інші.

Смертний вирок було виконано 28 травня 1930 р. у місті Лубни. Розстріляні були поховані у тому самому одязі у якому були забрані з ДОПРУ на міському цвинтарі, і як зазначено в кримінальній справі, яка зберізається в УСБУ Черкаської області «місце поховання ретельно замасковане». Всі засуджені по справі «Драбівського повстання» були реабілітовані у 1989 році.

Розгром Драбівського повстання і арешт повстанських груп не припинили діяльність повстанців в інших селах. Після провалу повстання з Прилук приїхав представник районного повстанського комітету. Він об'їздив ряд сіл: Білоусівку, Денисівну, Круподеринці й Перервинці, де обговорював з місцевими організаціями як вести себе далі в зв'язку з провалом Перервинської групи. Виступ селян с. Перервинці засудили, як такий, що «...був необдуманим, привів до жертв, вніс дезорганізацію й не приніс жодного позитивного результату».

В архівно-кримінальній справі «Гренадери» повідомляється також про існування в селі Остапівна Прилуцького району озброєного загону з 20 ти осіб під керівництвом «куркуля» Михайла Верпети. Загін був утворений з представників навколишніх сіл і мав добувати кошти для організації, а саме для купівлі зброї. Загін здійснив 20 наскоків на комуни та радянські установи. Пізніше був ліквідований разом з іншими групами, що діяли в цій місцевості. При обшуці та арешті органами ДПУ було вилучено 19 бомб, 2 гвинтівки, 2 обрізи, 2 «нагани» та холодна зброя – «шашки».

Деякі селяни, учасники Драбівського повстання, котрим вдалося уникнути арешту і зникнути з постійних місць проживання, пізніше об'єдналися вже в Пирятинському районі в загін під керівництвом Григорія Пучки, де вчинили ряд виступів проти представників сільської радянської влади. Так, під час нападу на Мечетський колгосп 8 червня 1930 р., було вбито і поранено двох комуністів. Як свідчать матеріали справи «Гренадери»: «Ряд обвиняемых по настоящему делу оказывали банде Пучки во время её оперирования всемерную поддержку, снабжая банду пищей, жильём, способствуя укрывательству и т. д. в силу чего большая часть банды и по настоящее время ещё не ликвидирована» (дані на весну 1931 р. – Прим. автора).

Керівником одного з повстанських комітетів Іваном Петровичем Яковенком (Оржицький район на Полтавщині) пізніше був організований загін з 60 чоловік, який діяв у Бурімських лісах. Загін був розпущений, а селяни розійшлися по селах. Певний час сам Яковенко переховувався на хуторі Онишки у «куркуля» і агітував місцевих селян вступати до організації. Іван Яковенко мав авторитет серед селян, якийсь час він навіть переховувався у місцевому СОЗі. Хоч влада і причепила до нього ярлик «політбандита», селяни його поважали, тому переховували від міліції.

Після поразки повстання і арешту більшості учасників, по селу довго ходили чутки про начебто справжні події Драбівського повстання: «...из Холодного Яра пробралась политическая банда численностью

200-300 человек, сделала налёт на Окружной или Народный Суд, спалили последний. ...при приезде туда на место проишедствия представителей ГПУ и Милиции, то вся банда успела скрыться и вернуться в Холодный Яр, а жителей местных арестовали совершенно непричастных, а фактически повстанком ушёл вместе с налетевшей бандой туда же, в Холодный Яр и вообще разбежались и скрываются. И несмотря на поражение, и если не удалось сделать восстание весною 1930 года, то безусловно в 1931 г. будет общее восстание, а власть Советов сметут с лица земли».

Влітку 1930 р. повстанські комітети продовжували діяти в багатьох селах Лівобережної Наддніпрянщини. Зокрема було відомо, що в селі Золотухи діяла багато чисельна антирадянська група, куди, за словами місцевих селян, ввійшли майже всі колишні учасники «автокефального руху».

Цікаво що про Драбівське повстання майже не збереглося спогадів очевидців. Згадує про нього тільки Михайло Підгорний, який тривалий час працював парторгом у селі Перервинці. Він розповідав, що йому переповідали старші люди, що центром повстання на Драбівщині стало с. Перервинці, через що воно тривалий час знаходилось на «поганому рахунку» у радянської влади. Також він згадує, що «керівником був Данило Охріменко, студент... за селом була нарада, і вони підпалили клуню, як сигнал для окружаючих сіл, вони зібрались, побешкетували, розстріляли трьох чоловік». Ця інформація частково підтверджується й архівними документами.

Драбівське повстання хронологічно збігається, з ще одним антирадянським повстанням селян – Павлоградським на Дніпропетровщині. Можна погодитись з думкою В. Даниленка, що ці повстання носили характер «стихійних і розрізнених виступів на рівні інстинктивного самозахисту».

В цілому «Драбівське повстання», як і всі селянські повстання початку 1930 р., залишалося стихійним і було швидко придушене. Майже беззбройні українські селяни не могли чинити серйозного опору добре озброєним та навченим загонам ДПУ. Але все ж воно показало ставлення селян до політики радянської влади на селі і їх небажання створювати колективні господарства. Навіть в умовах тоталітарної держави українські селяни всіма способами чинили опір владі і тільки організувавши в Україні людомор 1932–33 років, радянська влада змогла цей опір подолати і на довгі роки загнати селян в колгоспне рабство. Хоча, як визнавав сам Станіслав Косіор – «голод так і не примусив селянина українського коритися владі».

У липні-серпні 1932 р. Україні нав'язали наперед нереальні до виконання плани хлібозаготівель. Низові ланки місцевого державно-партійного апарату безрезультатно намагалися опиратися.

Крок за кроком більшовицька влада штовхала українське село до небаченої трагедії. Голодомор 1932–1933 рр. є політично вмотивованим голодом. Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй резолюції 1723 (2010) від 28 квітня 2010 р., присвяченій пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр., наголосила, що великий голод в СРСР був «викликаний жорстокими зумисними діями і політикою радянсько-

го режиму». Також у резолюції підкреслюється: «В Україні, яка постраждала найбільше, особливих втрат зазнало селянство, мільйони селян-одноосібників та членів їхніх родин померли від голоду, що настав після примусової «колективізації», і внаслідок конфіскації зерна й іншої їжі та заборони покидати вражені голодом райони».

І 1932, і 1933 р. в різних регіонах України режим змушений був придушувати виступи, які ставали відчайдушними спробами змучених голодом українських селян просто вижити. Голодуючі селяни опиралися вивезенню хліба в рахунок заготівель, нападали на зерносховища, магазини, комори спиртзаводів чи винокурень де зберігалося, часто просто неба, відібране зерно. Продовжують поширюватися листівки із закликами до боротьби із комуністичним режимом. За перші сім місяців 1932 р. органи ГПУ зафіксували в УССР понад 900 масових протестних виступів, що становило понад 56% усіх антивладних виступів у СРСР за цей час.

Особливо масовими в 1923 році були виступи селян в Уманському, Звенигородському, Городищенському районах, які об'єднувалися в політичну організацію «СУГ» (Союз Української Державності). В грудні 1932 року – січні 1933 року було заарештовано понад 200 осіб, з них 72 чоловікам у березні 1933 року було винесено вирок – розстріляти.

Але основними, усе ж, стає пасивний спротив – затягування вивезення запасів, неякісний обмолот, з метою збереження у відходах збіжжя, зрештою, приховування від конфіскацій здобутих важкою працею харчів. Навіть на рівні місцевого партійного і радянського керівництва був спротив. Голови колгоспів чи сільрад в окремих селах виходили із КП(б)У, кидали партійні квитки, протестуючи проти приречення односельців на голодну смерть. Непростим було становище місцевих керівників: голів колгоспів, сільських рад, бригадирів, директорів підприємств та шкіл, адже вони усвідомлювали небезпеку повного вилучення зерна у селян. Усвідомлюючи той факт, що їх хочуть зробити співучасниками страшного злочину, багато хто з них робили все можливе для порятунку односельців: йшли на прямі порушення вимог компартійного керівництва, зокрема, щодо видачі натуральних авансів колгоспникам, обмолоту зерна тощо.

Ті, хто серед хаосу смертей і страху, не злякалися, не втратили людської гідності й простягнули руку допомоги, були серед різних верств населення. Навіть у часи Голодомору люди допомагали один одному.

Це і вчителі, й лікарі, й священики. Навіть деякі уповноважені чи члени буксирних бригад намагалися у силу своїх можливостей допомагати змореним голодом людям. Окремо потрібно сказати про місцевих керівників: голів колгоспів, сільських рад, бригадирів, директорів підприємств і шкіл. Навіть перед небезпекою репресій, багато з них зробили все можливе для порятунку односельців.

Голодного 1933 р. деякі голови колгоспів та бригадири намагались виділяти харчі для усіх мешканців, а не лише колгоспникам, що виходили на роботу. Для цього їм доводилося йти на забій колгоспної худоби, а влітку без дозволу вищого керівництва скошувати частину ще недозрілих посівів. Багато місцевих керівників активно опікувалися створенням дитячих притулків, надавали допомогу школам

для забезпечення харчування дітей. Нерідко наслідки такої допомоги ставали фатальними для самих керівників. Попри все, їхня мужність збереглася у народній пам'яті, й досі мешканці українських сіл пам'ятають своїх рятівників. Окремим із них вдячні нащадки встановили пам'ятники та меморіальні дошки. Наприклад, голова колгоспу «Незаможник» у селі Великий Хутір на Черкащині Яків Дробот організовував громадську кухню, на якій роздавали хліб тим, хто найбільше потребував, а також дитячі ясла для сиріт та бідних.

Були непоодинокі випадки, коли бездітні сім'ї брали до себе сиріт чи дітей із багатодітних сімей, в яких уже не було нічого їсти. Завдяки цьому діти виживали. Ті родини, які тримали корів, ділили молоко не лише серед своїх, але й віддавали опухлим з голоду сусідам.

Ось імена справжніх героїв-рятівників, що проживали тоді на Черкащині:

Винник Ларіон, с. Придніпровське (Мойсинці) Чорнобаївського району Черкаської області. У роки Голодомору – голова колгоспу «Нове життя». Щоб допомогти людям вижити, видавав з колгоспної комори відходи зерна разом з лузгою і сміттям, з яких у селі пекли оладки. Врятував сім'ю Степана Біди, виписавши для них 2 пуди зерна.

Свідчення Біди Івана Степановича, 1931 р. н., с. Придніпровське (Мойсинці) Чорнобаївського району Черкаської області: «Головою колгоспу «Нове життя» в роки Голодомору був Винник Ларіон. Щоб людям допомогти вижити, він давав з колгоспної комори відходи зерна разом з шелухою і сміттям, і з них пекли оладки.

Мій батько добровільно пішов у колгосп і був зоотехніком. А коли поїхав на курси підвищення кваліфікації, то у нас забрали все, що можна було їсти (в сім'ї було 7 чоловік). Приїхавши з курсів, батько побачив голодну сім'ю, пішов до голови колгоспу, то він виписав 2 пуди зерна, і наказав батькові взяти це зерно з іншого колгоспу, щоб ніхто не взнав. Таким чином врятував нашу родину, але дві сестри були такі ослаблені голодом, що не витримали і до весни померли».

Гайдамака Марія, с. Топилівка Чигиринського району Черкаської області.

У роки Голодомору допомогла вижити Ганні Чупис, її сестрі Марії та їхній сліпій матері, що опухли з голоду.

Свідчення Чупис Ганни Миколаївни, 1924 р. н., с. Топилівка Чигиринського району Черкаської області: «Страшні роки були. Дуже бідували. Мати сліпа. Нас – двоє дівчат: я – старша, а Марія – менша, з 1927 року, ще жива. Ходили по щавель весною у луг за річкою Боровичкою. Їли його і пареним, і всяким, і акації цвіт їли, кропиву, бузину, козельки різні їли. Всі бідували. Виживали, хто як міг. По сусідству жила баба Біланка (так її по-вуличному звали), а посправжньому Марія Гайдамака. Жила вона, мабуть, років сто... Так от, з матір'ю сусідкою була, хорошо жили. Приходила і рано, і вночі. Коли не було чим топити, то принесе щось і сама затопить, подивиться, чи іти, пішли по щавель. Вирядить: «Іди, дитино». Її родичі всі вижили, бо коровку мали, сім'я була хазяйновита. ... Так от, баба Біланка носила нам об'їдки, що залишились від сім'ї своєї. Збере, що залишилось, і – до нас, чи то вечір, чи то ніч вже. А ми раділи. Більше приносила перед постом,

бо чого їм не слід було їсти, вона нам, дітям, несла. Царство їй Небесне. Ото ми і вижили, а сусіди померли, що з другого боку».

Дробот Яків Олександрович, 1902 р. н., с. Великий Хутір Драбівського району Черкаської області.

У 1930-х роках працював головою колгоспу «Незаможник». Завдяки йому під час Голодомору у селі майже не було випадків голодної смерті. Голова колгоспу роздавав зерно тим, хто потребував, організував громадську кухню та випікання хліба для жителів села. Щодня зранку бригадири обходили село та доповідали голові колгоспу, кому насамперед потрібна їжа. Також не допустив обшуків у односельців – «буксирну бригаду» вигнав із села.

Яків Дробот організував дитячі ясла для сиріт та тих, хто потребував допомоги. Дітей у ясла підбирали не лише із довколишніх сіл, але й на залізничних станціях: Пальмири, Золотоноші, Кононівки.

Очевидці розповідають, що до Великого Хутора у пошуках порятунку приходили люди з сусідніх сіл. Вони також отримували допомогу.

У 1937 році Дробота заарештували, але односельці виступили на його захист. Він повернувся у село, знову очолив колгосп. У 1943 році розстріляний нацистами.

Значківський (ім'я, по-батькові не відомі), с. Мойсинці (сучасне с. Придніпровське) Чорнобаївського району Черкаської області.

Працював у селі лікарем. Допоміг вижити сім'ї Параски Тимофіївни Гам'янін та іншим людям у селі.

Свідчення Гам'янін Параски Тимофіївни. 1929 р. н., с. Придніпровське (Мойсинці) Чорнобаївського району Черкаської області. У 1933 році активісти колгоспу с. Мойсинці (Котурна Яків і інші) прийшли і позабирали все зерно, картоплю і нас вигнали з хати, а наш доктор Значківський допоміг вернутися в свою хату. І він допомагав багатьом людям в селі вижити в той лихий час».

Кальченко Олекса, с. Шестеринці Лисянського району Черкаської області.

Працював колгоспним сторожем. На відміну від інших об'їждчиків, дозволяв голодним односельцям збирати колоски на колгоспних полях.

Свідчення Півленко Олени Матвіївни,1924 р. н., с. Шестеринці Лисянського району Черкаської області: «...Були сторожі, об'їздчики, які забороняли збирати колоски. Але серед них був один хороший сторож Кальченко Олекса, він дозволяв збирати, говорив: якщо я крикну, чи голосно кашляну, тоді тікайте. Збирали, оглядалися, дуже боялися, а потім вибирали кожну зернинку з колоска. В колгосп забрали коняку, воза. Навіть приїхали і зняли бляху, якою була покрита комора. Батько робив у колгоспі. Ходив за сівалкою. Одного дня його привезли додому. Вже не міг ні ходити, ні працювати від голоду. А вберегло сім'ю від голодної смерті те, що старша сестра Явдоха передала з Донбасу 24 кг борошна, і мати брала по трішечки і варила якусь баланду. Крім осередків з кукурудзи, їли різні корінці і липове листя (всі липи були без листя)».

Квітка Андрій Іванович, 1898 р.н., с. Богодухівка Чорнобаївського району Черкаської області. Перебував на посаді голови колгоспу. Влітку 1933 року для порятунку односельців вирішив скосити декілька десятин пшениці. Рішення підтримали на зборах. Людям видали по 3 кілограми зерна.

За доносом невідомого Андрія Івановича Квітку засудили до 15 років таборів за шкідництво. Судимість відбував в Омську. В 1941 році загинув під Харковом, перебуваючи в Червоній армії.

21 листопада 2008 р. за порятунок односельців від голодної смерті нагороджений орденом «За мужність ІІІ ступеня» (посмертно).

Матеріал підготували працівники Чорнобаївського районного краєзнавчого музею: «Надходили жнива, а люди як манекени: одні лежали пухлі і вимирали, інших хилило від вітру, а хто ж жнивуватиме? Тоді на свій страх і ризик голова колгоспу Андрій Іванович Квітка вирішив скосити пару десятин пшениці воскової стиглості. Його рішення підтримали збори. Андрій Іванович косив косою, а з ним – ще кілька чоловіків. І навіть не змолотили, а обім'яли, щоб не пропав бодай колосочок чи зернина, й видали людям на заколоту по 3 кг. Той рятівний вузлик у переджнив'я багато кому врятував життя. А Квітчине занапастив. Бо хтось доніс про це, й через тиждень його викликали в район, звідки вже не відпустили. Андрія Івановича засудили до 15 років таборів за шкідництво. Судимість відбував в Омську – два роки і два місяці. У 1941 році пішов на війну, загинув під Харковом. І досі родина не знає, де його могила. 21 листопада 2008 р. був нагороджений орденом «За мужність ІІІ ступеня» посмертно».

До речі, його нащадок – Іван Квітка багато років очолював колгосп у селі Худяки Черкаського району і це господарство було одним з кращих в області в галузі культури, соціального забезпечення односельців.

Свідчення Гриценка Дениса Єлисейовича, 1908 р. н., с. Баландине Кам'янського району Черкаської області: «...Головою колгоспу в ту пору був Тетьора Антін. Він 1904 року народження, молодий, енергійний і задушевна людина. Але що він міг зробити, коли зверху так давили на село. Він, було, поїде худою конячиною (сам правив нею) із сльозами випросить два-три клумаки комбікорму, щоб варити баланду хоч тим, хто працював у колгоспі. Щоб не його турбота, то село могло б вимерти повністю...».

Козоріз Й., с. Великий Хутір Драбівського району Черкаської області.

У роки Голодомору працював бригадиром місцевого колгоспу. Врятував від голодної смерті одинадцять дітей. Попри те, що у його сім'ї росло шестеро власних дітей, узяв до себе ще одинадцять сиріт та виходив їх. Ділився чим міг і з іншими дітьми.

Спогади Янчука Іларіона Івановича с. Сабадаш Жашківського району: «В ті часи за найменшої підозри або й ні в чому неповинні ставали «ворогами народу». Тодішній голова колгоспу С.Є. Бачінський, ризикуючи собою, щоб врятувати людям життя, дав наряд накосити ще недостиглого жита. Висушили, зерно жорнували на крупи. З них варили тричі на день капусняк, так людей від смерті рятували. Однак Бачінського засудили на 10 років. За порушення хлібоздачі сказали.

Сільські ходаки їздили два рази у Київ до Петровського, справу переглянули, колишньому голові дали два роки тюрми умовно, при колгоспові. Останні роки життя Семен Єфремович Бачінський працював головою колгоспу в селі Конела. Отаким людям треба ставити пам'ятники і згадувати добрими словами».

Зі свідчень Сліпачук Мотрі Григорівни, 1917 року народження, с. Вільшанка Жашківського району: «Але в нашому селі страшного

голоду не було, бо на той час головою колгоспу був Богдан Радованов, дуже добра людина. Він організував в селі їдальню, де варили лемішку і давали по черпаку на кожного жителя і 100 грамів хліба із веки (віка, чечевиця). Він був несмачний, глевкий і чорний, але рятував людей від голодної смерті. Масово люди в селі не вмирали, може двоє чи троє, в той час як у сусідніх Житниках вмирали цілими сім'ями.

Я знаю, що Богдан Радованов пізніше був репресований, але всі жителі Вільшанки вдячні йому за порятунок під час Голодомору».

Згадує Бачінський Полікарп Кирилович, 1927 р. н., с. Сабадаш Жашківського району: «В Сабадаші люди ходили голодні, опухлі, вмирали з голоду, але в порівнянні з іншими селами люди в нас страждали менше. Всіх рятував голова колгоспу Бачінський Самсін Єфремович, який заздалегідь наквасив капусти з огірками. Коли стало дуже голодно, до капусти добавляли трохи крупи і варили для колгоспників обіди. А коли закінчилася капуста і настало літо, а до жнив ще було далеко, Бачінський сказав скосити кілька соток ще недостиглого жита, щоб варити з нього людям їсти. За це його судили і дали 10 років, але якось відмінили цей присуд і він повернувся».

Зі спогадів Гуменюк Ганни Іванівни, 1922 р. н., с. Житники Жашківського району: «Нас навчала вчителька Марія Михайлівна, прізвища не пам'ятаю, вона ішла додому, приносила сухарики, натирала їх старим салом і ділила між дітьми. Вони були такі смачні».

Згадує Верхівський Володимир Семенович, 1917 року народження, м. Жашків: «Нарешті я знайшов роботу в промартілі – там мені доручили підшивати папери для архіву, і за це я отримував 8 кілограмів висівок. Може б і не вижив я б з цих висівок, але мене пожалів глухонімий єврей Мошко. В цьому будинку, де зараз музей, була бондарня. Бочки робили три жиди: Зейлик, Фавель і Мошко. Вони брали для себе маслянку на молочарні, яка знаходилася на тому місці, де зараз універмаг. Мошко побачив який я пухлий і дав мені кварту маслянки. Я випив і попросив ще, але він мені показав на мигах: не можна, бо помреш. Потім він мені щодня давав кварту маслянки і я вже не такий ходив пухлий. Так я вижив із цього страшного 1933-го».

Ще однією формою спротиву, особливо актуальною, коли у вимираючого села вже не було фізичних сил на більш активні дії, була усна народна творчість: оповідки, прислів'я, приказки, анекдоти, співанки, частівки. Ось одна з них:

«Ой дивися, Ленін, сам,
Як гуляє комнезам:
Віддав землю в колектив,
Бо робити не хотів.
Сидить баба на рядні
Та й рахує трудодні.
Трудодень, трудодень.
Дай же їсти, хоч на день».

Ще одна частівка, яку віднайшов краєзнавець з Золотоніщини Сергій Чайка. Її автор – поет-самоук Володимир Сергійович Сергієнко (с. Піщане):

«Сидить баба на рядні
Та й щитає трудодні:
Десять днів проходила –
Трудодень заробила!»...

Очевидець колективізації та «розкуркулювання», житель с. Піщане Іван Каленикович Петренко згадував складені в ті часи рядки:

«Ходить Сталін по болоту –
Розкуркулює голоту!
А в голоти одна хата,
А на хаті одна лата,
А на латі один куль, –
І то, каже, що куркуль!»

Переважна більшість цих творів були анонімними і передавалися з вуст у вуста, але було чимало випадків, коли авторів чи виконавців заарештовували і засуджували на різні терміни ув'язнення чи умовно.

Так, 18-літній уродженець с. Кропивна Золотоніського р-ну Шалун Федір Андрійович вивісив на дверях сільради саморобний плакат з такими словами:

«Питається сніг морозу
Чи будуть чоботи до СОЗу.
Не буде чобіт, самі лапті,
Розірвемо СОЗ на клапті.
Злетів півень на сельраду
Та й кукуріку – не буде СОЗу до віку».

За це був заарештований 1 січня 1930-го р. та засуджений умовно на три роки в Північні райони СРСР.

Колективізація й «розкуркулювання» в українському селі стали першими кроками геноциду українських селян. Слідом страшний штучний Голодомор 1932–1933 рр. Правда про нього повернулася тільки після проголошення Україною незалежності. Для України 1933 рік став часом національної катастрофи, наслідки якої відчуваємо і понині. Наслідком злочину геноциду, крім фізичного вбивства мільйонів людей, стало руйнування традиційного українського устрою життя. Недарма ж українці вважаються постгеноцидною нацією, бо голод став не тільки зброєю масового біологічного знищення українців, але й на довгі десятиліття порушив наш природний генетичний фонд, призвів до морально-психологічних змін у свідомості нації. Та разом з тим навіть така страшна зброя виявилася безсилою здолати волелюбний, бунтарський дух українців. Ніщо не в силі було поставити Україну на коліна. І опір у часи колективізації ще одне цьому підтвердження. І має рацію наш великий земляк, витязь української поезії Василь Симоненко, який написав:

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!..

Джерела та матеріали

1. *Васильєв. В.Ю. Селянський опір колективізації в Україні (1930-ті рр.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12180/11-Vasiliev.pdf?sequence= 1.*

2. *Державний Архів Черкаської області (далі – ДАЧО) – Ф. 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 17.*
3. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 118.*
4. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 162.*
5. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 168.*
6. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 168.*
7. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 164.*
8. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 1.*
9. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 4.*
10. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 21.*
11. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 26.*
12. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 44.*
13. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 69.*
14. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 103.*
15. *ДАЧО. – Ф.Р – 5625. – Оп. 1. – Спр. 10204. – Арк. 116.*
16. *Дяченко С. Страшний месяц Пухкутень / Огонек. – 1989. – №27. – Арк. 25.*
17. *Історія голодомору на Жашківщині / упорядники Горошко С.І., Тютюнник О.Й. – Черкаси: Брама-Україна, 2008. – 160 с.*
18. *Касян А. Драбівське повстання (на основі усної історії). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/11398968/Залізнякові_читання._5_ наукова_ краєзнавча_ конференція.*
19. *Колективізація і голод на Україні: 1929–1933. Збірник матеріалів і документів. АН України. Інститут історії України та ін.: Упоряд.: Г.М. Михайличенко, Є.П. Шаталіна, Відп. ред.: Кульчицький С.В. 3000 прим. К. Наукова думка 1993 р. 736 с. 20. Компанієць О. Опір аграрній політиці радянської влади на Черкащині (кінець 1920 – початок 1930 рр.). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nsku.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=217:-1920-1930-&catid=12:2010-12-16-01-26-16&itemid=24.*
21. *Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор : пер. с англ. / Роберт Конквест. – Київ : Либідь, 1993. – 383 с.*
22. *Людяність у нелюдяний час / Упорядники В.С. Тиліщак, В.М. Яременко. – Львів: Часопис, 2013. – 236 с.*
23. *Павлоградське повстання 1930 р.: Документи і матеріали / Упоряд. В.М. Даниленко. – К. Укр. письменник, 2009. – 379 с.*
24. *Свідчення Біди Івана Степановича. Записали співробітники Чорнобаївського районного краєзнавчого музею, дата запису невідома.*
25. *Свідчення Чупис Ганни Миколаївни, 1924 р. н., с. Топилівка Чигиринського району Черкаської області. Записала Жуган Г. 27 вересня 2009 р.*
26. *Свідчення Гам'янін Параски Тимофіївни, 1929 р. н., с. Придніпровське (Мойсинці) Чорнобаївського району Черкаської області. Записали працівники Чорнобаївського районного краєзнавчого музею, дата запису невідома.*
27. *Свідчення Півленко Олени Матвіївни, 1924 р. н., с. Шестеринці Лисянського району Черкаської області. Записала Гордієнко А.І. та Горячкіна Н. 20 жовтня 2009 р.*

28. *Свідчення Гриценка Дениса Єлисейовича / Гудзенко К.Н. Трагічні голоси. – Кам'янка, 1993.*
29. *Спогади Мірошника Феодосія Омеляновича, 1921 року народження (далі р. н), жителя смт. Драбів. (Записав Касян А. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, далі – ЧНУ).*
30. *Спогади Підгорного Михайла Павловича, 1926 р. н., жителя с. Перервинці. (Записав Касян А., ЧНУ ім. Б. Хмельницького)*
31. *Соловей Д. Голгота України. Ч. 1. Московсько-большевицький окупаційний терор в УРСР між першою і другою світовою війною. – Дрогобич, 1993. – 288 с.*

Василь МАРЧЕНКО,
журналіст газети «Черкаський край»

ГЕНЕРАЛОМ СТАВ У 28 РОКІВ

Важким, воістину трагічним і повним драматизму шляхом довелося пройти Юркові Тютюннику. Поборнику незалежності України, генерал-хорунжому отаману Юркові Тютюннику доля відміряла коротке життя – лише 39 років. Але історія розсудила по-своєму й назавжди визначила нашому землякові на своїх скрижалях чільне місце серед борців за волю України.

І восени 1899 року восьмирічний Юрко став школярем місцевої церковнопарафіяльної школи, а через три роки вже закінчував однокласне сільське училище.

Хто знає, ким би став Юрко Тютюнник через якийсь десяток років: чи здібним ученим-садівником, чи популярним журналі стом, чи відомим літератором, коли б обставини його подальшого життя склалися інакше? Може б, ріс в українських садах ренет Тютюнника з чудовими плодами, чи, може, не одне покоління наших школярів вивчало б хрестоматійні твори українського письменника-класика Юрка Тютюнника? І мали б ми не двійко братів-однофамільців, а трійцю письменників Тютюнників в українській літературі? Хтозна...

Але вдарили громи Першої світової війни, яка поламала долю не одному мільйонові людей, кинула в окопи й садівників, і робітників, і кореспондентів, і хліборобів.

В автобіографії пізніше, в 1923 році, він про це напише так:

«Пішов на війну не тільки з ненавистю до форми влади, яка тоді була, я ненавидів саму Росію, вважав її в цілому ворогом України».

На фронті Тютюнник не відсиджувався в тилових обозах, його рота з маршу потрапила в окопи передової. Бої були тривалими й кривавими. Під час одного з них Юрка Тютюнника було поранено. Після лікування в госпіталі та відпустки його направили для проходження подальшої служби на Кавказ. У другій половині 1916 року він закінчує військову школу в місті Горі.

Вже будучи прапорщиком, Юрко одержує на фронті друге поранення. Після лікування Тютюнник потрапляє в Україну, в 32-ий 1 запасний полк, що дислокувався в Сімферополі.

Після Лютневої революції (1917 р.) Юрка Тютюнника обирають членом полкового комітету й членом Сімферопольської гарнізонної ради. Він з власної ініціативи створює в місті Український військовий клуб імені П. Дорошенка. Тютюнник – у числі чільних пробуджувачів національної свідомості солдатів-українців, які становили більшість у військах гарнізону, він ініціатор і активіст формування в березні-квітні з числа гарнізонних підрозділів Українського полку імені Петра Дорошенка, який на перше травня вже налічував 5811 козаків і 36 старшин (офіцерів).

Водночас як селянинові Юркові близькі й тогочасні проблеми селянства. Він – член Сімферопольської селянської спілки, делегат Другого Сімферопольського селянського з'їзду. На цьому з'їзді він вносить

резолюцію про недовіру Тимчасовому урядові. Та проект Тютюнника було відхилено шовіністично налаштованими російськими есерами. Обирався Юрко й делегатом Першого Таврійського селянського з'їзду, де також вів наполегливу боротьбу з шовіністичними «великоросами». Пізніше він згадував:

– Гнітюче враження справили на мене дебати з приводу введення рідної мови хоча б у початкових училищах. Російська демократія ніяк не могла погодитись із «розчленуванням Росії», яке вона вбачала у вільному розвиткові народів неросійської національності.

Читаючи ці слова нашого земляка, доходиш висновку, що все повертається на круги своя, і російські демократи початку XX століття як дві краплини води схожі на своїх політичних нащадків кінця 90-х років.

Член Центральної Ради

Бурхлива діяльність поручика, спрямована на українізацію військових підрозділів у Сімферополі, активна політична діяльність у крайових селянських організаціях принесли широку популярність Юркові, й сприяли тому, що незадоволена такими його діями російська військова влада перевела невдовзі Тютюнника в Катеринослав. Та він прибуває сюди вже не безіменним прапорщиком, а відомою серед військових політичною особою. Тому логічним стало й те, що 228-й запасний піхотний полк обирає Юрка делегатом II Всеукраїнського військового з'їзду. На цьому з'їзді Тютюнника обирають до Всеукраїнської ради військових депутатів.

Але й це не все. Делегати з'їзду обирають його членом Української Центральної Ради. Так хвиля військового патріотизму підняла селянського сина із Будища Звенигородського повіту на вершину творення української держави.

Насувалися грізні, часу було обмаль. На Україну сунула червона більшовицька навала зі сходу, а із заходу через Україну тяглись із фронту додому збільшовичені частини колишньої російської армії. Цій стихії протистояв Звенигородський кіш Вільного Козацтва, чисельність якого старанням Юрка Тютюнника досягла 20 тисяч чоловік. За кілька днів ця селянська армія взяла під свій контроль 100 верст залізниці Христинівка–Цвіткове й припинила по ній анархічний рух збільшовизованих російських військ з фронту на схід. У другій половині лютого 1918 року в Звенигородці склали зброю гарматні частини Другого корпусу російської гвардії. Пізніше тут вільні козаки роззброїли два драгунські полки.

Цілий день тривав бій 8 000 вільних козаків з восьмою армією червоного підполковника, ката України Муравйова в районі станції Бобринської й містечка Сміли. Він закінчився нічною атакою Вільного Козацтва, в результаті чого більшовицьке військо було розбито, і його залишки розбіглися в різних напрямках. Пощастило накивати п'ятами й самому підполковникові Михайлові Муравйову: його ледве не захопили в полон козаки Звенигородського коша. Після відходу з України червоних військ Михайло Муравйов в своєму інтерв'ю газеті «Известия В.Ц.К.» зі злістю обпльовував різними ярликами й національно-визвольний рух українців і, зокрема, його фортецю – Вільне Козацтво.

Колишній царський сатрап «дуже шкодував», що йому так і не вдалося зруйнувати цю твердиню волі й українського духу.

Згадує уже цитований нами більшовик І. Капуловський у спогадах, опублікованих 1923 року «Летописью революции».

«Таким чином, у перші дні травня 1918 року в Звенигородському повіті й у прилеглих до нього селах Канівського, Уманського й Таращанського повітів було організовано 18 окремих батальйонів загальною чисельністю у 25 тисяч озброєних партизанів...»

І знову на Звенигородщині спалахнув вогонь народного гніву. В історію це ввійшло під назвою Звенигородсько-Таращанського повстання проти німецької окупації та гетьманської влади. Про нього є згадки й історичні довідки в усіх підручниках з історії, в енциклопедіях та енциклопедичних словниках, виданих за радянських часів. Та в них нема жодної згадки про головного організатора Звенигородсько-Таращанського повстання – отамана Юрка Тютюнника. Радянські історики вперто намагалися викреслити це ім'я з української історії. А воно – не викреслювалося...

Наприкінці 1919 року петлюрівська ставка підготувала план нового походу тилами білогвардійців і більшовиків по Україні. Військом українським командував наш земляк Юрко Тютюнник.

Командувачем усіх військ став генерал Омелянович-Павленко. А заступником командувача війська Української Народної Республіки було призначено молодого отамана Юрка Тютюнника, 6 грудня 1919 року йому було присвоєно високе звання генерал-1 хорунжого. Водночас 28-річний генерал Тютюнник зберігав за собою і командування Київською дивізією. Це був зоряний чай селянського сина з Будища. На цій посаді розкрився військовий хист генерал-хорунжого.

Навальний наступ українського війська вже через кілька днів відчули і білогвардійці, і більшовики. Добровольча армія білих затріщала по всіх швах. Уміло розробивши план військового наступу, генерал-хорунжий Юрко Тютюнник завдав своєю Київською дивізією нищівного удару по великому угрупованню білогвардійців біля Жашкова. Угруповання перестало існувати, кинувши напризволяще і обози, і озброєння. Київці генерал-хорунжого захопили великі трофеї. Перемогою увінчались і бої з більшовицькими військами. Керована Юрком Тютюнником Київська дивізія очистила тоді від ворога чималий шмат території України, вийшовши на лінію Вапнярка-Балта-Черкаси. Перший зимовий похід тилами ворожих військ завершився 6 травня 1920 року. Подолавши 2500 кілометрів, здійснивши чимало стратегічно важливих операцій, війська, очолювані Юрком Тютюнником, непереможеними повернулися назад. Молодий генерал-хорунжий не приховував своєї радості з нагоди цього успішного зимового рейду. За бойову звитягу й сміливість учасників Першого зимового походу було нагороджено орденами «Залізного Хреста», а вдячні бойові побратими вручили генерал-хорунжому грамоту зі своїми підписами, в якій, зокрема, говорилося: «Твоє життя, повне великої моральної сили єство в найбільшій мірі одушевило історичний похід армії УНР в запілля ворога, коли ім'я отамана Юрка Тютюнника стало синонімом непереможного лицарського духу, коли воно промовлялося ворогами зі

страхом і пошаною, а в серцях народу будило надії на визволення, на остаточну перемогу (...)

Слава непереможному борцеві за волю українського народу Юркові Тютюннику! (...)».

Ці щирі слова, написані бойовими; побратимами, завжди хвилювали Юрка, а виготовлена друзями грамота зберігалася генерал-хорунжим протягом усього життя як найдорожча реліквія.

Другий зимовий похід

1920 року більшовицька армія в Україні зосередила переважаючі армію УНР військові сили, й почала навально наступати в напрямку польського кордону. Українські війська з боями відступали на захід. Наступ червоних не вдалося зупинити ні на Поділлі, ні перед Збручем. Осіннього дня 1920 року генерал-хорунжий Юрко Тютюнник перейшов із своїми загонами на польський берег річки Збруч.

На відміну від багатьох своїх однополчан, Юрко не кинувся влаштовувати особисте життя за кордоном – власне благополуччя найменше турбувало цю людину, для якої єдине слово – Україна – означало сенс життя. Генерал-хорунжий не мислить свого подальшого життя без України і розпочинає готувати Другий зимовий похід на її територію. Діяльний отаман не вмебльовував затишний офіс у Варшаві чи Парижі, а організував у Львові партизансько-повстанський штаб, силами якого підготував три групи козаків для рейду в Україну. Юрко Тютюнник очолив головну Волинську групу. У перші дні листопада 1921 року козаки Тютюнника перейшли польсько-радянський кордон і почали рейд територією Радянської України. Незважаючи на шалений опір червоних частин, підрозділи генерал-хорунжого вперто йшли вперед. Стало зрозуміло, що Юрко Тютюнник, досягнувши Коростеня, цілиться на Київ. Хоч південна і центральна групи зазнали поразки, північна група вперто наближалася до Києва, окремі загони її з'явилися на околицях Бородянки.

Проти загонів Тютюнника налякане червоне командування кинуло всі наявні поблизу війська. Вирішальний бій зав'язався з кіннотниками бригади Котовського. Значно більші сили червоних захопили майже всю техніку, загинуло в жорстокому бою й кілька сотень козаків. Більше того, біля селища Базар на Житомирщині котовці захопили в полон 359 вояків із війська Тютюнника. Всіх полонених 21 листопада за наказом, підписаним Якіром та Затонським, було розстріляно з кулеметів. Перед цим полонених тютюнниківців змусили вирити для себе могилу – 70 кроків завдовжки і 4 – завширшки. На пропозицію Котовського перейти на службу до Червоної Армії, тютюнниківець Степан Щербак відповів:

– Я – козак б дивізії Щербак! Від себе й козаків, яких я знаю, кажу вам, ми знаємо, що нас чекає, і ми не боїмося смерті, але до вас служити не підемо(...).

Так трагічно закінчився Другий зимовий похід. З невеликим загоном бійців генерал-хорунжий Тютюнник вирвався з кільця оточення і повернувся в Польщу.

«Споминах совєтського дипломата Г. Бесєдовського», колишнього члена радянської дипломатичної місії у Варшаві:

«Агенти ГПУ натрапили (в Україні) на слід підпільної української організації – Вищої Військової Ради. Замість того, щоб арештувати членів організації, агенти ГПУ ввійшли до її складу й фактично взяли організацію у свої руки. Потім послали одного керівника цієї організації (не агента ГПУ, а особистого знайомого Тютюнника) з дорученням зав'язати зносини з Тютюнником для співпраці і викликати його в Україну для таємного об'їзду організації. [Тютюнник, дуже досвідчений конспіратор, і послав наперед одного зі своїх помічників. Той об'їхав організацію, що мала розгалуження по всій Україні, і, повернувшись у Польщу, заявив Тютюнникові, що ця організація дуже поважна та, що їй «можна цілком довіряти». Він казав, що можна навіть незабаром думати про! розширення повстанської акції. Лиш керівники організації настирливо ждали особистого приїзду Тютюнника (...)»., Спочатку Тютюнник вагався, та потім і згодився. І ось він перейшов совєтську гряницю в умовленому пункті. Але не встиг ступити й кількох десятків кроків, як був схоплений. Його привезли в Київ, а потім до ГПУ в Харків. Почалася тепер боротьба між Харковом і Москвою за долю Тютюнника. Дзержинський рішуче домагався його розстрілу. Але Харків уважав, що Тютюнника можна буде «присвоїти й використати...»

Отамана залишили живим. Тривалий час він мешкав у будинку, де жили працівники ГПУ. Юрко був під постійним наглядом чекістів. Йому раз по раз пояснювали й показували сучасне життя України. А життя міста й села з приходом НЕПу, після того, як було взято курс на українізацію – вигідно вирізнялося від життя в епоху воєнного комунізму. Тютюнникові дали змогу побувати в селах, зокрема й на рідній Черкащині: селяни господарювали на своїй землі, дядьки потихеньку заможніли. Юрко побачив, що це вже були не ті горопахи, інтереси яких він захищав із шаблею в руках: селяни мали головне, до чого прагли–землю – і починали хазяйнувати на ній, могли спокійно продати вироблену продукцію, купити необхідні товари й реманент. Іншим, справді українським, ставало й суспільство республіки: політика українізації набирала справді державного розмаху.

Важким було прозріння генерал-хорунжого. Але Юркові Тютюннику вистачило здорового глузду неупереджено, реалістично оцінити побачене, переконатися, що ГПУ має рацію в одному: ситуація змінилася в Україні на краще, і за нових умов збройна боротьба на території республіки з кожним місяцем все більше втрачає сенс. Тяжкі й суперечливі роздуми роїлися в цю пору в голові отамана, важке сум'яття в отамановій душі коїлося в ті часи. Нарешті він зважується на той крок, до якого його весь цей час схиляло керівництво Головного Політичного Управління республіки. Він пише клопотання до уряду УРСР. 28 грудня 1923 року Президія ВУЦВК розглянула й! задовольнила клопотання Юрка Тютюнника про помилування.

Викладач школи... червоних офіцерів.

З-за кордону в Україну було доставлено хвору дружину та дітей Тютюнника, архів генерал-хорунжого. А самому генерал-хорунжому отаманові Юркові Тютюннику уряд Радянської України запропонував посаду в школі... червоних офіцерів у Харкові. Тут він став викладачем «Стратегії і тактики громадянської війни». Коли 1925 року на

харківській вулиці його здибав уже згадуваний дипломат Г. Бесєдовський і здивовано запитав, що ж робить колишній отаман у школі червоних старшин, Юрко Тютюнник із глузливою усмішкою відповів:

– Даю виклади бандитизму.

Про свою зустріч, а головне портрет Юрка Тютюнника, подає у книзі спогадів «Розповідь про неспокій» український письменник Юрій Смолич. Ось як з'явився і виступив 1926 року на диспуті з нагоди виходу чергового роману Смолича колишній заступник командувача військами УНР генерал-хорунжий Юрко Тютюнник:

«З глибини залу, від вхідних дверей, попрямував до трибуни якийсь невідомий мені чоловік: невисокий на зріст, але кремезний, з широкими плечима й чіткою, військової муштри ходою. Його чисто виголене підборіддя було майже квадратове, на лоба спадав русявий чубчик, сірі глибокі очі поглядали якимсь холодним сталевим блиском – пильно й пронизливо.

– Хто це? Хто це? – питали всі один в одного, ніхто цієї людини не знав.

– Ваше прізвище? – поцікавився й голова коли оратор став на трибуні.

– Мене звуть Юрко Тютюнник.

– Що за ідіотські жарти! – гукнув хтось із першого ряду.

– Ніяких жартів, – відказав чоловік на трибуні. – Я той самий Тютюнник, про якого ви й подумали. Отаман Юрко Тютюнник.

У залі запанувала тиша... (За браком місця не будемо цитувати виступ Юрка Тютюнника на диспуті, хто зацікавиться, може прочитати його у Ю. Смолича. Наведемо лише рядки письменника.

Талант кіносценариста і журналіста

Юнаком Юрко став кореспондентом «Земської газети». Відтоді він не розлучався з пером і словом. У роки війни з-під його пера вийшло чимало листівок і відозв, у повоєнний час сповна розкрився талант Юрка Тютюнника як публіциста. Ще будучи в Польщі, Юрко написав і видав у Коломиї книжку «Зимовий похід 1919–1920 років». Оговтавшись після свого повернення в Україну, Тютюнник під впливом процесу українізації, що в той час повністю охопив українське суспільство, починає все ширше поринати в літературне і мистецьке життя. 1925 року з-під його пера (не без редакторського впливу ГПУ) вийшла книга спогадів. З часом Юрко Тютюнник співпрацює з редакторатом «Всеукраїнського фотокіноуправління», де займає посаду старшого редактора художніх фільмів. Під псевдонімом Г. Юртик ним написано і не один кіносценарій. Активну участь брав він і у створенні сценарію фільму О. Довженка «Звенигора». Більше того, в одному з історико-художніх фільмів він знявся як кіноактор: це в стрічці «ПКП» він зіграв самого себе – отамана Юрка Тютюнника.

Сучасники згадували його як блискучого оповідача. Своїми розповідями Юрко надихнув молодого, але вже відомого письменника Юрія Яновського на створення чудового роману «Чотири шаблі» про громадянське лихоліття в Україні.

А в країні в цей час накочувалася хвиля тотальної колективізації, «батько всіх народів» Сталін готував «ліквідацію куркульства як класу».

Вихідця із села, захисника селян у недалекому минулому Юрка Тютюнника вже перші прояви сталінської політики колективізації вивели з себе. Юрко ходив насуплений і чорний, мов грозова хмара, у розмовах про колективізацію несхвально відгукувався про дії партії більшовиків та її керманича. Весною 1929 року в розмові зі знайомими він відверто заявив:

– При такій політиці совєтська влада в Україні, без сумніву, впаде. А на її місце прийде фашизм.

Наступного дня про цю розмову донесли в ГПУ. Наслідки доносу не забарилися: бунтівного отамана, який міг легко підняти українське селянство до зброї, зненацька заарештували. На цей раз Юрка невдовзі повезли з Харкова в Москву. Так колишній генерал-хорунжий опинився у сумнозвісній Бутирській в'язниці в Москві. Допитували й катували Юрка московські кати більше року. Та він витримав усі тортури чекістського пекла. Куля обірвала життя легендарного отамана 20 жовтня 1930 року. Було тоді йому лише 39 років.

Марина БУГЕРЯ,
старший науковий співробітник
обласного краєзнавчого музею

ВІНОК ЛАВРОВИЙ, ВІНОК ТЕРНОВИЙ

1920-і роки були часом бурхливого піднесення в українській культурі, який називають періодом культурної революції або відродження. Головним поштовхом до відродження були наслідки революційного пробудження українського народу, які сповнили діяльність інтелігенції відчуттям новизни, свідомістю звільнення від старого. Поширення україномовної освіти створило українській культурі широке підгрунтя, яке вона давно не мала на Східній Україні. Процес українізації поширив серед народу здобутки культури. Основною галуззю, де знайшов реалізацію переслідуваний націоналізм, була культура.

Наприкінці 1920-х років сталіністи взяли курс на побудову комуністичного суспільства. На зміну українізації прийшла русифікація. Інтелігенція, силами якої здійснювався культурний процес, зазнавала постійних і жорстоких переслідувань. Розвиток культури набув поверхового характеру. Фатальний перелом окреслився 1929 року, а з 1932–1933 рр. почався справжній розгром української національної культури та планомірне нищення національної інтелігенції. Розпочалася чорна доба «Розстріляного відродження». Ті діячі, які мали відіграти визначну роль у процесі будівництва нації, були винищені Сталіним.

Драматичній долі країни співзвучна драматична доля її інтелігенції. Політичний терор в Україні в 1930-х рр. набрав страхітливих масштабів і перетворився на масове знищення найосвіченіших, найактивніших членів суспільства, передовсім інтелігенції, митців слова. Це – актори, художники, музиканти, письменники.

Нищівного удару завдано було українському письменству. Репресій зазнало багато талановитих митців, родом з Черкащини. У постатях «неокласиків» Драй-Хмари і Филиповича українська культура втратила видатних письменників і літературознавців. Михайло Опанасович Драй-Хмара (1889–1939) – уродженець с. Малі Канівці Чорнобаївського району, поет із угрупування «неокласиків», літературознавець, перекладач, знав 19 мов. Був двічі заарештований, помер у таборі на Колимі.

Від болю сонце скорчилось і в'яне,
пірнувши в буйну кров гарячих ран,
і в кожнім серці вістря ятагана,
і кожне горло стягує аркан...

Пророчі рядки поета 1934 року про свою долю і долю своїх друзів.

Другий арешт 1935 року став для поета фатальним. Висунуте проти нього звинувачення стандартне: націоналістична контрреволюційна діяльність. І хоча М. Драй-Хмара все заперечував, покарання не забарилось – п'ять років таборів. Завдяки дружині поета до нас дивом дійшов рукопис другої його збірки «Сонячні марші» та написаний у Лук'янівській в'язниці трагічний вірш «І знов обвугленими сірниками...»

І знов обвугленими сірниками
на сірих мурах сірі дні значу,
і без кінця топчу тюремний камінь і
туги напиваюсь досхочу.
Напившись, запрягаю коні в шори
і доганяю молоді літа,
лечу в далекі голубі простори,
де розцвітала юність золота (24.V.1937).

Павло Петрович Филипович (1891–1937) – поет, літературознавець, перекладач. Народився у с. Кайтанівка Катеринопільського району. Наш земляк відіграв видатну роль у становленні українського літературознавства. Його перу належать розвідки про І. Франка, Лесю Українку, М. Коцюбинського, О. Кобилянську. Наукова спадщина Филиповича – понад сто праць, різних за характером та жанром. Страчений 3 листопада 1937 року в урочищі Сандармох (Республіка Карелія).

Українська наука у 1930-х роках втратила багатьох видатних вчених. Серед них імена Агатангела Кримського і Сергія Єфремова.

Кримський Агатангел Юхимович (1871–1942) – історик, письменник і перекладач кримсько-татарського походження, орієнталіст, знав понад 60 мов, один із організаторів Академії наук України. Народився у місті Володимирі-Волинському, дитинство пройшло у м. Звенигородка. 20 липня 1941 року заарештований співробітниками НКВС, етапований у Казахстан. А.Ю. Кримський розробив новий напрямок в українській науці – орієнталізм. Залишив по собі унікальні дослідження з української мови. Ім'я Кримського міститься у затвердженому XVI сесією Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО переліку видатних діячів світу. Представлена етнографічна робота Кримського «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного і діалектологічного».

Сергій Олександрович Єфремов (1876, с. Пальчик, тепер Катеринопільського району Черкаської області – 10 березня 1939) – всесвітньо відомий вчений-літературознавець, віце-президент всеукраїнської Академії наук, літературний критик, історик літератури, публіцист, один із творців української журналістики.

Загалом, за гострі публіцистичні виступи на захист української національної культури й політичних свобод Єфремова двічі заарештовував царат, тричі – радянська влада (1919, 1921, 1922 рр.). Зрозумілими стають слова Єфремова про 1920-ті роки із «Щоденника», який став головним обвинуваченням на судовому процесі: «Страшні роки, роки німування та поголовного зрадництва...».

З метою дискредитації провідних діячів української культури та громадського життя в рамках централізованої політики геноциду української нації ОДПУ Української РСР 1929 року сфабрикувало показову справу так званої Спілки визволення України, яка викривала вигадану антирадянську організацію серед української наукової та церковної інтелігенції. Вього у справі СВУ звинувачувалося понад 300 осіб, на лаві підсудних опинилося 45 осіб, у тому числі два академіки ВУАН, 15 професорів. На роль керівника інспірованого процесу сталіністи вибрали Сергія Єфремова, який загинув у концтаборі 1939 року.

Численні матеріали (перекази, легенди, повір'я, народні прикмети, казки), зібрані на Звенигородщині, передала для книги «Звенигородщина» А. Кримському Софія Мефодіївна Терещенко (1887–1948) – українська художниця, фольклорист, етнограф. 1920 року її зусиллями у Звенигородці відкрито художню школу, а 1922 – повітовий музей ім. Т. Шевченка.

Етнографічна праця педагога, етнографа, дослідника етнографії та старожитностей Чигиринщини, церковного діяча, чотириюрідного брата Михайла Грушевського Марка Федоровича Грушевського «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу» (1906–1907) високо пошанована Іваном Франком. Етнограф зібрав, проілюстрував матеріал про дитячі іграшки і забавки. Матеріал знайомить із становищем дітей в українському селі: вірування й забобони, гігієна й спосіб виховання, забави й щоденні заняття, становище в родині і в суспільстві. Книга є пам'яткою народного досвіду і педагогіки, фольклору і етнографії.

На картині «Портрет селянина» (1927) Івана Васильовича Липківського (1892–1937) – живописця, який народився у священицькій родині Василя Липківського, навчався у Київському художньому інституті в майстерні М. Бойчука – зображено представника тієї частини українського селянства, яке у 20-ті роки ще було впевненим у непорушності підвалин старого світу, за що пізніше розплатилося розкуркуленням та страхітливим геноцидом Голодомору 1933 року. Цей портрет експонувався на І Всеукраїнській виставці АРМУ в Харкові.

1937 року загинув ще один художник-«бойчукіст» із Черкащини Іван Іванович Падалка (1894–1937).

Про маловідомий факт із життя Народного художника України, лауреата Шевченківської премії Данила Георгійовича Нарбута (1916–1998) розповідають його картини із серії «Мої друзі. Мої вчителі». Ув'язнення 1936 року і працю на Біломорканалі художник змалював у картинах «20–22 липня 1938 року. Суд Київського округу судив по ст. 54 п. 2» (1993), «Гулаг. Біломор-Балтійський комбінат» (1994). Уродженець м. Санкт-Петербург, з 1965 року Данило Нарбут – головний художник Черкаського музично-драматичного театру.

У 1930-х роках Сталін взяв курс на цілеспрямоване винищення української еліти. Ті педагоги й учнівська молодь, хто відчував потребу в поширенні національної культурної спадщини, ставали класово ворожими. Це засвідчують матеріали судових справ педагогів з архіву СБУ в Черкаській області. За підрахунками авторів книги «Освітяни Черкащини – жертви радянського тоталітарного режиму» у 20 районах сучасної Черкаської області за різними звинуваченнями було репресовано більше 680 працівників освіти. Переважно це були вчителі й викладачі технікумів та училищ. 313 працівників освіти було засуджено до розстрілу, 121 вчитель отримав вирок про позбавлення волі терміном 10 років, 39 – вісім років, 50 – п'ять років. Вісім педагогів було засуджено на 25 років ув'язнень, семеро – на 20 років, десятеро – на 15 років.

Еміграція української інтелігенції стала відповіддю багатьох на прихід до влади комуністів. Громадсько-політичні діячі, професори, письменники і журналісти після Першої світової війни й українських

національно-визвольних змагань опинились в еміграції. У сум'ятті Другої світової війни проривались на Захід ті залишки «Розстріляного відродження», яким вдалося уникнути катівень ГПУ чи вирватися з таборів ГУЛАГу.

Термін «Розстріляне відродження» з'явився у листуванні видавця антології «Розстріляне відродження» Єжи Ґедройця та упорядника нашого земляка Юрія Лавріненка (народився 1905 р., с. Хижинці Лисянського району). У 1933–1935 роках декілька разів заарештований, а 1935–1939 рр. відбув термін у Норильському концтаборі. У роки війни пробрався до Києва, згодом до Львова. З 1944 року Ю. Лавріненко жив в Австрії, потім у США.

Найтрагічнішою постаттю XX століття називають Тодося Осьмачку. Осьмачка Теодосій (Тодось) Степанович (1895-1962) – письменник, поет, перекладач, виступав із критикою комуністичної ідеології. 1933 року арештований більшовицькою владою, переслідувався радянською репресивною психіатрією. Декілька разів намагався емігрувати з СРСР. 1942 року виїхав до Львова, а 1944 року – до Німеччини. З 1948 року мешкав у США. Член емігрантської організації «Мистецький український рух». Своє призначення як українця, так і митця, він вбачав у тому, що піднести українську націю, вивести її з занепаду та виховати для неї громадян. Тодось Осьмачка бачив основу національного буття в духовній культурі української нації, в єдності людей. Найвідомішими та художньо найціннішими творами дослідники вважають прозові твори Тодося Осьмачки. Зокрема, це повісті: «Старший боярин», «План до двору», «Ротонда душогубців». У них митець найкраще проповідує національну ідею як українського народу, так і його держави. Занепад української інтелігенції зображує на тлі знищення українського села:

Од пожеж у видні ночі
люди тінями блукають,
над руїнами ридають,
їм лисиці та собаки із ярів одповідають...
А крізь крики
на пожежах, виття дике
по ярах, шляхах і межах
чути: гупа
тяжко молот...
У просторах
по кістках – великих горах
у гарматнім громі гупа –
голий Голод!

Т. Осьмачка «Колісниця». Із збірки «Круча» (1922).

Славнозвісна українська родина Андрія Лівицького 1920 року емігрувала за кордон. Лівицький Андрій Миколайович (1879–1954) – український громадсько-політичний діяч, Президент УНР в екзилі (1926–1954), батько Президента УНР в екзилі у 1967–1989 рр. Миколи Лівицького та поетеси Наталі Лівицької-Холодної. Письменницю, поетесу, перекладача Наталю Лівицьку-Холодну (1902–2005), яка прожила майже 103 роки, Михайло Слабошпицький назвав «останньою з великого покоління».

Доля української емігрантської інтелігенції відображена у поезії Андрія Легота:

Пощо було в огонь, під кулі йти,
Калічить біле тіло об дроти?
Із рідних піль в незнане мандрувати?
– Щоб жив, читачу днів грядущих, ти,
Шлях осявав тризуб нам золотий,
Щоб усміхалась Україна-мати!

Ворушило Андрій Теодосійович (псевдонім Андрій Легіт) – поет, педагог, громадсько-політичний діяч, лауреат Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук (1983). У роки окупації викладав у школі, був інструктором Червоного Хреста, працював у редакції «Корсунських вістей». Перебував у таборах для переміщених осіб в Австрії та Італії. З 1953 року жив у Лондоні, викладав українську мову та літературу в школі українознавства. У 2003 року переїхав до Києва, де й помер.

Сотник Армії УНР, вчитель, публіцист, заарештований і засланий в Усть-Сисольськ, Георгій (Юрій) Тимофійович Карась-Галинський (псевдонім Віталій Юрченко, народився в с. Текуча Уманського району) 1930 року втік із заслання і, подолавши більш як 5 тисяч кілометрів, перебрався у Львів. Упродовж 1931–1932 років під псевдонімом Віталій Юрченко видавництво «Червона калина» у Львові видало автобіографічний роман Юрія Карася-Галинського «Шляхами на Соловки» в трьох частинах («Пекло на землі», «Червоний чад», «Зі Соловецького пекла на волю», перевиданий 1994 року під назвою «Пекло на землі».

Українські активісти, професори, письменники і журналісти, які після Першої світової війни й українських національно-визвольних змагань опинились в еміграції, у січні 1921 року заснували Український вільний університет у Відні, який восени цього року був перенесений у Прагу. Професорська колегія УВУ складалась із визначних учених, позбавлених окупаційними режимами своїх кафедр та прав викладати у вищих навчальних закладах України. Серед них такі визначні вчені, уродженці Черкащини: Андрій Яковлів, Сергій Шелухін, Леонід Білецький, Борис Крупницький, Петро Курінний. З осені 1945 року УВУ існувало у Мюнхені.

Шелухін Сергій Павлович (1864–1938) – вчений, юрист, історик, дипломат, письменник, педагог, член Центральної Ради, генеральний суддя УНР, 1-ий міністр судових справ УЦР. В еміграції пише численні праці з історії України, в яких аналізує визвольну боротьбу та боротьбу за державність. В архіві зберігся рукопис публікації Шелухіна «Голод на Україні і хто винен» (про голодомор і ситуацію в Україні в 1930-х роках), у якій дослідник порушує питання відповідальних за геноцид.

Андрій Іванович Яковлів (1872–1955) – український вчений-історик, правник, громадський та політичний діяч. Був обраний членом Центральної Ради, виконував обов'язки директора канцелярії, пізніше директора департаменту чужоземних зносин Міністерства закордонних справ. У 1923 році оселився у Празі, викладав в Українському Вільному

університеті, двічі у 1930 і 1944 роках обирався ректором університету. З 1952 року переїхав до США. В еміграції входив до складу українського академічного комітету, українського товариства Ліги Націй, українського історико-археологічного товариства, українського правничого товариства в Чехії, української наукової асоціації в Празі.

Цікавою постаттю української еміграції є Леонід Перфецький (1901–1977) – сотник Армії УНР, художник-баталіст, графік. Брав активну участь у національно-визвольних змаганнях 1917-1920 рр. Перейшов з Армією УНР в еміграцію, навчався живопису в Кракові, Львові й Парижі. 1941 року вивезений до Німеччини як аграрний робітник. 1942 року «Українське Видавництво» запросило митця до Львова, на посаду ілюстратора щомісячного видання «Наші Дні», також він викладав малювання в Українській мистецькій школі. 1944 року вступив до дивізії «Галичина» як воєнний художник-кореспондент. З 1954 року жив у Канаді. Перфецький створив ряд картин і серії малюнків, зокрема «Бій під Крутами», «Піднесення українського прапора на чорноморському фльоті. 29 квітня 1918».

На початку 1930-х років в Україні виникли нові жанри політичних пісень та віршів, у яких висловлювалась непримиренність до тоталітарного режиму та його представників. Новотвори, які вцілілі кобзарі виконували на базарах і в хатах, люди називали думами. Втім, поширення такого антирежимного фольклору зазвичай завершувалося трагедією, а жорстокі репресії чекали як на його виконавців, так і на записувачів. Наприклад, вірш про Сталіна, записаний уродженцем с. Степківка Уманського району Івасюком Іваном Митрофановичем від колгоспного пастуха Сергія Кондратюка, останній у 1930-х роках був забраний «чорним вороном»:

«Батьку Сталін, подивися,
Як ми в СОЗі розжилися:
Хата раком, клуня боком,
Троє коней з одним оком,
А на хаті серп і молот,
А у хаті смерть і голод,
Ні корови, ні свині,
Тільки Сталін на стіні …»

[З книги: Олесь В. «Мор: Книга буття України». – К.: Кобза, 2002].

У 1930-х роках були фізично знищені більшість кобзарів та лірників, а разом з тим перервалась і стародавня кобзарська традиція.

Микола НЕГОДА,
письменник

ПРИВІТАЙТЕ ВІД МЕНЕ ВІЛЬНУ БАТЬКІВЩИНУ

Яків Панасович очолив загони самооборони в придніпровських селах Чигиринщини, був отаманом так званого Білого Яру. Правда, ніхто, крім найближчих його соратників, не знав, що отаман Мамай – то шабельниківський учитель Щириця. Козачі сотні під орудою отамана Мамая захищали села від нападу бандитських зграй, не давали грабувати й вивозити на чужину народне добро, відстоювали право народу на власну державу. Коли ж народна влада потерпіла поразку, Яків Панасович Щириця роззброївся, поїхав до Катеринослава і викладав історію в інституті освіти, нинішньому університеті.

Напровесні т1929 навідався до Боровиці й Шабельників. Заявила дружина*** про нього, на Бужинській пристані Якова Щирицю арештували, судили і 29 квітня 1929 року розстріляли в Черкасах.

5 серпня того ж року у Якового брата Степана та Ярини (у дівоцтві – Дяченко) народився Олекса – єдиний з усього роду він дожив до наших днів, має чотирьох синів, працює ученим геологом, член-кореспондент Української екологічної академії наук. Він розповів: «Так, я з Мамаївського роду. Прізвище моєї бабусі Явдохи – Мамай, а мій дядько Яків Панасович Щириця – отаман Мамай – прибрав дівоче прізвище рідної матері. Ідейний гарт холодноярців ішов саме від нього, історика за фахом, він добре знав добу козаччини, звичаї й традиції січовиків і кращі риси українського лицарства прищеплював козакам Холодного та Білого Яру – придніпровського побережжя. Мій дядько виступав проти політики викачування продовольства з України різними продзагонами та чрєзвичайками, проти розпалювання братовбивчої війни, за мир і злагоду. І, на жаль, його сподівання не здійснилися.

І тоді, зігравши певну роль у знаходженні взаємоприйнятних варіантів щодо роззброєння і невдавання до збройної боротьби між повстанськими загонами та органами тодішньої радянської влади, Яків Панасович Щириця (отаман Мамай) духовно роззброївся, почав викладати історію в Катеринославському інституті народної освіти, де був професором, а в 1929 році його арештували і розстріляли в Черкаському ГПУ (Ю. Горліс-Горський, «Холодний Яр, стор. 49, 336–340). Ідейного борця за волю, честь і незалежність свого народу більшовицька пропаганда зробила «бандитом». Навіть фотокартки з дядька Якова понищені, бо після судилища над ним усіх саджали, обшукували. І після кожного такого трусу не залишалося нічого, що було б пов'язано з отаманом Мамаєм. Увесь рід переслідувався, нищився до кореня. З дванадцяти братів і сестер Якова Панасовича до наших днів дожила наймолодша Христина, одружена з двоюрідним братом Івана Піддубного. Та ось я пустив родову гілку».

Автор «Холодного Яру» Ю. Горліс-Горський свідчить: Яків Панасович, ідучи на страту, сказав: «Доживете – привітайте від мене вільну Батьківщину. Для неї, невільної, я зробив все, що зміг...».

*** Насправді – про появу Мамая на Чигиринщині в ОДПУ надіслали депешу, яка зберігається в кримінальній справі УСБ в Черкаській області. – радактивісти.

Роман КОРОЛЬ,
аспірант Черкаського
національного університету
ім. Б. Хмельницького

ЗГІДНО З ПОСТАНОВОЮ ЦК

4 травня 1928 року Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову про посилення боротьби з ворожими контрреволюційними елементами. В четвертому пункті, зокрема, наголошувалося: «В связи с усилением активности враждебных интеллигентских групп в городе и селе (монархические элементы, сионисты, украинские националистические контрреволюционные элементы) ГНУ усилить борьбу с группами, ведущими активную антисоветскую работу, проводя при этом необходимые аресты, предварительно сообщая в ЦК вопросы, касающиеся целых групп».

ДАЧО ф. 1, оп. 14, спр. 4, арк. 50-52

А на початку січня 1930 року начальникам міліції були надіслані накази завідуючих окрадмінвідділом про посилення боротьби з антирадянським елементом шляхом висилки соціально небезпечних елементів згідно розпорядження НКВС, від 21.01.1930 р. за №311.

Ось саме на виконання цих постанов і розпоряджень 28 січня 1930 року й були заарештовані в Умані два брати, колишні поміщики, дворяни, вчителі Уманської школи №8 – Генріх і Богдан Людвиговичі-Іллічі Ясинецькі.

Из протокола допроса
12 февраля 1930 г.

Ясинецкий Генрих Людвигович-Ильич, 1880 г.р., г. Умань, сын бывшего помещика, дворянин, образование высшее, учитель-педагог, в 297 полку работал учителем польского языка, б/п.

Мои родители владели землей в количестве 50 дес. в с. Краснополке Уманского округа. Отец по профессии был архитектором. Было нас три наследника – Богдан, Кондрат и я, Генрих. Отец имел два дома в г. Умани. После смерти землевладение и домовладение по наследству перешло сыновьям.

Мои родители: мать по национальности украинка, а отец – поляк.

Я лично ни с кем переписку не вел и не веду с заграницей. Возможно, что там есть какие-нибудь родственники, но их не знаю. В Польшу никогда ехать не собирался.

Преподавал в польской школе с 1923 г., в школе не было антирелигиозного кружка и никакой работы в этом направлении не проводилось.

В 1924 г. как вступил на должность зав. школой Осташевский, то он первый организовал антирелигиозный кружок. Это было начало антирелигиозной работы в польской школе.

Учителя Пиотровская Анна Ф. и Пиотровская Евгения заявили, что антирелигиозную работу проводить не будут и были уволены со службы (ныне находятся в Польше). Остальные учителя почти все посещали костел, проводят общественно-религиозную работу…

Подпись Ясинецкого.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3920, арк. 28.

12 февраля 1930 г.

Ясинецкий Богдан Людвигович-Ильич, 1873 г. р., г. Умань, владелец 50 дес. земли, дома, образ. высшее, педагог-агроном, не судился, б/п, до револ. дворянин.

По существу дела показал: Мои родители имели в с. Краснополке поместье: 50 дес. земли, дом и полный с/х ремонент. Кроме того, имели в г. Умани 2 дома. После смерти родителей все имущество по наследству перешло нам, трем братьям. По согласию с братьями Кондратом и Генрихом, я остался хозяйничать поместьем, а они по своим специальностям. Кондрат – агроном-педагог работал в Земской Управе, а Генрих по специальности юрист, работал завед. складом.

Ныне брат Генрих живет в нанятой квартире, Кондрат также живет в доме, который арендует. Я же владею быв. собственным домом.

Имею в Польше родственника Ясинецкого Сигизмунда, который выехал из Киева, имею знакомого Залютинского Казимира, поляк, быв. крупный арендатор земли графа Потоцкого. Залютинский выехал в Польшу в 1919–1920 годах. Я никакой переписки не вел и от них писем не получал. Помню, Сигизмунд написал брату Кондрату 2–3 года назад, но содержания не знаю. Писал что-то про свою женитьбу. Больше добавить ничего не имею.

Подпись Ясинецкого.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3920, арк. 17.

25 февраля 1930 г.

С 1920 г. по 1928 г. включительно я преподавал в Уманской кооператшколе. В то время заведующими были Билык и Финицкий. Последний мне известен хорошо, делился с ним своими взглядами и т.д. Слышал, что Финицкий Александр Иванович – сын священника. Ныне работает в Киеве, кажется в кооператшколе.

Учительствуя в польской школе (в 1924 или 1925 годы) был организован антирелигиозный кружок заведующим польською школой Осташевским. До его заведывания такой кружок не существовал (хотя точно не помню). В этом кружке я никакого участия не принимал по своим религиозным убеждениям, а равно не принимали никакого участия и другие педагоги как Ясинецкий Кондрат и Генрих, Дибольт, Селенко и Павлюковская.

Подпись Ясинецкий.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3920, арк. 23.

Выписка из протокола ОС при Коллегии ГПУ УССР от 12 апреля 1930 г.

Постановили:

1. Ясинецкого Богдана Ильича-Людвиговича – выслать через ПП ОГПУ в Казахстан сроком на три года, считая срок с 30.01.1930 г.

2. Ясинецкого Генриха Ильича-Людвиговича выслать через ПП ОГПУ в Северный край сроком на три года, считая срок с 30.01.1930 г.

Верно: секретарь ОС при коллегии ГПУ УССР подпись.

Із протоколу допиту Ясинецького Кіндрата Людвиговича-Ілліча, 1874 року народження, 1 лютого 1930 р.

«Человек я верующий, участвую в хоре при костеле, любитель церковного пения. Церковный хор состоит из 5 человек, а именно я, Ясинецкий Кондрат, Городецкая Верошка, жительница гор. Умани, на дворянской улице, возле польского кладбища, Лобинская Антонина, жительница Умани, улица Карла Либхнехта, против ГПУ, Матусяк Ядвига, жительница Умани, Тележинская Мария, жительница передместия.

Руководит организацией Белониевич Фадей упомянутого хора. Два раза в 1928 г. с хором выезжали на храмовые празники в Монастирище».

Із протоколу допиту Ясинецького Кіндрата Людвиговича-Ілліча 13 лютого 1930 року.

«Не маючи де влаштуватися на роботу, я із сім'єю вирішив виїхати у Польщу, де живуть брати дружини, з якими дружина переписується. Після смерті матері дружини їй дістався у спадок будинок у Варшаві, Новгородська вул., буд. 14. Фамілія її братів – Дисталь. Один – лікар, другий – вчитель, холостяки.

Їздила дружина з дочкою Мариною. Бачилася з Йосифом і Казимиром, ще з двоюрідними братами Добровольськими і Шанецькими. Дружина веде переписку.

Я уплатив за пашпорт на виїзд 1000 крб., але дозволу ще не одержав».

Фактів для притягнення до кримінальної відповідальності мало. Тим більше, що свідки, крім факту відвідування костьолу, нічого нового не могли пригадати.

А бібліотекар Мар'ян Швед, 1906 р. народження, 14 лютого 1930 року прямо заявив: «За час мого перебування в школі я не помічав, аби Ясинецький Генріх, Ясинецький Кіндрат вели яку-небудь контрреволюційну діяльність. Себто не проводили роботи серед учнів в напрямку релігійного виховання, не вели антисемітської роботи. Генріха Ясинецкого я добре знаю. Він антирелігійник, в костел не ходить. Він прихильник Радянської влади. Брати його бували в церкві. Не можна сказати, що вони були ворогами Радянської влади. Вони проти Радвлади не виступали. Звільнили з посад вчителів Б. Ясинецького і К. Ясинецького за релігійність і як антирадянські вчителі тільки в релігійному переконанні. Таке було постановление наробразу. Хоча точно сказати не можу».

Прокурор Умані, ознайомившись із кримінальною справою братів Ясинецьких, навіть запропонував її закрити. Але просто закрити, значить, визнати свою «промашку».

З'являється звинувачення з пропозицією відправити братів-поляків у концтабір на 5 літ. 12 квітня особлива нарада при колегії ГПУ УРСР

постановила «выслати через ПП ОГПУ в севкрай на три года, считая срок с 31.01.1930 года».

Минув термін заслання. Але в Сиктивкарі, де вони відбували заслання, не поспішали видавати дозвільні документи на виїзд. Тим більше, що з Умані не поспішали надсилати у Сиктивкар кримінальну справу. І тоді брати пишуть одну за одною скарги у відповідні інстанції. Так, у травні 1933 року Кіндрат Ясинецький написав листа в інспектуру ОГПУ в Москві.

«Будучи выслан постановлением ГПУ из г. Умани (УССР) в г. Сыктывкар на три года, срок высылки я окончил 31 января с/г и не получил до сих пор увольнительных документов. Прошу Вашего распоряжения об ускорении высылки таковых. Несвоевременное получение документов лишает меня возможности поступить на службу весной, что для меня, как агронома, является весьма важным».

У архіві відсутні будь-які документи про долю братів після відбуття заслання. Невідома доля і їхніх родин.

Очевидно, працівники ОДПУ були перевантажені терміновими справами інших контрреволюційних елементів. Не потрапили брати і в першу хвилю реабілітації після смерті Й. Сталіна.

Реабілітовані вони були лише у вересні 1991 року прокурором Черкаської області. Але довідки про реабілітацію так і залишались підшитими у кримінальній справі. Бо їхні адреси і родичів не вдалося встановити. Ні в Умані, ні в інших містах України Ясинецькі не проживали.

Можливо, вони так і залишилися освоювати простори Сибіру. А, можливо, потрапили під дію оперативного наказу наркому внутрішніх справ СРСР М. Єжова №00485 від 11 серпня 1937 року, в якому, зокрема, щодо поляків наголошувалося, що 20 серпня 1937 року, під час операції з повної ліквідації контрреволюційних елементів серед поляків, варто негайно арештувати всіх політемігрантів і втікачів з Польщі, незалежно від часу переходу в СРСР. Засуджених по першій категорії негайно розстрілювати, а по другій – відправляти у в'язниці й концтабори на 5–10 літ.

Неважко передбачити, що Кіндрат і його родина могли потрапити до першої категорії. Адже вони спілкувалися зріднею, яка проживала у Варшаві та офіційно зверталися в польське консульство з проханням про виїзд, а Генріх і Богдан повністю підпадали під другу категорію як колишні дворяни і поміщики.

Вірогідно також, що потрапили під вказівку №1160 зам. наркому НКВС СРСР Фріновського від 29 травня 1938 р., згідно якої було продовжено зачистку к.-р. елементів до серпня 1938 року.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 3979, арк. 8.

Ірина ПРИЛУЦЬКА,
краєзнавець

СУДИЛИ ЗА ФАЛЬШИВКАМИ

Пізнього вечора до середнячка Спиридона Тертичника, мешканця села Мала Бурімка Чорнобаївського району постукали у двері. Стукіт був якийсь різкий і вимогливий. Він стривожив господаря. Так односільчани не стукають. Тертичний відчинив двері. На нього одразу посунули невідомі в міліцейській формі. Спиридон Тертичний збагнув, хто до нього оце завітав так нагально. У селі кількох людей таким чином заарештували серед ночі, і про них не лишилося після того ніякої чутки.

Мов у тумані дивився він, як міліціонери, перемовляючись між собою, шастали по його хаті, в сінях, спускалися в льох, присвічуючи лампою. Нічого не знайшовіни, звеліли йому вдягатися.

– Ви арештовані, – повідомили непрошені «гості».

Заголосила жінка.

– Не плач, – сказав Спиридон їй. – Це якась помилка. Розберуться там і випустять.

Сталося це 15 березня 1929 року.

Якийсь час тримали Тертичника в камері в повному спокої, наче забули про нього.

Один із заарештованих, літній чоловік, сказав йому:

– Поки що вони тягають на допити свідків. Із ваших мужиків. Збирають проти вас матеріал. Як уже насмикають усякого, що може й було, і чого й близько не було, тоді візьмуться за вас.

– Та я ні в чому не винен, обурився Тертичник. – Мало хто там щось видумає з переляку.

– А хіба я винен? А набалакали сусідоньки такого, що чуб стає дибом на голові. Ви так і кажіть на допиті: не винен і все. Того, видуманого, що вам ліпитимуть, не визнавайте, відкидайте, як мовиться, прямо з порогу. Бо то – смерть.

Від цих слів Тертичнику похолонуло в грудях.

– Ви одноосібник? Не хотіли писатися в колгосп?

– Та поки що відбивався від цього щастя.

– Оце ж і мене за це прихопили. Силували мене і ще деяких мужиків, а ми опиналися. Ну, нас і зачинили оце тут.

Коли викликали на допит Тертичника, то зразу ж ошелешили звинуваченнями, котрі зліпили з видуманих свідчень односільчан Аркадія Базила, Семена Коргана, Якова Скочка, Григорія Крикуна, Якова Марченка та інших. Слідчий тиснув на нього, старався загнати на слизьке показами свідків.

А 14 травня вже й звинувачувальний висновок спекли:

«Тертичник Спиридон Миколайович (висновок російською мовою, як і вся до останньої крапки справа оформлена російською. Так тоді всі слідства й суди велися російською мовою. Отож, місцями подаватимемо документи в перекладі на українську) – колишній куркуль, в період гетьманщини керував каральним загоном, розстрілював і тероризував радянських працівників.

Нині, будучи незадоволеним існуючим ладом, проводив агітацію серед селян проти Радянської влади і здійснюваних нею заходів, кажучи: «До якого часу ми будемо мовчати (цитування начебто сказаного підозрюваним для більшої переконливості слідчий подає в тексті звинувачувального висновку українською мовою), навкруги нас граблять, мучать селян, хліб забирають і одправляють в Москву «кацапам», а ми повинні голодувать».

Під час перевиборів сільради села Мала Бурімка Тертичник організував групу куркулів і разом з ними вів серед населення агітацію, щоб ні в якому разі не допускати бідняків у сільську раду.

Часто в розмовах із селянами Тертичник заявляє, що Радянської влади він не визнає і не бажає їй підкорятися.

Восени 1928 року на базарі серед селян він разом з іншими куркулями вів агітацію проти заходів, що проводилися на селі, кажучи: «Доки воно так буде. Нас граблять, а ми мовчимо, як овечки. Хліб вивезли кацапам, а ми будемо голодувать на весну».

Навесні 1928 року біля кооперативної крамниці, коли селяни привезли хліб в кооперацію, Тертичник разом з іншими куркулями повели серед селян агітацію за нездачу хліба в кооперацію, кажучи: «Не везіть їм хліба, бо на весну будете голодувать. Кацапи за наш рахунок жирують, а нам немає життя».

Коли прикажчик запропонував їм розійтись, Теритичник відповів: «Не довго залишилось правувать, скоро на вас чорний день прийде».

Часто погрожував незаможникам, що при переміні влади він з ними розправиться».

Отаке страшне звинувачення...

Тертичник у пред'явленому йому звинуваченні винним себе не визнав. Так само не визнали себе винними й інші сім односільчан, заарештованих одночасно з Тертичником.

На суді Тертичник показав: «Я служив у комендатурі при гетьмані охоронником. Охороняв ув'язнених. Нікого не розстрілював, обшуків не робив. Раніше в мене було 8 десятин землі, а зараз 6 десятин. Раніше я жив багатше. Агітації я ніякої не вів. На базарах я не буваю часто, а лише раз-два на рік. На базарі в Ірклієві я агітації не вів. Я хворий на голову, бо я контужений. Біля кооперації я агітації не вів, це все на мене показують ложно».

15 червня 1929 року Надзвичайна сесія Шевченківського окружового суду винесла вирок про розстріл Тертичнику Спиридону Миколайовичу, Гноєвому Захару Андрійовичу і Старо дубцю Степану Єгоровичу.

5 липня 1929 року ухвалою Найвищого суду в Касаційній Колегії кримінальних справ вирок про розстріл було відмінено.

В ухвалі сказано:

«Без участі сторін, розглянувши в порядку нагляду справу з вироком Надзвичайної сесії Шевченківського окружового суду від 15 червня 1929, суд неправильно кваліфікував дії засуджених за ст. 54–10, ч. 2 КК. Ті виступи та агітація, що проводили засуджені, не можна вважати за контрреволюційну агітацію, і тому дії засуджених мусять бути перекваліфіковані за ст. 54-10, ч. І КК.

Дії засуджених перекваліфікувати за ст. 54-1, ч. І КК, вирок у частині конфіскування майна скасувати. Вважати Гноєвого Захара, Стародубця

Степана та Тертичника Спиридона, засуджених до позбавлення волі з суворою ізоляцією терміном на 10 років з обмеженням прав на 5 років, з видаленням за межі Шевченківської округи на 5 років».

Усі 8 селян села Мала Бурімка, що були засуджені 15 червня 1929 року, реабілітовані Постановою №707 пленуму Верховного Суду Української РСР від 28 лютого 1969 року. У реабілітаційній постанові зокрема сказано:

«З показу свідків убачається, що звинувачені, будучи антирадянськи налаштовані, висловлювали серед населення судження, спрямовані проти хлібозаготівлі, колективізації сільських господарств та інших заходів Радянської влади.

Одначе, покази свідків як на слідстві, так і в суді про антирадянську діяльність звинувачуваних неконкретні, викладені загальними фразами, із них не видно, де, коли, в присутності яких осіб засуджені висловлювали антирадянські судження».

Стосовно свідків і їхніх показів. 14 серпня 1968 року прокуратурою Черкаської області було призначено додаткове розслідування в справі Тертичника М.С. та семи інших засуджених. І ось що показали деякі зі свідків.

Базило Аркадій Васильович: «Я не можу підтвердити, і це відносно всіх осіб звинувачуваних те, що вони начебто були в каральному загоні. Карального загону в нас у 1918 році не було, були просто гайдамаки».

Карган Семен Порфирович: «Тертичника я знав. У 1918 році був він у гетьманцях, на конях, як й інші, по селу не ганяв. І я не пам'ятаю, щоб він кому-небудь щось погане зробив».

Крикун Григорій Максимович: «Конкретних випадків злочинної антирадянської діяльності Тертичника й інших зараз я вже не пам'ятаю».

Марченко Яків Єремійович: «Про злочинну антирадянську діяльність Тертичника мені нічого не відомо».

Скочко Яків Семенович: «Тертичник, здається був у гайдамаках, але цього я точно стверджувати не можу. Жив заможно він, про злочинну антирадянську діяльність Тертичника мені нічого не відомо».

Про що говорять ці лаконічні відповіді свідків? Про те, що на них у 1929 році чинився тиск слідчих, що їм просто давали заготовлені заздалегідь тексти показів на підпис.

По цих фальшивках судили людей, часто підписували смертні вироки. Відправляли на довгі терміни в концтабори, звідки рідко хто повертався живим.

Така сумна історія українського народу, відданого в катівські руки Російської імперії, незалежно від того, чи це був російський царизм, чи більшовизм Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Тюрма окупанта завжди є тюрма, незалежно від того, як би вона не називалася.

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 11652.

Ольга МАЗУРЕНКО,
завідувач відділом
обласного краєзнавчого музею

МІЧЕНИЙ

Селянина-одноосібника з села Старі Бабани Уманського району Михайленка Василя Васильовича (освіта нижча, українець, із сім'ї бідняка) було заарештовано 15 березня 1933 року за ст. 54-10 КК УРСР. А через десять днів, рясно обставлений фальшивими, продиктованими слідчим показами свідків 52-річний селянин був допитаний. У протоколі допиту за 25 березня 1933 р. записані свідчення Василя Васильовича.

«Я народився в с. Старі Бабани, Уманського району, 1881 р. в сім'ї бідняка. Колишній урядник, поліцейський наглядач.

У 1895 році закінчив двокласну школу, поступив помічником учителя, пропрацював півтора року, потім був призначений учителем. Учителював у різних школах до 1899 року, потім був звільнений. Не помирився з попом. З 1899 року до 1902 року займався сільським господарством. У 1902 році призваний на військову службу, закінчив телеграфну школу. Після служив унтер-офіцером у телеграфній роті.

З війська звільнився 1906 року, знову займався сільським господарством. Жив у селі Старі Бабани до 1912 року. Землі в мене було 2,5 десятини, земля належала матері. Жили бідно, і я вирішив виїхати на переселення в Сибір. Там на Татарській Сибірській залізниці поступив у переселенську контору переписувачем, пропрацював два місяці.

Поступив урядником І залізниці в Томській губернії, прослужив із січня 1913 року до серпня 1916 року, потім був призначений поліційним наглядачем – до квітня 1917 року.

У травні 1917 року повернувся додому, поступив на службу в телеграфну контору. Займався також сільським господарством, одержавши наділ землі. У 1925 році як такий, що служив у поліції, був позбавлений виборчих прав.

До 1931 року моє господарство складалося з 4 десятин землі, хати, клуні й сараю. Я мав коня й корову.

У 1931 році, після того, як у мене було забрано корову на м'ясозаготівлю, дружина зі мною розвелась, син відрікся від мене і я з села виїхав на Північний Кавказ, де до грудня 1931 року працював на станції по ремонту телеграфної лінії. Згодом працював у Дніпропетровську, де до травня 1932 року був чорноробом. Потім повернувся на батьківщину, де прожив два тижні. Далі працював на залізниці на станції Поташ до кінця 1932 року. Після цього, там таки на станції Поташ працював на базі по заготівлі м'яса до кінця січня 1933 року. Після цього повернувся в рідне село Старі Бабани».

Як бачимо, типова історія простого українця в ті складні часи 30 років XX століття, сповнених підозр до чесних людей, арештів, судів, примусової колективізації села. У героя нашого нарису і близько не було в думках чогось антирадянського, ворожого до існуючого державного ладу. Усі його митарства продиктовані прагненням вижити, створити собі хоча б прожитковий мінімум. Та це нездійсненно, адже

він «мічений» тим, що служив у каральних органах, «мічений», як «колишній урядник», «поліцейський наглядач».

Тож і читаємо типовий на ті часи звинувачувальний висновок, від якого не врятує ні порядність, ні чесність, ні згода жити в мирі з існуючим державним ладом. Для таких «мічених» написаний раз і назавжди текст звинувачувального висновку з чітким формулюванням, повними підозр і недовір'я.

Слідством установлено, що Михайленко Василь Васильович, колишній поліцейський наглядач, брав участь у повстанні проти Радянської влади. Михайленко, будучи вороже налаштований проти Радянської влади, систематично проявляв себе антирадянськи, агітував селян за невступления до колгоспу, не здавання хліба державі, доводячи, що всі заходи Радянської влади на селі спрямовані на пограбування селян.

На загальних зборах Михайленко групував навколо себе заможну частину села й неодноразово зривав загальні збори, на яких обговорювалися питання про проведення поточних політичних господарських кампаній на селі.

Михайленко, як антирадянськи налаштований чоловік, не виконував покладених на нього зобов'язань і, як злісний несплачувач податків, у 1931 році був розпроданий.

Звинувачуваний Михайленко Василь Васильович у пред'явленому йому звинуваченні за ст. 54-10 винним себе не визнав, але викривається рядом показів свідків.

На підставі викладеного слідчу справу за №613 направити на розгляд Судової трійки при Колегії ДПУ УРСР з клопотанням про ув'язнення Михайленка Василя Васильовича в концтабір терміном на п'ять років.

Оперуповноважений особливого відділення Віксман

«Згоден» – нач. Опорного пункту Флейшман

«Затверджую» – заст. нач. КОО ДПУ Галицький.

Михайленко Василь Васильович постановою Особливої наради при Колегії ДПУ УРСР 6 травня 1933 року був ув'язнений у концтабір терміном на три роки.

Реабілітований Прокурором Черкаської області 28 червня 1990 року.

ДАЧО, ф. Р-5625, спр. 5255.

НЕ ДИВЕРСАНТ, А ПАТРІОТ

Олексій Шутько – учасник війни. Після Перемоги, його, двадцятирічного, ще залишили в армії. Служив там два роки. Після демобілізації повернувся додому 22-річним красенем, груди сяють у бойових нагородах. Орден Слави 3-го ступеня, медаль «За відвагу» та інші медалі. Поранень, контузій не мав. У своєму селі Ухожа Христинівського району пішов працювати в колгосп на різні роботи. Був комсомольцем, мав сім класів освіти.

Одружився. Зажив щасливо з молодою дружиною. Був не раз відзначений за старанну роботу. Про Олексія Шутька в селі кожне добре говорило. З повагою за товариськість, і за готовність прийти на допомогу кожному, хто до нього звернеться.

І раптом – арешт. Узяли як запеклого ворога, агента німецької розвідки. Хто б міг подумати таке про цього душевного, доброго молодого односільчанина.

Не міг такого подумати про себе й сам Олексій Федорович Шутько. Слідчий на допиті, одному – єдиному допиті, був розлючений, не приймав жодного заперечення Шутька, вимагав визнати свідчення свідків, про які Олекса сказав, що то не свідчення, а лжесвідчення, а попростому – безсовісна брехня, або бредня божевільних.

Та заперечення свідчень не переконало поспішного слідства. Звинувачувальний висновок звучав убивчо:

«Шутько Олексій Федорович, 1925 року народження, мешканець села Ухожа Христинівського району, арештований 26 квітня 1949 року управлінням МДБ Київської області за ст. 54-1 «а» КК УРСР як агент німецької розвідки.

Шутько із жовтня 1942 року до лютого 1943 року проходив навчання у створеній німцями у м. Харкові розвідувально-диверсійній школі, яка умовно називалася «школою шоферів», що готували шпигунів і диверсантів для закидання в тил Радянського Союзу з метою проведення підривної діяльності.

При вступі до Харківської школи германської розвідки Шутько дав співробітникові німецької розвідки спеціальну підписку, в якій зобов'язався негайно доносити німецьким офіцерам або в штаб школи дані, які стануть йому відомі в результаті спілкування з населенням м. Харкова про місця переховування партизанів і комуністів, зберігати в таємниці справжній характер школи.

У лютому 1943 року Шутько Олексій Федорович одержав зброю і був направлений у 3-тю кампанію, що входила в 944 Абталінг, в якій знаходився до кінця лютого 1943 року, а потім разом з командою евакуювався в м. Прушков (Польща), де протягом трьох місяців також опановував розвідувальну справу.

У квітні 1943 року Шутько О.Ф. в числі інших курсанів «3-ї кампанії» був направлений в м. Мілець (Польща), де протягом двох-трьох місяців проходив вишкіл з підривної справи і з тактики ведення бою з партизанами, а потім у складі групи відряджений в район м. Харкова з метою засилання на бік Радянських військ та у зв'язку з наступом частин Радянської Армії засилання не відбулося, і Шутько разом з німецькими військами відступив на Захід.

У січні 1944 року Шутько при підозрілих обставинах потрапив до партизанського загону імені Сталіна, що діяв на території Вінницької області.

Наприкінці березня 1944 року Шутько О.Ф. призваний в Радянську армію, де служив до кінця 1947 року, а потім після демобілізації повернувся в с. Ухожа, де й проживав до моменту арешту.

У злочинній діяльності Шутько викривається показами арештованих Солоха В.Д., Нікітченко В.І, Кисіль А.Г., Однора І.К., свідками Кисельова Є.Г, Кочетова І.Б. та особистим зізнанням».

Олексій з ув'язнення писав скарги в різні державні інстанції, доводячи, що його засуджено без будь-яких підстав на те, що він ніколи в своєму житті не займався антирадянською діяльністю, а працював чесно в колгоспі на різних роботах рядовим колгоспником.

Так, у листах-скаргах голові Президії Верховної Ради СРСР від 4 жовтня 1954 року, 25 жовтня 1954 року, до Генерального Прокурора СРСР 18 лютого 1954 року і 11 вересня 1955 року Шутько стовідсотково спростовував усі звинувачення Особливої Наради при МДБ СРСР, просив розглянути його справу і бодай пом'якшити термін покарання.

У скарзі до Генерального Прокурора 18 лютого 1955 року Шутько писав:

«Прошу Вас переглянути мою справу, оскільки вона не відповідає дійсності. Справа фальшива. Розвідувально-диверсійної школи в м. Харкові на Холодній горі я не проходив і в ній не навчався, ніякої підписки про цю школу я не давав, як це фальшиво вказано в справі. Про розвідувально-диверсійну школу я не маю жодного уявлення.

Школа, в якій я навчався там таки, в м. Харкові на Холодній горі, це була школа шоферів. І я в цій школі вивчав шоферську справу, але більше всього там ми працювали, робили прибирання території та очищували від сміття будинки, зрідка нас навчали стройової підготовки. Клички я не мав ніякої, навіть про не мав жодного поняття до дня арешту. По закінченню школи шоферів мене, а також й інших направили в німецькі автоколони, де весь час використовували на господарських роботах. Там пробув до жовтня 1943 року. У цей час я від німців утік. І познайомившись із одним з партизанських загонів, я влився в нього і став громити німецьких окупантів, про що є підтвердження із штабу партизанського загону. У березні 1944 року ми з'єднались з частинами Радянської армії. Я вступив добровільно в ряди Радянської армії.

Під час ведення слідства слідчі моєї позитивної сторони не брали до уваги і те, що я дійсно не проходив розвідувально-диверсійної школи, а це була школа шоферів. І той злочин, що я здійснив через своє неповноліття, прошу Вас врахувати й пом'якшити мені термін покарання.

Про те, що я не проходив розвідувально-диверсійну школу, можуть підтвердити мої односільчани, які в школі шоферів були разом: Скрипник Василь, Кисіль Олександр Гордійович, Нікітченко Володимир Іванович, Солоха Василь Іванович, Зозуля Іван, Потехинський Дмитро Матвійович та інші, які були разом зі мною в школі шоферів у місті Харкові на Холодній горі.

Прошу переглянути мою справу і пом'якшити термін покарання».

Писав скарги Шутько і після відбуття незаслуженого покарання терміном на десять років у виправно-трудовій колонії. Цей вирок винесла Особлива Нарада при МДБ СРСР 7 вересня 1949 року.

Аж 26 червня 1964 року УПК УРСР перевірив матеріали справи Шутька, який будучи передопрошений, винним себе по суті не визнав.

«Згоджуючись із протестом військового прокурора Київського військового округу, УПК УРСР визначив: Постанову Особливої наради при МДБ УРСР від 7 вересня 1949 року відносно Шутька Олексія Федоровича відмінити і справу про нього виробництвом припинити за недоведеністю звинувачення».

Прокурор же у своєму протесті писав:

«Допитані в ході розслідування по справі свідки Потехинський, Нікітченко та ін. підтвердили, що Шутько був посланий на службу до німців у школу шоферів з примусу, а не добровільно поступив неї.

Додатковим розслідуванням також установлено, що Шутько, не бажаючи служити у німців, у грудні 1943 року втік до партизанського загону, де об'єктивно вів боротьбу з німцями. Після цього, перебуваючи в рядах Радянської армії, брав участь у боях, за що був нагороджений урядовими нагородами.

26 червня 1964 року Шутько Олексій Федорович, будучи передопитаний, винним себе не визнав».

ДАЧО, ф. Р-5625, оп. 1, спр. 5570.

Сергій КРИВЕНКО,
краєзнавець

РЕЛІГІЙНО-МІСТИЧНІ ТЛУМАЧЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (рукописна книга І. Галата «Таємниця беззаконня XX століття» 1947 р.).

У різні періоди історії різних країн, незалежно від офіційної ідеології та діяльності лояльних до влади істориків та політиків, існувала вкрай неприємна для правителів проблема. Мова йде про релігійно-містичні тлумачення діяльності влади.

У царській Росії теж склалася система поглядів про прийдешні потрясіння і біди. Найбільш помітними були послідовники Іоанна Кронштадського та Кіндрата Мальованого.

Революційні події і наступні соціальні зміни посилили інтерес широких кіл суспільства до релігійних та містичних пояснень того, що відбувалося.

З перших днів боротьби більшовиків за встановлення диктатури пролетаріату у таборі їхніх ворогів проводилася активна «роз'яснювальна» робота у цьому напрямі. Наприклад, влітку 1919 р., коли білогвардійці увійшли у с. Стеблів, місцевий священик В. Чулаєвський говорив: «Славне Христове військо під керівництвом помазаника Божого генерала Денікіна розбило військо антихриста Леніна і вітер рознесе їхній прах». У 1924 р. він же роз'яснював парафіянам: «Бог дав волю дияволу в образі радянської влади».

Зміцнення нової влади не вирішило соціальних проблем, а ще більше загострило їх. Карні органи уважно слідкували за різноманітними релігійними угрупованнями, члени яких пояснювали народні страждання (голодомор, репресії та ін.) як Божу кару або як прихід на землю антихриста. Деякі люди знаходили відповіді у Біблії або старовинних пророцтвах духовних письменників. Це розцінювалося як антирадянська агітація і жорстоко переслідувалося законом. Крім того, людей переслідували за читання та обговорення пророцтв Нострадамуса, «Протоколів сіонських мудреців», «Брюсова календаря», книг француза Лебона та ін.

Значна частина селян симпатизувала і надавала значну матеріальну підтримку «помазанику божому Миколі II», який нібито до 1929 р. переховувався у селах Уманського району. Для багатьох уманських євреїв-хасидів страхіття 1932–1933 рр. були ознакою близького приходу месії (мешіаха), який покінчить з несправедливістю.

Переслідувалася також діяльність послідовників мирного вчення «толстовців», одним словом, всіх тих, хто намагався хоч як-небудь пояснити стан суспільства і прогнозувати його майбутнє.

Стосовно ж тлумачів історії, то при всіх відмінностях вірувань, їх об'єднувало одне тверде переконання – існуюча влада не від Бога, а для народу будуть тяжкі випробування за її підтримку. Чи варто говорити, що люди обмінювалися найпотаємнішими думками, в основному, усно, тому що будь-яка книга, виписка з неї чи духовна листівка посилювали покарання.

Тим цікавіше познайомитися з рукописною книгою «Таємниця беззаконня XX століття», написаною у 1947 р. нашим земляком Іваном Олексійовичем Галатою. 67-річний мандрівний проповідник був арештований працівниками Смілянського райвідділу МДБ у серпні 1949 р., під час арешту намагався втекти, чинив опір.

У нього було вилучено дві рукописні книги, олівці та фарби, за допомогою яких ці книги були виготовлені. Спецслужби давно шукали цього чоловіка, тому після короткого допиту його перевезли до Києва.

Слідство виявило, що І. Галат народився у 1882 р. у Катеринославі (згодом Дніпропетровськ нині Дніпро), одержав трикласну освіту, працював за наймом, брав участь у революційній боротьбі. У 1905 р. був осуджений до 10 років каторжних робіт за вбивство двох людей, яке здійснив, боячись розкриття діяльності підпільників. Після каторги працював у рідному місті, а у 1925–1946 рр. – на різних роботах у Черкасах.

Через деякий час, відчуваючи муки сумління, він звернувся до релігії. Так на Черкащині з'явився мандрівний проповідник. «Після звільнення України від гітлерівських загарбників, – розповідав він на допиті, – ходжу селами Смілянського, Черкаського, Шполянського та інших районів. Читаю місцевим жителям книгу «Апокаліпсис» та іншу, написану мною особисто... Проповідую швидкий кінець світу та страшного Божого суду над живими і мертвими. Співчуваючі мене за це годують і надають притулок, таким чином я й живу. Книгу я склав сам особисто під диктовку черниць, котрі жили у Чубівському монастирі Смілянського району, а потім переїхали у Лебединський монастир Шполянського району. Проте багато з них вже померлі, малюнки виготовляв я сам особисто. Черниці сказали, щоб я ходив з переписаною мною книгою, читав її людям і моє ім'я буде Закхей і я так себе називав.»

І. Галата було визнано душевнохворим і направлено на примусове лікування до психолікарні в'язниці №1 м. Харкова. Після лікування, у серпні 1952 р., його знову оглянули лікарі ленінградської психолікарні МВС. Фахівці відзначили, що пацієнт «минуле став оцінювати критично, як його хворобливий стан» і рекомендували від примусового лікування звільнити, справу припинити. Більше про нього нічого невідомо.

Яскраво ілюстрована книга І. Галата є своєрідним узагальненням поглядів певної частини суспільства на історію з 1917 до 1947 рр., а в додаткових матеріалах справи – до часу арешту автора – 1949 р. Головна думка книги – неможливість людського самоуправління, незалежного від Бога, і візія покарання за погордливі спроби створення раю на землі. Деякі найважливіші події в нашій країні та в світі пояснюються саме з такої точки зору.

Говорячи про голодні роки та жорстку цензуру, автор відзначає: «Нині ми живемо і бачимо і чуємо, торгуємо і харчуємося на малу апокаліпсичну міру. На грами раніше продавали лише ліки в аптеці».

Відомо, що в роки війни стало більш м'яким радянське законодавство у ставленні до православної церкви. Обидві сторони «забули»

старе і пішли на значні поступки. Цьому дано відповідну оцінку: «сучасна церква – дружина-любодійка. Любодіюча з царями земними. Це ніщо інше як морально занепала церква, інтернаціональна, за номером і печаткою звіра».

Відносно галасливої державної пропаганди з приводу створення світової системи соціалізму, завершення чергової п'ятирічки і підготовки до ювілею Й. Сталіна автор пише: «за читанням» Апокаліпсису» можна побачити навіть невіруючих, але чуйних людей, що заважає їм приєднатися до натовпу радіючих з приводу сучасного відродження, политого кров'ю, яке супроводжується зникненням всіх безкорисливих зв'язків, втратою поваги до святині релігійної, сімейної та громадської».

Подавалась оцінка і міжнародних подій. Успіхи Китайської революції названі перемогою союзників антихриста, які несуть загрозу всьому людству. Особливо відзначалося утворення держави Ізраїль. Опираючись на відомі раніше тлумачення, автор стверджує, що за час від зруйнування єврейської держави у VIII столітті до її відродження закінчився цикл підпорядкування всіх країн світу міжнародному єврейському центру.

Дісталося і творцеві «безбожного вчення» К. Марксу – він зображений у сатанинській подобі, тримаючи в одній руці свою благообразну маску. Заколот, розпочатий сатаною на небі проти Бога, – говориться у книзі – нині закінчується на землі – Всесвітня революція за участю морально занепалих ангелів і людей. Заколот проти Творця свого через бажання сатани поставити свій престол вище зірок і стати подібним до Всевишнього.

Є у книзі і пророцтва. У період небувалого в радянській історії післявоєнного відродження православної церкви автор попереджає: «Таємниця відкрита і ключ до неї знайдено, – нині наближається страшний час антихристового гоніння на віру Христа!». Це пророцтво збулося через десять років після арешту І. Галата, – з кінця 1950 років у країні розпочалася небачена антирелігійна кампанія.

Збулося, очевидно, і пророцтво про страждання народу за підтримку «червоного дракона». «Людське горе – воно посилюється рік за роком. Чи не доходить воно до ступеня мучеництва?» – запитує автор.

Деякі пророцтва збулися в образній формі. У роки відносно спокійних стосунків між СРСР і СІЛА у книзі говориться про грядущу жорстоку війну і перемогу американців. Справді, міжнародна обстановка стала швидко погіршуватися і досягла свого зловісного піку та невдалої для СРСР розв'язки у період «карибської кризи» 1961 р. Десь ще через 30 років Радянський Союз повністю розпався.

Образно збулося пророцтво про службу українців у іноземних арміях: де тільки не виконували інтернаціональний обов'язок радянські солдати. А пророцтво про масове вивезення українських хлопців та дівчат до Китаю можна порівняти з гігантськими роботами по освоєнню цілинних земель Казахстану, розпочатих у середині 50-х років. Не збулося пророцтво про знищення старих людей радянськими лікарями, проте жебрацьке існування пенсіонерів (аж до наших часів) приводить до сумних думок.

Не збулося пророцтво і про страшний суд, проте його ще ніхто не заперечив. Автор закликає кожного задуматися і про своє місце в цьому житті: «Знаходячись у похилому віці – суду господнього боюсь, грядущого темрявою непроглядною. Цього даного таланту ця книга була написана на Україні заради Христа. Віруючим на радість, тим, хто сумнівається – на зміцнення, миру на наругу».

Багато думок викликає ця книга, написана в період жорстокого переслідування інакомислення. Дивує, наприклад, мужність людини, яка вела відверту антирадянську агітацію і понесла за це жорстоке покарання.

Відомо, що невміння представників влади знайти спільну мову зі своїм народом, а тим більше агресивне ставлення до одвічних переконань людей призводять до краху внутрішньої політики режиму. Можливо, що думка широких верств населення про незаконне (небожественне) походження Радянської влади була одним з важливих факторів, що гальмувало соціалістичні перетворення у нашій країні. Необхідно пам'ятати, що книга «Таємниця беззаконня XX століття» є невід'ємною частиною документальної бази вивчення недавньої історії нашого суспільства.

ДАЧО, Ф. Р-5625, оп. 1, спр. 1690.

Тетяна КАЛИНОВСЬКА,
головний редактор газети «Черкаський край»,
Петро ЖУК,
заслужений журналіст України

ЗНЕСЛАВЛЕНІ, АЛЕ НЕЗДОЛАННІ ХОЛОДНОЯРЦІ ВИЗНАНІ ГЕРОЯМИ ЧЕРЕЗ 94 РОКИ

Апеляційний суд Київської області реабілітував холодноярських отаманів, які боролися за незалежність України й загинули під час спроби звільнення з Лук'янівської в'язниці. Майже сто років система уперто називала українських героїв кримінальними злочинцями.

Чекістські фальсифікації

З хвилюванням гортаємо сторінки чотирьохтомної кримінальної справи Дениса Гупала, Іларіона Завгороднього, Григорія Яковенка, Мефодія Голик-Залізняка, Кості Здобудь-Волі та інших отаманів-холодноярців. Це їхні загони громили денікінців, німецьких посібників гетьманської варти, відстоювали незалежність України в боях проти московських зайд і домашніх яничарів.

Від жовтневих днів 1917 року влада більшовиків оголосила себе захисником трудящих, а всіх противників своїх – ворогами народу, бандитами. Якщо кіннотники Будьонного спалили півсела Мліїв, повністю село Березняки, пограбували мешканців Старосілля, то це вони діяли в інтересах світової революції. І якщо буксирні бригади забирали у селян зерно, то це зерно потрібне було голодуючим робітникам... Коли ж повстанці Холодного Яру на Уманщині захопили зсиппункт і роздали зерно селянам, то це кваліфікувалося як розбій, грабіж майна трудящих.

Чекістам вдалося проникнути в штаб Чорноморської повстанської групи, через який здійснювався зв'язок із зарубіжжям. Саме вони видали сфальсифікований наказ військам Чорноморської повстанської групи за начебто підписом командуючого Чорноморською повстанською групою генштабу полковника Гамалії з запрошенням на груповий з'їзд у Звенигородку.

Панове отамани і козаки!

Пробив час, коли ви повинні довести свою щирість у боротьбі за незалежність краю. На цих днях починається загальних рух... Як у вас, так і по іншим групам повинно бути вирішено, чи починати 29–30 вересня рух тут, чи йти підтримувати прикордонну смугу, котра почне першою і на котрій лежить велика відповідальність...

З огляду на наступний рух 30 вересня призначаю груповий з'їзд для вирішення плану руху та інших справ. Місцем з'їзду призначаю м. Звенигородку.

На нараді бути всім командирам дивізій, полків і головам організацій. В саму Звенигородку входити обережно, по кілька чоловік, щоб не викликати підозри.

Командира кінної Холодноярської дивізії і отамана Завгороднього по указаному маршруту вести начальникові штабу сотнику Завірюсі.

Командуючий Чорноморською повстанською групою генштабу полковник Гамалія.

Не всі «запрошені» клюнули на чекістську приманку, серед них – група степових отаманів та провідники підпільних організацій. Прибули в Звенигородку й були взяті під варту отамани Ларіон Завгородній, Денис Гупало, Мефодій Голик-Залізняк, Тимофій Компанієць, Олексій Добровольський, Василь Ткаченко. Водночас у Києві, Одесі та Єлисаветграді заарештували Костянтина Здобудь-Волю, Івана Лященка, Григорія Яковенка, Юрія Дроботківського, Леоніда Мушкета.

Що не листок справи – то фальсифікація. Так, Ларіон Завгородній був захоплений у середині вересня, вперше допитаний 29 вересня, а талон на арешт за №128 виписаний комендатурою 2 жовтня 1922 року. Подібна розбіжність між початком кримінальної справи й талонами на арешт у справах Тимофія Компанійця, Костянтина Здобудь-Волі.

Навіть у вироку Київського губернського революційного трибуналу Надзвичайної сесії в законному своєму складі (голова Іванов, члени Лихеєнко і Горожанин при секретарі Фриновському) лютого 2-го дня 1923 року «по обвинению гр-н, гр-н Завгороднего Иллариона, Голика-Зализняка Мефодия, Гупало Дениса, Компанийца Тимофея, Ткаченко Василия, Добровольского Алексея, Здобудь-Воля Костянтина, Ляшенко Ивана, Яковенко Григория, Дробатовского Ивана, Дробатковского Юрия и Мушкета Леонида в преступлениях, предусмотренных ст. 58 Уголовного кодекса УССР. Ревтрибунал, обсудив весь имеющийся материал и показания подсудимых, данных ими на предварительном и судебном следствии постановил: Что подсудимый Завгородний И. в 1919 году вступил в банду отамана Дорошенко, в которой пробыл непродолжительное время и до 1921 года, переходя из банды в банду, будучи в бандах: Грызла, Кваша, Хмары, принимал участие во всех налетах, грабежах, убийствах и боях с красными войсковыми частями. В начале 1921 г. Завгородний организовал свою банду, численность которой доходила до 220 человек, из коих было: 50 человек кавалерии и 170 человек пехоты при 13 пулеметах. С марта 1922 года по момент ареста конца сентября 1922 года Завгородний, соединившись с бандами Гупало и Зализняка, совершил ряд кошмарных преступлений...».

Романтики революції

Це були молоді романтики революції, які вірили в незалежну соборну Україну. Біографія кожного з цих отаманів – це доля незламного борця за волю рідної країни.

Ларіон Завгородній народився у 1897 році. У 1918 році йому, двадцятидвохрічному отаману, підпорядковувалося понад 500 повстанців. Цей загін наводив переляк на німців, денікінців, червоних москалів. 15 березня 1921 року чекісти розстріляли його батька, а 15 травня – дружину та тестя. Навіть агенти чекістів змушені були визнати, що це був талановитий організатор, мав досвід партизанської боротьби. Як описував своєму начальству агент-чекіст, «Завгородній одягнений у темно-синю чумарку, шапку з чорним шликом, на правому рукаві нашито квадрат світло-синього сукна з жовто-блакитною стрічкою, український герб – тризуб і літери УНР. Герб вишитий сухозліткою.

Поранений у ліву ногу. Ходить з великим зусиллям. Зовні досить симпатичний, справляє враження доброзичливої, трохи наївної людини». Саме ця романтика, віра в людську порядність, чесне виконання наказів старших і призвело до того, що він вирішив поїхати на «з'їзд» отаманів у Звенигородку, де й потрапив у чекістську засідку.

16 січня уповноважений третього відділу ГПУ Володимир Курський написав звинувачувальний висновок у справі 446/7971, в якому, зокрема, відзначав: «Холодный яр в глазах контрреволюции до сих пор является ярчайшим символом борьбы против Советской власти, представлял собой желто-блакитный остров среди бушующего моря гражданской войны».

Понад півмісяця це звинувачення узгоджувалося в різних кабінетах. У пресі висвітлювалися злочини «бандитів»-отаманів Холодного Яру, шельмувалися їхні імена. Суд був стрімкий, а вирок передбачуваний – розстріл. Перед стратою чекісти вирішили ще раз зганьбити приречених. У газетах опублікували лист начальнику особвідділу КВО начебто від отаманів, в якому ті засуджували свої вчинки: «Ми присягаємося своїми власними головами перед вождями Революції і пролетаріатом, що віднині станемо чесними громадянами Радянської України, а в разі війни з буржуазією увійдем до лав Червоної Армії і покладемо всі сили на ліквідацію повстанства. Хай живе Радянська влада! Хай живе Жовтнева Революція!».

Здавалося, знеславлені холодноярські отамани покірно мали чекати, коли наглядач востаннє відкриє двері й прохрипить: «На вихід. Без речей». Але їхнім девізом було: «Воля України або смерть...».

Із рапорта начальника ОАЧ Михайла Фриновського Повноважному представникові на Правобережній Україні, начальнику Київського відділу ГПУ від 10 лютого 1923 року: «В 8 часов 30 минут 9-го февраля с/г красноармейцем внутреннего караула места заключения был подан обычный утренний кипяток в камеру №1, где находилось 14 человек, приговоренных чрезвычайной сессией Киевского Ревтрибунала к высшей мере наказания. Вырвав из рук кипяток, один арестованный облил им красноармейца, завладел его револьвером, выбежал из камеры. Отступая, красноармеец поднял тревогу. В это время остальные арестованные проникли из камеры в коридор, оттуда в канцелярию Тюрпода, где вооружились находившимися там 5-ма винтовками и открыли стрельбу из верхнего этажа Тюрпода. Завязалась стрельба между караулом и злоумышленниками. Прибыв экстренно на место происшествия, мною был отдан приказ расстреливать арестованных при первой попытке к побегу. Двое арестованных через верхние окна проникли во двор Тюрпода и бросились бежать, но были тут же убиты наповал. В результате перестрелки оказалось: убит красноармеец 99 дивизии тов. Абросимов, ранены красноармейцы того же дивизиона Лисин, Семедякин, Беспамятный. Ранен надзиратель ПП и КОГПУ тов. Щербак. Убиты арестованные при попытке уйти из Тюрпода...».

Убиты следующие арестованные при попытке уйти из Тюрпода.

1. Говелас-Панок Эдуард Юрьевич
2. Пичкунич Петр Петрович
3. Жуковский Семен Иванович
4. Пашков Павел Иванович

5. Заяц Иван Никифорович
6. Гуменюк Иосиф Павлович
7. Ранцев Григорий Маркович
8. Левинский Федор Иванович
9. Захаров Сергей Павлович
10. Левицкий Федор Иванович
11. Татишев Сергей Сергеевич
12. Мельник Иван Васильевич
13. Данилевич Семен Захарьевич
14. Листопад Илья Трофимович
15. Красниченко Григорий Харитонович
16. Бойн Михаил Андреевич
17. Петренко Дмитрий Иосифович
18. Певнев Григорий Харитонович
19. Якубовсикй Михаил Иванович
20. Петриковский Николай Анамович
21. Погуляшенко Петр Ильич
22. Калетник-Гейша Григорий Константинович
23. Завгородний Иларион Захарьевич
24. Голик-Зализняк Мефодий Фокич
25. Компаниец Тимофей Архипович
26. Добровольский Алексей Трофимович
27. Здобуть-Воля Константин Яковлевич
28. Цап Василий Дмитриевич
29. Обока Николай Иванович
30. Турок Николай Степанович
31. Гаевой-Грисюк
32. Дроботковский Юрий Владимирович
33. Ляшенко Иван Яковлевич
34. Черкас Корней Тимофеевич
35. Куница Михаил Антонович
36. Гупало Деониксий Моисеевич
37. Оленчук Григорий
38. Куценко.

Начальник ОАЧ Фриновский.
10.11.1923 г.

Тут Михайло Фриновський злукавив. Про те, як загинули холодноярські отамани, розповів анонімний автор листа до голови ГПУ УСРР: «Заключенные Завгородний, Голик-Зализняк, Гупало, Здобудь-Воля, Гаевой-Грисюк и другие бандиты, находящиеся в камере смертников и начавшие мятеж, вовсе не были убиты упомянутыми героями. Увидев, что подоспел караул и на выход во двор направлены уже заступавшие «максимы», заключенные холодноярцы вернулись во второй этаж, забаррикадировались и открыли стрельбу из верхних окон, а когда уже заканчивались патроны, совершили следующее. Став друг против друга, они по очереди обнялись на прощание, а потом каждый из них стрелял в своего сокамерника, стоящего напротив, и так четырнадцать человек легли, как один, убитыми...».

Блиск і трагедія катів

У радянських підручниках написано немало славослів'я катам холодноярських отаманів. Цю операцію охрестили як одну з найблискучіших у боротьбі з «бандитизмом». Її учасники були нагороджені й швидко просувалися по службі. Так, Юхим Євдокимов з повпреда ГПУ по Правобережній Україні виріс до заступника наркому водного транспорту СРСР. Був нагороджений орденом Леніна (1936 р.), чотирма орденами Червоного Прапора, двома знаками почесного працівника ВЧК-ГПУ. Був обраний членом ЦК ВКП(б), депутатом Верховної Ради СРСР. Михайло Фриновський з секретаря повпреда ГПУ по Правобережній Україні дослужився до першого заступника наркома внутрішніх справ та нач. ГУДБ НКВС СРСР. Був нагороджений орденом Леніна, Червоної Зірки, трьома орденами Червоного Прапора, орденом Червоного Прапора, двома Знаками почесного працівника ВЧК-ГПУ. Слідчий з початковою освітою Володимир Курський з помуповноваженого ОВ ВУЧК кар'єрно дійшов до заступника наркома внутрішніх справ СРСР та нач. 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР. Був нагороджений орденом Леніна та Червоного Прапора.

У пік великих репресій 08.07.1937 року слідчий В.М. Курський, відчуваючи наближення арешту, покінчив життя самогубством. 03.02.1940 року розстріляний Ю.Г. Євдокимов. 08.03.1940 року М.Н. Фриновський розстріляний як ворог народу.

Після смерті диктатора ці вірні служаки диктатури пролетаріату, які відзначилися у боротьбі з холодноярськими повстанцями, були реабілітовані. А холодноярським отаманам, які зі зброєю в руках відстоювали незалежність України, у реабілітації було відмовлено, тому що їх судили як кримінальних злочинців.

18 жовтня 2016 року історична справедливість восторжествувала. Колегія суддів палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області встановила, що холодноярські отамани Ларіон Загородній, Мефодій Голик-Залізняк, Денис Гупало, Юрій Дроботківський, козаки Олексій Добровольський, Тиміш Компанієць, Іван Ляшенко, Василь Ткаченко, член Холодноярського повстанського комітету Григорій Яковенко з Чернігівщини та полковник Костянтин Здобудь-Воля (Блоха) з Кубані були необґрунтовано засуджені – «з політичних мотивів». Спираючись на статтю 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», колегія суддів визнала, що засуджені отамани й козаки «чинили супротив цьому режимові, в тому числі й шляхом збройного протистояння», «зазначені особи були фактично засуджені за боротьбу за незалежність України, яка проявилась в участі й керівництві озброєними загонами УНР». Ухвалено рішення про «необхідність визнання необґрунтованості їх засудження із подальшою їх реабілітацією». Ухвала оскарженню не підлягає.

До цієї історичної перемоги української патріотичної громади причетні Історичний клуб «Холодний Яр», Український інститут національної пам'яті та Черкаська обласна рада, за зверненням якої зрушився процес офіційної реабілітації.

Олег БАЖАН,
кандидат історичних наук, доцент
Києво-Могилянської академії
Вадим ЗОЛОТАРЬОВ,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент Харківського ІРЕ

ЯКІВ ФЛЕЙШМАН. ДОСЬЄ НАЧАЛЬНИКА УМАНСЬКОЇ ОПЕРАТИВНО-СЛІДЧОЇ ГРУПИ ДПУ БЕЗ РЕТУШІ

Повноцінна історія комуністичного терору в Україні не може бути створена без докладного вивчення персонального складу органів державної безпеки. Розкриття і характеристика системи управління кадрами в радянських органах державної безпеки, висвітлення принципів добору та ротацій чекістських кадрів, дозволяє певною мірою реконструювати механізми управління масовими репресіями в радянську добу, виявити ті «приводні ремені», які використовувала партійно-радянська номенклатура для здійснення своєї мети. Наш нарис присвячений чекісту, чия професійна діяльність нерозривно пов'язана з політичними репресіями на теренах сучасної Черкаської області протягом майже десяти років. Документи з його особової справи настільки красномовні, що ми дозволили собі їх розлоге цитування у перекладі на українську мову, аби читачі краще відчули специфіку чекістського світосприйняття та логіки.

Яків Юхимович Флейшман народився 23 вересня 1898 р. у місті Іллінці – волосному центрі Липовецького повіту Подільської губернії у єврейській родині пакувальника (згодом прикажчика) мануфактурних магазинів купця Рабиновича. З 13 років навчався у комерційному училищі в Звенигородці – повітовому Київської губернії, але повного курсу не закінчив та полишив навчання. Протягом 1917–1918 років працював контролером-табельником на Киселівському цукровому заводі у селі Іскрене Стецівської волості Звенигородського повіту Київської губернії. У 1919 році Яків відновив навчання у комерційному училищі, яке завершив з великими потугами у 1920 році. У той самий час Флейшман вступає до лав більшовицької партії і вже з січня 1920 року служить політичним працівником 3-го дивізіону, а з липня 1920 р. – у 44-й стрілецькій дивізії Робітничо-Селянської Червоної армії. Любов до ідеалів пролетарської революції Флейшман поділяв з любов'ю до оковитої. Причому заливав очі так, що 1920 р. товариші по партії викинули його зі своїх лав «за систематичну пиятику»[1].

Спокутувати гріхи перед партією та відновлювати партійний квиток Флейшман вирішив службою у лавах Всеукраїнської надзвичайної комісії. Керівництво останньої, хоча весь час підкреслювало, що «у чекіста повинні бути гаряче серце, холодна голова та чисті руки», насправді висувало зовсім інші вимоги для підлеглих. Головна з

них – не вагаючись виконувати будь-яке партійне доручення. Так багаторічний шеф українських чекістів Всеволод Аполлонович Балицький на засіданні колегії ДПУ УРСР у травні 1927 р. роз'яснював підлеглим, «що апарат ДПУ повинен беззастережно виконувати волю Центрального комітету, яка передається через його голову. Якщо є наказ стріляти у натовп незалежно від того, хто б там не був, – відмовитесь – розстріляю усіх. Треба беззаперечно виконувати мою волю, а якщо будете мітингувати, я цього не дозволю... Центральному комітету партії потрібний міцний, монолітний апарат, що виконує волю партії»[2]. Для беззастережного виконання партійної волі в органах радянської державної безпеки використовували не тільки «твердокам'яних більшовиків», але і свідомих кар'єристів з числа осіб з «підмоченою репутацією». До числа останніх, на нашу думку, і належав Флейшман.

Свою чекістську кар'єру Я.Ю. Флейшман розпочав секретарем Липовецького повітового політбюро. Скоріш за все протекцію в цьому йому склав молодший брат Григорій[3] – співробітник цього ж політбюро (низовий орган губернської ВУЧК, який провадив боротьбу з «державними злочинами» на території повіту і водночас відділ повітового виконавчого комітету)[4].

Зі службової атестації Флейшмана довідуємося, що у 1920–1921 рр. «брав активну участь у ліквідації ряду петлюрівських банд (Лихо[5], Чуприна та інших) на теренах колишнього Липовецького повіту»[6]. Варто припустити, що Флейшман таки добре зарекомендував себе на ниві боротьби з українським повстанським рухом, бо невдовзі був підвищений до посади заступника начальника Таращанського політбюро Київської губернії, а згодом призначений уповноваженим боротьби з контрреволюцією Київського губвідділу ДПУ та відряджений на Черкащину.

Однією з причин переведення Флейшмана на нове місце роботи, на нашу думку, було бажання керівництва приховати численні гріхи підлеглого, оскільки у 1921 р. Яків Юхимович обвинувачувався Київською губ. ЧК в дискредитації влади, проте справу було припинено. Черговий виток звинувачень на адресу Флейшмана припали на 1922 р., коли він, будучи уповноваженим ДПУ по Богуславському району обвинувачувався у «розкраданні таємних фондів» та згідно до постанови Київського облвідділу ДПУ підлягав звільненню з органів, але з незрозумілих причин був залишений у чекістських лавах[7].

Черкаський повітовий відділ ДПУ очолював на той час С.А. Бергавінов[8], під орудою якого Я.Ю. Флейшман за власними словами «безпосередньо керував оперативною групою з ліквідації великої озброєної куркульської петлюрівської банди (Музики та Кравченка-Вовка)... Особистою участю в боях та внаслідок складних агентурних комбінацій впровадження агентури до складу банди, забезпечив повну ліквідацію банди у складі до 100 чоловік, а також ліквідував отаманів, викрив повністю створену отаманами контрреволюційне повстанське підпілля та лінію зв'язку із закордоном»[9].

Після здійснення адміністративно-територіальної реформи 1923 року Я.Ю. Флейшман працював у Бердичівському окружному відділку ДПУ (з 09 лютого 1923 р. – уповноваженим з контрреволюції, з

31 жовтня 1923 р. – т.в.о. уповноваженого активної групи, з 12 листопада 1923 р. – помічником уповноваженого активної групи з контрреволюції та шпигунства, з 13 червня 1924 р. – політконтролером), а з 25 серпня 1924 р. помічником уповноваженого Київського губвідділу ДПУ. Обіймаючи ці посади він «приймав активну участь у боротьбі з відомими петлюрівськими отаманами (Трейко[10], Кравченко-Пугач і інші). В той же період приймав активну участь в ліквідації та слідчій проробці 8-го Повстанкому на теренах колишнього Таращанського та Богуславського повітів»[11].

Відзначимо, що отаман Я. Гальчевський[12] згадував, що способи боротьби І.Д. Трейка з червоними були оригінальні, відмінні від тактики інших отаманів. На теренах Сквирського, Таращанського та Білоцерківського повіту цей отаман мав велику конспіративну сітку та після чергового нальоту розпускав загін по домівках. Козаки перетворювалися на мирних селян, які тільки чекали нового наказу отамана[13].

З 1 вересня 1925 р. Флейшман працював помічником уповноваженого контррозвідки Секретно-оперативної групи Черкаського окружного відділу ДПУ. На початку наступного року він склав огляд про рух бандитизму та боротьбу з ним на теренах Черкаської округи за період з 1 січня 1925 р. по 1 січня 1926 р., який затвердив начальник Черкаського окружного відділу ДПУ Л.М. Оржеховський[14]. В ньому відзначалося, що в окрузі було ліквідовано 3 банди, затримано 192 бандита та 106 конокрадів, паліїв та ін.[15] У цей час роботою Флейшмана безпосередньо став керувати начальник секретно-оперативного відділу М.Л. Тимошенко[16], який і перевів Якова Юхимовича 1 січня 1927 р. на посаду уповноваженого.

Підвищення відбулося незважаючи на той факт, що 1926 р. Флейшман знову потрапив у чергову халепу. Слідством він був викритий у привласненні великої кількості контрабандних товарів, виявлених ним під час обшуку. Було з'ясовано, що Флешман метою привласнення котикових шкірок склав неналежним чином протокол обшуку. Утім згідно до постанови прокуратури від 3 листопада 1927 р. справу було припинено[17].

З тих пір, як не дивно, кар'єра Якова Юхимовича пішла вгору: у грудні 1927 р. на честь десятиріччя органів радянської держбезпеки Колегія ДПУ УСРР нагороджено почесною зброєю; 1928 року поновився у лавах ВКП(б), а в першій декаді серпня 1928 р. обійняв посаду начальника секретно-оперативного відділу Шевченківського (Черкаського) окрвідділу ДПУ.

Згадуючи цей період роботи на Черкащині він писав, що «створив міцний агентурний апарат і вдало провів ряд агентурних справ по викриттю контрреволюційного підпілля. Безпосередньо брав участь у розробці, ліквідації і слідстві по ряду викритих великих петлюрівських формувань, зв'язаних з закордоном (справа «Радіолюбителі», «Сентябристи» та інші»). У цій окрузі, внаслідок вдало проведеної агентурної комбінації, ліквідував знаного петлюрівського отамана, який діяв в «Холодному Яру» на Чигиринщині, «Щирицю-Мамая»[18], який ховався тривалий час. Цією ж агентурною комбінацією викрито контрреволюційне підпілля на Черкащині, створене «Щирицею-Мамаєм»[19].

По гучній справі «Сентябристи», якою так пишалися Я.Ю. Флейшман, проходило 24 юнака з сіл Вільшани, Кирилівка, Пединівка, які під керівництвом вчителя вільшанської семеричної Севастяна Лукича Семенка «розповсюджували контрреволюційні відозви шовіністичного трактування»[20].

З 29 січня 1929 р. до вересня 1930 р. Я.Ю. Флейшман працював начальником секретно-оперативного відділу Кременчуцького окрвідділу і по суті керував всією оперативно-чекістською роботою в окрузі, про що з гордістю писав: «Особисто завербував ряд цінних агентів. У результаті роботи з ними розробив і ліквідував широко розгалужену куркульсько-петлюрівську повстанську організацію (агентурна справа «Тризуб»). Організація готувала збройне повстання. Своєю діяльністю охоплювала всю Кременчуцьку округу, ряд районів Полтавщини та Дніпропетровщини. По справі було вилучено до 100 активних учасників, велику кількість зброї та ряд документальних свідчень про діяльність організації та її зв'язках із закордоном. В цей же період вдало проведеною та побудованою агентурною комбінацією мною був виявлений та ліквідований відомий петлюрівський отаман «Черевик-Лютий», а також його контрреволюційне підпілля (справа «Хромий»). На теренах тієї ж Кременчуцької округи, в результаті проведеною мною агентурної розробки, вдало ліквідована українська[21] контрреволюційна група молоді «УНДО» на теренах Глобинського району Кременчуцької округи. Вдало проведеним слідством була викрита вся група та вилучена друкарська машинка, на якій друкувалися контрреволюційні листівки, та зброя (агентурна справа «Обірвалося»)... ретельно проробив та викрив велику петлюрівську повстанську організацію, що охоплювала ряд районів Кременчуцької та Полтавської округ.

Керуючи слідством та беручи безпосередню участь у роботі із заарештованими, забезпечив повне викриття організації. В результаті було вилучено до 50 активних учасників організації, зброя, програми та статут організації (агентурна справа «Кулемет»).

Водночас у м. Кременчуку у 1929 р. ліквідував активну білогвардійську групу з колишніх кадрових офіцерів, що готувала теракт над одним з іноземних представників на теренах УСРР з метою провокування війни. По справі була вилучена зброя (справа «Реалісти»).

Приймав активну участь у слідстві по справі «СВУ», а також провів ряд агентурних справ з викриття низової периферії «СВУ» на теренах Кременчуцької округи»[22].

Окрім «групових справ проти контрреволюції» на Кременчукщині Я.Ю. Флейшман був причетний і до ведення кримінальних справ політичного забарвлення меншого масштабу. Так, наприклад, 27 грудня 1929 р. за вироком надзвичайної сесії Кременчуцького окружного суду були засуджені селяни Іван Гордійович Колпак (до 10 років позбавлення волі) та Григорій Семенович Шило (до 3-х років позбавлення волі). За версією Флейшмана та його підлеглих (уповноважених 1-го (секретного) відділку Соломона Марковича Лялюшко-Каца та Резніченка) І.Г. Колпак стверджував, що радянська влада грабує селян, вивозить хліб у Росію, а українці залишаються голодними, закликав знищувати сільських активістів. Під впливом цієї агітації Г.С. Шило

разом з І.Г. Колпаком здійснили збройне пограбування каси з продажу квитків на залізничній станції Королівка[23]. Таким чином суто кримінальний злочин трактувався як політичний.

У 1930 р. Флейшман кілька місяців очолював секретно-оперативний відділ Проскурівського окрвідділу ДПУ, а після ліквідації округів у вересні 1930 р. був переведений на посаду старшого уповноваженого особливого відділу Харківського оперативного сектора ДПУ, брав активну участь у слідстві по справі «Весна». У травні 1931 р. його призначають на аналогічну посаду в Київський оперативний сектор ДПУ, а після утворення Київської області у лютому 1932 р. – оперуповноваженим особливого відділу.

Про свою діяльність під час голодомору Флейшман власноручно писав так: «Будучи начальником оперативно-слідчої групи Київського облвідділу ДПУ в м. Умані, керував і брав безпосередню участь у викритті та ліквідації великої куркульсько-петлюрівсько-повстанської організації СУГ, що охоплює своєю діяльністю ряд регіонів Черкащини (агентурна справа «Прибулець»). Організація була створена спеціальними «петлюрівськими емісарами», які нелегально прибули в України, які також були ліквідовані. Особистою участю у слідстві забезпечив викриття ряду серйозних «повстанських ліній», а також забезпечив вилучення великої[24] кількості зброї.

В цей же період, в результаті особистої розробки та подальшої ліквідації, а також безпосередньо керуючи слідством та беручи участь у допитах, викрив велику петлюрівсько-повстанську організацію на Звенигородщині, закладену польсько-петлюрівським агентом Титаренко-Кузьменко.

За справою було вилучено до 30 активних учасників організації, зброю та контрреволюційних листівок. Керівники розстріляні (агентурна справа «Дубровці»)[25].

За кримінальною справою «Прибульці» було притягнуто понад 202 особи по обвинуваченню у приналежності до української контрреволюційної куркульсько-петлюрівської організації повстанців під назвою «Союз української державності»[26]. 8 березня 1933 р. Я.Ю. Флейшман особисто підготував обвинувальний вирок у цій справі склав начальник оперативно-слідчої групи, який запропонував 66 чоловік розстріляти, 25 чоловік запроторити до концтабору терміном на 10 років, 52 чоловіки – відправити до концтаборів терміном на 5 років, 47 чоловік – вислати до Північного краю терміном на 5 років, 12 чоловік – вислати до Північного краю терміном на 3 роки. Начальник особливих відділів 14 стрілецького корпусу та Київського облвідділу ДПУ Олексій Михайлович Борисов (1900–1963) погодився з цим рішенням, а начальник Київського облвідцілу ДПУ Олександр Борисович Розанов (1896–1937) затвердив. 13 і 17 березня 1933 р. судова трійка при Колегії ДПУ УСРР засудила всіх обвинувачених за «київським трафаретом»[27].

В 50-х роках під час перегляду цієї справи виявилося, що вона сфалсифікована, але справа «Прибулець» послужила трампліном у кар'єрному зростанні Флейшмана. 1 червня 1933 р. Якова Юхимовича призначили начальником відділку Особливого відділу Київського облвідділу ДПУ. На цій посаді «у результаті правильного керівництва

агентурою, ретельно продуманою агентурної комбінації, особистою участю в проробці плану розробки, викрив широку повстанську організацію на Волині, яка охоплювала своєю діяльністю ряд районів Волині, Вінницької області, а також був викритий зв'язок з Червоною Армією (справа «Флотський»). В результаті ряду проведених вдалих вербувань, мною особисто за час роботи в Україні, вдалося викрити та ліквідувати ряд серйозних закордонних польсько-петлюрівських агентів та їхню базу в Україні»[28].

2 березня 1935 р. Я.Ю. Флейшман був призначений начальником Новоград-Волинського райвідділу НКВС Київської області та, за сумісництвом, начальником особливих відділів ГУДБ НКВС 14-ї кавалерійської дивізії та частини №3072. Не встиг він як слід розібратися з місцевою «політичною обстановкою», як справ у нього побільшало – 4 травня 1935 р. у складі Київської області була утворена Новгород-Волинська округа, яка налічувала 1 місто, 4 райони, 168 сільських рад[29]. Таким чином Яків Юхимович став «номенклатурою ЦК» і 19 травня 1935 р. був затверджений політбюро ЦК КП(б)У на посаді начальника Новоград-Волинського окрвідділу НКВСд[30]. Відповідний наказ НКВС з'явився лише 25 червня 1935 року. Відповідно до наказу НКВС Флейшман отримав у своє підпорядкування ще і особливий відділ ГУДБ НКВС 99-го укріпленого району. Невдовзі партконференція Новоград-Волинського окружкому КП(б)У обрала Якова Юхимовича членом партійного бюро. Про своє перебування в Новоград-Волинській окрузі він згодом напише так: «Провів особисто велику роботу по створенню міцного агентурного апарату в прикордонних районах Новоград-Волинської округи в результаті чого вдалося викрити та ліквідувати ряд націонал-фашистських формувань. Також викрив і провів ряд справ по армії. Особисто приймав активну участь в агентурно-слідчій проробці по справі викриття контрреволюційних націоналістичних формувань ксьондзів на Волині (агентурна справа «Унікум» та інші). Також провів ряд справ по викриттю серйозних німецьких націонал-фашистських формувань (справи «Ковалі», «Гітлеровці» та інші)»[31].

1 грудня 1935 р. (за іншими архівними даними – 10 лютого 1936 р.) Я.Ю. Флейшман очолив особливий відділ Управління державною безпекою (УДБ) УНКВС по Київській області. 9 лютого 1936 р. йому було присвоєно звання капітана державної безпеки. До речі, на цій посаді він замінив свого колишнього товариша по службі в Черкаському окрвідділі ДПУ Л.Й. Рейхмана[32]. Слід відзначити, що на роботу особливих відділів в Україні істотно впливала особиста дружба наркома внутрішніх справ УСРР В.А. Балицького з командуючим військами Київського військового округу И.Е. Якіром. Головний український чекіст вважав, що працівники особливих відділів у дивізіях та корпусах повинні тісно контактувати з командирами, інколи він навіть усував з посади невгодних командуючому військовим округом чекістів.

Політика «узгодження позицій» з військовим керівництвом була особливо важливою для чистки армії від підозрілих елементів. Слід особливо відзначити, що ініціатива викриття більшості військових троцькістів

належала на той час політичним управлінням військових округів, але бували і винятки. 5 липня 1936 р. у Києві було затримано (а фактично заарештовано) і незабаром відправлено до Москви комдива Дмитра Шмідта[33]. Що було першопричиною арешту командира 8-ї окремої механізованої бригади Київського військового округу, і яку роль при цьому відіграли керовані Флейшманом «особісти» поки що не з'ясовано.

З 3 січня 1937 р. Я.Ю. Флейшман очолював 5-й (особливий) відділ УДБ УНКВС по Дніпропетровській області і досить «плідно попрацював» на ниві викорінення ворожих елементів у лавах РСЧА, за що 19 грудня 1937 р. був нагороджений орденом Знак Пошани. Про його конкретні заслуги красномовно свідчить довідка за підписом начальника УНКВС по Дніпропетровській області старшого майора державної безпеки Ю.Х. Кривця: «У результаті оперативно продуманих вмілих та наполегливих допитів особисто т. Флейшманом заарештованого командира 123 стрілецького полку Овчаренко були отримані вельми цінні розгорнуті свідчення про наявність у частинах 7 стрілецького корпусу антирадянської військово-фашистської організації під керівництвом комкора 7 стрілецького корпусу Рогальова Ф.Ф. Тов. Флейшманом на підставі свідчень заарештованого Овчаренко були правильно організовані оперативно-слідчі заходи та широко розгорнута операція по викриттю всієї організації. Наступною активною участю у допитах всіх основних заарештованих: комкора Рогальова, начальника штабу Скрастіна, помічника начальника штабу Саввіна, Орлова (майор І.Г. Орлов – начальник першої частини штабу корпусу – авт.), комдива Волкова (комбриг Г.Д. Волков – командир 41-ї стрілецької дивізії – авт.), начальника політвідділу 41 стрілецької дивізії Градусова, полковника Скрипника та інших, вірним оперативним керівництвом всім слідчим апаратом 5-го відділу, тов. Флейшман забезпечив успіх подальшого слідства та викриття широко розгалуженої антирадянської військово-фашистської організації у всіх військових частинах 7 стрілецького корпусу, мобілізаційному окрузі та окремих спецчастинах Дніпропетровського, Запорізького та Криворізького гарнізонів. Проведеним слідством також викрита вся практична контрреволюційна та шкідницька діяльність організації, а також глибоко законспіровані диверсійно-бактеріологічна та терористична групи. Всього виявлено активних учасників військово-фашистської змови 319 чоловік, з яких вже заарештовано 268 чоловік, у тому числі весь керівний склад штабів всіх дивізій 7 стрілецького корпусу, командирів полків та батальйонів.

Одночасно викриті та ліквідовані:

а) антирадянська диверсійно терористична організація у Корпусному учбовому центрі 7 стрілецького корпусу, якою керував майор Автономов;

б) викрита широко розгалужена антирадянська військово-троцкістська організація у системі ТОСАВІАХІМу, якою керував голова обласного товариства Бендельстон та Достов. Всього по справі виявлено активних учасників 52 чоловіка, з них заарештовано 37 чоловік. По цій же справі викрита глибоко законспірована терористична група, що готувала низку вбивств керівників партії та уряду, зокрема т. Косіора та Кагановича;

в) викрито вельми серйозну бойову терористичну організацію, керовану колишнім начальником Аероклубу Лантухом і головою міськради Мірошниченко, яка готувала вбивство тов. Сталіна у Москві.

г) у цей же період ліквідована широко розгалужена організація з числа працівників Військомату та начальницького складу запасу, керована Чорносвитовим, Гринштейном та іншими. Організація готувала здійснення терактів над т. Сталіним, Молотовим і Калініним;

д) викрита і ліквідована серйозна бактеріологічна диверсійна організація у військових частинах 41-ї стрілецької дивізії під керівництвом колишнього комдива Волкова, начальника сандиву Галкіна та інших. Організація нараховувала до 30 активних учасників. Всі заарештовані та засуджені. Організація готувала масові отруєння військовослужбовців;

є) викрита і ліквідована диверсійна бактеріологічна організація у 2-му запасному кавполку, керована начальником ветеринарної служби Младковським, лікарями Шанським, Фесиком та іншими. Шляхом розповсюдження гостро заразних хвороб і бактерій (сибірська виразка та інші) організацією готувалося масове виведення з ладу кінського складу.

Одночасно проводилася робота по розповсюдженню серед стратегічної кінноти гостро заразної хвороби з метою виведення з ладу та послаблення кінноти РСЧА у цілому;

ж) викрита серйозна контрреволюційна організація до складу якої входила більшість райвійськкомісарів. Слідством викрита вся практична контрреволюційна та шкідницька робота в системі мобілізаційних апаратах та у мобілізаційному окрузі 7-го стрілецького корпусу (справа полкового комісара Бородуліна, райвійськома Шухмана, Богатирьова, Яблонського і інших);

з) одночасно 5-м відділом викрито групу шпигунів диверсантів польських, німецьких і інших розвідувальних органів у кількості 36 чоловік...

Всього упродовж всієї оперативно-слідчої роботи викрито активних учасників військово-фашистської змови 319 чоловік, з них:

1. Заарештовано – 268 чоловік.
2. Заслухано Військовою Колегією та розстріляно – 95 чоловік.
3. Заслухано Виїзною Сесією Ревтрибуналу Харківського військового округу – 20 чоловік.
   З них: розстріляно – 14 чоловік,
   Засуджено на різні терміни – 6 чоловік.
4. Підготовлено до слухання та затверджено Москвою – 44 чоловіка.
5. Закінчується – 73 справи.
6. У стадії слідства – 26 справ»[34].

Це було написано восени 1937 р., а влітку 1939 р. заарештований колишній начальник Управління НКВС по Дніпропетровській області Юхим Кривець розповів, якими саме методами його підлеглий Флейшман досяг таких разючих успіхів: «З метою отримання слідчого прориву на армію, я штовхнув його на зрадницький, ворожий метод слідства. Я тоді запропонував йому по слідству з першою групою

заарештованих за будь-яку ціну отримати свідчення. Для цього до заарештованих застосовувалися тривалі допити та масове биття. У подальшому до другорядних військових працівників застосовувалися такі ж методи допиту. Весь час я здійснював тиск на Флейшмана у цьому напрямку, заохочуючи всі його злочинні методи роботи. Одного разу він навіть різко зі мною заговорив, що все це призведе до масових перегинів, але я послався йому на Київ і Москву, де такі методи застосовувалися, послався на приклад інших областей, де слідчим шляхом викривають дуже широкі військово-змовницькі організації. Таким чином, спотворені методи укоренилися у 5-му відділі...

Одного разу він, при обговорюванні ходу слідства у нього у відділі та свідчень арештованих, якось наївно поставив питання про те, що всі, хто зізнався, серед причин свого незадоволення партією та урядом обов'язково посилаються на незадовільні матеріально-побутові умови начальницького складу. Замість того, щоб роз'яснити правильне розуміння цього питання, я заявив щось подібне до того, що раз всі про це говорять, значить це так... При читанні протоколів в його присутності я робив, нібито про себе, зауваження про поширення антипартійних настроїв в армії серед командного складу та нездатності до оборони країни такої армії. Говорив я про широку популярність троцькістів і правих. Флейшман вислуховував мої репліки як правило без зауважень...

Я гостро поставив перед Флейшманом питання про необхідність за будь що досягти виявлення військової змови. Оскільки він сам по собі був людиною недалекою, мені це не склало труда. Прорив на армію вдався лише внаслідок застосування до першої групи заарештованих тривалих допитів, стійок і биття, а до арештованого полковника Овчаренка застосовувалися різні знущальні методи допитів. Коли він якось висловив переді мною побоювання про можливість масових перегинів, я заспокоїв його... Після того, як вдалося отримати свідчення про наявність військово-змовницької організації у частинах 7-го корпуса, то шляхом застосування незаконних методів слідства було безпідставно заарештовано ряд військових працівників... У відповідності до моїх вказівок Флейшман і надалі продовжував застосовувати у себе в відділі спотворені методи слідства»[35].

Спотворені методи слідства полягали, наприклад, в тому, що комдива Федора Рогальова не тільки нещадно били з першого дня арешту, але й повісили на гімнастьорку фашистські знаки й водили по кабінетам, показуючи усім як ворога[36].

На початку березня 1938 р. Я.Ю. Флейшман був заарештований. Новий начальник 5-го відділу УДБ УНКВС Дніпропетровської області старший лейтенант державної безпеки Яків Самійлович Сапожников швидко викрив злочинну діяльність свого попередника: «Після арешту ворога народу Флейшмана я був начальником УНКВС призначений тимчасово виконуючим обов'язки начальника 5-го Відділу УДБ УНКВС.

З приходом на роботу у 5-й відділ я зіткнувся з фактом існування в останньому повного затиску критики та самокритики, з тим що Флейшман варварські відносився до підлеглого оперативного складу, ігноруючи та буквально зриваючи партійно-масову роботу в партгрупі.

Я виявив, що ворожий стиль роботи Флейшмана полягав у дискредитації наших органів тим, що він у гонитві за славою (чим, зрозуміло, маскував свою ворожу роботу) удавався до арештів ні в чому не винних комуністів.

Оперативні працівники, які ставили перед ним питання про те, що той або інший член партії заарештований абсолютно без матеріалів, і що немає ніяких перспектив у слідстві, як правило отримували від нього таку відповідь: «Ці старі комуністи вороги, тому нехай сидять».

Мною були звільнені особи, які утримувалися 8-10 місяців під вартою:

1. Бойко, член партії з 1918 року, робітник заводу імені Дзержинського. Був арештований за наказом Флейшмана за те, що Бойко у 1933 році працював разом в одному цеху з одним із заарештованих згодом за антирадянську діяльність.
2. Рабинович, колишній прикордонник, член партії. Був репресований за те, що він кілька років служив на кордоні.
3. Соколов, член партії з 1919 року, активно викривав ворогів та інші.

Серйозні обліки по начальницькому складу запасу були закинуті, Флейшман забороняв їх підіймати. За короткий час після арешту Флейшмана за зазначеними матеріалами були викриті агенти іноземних розвідок, перекинуті в наш Союз зі спеціальним завданням»[37].

Під час слідства Флейшман був визнаний винним в тому, що з 1936 р. був учасником антирадянської організації та займався підривною роботою в органах НКВС, зокрема послаблював боротьбу з контрреволюцією. Крім того займався шпигунством, а у 1916 р. був агентом царської охранки. 1 жовтня 1938 р. військовою колегією Верховного суду СРСР Яків Юхимович був засуджений на смерть за ст. 54-1 «б», 54-8, 54-11, 54-13 кримінального кодексу УРСР та страчений у Києві наступного дня.

Під час перевірки, проведеною у 1957 р. головною військовою прокуратурою з'ясувалося, що Флейшман за всіма пунктами пред'явленого йому обвинувачення за винятком підривної роботи в органах НКВС був засуджений необгрунтовано. Стосовно обвинувачення Якова Юхимовича в тому, що він займався підривною роботою в органах НКВС, то воно в процесі додаткового розслідування повністю підтвердилося. Втім його підривна робота виявлялася не в тому, що він послабляв боротьбу з контрреволюцією, як це було зазначено у судовому вироку, а в необгрунтованих арештах чесних радянських громадян, фальсифікації слідчих матеріалів та застосування до арештованих незаконних методів ведіння слідства (засобів фізичного та психічного впливу). Під час перевірки була переглянута особова справа Флейшмана та з'ясовано, що він за порушення соціалістичної законності та дискредитацію органів ЧК-ДПУ неодноразово заарештовувався, а у 1920 р. за систематичну пиятику виключався з партії. На підставі цього Головна військова прокуратура у 1957 р. підстав для постановки питання про реабілітацію Флейшмана не знайшла та скаргу його дружини не задовольнила.

Джерела

1. *Галузевий державний архів Служби безпеки України (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 5-8.*
2. *Ченцов В.В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки. – К., 1999. – С. 93.*
3. *Флейшман (Фішман) Григорій Юхимович народився у 1903 р. у родині прикажчика мануфактурних магазинів купця Рабиновича. Єврей. Член ВКП(б) з 06.1928 (14.05.1941 – партквиток погашений Ново-сибірським обкомом ВКП(б) як на виключеного). Закінчив у 1917 р. 4 класи комерційного училища (м. Звенигородка, Київської губернії). З червня 1919 р. – співробітник Липовецької повітової ЧК (м. Іллінці, Подільська губернія). З 1920 р. – слідчий секретно-оперативного відділку Липовецької повітового політбюро у м. Іллінці. З грудня 1920 р. – уповноважений по боротьбі з бандитизмом Звенигородського повітового політбюро. З квітня 1921 р. – уповноважений по боротьбі з бандитизмом Богуславського повітового політбюро (Київська губернія). З березня 1922 р. – уповноважений Чернігівського губвідділу ДПУ у м. Козелець. З січня 1923 р. – уповноважений Чернігівського губвідділу ДПУ у м. Борзна. З грудня 1923 р. – уповноважений Новгород-Сіверського окружного відділку ДПУ, Чернігівська губернія. З червня 1924 р. – агент відділку дорожньо-транспортного відділу (ВДТВ) ДПУ (станція Сартана, Маріупольського повіту Донецької губернії). З січня 1925 р. – дільничний уповноважений ВДТВ ДПУ, станція Іловайськ, Сталінська округа. З 1928 р. – начальник ВДТВ ДПУ (станція Попасна). З лютого 1929 р. – дільничний уповноважений ВДТВ ДПУ, станція Основа у Харкові. З березня 1930 р. – районний уповноважений ДПУ по Любарскому району. З жовтня 1930 р. – начальник Любарського районного відділу ДПУ (Вінницький оперсектор ДПУ). З грудня 1933 р. – начальник Постишевського районного відділу ДПУ (Донецька область). З 27 серпня 1934 р. – начальник Лисичанського районного відділу НКВС (Донецька область). З квітня 1937 р. – начальник Костянтинівського міського відділу НКВС (Донецька область). 17 травня 1938 р. – відкликаний до НКВС СРСР. З травня 1938 р. – начальник 3-го (оперативного) відділу Томсько-Асинського табору НКВС СРСР. Подальша доля невідома. Звання: старший лейтенант державної безпеки (22 березня 1936 р.)*
4. *Золотарьов В. ЧК-ДПУ-НКВС на Харківщині: люди та долі. – Харків, Фоліо, 2003. – С.110.*
5. *Лихо (він же Дорошенко-Якубенко). Справжнє прізвище та ім'я невідомі. Народився 1888 р. у Кам'янець-Подільському повіті Подільської губернії у родині священника. Поручник царської армії. Підполковник армії УНР. У 1920 р. – командир 1-го Надбужанського по встанського полку. Діяв у 7-му повстанському районі, який об'єднував Уманський, Гайсинський та Липовецький повіти, а також східну частину Брацлавського повіту, невідоме. 4 жовтня 1921 р. застрелився під час оточення.*
6. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова спр. №4904, арк. 37.*

7. *Там само, арк. 43.*
8. *Бергавінов Сергій Адамович народився 12 (24) січня 1899 р. у селі Ярцево Духовищенського повіту Смоленської губернії в родині робітника-ткача Ярцевської ткацької фабрики. В різних особистих документах свою національність вказував по-різному: росіянин або поляк. Три роки навчався у фабричній школі у селі Ярцево, яку закінчив у 1911 р. Член ВКП(б) з березня 1917 р. З січня 1913 р. – учень слюсаря на Ярцевській ткацькій фабриці. У березні 1914 р. – грудні 1916 р. працював у Петрограді учнем і підручним слюсаря на заводах «Сан-Галлі», «Новий Лесснер», розповсюджував газету «Правда» серед робітників, брав участь у страйку 1914 р. У січні 1917 р. – травні 1918 р. – слюсар механічної майстерні Ярцевської ткацької фабрики, організував у селі Ярцево червоногвардійський загін з яким відправився на Південний фронт. У травні-грудні 1919 р. – військком роти, військком батальйону, військком полку 1-го Орловського залізного полку. У грудні 1918 р. – січні 1919 р. – військком стрілецької бригади РСЧА. У січні-червні 1919 р. – голова Пирятинської повітової ЧК Полтавської губернії. У червні-жовтні 1919 р. – перебував на нелегальному становищі в Полтавській губернії, де проводив підпільну роботу. У жовтні – листопаді 1919 р. – командир партизанського загону, який діяв вздовж залізничної лінії Бахмач-Гребінка. У листопаді 1919 р. – січні 1920 р. – був заарештований біло-гвардійцями, сидів два місяці у в'язниці, з якої втік. У січні-червні 1920 р. – голова Пирятинського повітового ревкому. У червні-жовтні 1920 р. – військком 24-го кавалерійського полку 4-ї кавалерійської дивізії 1-ї кінної армії. У жовтні-грудні 1920 р. – військком кавалерійської бригади 4-ї кавалерійської дивізії 1-ї кінної армії. На фронтах був 5 разів поранений. У грудні 1920 р. – червні 1921 р. – заступник завідувача та завідувач особливим відділом Волинської губ. ЧК (м. Житомир). З червня 1921 р. – начальник особливого відділку Черкаської повітової ЧК. З 1921 р. до квітня 1922 р. – голова Черкаської повітової ЧК. З квітня 1922 р. до березня 1923 р. – начальник Черкаського повітового відділу ДПУ. У 1923 р. – начальник Черкаського окружного відділку ДПУ Київської губернії. У 1923 р. – заступник голови Черкаського окрвиконкому. У 1923-1924 рр. – начальник Бердичівського окружного відділку ДПУ Київської губернії. У 1924 р. – заступник відповідального секретаря та відповідальний секретар Бердичівського окружного комітету КП(б)У Київської губернії. З 19 вересня 1924 р. до 16 травня 1927 р. – відповідальний інструктор ЦК ВКП(б). З 20 травня 1927 р. до серпня 1929 р. – відповідальний секретар Архангельського губкому ВКП(б). З 14 лютого до 19 серпня 1929 р. – відповідальний секретар Оргбюро ЦК ВКП(б) по Північному краю (м. Архангельськ). З 19 серпня 1929 р. до 26 березня 1931 р. – відповідальний секретар Північного крайкому ВКП(б) (м. Архангельськ). У березні-липні 1931 р. – керуючий всесоюзним об'єднанням «Союзліспром» ВРНГ СРСР та за сумісництвом член президії ВРНГ. У липні 1931 р. – керуючий всесоюзним об єднанням «Союзліспром». З 1 серпня 1931 р. до 7 березня 1933 р. – відповідальний секретар Далекосхідного крайкому ВКП(б) (м. Хабаровськ),*

звільнений «як такий, що не впорався». Кандидат у члени ЦК ВКП(б), обраний на XVI з'їзді. У березні-липні 1933 р. – перебував у розпорядженні ЦК ВКП(б). З 31 липня 1933 р. до вересня 1934 р. – начальник політвідділу Південно-Східної залізниці (м. Воронеж). З 16 вересня 1934 р. до 31 жовтня 1937 р. – начальник політвідділу та за сумісництвом заступник начальника головного управління Північного морського шляху при РНК СРСР. У червні – жовтні 1937 р. – відпо-відальний секретар журналу «Радянська Арктика». Заарештований 31 жовтня 1937 р. в Мурманську невдовзі після повернення із-за кордону, де перебував на лікуванні. 12 грудня 1937 р. повісився в камері Лефортовської в'язниці в Москві. Нагороджений орденом Червоного Прапора (20 лютого 1923 р.) – «за боротьбу з бандитизмом», орденом «Знак Пошани» (19 вересня 1936 р.) – за участь в перельоті гідролітака «СРСР Н-2» від Берінгового проливу до Білого моря, орденом Червоної Зірки (27 червня 1937 р.) – «за підготовку та забезпечення експедиції на Північний полюс», знаком «Почесний працівник ВЧК-ДПУ (V)» №489.

9. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 37.*
10. *Трейко Іван Демидович народився (1893-1945). У 1919-1924 рр. – повстанський отаман. З 1924 р. проживав у Польщі. Загинув 24 квітня 1945 р. у бою з військами НКВС в селі Городниця Житомирської області. Генерал-хорунжий армії УПА (посмертно).*
11. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 37.*
12. *Гальчевський Яків Васильович (отаман Орел) (1894-1943). Сотник армії УНР. У 1920-1925 р. – повстанський отаман на Поділлі. Потім проживав у Польщі. Загинув 21 березня 1943 р. у бою проти вояків Армії Крайової.*
13. *Гальчевський Я. Проти червоних окупантів. – Кам'янець– Подільський, ПП «Медобори-2006», 2011. – С.84-85.*
14. *Оржеховський Лазар Маркевич народився 1894 р. у місті Верхньодніпровськ Катеринославської губернії в родині особистого почесного громадянина. Єврей. Навчався у парафіяльній школі. Отримав професію теслі. З квітня 1915 р. – рядовий 2-го фінляндського полку. У червні 1916 р. потрапив до австрійському полоні, в якому перебував до 1918 р. на теренах сучасної Польщі та Чехії. В анкетах писав, що розмовляв, читав і погано писав польською та чеською мовами. Повернувшись з полону ніде не працював, а 7 березня 1919 р. влаштувався завгоспом до Верхньодніпровської повітової ЧК. 19 травня 1919 р. у складі червоноармійських частин вирушив на фронт. У бою був поранений. З 6 по 25 серпня 1919 р. завідував оперативною частиною та т.в.о. завідувача секретно-оперативним відділом Бердичівської повітової ЧК. Під час наступу військ УНР був евакуйований та опинився аж на Південному Уралі – з 25 вересня по 25 жовтня 1919 р. працював завгоспом в Златоусті, а потім знову був мобілізований на фронт. З 5 травня 1920 р. завідував столом реєстрації Інформаційної частини Катеринославської губернської ЧК. З 19 серпня 1920 р. – т.в.о. інформаційною частиною Катеринославської губернської ЧК. З 17 травня 1921 р. по 24 жовтня*

1923 р. очолював органи комуністичної безпеки в Павлограді як завідувач політбюро (з 17 травня 1921 р.); повітовий уповноважений (з 28 січня 1922 р.); начальником районного відділу ДПУ в Павлограді (з 1 лютого 1923 р.). Його робота в Павлограді була відзначена повітовим виконкомом маузером і портсигаром у день п'ятиріччя ДПУ 3 січня 1923 р. (тоді ще в УСРР відзначали роковини утворення ВУЧК), та 20 квітня 1923 р. ДПУ УСРР срібним годинником з грамотою «в день п'ятиріччя ДПУ за тривалу енергійну діяльність по боротьбі з контрреволюцією та бандитизмом». Крім нагород отримав в Павлограді і дві суворі догани – «за невиконання розпорядження губвідділу ДПУ» та «невикористання телеграфу». 24 жовтня 1923 р. був відряджений до ДПУ УСРР, а звідти через тиждень – «у розпорядження Донецького губвідділу для призначення на відповідальну посаду». З 22 листопада 1923 р. по 28 березня 1924 р. працював уповноваженим активної групи Маріупольського окружного відділку ДПУ. З 7 квітня 1924 р. по 15 вересня 1925 р. очолював Юзівський (Сталінський) окружний відділок ДПУ. 19 березня 1925 р. отримав подяку «за виявлену енергію та стійкість у справі ліквідації бандитизму в Сталінській окрузі». З 15 вересня 1925 р. по 15 лютого 1927 р. начальник Черкаського окружного відділу ДПУ. Подальша доля невідома.

15. *Реабілітовані історією. Черкаська область. Книга перша. Київ–Черкаси, Тясмин, 2006. – С.78.*
16. *Тимошенко Михайло Лукич народився 21 вересня 1902 р. у Катеринославі у родині слюсаря металургійного заводу. Українець. Член ВКП(б) з вересня 1924 р. Закінчив 3-х класну сільську школу у с. Нижня Сироватка Харківської губернії. У 1913-1914 рр. навчався у Сумському міському училищі. У 1914 р. – серпні 1919 р. навчався у білопільській чоловічій гімназії. У вересні 1919 р. – лютому 1920 р. – навчався у Сумській чоловічій гімназії. У грудні 1918 р. – липні 1919 р. – член і секретар Сумського повітового комітету комсомолу. З липня 1919 р. – доброволець РСЧА. В ЧК з 3 серпня 1920 р. У серпні 1920 р. – червні 1921 р. – співробітник активної частини особливого відділу 6-ї армії (м. Кременчук). З 24 червня 1921 р. до жовтня 1924 р. – уповноважений секретно-оперативної групи Сумської повітової ЧК – Сумського окрвідділку ДПУ Харківської губернії. З 6 грудня 1924 р. – уповноважений секретно-оперативної групи Куп'янського окрвідділку ДПУ Харківської губернії. З 23 лютого 1925 р. – начальник секретно-оперативного відділу (СОВ) Ізюмського окрвідділку ДПУ Харківської губернії. З серпня 1925 р. – начальник СОВ Ізюмського окрвідділу ДПУ. З 01.01.1926 р. – 08.1927 р. – начальник СОВ Черкаського окрвідділу. У жовтні 1927 р. відкликаний до ДПУ УСРР. З 21 жовтня 1927 р. – начальник СОВ Тульчинського окрвідділу ДПУ. З 12 жовтня 1928 р. – начальник секретно-оперативного відділку Ніжинського окрвідділу ДПУ. З 1 червня 1930 р. – начальник СОВ Артемівського окрвідділу ДПУ. З 28 вересня 1930 р. – старший оперуповноважений особливого відділу ДПУ УСРР. З 20*

липня 1933 р. – віце-консул СРСР (резидент іноземного відділу ОДПУ СРСР) у Львові (на той час у складі Польщі). З 2 грудня 1934 р. – начальник Іноземного відділу УДБ УНКВС Молдавської АСРР (м. Тирасполь). З 15 квітня 1937 р. – помічник начальника 3-го (контррозвідувального) відділу УДБ УНКВС Дніпропетровської області. З 23 грудня 1937 р. – начальник Ворошиловградського міськвідділу НКВС. З 4 червня 1938 р. – т.в.о. начальника 3-го відділу УДБ УНКВС Донецької області. З 14 червня 1938 р. – т.в.о. заступника начальника 3-го відділу УДБ НКВС УРСР. З липня 1938 р. – т.в.о. начальника 5-го (іноземного) відділу 1-го Управління (державної безпеки) НКВС УРСР. 28 серпня 1938 р. – заарештований «як учасник право-троцькістської організації та польський шпигун». 10 жовтня 1939 р. – справа припинена через недостатність доказів. У жовтні 1939 р. звільнений з-під варти. З жовтня 1939 р. – пенсіонер. З 2 червня 1940 р. – викладач спецкурсу школи удосконалення оперативного складу НКВС СРСР (м. Київ). У липні 1941 р. – липні 1943 р. – начальник 2-го відділу 1-го Управління НКВС УРСР. З 1943 р до 1 лютого 1945 р. – начальник Оперативного відділу НКВС УРСР. З 15 лютого 1945 р. – начальник оперативного відділу Управління у справах військовополонених і інтернованих. З 20 лютого 1946 р. – заступник начальника Управління у справах військовополонених і інтернованих з оперативної роботи. 15 березня 1947 р. – звільнений в запас через хворобу. З 3 вересня 1947 р. – заступник начальника Київської офіцерської школи МВС СРСР з заочного навчання. 10 липня 1950 р. – звільнений в запас через матеріали, які компрометують його особу. Подальша доля невідома. Звання: старший лейтенант державної безпеки (8 січня 1936 р.), підполковник державної безпеки. Нагороджений: орденом Леніна (4 грудня 1945 р.), трьома орденами Червоного Прапора (3 листопада 1944 р., 1945 р., 24 листопада 1950 р.), орденом Червоної Зірки (26 квітня 1940 р.), орденом Вітчизняної війни 2-го ступеню (1948 р.), орденом Трудового Червоного Прапора (1948 р.), орденом Знак Пошани (25.07.1937), знаком «Заслужений працівник НКДБ» (28 січня 1944 р.), бойовою зброєю від Колегії ОДПУ СРСР (20 грудня 1932 р.).

17. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 43.*
18. *Щириця Яків Опанасович (1887-1929). У 1919-1920 рр. командир Білоярського полку, восени 1921 р. вступив на історичний факультет Катеринославської народної освіти. Перед арештом працював вчителем у Дніпропетровську. Кандидат у члени ВКП(б) з 1926 р. 19 квітня 1929 р. надзвичайною сесією Шевченківського окружного суду засуджений на смерть. Страчений за вісім днів.*
19. *ГДА СБУ (м. Дніпро); особова справа №4904, арк. 38.*
20. *Реабілітовані історією. Черкаська область. Книга перша. Київ–Черкаси, Тясмин, 2006. – С. 80-90.*
21. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 38. «Там само, арк. 39.*
22. *«Голодомор 1932-1933 років в Україні за документами ГДА СБУ: Анотований довідник / В.М. Данилюк (відп. Упоряд.), Л.Л. Аулова,*

В.В. Лавренюк. – Львів, Центр дослідження визвольного руху, 2010. – С. 119-120.
24. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 39.*
25. *Там само, арк. 40.*
26. *«Реабілітовані історією. Черкаська область. Книга перша. Київ–Черкаси, Тясмин, 2006. – С.179.*
27. *Там само. – С. 193-194.*
28. *ГДА СБУ (м. Дніпро), особова справа №4904, арк. 40.*
29. *Верменич Я.В. Новоград-Волинська округа // Енциклопедія історії України: у 10 т./ редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук, думка, 2010. – Т.7 . – С. 474.*
30. *«Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 1, спр. 374, арк. 143.*
31. *ГДА СБУ (м. Дніпро) особова справа №4904, арк. 40.*
32. *Рейхман Лев Йосифович народився в Чернігові у родині кравця. Єврей. Закінчив 1 клас єврейського ремісницького училища. Член ВКП(б) з квітня 1920 р. З лютого 1914 р. – слюсар у кустарній слюсарній майстерні у м Чернігові. З жовтня 1916 р. – слюсар Київського чавунно-ливарного заводу. З вересня 1918 р. – безробітний. З травня 1919 р. – політбоєць 1-го Чернігівського добровольчого полку. З листопада 1919 р. – співробітник Бузулуцького повітового політбюро у Самарській губернії. З червня 1920 р. – співробітник Самарської губ. ЧК. У серпні 1920 р. – вересні 1921 р. – співробітник і комендант загону по боротьбі з бандитизму (м. Новоросійськ, м. Анапа). З вересня 1921 р. – уповноважений Чернігівської губ. ЧК. З липня 1922 р. – начальник економічного відділку Ніжинського повітового відділу ДПУ Чернігівської губернії. З грудня 1922 р. – політбоєць військ ДПУ (м. Теофіполь). З травня 1923 р. – старший уповноважений економічного відділку Новгород-Сіверського окрвідцілку ДПУ Чернігівської губернії. З червня 1925 р. – старший уповноважений економічного відділку Полтавського окрвідділу ДПУ. З вересня 1926 р. – заступник начальника Черкаського окрвідділу ДПУ. З 1 лютого 1927 р. – помічник начальника Шевченківського (Черкаського) окрвідділу ДПУ. З березня 1929 р. – начальник 4-го відділку Економічного управління ДПУ УСРР. З жовтня 1930 р. – начальник економічного відділку Київського оперсектора ГПУ. З серпня 1931 р. – начальник економічного відділку Одеського оперсектора ДПУ. З лютого 1932 р. – начальник економічного відділу Одеського облвідцілу ДПУ. З вересня 1932 р. – начальник відділку економічного управління ДПУ УСРР. З березня 1933 р. – начальник економічного відділу Вінницького облвідцілу ДПУ. З березня 1934 р. – начальник економічного відділу Донецького обласного відділу ДПУ. З 13 вересня 1934 р. перебував у резерві призначень НКВС УРСР. З 21 листопада 1934 р. – начальник особливого відділу УДБ УНКВС Київської області. З 1 грудня 1935 р. – перебував у резерві призначень НКВС УРСР. З лютого 1936 р. – начальник Запорізького міськвідділу НКВС Дніпропетровської області.*

ХРОНІКА ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ ЧЕКІСТА МИХАЙЛА ЛЕНЧИКА

Смерть начальника Черкаського районного відділу НКВС Михайла Федоровича Ленчика 25 травня 1937 року на пароплаві імені Сталіна за вкрай загадкових обставин й дотепер хвилює уяву дослідників з історії ВУЧК-ГПУ-НКВС-КДБ та краєзнавців. За браком інформації побутують різні припущення загибелі поважного співробітника органів держбезпеки УРСР. За однією з версій чекіст М.Ф. Ленчик обрав своєрідний спосіб суїциду (викинувся за борт пароплава в районі міста Канева), так як побоявся майбутнього арешту або не захотів брати відповідальність за масові політичні репресії, які планувалися на літо 1937 року у зв'язку з превентивною соціальною чисткою «п'ятої колони». Дехто вважає, що умертвлення М. Ленчика – це результат спецоперації силових структур або помста когось з найближчого оточення.

У даній статті на основі наявних архівних документів автори прагнуть відтворити невідомі факти з біографії та подробиці загибелі начальника особового відділу ГУДБ НКВС 58-ї стрілецької дивізії РСЧА і Черкаського районного відділу НКВС Михайла Ленчика.

Майбутній чекіст народився 8 листопада 1901 р. у місті Конотопі Чернігівської губернії в українській багатодітній родині. Батько все свої трудове життя пропрацював котельником Конотопських Головних залізничних майстерень. Мати – домогосподарка, яка опікувалася побутом та ростила 7 дітей. Про свій освітній рівень М. Ленчик в автобіографії писав наступним чином: «До 9-річного віку жив вдома, після чого вчився у парафіяльній імені «ГОГОЛЯ» школі, а після закінчення був відданий в Конотопське вище-початкове училище, яке закінчив у 1919 році. Закінчував я училище на особисті кошти так як батько не мав можливості за власний заробіток утримувати сім'ю з 8 осіб. Кошти я добував тим, що влітку під час канікул працював чорноробом і на назбирані гроші вчився»[1]. Після завершення навчання в училищі Ленчик деякий час працював чорноробом на складі при Конотопських Головних залізничних майстернях.

У розпал Української революції, вісімнадцятирічний юнак пристав на сторону більшовиків – 19 липня 1919 р. він вступає до Червоної армії, а наступного місяця стає комуністом, і невдовзі, за дорученням партії, обійняв посаду уповноваженого для роботи при Особливоуповноваженому Особливої продовольчої комісії 14-ї армії РСЧА. Як пригадував М. Ленчик, «після наступу на Денікіна під м. Брянськом призначений військкомом батареї 16-го окремого артилерійського дивізіону, та на цій посаді перебував до взяття нами міста Катеринослава. В Катеринославі я, як такий що мав досвід роботи в продовольчих органах, був призначений начальником експедиційного продзагону та кинутий у бандитський Верхньодніпровський повіт, звідки за партійної мобілізацією в січні або лютому 1920 р. направлений до школи червоних командирів у розпорядження Московського Головного управління військово-навчальних закладів, а звідти до Саратовської артшколи»[2], де його було зараховано курсантом артилерійського відділення Саратовських піхотно-кулеметних курсів. За

іронією долі М. Ленчик артилеристом не став. Наприкінці листопада 1920 року під час військових навчань один із курсантів випадково поранив Михайла у ногу. Курс лікування сподівався пройти у Конотопі, прибувши у грудні 1920 року до рідного міста, отримує чергове партійне доручення – долучитися до роботи в Конотопському повітовому політбюро (ППБ) – так тоді називалися територіальні ЧК. Михайло Ленчик, поповнивши лави загону меченосців партії, намагатиметься «чесно та стійко виконувати свій обов'язок охорони пролетарської революції» на різноманітних посадах: з 10 грудня 1920 р. – Дільничний інформатор Конотопського повітового політбюро (ПББ) Чернігівської губернії; з 15 лютого 1921 р. – уповноважений слідчої частини Кролевецького ПББ Чернігівської губернії; з 15 серпня 1921 р. – уповноважений з інформації та агентури Кролевецького ППБ; з 1921 р. – уповноважений з боротьби з бандитизмом Новгород-Сіверського ППБ Чернігівської губернії; з 15 березня 1922 р. – заступник начальника Новгород-Сіверського ППБ; з 1 квітня 1923 – т.в.о. уповноваженого Новгород-Сіверського окружного відділку ДПУ Чернігівської губернії; з 1 червня 1923 р. – районний уповноважений Конотопського окружного відділку ДПУ Чернігівської губернії; з 15 квітня 1924 р. – уповноважений з інформації Конотопського окружного відділку ДПУ[3].

Показники сумлінної роботи у боротьбі з ворожою діяльністю церковників, сектантів, націоналістів, учасників антирадянських партій та груп стали підставою для призначення Михайла Ленчика 1 березня 1936 року начальником Черкаського райвідділу НКВС та одночасно начальником особового відділу Головного управління державної безпеки НКВС 58-ї стрілецької дивізії Київського військового округу зі штабом у м. Черкаси. 24 березня 1936 р. бюро Київського обкому КП(б)У розглянуло «прохання Облуправління НКВС про затвердження на нач. Черкаського райвідділу НКВС тов. Ленчика М.Ф.» та затвердило його на посаді[4].

Про конкретні кроки чекіста М.Ф. Ленчика в Черкасах можна судити з двох так званих «Довідок про оперативну діяльність на начальника ОВ 58 і райвідділку НКВС м. Черкаси ст. лейтенанта держбезпеки тов. Ленчика Михайла Федоровича», підписаних начальником УНКВС по Київській області старшим майором державної безпеки Миколою Давидовичем Шаровим-Шавером (1897–1939).

У першому службовому документі, в якому йшлося про роботу Ленчика з 20 березня по 1 червня 1936 р. повідомлялося, про «особисте вербування ним 2-х агентів по лінії української контрреволюції «Сірого» та «Васильєва», які знаходяться з ним на особистому зв'язку. На підставі інформації «Сірого» начальник черкаського райвідділу НКВС особисто завів агентурну розробку по лінії українській контрреволюції «Земляки». Станом на 1 червня 1936 р. Черкаський райвідділ НКВС та особливий відділ НКВС 58-ї стрілецької дивізії мав на зв'язку 5 агентів та 111 інформаторів. За їхньою інформацією та під безпосереднім керівництвом М. Ленчика була заведена 1 розробка по лінії економічного відділу на 8 фігурантів, та 4 розробки по лінії особливого відділу 11 фігурантів.

Цей документ має протиріччя. По-перше, якщо на його першому аркуші відзначалося, що М. Ленчик «особисто слідчих справ не проводив», то на другому читаємо «безпосередньо брав участь у допитах заарештованих по слідчій справі Черкаської електростанції». По-друге, є розбіжності і стосовно заведених розробок. На другому аркуші зазначається, що «під керівництвом т. Ленчика заведено слідчих справ по лінії ОВ армії – 3 справи на 5 чоловік, з яких за 2-ма справами винуватці вже засуджені. По лінії ЕКВ (економічного відділу – авт.) – 3 слідчих справи на 5 чоловік». Загалом у першій половині 1936 р. особистами 58-ї дивізії співробітниками черкаського райвідділу НКВС проведено 30 справ по лінії особливого відділу; 28 справ по лінії секретно-політичного відділу та 3 справи по лінії економічного відділу[5].

У другій довідці про оперативну діяльність начальника особового відділу 58 стрілецької дивізії і Черкаського райвідділку НКВС за період з 1 липня 1936 р. по 1 січня 1937 р. відзначалося, що М. Ленчик «подобрал материалы на группу в 4 человек по линии украинской к.р. Лично провел дело на троцкиста Мерзера, обвиняемый осужден на 5 лет. За указанный период времени аппаратом ОО и РО проведена следующая работа: заведено 5 агентурных разработок. Из них – агентурная разработка «Семерка» по окраске укр. к.р. – проходит 6 человек, «Проповедники» по духовенству – 2 человека, «Кавалеристы» 4 человека, по укр. к.р. «Перерожденцы» по окраске троцкисты на 5 человек. Агентурное дело «Друзья» по окраске разные ш/п на 3 человека. «Обиженные» по окраске троцкисты на 3 человека. Из указанных дел в отчетном периоде реализованы «Проповедники» и «Перерожденцы». В производстве имеется 18 следственных дел, из них по линии СПО-9 дел, по линии ОО армии – 4 дела, и по линии ОО территории – 5 дел. Закончено следствие по 13-ти делам. За указанный период времени заведено 3 дела-формуляра, из них на троцкистов 24 на бывших коммунистов 4, по укр. к.р. 3, по духовенству 2»[6].

У червні 1936 р. помічник начальника відділу кадрів УНКВС по Київській області старший лейтенант державної безпеки Іван Амвросійович Козьмин (1902–1938) підготував довідку «Про стан оператив-ного апарату особливого відділу 5 8-ї стрілецької дивізії та Черкаського райвідділу НКВС», де повідомлялося, що «Имеет место отдельные отрицательные моменты ненормальных взаимоотношений нач. ОО и РО тов. Ленчика и его заместителя тов. Бабасёва[7], вызываемые последним на безпринципной почве. (Машинистка ОО взята для временной срочной работы в Райотделении, тов. Бабасев, зная об этом, устроил тов. Ленчику скандал, упрекая его в развале аппарата ОО, заявляя о нежелании работать). Со слов тов. Ленчика подобное обострение взаимоотношений неоднократно имело место со стороны тов. Бабасева... Вероятно эти моменты являются прецедентом других намерений тов. Бабасева»[8].

Не сприяло покращенню оперативної роботи, на думку кадровика, затримка у переведенні до іншої дивізії помічника начальника ОВ 5 8-ї дивізії лейтенанта державної безпеки М.П. Павловського[9] та призначення на його місце оперуповноваженого СПВ Черкаського райвідділу НКВС старшого лейтенанта державної безпеки Володимира

Абрамовича Рабинкова-Уралова. Називав І. Козьмин і інші «слабкі ланки» чекістського апарату Черкащини. Так, помічник оперуповноваженого економічного відділку сержант державної безпеки Є.І. Хаіт[10] хоча і вважався перспективним співробітником, втім провалив через власні помилки кілька явочних квартир та не вмів як слід використовувати агентуру. Уповноважений особливого відділу артилерійських складів молодший лейтенант державної безпеки Степан Митрофанович Бєлокопитов був відірваний від оперативної діяльності та не мав успіхів у роботі з агентурою. Підлягав заміні полковий уповноважений особливого відділу молодший лейтенант державної безпеки Михайло Гнатович Домбровський, який через слабке здоров'я (хворів на туберкульоз) та погане знання агентурної роботи міг використовуватися лише на технічних роботах[11].

Особливі нарікання обласного апарату НКВС викликала робота оперативного пункту транспортного відділу УДБ УНКВС по Київській області на станції Черкаси, яким керував лейтенант державної безпеки М.Я. Полховський[12]. Так уповноважений молодший лейтенант державної безпеки Андрій Михайлович Галушко, незважаючи на неодноразові вказівки керівництва, продовжував пасивно відноситися до своїх обов'язків; помічник уповноваженого лейтенант державної безпеки І.С. Степанов[13] був малограмотною людиною, не здатною самостійно працювати, тому використовувався лише для оперативного розшуку; уповноважений сержант державної безпеки Яким Іванович Тищенко під час виконання службових обов'язків напивався[14].

У грудні 1936 р. М.Ф. Ленчик рапортував про свою роботу в київському облуправлінні НКВС. Під час обговорення звіту керівництво вказало за слабке агентурне висвітлення низки сіл Черкаського району, на відсутність розробки службовців-аграріїв та на погане обслуговування периферійних частин 5 8-ї дивізії[15].

Окрім прочухана від київського керівництва незабаром дісталося на горіхи Михайлу Федоровичу і від керівництва республіканського – 10 лютого 1937 р. заступник наркома внутрішніх справ УРСР комісар державної безпеки 2-го рангу Зіновій Борисович Кацнельсон (1892-1938) «поставив йому на вид» за несвоєчасне подання звітності по особливому відділу за січень 1937 року[16].

Формування оперативного обліку «контрреволюційних елементів» М. Ленчиком та його підлеглими мали стали підґрунтям до чергового витка політичних репресій у регіоні. Проте, виступити в ролі командира «Великого терору» на Черкащині Михайлу Ленчику не судилося: цю роль зіграють І.Г. Вейс[17]; І.М. Півчиков[18], С.М. Лівшиць[19] та інші.

Повертаючись зі службового відрядження зі столиці УРСР в Черкаси, на пароплаві у ніч з 24 по 25 травня 1937 року начальник Черкаського райвідділу НКВС близько 3 години випав за борт і потонув у Дніпрі поблизу Канева. Для розслідування трагічного інциденту начальником Управління НКВС по Київській області старшим майором державної безпеки М.Д. Шаровим-Шавером була сформована слідчо-оперативна група у складі капітана державної безпеки

В.А. Двинянинова – помічника начальника УНКВС; старшого лейтенанта державної безпеки Григорія Львовича Гришина-Штабського (1900–?) – особливо уповноваженого; старшого лейтенанта державної безпеки Ісака Львовича Ройтмана (1900–?) – начальника відділку 6-го (транспортного) відділу. Група «по гарячим слідам» відтворила останні години життя М. Ленчика: «Произведенным расследованием причин смерти Нач. ОО 58 и Черкасского РО НКВД – Ст. лейтенантом госбезопасности – тов. ЛЕНЧИКА установлено, что 24. У. с. г. тов. ЛЕНЧИК по окончанию III-й областной партконференции, выехал домой совместно с секретарем Черкасского РПК т. БЕРБЕНЦОМ и его заместителем тов. ЧЕРЕПИНЫМ и другими делегатами конференции на пароходе – СТАЛИН в 18 часов дня.

Тов. ЛЕНЧИК вместе с т.т. БЕРБЕНЦОМ и ЧЕРЕПИНЫМ заняли отдельную каюту 1-го класса, а остальные делегаты поместились во втором классе.

Вскоре, после отбытия парохода от Киевской пристани все трое пообедали, причем за обедом выпили по 2 рюмки водки. Между 9-ю и 10-ти часами т.т. ЛЕНЧИК, БЕРБЕНЕЦ и ЧЕРЕПИН снова выпили по одной рюмке водки, после чего направились прогуливаться по палубе.

По показаниям свидетелей, тов. ЛЕНЧИК на пароходе познакомился с двумя неизвестными пассажирками, ехавшими в соседнем купе, и около 11-ти часов вечера прогуливался с ними по палубе.

Часов в 12 ночи ЛЕНЧИК вместе с БЕРБЕНЦЕМ сидел в ресторане, где к ним подсел бывш. начальник пристани ст. Черкассы, в данное время работавший в Днепропетровске ЛЕВЧЕНКО В.В. чл. КП(б)У.

БЕРБЕНЕЦ заказал снова ужин, три рюмки водки и пиво, но ЛЕНЧИК категорически отказался пить. Остальные выпили. Вовремя ужина к ним присоединился сидевший в ресторане нач. Трампарка г. Запорожье КРИКУНОВ /орденоносец/, который также выпил рюмку водки.

Впоследствии к столику был также приглашен директор ресторана САЛТАНОВ, который пытался рассказать анекдот к.-р. содержания. Но был остановлен т. ЛЕНЧИКОМ, предложившим в резкой форме САЛТАНОВУ немедленно удалиться. После этого ЛЕНЧИК ушел, оставив остальных за столиком.

По показаниям ЧЕРЕПИНА, который в это время сидел в другом месте ресторана-класса с секретарем Чигиринского РПК – ЯРОШЕЦОМ и его женой. ЛЕНЧИК около 2-х часов ночи взял у него ключи от каюты и пошел спать, по-видимому, после того, как ушел из ресторана.

Однако, из показаний матросов парохода – ДЕЛИКАТНОГО и ЧЕБАНОВА видно, что в 2 часа ночи ЛЕНЧИК к нему подходил, требовал вызвать капитана и в разговоре с ДЕЛИКАТНЫМ интересовался, почему последний одет не по форме. ДЕЛИКАТНЫЙ вначале направился вызвать капитана, но решив, что ЛЕНЧИК требует капитана по вопросу о том, что матросы без формы – отказался вызвать капитана. ДЕЛИКАТНЫЙ после этого ушел, будучи вызван вахтенным матросом.

В дальнейшем показания единственных свидетелей, видевших ЛЕНЧИКА, БЕРБЕНЦА и ЧЕРЕПИНА – расходятся, что не дает возможности установить точную картину момента гибели – ЛЕНЧИКА. По показаниям ЧЕРЕПИНА он отдал ключ ЛЕНЧИКУ, через 20 минут зашел в каюту, где застал ЛЕНЧИКА спящим, а затем сам заснул, причем БЕРБЕНЦА в это время не было. В 5 часов утра его разбудил БЕРБЕНЕЦ и спросил где ЛЕНЧИК, получив ответ – не знаю, БЕРБЕНЕЦ сказал, что очевидно, ЛЕНЧИК спит в другой каюте.

По показаниям же БЕРБЕНЦА, он пришел в каюту около 1 часа ночи, застал там ЧЕРЕПИНА, который вышел затем на террасу, а в это время пришел ЛЕНЧИК, который начал раздеваться с тем, чтобы лечь спать. БЕРБЕНЕЦ также разделся, лег спать и больше не выходил.

Из акта осмотра каюты, в которой находился ЛЕНЧИК, БЕРБЕНЕЦ и ЧЕРЕПИН видно, что одна постель совершенно не тронута и таким образом кто-то из находившихся в каюте не спал. Кроме того, ножки столика, стоявшего в каюте и на полу, имеют пятна от разлитой жидкости с запахом алкоголя. Поскольку БЕРБЕНЕЦ и ЧЕРЕПИН утром вышли из своей каюты, надо полагать, что они спали, а ЛЕНЧИК не ложился и показания БЕРБЕНЦА и ЧЕРЕПИНА в этой части неправильны.

По показаниям свидетеля-пассажира ЗАВАДСКОГО /военнослужащий/ он около 3-х часов ночи вышел на террасу 2-го класса проветриться. Облокотившись на барьер и взглянув на воду, ЗАВАДСКИЙ неожиданно увидел, что у кормовой части парохода вынырнул человек, взмахнул руками и исчез под водой. Пароход в это время находился в 15-ти километрах от Канева возле села Бучак.

ЗАВАДСКИЙ немедленно об этом заявил капитану, который остановил пароход тревожными гудками, вызвал 2-х матросов, спустил шлюпку для розыска утонувшего. Однако розыски оказались безрезультатными, после чего пароход последовал дальше.

Никаких мер к тому, чтобы сейчас же установить, не пропал ли кто-либо из пассажиров не были приняты и только по прибытию парохода в Черкассы, когда уже пассажиры, следовавшие до Черкасс, высадились, стало известно, что т. ЛЕНЧИКА среди пассажиров нет и он, по-видимому, ночью утонул.

Следует также отметить нераспорядительность капитана БОЖЧЕНКО, который, вообще, отнесся недоверчиво к заявлениям ЗАВАДСКОГО, не поднял общей тревоги /аврал/, а ограничился формальными 20-ти минутными розысками, после чего завил ЗАВАДСКОМУ, что ему все равно это померещилось, и на этом успокоился.

В 6 часов утра ЧЕРЕПИН, видя, что ЛЕНЧИКА нет, узнав, что ночью останавливали пароход, в связи с тем, что ночью останавливали пароход, в связи с тем, что кто-то утонул, предложил БЕРБЕНЦУ организовать поиски ЛЕНЧИКА на пароходе. БЕРБЕНЕЦ посмотрел через открытые окна в нескольких каютах, заявил, что ЛЕНЧИК спит в другой каюте. <...>

После установления исчезновения т. ЛЕНЧИКА были организованы розыски посредством водолазных работ и использования рыбаков

с сетями и крючками, а также сообщено в соответствующие транспортные отделы НКВД, учитывая несомненное всплытие трупа.

21 N. с.г. начальник Каневского РО НКВД т. КУЧЕРЕНКО сообщил, что рыбаками Каневской артели в 11-ти километрах от Канева, возле ж.-д. моста обнаружен плывущий по реке труп по извлечению коего из воды было установлено по внешним признакам и находившимся в карманах брюк документам, что утопленник является т. ЛЕНЧИК.

Загибель М. Ленчика було кваліфіковано як нещасний випадок, а не самогубство, що дало змогу призначити вдові Ленчик Ганні Євстафіївні (уродженої Якубенко), 1900 р.н., уродженці м. Кролевець Чернігівської губернії, українці, домогосподарці, що була нездатна працювати через слабке здоров'я та виховувала дочку Аллу (1924 р.н.), та сина Юрія (1932 р.н.), пенсії ГУДБ НКВС. Відзначимо, що в численних пенсійних довідках відзначалося: «Ленчик А.Е. до замужества поддерживала связь с белыми офицерами Станкевичем и Ключеком, которые эмигрировали за границу. Во время деникинщины, в 1919 г. в г. Кролевце, в доме Якубенко – отца Ленчик А.Е. проживали белые офицеры, некоторые из них имели в доме Якубенко место для скрытия от Красных частей»[20].

Судячи з наявних архівних документів ні спроб додаткового розслідування обставин загибелі співробітника органів держбезпеки, ні надмірного вшанування владою постаті начальника Черкаського райвідділу НКВС М. Ленчика з боку місцевої влади не простежувалося. ТІЗГне дивно, адже наприкінці травня–початку червня 1937 року Черкаський край, як і вся країна Рад поступово стала занурюватися у вир «Великого терору», обговорюючи арешти воєначальників, звинувачених у справі про «військово-фашистську змову в лавах РСЧА» та засилля «антирадянських елементів» в усіх галузях народного господарства СРСР.

Джерела

1. *ГДА СБУ (м. Черкаси), особова справа №213, арк. 20.*
2. *Там само, арк. 20.*
3. *Там само, арк. 27 зв.*
4. *Там само.*
5. *Там само.*
6. *Там само.*
7. *Там само, арк. 25.*
8. *Бабасєв Михайло Григорович (1903-18.03.1953) народився в Чернігові у дворянській родині службовця. Українець. Закінчив 10 класів школи у 1936 р. та партійну школу 2-ї групи в 1928 р. в Сталіне. Член ВКП(б) з листопада 1927 р. У 1918-1919 рр. – підручний кочегара на заводі в Чернігові. У липні-грудні 1919 р. – червоноармієць 1-ї бригади 60-ї стрілецької дивізії. У січні – листопаді 1920 р. – технік на телеграфі в Чернігові. З грудня 1920 р. – розвідник політконтролю особливого відділу Південно-Західного фронту. З 1922 р. – помічник уповноваженого Чернігівського губвідділу ДПУ. З березня 1923 р. – уповноважений Новгород – Сіверського окружного відділку ДПУ, Чернігівської губернії. З 1925 р. – уповноважений,*

а з травня 1927 р. – старший уповноважений Сталінського окрвідділу ДПУ. З травня 1930 р. – уповноважений ДПУ УСРР, Харків. З серпня 1931 р. – начальник Генічеського райвідділу ДПУ. З січня 1933 р. – начальник Павлоградського міськвідділу ДПУ Дніпропетровської області. З січня 1935 р. – заступник начальника відділу місць ув'язнення УНКВС Дніпропетровської області. З травня 1935 р. – заступник начальника особливого відділу НКВС 58-ї дивізії, Черкаси. З грудня 1936 р. – начальник особливого відділу НКВС дивізії, Миколаїв. З жовтня 1937 р. перебував у розпорядженні НКВС УРСР. З 8 грудня 1937 р. – т.в.о. начальника 2-го (оперативного) відділу УДБ УНКВС Дніпропетровської області. З 25 травня 1938 р. – т.в.о. помічника начальника Запорізького міськвідділу НКВС. 12 липня 1938 р. заарештований у Запоріжжі після оперативної наради, яку проводив нарком внутрішніх справ УРСР О.І. Успенський. Тривалий час знаходився під арештом, звільнений. До 31 серпня 1943 р. – пенсіонер НКВС СРСР. З 31 серпня 1943 р. – співробітник резерву НКДБ УРСР, Харків. З 6 листопада 1943 р. – заступник начальника Київського міськвідділу НКДБ. З 1 березня 1944 по 18 березня 1953 р. – начальник відділу «А» (обліково – архівного) УНКДБ / УМДБ Київської області. Помер 18 березня 1953 р. Звання: старший лейтенант державної безпеки (9 лютого 1936 р.). Підполковник державної безпеки (31 липня 1944 р.), полковник державної безпеки. Нагороджений: орденом Червоної Зірки (19 січня 1945 р.), орденом Червоного Прапора (30 квітня 1945 р.). ЗТДА СБУ (м. Черкаси), спр. 213, арк. 32. Павловський Михайло Петрович (1899-?) Українець. Із службовців. Член ВКП(б) з 1920 р. В РСЧА з 1918 р. В ДПУ з 1922 р. До літа 1936 р. – помічник начальника ОВ НКВС 58-ї дивізії. У 1938 р. – начальник ОВ НКВС 87-ї стрілецької дивізії, Житомирська область. Заарештований у 1-му кварталі 1938 р. У 1939 р. звільнений з-під варти. У 1941 р. – начальник 3-го відділку (військова контррозвідка) берегової охорони Балтійського флоту на острові Езель. Подальша доля невідома. Звання: лейтенант державної безпеки (9 лютого 1936 р.), батальйонний комісар. Нагороджений орденом Червоної Зірки (1941 р.).

9. *Хаіт Єфим Ізраїльович (15.11.1909-?). Народився в м. Прилуки Полтавської губернії в родині ремісника. Єврей. Член ВКП(б) з 1931. З квітня 1933 р. – помічник інспектора резервів Шполянського райвідділу ДПУ, Київська область. У 1934-1939 рр. – помічник оперуповноваженого Черкаського РВ НКВС. 5 травня 1939 р. звільнений з НКВС. Сержант державної безпеки (9 лютого 1936 р.).*
10. *ГДА СБУ (м. Черкаси), спр. 213, арк. 31.*
11. *Полховський Микола Якимович (1900-?). Член ВКП(б) з 1922 р. До березня 1937 р. – начальник оперпункту ст. Черкаси 6-го (транспортного) відділу УДБ УНКВС Київської області. З 2 березня 1937 р. – помічник начальника 2-го відділку 6-го відділу УДБ УНКВС Київської області. З 1937 р. – начальник 1-го відділку 6-го відділу УДБ УНКВС Київської області. З 19 листопада 1937 р.*

начальник відділку дорожньо-транспортного відділу ГУДБ НКВС Південно-Західної залізниці на станції Київ. У зв'язку з арештом 22 березня 1938 р. звільнений з НКВС. Подальша доля невідома. Лейтенант державної безпеки (9 лютого 1936 р.)

12. *Степанов Іван Степанович (1888-?). Народився у с. Підбережне Санкт-Петербурзької губернії у родині робітників. Росіянин. Член ВКП(б) з 1919 р. У 1926-1929 рр. – агент Південного окружного транспортного відділу ст. Харків. У 1929-1931 рр. – уповноважений Дорожньо-транспортного відділу (ДТВ) ДПУ Південної залізниці. З 1931 р. – лінійний уповноважений ДТВ ДПУ Південно-Західної залізниці ст. Дарниця лінійного посту Дарниця. З 28 січня 1933 р. – уповноважений секретно-політичного відділку ДТВ ДПУ Південно-Західної залізниці оперативного пункту ст. Черкаси. З 7 травня 1933 р. – помічник уповноваженого секретно-політичного відділку ДТВ відділу ДПУ Південно-Західної залізниці оперативного пункту ст. Черкаси. З 1935 р. – помічник оперуповноваженого оперпунк– ту ст. Черкаси транспортного відділу УДБ УНКВС Київської області. 17 травня 1937 р. звільнений в запас як непридатний до служби в НКВС. По-дальша доля невідома. Лейтенант державної безпеки (9 лютого 1936 р.).*
13. *ГДА СБУ (м. Черкаси), спр. 213, арк. 32.*
14. *Там само.*
15. *Там само.*
16. *«Вейс Іван Григорович (15.05.1896-06.1982). Стосовно місця народження, походження, освіти та національності в різних офіційних документах маємо суттєві розбіжності. На початку чекістської кар'єри в офіційних документах відзначалося, що народився в якомусь селі Петроково, а був приписаний до міста Вовчанськ Харківської губернії в родині робітника, був німцем за національністю та мав домашню освіту. Пізніше з'ясувалося, що його справжнє прізвище та ім'я Вейсман Ханкель Гершович, що походив з села Мелешковичи Мозирського повіту Мінської губернії в родині кравця, а за національністю був євреєм і 1911 року закінчив 4-х класну сільську школу у с. Мелешковичи. Член ВКП(б) з серпня 1918 р. З червня 1911 р. – пресувальник фанерної фабрики у Мозирі. З 15 грудня 1914 р. по 1 січня 1918 р. – рядовий 4-го кавалерійського полку російської армії. У січні 1918 р. – січні 1919 р. – рядовий та політкерівник 1-го Ржевського загону Червоної Гвардії, рядовий та політкерівник 1-го Ржевського батальйону. Член РКП(б) з 5 серпня 1918 р. З січня 1919 р. – політкерівник загону бо боротьбі з дезертирством у Ржеві Тверської губернії. З січня 1920 р. – політкерівник 4-ї Вовчанської караульної роти 44. З листопада 1920 р. – уповноважений з розвідки Вовчанського повітового політбюро Харківської губернії. З 1 березня 1922 р. – помічник уповноваженого з інформації Харківського губвідділу ДПУ по Вовчанському повіту. 15 жовтня 1922 р. відкликаний до Харківського губвідділу ДПУ. З 23 листопада 1922 р. – уповноважений з контрреволюції Харківського місцевого відділу ДПУ.*

Потім служив у Куп'янському окружному відділку ДПУ Харківської губернії: з 2 квітня 1922 р. – уповноваженим з інформації, з 1 лютого 1924 р. – помічником уповноваженого, з 1 серпня 1924 р. – т.в.о. уповноваженого, з 24 листопада 1924 р. – помічником уповноваженого. З 1 серпня 1925 р. – уповноважений обліково-повідомного відділку Куп'янського окрвідділу ДПУ44. З січня 1926 р. – начальник інформаційного відділку Білоцерківського окрвідділу ДПУ. З червня 1926 р. – начальник інформаційного відділку Шепетівського окрвідділу ДПУ. З березня 1927 р. – старший уповноважений обліково-повідомного відділку Мелітопольського окрвідділу ДПУ. З липня 1929 р. – старший уповноважений обліково-повідомного Зінов'євського окрвідділу ДПУ. З жовтня 1930 р. – начальник міськвідділу ДПУ, м. Красний Луч. З травня 1934 р. – начальник Горлівського міськвідділу ДПУ, Донецька область. З 10.07.1934 – начальник Горлівського міськвідділу НКВС. З травня 1937 р. до 15 лютого 1938 р. – начальник Черкаського райвідділу НКВС та за сумісництвом – начальник особливого відділу НКВС 58-ї стрілецької дивізії. Восени 1937 р. – начальник Черкаської міжрайонної оперативної слідчої групи. 15 лютого 1938 р. заарештований. 13 квітня 1939 р. військовим трибуналом військ НКВС Київського округа засуджений до 5 років позбавлення волі. Верховний суд СРСР вирок відмінив, звільнений з-під варти. У серпні 1940 – грудні 1941 р. – начальник слідчого відділу управління пожежної охорони НКВС УРСР. У грудні 1941 р. – квітні 1954 р. – служив в УНКВС / УМВС Челябінської області (начальник відділку відділу спецпоселень, старший слідчий відділу спецпоселень, заступник начальника відділку управління пожежної охорони). З 23 квітня 1954 р. – пенсіонер МВС. З серпня 1954 р. – заступник голови міського добровільного пожежного товариства у Челябінську. З квітня 1957 р. – майстер з пожежної справи головного універмагу у Челябінську. З січня 1960 р. – експедитор адміністративно-господарського відділу універмагу у Челябінську. З червня 1967 р. – пенсіонер. Помер у Челябінську. Звання: старший лейтенант державної безпеки (22 березня 1936 р.), майор державної безпеки (11 лютого 1943 р.). Нагороджений орденом Леніна (10 грудня 1945 р.), орденом Червоного Прапора (12 травня 1945 р.), орденом Червоної Зірки, 9 медалями, зброєю (1932 р.), срібним портсигаром (1922 р.)

17. *Півчиков Ілля Михайлович (1893-01.1947). Народився в Одесі у родині службовця тваринної бойні. Єврей. Член ВКП(б) з 1917 р. Навчався у школі, закінчив екстерном 4 класи. У 1905-1912 рр. – хлопчик, конторник мануфактурного магазину, Одеса. У 1912-1914 рр. – конторник мануфактурного магазину Бомзе, Одеса. У 1915-1918 рр. – рядовий 8-го запасного кавалерійського полку, 8-го драгунського полку. У травні-листопаді 1918 – комірник, конторник продовольчого комітету, Одеса. У січні-травні 1919 р. – інструктор Харківської губернської РНГ. У лютому 1920 р. – листопаді 1924 р. – служив у РСЧА (військом санітарних закладів РСЧА в Одесі, Кременчуці, Херсоні, Миколаєві, військом постачання*

2 кавалерійського корпусу). З листопада 1924 – уповноважений особливого відділу (ОБ) 2-го кавкорпусу, Умань. З жовтня 1925 р. – помічник начальника ОБ 3-ї кавдивізії, Бердичів. З жовтня 1926 р. – уповноважений ОБ Українського військового округу. З листопада 1928 р. – заступник начальника ОБ 7-го стрілецького корпусу та 30-ї стрілецької дивізії. З 1 жовтня 1930 – помічник начальника ОБ Полтавського оперсектору ДПУ. З березня 1932 р. – заступник начальника Рибницького прикордонного загону ДПУ. З вересня 1934 р. – заступник начальника ОБ НКВС 2-го кавкорпусу, Житомир. З 1937 р. до 13 жовтня 1938 р. – заступник начальника ОБ НКВС 2-го стрілецького корпусу, Біла Церква. У 2-й половині 1937 р. – начальник Черкаської слідчої групи Черкаської міжрайонної оперативної групи УНКВС по Київській області. До 13 жовтня 1938 р. – начальник Білоцерківського райвідділу НКВС. З листопада 1938 р. – начальник 2-го відділу Ушоссбудтабу НКВС, Хабаровськ. З травня 1939 р. – заступник начальника Владивостоцького табору НКВС. З листопаду 1939 р. – начальник відділу Владивостоцького табору НКВС. З квітня 1940 р. – помічник начальника Управління Астраханського табору НКВС. З травня 1941 р. по 7 липня 1943 р. – начальник відділу виправно-трудових колоній УНКВС Саратовської області. З 1943 р. – начальник управління виправно-трудових колоній УНКВС Молотовської області. Подальша доля невідома. Звання: старший лейтенант державної безпеки (9 лютого 1936 р.), капітан державної безпеки (6 листопада 1942 р.), підполковник державної безпеки (11 лютого 1943 р.). Нагороджений орденом «Знак пошани» (24 листопада 1942 р.), зброєю від Колегії ОДПУ (грудень 1927 р.).

18. *Лівщиць Семен Миколайович (03.1910 р.-?). Народився в Києві в родині бухгалтера. Єврей. Освіта нижча: закінчив 6 груп трудової школи. Член ВКП(б) з 1932 р. У 1926 р. – учень токаря фізико-хімічного заводу, Київ. У 1926-1928 рр. – підручний слюсаря електромеханічних майстерень. У 1928-1929 рр. – на різних роботах у комітеті по боротьбі з безробіттям. У 1929-1932 рр. – фрезерувальник, інструментальник музичної фабрики, Київ. У 1932-1934 рр. – голова заводського комітету Київської музичної фабрики. З 15 серпня 1934 р. – уповноважений економічного відділу УДБ НКВС УРСР. З 16 грудня 1935 р. – оперуповноважений економічного відділу УДБ НКВС УРСР. З січня 1937 р. – оперуповноважений 3-го (контррозвідувального) відділу УДБ НКВС УРСР. З 28 квітня 1938 р. – начальник Черкаського райвідділу НКВС, Київська область. З 28 серпня 1940 р. – начальник Кіровського райвідділу НКВС м. Києва. З 12 квітня 1941 р. – помічник начальника слідчої частини УНКДБ по Київській області. 19 грудня 1942 р. відряджений до НКВС Киргизької РСР. Подальша доля невідома. Звання: сержант державної безпеки (2 грудня 1936 р.), лейтенант державної безпеки (11 січня 1940 р.), старший лейтенант державної безпеки (28 грудня 1942 р.). Нагороджений: знаком почесного працівника ВЧК-ДПУ (XV)*

(14 серпня 1938 р.), годинником від НКВС УРСР (20 грудня 1937 р.). 26 листопада 1940 р. «за формальне відношення до відбору призовників у війська НКВС винесена догана.

19. *ТДА СБУ (м. Черкаси), спр. 213, арк. 10-15.*
20. *Там само, арк. 3*

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ В УКРАЇНІ В ОЦІНЦІ ПОЛЯКІВ І ЄВРЕЇВ

Зокрема, з нагоди сотих роковин з дня народження Симона Петлюри, Рада Засновників Руху оборони прав людини і громадянина в Польщі (Варшава) звернулася до українців:

Ми, учасники Руху оборони прав людини і громадянина в Польщі приєднуємося до Вас у Вашій боротьбі за відновлення незаперечних прав українського народу і віримо, що вона принесе Вам НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.

Варшава, 25 травня 1979 Рада засновників Руху оборони.

Самвидавний «незалежний журнал молодих католиків» «Spotkania» (Зустрічі), що виходить у Любліні під ред. З. Браделя, Я. Крупського й С. Шаціловського реагував на цю дату таким зверненням:

Цього року минає 100 років з дня народження Отамана України С. Петлюри, який для багатьох є символом примирення.

Це якраз він, завзятий український патріот, один з перших зрозумів і побачив, що єдиний шлях для наших народів – це шлях примирення і взаємного компромісу.

Першим кроком для зрозуміння і примирення є взаємне пізнання нашого минулого. На жаль, праці з історії наших народів, які досі з'являлися, є часто тенденційні і фальсифіковані, вони поглиблюють взаємне упередження. Через те звертаємося до всіх людей доброї волі, щоб допомогли у цій такій важливій ділянці – відфальшування історії. Зокрема, залежить нам на тому, щоб у дискусії на тему польсько-українських стосунків взяли участь наші брати українці. Тому відкриваємо вам сторінки нашого журналу.

Від нас самих залежить, як складуться наші долі в майбутньому і тому сподіваємося, що наші щирі серця і простягнені долоні не будуть відкинені.

Хай слова Тараса Шевченка будуть для нас пересторогою: «Ми бились, мордували один одного, пане брате, й домордувалися до спільної неволі», а приклад, який нам дав Отаман Петлюра, надією на майбутнє. Бо не може бути вільної Польщі без вільної України, а вільної України без вільної Польщі.

«Спотканя» – незалежний журнал молодих католиків.

Заява громадського комітету українсько-єврейської співпраці

Учасники правозахисного та патріотичного руху на Україні зазнають, мабуть, найбільшого тиску радянського кримінального більшовизму. Склалося так, що проти українських правозахисників та націоналістів спрямовано жорстокіші репресії та знущання у порівнянні з їхніми побратимами інших національностей. Це пов'язано, по-перше, з тим панічним жахом, який відчуває комуністичний режим у зв'язку з національним та моральним пробудженням українського народу, з ростом волелюбності буквально у всіх верствах українського суспіль-

ства, а по-друге, з тим, що українські патріоти і правозахисники волею долі не досить широко відомі на Заході і боротьба їхня багато в чому не зрозуміла широкій громадськості.

Світ не знає, наприклад, що основну масу в'язнів сумління в СРСР нині складають українці.

Найдовші терміни покарання – також «привілей» українців.

Те, що в інших районах СРСР загрожує, у гіршому випадку, звільненням з праці чи іншим адміністративним гонінням, на Україні кваліфікується як «антирадянська пропаганда» і спричиняється до сімох років концтабору та багаторічного заслання. Досить простої любови до свого народу, до його мови й культури, щоб українець був засуджений як «антирадянець».

Останнім часом – у зв'язку з загальним погіршенням становища в СРСР – над українською інтелігенцією нависла реальна загроза чергового погрому «за методою» 1965 і 1972 років.

Найважливіші методи сталінських часів першими повертаються на українську землю. Іще в 1960-их роках (під час «відлиги») КГБ організував убивство художниці Алла Горської; зовсім недавно забито письменника Гелія Снєгірьова. Учасників правозахисного руху на Україні б'ють на вулицях, їхні родини перебувають під постійною загрозою фізичного знищення. Кілька місяців тому, наприклад, побито дружину українського письменника-політв'язня М. Осадчого.

Катастрофічно зростає число в'язнів-повторників, себто тих, кого режим вирішив згноїти в таборах. Нові терміни одержали Микола Горбаль, Василь Овсієнко, Віталій Калиниченко, цілі групи українських баптистів. Новий термін загрожує Михайлові Осадчому.

Кінчив самогубством, не витримавши допитів КГБ Михайло Мельник.

У свій час Хрущов признавався: «Сталін не переселив українців так, як німців Поволжжя і татар, тільки тому, що українці – народ численний».

Тепер, коли всі заповіти здохлого «вождя» знову на порядку денному – український народ вирішили винищити сучасними методами: позбавити його серця й інтелекту.

Громадський комітет єврейсько-української співпраці звертається до всіх, хто ще спроможний слухати й бачити: почався новий масовий наступ комунізму – на фронтах «зовнішньому й внутрішньому». Цей наступ може виявитися останнім. Єдине, що стримує тоталітаризм – це вогнища внутрішнього опору в СРСР. Якщо Захід допустить, щоб в СРСР появилось «однодумство» – танки, що ввійшли в Афганістан, не пізніше, як через рік-два ввійдуть у Париж. Зупинити їх не буде кому.

Боротьба українського народу в кінцевому підсумку веде до розпаду тоталітарної імперії більшовизму і, отже, може врятувати людство від загибелі.

Допомагаючи будь-якій опозиції в СРСР, західний світ не зможе, звичайно, врятувати від загибелі всіх борців, – але відрочить реченець власної загибелі.

Єрусалим, 1980.

Із журналу «Сучасність», травень 1980 р. Ч. 5. Мюнхен.

Розділ IV

ДОКУМЕНТИ ІЛЮСТРАЦІЇ

Упорядники:
Тетяна Валах,
старший науковий співробітник
обласного краєзнавчого музею;
Олена Сергієнко,
редактор академічного щорічника
«Україна, наука і культура».

АКТИВНІ УЧАСНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, вихідці з Черкащини або мали родинні зв'язки із Шевченковим краєм

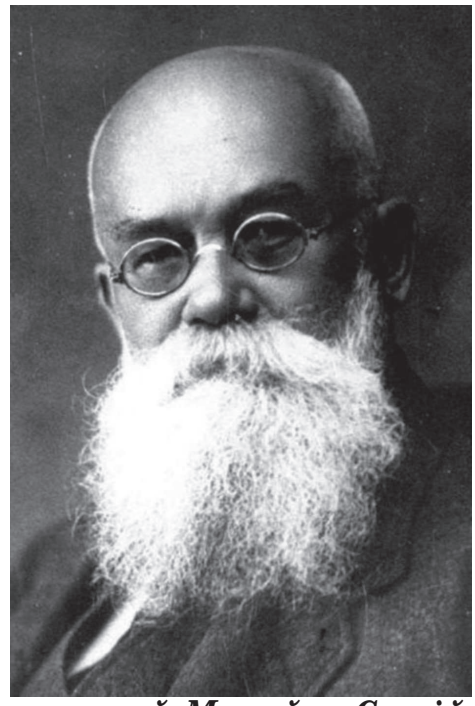

Грушевський Михайло Сергійович

(17 вересня 1866, м. Холм, нині Польща – 24 листопада 1934, м. Кисловодськ, Ставропольський край) – український історик, громадський та політичний діяч. Голова Центральної Ради Української Народної Республіки (1917-1918)

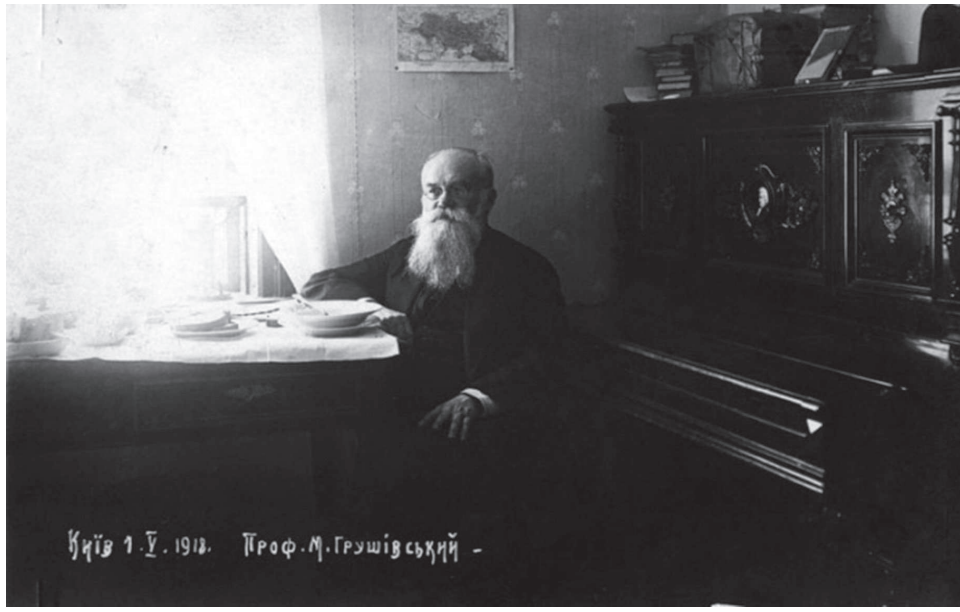

Грушевський
Марко Федорович
(7 травня 1865, с. Худоліївка Чигиринський повіт, Київська губернія – 2 вересня 1938, м. Київ) – церковний діяч, педагог, етнограф, краєзнавець. Родич Михайла Грушевського

Петлюра
Симон Васильович
(10 травня 1879, м. Полтава – 25 травня 1926, м. Париж, Франція) – український державний, військовий та політичний діяч, публіцист, літературний і театральний критик. Організатор українських збройних сил

Біляшівський
Микола Федотович
(12 жовтня 1867, м. Умань –
21 квітня 1926, м. Київ.) –
член Центральної ради,
голова комітету охорони
пам'яток старовини
Генерального секретарства
(міністерства) освіти УНР

Науменко
Володимир Павлович
(7 липня 1852,
м. Новгород-Сіверський –
8 липня 1919, Київ) –
український педагог,
філолог, громадський діяч,
журналіст. Міністр освіти в
останньому уряді гетьмана
Павла Скоропадського (1918)

Швець
Федір Петрович
(11 листопада 1882, с. Жаботин Чигиринського повіту – 20 червня 1940, м. Прага) – член Центральної ради та Директорії. Один із авторів Універсалу про об'єднання УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р.

Білецький
Леонід Тимофійович
(5 травня 1882, с. Листвинівка Київської губернії – 5 лютого 1955, м. Вінніпеґ) – український літературознавець, доктор філології (1936). Президент Української вільної академії наук (1948–1952).

Крупницький Борис Дмитрович
(24 липня 1894, с. Медведівка тепер Чигиринського району Черкаської області – 5 травня 1956, м. Гіммельпфортен, Німеччина) – український науковець, історик, освітній діяч. Професор Українського вільного університету та Богословсько-педагогічної академії в Мюнхені

Загродський Олександр Олександрович
(10 квітня 1889, с. Зеленьків, Тальнівський район, Черкаська область – 4 серпня 1968, м. Нью-Йорк) – військовий діяч часів УНР, генерал-полковник Армії УНР (в еміграції), командир Волинської дивізії, учасник Першого зимового походу, заступник головнокомандувача Армії УНР

Перфецький Леонід
(23 лютого 1901,
с. Ладижинка,
Черкаська область
(на той час
Київська губернія) –
25 жовтня 1977,
м. Монреаль, Канада) –
сотник Армії УНР,
художник-баталіст, графік

Скоропадський
Павло Петрович
(3 травня 1873,
м. Вісбаден –
26 квітня 1945,
м. Меттен, Баварія) –
український державний,
політичний і громадський
діяч, військовик. Один з
лідерів та ідеологів
монархічного
гетьманського руху

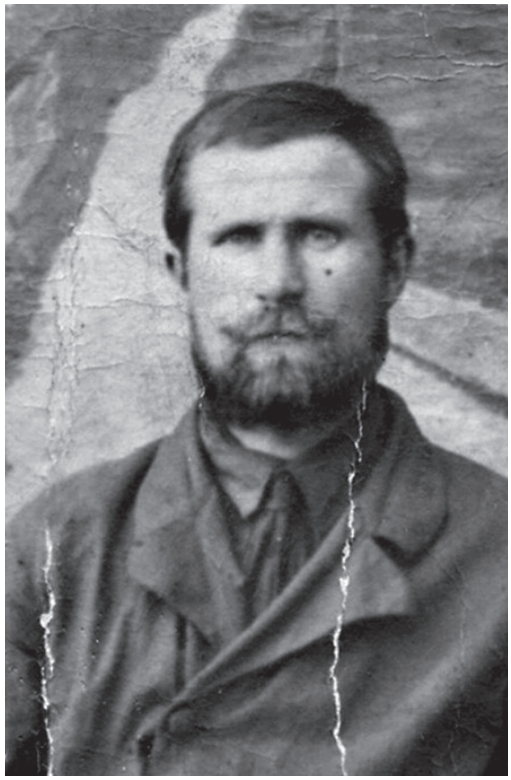

Завгородній
Ларіон Захарович
(16 березня 1897, с. Кошарка (Юзефівка), Київська губернія – 9 лютого 1923, м. Київ) – військовий діяч часів УНР, отаман Холодного Яру

Шелухін
Сергій Павлович
(7 жовтня 1864, с. Деньги Золотоніського повіту – 1938 р, м. Прага) – вчений, юрист, історик, дипломат, письменник, педагог, Член Центральної Ради, Генеральний суддя, 1-ий міністр судових справ УНР

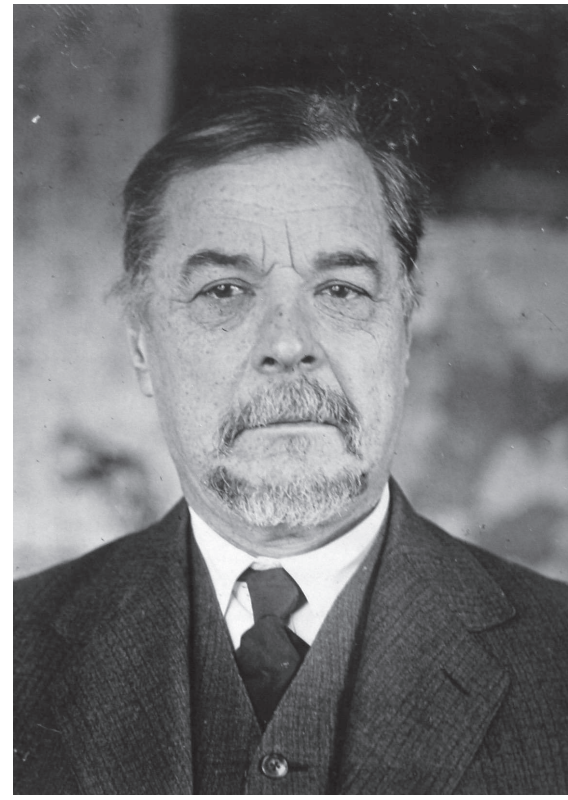

Осьмачка Теодосій (Тодось) Степанович
(4 травня 1895, с. Куцівка, нині Смілянський район, Черкащина – 7 вересня 1962, м. Нью-Йорк, США) – український письменник, поет, перекладач. 1933 року арештований більшовицькою владою, переслідувався радянською репресивною психіатрією

Яковлів Андрій Іванович
(28 листопада 1872, м. Чигирин – 14 травня 1955, м. Нью-Йорк) – член Центральної і Малої Рад, директор канцелярії Центральної Ради

Липинський В'ячеслав (Вацлав) Казимирович
(5 квітня 1882, с. Затурці, Локачинський район, Волинська область – 14 червня 1931, м. Перніц біля Відня, Австрійська Республіка) – український політичний діяч, історик, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму. За гетьманату – посол України в Австрії

Матушевський Федір Павлович
(21 травня 1869 р., м. Сміла – 21 жовтня 1919 р., м. Афіни) – член Центральної ради, посол України в Греції

Чучупак Василь Степанович
(27 лютого 1895, с. Мельники, Чигиринський повіт, Київська губернія – 18 березня 1920, с. Мельники, Чигиринський повіт) – військовий і громадський діяч часів УНР, головний отаман полку гайдамаків Холодного Яру

Тютюнник Юрій Йосипович (Юрко)
(20 квітня 1891,
с. Будище,
нині Звенигородський район,
Черкаська область –
20 жовтня 1930,
м. Москва) –
український військовий діяч,
генерал-хорунжий армії
УНР

Ворушило
Андрій Теодосійович
(псевдонім Андрій Легіт)
(25 грудня 1915 р.,
м. Корсунь Київської
губернії (тепер
м. Корсунь-Шевченківський Чер-
каської обл. –
2003, м. Київ) –
поет, педагог,
громадсько-політичний діяч.
У роки окупації працював
у школі, редакції
«Корсунських вістей».
Перебував у таборах
для переміщених осіб в
Австрії та Італії

Єфремов
Сергій Олександрович
(6 жовтня 1876 р.,
с. Пальчик Звенигородського
повіту – 10 березня 1939 р.,
м. Ярославль) –
літературний критик,
публіцист, віце-президент
Всеукраїнської академії наук,
член Центральної та Малої
Рад, заступник голови УЦР.
Звинувачений у керівництві
інспірованого процесу Спілки
визволення України, загинув у
концтаборі

Авраменко
Василь Кирилович
(22 березня 1895, с. Стеблів, Корсунь-Шевченківський район, тепер Черкаська область – 6 травня 1981, м. Нью-Йорк) – український балетмейстер, хореограф, актор, кінорежисер, педагог та
Кошиць
Олександр Антонович
(31 серпня 1875, с. Ромашки, Канівський повіт, Київська губернія – 21 вересня 1944, м. Вінніпег, Манітоба, Канада) – український хоровий диригент, композитор, етнограф

Митяй
Антін Огійович
(1886 р., м. Медвин на Канівщині – 1921 р., м. Медвин) – бандурист, учасник національно-визвольного руху 1917–1921 років. Очолював пропагандистський відділ у штабі отамана Цвітковського

Лавріненко
Юрій Адріянович
(3 травня 1905, с. Хижинці, Звенигородський повіт Київської губернії – 14 грудня 1987, м. Нью-Йорк) – публіцист, літературознавець, есеїст, критик, дослідник «Розстріляного відродження». У 1933-1935 роках його декілька разів арештовано, 1935-1939 рр. відбув термін у Норильському концтаборі. З 1944 року жив в Австрії, потім у США

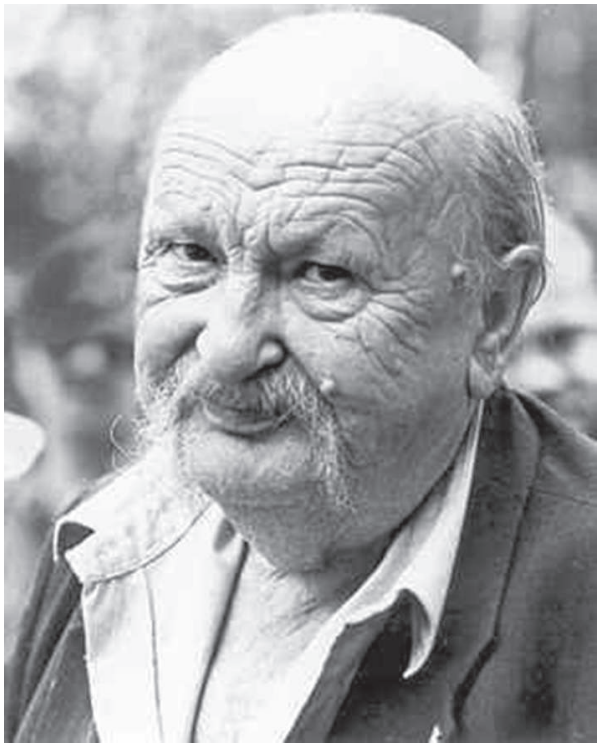

Нарбут
Данило Георгійович
(9 січня 1916, м. Санкт-Петербург – 2 березня 1998, м. Черкаси) – Народний художник України, лауреат Шевченківської премії. Картини «20-22 липня 1938 року. Суд Київського округу судив по ст. 54 п. 2» (1993), «Гулаг. Біломор-Балтійський комбінат» (1994) розповідають про ув'язнення художника 1936 року і працю на Біломорканалі

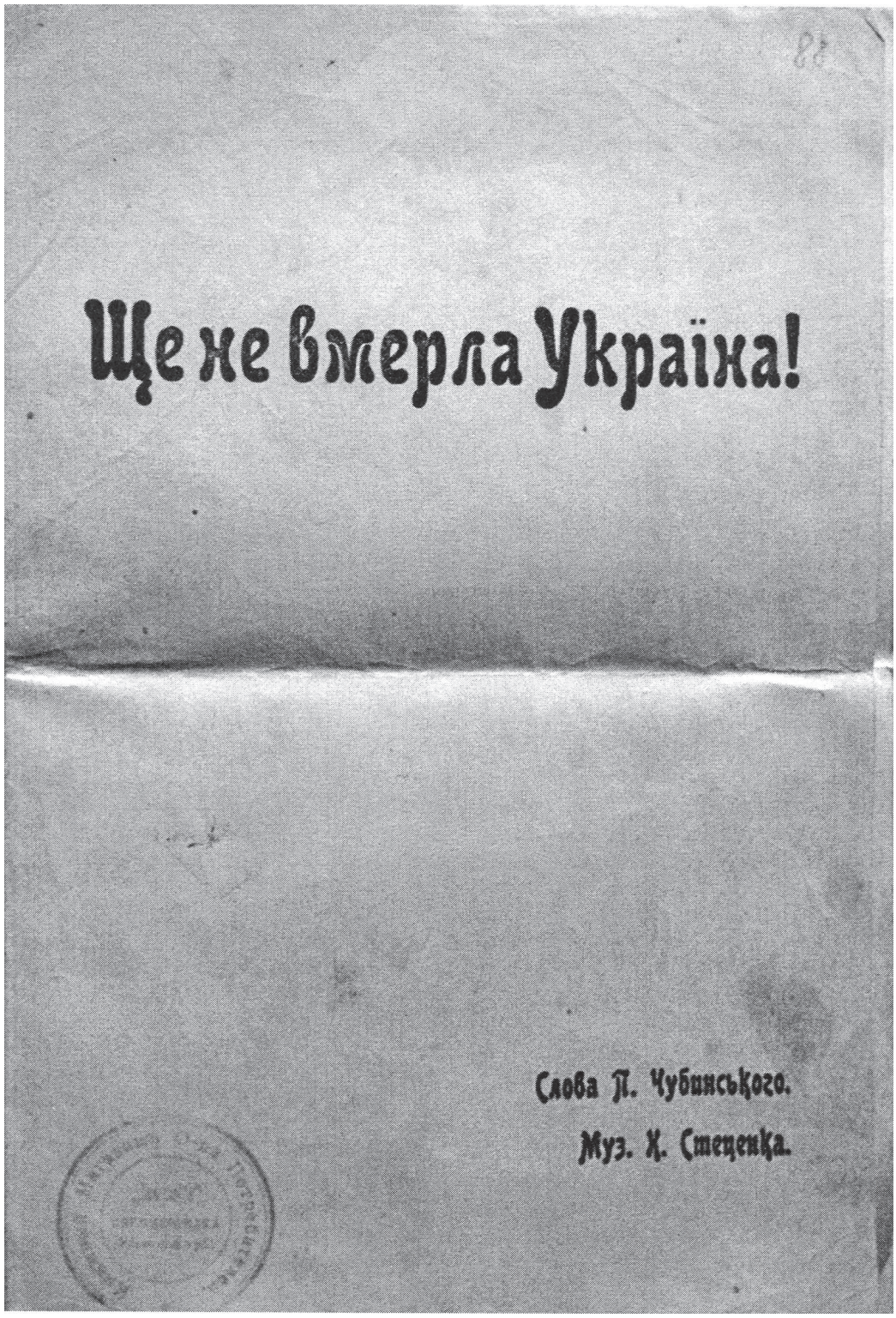
Ще не вмерла Україна!
Слова П. Чубинського.
Муз. М. Стеценка.

Видавниче Т-во
„КРИНИЦЯ"
у Київі.
Музична бібліотека
№ 1

Київ.
Друкарня А. Гроссмана, Володимирська, № 49.
1917.

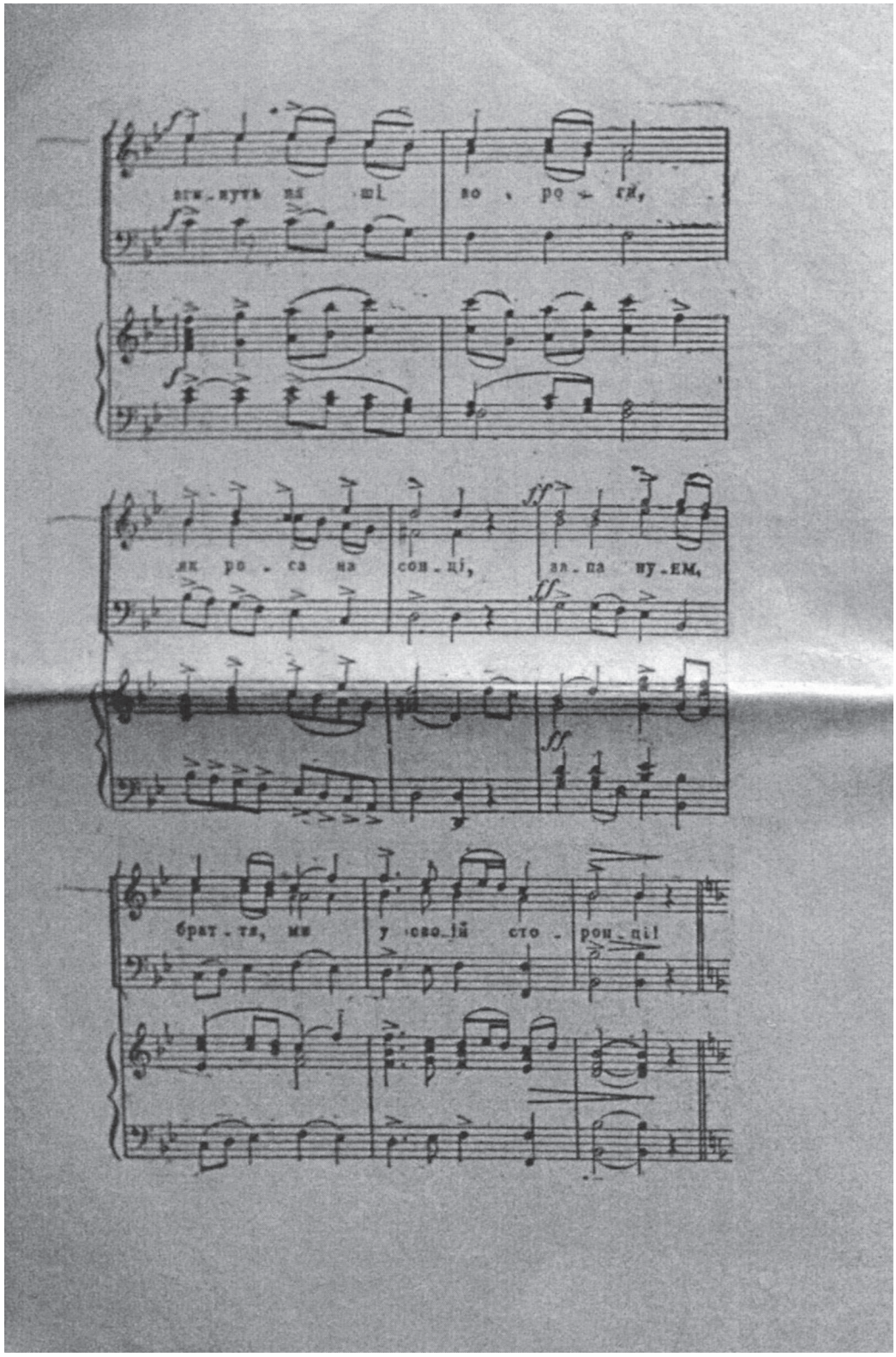
вги-нуть на ші во - ро - ги,
як ро - са на сон - ці, за - па ну - ем,
брат - тя, ми у сво - їй сто - рон - ці!

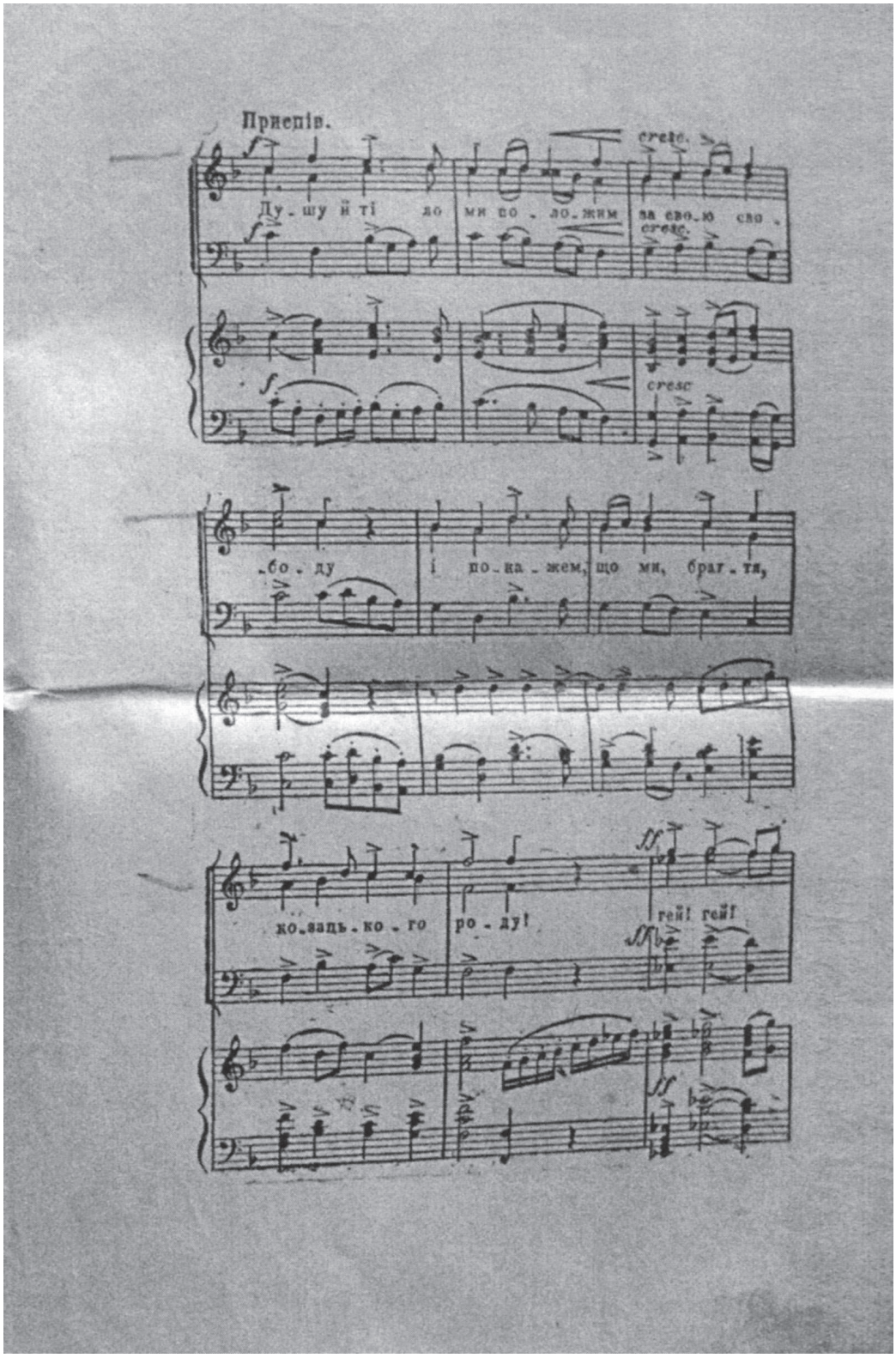
Приспів.
cresc.
Ду-шу й ті до ми по-ло-жим за сво-ю сво-
cresc.
cresc
-бо-ду і по-ка-жем, що ми, брат-тя,
ко-заць-ко-го ро-ду!
гей! гей!

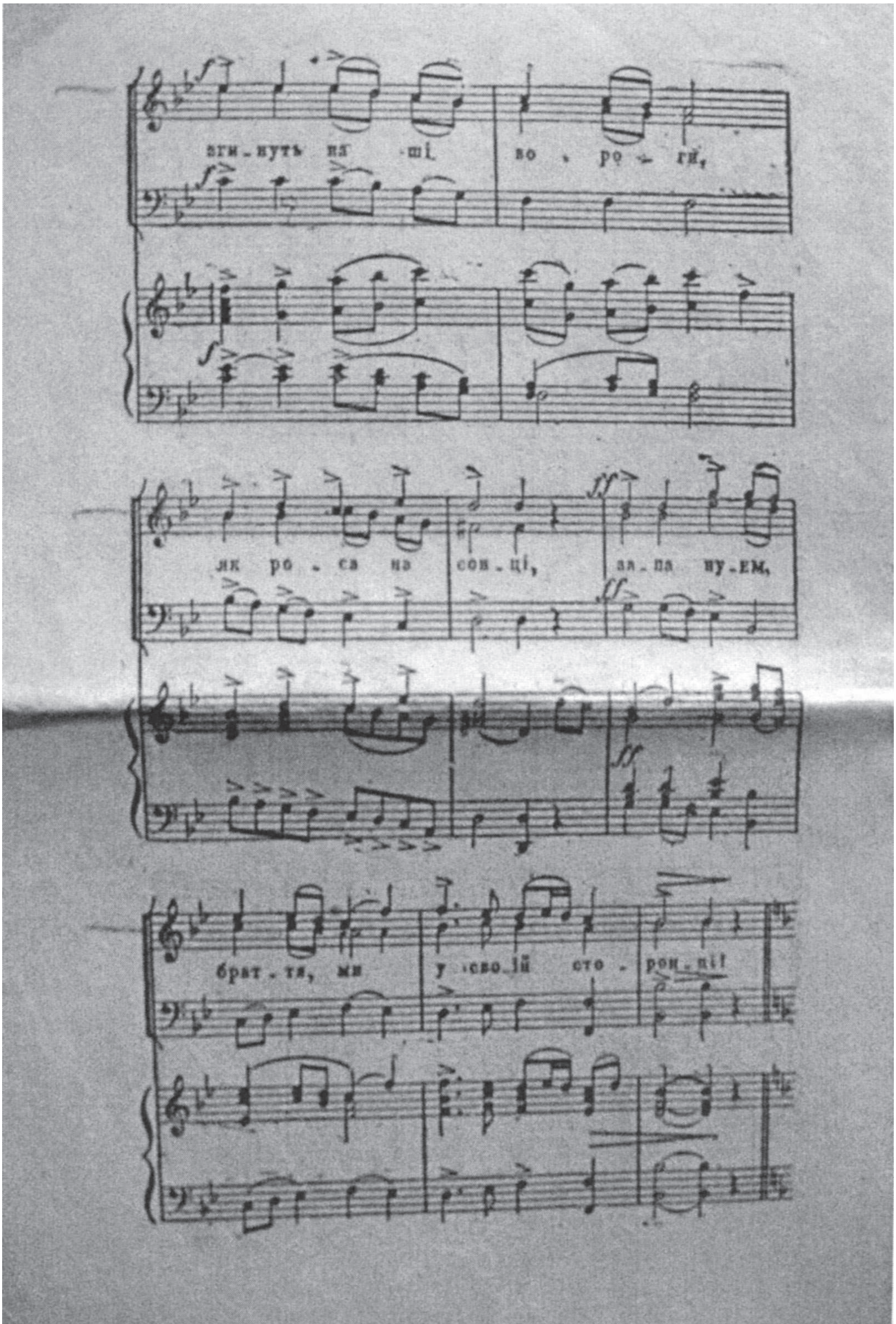
зги - нуть на - ші во - ро - ги,
як ро - са на сон - ці,
за - па - ну - ем,
брат - тя, ми у сво - їй сто - рон - ці!

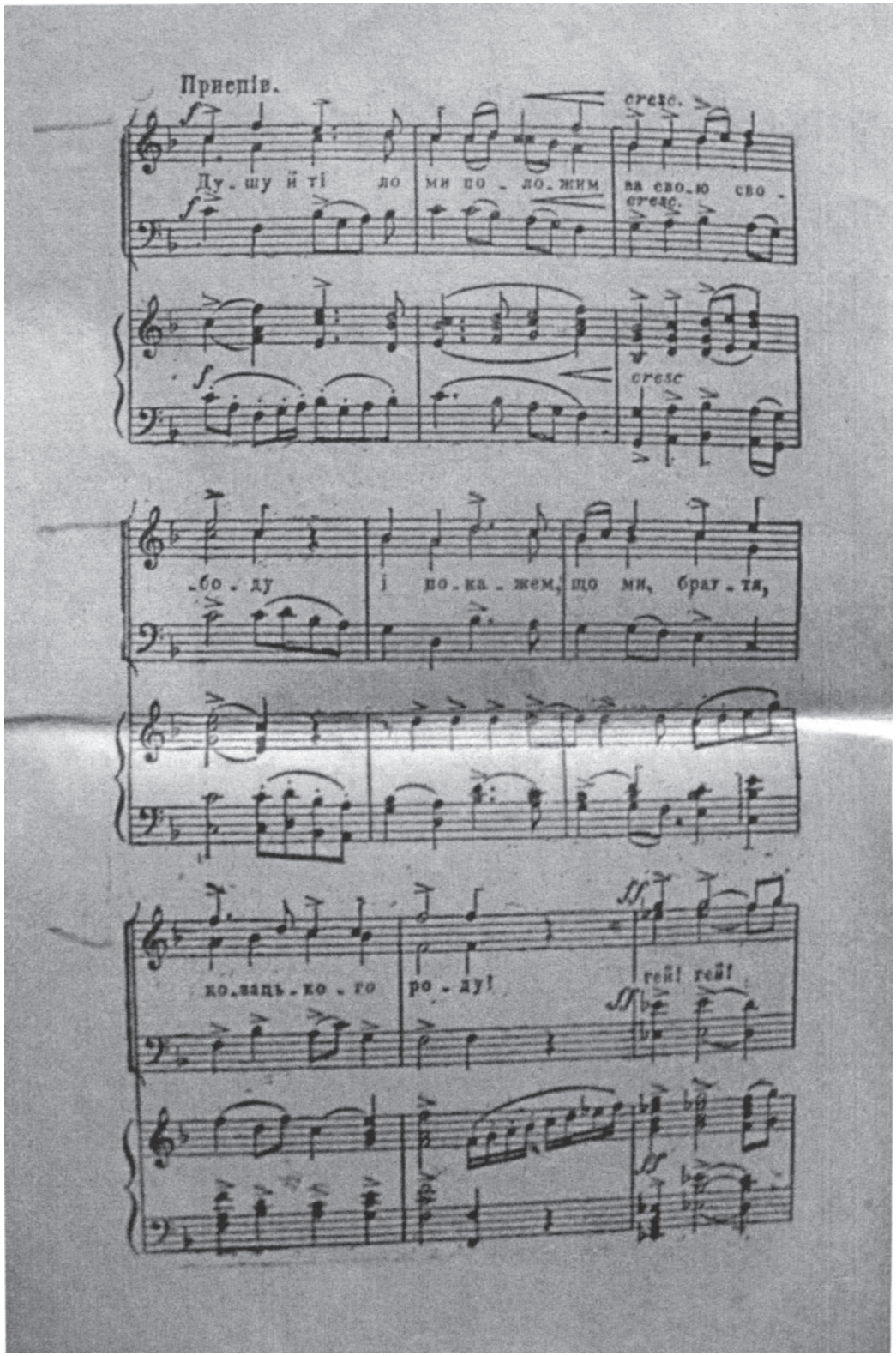
Приспів.
cresc.
Ду-шу й ті до ми по-ло-жим
ва сво-ю сво-
cresc.
cresc
-бо-ду і по-ка-жем, що ми, брат-тя,
ко-заць-ко-го ро-ду!
гей! гей!

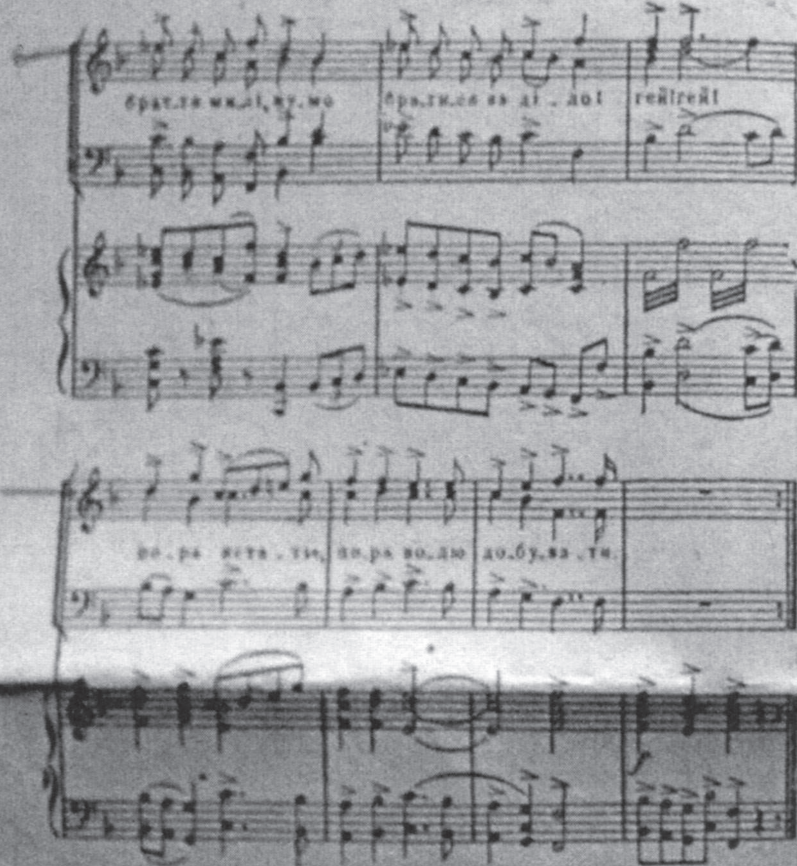
гей! гей!
по.ра во.лю
до.бу.ва.ти.

Ще не вмерла Україна і слава і воля!
Ще нам, браття молоді, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороги, як роса на сонці!
Запануєм, браття, ми у своїй сторонці!

Приспів: Душу й тіло ми положим за свою свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
Гей, гей! браття милі, нумо братися за діло.
Гей, гей! Пора встати, пора волю добувати!

Наливайко і Павлюк і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святе діло!
Гей, згадаймо славну смерть лицарства козацтва,
Щоб не втратить марно нам свойого юнацтва!

Приспів.

Гей, Богдане, гей, Богдане, славний гетьмане!
Нащо віддав Україну Москві на поталу?
Щоб вернути її честь, ляжем головами,
Назовемся України вірними синами.

Приспів.

Ж У Р Н А Л Ъ №

С О В Ѣ Т А М И Н И С Т Р О В Ъ

10-го іюня 1918 г.

-:-:-:-:-

ПРЕДСѢДАТЕЛЬСТВОВАЛИ : Ф.А.ЛИЗОГУБЪ и М.П.ЧУБИНСКІЙ.

ПРИСУТСТВОВАЛИ :

М и н и с т р ы :

Управляющій Министерств.:

Товарищ.Министр. :

Державный Контролеръ :

Державный Секретарь :

Товарищъ Державн.Секр.:

Секретарствовалъ :

Отоманъ РОГОЗА,
А.К.РЖЕПЕЦКІЙ,
В.Ю.ЛЮБИНСКІЙ,
В.Г.КОЛОКОЛЬЦЕВЪ,
Б.А.БУТЕНКО,
В.В.ЗИНЬКОВСКІЙ,
Н.П.ВАСИЛЕНКО,
Ю.Ю.СОКОЛОВСКІЙ,
Д.Н.ВАГНЕРЪ,
Д.И.ДОРОШЕНКО,
АУЕРБАХЪ,
Н.Л.МАКСИМОВЪ,
Г.Е.АѲАНАСЬЕВЪ,
И.А.КИСТЯКОВСКІЙ,
А.А.ПАЛТОВЪ,
В.Ф.ДИТЯТИНЪ.

ЗАСѢДАНІЕ ОТКРЫТО ВЪ 21 ч.40 мин.ПОДЪ ПРЕДСѢДАТЕЛЬСТВОМЪ Ф. А. Л И З О Г У Б А.

С Л У Ш А Л И :	П О С Т А Н О В И Л И
I/ Предложеніе Предсѣдателя Совѣта Министровъ о признаніи могилы Т.Г.Шевченко національной собственностью.	I/ а/ Предложеніе Предсѣдателя Совѣта Министровъ принять и обратиться къ Владиміру Павловичу НАУМЕНКО съ просьбой передать могилу Т.Г. Шевченко Украинской Державѣ. б/ Поручить Министерству Внутреннихъ Дѣлъ войти въ Совѣтъ Министровъ съ представленіемъ объ открытіи соотвѣтственнаго кредита на содержаніе могилы Т.Г.Шевченко въ достойномъ видѣ.

До всіх урядових та громадських установ Української Народньої Республіки.

В теперешній час, час будування нашого самостійного національно-державного життя одним з головних завдань українського народу е вшанування пам'яти великих борців за волю України, які кинули іскру визволення від Російского панування та від гніту соціяльного. Найпершим таким признаним геніем Українського Народу е **Т. Г. Шевченко**, який в своїх натхненних творах, мов дорогі перлини, зібрав всі жалі-скорботи, всі радощі, бажання і стремління свого рідного народу. Що року могилу Шевченка одвідує безліч прочан, яких кличе туди невмируща слава великого Кобзаря України і пошана до його памяти.

Вся історія визвольного руху Українського нерозривно зрослась з великими заповітами, зоставленними нам Т. Шевченком.

Ось через що найпершим нашим обов'язком повинно бути вшанування пам'яти Шевченко через упорядкування його славної могили, чого раніше не можна було зробити дякуючи відомим всім умовам Московського панування над Україною.

Ще торік Губерніальна Народня Управа, разом з Каневською Повітовою Управою та Каневською Мійською Управою зробила спільнимі силами дещо, щоб Могила Кобзаря виглядала краще та щоб ій не загрожувала небезпека. На сей рік намічено працю в сьому напрямку значно розширити. От же мається на увазі:

1) Де які місця на території могили засадити деревом і всю територію могили як на горі, так і внизу обгородити дротом.

2) Виконати де які дренажні та меліораційні роботи, засадивши гору де треба травами та квітками.

3) Викопати колодязь з подачою води на гору.

4) Поробити стоки для спуска води з гори, а на горі поладнати стежки, поставлявши де треба цементові лавки та столики.

5) Поглибити фарватер Дніпра біля наміченої пристані „Могила".

6) Поставити пристань біля „Могили".

7) Об'явити конкурс на стильну ограду біля Хреста на могилі в стилю Хреста.

8) Зробити під Хрестом новий гранитний високий постамент.

9) Впорядкувати книжний кіоск і тимчасові помешкання для прочан і туристів.

10) Причепурити хату на горі біля Могили, влаштувавши в ній бібліотеку, читальний зал і кабінет для праці письменників та художників.

11) З'єднати Могилу телефоном з Київом і організувати доставку почти через заснування літньої почтово-телеграфної контори.

12) Зробити дамбу од Канева до Могили і шоссе і т. и.

13) Опорядити в Українському стилю плавучу гостиницю під горою.

14) Улаштувати на острові проти Чернечої гори пляж, завести човни.

15) Одкрити спасательну станцію і ин.

Київська Губерніяльна Народня Управа, з постанови Губерніяльної Ради, зробила вже відповідні заходи, щоб як слід паладити справу з достойним впорядкуванням могили Шевченка.

Але Київська Губерніяльна Народня Управа не в силі взяти на себе всіх росходів в цій справі і тому звертається до всіх урядових і громадських установ України, аби вони також відгукнулись і допомогли своїми жертвами на упорядкування Могили великого Співця України, бо це е свята повинність усього Українського Народу. Гроші просимо надсилати по адресі: Київ Губ. Народня Управа, В. Володимирська № 33.

Голова Губерніяльної Народньої Управи С. Петлюра.

Члени
Г. Кіріченко.
Д. Одрина.
П. Пожарський.
І. Сніжний.
М. Стасюк.
П. Тенянко.
А. Фещенко.
В. Химерик.

Уповноважений Губерніяльної Управи
по догляду над Могилою Т. Шевченка В. Королів-Сторий.

75

ПРИКАЗ № 1
УМАНСКАГО УИСПОЛКОМА
2-го Января 1923 года
По Управлению Уполномоченного Губсовнархоза по г. Умани и уезду.

Фабрикам, заводам, мастерским и прочим промышленным заведениям г. Умани и Уманского уезда.

§ 1. На основании приказа Губисполкома за № 247 от 11 июля 1922 года в целях регулирования промышленности и правильной постановки Гостехнадзора, настоящим подтверждается приказ Уисполкома от 22 сентября 1922 года № 55 об обязательной регистрации у Уполномоченного Губсовнархоза по гор. Умани и Уманского уезда всех фабрик, заводов, мастерских и прочих заведений гор. Умани и Уманского уезда, как действующих так и бездействующих с наемными рабочими и без наемных рабочих, включая кустарей одиночек и ремесленников.

§ 2. Регистрации подлежат предприятия всех государственных учреждений, в том числе железнодорожного и военного ведомства, кооперативных организаций и товариществ, а также и частных лиц, кустарей и ремесленников.

§ 3. Все владельцы, завыдывающие или арендаторы указанных в § 2 сего приказа предприятий незарегистрировавшие своевременно свои предприятия обязаны лично явиться для заполнения регистрационных карточек в Управление Уполномоченного КГСНХ (здание Уисполкома).

§ 4. Порядок явки устанавливается следующий: для предприятий находящихся в гор. Умани в течение семи дней, а для всех волостей в течении месяца со дня издания сего приказа.

§ 5. Все зарегистрированные предприятия получают свидетельства которые будут служить удостоверением о регистрации, согласно данного приказа.

ПРИМЕЧАНИЕ: При выдаче свидетельств о регистрации взыскивается 800 руб. (ВОСЕМЬСОТ руб.) деньзнаков 1922 года.

§ 6. Все вновь открывающиеся предприятия не имеют права приступить к работе без регистрации у Уполномоченного КГСНХ. Все закрывающиеся предприятия обязаны сообщать Уполномоченному о времени и причине закрытия.

§ 7 Все кварткомы, арендаторы и владельцы домов обязаны следить за выполнением сего приказа по своим домам.

§ 8. Виновные в неисполнении настоящего приказа будут подвергнуты в административном порядке штрафу до 300 руб. золотом или аресту до 3-х месяцев.

§ 9. Наблюдение за исполнением настоящего приказа возлагается на Уездмилицию в районах на Районную милицию в Волостях на Волисполкомы и в селах на Сельсоветы каковым предлагается на виновных составлять протоколы и препровождать в Управление Уполномоченного КГСНХ

Предуисполкома НАЛИМОВ.

Уполномоч. КГСНХ по Уманскому уезду МОТКОВ.

Тип. Уисполкома Уманщины—3419

Приказ № 4

Уманскаго Уисполкома по Уотделу Труда и Уфинотделу.

г. Умань **2-го Января 1922 года.**

На основании декрета СНК УССР от 16 декабря 1921 г. все трудоспособное население мужчины от 18 до 50 лет и женщины от 18 до 40 лет, а также принадлежащий им рабочий скот подлежит обложению трудгужналогом в размере 8-ми рабочих дней в году.

ПРИМЕЧАНИЕ: На основании постановления СНК УССР от 29 Августа 1922 г. означенная норма трудгужналога понижена до 6-ти дней в году.

На основании постановления СНК от 16-го декабря о замене одних видов налога другими, граждане, почему либо не привлеченные к выполнению трудгужналога натурой или, невыполнившие по каким либо причинам полностью норм трудгужналога подлежат обложению деньгами по расценке за трудодень—рыночной стоимости шести фунтов хлеба и за конедень рыночной стоимости 24 фунт. овса и 15 фунт. сена.

ПРИМЕЧАНИЕ: Постановление ВУЦИКа от 25 Ноября 1922 г.

Руководствуясь существующими в Уманском уезде ценами расценка трудодня устанавливается в 150 руб., а расценка конедня в 360 руб.

Во исполнение означеннаго декрета и постановления Губисполкома от 23 Декабря 1922 г. Уманский Уездисполком **приказывает:**

1. Отделу Труда немедленно приступить к составлению списков лиц и рабочаго скота подлежащих денежному обложению взамен трудгужналога за 2-й и 3-й налоговые периоды 1922 г. т. е. за 3 рабочих дня.

2. Зачитывать в выполнение трудгужналога натурой, работу производившуюся исключительно по нарядам Уотдела Труда или Волисполкома в счет предоставления последним 10% резерва рабгужсилы в том случае, если на руках у граждан имеются официальные оправдательные документы хозорганов или госучреждений, использовавших рабгужсилу (контрольные марки, литера и оправдательные справки).

ПРИМЕЧАНИЕ: Все имевшие место за весь год самовольные захваты рабгужсилы относятся за счет недоимок и замены денежного обложения за первый налоговый период, каковые недоимки и денежное обложение аннулируются.

3. При освобождении граждан и рабочего скота от внесения денежной замены руководствоваться исключительно положением об изъятиях и льготах по трудгужналогу от 10 Января 1922 г., прилагаемым к сему приказу.

4. Жалобы на неправильные исчисления налога или неправильное внесение в списки налогоплательщиков подаются в трехдневный срок со дня составления списка по селу Волисполкому через Сельсовет, при чем последний на заявлении жалобщика дает свое заключение. В случае, если плательщик находит почему либо постановление Волисполкома неправильным, ему предоставляется право обжалования такового в Уотдел Труда, при чем на подаваемой жалобе должно быть заключение Волисполкома. Решение Уотдела Труда считается окончательным и дальнейшему обжалованию не подлежит.

ПРИМЕЧАНИЕ: **Подача жалобы не приостанавливает взноса денег.**

5. Составление списков плательщиков замены трудгужналога, а также раздача им окладных листов должно быть закончено **к 15 Января 1923 г.**

6, Последним сроком внесения денег в Уфинотдел или кассу Наркомфина назначается **1-ое Февраля 1923 г.**

7. Волисполкомам, Волфинагентам и Сельсоветам при проведении работы надлежит неуклонно руководствоваться прилагаемыми к сему планом и инструкцией.

8. За несвоевременное составление списков налогоплательщиков и укрывательство подлежащих обложению виновные будут привлечены к ответственности по 116 и 118 ст. ст. Уголовнаго Кодекса.

9. Лица, не внесшие к указанному сроку причитающихся с них сумм обложения подлежат оштрафованию за каждые просроченные 15 дней в размере 1/4 причитающейся с них суммы оклада.

ПРИМЕЧАНИЕ: Неполные 15 дней считаются за полные.

Предуездисполкома **Налимов.**

Зав. Уотделом Труда **Семенов.**

Зав. Уфинотделом **Мисюра**

привлекается к гужналогу на общем основании.

171

ПРОТОКОЛ (ТРУСУ)

193*1* р. *Января* „*4*" дня, я, *уч. милиционер Яблонов-ской раймилиции Гуленко П. Григ.*

на підставі ордера *Ямпольского* ДПУ під Ч. ______ від „*4*" *Января* місяця 193*1* р. зробив трус у гр. *Игнатьева Василия Алексеевича*

що мешкає в місті *село Яблоново [illegible] р-на* вул., буд. Ч. ______, помешк. Ч. ______

Підчас трусу були присутні *Гончаренко Антон Андреевич та Лагута Ананий Митрофан.*

Згідно зроблених вказівок затримано: гр. *Игнатьева Василия Алексеевича*

Забрано для представлення в *Ямпольское* ДПУ слідуюче:

(Детальний спис всього що забрано)

№№ по черг.	НАЗВА РІЧЕЙ, АБО ДОКУМЕНТІВ	Кількість	Якість	№№ по черг.	НАЗВА РІЧЕЙ, АБО ДОКУМЕНТІВ	Кількість	Якість
1.	*Ружиця двух-ствольн. центр.*	*1*	*годная 16 калиб. за № 802*	*2.*	*Патронов набитих.*	*29.*	*годных*
3.	*Патронов пустых*	*13 шт.*	*—*	*4.*	*Баркиай на [illegible]*	*1* / *1.*	*-"-* / *-"-*
5	*Пороху*	*400 гр.*	*-*	*6.*	*Патронташ кожаный*	*1*	*старый*
~~*7*~~	~~*[illegible]*~~	~~*1*~~	~~*старый*~~				

Вычеркнутому одно [illegible] верить

уч. Мил.

ДОКЛАДЪ

Особо слѣдственной Комиссіи при Золотоношской Чрезвычайной Комиссіи по борьбѣ съ Контр-Революціей, спекуляціей и сабатажемъ.

ПО ДѢЛУ

ГРУДНИЦКАГО, ЕВТУШЕНКО-ЯНЧУКА, БОГУНСКАГО, ЛЕВЕДЯ, ВЕЦУЛЫ и др.

Во время Петлюровскаго возстанія въ Ноябрѣ 1918 года Грудницкій прибылъ въ Золотоношу 3-го Декабря 1918 года. 8-го Декабря того же года Грудницкій вступилъ въ обязанности Уѣзднаго Адъютанта при Коммендатурѣ Золотоношскаго Уѣзда Хорунжого ПАРХОМЕНКО.

Согласно приказа Губернскаго Коменданта г. Полтавы атамана КУДРЯВЦЕВА 3-го Декабря 1918 года.

18 Декабря 1918 года Грудницкій вступилъ въ обязанности Коменданта г. Золотоноши.

Согласно приказа за №1 Золотоношскаго Уѣзднаго РЕВКОМА.

въ первыхъ числахъ Января 1919 года рабочіе возстали противъ Петлюровцевъ. и въ среднихъ числахъ Января того же года образовался РЕВКОМЪ, который и назначилъ ГРУДНИЦКАГО Народнымъ Комиссаромъ. Послѣдній вступилъ въ исполненіе сихъ обязанностей 25 Января 1919 года.

1919 года

Въ среднихъ числахъ Марта по распоряженію Центра въ Золотоношѣ произведены были выборы Совѣта Рабочихъ, Крестьянскихъ и Красноармейскихъ Депутатовъ, но Грудницкій пользуясь довѣріемъ членовъ РЕВКОМА и дабы имѣть возможность сдѣлать свое гнусное дѣло образовалъ партію Комунистовъ Большевиковъ. На самомъ дѣлѣ Грудницкій не далъ возможности развиваться и крѣпнуть этой молодой ячейкѣ. Когда были произведены выборы въ Совѣтъ, то въ послѣдствіи Совѣтъ былъ подтасованъ Грудницкимъ т.е. подъ флагомъ Комунистовъ Большевиковъ подъ давленіемъ ГРУДНИЦКАГО прошли не залежники. На первомъ засѣданіи съѣзда Со-

105

Центра со стороны Грудницкаго и Ко. Пріостановить такого рода агитацію не представлялось возможнымъ такъ какъ силою штыка Грудницкій и его Компанія чинили препятствія всѣмъ Совѣтскимъ работникамъ

На томъ же Засѣданіи съѣзда Совѣтовъ былъ избранъ ИСПОЛКОМ который такъ же былъ подтасованъ. На первомъ Засѣданіи ИСПОЛКОМА отъ 26 МАРТА 1919 года тотъ же Грудницкій былъ избранъ Предсѣдателемъ ИСПОЛКОМА.

Съ того дня Грудницкій и Ко. почуствовавши себя достаточно сильными въ своихъ дѣ ствіях,началъ самымъ рѣшительнымъ образомъ дѣ ствовать противъ ЦЕНТРА. По имѣющимся свѣдѣніямъ дѣ ствія ихъ происходили слѣдующимъ образомъ: въ Первыхъ числахъ Марта 1919 года ВЕДУЛА вступилъ въ обязанности Начальника Штаба Богунскаго который сразу же обратилъ вниманіе на Судную часть. Старшій адъютантъ штаба БОРЕЦЬ тутъ же распорядился по слѣдственной Штаба о томъ,чтобы всѣ дознанія писать только на Украинскомъ языкѣ. Въ штабѣ Богунскаго среди служащихъ велась агитація противъ Россійскихъ Большевиковъ. Послѣ чего среди служащихъ Штаба,а также и Красноармейцевъ Бригады БОГУНСКАГО сталъ раздаваться ропотъ по поводу того,что Россійскіе Большевики вмѣшиваются въ дѣла Украины.Съ того времени почти 2 раза въ недѣлю происходили секретныя совѣщанія въ кабинетѣ Начальника Штаба Ведулы,гдѣ каждый разъ принимали участіе ГРУДНИЦКІЙ,ЛЕБЕДЬ,БОНДАРЬ,БОРЕЦЬ,БОГУНСКІЙ,АНТОНЕНКО,ДУБРОВСКІЙ и никому неизвѣстные пріѣзжія лица.

Въ такихъ случаяхъ никому изъ служащихъ не разрѣшалось быть въ канцеляріи и у дверей стоялъ часовой. Послѣ такихъ совѣщаній отъ [illegible] никакихъ распоряженій не исходило,а толь-

Копія съ доклада Предсѣдателя Золотоношскаго Ч.К. въ Губ. Ч.К. т. Сипцельгаса

Протоколъ Засѣданія ИСПОЛКОМА за № 1 отъ 26-го МАРТА сего года.

Докладъ Урядовца Золотоношской Ч.К. М.С. Вишневскаго.

Съ доклада Вишневскаго.

въ села и деревни Золотоношскаго и Переяславскаго уѣздовъ, а также и въ Каневскій уѣзд Кіевской губ. Которые и находились тамъ продолжительное время, а именно: Лебедь до 12 дней а Бондарь до 7 дней. 28 Марта сего года бывш тогда Предсѣдатель Золотоношскаго ИСПОЛКОМА Грудницкій выѣхалъ изъ Золотоноши. Вмѣстѣ съ нимъ товарищъ Предсѣдателя ИСПОЛКОМА Евтушенко-Янчукъ и членъ Коллегіи Ч.К. Скляренко у котораго имѣлось на рукахъ удостовѣреніе как чиновника особыхъ порученіи при ИСПОЛКОМѢ. Вмѣстѣ съ ними выѣхали 2 красноармейца Погребной и Куценко. Первые трое взяли съ собой документы о томъ, что они ѣдутъ въ Кіевъ къ Центральному Правительству Украины за инструкціями по организацій Совѣтской власти. а Погребной и Куценко комаандируются въ качествѣ провожатыхъ. По справкамъ наведеннымъ въ ИСПОЛКОМѢ оказалось, что ИСПОЛКОМЪ ихъ не делигировалъ, а эти документы подложные.

Удостовѣренія отъ 28 Марта сего года за №№ отъ 1851 по 1855.

Передъ отъѣздомъ Грудницкій заявилъ члену ИСПОЛКОМА Деревянко, что онъ ѣдетъ въ Кіевъ по телеграфному вызову Центральнаго Правительства.

По справкамъ на почтѣ оказалось, что такового вовсе не было.

2 Апрѣля 1919 года Грудницкій возвратился въ Золотоношу и вмѣстѣ съ нимъ Евтушенко-Янчукъ. 2-Апрѣля въ 12 часовъ дня должно было состояться засѣданіе ИСПОЛКОМА, но по личному усмотрѣнію Грудницкаго было отложено на 3-е Апрѣля ссылаясь на болѣзнь дочери. На которое онъ и обѣщалъ прибыть, но не явился.

Показаніе Члена ИСПРЛКОМА Подкаминскаго.

Засѣданіе открылось въ 5 часовъ дня 3-го Апрѣля, гдѣ обсуждалось общее положеніе дѣлъ и образъ дѣйствіи Грудницкаго. Совѣщаніе постановило считать Грудницкаго, Евтушенко-Янчука принявшихъ участіе въ авантюрѣ съ Зеленнымъ, врагами Совѣтской власти и исключить ихъ изъ состава ИСПОЛКОМА.

Протоколъ Засѣданія ИСПОЛКОМА за № 4.

По имѣющимся свѣдѣніямъ Грудницкій и

Евтушенко-ичукъ выбыли изъ Золотоноши въ ночь на 3е Апрѣля въ Переяславъ. къ этому времени въ Переяславѣ организовался заговоръ направленный къ поднятію возстанія по всѣму правому и лѣвому берегамъ Днѣпра противъ Совѣтской власти.

Однимъ изъ слѣдствіи пребыванія Грудницкаго въ Переяславѣ было составленіе и распространеніе прокламацій призывающихъ къ низверженію Совѣтской власти на Украинѣ и возстановленіе независимой Украинской Республики.

Объ эти прокламаціи распространялись по уѣзду въ большомъ количествѣ. Но своевременное раскрытіе плана Грудницкаго дало возможность пресѣчь его дѣятельность въ самомъ ея началѣ.

Изъ доклада Переяславскаго Ч.К. видно, что аттаманъ Золотоношской Бригады Богунскій былъ также въ Переяславѣ съ Грудницкимъ и принималъ активное участіе въ авантюрѣ Зеленнаго и Грудницкаго.

На засѣданіи Командного Состава Интернаціональнаго полка, членовъ Комунистической ячейки полка и членовъ Комунистической партіи г.Золотоноши самъ Богунскій признавался въ томъ, что онъ былъ въ Переяславѣ съ Грудницкимъ, далъ согласіе на подпись прокламаціи и принятъ активное участіе въ этихъ дѣйствіяхъ. Объясненіе Богунскаго были таковы; онъ зналъ, онъ догадывался къ чему клонятся дѣйствія Грудницкаго, однако желая, чтобы планы Грудницкаго яснѣе раскрылись не препятствовалъ имъ считая, что въ каждую минуту можетъ его арестовать.

Однако изложенныя объясненія Богунскимъ не могутъ быть признаны правильными, такъ какъ прокламація за №2 за подписью Богунскаго не только составлена съ его вѣдома, но распространялась по уѣзду и была также расклеена въ Золотоношѣ, которая и оста-

Докладъ Переяславскаго Ч.К.

Одна изъ прокламаціи возванія селянамъ и работникамъ Украины за подписью Рязанскаго Козачества червоннаго Побережья Кіевщины. Другая такого же содержанія, но с корректурными исправленіями рукою Богунскаго за подписью атамана Військового Революціоннаго Штаба Богунскаго и Всеукраинскаго Ревкома Политическаго Комиссара Грудницкаго.

Копія доклада Переяславскаго Ч.К.

Показаніе Предсѣдателя Комунистической ячейки г.Золотоноши т. Рындина, и бывшаго Секретаря Трибунала Корженко.

можности, такъ какъ штабъ препятствовалъ вся-

Экземпляръ прокламаціи съ корректурными исправленіями рукою Богунскаго должно убѣдить въ томъ, что Богунскій дѣйствовал въ полномъ контактѣ съ Грудницкимъ и имѣлъ ввиду осуществленіе однихъ и тѣхъ же задачъ, что Грудницкій.

Начальникъ Штаба Богунскаго Ведула вступившій въ сіе обязанности въ первыхъ числахъ Марта сего года сразу обратилъ вниманіе на Судную часть, отношеніе котораго къ Судной части было очень странное. На многія преступленія совершенныя Козаками 2 Золотоношскаго Полка не обращалъ никакого вниманія. Когда ему было доложено о томъ, что у арестованныхъ въ тюрьмѣ и арестного дома козаками находящихся въ караульной службѣ совершаются кражи, и не смотря на то, что ему были указаны фамиліи виновныхъ, онъ не обращалъ на это никакого вниманія?

Докладъ Урядовца Золотоношѣкой Ч.К. М. С: ВИШНЕВСКАГО.

Особенно пристрастное отношеніе у него было къ политическимъ дѣламъ, какъ то Козаками 3 сотни Золотоношскаго Полка былъ арестованъ нѣкій КОРНІЕНКО за агитацію среди Казаковъ относительно перехода ва отряды Зеленнаго и въ тотъ же день былъ освобожденъ Завѣдывающимъ Судной частью т. САВЧЕНКОМЪ по распоряженію Начальника Штаба Ведулы.

Командиры Сотенъ ГАЙДАМАКА, ЛОПАТКИНЪ, ЛЕБЕДЬ принимали также активное участіе въ заговорѣ Грудницкаго и Богунскаго о поднятіи возстанія на Украинѣ удостовѣренное докладом Переясловской Ч.К.

Копія доклада Переяславской Ч.К. отъ 22 Марта с/года.

Предсѣдатель Золотоношской Ч.К. имѣлъ случай наблюдать на засѣданіи Совѣта, то, что эти лица вели открытую агитацію противъ центра, кромѣ того Лебедь однажды явился какъ Членъ ИСПОЛКОМА въ Трибунала и заявляетъ, почему у Васъ въ Трибуналѣ жиды достукаетесь погрома.

Копія доклада З.Ч.К. т.Сиппельгаса. в Губ. Ч.К.

На почвѣ дѣйствіи вышеуказанныхъ лицъ среди гарнизона возростало погромное настроеніе. Исполкомъ со своей стороны никакихъ мѣръ къподдавленію антисовѣтской пропоганды не принималъ.

Командиръ Сотни Гайдамака на засѣданіи Совѣта также велъ открытую агитацію противъ центра, онъ также принималъ участіе въ авантюрѣ Грудницкаго и Ко. въ Удостовѣреніи сего имѣется документъ его стихотворенія, гдѣ онъ громитъ Россійскихъ Большевиковъ и къ тому же, по поступившимъ свѣдѣніямъ изъ Черкассъ, Гайдамака все время распространяетъ провокаціонные слухи, что Интернаціональный полкъ представляетъ изъ себя не организованную часть, которая все время занимается только грабежами и, что это вовсе не Совѣтскій полкъ, а банда.

Дознаніе писаря штаба Богунскаго ЮСЕНКО.

Передъ его отъѣздомъ изъ Черкассъ онъ заявилъ солдатамъ, что ѣдетъ въ Золотоношу и если его арестуютъ, такъ онъ разнесетъ не только Интернаціональный полкъ, но и Трибуналъ который ничего не дѣлаетъ, а защищаетъ только свои интересы. Посадили въ Трибуналъ и всюду жидовъ и вооружили всѣхъ парикмахеровъ винтовками и т.п. Кромѣ того 22 Апрѣля с/года Когда ГАЙДАМАКА былъ здѣсь въ Золотоношѣ онъ вошелъ въ Канцелярію Комиссаріата по военнымъ дѣламъ еще съ однимъ какимъ то субъектомъ повидимому его сослуживецъ, въ это время Гайдамака говорилъ нѣкоторымъ Сотрудникамъ, что это банда Руссофиловъ не долго будетъ здѣсь господствовать и распоряжаться нами заявилъ, что мы ихъ въ скорсмъ времени выдворимъ отсюда. Далѣе, Гайдамака приходилъ къ Военному Комиссару Храпко на совѣщаніе и въ это время Гайдамака говоритъ Храпку, что вы. не робѣ"те, мы въ скоромъ времени выдворимъ и мы

можности, такъ какъ штабъ препятствовалъ всявсе таки сможемъ съ ними вполнѣ справиться, потому что ихъ всего полторы тысячи, а у нас болѣе трехъ тысячъ козаковъ, на что Храпко ему отвѣтилъ у меня есть помощникъ тоже Руссофилъ, который присланъ сюда на должность военнаго Комиссара и ведетъ противъ меня агитацію и проситъ предсѣдателя Ч.К. т. Сиппельгаса и Командира полка Фекете водворить его на постъ Комиссара, а меня уволить. Гайдамака продолжая свою рѣчь говоритъ не бойтесь въ скоромъ времени сы ихъ выдворимъ отсюда, я выступалъ на митингѣ потребовалъ отъ нихъ сыграть мнѣ Украинскій Національный гимнъ и доказалъ, что я Націаналистъ и не боюсь.

Дополнительный докладъ помощника военнаго Комиссара Нѣмыкина отъ 25 Апрѣля 1919 года.

Въ штабѣ запрещено говорить и писать на всякомъ другомъ языкѣ кромѣ Украинскомъ.

Командиръ Сотни Лопаткинъ такде принималъ активное участіе въ заговорѣ Грудницкаго, Богунскаго иКо. что утверждается докладомъ П.Ч.К. какъ то, требовалъ разоруженія команды Переяславскаго Ч.К. и велъ гнусную анти-Совѣтскую агитацію среди войска противъ центра.

Копія доклада П.Ч.К.

Какъ видно изъ доклада Переяславск. Ч.К. принимали также активное участіе въ заговорѣ Грудницкаго иКо., Погребнои, и Шандра, которые требовали отъ Предсѣдателя П.Ч.К., чтобы сократить штатъ до 8 человѣкъ и переименовать Ч.К. въ Контр-Развѣдку ихъ Революціоннаго Комитета. Затѣмъ потребовавъ вторично, чтобы обезоружить начальника отряда и всю команду.

Копія доклада П.Ч.К.

По поступившимъ дополнительнымъ свѣдѣніямъ утверждается, что Шандра ѣздилъ въ Одессу, откуда привозилъ въ Штабъ Богунскаго пулеметы, сколько и для какой цѣли неизвѣстно.

Протоколъ дознанія писаря штаба Богунскаго, НОСЕНКО.

Въ среднихъ числахъ Марта въ Золотоношу прибылъ съ офиціальнымъ порученіемъ командиръ 9-го стрѣлковаго полка Лейтисъ. Пробывъ здѣсь нѣсколько дней, онъ успѣлъ сдѣлать наблюденіе надъ штабомъ Богунскаго. Въ своихъ

...дньої Республіки.

Копія доклада Командира 9-го Стрѣлковаго Полка, Радіона Дмитріевича ЛЕЙТИСА.

Свои впечатленія Лейтисъ изложилъ на бумагѣ. Лейтисъ замѣтилъ, что среди полковъ Богунскаго ведется агитація о непризнаніи верховнаго командованія и высказываетъ опасность, что если срочно не будутъ приняты мѣры, то въ тылу фронта могутъ очутится самостійные полки и нанести ударъ въ спину революціи. Въ ночь на 11 Марта мѣстный штабъ Богунскаго арестовалъ Лейтиса, обвиняя его въ намѣреніи ложно освѣтить передъ командующимъ арміей положеніе дѣлъ въ Золотоношѣ. По передачѣ Штабомъ Лейтиса въ распоряженіе Золотоношской Ч.К., Лейтисъ былъ освобожденъ по усмотрѣнію Золотоношской Ч.К.. Эти насильственныя дѣйствія штаба противъ Лейтиса свидѣтельствуютъ, что Штабомъ принимались самыя рѣшительныя мѣры къ тому, чтобы дѣятельность штаба находилась въ самомъ строгомъ секретѣ.

Комиссаръ Почты и Телеграфа Чумаченко состоялъ на должности Комиссара съ 28 Ноября 1918 года Чумаченко такъ же принималъ активное участіе въ авантюрѣ Грудницкаго и Ком. Совершилъ такъ же цѣлый рядъ преступленій по должности. При ревизіи на почтѣ и телеграфѣ обнаружено, что Чумаченко задерживалъ телеграммы по служебнымъ дѣламъ, отправляющихъ изъ Золотоноши въ центръ разными Совѣтскими учрежденіями, а также и прибывшихъ изъ Центра. Такихъ телеграммъ оказалось цѣлый рядъ, которыхъ он Чумаченко передавалъ непосредственно Грудницкому послѣ чего всѣ эти телеграммы небыли переданы по назначенію. Не смотря на поданной записки т. Сиппельгаса. / Копія записки за № 229/.

Копіи Задержанныхъ телеграммъ, среди которыхъ есть и шифрованные высшей Военной Инспекціи обнаружены у Грудницкаго и Чумаченко, за №№ 2571, 2729, 2983, 3586, 2149, 3175, 1504, 10, 2827, 191, 587, 3192, 137, 2416, 401, без номера, 38, 723, 672, и 671.

5 Апрѣля Чумаченко былъ арестованъ какъ единомышленникъ Грудницкаго и Богунскаго Золотоношской Ч.К. но 10 Апрѣля былъ освобожденъ, по настоятельному требованію начальника Штаба Ведулы. Не выполнять его требованіе не представлялось возможнымъ для Ч.К., ибо въ противномъ случаѣ Штабъ имѣя столь реальную силу чинилъ бы препятствія на каждомъ шагу, а сопротивляться ему не было никакой воз-

мости, такъ какъ штабъ препятствовалъ всякимъ дѣйствіямъ Золотоношской Ч.К. Освобожденный Чумаченко подъ росписку Начальника Штаба Ведулы за его отвѣтственностью скрылся неизвѣстно куда. Такимъ образомъ должно убѣдить, что дѣйствія Чумаченко были въ полномъ контактѣ съ дѣйствіями Грудницкаго и его единомышленниковъ.

Членъ Коллегіи Золотоношской Ч.К. Скляренко вступилъ на эту должность по рекомендаціи Грудницкаго, послѣдній т.е. Скляренко также принималъ активное участіе въ авантюрѣ Грудницкаго и его Комп. Получено было Заявленіе о томъ, что Скляренко есть прислужникъ гетмана. При поступленіи этого Заявленія, начальникомъ Штаба Ведулы не были приняты никакія мѣры къ разслѣдованію, а наоборотъ Штабъ настаивалъ на томъ, чтобы Скляренко оставался на томъ же посту указывая, что это ложь и провокація благодаря чему Скляренко и остался на своемъ посту гдѣ и продолжалъ дѣлать свое гнусное дѣло.

28 Марта Скляренко выбылъ изъ Золотоноши вмѣстѣ съ Грудницкимъ и Евтушенко въ Переяславъ при отъѣздѣ Скляренко сдѣлалъ себѣ подложный документъ въ томъ, что онъ является чиновникомъ особыхъ порученій при ИСПОЛКОМѢ и ѣдетъ въ Кіевъ къ Центральному Правительству за инструкціей по организаціи Совѣтской власти. Въ настоящее время Скляренко скрылся неизвѣстно куда.

Военный Комиссаръ г. Золотоноши Храпко, такде принималъ активное участіе въ авантюрѣ Грудницкаго и Комп. показаніе т. Нѣмикина дѣлаютъ такую характеристику. Согласно приказу Полтавскаго Военнаго Комиссіата за № 70 Храпко долженъ былъ передать Комиссаріатъ т. Нѣмыкину, а самъ выѣзжать въ Полтаву для новаго назначенія.

5

Копія Доклада Предсѣдателя Золот. Ч.К. т. СИППЕЛЬГАСА въ Губ. Ч.К.

Заявленіе Командира I-ой Сотни Золотоношскаго полка за № 159 И. Блоха отъ 16 Марта с/года.

/По дополнительному заявленію т. Сиппельгаса видно, что Скляренко имѣлъ въ виду чтобы осуществились планы Грудницкаго, такъ какъ Грудницкій, когда его рекомендовалъ въ Ч.К. Заявилъ, что они первые подняли возстаніе противъ Гетмана.

Копія доклада т. Нѣмыкина за №2.

Храпко пользуясь поддержкой Богунскаго и Грудницкаго не допустилъ Нѣмыкина къ исполненію его обязанностей по Комиссаріату, говоря зачѣмъ у насъ должны быть какіе нибудь пріѣхавшіе изъ Россіи кацапы, когда у насъ есть свои работники. Затѣмъ когда Нѣмыкинъ письменно сносился съ Полтавой онъ т.е. Нѣмыкинъ былъ назначенъ Центромъ помощникомъ Военнаго Комиссара г. Золотоноши, въ исполненіе обязанностей котораго онъ вступилъ 1-го Марта сего года. Далѣе изъ доклада Нѣмыкина видно, что Храпко обращался съ нимъ крайне грубо и пренебрежительно, только изъ за того, что Нѣмыкинъ не Украинецъ. Далѣе Нѣмыкинъ указываетъ, что Храпко имѣлъ связи съ Петлюровскими Офицерами. Посадилъ на службу бывшихъ офицеровъ Петлюровской арміи, а идейныхъ работниковъ комунистовъ не допускалъ, велъ гнусную агитацію среди служащихъ Комиссаріата противъ евреевъ и Совѣтской власти, указывая, что жиды дѣлаютъ реводюцію. Высше приведенное соображеніе должно убѣдить, что Храпко такой авантюристъ, какъ Грудницкій и его Комп.

По допрлнительнымъ свѣдѣніямъ видно, что военный Комиссаръ Храпко понынѣ имѣетъ частную тѣсную связь съ авантюристами, устраиваетъ секретныя совѣщанія у себя въ кабинетѣ. Изъ подслушаннаго за дверьми видно, что Храпко продолжаетъ вести свое гнусное дѣло, онъ указываетъ на томъ же совѣщаніи о томъ, что у него есть помощникъ, также Руссофилъ, который сразу былъ присланъ сюда на должность военнаго Комиссара.

Копія доклада т. Нѣмыкина отъ 25 Апрѣля сего года.

Изъ доклада т. Левченко видно, что Храпко есть авантюристъ и ярый самостійникъ, препятствуетъ на каждомъ шагу работѣ завѣдывающаго АГИТПРОСВИТ" присланнаго сюда по распоряженію ГУБВОЕНКОМА 12 Марта с/года, котораго не допустилъ на должность завѣдывающаго АГИТПРОСВИТОМ", а только послѣ видимаго

им[illegible] авантюра ихъ проиграна допуст[illegible] т. Левченкона должность Завѣдывающаго АГИТПРОСВИТОЙ 2 Апрѣля с/ года.

Докладъ т. Левченко отъ 25 Апрѣля 1919 года.

Евтушенко-Янчукъ бывшій Секретарь Ревкома,а затѣмъ т.Предсѣдателя ИСПОЛКОМА,также принималъ участіе въ авантюрѣ Грудницкаго и Комп. 28-го Марта какъ выше сказано онъ уѣхалъ съ Грудницкимъ въ Переяславъ взявъ съ собой документъ,что онъ ѣдетъ въ Кіевъ за инструкціей по организаціи Совѣтской власти.По справкамъ наведеннымъ въ ИСПОЛКОМѢ оказалось, что это подложный документъ и что ИСПОЛКОМЪ его вовсе не делегировалъ. При обыскѣ на квартирѣ Евтушенко Янчука было обнаружено слѣдующее: Собственноручная записка /Ржищево Помощнику Комиссара ЧУПРЫНѢ слѣдующаго содержанія: "ПОВИДОМТЕ,ЯКА СПРАВА ВЪ РЖИЩЕВѢ ЧИ ВЫСТУПИЛИ НА КАНЕВЪ.ПЕРЕДАЙТЕ ЗЕЛЕННОМУ ЧТО Я ХОЧУ БАЧТИ ИОГО",а также обнаруженъ планъ дѣйствіи изъ наступленія,составленный рукою Евтушенко-Янчука,и конспектъ составленіи цѣлаго ряда прокламаціи, изложенныя обстоятельства подтверждаемыя письменными документами достаточно убѣждаютъ,что бывшій т.Предсѣдателя Золотоношскаго ИСПОЛКОМА является такимъ же авантюристомъ,какъ Грудницкій и Комп.

Собственноручныя записки Евтушенко-Янчука.

Всѣ вышеизложенныя обстоятельства, подтверждаемыя письменными документами и дополнительными свѣдѣніями достаточно убѣждаютъ Особо Слѣдственную Комиссію при З.Ч.К. въ томъ,что бывшій Предсѣдатель ИСПОЛКОМА Грудницкій,т.Предсѣдателя Евтушенко-Янчукъ,Членъ Коллегій при Ч.К. Скляренко,Комиссаръ Почты и телеграфа Чумаченко,Командующій Бригадою Богунскій, его же Начальникъ Штаба ВЕДУЛА.Военный

[illegible]

Комиссаръ г.Золотоноши Храпко, Командиры Сотенъ Лебедь, Гайдамака, Лопаткинъ и Служащіе Штаба Шандра, Погребной и др., по взаимному соглашенію между собой, вступили въ непосредственное соглашеніе съ Зеленымъ для того чтобы совмѣстно путемъ возстанія низспровергнуть Совѣтскую Власть на Украинѣ и провозгласить независимую самостійную Украину.

Члены Особо Слѣдственной Комиссіи при Золотоношской Чрезвычайной Комиссіи:

Член Р.К.П. (Большевиков) московской организации
В Коллегии

Инструктор Полтавской Р.Ч.К.

Представитель местной Золотоношской партіи К. Большевиков

Представитель Юридического Отдела при

НАКАЗ ч. 1.

Золотоніщський Повітовий Ревком призначає по повіту:

Народним Комісаром—*Ол. Грудницького,*
Його помішником—*М. Жмурка,*
Військовим Комісаром—*А. Грибінника,*
Його помішником—*В. Міхновського.*

Всіі нстітуції мають підлягати ім по належности.

ПРИКАЗЪ № 1.

Золотоношскій Уѣздный Ревком назначаетъ по уѣзду:

Народнымъ Комиссаром—*Ал. Грудницкаго,*
Его помощникомъ—*Н. Жмурка,*
Военнымъ Комиссаромъ—*А. Грыбиника,*
Его помощникомъ—*В. Михновскаго.*

Всѣ институціи должны подчиняться имъ по принадлежности.

Підписи: А. Богунський, Г. Бондарь, Ол. Грудницький, М. Жмурко, І. Лопаткін (по алфабиту).

1919 р. Січня 25, Золотоноша.

До селян і робітників України.

ТОВАРИШІ!

Ви повалили гетьманщину, повалили й директорію.

Ви стояли за владу Рад (совітів), як за владу трудового люду. І дійсно, така влада повинна задовольнити Вас, але ріжні провокатори, які хотять повернути все на старий лад, захопили владу в свої руки.

Ці панки назвали себе комуністами і роспочали грабувати рідне населення України та вивозити все, спекулятивними ділами до Росії. Таким чином ми опинились у неволі під пьятою ріжних надісланих до нас „комисарів", які знущаються з нас ще гірше, як за царських приставів та гетьманських вартових.

Нарешті, терпець народові увірвався і почалось повстання. На чолі цього повстання став Всеукраїнський Революційний Комітет (Ревком), який наказав нам бути Головним Військово-революційним штабом для пляномірного керування рухом.

І ми, Українські большевики, аби зрятувати справу соціяльної революції на Україні, а разом с тим і на всім світі, оголошуємо рішучу активну боротьбу зо всякими спекулянтами на комунізм і зо всякими шовіністами, чи то українськими, чи то російськими, чи то жидівськими.

Ми прогнали свого Петлюру, але бачимо, що над нами запанували другі Петлюрі: російські та жидівські. Ці нові Петлюри такіж контр-революціонери, як і наш; а може щей гірші.

Тому ми проголошуємо:

Геть нашого Петлюру!
Геть російських та жидівських петлюр „комісарів".
Геть всякий національний гніт.
Хай живе всесвітня соціальная революція.
Хай живе вільна федерація всіх народів.
Хай живе українська радянська соціалистична республіка.

Ми домогаемось слідуючого:

1) Україна мусить бути незалежною в справі національно-культурній та економичній, а що до федерації, то така повинна бути вільною, себ-то: без всякого примусу і гніту з боку инших націй.

2) Вся влада да належить на місцях робітниче-селянським радам, а в центрі Ради рад (Совіт Совітів), без всякої партійної ціктатури, себ-то: ніяка партія не має права навязувати народові своеі програми силою. Для нас немає партій, а есть клясові інтереси селянства та робітництва.

3) Влада на Україні повинна бути в руках місцевих людей українців (всіх живущих на Україні); нам не потрібні окупанти та спекулянти на комунізмі.

4) Комуни силою ніхто не повинні заводити, коли на це немає згоди народу.

5) До соціялістичних республик всього світу ми ставимось як до рівних нам братів, а особливо до Совітської Росії, і будемо допомогати ім всими силами, на скільки цього будуть вимогати інтереси соціялистичної революції, але без втручання в їхні домашні справи. Колиж нам потрібна буде допомога, то вони теж повинні нам допомогти, але за нашою згодою і теж без втручання в наші хатні справи.

6) Що до церкви, то хоча ця справа совісти кожної людини, але ніхто немає права знащатися над вірою народу.

Так от товариші, ставайте на захист цього единого правдивого шляху до визволення від всякого гніту та всякої неволі.

Ваше визолення—справа ваших власних рук.

Знайте:—ми не воюемо з нацією, не воюемо з руськими, або жидівськими большевиками та иншим народом, а тільки зо всякими спекулянтами, котрі ганьбують справжній соціалізм, чи то будуть наші, чи чужі.

Хто ни хоче бути в ярмі у всяких фальшивих „комуністів" та инших перевертнів соціализму, ставайте до зброі і не кладіть її до того часу, коли вся влада на Україні перейде до дійсних робітниче-селянських Рад, цих виразників вашої волі, а не до підробленних тепер „совѣтов".

Вперед-же до справжнього соціалізму.

За Головний Військово-революційний Штаб, Отаман **Богунський**

Ствержує: Від Всеукраїнського Ревкому Політичний Комісар **Грудницький**

ДО СЕЛЯН І РОБІТНИКІВ УКРАІНИ.

37

ТОВАРИШІ!

Ви повалили гетьманщину, повалили й деріктóрію

Ви стояли за владу рад (совітів), як за владу трудового люду. І дійсно, така влада повинна задоволнити Вас, але ріжні провокаторі, які хотять повернути все на старий лад, захопили владу до своїх рук.

Ці панки назвали себе „комунистами" і роспочали грабувати бідне населення України та вивозити все спекулятивними цілями до Росії. Таким чином ми опинились у неволі під п'ятою ріжних надісланих до нас „комисарів", які знущаються з нас ще гірше за царських приставників та гетьманських вартових.

На решті терпець народові увірвався і почалось повстання. На чолі цього повстання став Всеукраїнській Революційний Комітет (РЕВКОМ), якій наказав нам бути головним військово-революційним штабом для планомірного керування рухом і ми, Українські большовики, аби врятувати справу соціяльної революції на Україні, а разом з тим і на всьому світі, оголошуєм ришучу активну боротьбу зо всякими спекулянтами на комунізмі, зо всякими шовиністами, чи то Українськими и російськими чи то жидівськими

Ми прогнали свого Петлюру, але бачимо що і над нами запанували другі Петлюри: російські та жидівські. Ці нові Петлюри такіж контр-революціонери, як і наші а може щей гірші.

Чрезвычайная
19 АПР. 1919
Вход. № 441

Тому ми проголошуемо:

Геть нашого Петлюру,

Геть російських та жидівських Петлюр-комісарів,

Геть всякий національний гніт.

Хай живе всесвітня соціяльна революція.

Хай живе вільна федерація всіх народів.

Хай живе Українська рядянська незалежна соціялистична республіка.

Ми домогаемось слідуючого:

1) Україна мусить бути незалежною в справі національно-культурній та економичній, а що до федерації, то така повинна бути вільною, себ то без всякого примусу і гніту з боку иньших націй.

2) Вся влада на місцях належить робітниче-селянським радам, а в центрі — Владі Рад (Совіту Совітів), без всякої партійної діктатури, себ-то ніяка партія не мае права навязувати народові свої програми силою, для нас немае партій, а есть клясові интереси селянства та робітництва.

3) Влада на Вкраїні повинна бути в руках місцевіх людей-українців (всіх живущіх на Вкраїні): нам не потрібні оккупанти та спекулянти на комунізмі.

4) Комуни силою ніхто заводити не повинен, коли на то немае згоди народу.

5) До соціялистичніх республик всього світу ми ставимось як до рівніх нам братів, а особливо до Совітської Росії і будемо допомогати ім всіми силами на скілько цього будуть вимагати інтереси соціялистичної революції, але без втручаня в іхні домашні справи. Коли нам потрібна буде допомога, то вони теж повинні нам допомогати, але за нашою згодою і без втручання в наші хатні справи.

6) Що до церкви, то хоча це справа совісті кожної людини але ніхто не мае права знущатися над вірою народу.

Так отже товариші, ставайте на захист цього єдинного правдивого шляху, до визволення від всякого гніту, та всякої неволі.

Ваше визволення — справа ваших рук.

Хто не хоче бути в ярмі (чужинців) хто не хоче бути під гнітом російських і жидівських фальшивіх соціялистів та иньшіх перевертнів соціялизму, ставай до зброї і не клади її до того часу, поки вся влада на Вкраїні перейде до дійсніх робітниче-селянськіх рад, ціх виразників твоеї волі а не підробленніх тепер „совітів".

Вперед же, до справжнього соціялизму.

За Головний Військово-революційний штаб,
Отоман БОГУНСЬКИЙ.

Стверджує: Від Всеукраїнського Ревкому
Політичний комисар ГРУДНИЦЬКИЙ.

Радянске Козацтво Червоного побережья Київщини.

БРАТИ РОБІТНИКИ І СЕЛЯНЕ УКРАЇНИ.

Ви кровею своєю здобули Волю і долю Всему працюючому людові, але ріжни дурители вихопилі ії з рук Ваших ріжними обіцянками.

Обіцяли Вам і землю дати і мануфактури привести, а сами нока що поспишили вивезти з Украіни хліб, скотину, коней, вугеля і навідь мануфактуру забрали. Однім словом всі засоби економичнаго життя краю вивозятся геть з Украіни на Московщіну.

Наша краіна стала знову колоніей себ-то краіною з якої тілько берут все цінне і яку весь час дурят. Се сталося від того, що владу Украіні захопили одні комуністи большевики, що приіхали з Московщіни зі своім військом—Китайцями та Латишами, і яки з нашими селянами і робітниками вкупі пряцювати не хотят.

Російски большевики-комуністи нам обіцяли владу Рад Робітниче-селянскіх депутатів, а в житті проводят тілько діктатуру своеі Російскоі партіі.

Російски комуністи обіцяли мануфактуру за хліб, а в дійсности привозят нам разбишак Китайців-Латишів.

Російськи Комуністи не визнают за нами право жити вільно і правити незалежно своім краем в інтересах всього трудящого люда.

Діктатура одніеі партіі—комуністив, а не депутатів від незаможняго Селянства та Робітництва вже привела Московщину до голодовки та припинення хвабрик і зробить теж само і на Украіні.

Ми рахуємо що тілько робітниче-Селянска Рада може вивести і спасти від руіни.

Тілько працюючій люд Украіни зможе утворити таку форму Влади яка буде стояти на розвію экономичного і національного культурного життя.

Отже ми зараз ведемо боротьбу за владу справжніх Робітниче селянських Рад в незалежноі Украінськоі Радянськоі Соціалістичноі Республіки. Ми ведемо боротьбу з ворогом нашего экономичного і національно-культурного життя і закликаемо всіх кому дорогі інтереси нашего краю до зброі-до рішучого бою-до визволення з під ярма всякоі завойовницькоі політики а також і Російського імперіалізма що однаково душить нас всіх.

Гукнемо. **Геть завойовників самодержців Комисарів-комуністів Російських з Украіни!!!**

Хай живе влада Робочих селян Украіни!!!

Хай живе Незалежна Украінська Радянська Соціалистична Республика!!!

Радянске Козацтво Червоного побережья Київщіни.

Радянске Козацтво Червоного побережья Київщіни.

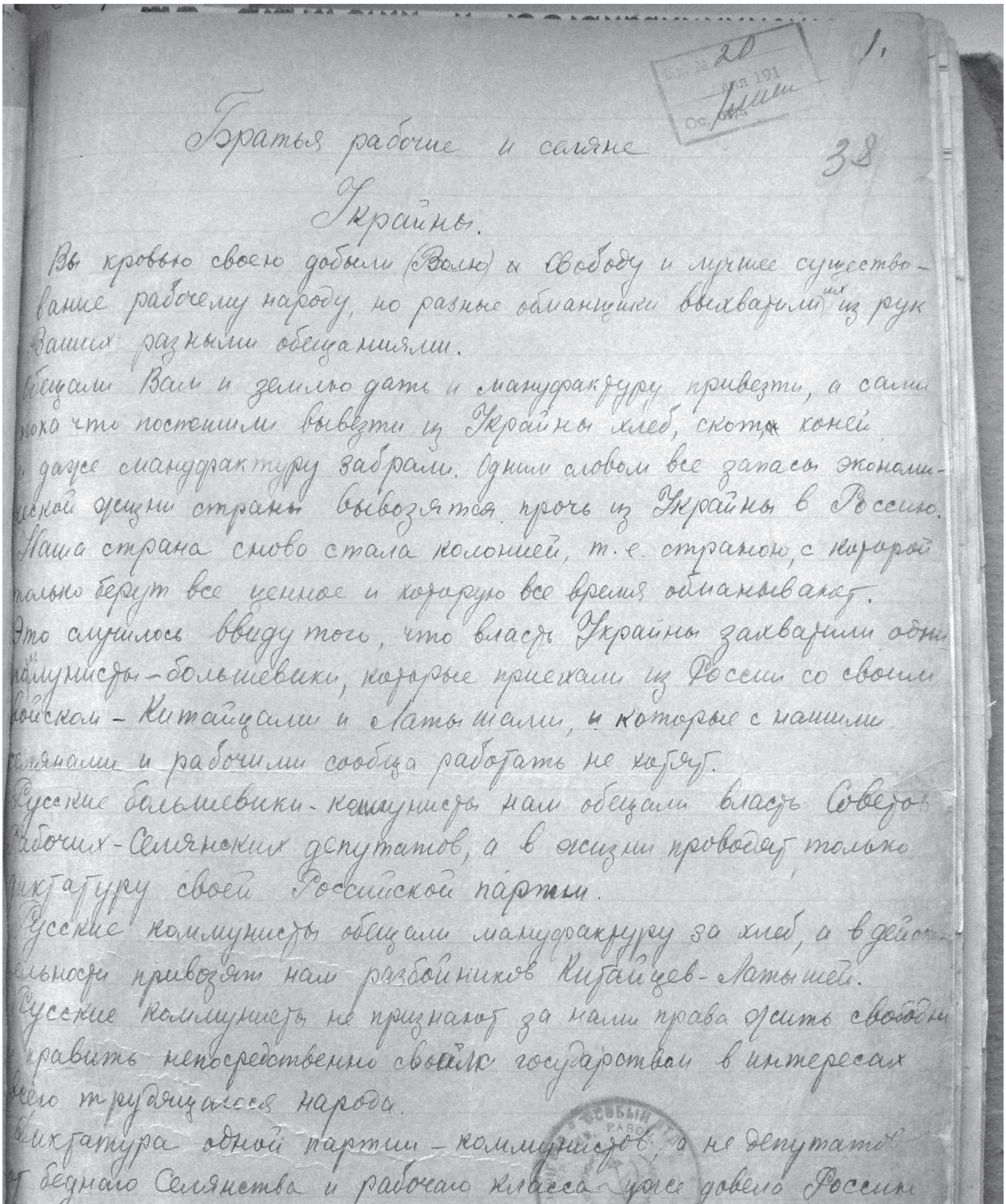

Вх. № 20 ... июля 191... Ос. отд.

1, 38

Братья рабочие и селяне Украины.

Вы кровью своею добыли (Волю) и Свободу и лучшее существование рабочему народу, но разные обманщики выхватили из рук ваших разными обещаниями.
Обещали Вам и землю дать и мануфактуру привезти, а сами пока что поспешили вывезти из Украины хлеб, скот, коней и даже мануфактуру забрали. Одним словом все запасы экономической жизни страны вывозятся прочь из Украины в Россию.
Наша страна снова стала колонией, т.е. страною, с которой только берут все ценное и которую все время обманывают.
Это случилось ввиду того, что власть Украины захватили одни коммунисты-большевики, которые приехали из России со своим войском - Китайцами и Латышами, и которые с нашими селянами и рабочими сообща работать не хотят.
Русские большевики-коммунисты нам обещали власть Советов Рабочих-Селянских депутатов, а в жизни проводят только диктатуру своей Российской партии.
Русские коммунисты обещали мануфактуру за хлеб, а в действительности привозят нам разбойников Китайцев-Латышей.
Русские коммунисты не признают за нами права жить свободно и править непосредственно своим государством в интересах всего трудящегося народа.
Диктатура одной партии - коммунистов, а не депутатов от бедного Селянства и рабочего класса уже довела Россию до голода, до забастовок на фабриках и сделает то же самое и на Украине. Мы считаем, что только Рабочий-Селянский Совет может вывести и спасти от разрушения.
Только рабочий народ (может) Украины сможет водворить такую форму Правления, которая будет стоять на развитии экономической и национальной культурной жизни

Радянске Козацтво Червоного побережья Київщіни.

38 об

Вот же мы сейчас ведем борьбу за власть настоящих Рабоче-Селянских Советов в независимой Украинской Советской Национальной Республике. Мы ведем борьбу с врагом нашей экономической и национально-культурной жизни, и озываем всех, кому дороги интересы нашей страны.

К оружию, к решительному бою, к освобождению из под ига всякой завоеванной политики, а также и Российскаго империализма, который одинаково душит нас всех.

Воскликнем: „Прочь завоевателей само-державцев Комиссаров коммунистов Русских из Украйны!!!

Пусть живет власть Рабочих Селян Украины!!!

Пусть живет Независимая Украинская Советская Социальная Республика!!!

Советское Казачество Краснаго побережья Киевщины

Наказ ч. 46

Золотоношського Повітвиконкому від 2 Вересня 1921 р.

§ 1.

Для відома і керування населення і всіх посадових осіб оголошується постанова Ради Народних Комісарів про способи боротьби з службовими переступами:

Одним з найважніших завдань Радянської Влади є поліпшення його апарату і затвердження в Республиці не похибного правопорядку З цією метою Радянська Влада оголошує, як найбільш рішучу боротьбу з службовими переступами, що дискредітують Владу в очах широких верств працюючих, вносять дез'організацію в справу широкого соціялистичного будівництва порушують нормальний хід политичного і господарського життя країни і утворюють сприяючий грунт для всякого роду контр-революційних та бандітських виступів.

З огляду на це Рада Народніх Комисарів ухвалила:

Визнати потрібним і з'обовьязати всі Судові і Адміністративні установи У.С.Р.Р. пристосувати більші кари, до таких службових злочинств: а) хабарництво, б) вимогання хабара, в) встановлення противозаконних поборів і повинностей, г) виготування і видавання хвальшивих документів, д) крадіж довіреного по службі народнього майна, е) противозаконно позбавлення особистої волі, ж) зловживання владою з справленням телесних ушкоджень, катування і знасилування, з) противозаконне проведення трусів, реквізицій, конфіскацій, особливо утаїнням затриманих речей, грошей або документів, і) безчинність або перевищення влади, що викликали розстрій діяльности Радянського апарату, л) злоумисний саботаж і недбальство по службі, м) одмовлення законному проханню громадян про допомогу від Влади, н) злочинна негосподарність, що мала наслідком дезорганізацію господарства, о) зайва і невиправдана обставовами виключно формальне відношення до справи (бюрократізм і тягнина), що викликали дезорганізацію діяльности Радянського апарату, що утворює крайню проволочку веденню справ і що робить в очах населення недопільним всяке звернення до Влади і инші службові переступи, що підривають авторітет Радянської Влади і викликують незадоволнення широких верств працюючих.

2) Справа по зазначенним службовим переступам розсліджувати і розглядати в терміновому порядкові, з призначенням Судового засідання по можливости на місті доконання переступу і з оголошенням прийнятого вироку.

3) Доручити Народньому Комисарові Юстиції і ВУНК о терміновому порядкові виробити і внести в життя інструкції в розвиток цієї постанови.

§ II.

Про всі злочинства зазначені в постанові Р. Н. К. негайно заносити скаргу Окремому Народньому Слідчому при Кременчугському Ревтрибуналі.

§ III.

Окремому Слідчому цілком виконувати п. 2 постанови Р. Н. К.

Голова Виконкому ДРОБНИЦЬКИЙ.

2014 За Секретаря (подпись).

Золотоноша, 6-я Госуд. Тип. Р. В. Ц.

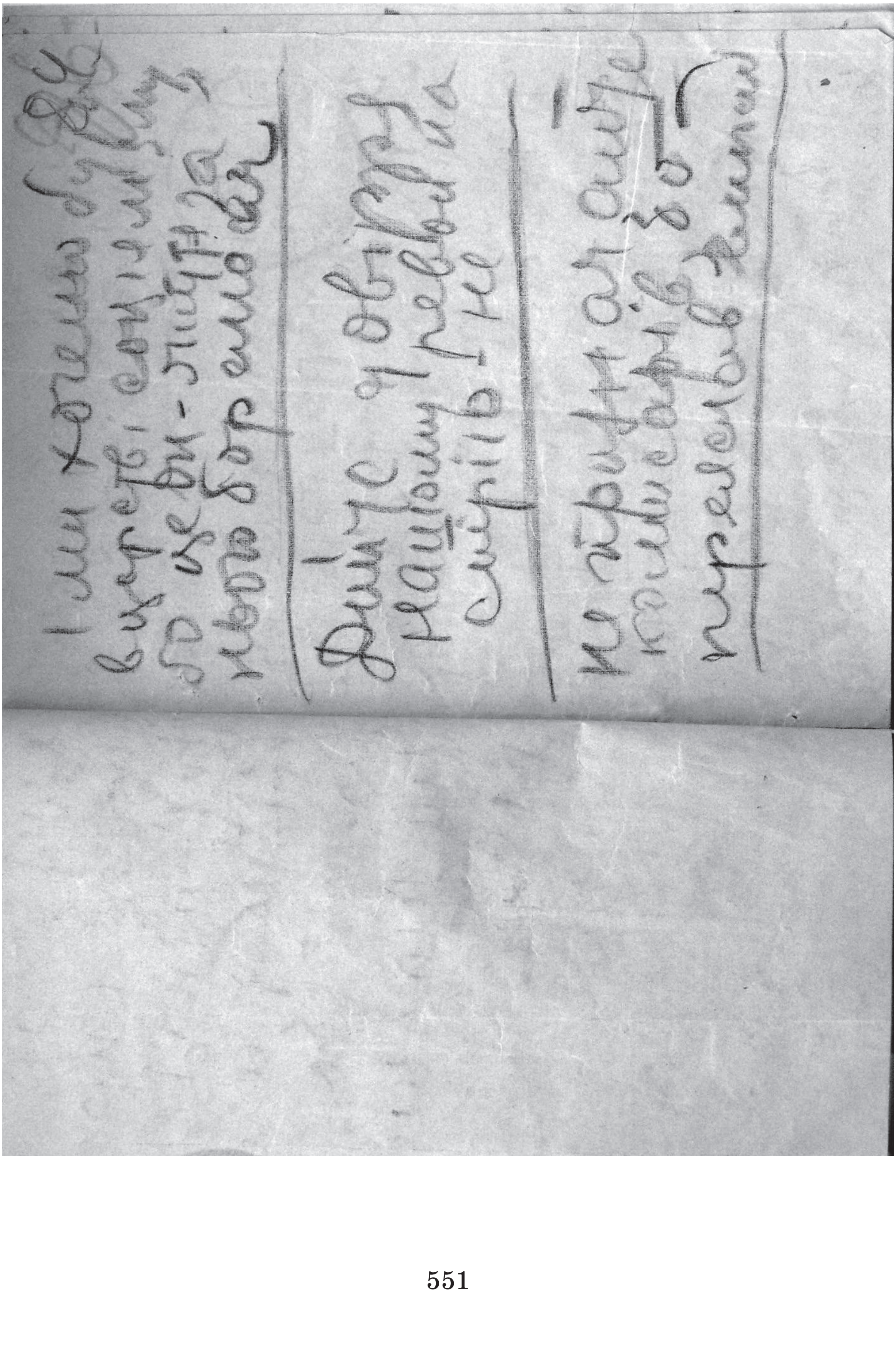

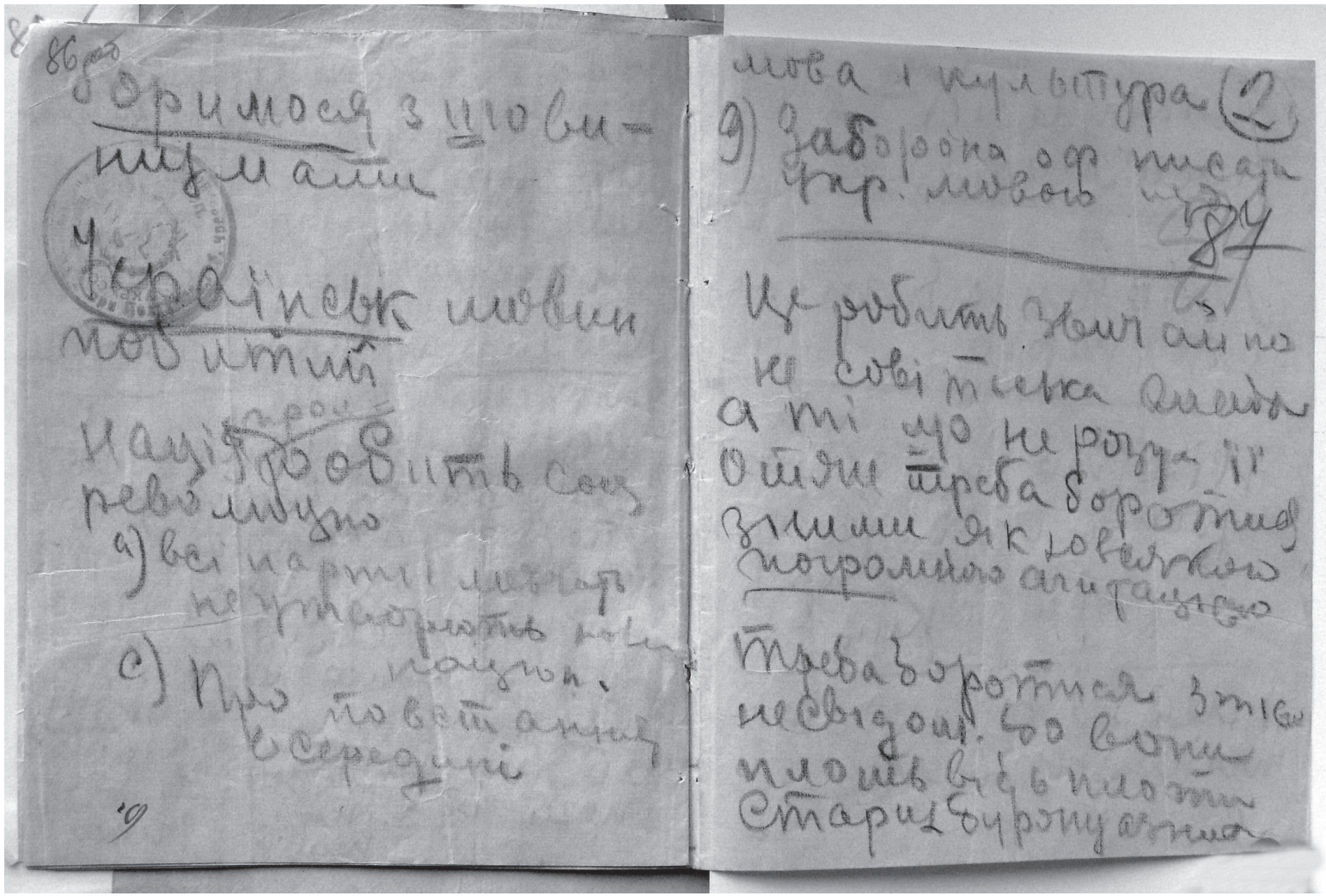

8 86 год

Дружба з чоловіками

Українок чоловік повинен

Національ свідомість

Національ свідомість Союз

Невідомий

а) всі нарід мають не утворювати

с) Про повстання в середині

9

мова і культура (2)

9) Заборона оф писати Укр. мовою

87

Це робить жінка не собі тільки дивно а ті що не розуміють їй треба боротись зними як ковбасою

Треба боротися з ними невідомий бо вони хочуть все в свої руки

Старі будуть

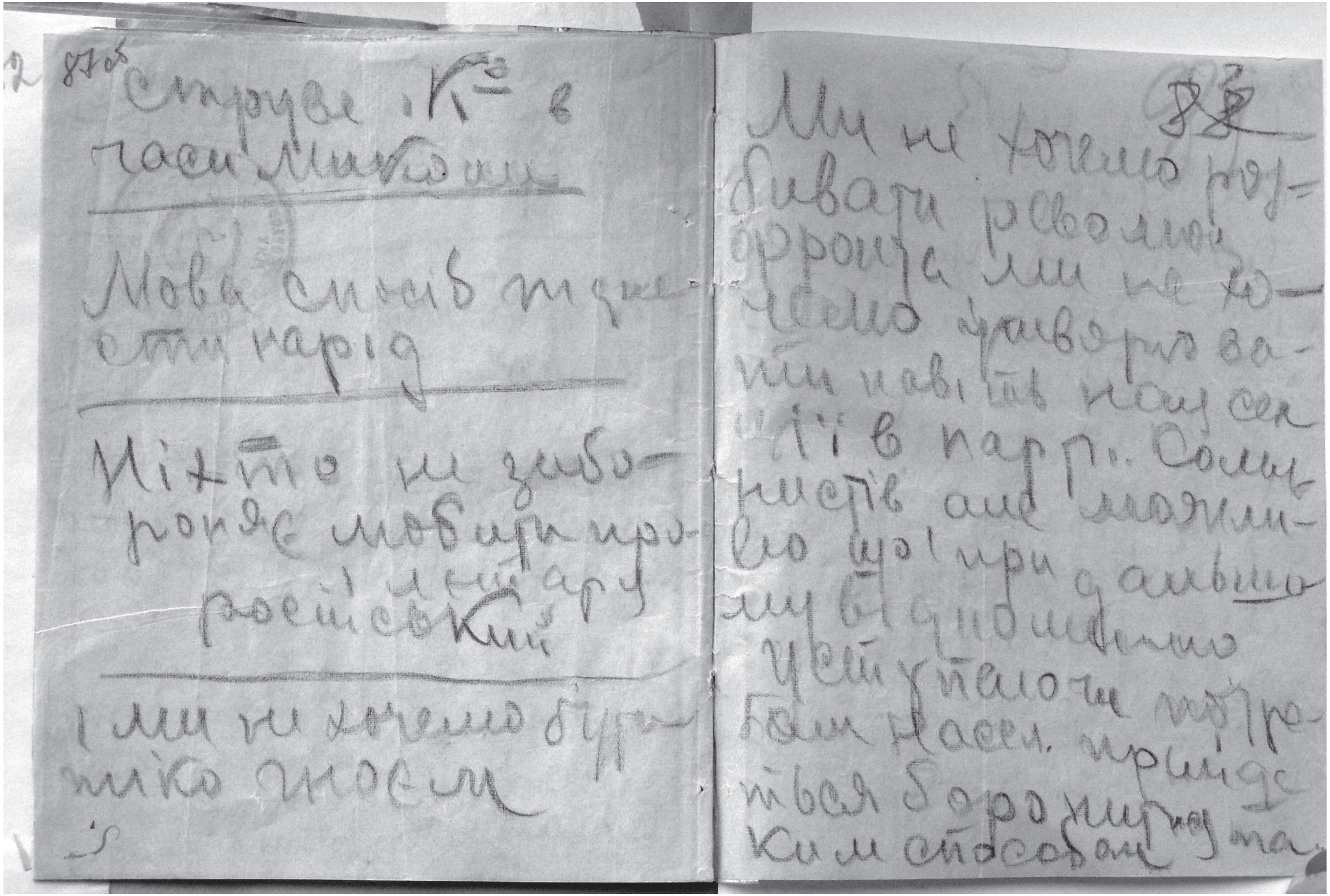

87об

Струве і К° в часи Миколи

Мова синів тідже єсти нарід

Ніхто не забороняє мовити про
і м[illegible]ару
російський

І ми не хочемо бути
ніко іносим

88

Ми не хочемо роз-
бивати революційного
фронту а ми не хо-
чемо творити ва-
шим навіть наших сек-
ції в партії. Соли-
дарність але можли-
во що і при дальшо-
му відношенню
цсті упалочи тактика
бои Нації. прийде
тільки борони
ким способом та.

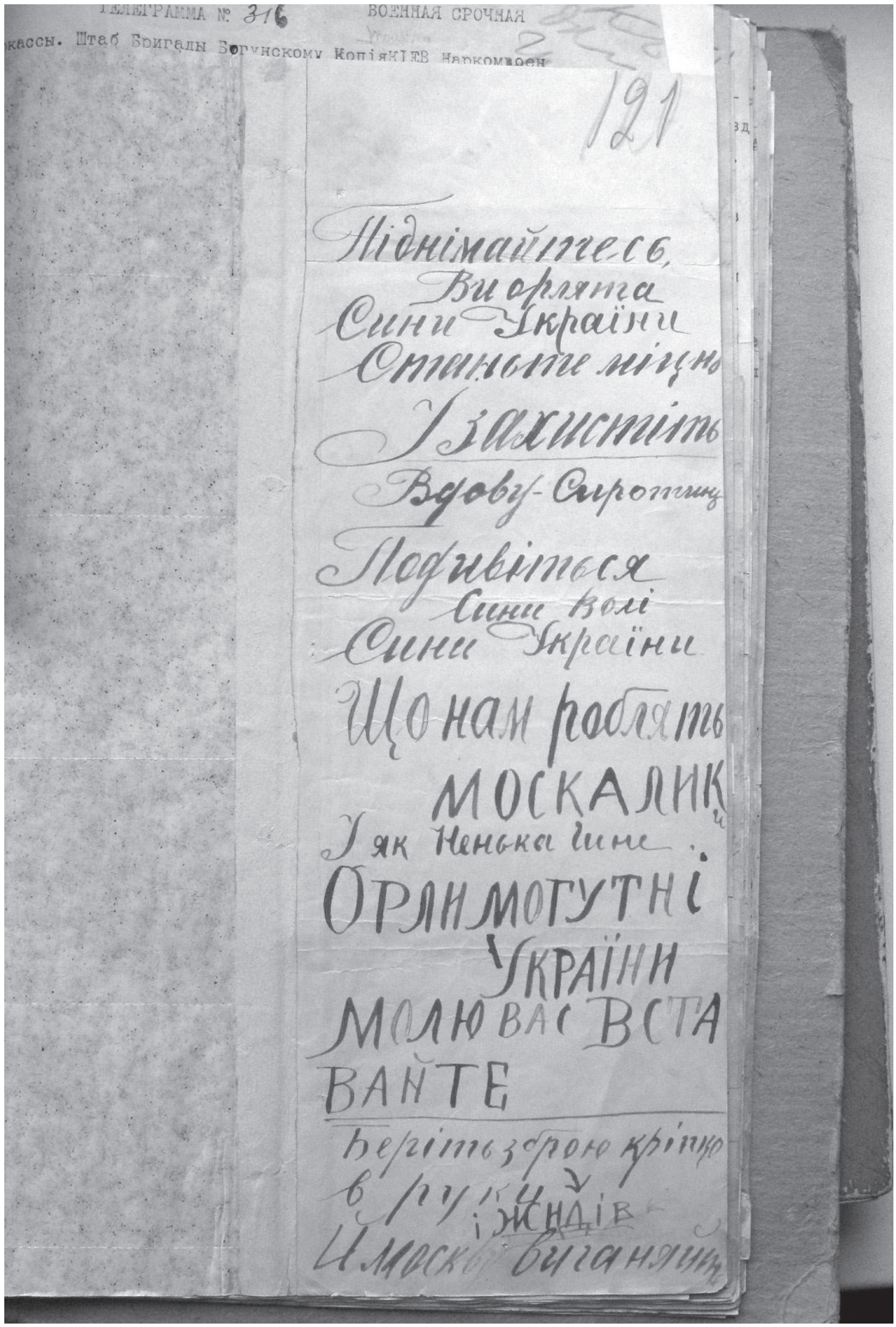

ТЕЛЕГРАММА № 316 ВОЕННАЯ СРОЧНАЯ

...кассы. Штаб Бригады Богунскому КопіяКІЕВ Наркомвоен

121

Піднімайтесь,
Ви орлята
Сини України
Станьте міцно
І захистіть
Вдову-Сиротину
Подивіться
Сини волі
Сини України
Що нам роблять
МОСКАЛИК
І як Ненька гине
ОРЛИ МОГУТНІ
УКРАЇНИ
МОЛЮ ВАС ВСТА
ВАЙТЕ
Беріть зброю кріпко
в руки
і жидів
И москву виганяйте

Копия.
с копии.

134

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е.

С,езда Красно-казачьих делегатов Особой Советской Бригады Богунского вынесенное 25 апреля 1919года на ст.Мироновка,Каневского уезд

С,езд Красно-казачьих делегатов частей особой Бригады Богунского, созванный для принятия мер против проникающих в среду казаков разных провокационных слухов, а также и для выяснения их источников,выслушав доклады делегатов установил, что источником провокаций являются действия Золотоношской Чрезвычайной Комиссии вообще и ея Председателя Сиппельгаса в особенности, каковыя представили в должном виде положение в Золотоноше, а также политическое направление и действие Бригады перед центром,

1/ назвав бригаду гнездом контр-революции.

2/ своими провокациями и действиями старается внести раскол между командным составом и казаками Бригады вплоть до открытого возмущения и ареста всего командного состава.

3/ мешали спокойной работе Красных казаков на фронте банд Зеленого,

4/ созданы недоразумения между Бригадой Богунского и I Полтавским Интернациональным полком, которые чуть не дошли до открытого вооруженного столкновения,

5/ создали почву для возникновения нелепых слухов о Бригаде среди населения г.Золотоноши и ея уезда и окрестностей , с которыми Бригада связана кровью в борьбе за революцию.

Установив все вышеизложенное, с,езд Красно-Казачьих делегатов частей особой Советской Бригады Богунского единогласно ПОСТАНОВИЛ:

1/ От имени всех Красных Казаков Бригады выразить полное доверие Командиру Бригады товарищу Богунскому и всему командному составу Бригады.

2/ Требовать немедленно удаления от должности Председателя Золотоношской Чрезвычайной Комиссии Сиппельгаса.

3/ Просить присылки от правительства представителей для производства строжайшего расследования действий Сиппельгаса и привлечения его Военно-Революционному Суду за оскорбление частей Красной Советской Революционной Армии.

1320 Распространить по частям Бригады следующую резолюцию С,езда Красно-Казачьих Делегатов: „С,езда Красно-казачьих делегатов Бригады Богунского в заседании своем 25 апреля 1919 года ПОСТАНОВИЛА: 1/ стоя на страже воинской чести и боевого уровня рядов Бригады, с,езд вновь подтверждает необходимость спаять их самой строгой Революционной товарищеской дисциплиной, безпрекословным подчинением командному составу и самой строгой ответственности за всякие проступки и преступления перед Революционным полевым судом,

2/ трусов, бежавших во время боя и оставивших свое место в рядах, растреливать на месте,

3/виновных в пьянстве и картежной игре в деньги, а также за самовольные отлучки из частей предавать военно-полевому суду,

4/ всякое сопротивление и неподчинение законным требованиям и распоряжениям командного состава рассматривать как сабатаж и контр-революцию и наказывать Военно-Полевым Судом Бригады,

5/ решительным образом бороться с провокациями, а виновным в распространении их предавать Военно-Полевому Суду.

6/ по возможности сократить увольнение военно служащих из частей по болезни и вообще передать разрешение отпусков командиру части.

Резолюция эта является обязательным постановлением для всех военных чинов Особой Советской Бригады Богунского.

7/ послать Рабоче-Крестьянскому Правительству Украины телеграмму от имени Бригады следующего содержания:

Киев, Председателю Совета Народных Комиссаров товарищу Раковскому копии: Конфронту Антонову, Наркомам: Подвойскому, Ворошилову и Председателю Всеукраинской Ч,К. Лацису.

С,езд Красно-казачьих делегатов отчастей особой Советской Бригады Богунского от имени всей Бригады шлет горячий привет Рабоче-Крестьянскому Правительству Украинской С.С.Республики и заявляет о своей непоколебимой решимости бороться до конца за Социальную Революцию и Советскую Власть, несмотря ни на какия провокации и контр-революционныя попытки буржуации и кулачества раз,единит и разложить ряды Единой Красной Революционной Армии.

Да здравствует Всемирная Социальная Революции и Советская Власть.

Постановление С,езда Красно-Казачьих Делегатов распространить по всем частям Бригады. Председатель С,езда Гайдамака, Секретарь Орловский.

С подлинным верно: Сиппельгас.

Это воззвание было разослано по

Председателя Золотоношской Ч.К. А.Я. Сипельгаса

Вх. № 3
191 г.

135

38

Д О К Л А Д .

5-го мая на с,езде советов выступил в пьяном виде Представитель бригады Богунскаго старшина Ковба с голословными обвинениями меня в в оскорблении бригады, причем в подтверждение свое лжи сослался на Председателя Исполкома тов./Генец/ Емец, который тут же уличил Ковбу во лжи. На этом же с,езде Представитель бригады Богунскаго вели преступную агитацию против членов Ревкома товарищей Подкаминскаго, Рыдина и меня, под влиянием этой агитации настроение с,езда обострилось, но после наших выступлений и обрисовки действительнаго положения вещей, с,езд вынес полное доверие и выразил благодарность за нашу работу. Комитет партии Золотоноши также вынес мне доверие и постановил оставаться мне на посте Председателя. Приспешники Богунскаго видя провал своей авантюры действовать на-глее и 12-го сего мая Представитель бригады Богунского старшина Скрыпник вместе с двумя вооруженными казаками ворвались в квартиру тов. Председателя Исполкома тов. Рыдина, где находился и я скрылся от расправы, которой угрожали мне представитель бригады. Скрыпник вбежав в квартиру тов. Рындина угрожая револьвером закричал: Где Сипельгас. На что Рындин ему ответил: Он уехал в Киев; после этого Скрыпник забрал мои вещи: кожаную куртку, карабин, белье и бинокль тов. Рындина. Обыскав двор трое вышеуказанных сели на извозчик и уехали на вокзал. Весь день 12 мая по городу шли розыски. Искали товарищей Подкаминскаго, комиссара почты Воскресенского и меня, но не найдя по счастливой случайности насони довольствовались грабежами.

До этого случая приспешники Богунскаго /Сердюк, Росько, Скрыпник и др./арестовали агентов Ч.К. /Мезеро, Гетова, Балясного и др./отобрали у них оружия и угрожали разстрелом. 12-го мая был арестован тов. Вишневский секретарь Чрезвычайной Комиссии видный политический работник каторжно-ссыльный, который был уведен казаками Богунскаго в штаб и оттуда не возвратился. Он является свидетелем преступных деяний штаба. На Гельмязовской дороге казаками бригады Богунского разстреляны 4 представителя Николаевской железной дороги прибывшие в Золотоношу за покупкой продуктов для Продкома, после зверскаго убийства они были ограблены и трупы остались на дороге. Фамилия одного выяснена это Радиянский. С прибытием частей Богунского в Золотоношу нарушалась нормальная жизнь, казаки самочинно занимали квартиры и считаясь с тем, что они заняты под Советские учреждения, терроризировали Земжил требуя очистить помещение этого ор-

дана под штаб. Самочинные обыски имели место. Казак Росиковзламавзамок
комиссииЧрезвычайной Комиссии угнав лошадей и на требование его ареста
не было получено желаемого результата. Представитель штаба Богунского
Вондарь II-го мая в помещении Исполкома в присутствии представителей
Центра товарищей Рымшевского /от Наркомвоен/, товарища Кащеринского
/от Наркомвнутр/, члена Ц.и К., т.т. Рындина, Подкаминского, Воскресенского и
др. узнав, что представитель Центра совместно с членами Исполкома назначен
меня Чрезвычайным Комендантом города и уезда- закричал ругаясь площад-
ной бранью: "Если провокатор Сиппельгас будет Комендантом, то бригада
Богунского не будет иметь никакого отношения с ним, на что последовал ре-
шительный отпор со стороны Представителей местной Советской Власти. Все
это запротоколировано Представителем Киевскаго Ц.К. тов. Селюк. Поведение
штаба Богунского в лице его Представителей было возмутительно халатное:
когда шел бой под Черкассом, под Золотоношей, то части Богунского расхо-
дились по домам, разбегались группами по другим уездам и селам, на что
указывалось представителям Штаба, но дело дальше слов не шло. Отряд Чер-
касской Ч.К. отказался итти в бой имея в тылу части Богунского ссылаясь
на солидарность их с Григорьевым. Когда город был уже занят бандами Гри-
горьева и некоторые части Богунского остались в городе, то по шоссейной
дороге или толпами казаками бригады Богунского и на вопросы почему они
уходят покидая фронт был ответ: "Да ведь "они" те же Советские войска, то-
ко они бьют жидов да коммунистов."

Некий Шандра Политком штаба Богунскогопо агентурным сведениям Ч.К.
и показаниям писаря штаба Богунского тов. Носенко перед выступлением Гри-
горьева был в Одессе и привез оттуда 7 пулеметов, причем начал вербовать
в Прохоровской волости отряды. Ч.К. узнав об этом немедленно бросили ту-
да отряд для поимки Шандры, но его там уже не оказалось. Представители
Центра вынесли очень неудовлетворительное впечатление от частей Богун-
ского. Во время боя с бандами Григорьева доблестно сражался один только
матроский курень смерти, по некоторым сведениям.

Обращаясь с глубокой просьбой обратить внимание на Представителей
штаба Богунскаго и на те удары, которые могут нанести не дестиплированные,
погромно настроенныя части атамана Богунского, среди которых живет
антисемитизм и бандитизм. Благодаря подбору таких "коммунистов" как явный
самостийник, Вондарь, Калиберда, Дубровский и др. деятельность штаба
антигосударственны, ибо преступное поощряется.

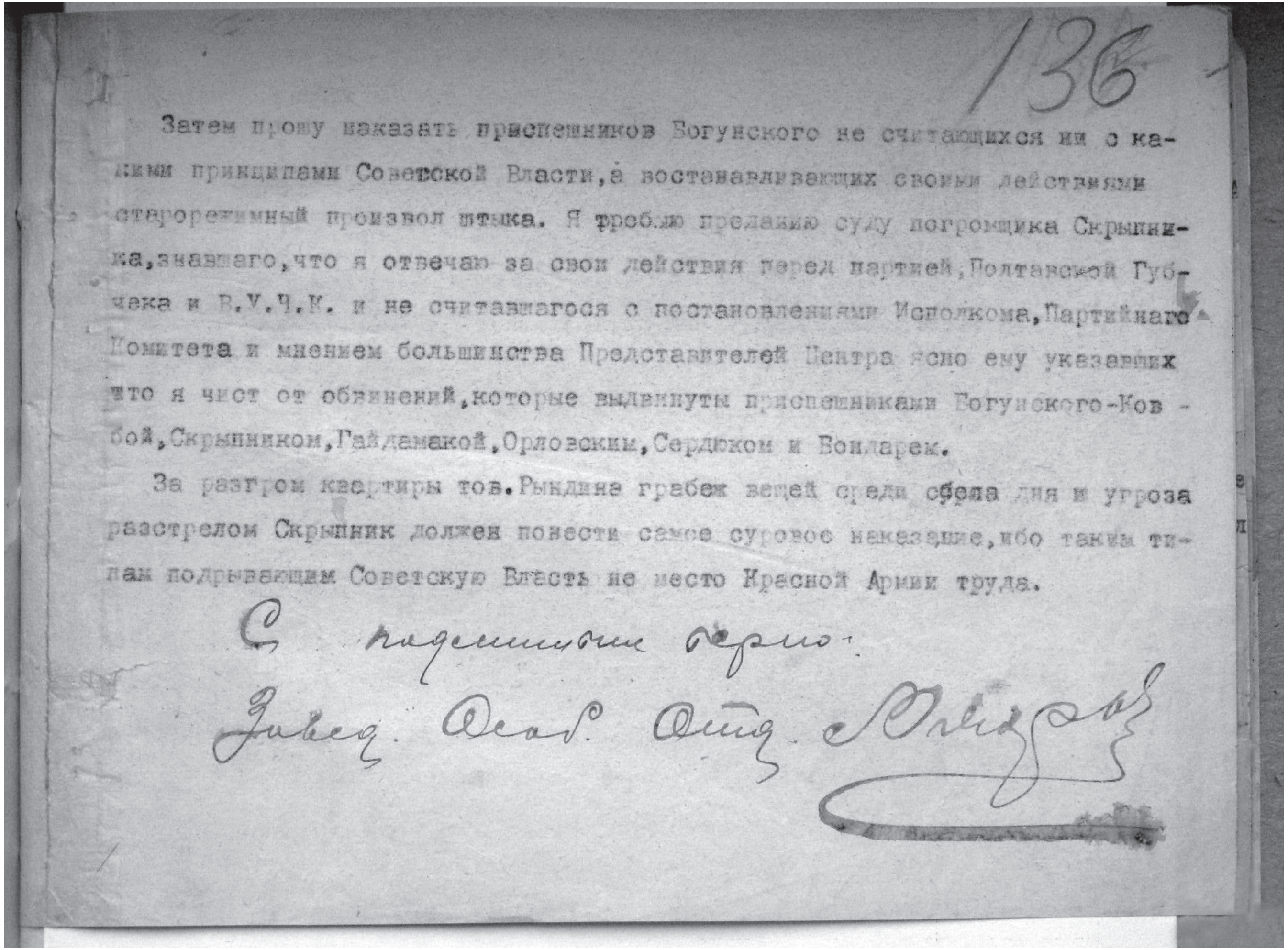
136

Затем прошу наказать приспешников Богунского не считающихся ни с какими принципами Советской Власти, а воставливающих своими действиями старорежимный произвол штыка. Я требую предания суду погромщика Скрынника, знавшаго, что я отвечаю за свои действия перед партией, Полтавской Губчека и В.У.Ч.К. и не считавшагося с постановлениями Исполкома, Партийнаго Комитета и мнением большинства Представителей Центра ясно ему указавших что я чист от обвинений, которые выдвинуты приспешниками Богунского-Ковбой, Скрынником, Гайдамакой, Орловским, Сердюком и Бондарек.

За разгром квартиры тов. Рындина грабеж вещей среди бела дня и угроза разстрелом Скрынник должен понести самое суровое наказание, ибо таким типам подрывающим Советскую Власть не место Красной Армии труда.

С подлинным верно.
Завед. Особ. Отд. [signature]

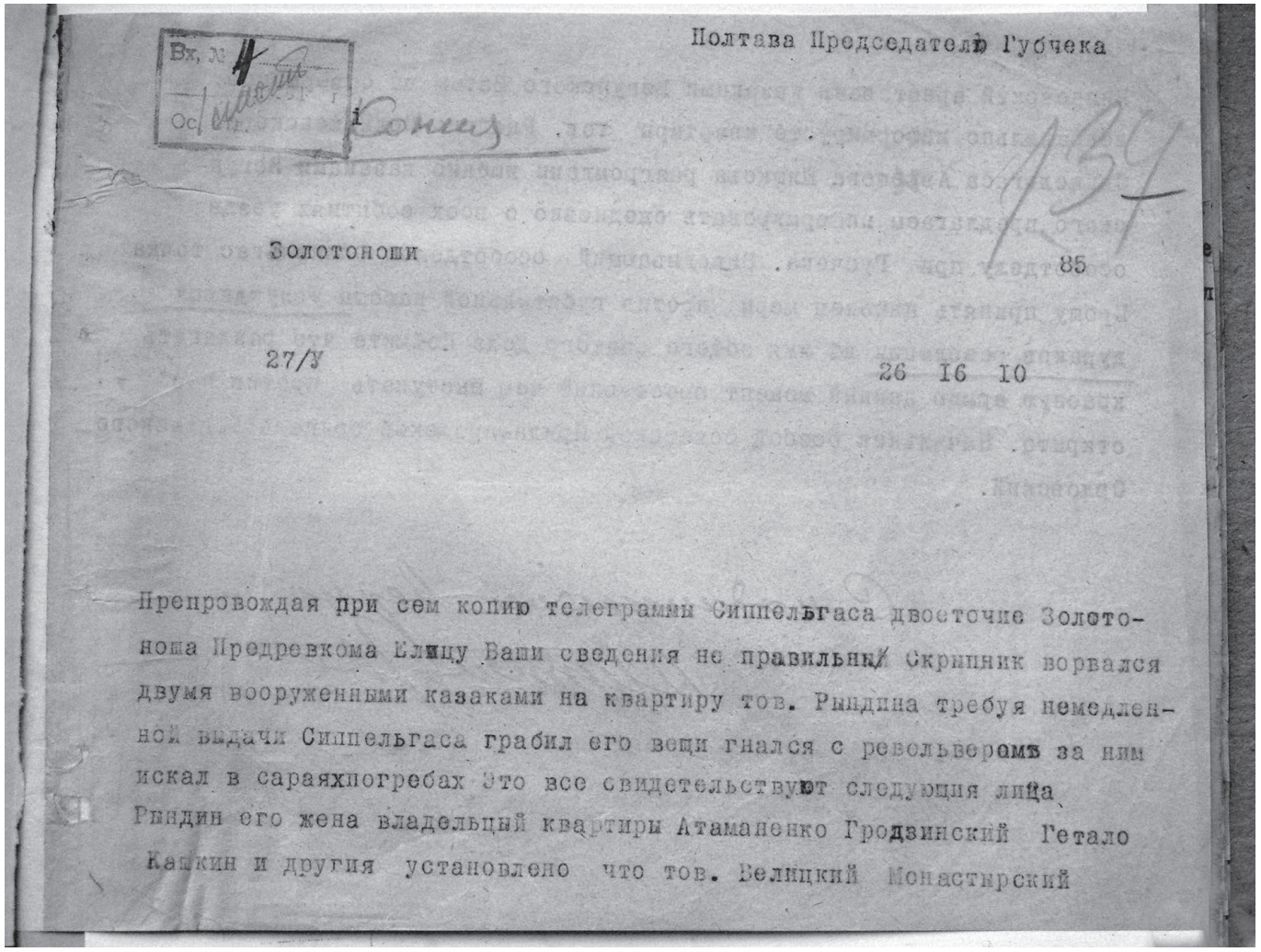

Вх, № 4

Ос. 1 листа

Копия

Полтава Председателю Губчека

137

Золотоноши 85

27/У 26 16 10

Препровождая при сем копию телеграммы Сиппельгаса двоеточие Золотоноша Предревкома Елицу Ваши сведения не правильны Скрыпник ворвался двумя вооруженными казаками на квартиру тов. Рындина требуя немедленной выдачи Сиппельгаса грабил его вещи гнался с револьвером за ним искал в сараяхпогребах Это все свидетельствуют следующия лица Рындин его жена владельцый квартиры Атаманенко Гродзинский Гетало Кашкин и другия установлено что тов. Велицкий Монастырский

Вишневский арестованы казаками Богунского Затем вы совершенно неправильно информируете квартиры тов. Рындина Подкаменского Сиппельгаса Авсенова Пинкова разгромлены именно казаками Богунского предлагаем информировать ежедневно о всех событиях уезде особотделу при Гусчека. Заведывающий особотделом Сиппельгас точка Прошу принять наконец меры против губительной работы услужливых дураков революции во имя общего святого дела Поймите что разлагать красную армию данный момент преступней чем выступать против нее открыто. Начальник особой советской Приднепровской бригады Богунского Орловский.

С подлинником верно

147
Вх. № 11
191
146

ПРАВДА О БРИГАДЕ БОГУНСКОГО.

Кровавым, душу леденящим ужасом веет от событий последних дней в Золотоношском уезде и самом городе. Озверелые бандиты под личиной казаков красной армии учинили еврейский погром и вдохновителями их сатанинской работы явились те лица, которые по сей день именуются „эсаулами", сотенными особой Заднепровской Бригады Богунского. Несколько месяцев тому назад мы нижеподписавшиеся по долгу служения делу революции сообщали о преступном составе штаба этой бригады, но нас мало слушали, еще больше, нам не верили и в заключение обвиняли в контр-революции, обвинения выдвигали те самые „молодчики" из стана желто-блокитной сотни самостийников.

Теперь получены положительные результаты. В Золотоноше убито десятки евреев, зверски изрублены старики и дети, изнасилованы жены советских работников, разстреляны видные члены партии К-б. Вот краткий перечень лиц убитых „славными орлами" атамана Богунского: - Член Коллегии Упродкома т. Белицкий, тов. Монастырский, Коган, Член Коллегии Ч.К. т. Вишневский /бывший на каторге, политический работник в Польше [redacted], два тов. коммуниста из Пирятинского боевого отряда. Но это не все жертвы... Их десятки.

В кошмарном зверстве, грабежах и насилиях ярким пятном выступают исключительно крупныя фигуры из стана Богунского -старшины Ковба, Скрипник, Сйрица, именующий себя большевиками, но говорившие что „жидов надо бить, а коммунистов никаких нам не треба".

И этим дегенератам революции доверили тех повстанцев, которые прятались по болотам во время гетманщины и шли в открытый и честный бой с „войсками" Зеленого. Плодотворная работа штаба сказалась - кошмарное деяние преступного элемента, который находил приют и покровительство (у власть имущих-) в лице своего атамана, начальника штаба и всех сотенных и полусотенных, - убиты лучшие товарищи, зарублены шашками представители голодного севера, товарищи приехавшие за покупками продуктов для Николаевской железной дороги, - а „Богунщина" „Богунщина"

и по ныне жива и вероятно продает награбленное на базаре, прячет у себя по домам.....Очень много гнусных преступлений учинили Григорьевские банды, но на то они ~~шли~~ и шли. Но чем и как можно оправдать деяние тех старшин и казаков штаба бригады грабивших и убивавших коммунистов и евреев под (гром) орудий Григорьева.....

Напрашивается вопрос, кто же виноват в этих жертвах? Мы скажим открыто - атаман Богунский и его приспешники штаба. В штабе атамана Богунского скрывались уголовные преступники, уже приговоренные к разстрелу бандиты и числились начальниками охраны города, „осаулами", старшинами и сотенными командирами. Туда шли и те, кто верой и правдой служил Гетману, Петлюровские офицеры, активно выступавшие против Советской Власти. О тех ужасах штыкократии Богунского надо бы писать целые тома, много насилья и безчинства прикрывалось именем революции. И все таки бригада сражалась на фронте с бандами Зеленого, побеждала их и наконец явилась на смену первого интернационального Полтавского полка, которому было поручено ликвидировать авантюру бывшего председателя Золотоношского Исполкома Грудницкого.

Город затрепетал от страха. Всем жителям было памятно пребывание в городе недисциплинированных, антигосударственно воспитанных казаков Богунского.

Когда банды Григорьева наступали на Черкассы, казаки Богунского хозяйничали в городе Золотоноше, искали коммунистов и евреев, называли себя единомышленниками Григорьева, открыто заявляли, что „они" тоже советские войска и против „их" драться не следует, так как „они" бьют только кацапов жидов и коммунистов. Этот лозунг был приемлем страстным натурам „Богунцев" и они не утерпели.....

Начались разгромы квартир членов Исполкома коммунистов и евреев. Эта была прелюдия....

Как только часть города была занята бандой Григорьева, другую часть грабили „Богунцы", разстреливали и митинговали Рода „Курени смерти" бригады Богунского вступив на позиции, в момент наступления Григорьевцев вместо отражения противника устроила митинг, решая вопрос стрелять или не стрелять, при чем категорически воспретили отряду коммунистов стрелять по

противнику угрожая расстрелом борющихся с бандами Григорьева, причем говорили ,что на них идут их же братья и стрелять не следует. Все коммунисты и сочуствующие местной организации розыскивались бандитами из бригады Богунского по заранее составленным спискам и судьба их была не без известна... 148

II мая на заседании уездного Исполкома заведывающий хозяйством штаба бригады Богунского - Бондарь и представитель той же бригады Келеберда, ныне комендант гор.Золотоноши заявили,что Григорьев идет за то же, за что и мы и только хочет почистить советские учреждения и что с Григорьевым нам драться не приходится пусть он приходит.

Обьинняя атамана Богунского в том, что он видя духовный развал с своей армией не обратил должного внимания на те язвы, которыя так губительно-быстро нарастали на моральном теле бригады, мы нижеподписавшиеся заявляем, что атаман был не на своем месте, потому что не имел ни знаний, ни силы воли истинного революционера, который должен был мужественно и честно заявить верховному рабоче-крестьянскому командыванию о том, что он не в состоянии воспитать своих повстанцев в стойких и честных борцов за идеалы трудового народа. Почему он соглашательствовал со своими "молодчиками" и уступал им права на любые смертные и несмертные грехи? Кто виноват в том, что Советская Власть умерла с приходом "Богунщины"и партийные работники ушли в подполье? Кто виноват, что товарищи представителей севера ставили к стенке казаки атамана Богунского? О славных казаках Богунского знают все советския организации Черкасс,Переяслова,Пирятина, Канева и др.городов Полтавщины. Они терроризировали партийных работников, разгоняя советы и исполкомы, а сам атаманъ завернув свое лукавое тело в пурпурную тогу "Наполеончика" клялся въ верности рабоче-крестьянскому Правительству.

Председатель Золотоношской Чека Сительгас

Председатель Золотоношского Комитета Партии

Члены:

Секретарь Комитета партии

ОКРЕМИЙ кінний ескадрон Черкаського повітового комісаріяту „Смерть контрреволюції" святкує перше травня 1918 року в Сосновці.
I командир ескадрону Смаглій Іван Степанович II комісар ескадрону — Онищенко Андрій Михайлович III нач штабу Жаврик Федір Степанович
IV краснокитський Тихін V Передирій Купріян 50% ескадрону Мошенці.

Фото Мошенского музея

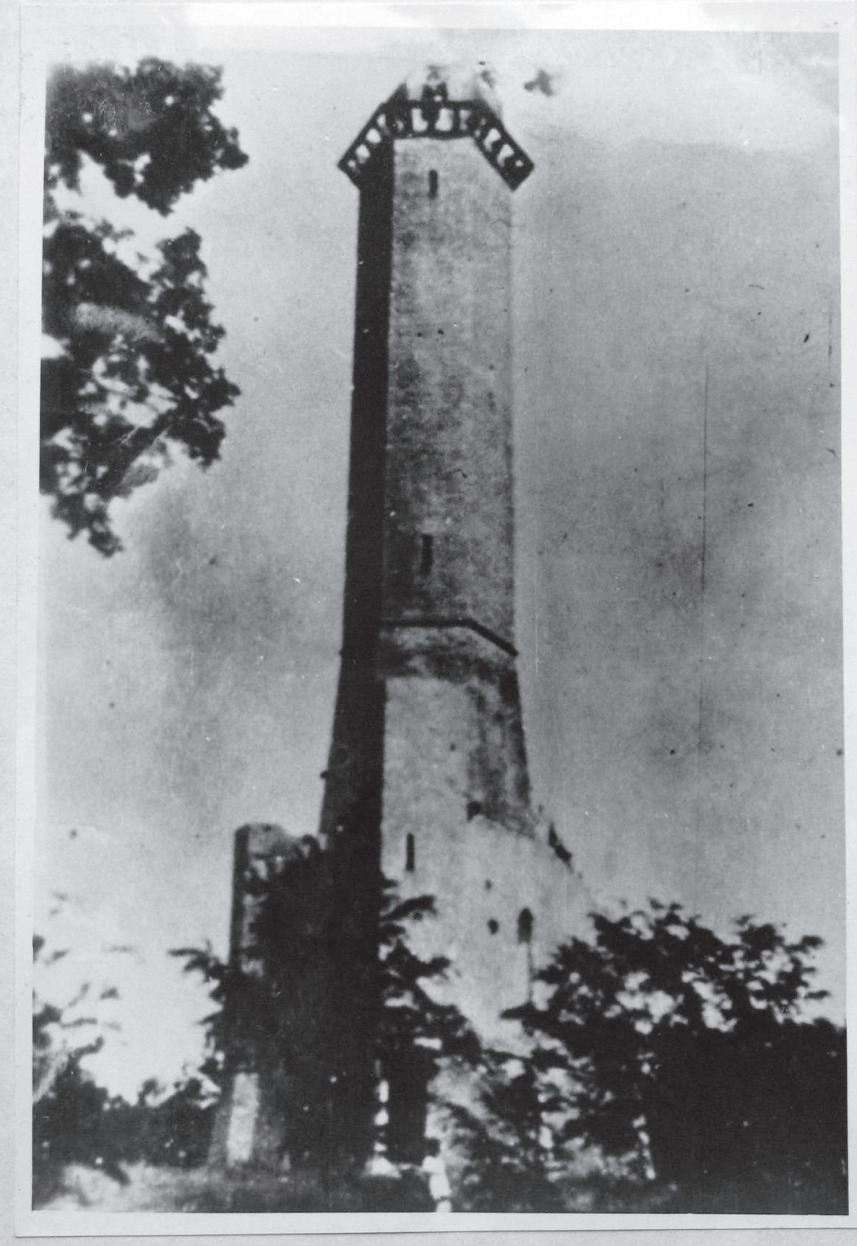

„Башня Святослава" (столб), была сооружена на горе, возле с. Будищ, в середине прошлого ст.

Фото Муз.

Здание по ул. Кирова, в котором в 1919–1923 гг помещалась ЧЕК'а.

фото авт.

В здании, на углу ул. Шевченко и Ленина, с 1919 г. до 1941 г. помещалось управление уездной и городской милиции.

Фото авт.

Читайте „И“ як „Ы“, і „Є“ як „ЙЕ“, і „Е“ як „Э“

Ціна номера 7 коп.

ВІЛЬНА УКРАІНА

Виходе раз в тиждень

Газета коштує до кінця року 3 р. 50 к. з пересилкою

четвер 4 травня 1917 року.

Гроші висилати по адресі: Умань, почтовий ящик № 14.

№ 6.

Редакція контора газети „Вільна Украіна“ одкрита буває з 12 до 2 годин в день і з 5 до 7 годин вечора. поміщаєця на Садові ул. № 16 в Комерційні школі.

Домогаймося демократичноі федеративноі республіки для Росіі і автономіі для Украіни!

Випускаемо нашу вільну газету нашою украінською мовою. Робимо це на те, щоб все що в ній пишеться, міг зрозуміти у нас, на Украіні, всякий письменний і неписьменний. На нашій мові вже багато виходило перше і тепер буде виходити багато газет та книжок усяких: писало і пише по нашому багато освічених людей—славних письменників та учених наших. Де-хто обзивав нашу прекрасну мову мужичою й сміявся з нас. Але це говорили або свідомі наші вороги, які повік хотіли зоставити нас темними, щоб до кінця віку збиткуватись та панувати над нами, або темні люди, таки ж часто наші перевертні н,э доуки. Та сміятися тепер не посміють над вільним та великим (тридцять милійонів нас!) народом. Нема тепер мужиків, нема тепер і мужицькоі мови. Є тількі вільний **Украінський Народ—Граждане і Украінська мова**. Хто хоче в злагоді і добрі з нами жити, той мусить поважати нашу честь і ім'я. Повинні і ми самі високо ставити свою честь і своє національне ім'я. Бо смішний і нікчемний той, хто сам з себе сміється, хто топче в болото ясне та исте ім'я свого народу. Не вартий він ні доброго слова, ні самоі свободи. Ніколи вона не засяє ясним сонцем над головами пахолків та запобігливих-льокаів, що ласки шукают у когось під столом на кухні.

Редакція.

Передавайте нашу газету з рук до рук, од хати до хати.

Свято й будень

Пройшло два місяці з того часу, як. в Росіі лучився переворот; вже два місяці народ живе на волі, а радісне святкування, яке почалося в народі, все не минае, радісний гук все ще не змовкае. І це річ зрозумілива—віки бути в тяжкі неволі і не радіти хоч би й два місяці побачивши волю? Це так. Але й те правда, що хто багато та не в час., борони Боже, празникує, той силу лишае работи на потім, на будній день... Стільки лишае що потім, може, не здолае впоратися з нею. Через те ми закликаемо всіх земляків наших, для яких свята воля повинна бути наймиліща і найдорожча за все на світі бо вона ім світит ясною зорею на кращу долю в близькі будучині-ми закликаемо і говоримо: Панове, вільні громадяне, усі де ви естве у нас, на Украіні, і по за Украіною, скоріще кінчайте ваше святкуваня і велике діло єднаня (сорганізаціі) народа; позаводьте скрізь по селах, по містечках і по городах великі, міцні та сталі і свідоми громади людей,—чи будуть то «Просвіти», чи «Січі«, чи політичн

...ОВСКОЕ БЮ...
...ТАЛИ... 19...

іних управ.

4. Затвердження проекту цін на робочі руки.

Результати засіданнь ще не оголошені.

Присяга Українські Центральні Раді.

У четвер 15 червня в Умани на пляцу біля воєнного собору одправлено урочистий молебен в присутності українського полка. Потім полкові прочитано було Універсал Української Центральної Ради. Вислухавши Універсал, український полк присягнув Центральні Раді.

Урочисте засідання Уманської Повітової Української Ради.

У неділю 18 червня у помешканні Уманського Окружного Суда одбулося урочисте засідання Уманської повітової Української Ради з участю предсавників усіх громадських організацій та урядових установ повіту. Засідання пройшло дуже гарно. Порядок був зразковий.

По повіті.

с. Павлівка. 24 травня 1917 р. в Павлівській Земські школі засновано товариство «Просвіта» За два дні записалося 70 членів, котрі внесли 30 карбованців грошей. На ці гроші виписано газету «Вільна Україна», накуплено найнотрібніщих книжечок До «Просвіти» записались тільки молоді сили, котрі з великою охотою приступили до праці.

На першім зібранні д. Кривенький розказав про значіння й користь «Просвіти» в великі дні, котрі переживає Україна й вся Росія.

Запись членів з кожним днем збільшується.

Товариші Залізничникі,— братья Українці!

Наближається час, коли будуть скликані Всеросійські Установчі Зборі. Вони рішатимуть про державний лад у Росії; ними буде винесена постанова—чи буде Росія республікою федративно-демократичною, чи централізованою; чи одержить Україна національно-територіальну автономію—чи нам скажуть, що ми до цього не доросли, такої автономії нам забагато, а вистачить, мовляв, з вас і трохи підправленого земства.

Кожна нація надішле до Установчих Зборів своїх кращіх синів. Товариші, чи готові ми в цьому допомогти українському народові? Чи спаяні ми

По повіті.

Податок на національні справи. Громодяне с. Шарина зібрали по 50 коп. з двору податку на українські культурно-просвітні справи, згідно з постановою Універсалу.

Універсал в Уманській вол. 14-го Червня Уманське волосне зібрання відправило молебна, з виголошенням многоліття Українські Центральній Раді й Тимчасовому Урядові. Урочисто було прочитано Універсала. З промовами виступали-член Петроградської ради раб. та салд. депутатів д-ій Метельский, повітовий комисар капитан Блаватній і др До Універсалу громадяне постановились дуже прихильно. Цікаво, що все це вібдулося по почину саміх селян.

Шановий пане редакторе!

Просимо Вас не одмовне написати у Вашій газеті, що в селі Старих-Бабанах у неділю 24 травня відбулася велика маніфестація, на яку зійшлося багато народу. Маніфестанти зійшлися коло сельскої ради у 3-ій годині дня й з прапорами, на яких було написано: *«Хай живе вільна Україна»* і патретом Тараса Шевченка, який був дуже гарно прикрашений дівчатами, гуртом пішли через село з піснями аж до церкви, де відбулася панахида по борцях за волю, по Тарасі Шевченкові і за воїяків, котрі полягли на війні, а потім відбувся молебен, після чого наш пан отець Леонович і селянин Бондаренко промовляли про життя Т. Шевченка та иньше. Після цього було зібрано на просвіту 25 карб 55 коп., і довго ще після цього хлопці й дівчата носили по селі патрет Шевченка з піснями.

ДОПИСИ.

с. Капустяни. (Брацл. повіту, Под. губ.) 22. Квітня с. р. заходом гуртка свідомих українців заснувласть читальня «Просвіти» ім. Т. Шевченка. Як гарно народ розуміє, що в організації, в просвіті його сила, видно з того, що до читальні зараз же записалось 110 членів здебільшого старших селян, а в кілька днів потім число членів зросло до 160. Головою вибрано пан-отця Крюка Товариство виписує «Вільну Україну», «Нову Раду», «Народню Волю» і «Подільську Волю». Життя «Просвіти» плине нормально. Раз-двічи на тиждень сходяться члени читають газети, прислухуються уважно до того, що діється в світі і міркують над тим, як ім самим поступати в отсю так важну хвилю. Щоб бути в тісному звязку з другими товариствами і щоб побільшити слухняні ряди українських організацій, товариство висилало своіх делегатів на з'їзд поді ких Українців та на український повітовий з'їзд повідомленя народа хто ми, товариство улашт концерт памяти Т. Шевченка. Проби хорів, які нулись майже три неділі пробудили чималу цік до товариства серед народа. 10 травня нарешт бувся концерт, якого так нетерпляче чекали. Н зібралось стільки, що лише обіцянкою вдруге концерт можна було заспокоіти селян, з котри ждий хотів почути, хто такий Т. Шевченко. Д дня прийшлось концерт повторити. Саме того місцеві поляки святкували память 3 травня і ром завітали на наше свято. Делегат садлат, імени зложив поклін і пошану духові Тараса гадуючи, що Тарас кликав забути невеселе м в згідній праці добиватись кращої долі. Пі лова волосного комітету т. Дацюк і о. Крюк зав про життя Тараса і його велике значін нашого народа. Далі пішли на переміну дек й хори. З надзвичайним чуттям і зрозуміння мувала т. Барбарська «Розриту могилу», т. І «Тополю» і вчителька т. Вадовська «Сон». С кінчив т. Прокоп, закликаючи, щоб народ н своім серці святі слова про правду і волю, нашим Пророком Тарасом, а це буде запору добуття ясніїшої долі для нашої Неньки-У Народним гімном «Ще не вмерла Україна» лось перше народне свято, кидаючи українсь на необроблену, але родючу ниву. Багато пр жили в сей концерт т. Штіглян, Лучицький, кий і організатор музики т. Зерницький. За честь і дяка.

Товариство і ціле село дивиться на Цен Раду, як на народню святість, прислухуєтьс дісним биттям серця до всіх її постанов і каждої хвилини дати її потрібну поміч. На і би висилає товариство тимчасово 50 карб.

Реактор *В. Д. Кам*

Контора Редакції Вільна Ук
просить всі Просьвіти, як і
сдинскі особи, що бажалиб
на разпродаж газету Вільна У
іна негайно зголоситься до
тори Вільна Україна Садова
комерческе учил.
Редакці

По повіті.

Податок на національні справи. Громодяне с. Шарина зібрали по 50 коп. з двору податку на українські культурно-просвітні справи, згідно з постановою Універсалу.

Універсал в Уманській вол. 14-го Червня Уманське волосне зібрання відправило молебна, з виголошенням многоліття Українські Центральній Раді й Тимчасовому Урядові. Урочисто було прочитано Універсала. З промовами виступали-член Петроградськоі ради раб. та салд. депутатів д-ій Метельский, повітовий комисар капитан Блаватній і др До Універсалу громадяне постановились дуже прихильно. Цікаво, що все це вібдулося по почину саміх селян.

Шановий пане редакторе!

Просимо Вас не одмовне написати у Вашій газеті, що в селі Старих-Бабанах у неділю 24 травня відбулася велика маніфестація, на яку зійшлося багато народу. Маніфестанти зійшлися коло сельскоі ради у 3-ій годині дня й з прапорами, на яких було написано: *«Хай живе вільна Україна»* і патретом Тараса Шевченка, який був дуже гарно прикрашений дівчатами, гуртом пішли через село з піснями аж до церкви, де відбулася панахида по борцях за волю, по Тарасі Шевченкові і за вояків, котрі полягли на війні, а потім відбувся молебен, після чого наш пан отець Леонович і селянин Бондаренко промовляли про життя Т. Шевченка та иньше. Після цього було зібрано на просвіту 25 карб 55 коп., і довго ще після цього хлопці й дівчата носили по селі патрет Шевченка з піснями.

До сього часу український народ всі кошти свої оддавав у Всеросійську Центральну Казну, а сам не мав, та не має й тепер від неї того, що повинен би мати за се.

І через те ми, Українська Центральна Рада, приписуємо всім організованим громадянам сел і городів, всім українським громадським управам і установам з 1-го числа місяця липня (іюля) накласти на людність ссобливий податок на рідну справу і точно і негайно регулярно пересилати його в Скарбницю Української Центральної Ради.

Народе Український! В твоїх руках доля твоя В сей трудний час всесвітнього безладдя й распаду докажи своєю одностайністю і державним розумом що ти, народ хліборобів, можеш достойно стати поруч з кожним організованим державним народом, як рівний з рівним.

Про стосунки між Россійською демократією на Україні і Українською.

Справу з автономією України з самого початку російської революції було постановлено на правдиву путь.

Наш народ, який стільки поневірявся під нануванням московського правительства, який на свої спині зазнав, що то значить бути в когось за попихача безправного, зразу заявив свою волю, що у себе вдома, на своїй землі, тепер він сам має бути господарем, а не обшарпаним та голодним слугою, що свій хліб сам буде поживати, а не когось иньшого годувати, що все, що він буде платити, має на себе і для свого добра повертати, а не когось иньшого зодягати та узувати, збогачуючи чужу культуру.

Народ наш на своїх величезних з'їздах всюди заявив, що часи неволі для нього пройшли без воріття і він не піде за тими демократами, чи не демократами, які хотять і за нових часів знов загнати його в стару кошару, де гною та паскудства всякого по саме черево і де тільки добре тим, що з батіжком, в черевичках та рукавичках похожають по за кошарою, по сухенькому, та чистенькому.

Наш народ рішуче заявив, що він знать не знає і знати не хоче тої велико-державної політики, яка захоплює в свої руки цілі народи, щоб висмоктувати з них кров та живити нею той народ, який на той час став пануючим народом, хоч з його пивки—правителі теж цідили живу кров.

Словом, наш народ сказав, що од нині він живе для себе, так само як і иньші народи повинні жити для себе, щоб ніхто не неволив та не збитькувався над другим, чи буде то малий народ, чи великий,—чи має він свою землю, чи ні.

А всі разом народи Росії повинні взяти союз щоб в спілці бути крепчими перед тим, хто ласий буде на чуже добро. І такий, союзний спосіб проживання, разом з другими товаришами-народами, є найкращий.

Так сказав наш народ, і незадбаром од слова він перейшов і до діла. І на ділі він скрізь став показувати, що свою долю і долю свого краю, бере в свої трудящі і крепкі руки і ніяким «приятелям» не дасть себе обійти. Народ почав на ділі творити свою автономію, в свої хаті почав заводити свої порядки, такі, які йому припали до душі, які діктує йому його здоровий розум і почуття громодського добра. І поперед всього українського трудящого народу пішла його демократична інтелігенція, що з покон віку побивалася коло його та роскривала йому очі на ту кріваву кривду, що йому заподіяли правительство московське з панами.

І всі українці були неймовірно раді та щасливі, що дождалися того часу, коли можна буде зажити на волі весело та щасливо, так, як того давно жадала душа, до чого вона віки рвалася і летіла Аж і є! Скоро радість наша почала захмарюватись. Ті наші приятелі і товариші, московські демократи, які найшли здебільшого свій притулок при всяких міських виконавчих комітетах та при радах рабочих та салдатських депутатів, що звили собі кубечко на нашій рідній землі, заговорили до нас по панському, як говорили з нами перше поліцейські посіпаки та гнобителі—«куда прьош, хахол, абажді там на кухні»...

✓ І хоч в іх на папері і написано, що кожна нація (народ) має право на те, щоб своє життя влаштовувати по своєму, як народ забажає (самоопределеніє), але вийшло, що на папері одно, а на ділі роблять зовсім друге, і коли наш народ почав організуватись і проводить в життя автономію, то вони стали тому противитися, з тим боротися і присоглашати ждати Установчої Ради, щоб уже Рада тая сказала, як то ми далі будемо жити—чи й далі з нас будут кров смоктати та волю од нас ховати, чи дадуть таки дихнути вільно.

✓ А до тої пори, кажут нам наші «приятелі», «теж демократи», «сидіть хахли, згорнувши руки і не рипайтесь, бо як почнете рипати дверима, то нашу революційну хату вихолдите і ножа в спину революції встромите. Сидіть і ждіть, та поживайте те, що ми з своі ласки вам дамо; самі ж не смійте брати нічого (автономії), бо це «ніж в спину»!.

✓ Отаку скоро почули ми пораду від московських демократів і устно і друковано.

І наші приятелі [illegible],
які найшли здебільшого свій притулок при всяких міських виконавчих комітетах та при радах рабочих та салдатських депутатів, що звили собі кубечко на наші рідній землі, заговорили до нас по панському, як говорили з нами перше поліцейські посіпаки та гнобителі—«куда прьош, хахол, абажді там на кухні»...

✓ І хоч в іх на папері і написано, що кожна нація (народ) має право на те, щоб своє життя влаштовувати по своєму, як народ забажає (самоопределеніє), але вийшло, що на папері одно, а на ділі роблять зовсім друге, і коли наш народ почав організуватись і проводить в життя автономію, то вони стали тому противитися, з тим боротися і присоглашати ждати Установчої Ради, щоб уже Рада тая сказала, як то ми далі будемо жити—чи й далі з нас будут кров смоктати та волю од нас ховати, чи дадуть таки дихнути вільно.

✓ А до тої пори, кажут нам наші «приятелі», «теж демократи», «сидіть хахли, згорнувши руки і не рипайтесь, бо як почнете рипати дверима, то нашу революційну хату вихолдите і ножа в спину революції встромите. Сидіть і ждіть, та поживайте те, що ми з свої ласки вам дамо; самі ж не смійте брати нічого (автономії), бо це «ніж в спину»!.

✓ Отаку скоро почули ми пораду від московських демократів і устно і друковано.

Приймається передплата

— **на народню газету** —

„НАША СПІЛКА“.

Газета освітлює інтереси трудового селянства, робітників та кооперат. життя

Видає газету Роменський Союз Кредітових та споживчих Товариств

ВИХОДЕ ТРИЧІ НА ТИЖДЕНЬ

Умови передплати: на 6 місяців 4 карб., на 3 місяці 2 карб. на 1 місяць 75 коп.

Ціна окремого числа 7 к.

Адреса: Ромен, Полтавськ. губ., ул. гр. Л. Толстого, Союз Кредітових Товариств.

„НАРОДНІ БАЖАННЯ“

Виходить що тижня.

Видання Ольгопольского Відділу Союза Подільських Українців.

Передплата до кінця р. 3 кар.

Адреса: Ольгополь, на Поділлі. Редакції „Народні Бажання“

Незабаром почне виходити з печаті простим понятним для всіх грамотних крестян, салдат і робочих язиком щонедільна Українська дешева газета

„Народне Слово“

Пишуть в газеті: проф. Д. І. Кварницький, Молоді поети з народу Козадь, Хв. Ледачий, відома Катеринославська письменниця Суліма (Биліхина), Арсен Поліщук, Х. Давиденко і инші. Окрім того писатимуть в газеті народні учительки, учителі, а більше всього робочі, крестяне й салдати.

Ціна: на год — 3 карб., на півголу — 2 карб. 70 коп., 3 місяці — 1 карб. 35 коп., на один місяць — 45 коп.

Гроші можна присилати по такому адресу: г. Катеринослав. Управління заліз. дороги. Юридична часть. Проспект, д. № 112, редактору **Хведору Яковичу Пазенко**

Відповідальний редактор-видавець

Хведір Пазенко.

Приймається передплата

на нову щоденну безпартійну політичну, літературну і економічну газету на україн. мові

„ЗВЕНИГОРОДСЬКА ЗОРЯ“

Газета почне виходити з 1 травня н./р. і буде присвящена передовсім обороні інтересів трудівничого українського люду.

Входитеме газета по такий програмі: 1) Статті і замітки, присьвячені справам українського і загально російського бїжучого життя, 2) З газет та журналів, 3) фельетони, 4) Вірші, 5) Хроніка, 6) Вісти з повіту, 7) Вісти з Київа, 8) По Україні, 9) По Росії, 10) Телеграми, 11) Нові Українські книжки, журнали і газети 12) Рецензії, 13) Дописи, 14) Всячина, 15) Оповідь редакції, 16) Оповістки.

Передплата до кінця року куштує 10 карб., на 6 міс.—7 карб., 75 коп., за 3 міс.—4 карб.

Гроші треба надсилати по адресі: Звенігородка, на Київщині. Земська Управа. Конторі газети **„Звенигородська Зоря“**

Видає: **Звенигородська Земська Управа.**
Редактор: **Г. Пищаленко,** Тов. Гол. Упр.

РІДНЕ СЛОВО

БЕЗПАРТІЙНА ТИЖНЕВА ГАЗЕТА.

Виходить з 1 квітня.

Передплата з числа першого до кінця року 3 карб. 50 к.

Адреса редакції: Харків, Сумська 34

По видрукованню просимо прислати відповідні числа.

ВАЖНЕ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ!

Хто шукає посади або хто потребує РОБІТНИКІВ, нехай пише до: (адреса) „БЮРО ПРАЦІ“ при Укр. Цент. Раді у Київі Педагог. Музей

Електрична друкарня „ЕНЕРГІЯ“ в Умані.

майбутньому часі можуть і повинні ні
, щоби забезпечити права україн-
місцевому урядованню, самоврядо-
і суді,—заходів, які підготовляють
статочного вільного ладу, який Ук-
ержати з рук Всенародніх Уста-
ле повне перебудування державно-
ії і устрію загально-російської ар-
вогнем зовнішніх ворогів, підчас
якої внутрішньої небезпеки для

ці! Не йдіть же погибільним шля-
сил визволеної Отчизни, не розко-
війська
ішної небезпеки не вносіть бра-
нарід якраз тоді, коли напружен-
іх потрібне для оборони країни
ому і для подужання внутриш-
терпливим бажанням зараз же
ржавного ладу України, не робіть
всій державі і самим собі.
буде й погибілью вашої справи.
и Росії тісніще стануть в ряд
рожуючими країні зовнішніми і
еками!
е вирішення всіх основних пи-
для недалеких вже Установчих
самі будуть рішати долю спіль-
Росії і всіх окремих її країв.

нського життя.

Ц. Ради. В 6 годин вечора
ся чергова сесія Центр. Ради;
ім днів.
стоїть:
омітету Центр. Ради.
місць.
дія работи Центр. Ради.
ісії по виробленню статуту

ія З'їзду представників наро-
нац.-тер. Автономії України,

цикально-Демократичної партії.
ві одбудеться конференція Ра-
ої партії. На конференцію по-
представників всі провінці-
партії.
з'являтись на Вел. Володи-

льної Ради на гуляйку Вико-

навчих Київських Комітетів. Виконавчі комітети—Громадських організацій, робітничих і салдатських депутатів та ради студентства упоряжають товариську «гулянку» в понеділок 19 червня о 5 год. і запрошують президіум Центральної Ради. Поїздка одбудеться на пароході. Мають по товариськи вияснити ті непорозуміння, які зайшли між Радою та Комітетами.

Комітет Ради постановив узяти участь в поїзді й доручив поїхати своєму генеральному секретаріатови.

Комісар-Українець. Губернським Комісаром Поділля обрано українця лікаря Стаховського.

Полтавське земство і Універсал. Полтавська земська управа повідомила українську Центральну Раду, що вона буде проводити в життя постанови Тимчасового Уряду тільки в згоді з Центральною Радою.

Курси Українознавства. У Павлограді на Херсонщині 20-го червня роспочинаються курси українознавства для учителів початкових шкіл і 27-ми секретарів волосних або сільських виконавчих комітетів, по вибору від кожної волости.

Дійсним слухачам—курсистам Земство видаст грошову допомогу.

Золотоношське земство. асігнувало 15 тис ру в распоряджения Українськоі Центральної Ради звернулось до населення золотоношського повіту відозвою оддати в роспоряджения Центральної Р ди одноденний заробіток.

Українське військо. У Бахмуті на Катеринослащині відбулося зібрання офицерів і салдатів тешнього полку. На зібранні вирішено з'організувати в Бахмуті український полк.

В городі Бузулуці Самарськоі губ., де стоя два зап. полки, з'організовалась гарнізонна Укр інська Рада.

До Українських організацій. В містечку Яб неві Лубенського повіту на Полтавщині заклад Товариство «Просвіта». Записалось 58 членів. Р Товариства звертається до всіх українських орга зацій та окремих осіб з проханням надсилати зайві примірники газет та книжок для бібліот «Просвіти». Адреса: п. о. Яблунів, Лубенського віту на Полтавщині, Голові Товариства «Просві С. М. Середі.

На земському зібранні. В Хорольському по відбулося земське зібрання, на якому було по новлено: на влаштування повітових учительськ керсів асігнувати 15000 карб., селянській спіл 5000. Не забуто також і місцеву «Просвіту». організації та освідомлення селянських мас за шено інструкторів-агітаторів.

Приказ Оберучева. Головний Начальник К

2. Мусять надіслати ...
3. Без особистої рекомендації відомих діячів прошу не звертатися

Просимо подавати прохання на імя Губерського Комісара через Бюро Праці в Київі, Педагогічний Музей.

Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й по-за Україною сущого.

Народе Український! Народе селян, робітників трудящого люду!

Волею своєю ти поставив нас, УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, на сторожі прав і вольностей Української Землі.

Найкращі сини твої, виборні люде від сел, від фабрик, від салдацьких казарм, од усих громад і товариств українських вибрали нас УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, і наказали нам стояти й боротися за ті права та вольности.

Твої, народе, виборні люде заявили свою волю так:

Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй земли має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраіні дають—вибрані, вселюдним рівним, прямим і тайним голосованням—Всенародні Українські Збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраіні, мають право видавати тільки наші Українські Збори.

Ті ж закони, що мають лад давати по всій російській державі, повинні видаватися у Всеросійському Парламенті.

Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба і які закони для нас луччі.

Ніхто краще наших селян не може знати, як порядкувати своєю землею. І через те ми хочемо, щоб після того, як буде одібрано по всій Росії по-

Загально-партійний з'їзд українських соціалістів--революціонерів в Київі.

Згідно з постановою конференції партії 3—6 червня Центральний Комітет скликає на 15—18 липня (іюля) загально-партійний з'їзд у Київі.

Порядок денний такий

1-й день—1. Справоздання Центральн. Ком.
2. Доклад з місць
2-й день—3. Доклади: а) по національно-політичному питанню, б) аграрній справі
3-й день—4. Затвердження програму партії
4-й день—5. Внутрішня організація партії
6. Партійне видавництво
7. Вибори Центр. Ком.
8. Біжучі справи.

Представники посилаються по одному від кожної неповної пів сотні членів організацій.

На з'їзді мають право бути всі члени партії які матимуть по свідчення про належність до партії, з правом дорадчого голосу Доклади по вищезначенних питаннях повинні бути надіслані до Центр. Ком. не пізніще 10 липня. З огляду на важливість справ партійрого з'їзду Цент. Ком. закликає партійні організації готуватись до з'їзду.

Про кількисть представників Цен. Ком. просить кожну організацію оповістить його заздалегідь

Адреса: Київ Святославська 11.

Українське Технічно-Агрономічне Т-во „ПРАЦЯ"

звертається до всіх свідомих українців інжинірів і техніків, котрі хотіли б допомогати українській справі, подавати про себе повні відомости до Бюра Т-ва (Терещенківська 13—27. Дуже потрібні **інжинірі** і **техніки** всіх фахів: механіки, залізнодорожники і иньші з вищою освітою. Т-во звертається до всіх українців як тих, що живуть і працюють на Україні, так і тих, що суть по-за Україною.

Бюро Українського Технічно-Агрономічного Т-ва „ПРАЦЯ" у Київі.

Негайно потрібно до Міліції:

Діловодів 5—6 чоловік з річною платою 3000—4000 карб., помічників пов. комісарів 5 до 6 чоловік з річною платою 5000—6000 карб., Начальника міліції 7000 карб., Помічників 2-ох—5000 карб., Начальників Участків 2-ох—5000 карб., Помічників начальників участка 4 до 5—5000 кара., Завідуючого околодком—2000 карб. у рік.

Умови до вступлення такі:

1. Свідомі політично українці
2. Мусять надіслати куррікулюм-віте
3. Без особистої рекомендації відомих діячів прошу не звертатися

Просимо подавати прохання на імя Губерського Комісара через Бюро Праці в Київі, Педагогічний Музей.

Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й по-за Україною сущого.

Народе Український! Народе селян, робітників трудящого люду!

Волею своєю ти поставив нас, УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, на сторожі прав і вольностей Української Землі.

Найкращі сини твої, виборні люде від сел, від фабрик, від салдацьких казарм, од усих громад і товариств українських вибрали нас УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, і наказали нам стояти й боротися за ті права та вольности.

Твої, народе, виборні люде заявили свою волю так:

Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй земли має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраіні дають—вибрані, вселюдним рівним, прямим і тайним голосованням—Всенародні Українські Збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраіні, мають право видавати тільки наші Українські Збори.

Ті ж закони, що мають лад давати по всій російській державі, повинні видаватися у Всеросійському Парламенті.

Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба і які закони для нас луччі.

Ніхто краще наших селян не може знати, як порядкувати своєю землею. І через те ми хочемо, щоб після того, як буде одібрано по всій Росії по-

1. Затвержения проекту організації повітових волосних земельних комітетів
2. Затвержения проекту складу повітових і волостних земельних управ.
3. Затвержения проекту пляну роботи земельних управ.
4. Затвержения проекту цін на робочі руки.

Результати засіданнь ще не оголошені.

Присяга Українські Центральні Ради.

У четвер 15 червня в Умани на пляцу біля военного собору одправлено урочистий молебен в присутності українського полка. Потім полкові прочитано було Універсал Українські Центральної Ради. Вислухавши Універсал, український полк присягнув Центральні Раді.

Урочисте засідання Уманської Повітової Української Ради.

У неділю 18 червня у помешканні Уманського Окружного Суда одбулося урочисте засідання Уманської повітової Української Ради з участю предсавників усіх громадських організацій та урядових установ повіту. Засідання пройшло дуже гарно. Порядок був зразковий.

По повіті.

с. Павлівка. 24 травня 1917 р. в Павлівській Земські школі засновано товариство «Просвіта» За два дні записалося 70 членів, котрі внесли 30 карбованців грошей. На ці гроші виписано газету «Вільна Україна», накуплено найпотрібніщих книжечок До «Просвіти» записались тільки молоді сили, котрі з великою охотою приступили до праці.

На першім зібранні д. Кривенький розказав про значіння й користь «Просвіти» в великі дні, котрі переживає Україна й вся Росія.

Запись членів з кожним днем збільшується.

Товариші Залізничникі,— братья Українці!

Наближається час, коли будуть скликані Всеросійські Установчі Зборі. Вони рішатимуть про державний лад у Росії; ними буде винесена постанова—чи буде Росія республікою федративно-демократичною, чи централізованою; чи одержить Україна національно-теріторіальну автономію—чи нам скажуть, що ми до цього не доросли, такої автономії нам забагато, а вистачить, мовляв, з вас і трохи підправленого земства.

Кожна нація надішле до Установчих Зборів своїх кращіх синів. Товариші, чи готові ми в цьому допомогти українському народові? Чи спаяні ми однією думкою, одним хотіням—виборoти нашому скривдженому народові НАЦІОНАЛЬНУ ВОЛЮ? Чи організовані ми так міцно, що наша одностайність піднесе дух українського народу в його ВІКОВІ БОРОТЬБІ Ні товариші, ми ще слабі — мало організовані! Разом з творенням РЕВОЛЮЦІ ми ще не встигли витесати власними силами могутньої ВСЕУКРАІНСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНИКІВ!

В той час, коли наше учительство вже організоване йде швидким темпом до Українізації ШКОЛИ на Україні; коли наші СЕЛЯНЕ й ВІЙСЬКО творять: перші МІЦНИЙ ГРУНТ автономно України, а другі твердо й непохитно СТОЯТЬ н СТОРОЖІ біля народної будівлі—ми українці за лізничники наче ЗАБУЛИ свої обов'язки перед Рід ним Краєм. Наче не ми ПОВИННІ «развозить рельсам с быстротою вѣтра и метать по проволок съ быстротою молніи ВОЛЮ НАРОДА»

Товариші! Крім НАС ніхто не зможе україн зовати залізниць на Вкраіні. А ми ж добре знає що в автономній Україні залізниці МУСЯТ БУ УКРАІНІЗОВАНІ—инакше це буде дісонансом нашому національному життю—свідомо залиш осередки русіфікації і нашого люду...

Товарищі, будьмо гідними ВЕЛИКОГО НА ДУ УКРАІНСЬКОГО! Станемо до роботы всі оден! Організуймося по станціям, Управленням, лізницям! Допоможемо товаришам, які розпоро по глухим куточкам нашого краю й розкидані за межами України, єднаймося в союзи! На ко залізниці всі Українці мусят бути організован оден союз.

Товариші, ГОТУЙМОСЬ ДО ВСЕУКРАИ КОГО З'ІЗДУ ЗАЛІЗНИЧНИКІВ У КИЇВІ!

НА З'ІЗДІ ми найперше порозуміємось, ТО Є УКРАІНІЗАЦІЯ залізниць на Україні її провести в життя; розкажемо оден одному потреби й нужди; розкриємо болячки економіч життя Україні через НЕДОСТАЧУ У НАС ЗА НИЦЬ, виробимо ЗАГАЛЬНИЙ програм діяль наших організацій; приймемо певну політ платформу; доклано обговоремо НАШ економ правний стан; вирішимо якої тактіки нам т тись до Уряду й до товаришів росіян, які слу на залізницях України. Підрахуємо свої сили, краще організуватись. Ми обміркуємо свое р шення до Всероссійської конференції залізнод ників, яка незабаром буде скликана в Петро Ми ПОВИННІ взяти в ній участь як ЧАСТ ОРГАНІЗОВАНОГО УКРАІНСЬКОГО НАРОД

Союз Українці Залізнодор. московськ. в

Редактор *В. Д. Камінськ*

1. Затверження проекту організаціі повітових волосних земельних комітетів

2. Затверження проекту складу повітових і волостних земельних управ.

3. Затверження проекту пляну роботи земельіних управ.

4. Затверження проекту цін на робочі руки. Результати засіданнь ще не оголошені.

Присяга Украінські Центральні Раді.

У четвер 15 червня в Умани на пляцу біля воєнного собору одправлено урочистий молебен в присутності украінського полка. Потім полкові прочитано було Універсал Украінськоі Центральноі Ради. Вислухавши Універсал, украінський полк присягнув Центральні Раді.

Урочисте засідання Уманськоі Повітовоі Украінськоі Ради.

У неділю 18 червня у помешканні Уманського Окружного Суда одбулося урочисте засідання Уманськоі повітовоі Украінськоі Ради з участю предсавників усіх громадських організацій та урядових установ повіту. Засідання пройшло дуже гарно. Порядок був зразковий.

По повіті.

с. Павлівка. 24 травня 1917 р. в Павлівській Земські школі засновано товариство «Просвіта» За два дні записалося 70 членів, котрі внесли 30 карбованців грошей. На ці гроші виписано газету «Вільна Украіна», накуплено найпотрібніщих книжечок До «Просвіти» записались тільки молоді сили, котрі з великою охотою приступили до праці.

На першім зібранні д. Кривенький розказав про значіння й користь «Просвіти» в великі дні, котрі переживає Украіна й вся Росія.

Запись членів з кожним днем збільшується.

Товариші Залізничникі,— братья Украінці!

Наближається час, коли будуть скликані Всеросійські Установчі Зборі. Вони рішатимуть про державний лад у Росії; ними буде винесена поста-

однією думкою
скривдженому
Чи організова
ність піднесе
ВІКОВІ БОР
мало організо
ми ще не вст
гутньоі ВСЕУ
НИЧНИКІВ!
В той ч
зоване йде п
ЛИ на Украі
творять: пе
Украіни, а д
СТОРОЖІ бі
лізничники
ним Краєм.
рельсам с би
съ быстрото
Товари
зовати заліз
що в автоно
УКРАІНІЗО
нашому на
осередки ру
Товари
ДУ УКРАІ
оден! Органі
лізницям! Д
по глухим к
за межами
залізниці вс
оден союз.
Товари
КОГО З'ЇЗД
НА З'
ТО Є УКРА
іі провести
потреби й н
життя Украі
НИЦЬ, виро
наших орга
плятформу:
правний ста
тись до Ук

3) Принявши на увагу, що в Полтаві, в Київі та інших містах Україні трудові люде неукраїнської національности приєднуються до Українського трудового народу в творенню автономного ладу на Вкраїні і в боротьбі за трудові інтереси всього народу, Всеукраїнська Рада Сел. Депут. вітає цей братерський ступінь неукраїнської демократії висловлює побажання, щоб трудові люде всіх національних меншостей на Вкраїні як найскоріше послали своїх депутатів в Українську Центральну Раду і там, разом з Українським трудовим народом стали до творення нового вільного і справедливого життя на Україні.

Резолюція про відношення до Всеросійскої Ради Селянскіх Депутатів і Всеросійскої Селянської Спілки.

1) Заслухавши доклад про відношення до Всеросійської Ради Селянских Депутатів (Всеросійского Совіта Крестьянских Депутатів) і Всеросійської Селянської Спільки (Всеросійского Крестьянского Союза), а також відчит про роботу Української фракції виконавчого комітету Всерос. Ради Сел. Депутатів Всеукраїнська Рада Селянських депутатів постановила:

1) Признати, що організайційна робота, а також і підготовча робота до Установчих Зборів має [illegible] Радою Селянських Депутатів в Петрограді.

2) З огляду на вищесказане, Всеукраїнська Рада Селян. Депутатів визнає непотрібним численне представництво українського селанства у Виконавчому Комітетові Всерос. Ради Сел. Депутатів і звертається до них з закликом вернутись негайно до організаційної роботи на Україні.

3) Вважаючи на необхідність порозуміння між трудовим селянством всих народів Росії для успіху боротьби за спільні інтереси трудового селянства—Всеукраїнська Рада Сел. Депутатів постановляє послати в Виконавчий Комітет Всерос. Ради Сел. Депутатів своїх представників в кількости пяти душ.

4) Всеукраїнська Рада Сел. Депут., яка являється керуючим органом Укр. Селян. Спілки, вважає потрібним тісне порозуміння також і з Всерос. Сел. Спілкою, через що доручає своїм делегатам у Виконавчому комітеті Всерос Ради Сел. Депутатів вступити в зносини з Центральним Комітетом Всерос. Сел. Спілки.

5) Для того, щоб уєунути можливість всяких непорозумінь між Всеукр. Радою Сел. Депутатів і Всеукрін. Спілкою з одного боку, та Всерос. Радою Сел. Депутатів і Всерос. Сел. Спілкою з другого боку—Всеукраїнська Рада Сел. Депутатів вважає необхідним щоб названі вище Всеросійські Селянскі Організації визнали, що організиційна робота по всій Україні поміж селянством має вестись виключно Всеукр. Сел. Спілкою та Всеукраїнскою Радою Сел. Депутатів.

Український З'їзд в Москві. Московські українці звернулись до командуючого військом із запитанням, чи немає яких небудь перешкод до скликання в Москві українського з'їзду

Командуючий відповів особливим приказом, в якому зазначає, що він вважає право зібрань—основним правом кожного громадянина, а через те ніяких перешкод що до скликання з'їзду він робити не буде

«Глибоко вірю,—закінчує приказ командуючий, в державний розум братів—українців. Певен, що вони свідомо вживуть заходів до підтримання спільної справи усієї держави і не внесуть дезорганізації в справу комплектування армії в ту хвилину, коли рішається доля усієї демократії.

Полтавське Земство і Ц. У. Р. Губернські земські збори в ухваленій резолюції визнаютъ Центральну Українську Раду правомічним органом усього українського народу, висловлюють повну готовність підтримувати Центральну Раду в переведені основ автономії України і заявляють, що распоряження тимчасового уряду в справах України Земство виконуватиме лише тоді, як вони будуть видані по згоді з Центральною Радою.

Заява Сімферопольських вояків-українців. Недавно [illegible] український баталйон висловився проти одправки [illegible] поки не буде одержано распорядження від Центральної Ради.

Протест проти «праці» земства. Віче с. Прохорів Борозенського повіту на чернигівщині постановило обложити згідно постанові селянського з'їзду кожен двір національним податком, а також рішуче протестувати проти нещироі української праці повітового Борзенського земства.

Українізація села. Віче с. Прохорів висловилося за те, що официальні папери, що йдуть з села, писались тільки українською мовою, а також вжити заходів, аби до села не йшли російскі газети.

З приводу Універсалу. У с. Дубрівці Миргородського повіту на Полтавщини відбулося віче, на якому було оголошено Універсал Української Центральної Ради. На цьому вічі постановлено: «Визнаємо Українську Центральну Раду дійсним виразником волі українського народу й підтримуєм її морально й матеріяльно у всіх її практичних заходах». Під постановою підписи: уповноваженний віча Ів. Жаданенко, ш. Жабалин, Дмитро Прядка.

На з'їзді волостних голів. В Черкасах на Київщині відбувся з'їзд волостних Голів Черкаського по повіту.

З'їзд волосних голів, прочитавши Універсал Центральної Ради й обміркувавши його постановив:

1) Через те, що Українська Центральна Рада, обрана першим українським з,іздом, поповнена й признала всіма послідуючими українськими військо-

Пролетарі всіх країн єднайтесь!

ВІСТИ

Черкаського Повітвиконкому Рад Р. С. та Ч. Деп.

№ 98

НЕДІЛЯ 8 травня 1921 р.

Адрес Редакції: вул Урицького 44

СЬОГОДНЯ:

Антантівська влада касує в Константинополі білогвардійські установи....

Розбито банду Антонова........

№ 391

Профспілки не тільки піднімають культурний рівень пролєтаріяту, але дають техничні знання для організації виробництва

Об'явление Упаркома

Упарком извещает всех членов и кандидатов партии Черкасской организации посещающих групповые занятия что прерванные на время профнедели занятия в группах 1, 2 и 3 начнутся с 9 мая

Явка т т обязательна

Зав агитотделом Тыщенко

Відозва до повстанців

5-ий Всеукраїнський З'їзд робітничих і селянських депутатів 9-го березня 1921 року ухвалив амністію (помилування) всім тим, що брали участь в повстанчих загонах проти Радянської влади не пізніше 15 квітня, при умові здачі зброї і коли візьмуть на себе обов'язок більше не виступати проти Радянської влади та істнуючого революційного ладу. В сучасний мент, беручи на увагу техничні труднощі оповіщення ширших кол селянства де зазначено строку, Радянський уряд вирішів продовжити строк явки до 15 травня. Не бажаючи проливати зайвої крови, ми ще раз звертаємося до всіх обдурених та втягнених в братовбійчу бійку схаменіться! Ваші руки в крові ваших-же братів селян і робітників, які після трьохлітніх жертв та страждань дістали можливість приступити до мирного будівництва.

Вас кличуть наймити капіталу на боротьбу во ім'я любови до рідного краю, але-ж хіба ви не розумієте, що своїми вчинками, які перешкоджають відновленню ладу й мирної праці, ви ведете до загибели цю країну, збільшуючи руїну й відсуваючи момент наступу загального добробуту всіх працівників.

Ще не пізно. Радянська влада вміє прощати одурених членів сім'ї працівників.

Приходьте до представників влади на місцях, віддайте зброю і вас вернуть до мирної праці, до своїх господарств.

Строк явки продовжено до 15 травня

Але ввючи прощення тим, хто збився з праздної дороги, Радянська влада провадитиме безжальну боротьбу із справжнім бандітизмом. Пам'ятайте, що не приходячи на наш братерський заклик, ви підписуєте собі смертельний присуд і ніколи не матиме змоги вернутися до чесного трудового селянського кола.

Член президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету й член Революційної Військової Ради Київської Військової Округи.

Вал. Затонський.

Останнє число явки 15 травня

Радянська влада суворо карає бандитів котрих вона виловлює і котрих передає владі селянство Кара ця остільки сувора, оскільки тяжкий проступок їх проти радянської влади.

Неймовірну шкоду повстанці приносять Радянській республіці во імя інтересів міжнародньої контрреволюції часто семи того не уясняючи собі

Розжигаючи націоналістичні пристрасти, натравляють агенти контрреволюції українців на росіян вбивають у голови селянства переконання немов би сучасна радянська Росія має й до цього часу захватницькі тенденції й хоче підпорядкувати собі Україну

Але чи рано чи пізно перед очима несвідомого елімента втягнутого в авантуру, виявляється брехливість агентів контрреволюції і вони починають шкодувати що зробили необдумані проступки піддавшись на провокації але повороту немає...

Зробив злочинство—мусищ бути суворо покараний законом...

От же, одержавши перемогу над зовнішніми ворогами, приступаючи до будівництва на вчутрішньому трудовому фронті, Радянська влада через 5 з'їзд Рад робітників і селян, постановила дати амністію (простити повстанців) коли ті добровільно зявляться до рад влади й здадуть свою зброю, дадуть обіцянку ніколи не виступати проти радянської влади.

І ось до влади почали прибувати не лише окремі особи, але навіть цілі банди в голові з своїми отаманами, а то приходили отамани й видавали всіх соучасників банди в руки радвлади таких прикладів надзвичайно багато звістками про їх запрудженні газети.

Але звязок у нас на Вкраїні слабий Звістки не так скоро доходять на село й тому В.У.Ц.В.К постановив продовжити срок амністії до 15 травня. До 15 травня, всі учасники банди добровільно повинні добровільно зявитися до влади, оддати свою зброю, обіцяти що не будуть встрявати в цю справу й їм будуть прощен їх проступки проти законів робітників і селян. Ця звістка повинна бути рознесена всима по всіх уголках сел, аби сповістити всіх заблудших, дати їм можливість своєчасно виправити свою провину

До засівноі кампанії.

На Україні

На Черкаському повіті.

Росподіл насіння між волостями.

На ст. Черкаси 5 травня прибуло для Черкаського повітпосівкому пять вагонів посівного насіння із Золотоніського повіту (гречки 1600 п. і проса 2700 пудів). Росприділення по волостям:

Росприділення посівного матеріялу Уопродкома № 118 від 16-4 21 р.

Повітпосівкомом росподілено по волостям слідуюче насіння:

Гречка 3000 пуд.

Білозерська II волость 300 п Валявська 200 пуд Вязівська 500 пуд Городищенська 500 п Деренківецька 400 п Мліївська 500 п П-Павлівська 300 п Старосільська 300 пуд

Проса 2000 пуд.

Валявська 300 п Вязівська 400 п Городищенська 100 пуд Деренківецька 200 п Звадівська 200 п Мліївська 300 пуд П-Павлівська 400 п Хлистунівська 100 пуд

Овес 500 пудів.

Деренківецька 200 п Мліївська 200 п Старосільська 100 п

Росприділення посівного матеріялу з наряду Уопродкому № 119 від 16-4 1921 року.

Гречка 1500 пудів

Райгородська 100 пуд Ротмистрівська 300 п Орловецька 200 п Сунківська 400 п Яблунівська 300 пуд Вергунівська 200 пуд

Просо 2000 пуд.

Жаботинська 200 пуд Райгородська 100 п Ротмистрівська 200 п Сунківська 500 п Вязівська 100 п Дубіївська 200 п Білозерська 200 п Яблунівська 300 п Смілянська 100 п Балаклійська 100 п

Ячмень 500 пуд.

Смілянська 200 пуд Яблунівська 100 п Сунківська 200 п

Росприділення посівного матеріялу із наряду Уопродкома № 120 від 16-4 1921 року.

Гречка 1500 пуд

Сунківська 300 пуд Білозірська 200 п Балаклейська 300 пуд Дубіївська 100 п Смілянська 300 п Вергунівська 300 п

Що зроблено червоноармійцями

КИЇВ, 6 5. Із Жмеринки повідомляють: Червоноармійці Н-ського отаву всебічно допомогають незаможнім в польових роботах Червоноармійцями виорано 110 десятин землі. Засіяно цукровими буряками лани Брацлавської цукроварні.

За кордоном

СЕРЕД БІЛИХ

Пролетарі проти удушення Німеччини

КИЇВ, 5 5 Із Наугена повідомляють: Французька комуністична преса пише, що проголошення мобілізації може викликати загальний страйк. Політику Бріяна відносно Німеччини ця преса характеризує, як ненажерливу політику.

В Німеччині

Вислання чорносотенця з Берліну

МОСКВА, 5—5. Колишнього великого князя Дмитра Павловича вислано із Берліна з огляду на діяльність в Німеччині російських чорносотенців, яка за останні часи дуже зусилилась

В Галичині

Петлюрівщина ліквідується

КИЇВ, 6—5. Львівська газета „Вперед" повідомляє:

Петлюрівщина остаточно ліквідується поляками. В Тарнові, де перебував петлюрівський уряд, настрій пригнічений. Петлюрівські діячі виїзджають на Волинь і в Болгарію

В Туреччині

Касують Врангелевські установи

КИЇВ, Львівська газета „Вперед" повідомляє:

Антантовська влада в Константинополі наказала скасувати до 15 травня всі російські білогвардійські установи, що існують на території турецької столиці

По Радянській Федерації

На Україні.

Реалізація миру з Польщею.

ХАРКІВ, 6—5. Народній Комісаріат закордонних справ у відповідь на своє звідомлення про ратифікацію мирового договору з Польщою, одержав од польського уряду слідуючу телеграму:

„Польський Уряд, ознайомившись з депешою зам. Наркомзакордонсправи, Коцюбинського, про ратифікацію Всеукр. Центральним Виконавчим Комітетом мирового договору, підписаного в Ризі,—дякує за щире побажання висловлює певність, що мир між Україною і Польщею сприятиме відновленню дружніх зносин між обома країнами.

Харковські видання

Харків, 5—5. На черговому засіданні комісії по поліпшенню видавничо-поліграфічної справи на Вкраїні, постановлено: дозволити видання в центрі одного центрального органа типа газ. „Комуніст" одного типа газ. „Вісти". При останньому тричі на тиждень повинен даватись додаток зі змістом офіційних об'яв, декретів влади і т. инш. Редагування додатку належить Наркомюстові.

Допущено видання популярної газети для села, в якій повинно уділити більше уваги інтересам селянства. Тираж останньої повинно довести до 50 тисяч примірників. Комісія позволила також видання популярної газети для робітників.

Професійний рух

На Україні

Ремонт мешкань робітників

ХАРКІВ, 6-5. На останнім засіданні Центральної комісії по поліпшенню побуту робітників постановлено виробити план демонтування мешкань робітників в 6-ти ударних пунктах: Донбасі, Харкові, Катеринославі, Одесі, Миколаєві і Київі. Укркомгосорові запропоновано в тижневий термін при ставити докладні відомости про будівельні матеріяли які є фактично і які ще потрібні для майбутнього сезону.

Боротьба з бандитизмом.

В Росії.

Розгром банди Антонова.

КИЇВ, 6—5. Із Москви повідомляють: Після багатьох боїв розбито банду Антонова. Багатьох бандитів захоплено в полон, по між ними весь головний оперативний штаб банди. Захоплено обоз і всю зброю.

Офіційний відділ

Приказ Уисполкома

Наблюдаются случаи неакуратного посещения занятий служащими учреждений, а даже ответственными сотрудниками, а поэтому Уисполком категорически предлагает под личную ответственность Зав Отделами принять надлежащие меры к устранению подобных явлений применяя постановление Всеукраинского Ц И К и Совнаркома о мерах воздействия за неакуратное посещение заседаний и совещаний и постановление В Ц И К о дисциплинарных и административных взысканиях, налагаемых на членов Исполкомов и Совслужащих. (распубликовано в Соб Узак. № 1 стр 63 и 64).

Предисполкома ПИОНТКОВСКИЙ

Зав Отделом Управления (подпись)

Секретарь (подпись)

Повідомлення

Об'явление ЧЕПО

Чепо выдает мануфактуру на случай рождения двенадцать аршин не позже как через 7 дней после рождения, и на случай смерти восемь аршин не позже следующего дня после смерти.

Правление.

Об'явление Упаркома

На 13 мая назначается совещание инструкторов сельотдела Упаркома.

Предлагается прибыть следующим товарищам.

1) Орлов
2) Пелепей
3) Штомпель
4) Харимонов
5) Нечипоренко
6) Косенко

3 товарищам из Смелянского Райпаркома и 2-м из приднепрянского.

Секретарь Упаркома Тенцюра.

Завсельотделом Карачунский.

партии Черкасской организации посещающих групповые занятия что прерваные за время профнедели занятия в группах 1, 2 и 3 начнутся с 9 мая

Явка т т обязательна

Зав агитотделом Тыщенко

Відозва до повстанців

5-ий Всеукраїнський З'їзд робітничих і селянських депутатів 9-го березня 1921 року ухвалив амністію (помилування) всім тим, що брали участь в повстанчих загонах проти Радянської влади не пізніше 15 квітня, при умові здачі зброї і коли візьмуть на себе обов'язок більше не виступати проти Радянської влади та існуючого революційного ладу. В сучасний момент, беручи на увагу технічні труднощі сповіщення ширших кол селянства де зазначено строку, Радянський уряд вирішив продовжити строк явки до 15 травня. Не бажаючи проливати зайвої крові, ми ще раз звертаємося до всіх обдурених та втягнених в братовбійчу бійку скажіться! Ваші руки в крові ваших-же братів селян і робітників, які після трьохлітніх жертв та страждань дістали можливість приступити до мирного будівництва.

Вас кличуть наймити капіталу на боротьбу во ім'я любови до рідного краю, але-ж хіба ви не розумієте, що своїми вчинками, які перешкоджають відновленню ладу й мирної праці, ви ведете до загибелі цю країну, збільшуючи руїну й відсуваючи момент наступу загального добробуту всіх працівників.

Ще не пізно. Радянська влада вміє прощати одурених членів сім'ї працівників.

Приходьте до представників влади на місцях, віддавайте зброю і вас вернуть до мирної праці, до своїх господарств.

Строк явки продовжено до 15 травня

Але даючи прощення тим, хто збився з праздної дороги, Радянська влада провадитиме безжальну боротьбу із справжнім бандітизмом. Пам'ятайте, що не приходячи на наш братерський заклик, ви підписуєте собі смертельний присуд і ніколи не матиме змоги вернутися до чесного трудового селянського кола.

Член президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету й член Революційної Військової Ради Київської Військової Округи.

Вал. Затонський.

Останні дні до 15 травня

Член президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету й член Революційної Військової Ради Київської Військової Округи.

Вал. Затонський.

Оставає число явки 15 травня

Радянська влада суворо карає бандитів котрих вона виловлює і котрих передає владі селянство. Кара ця остільки сувора, оскільки тяжкий проступок їх проти радянської влади.

Неймовірну шкоду повстанці приносять Радянській республіці во ім'я інтересів міжнародньої контрреволюції часто самі того не уясняючи собі.

Розжигаючи націоналістичні пристрасти, натравляють агенти контрреволюції українців на росіян, вбивають у голови селянства переконання немовби сучасна радянська Росія має й до цього часу захватницькі тенденції й хоче підпорядкувати собі Україну.

Але чи рано чи пізно перед очима несвідомого елемента втягнутого авантуру, виявляється брехливість агентів контрреволюції і вони починають шкодувати що зробили необдумані проступки піддавшись на провокації але повороту немає...

Зробив злочинство—мусиш бути суворо покараний законом...

От же, одержавши перемогу над зовнішніми ворогами, приступаючи до будівництва на внутрішньому трудовому фронті, Радянська влада через 5 з'їзд Рад робітників і селян, постановила дати амністію (простити повстанців) коли ті добровільно зявляться до рад влади й здадуть свою зброю, дадуть обіцянку ніколи не виступати проти радянської влади.

І ось до влади почали прибувати не лише окремі особи, але навіть цілі

ес Редакції:
Грицького 44

Інв. № 7341

...ть культурний рівень пролєтаріяту, ...ня для організації виробництва

банди в голові з своїми отаманами, а то приходили отамани й видавали всіх соучасників банди в руки радвлади таких прикладів надзвичайно багато звістками про їх запруджені газети.

Але звязок у нас на Вкраїні слабий Звістки не так скоро доходять на село й тому В.У.Ц.В.К постачовив продовжити срок амністії до 15 травня. До 15 травня, всі учасники банди добровільно повинні добровільно зявитися до влади, оддати свою зброю, обіцяти що не будуть встрявати в цю справу й їм будуть прощені їх проступки проти законів робітників і селян. Ця звістка повинна бути рознесена всима по всіх уголках сел, аби сповістити всіх заблудших, дати їм можливість своєчасно виправити свою провину

До засівної кампанії.

На Україні

На Черкаському повіті.

Росподіл насіння між волостями.

На ст. Черкаси 5 травня прибуло для Черкаського по...

мистрівська 300 п Орловецька 200 п Сунківська 400 п Яблунівська 300 пуд Вергунівська 200 пуд

Просо 2000 пуд.

Жеботинська 200 пуд Райгородська 100 п Ротмистрівська 200 п Сунківська 500 п Вязівська 100 п Дубієвська 200 п

98

Пролетарі всіх країн єднайтесь!

ВІСТИ

Черкаського Повітвиконкому Рад Р. С. та Ч. Деп.

№ 100

П'ЯТНИЦЯ 20 травня 1921 р.

Адрес Редакції: вул Урицького 44

СЬОГОДНЯ:

Революційний рух в Силезії поширюється.

Здобуття вугіля в Англії зменшується, а в Донбасі поширюється.

Відкриття курсів по кооперації в Черкасах.

Продмісяць, який оголошено по всій Україні, є переходовим етапом від розверстки до продподатку.

Товариші селяне, кінчайте з розверсткою та переходьте до товарообміну

Объявление Упаркома

Бюро субботников при Черкасском Упаркоме доводит до сведения всех членов и кандидатов организации, что в субботу 21 го мая состоится очередной субботник.

Все члены и кандидаты а также и члены К С М У в порядке партийной и союзной дисциплины обязаны явиться в Упарком к 6 ти часам вечера по официальному времени имея при себе партийные билеты и кандидатские карточки для отметки. Учреждения и организации при заявлении своем в Бюро субботников обязываются заблаговременно не позже 20 V 12 час дня представить требования с указанием: 1) Количества рабочих рук: отдельно мужчин и женщин 2) Характер работы 3) место работы.

Свои требования строго согласовать с имеющимся на месте количеством инструмента.

Требования поступившие позже указанного срока удовлетворяться не будут.

Члены профсоюзов приглашаются принять добровольное участие в проведении субботника.

Секретарь Упаркома: Танцюра
Завбюро субботников Ершов

Учетно-распределительный отдел Упаркома предлагает секретарям комячеек Наробраза, Комкурсов, Водмилиции, Уездвоенкомата и Р.К.П. представить в срочном порядке списки членов комячеек по переучету согласно инструкции опубликованной в газете от 16 апреля с. г.

Секретарь ТАНЦЮРА.
Зав учетно-распред. отделом (подпись)

За намеренное нарушение Партийной дисциплины, неисполнение своих обязанностей и симмуляцию исключены из Партии К П (Б) У т.т Гуляев — № 153393, Оболовский — № 204770 и Генин — № 207636

Секретарь ТАНЦЮРА

... нам, майже не зосталось брать за виїнятком Ротмістрівського району, то му головну увагу ми повинні звернуть на новий економічний захід това рообміну.

Селянство повинно цілком піти на зустріч Радвладі. Гарні наслідки товарообміну дадуть можливість робітникам збільшити кількість фабрикатів які безпосередньо попадуть ... селянина. Повне довіря до компанії яка переводиться повна допомога з боку всіх незаможних селян до справи товарообміну покладе твердий фундамент новій продовольчій політиці яка прийнята Радвладою виключно в інтересах селянина в інтересах ліквідації того недовіря яке було досі між селом і містом

На фронті праці

Здобуття нафти все збільшується

БАКУ 10—5 Здобуто 13.000.000 пудів нафти. Вивезено за квітень 20000000 пудів, більше 100 відсот. плану.

Будуть електричні потяги

ПЕТРОГРАД 6. Балтійський завод в скорому часі приступить до будування електричних потягів. Передбачається збудувати 10 потягів на Ротов. Почали скорую роботу трубні вентилі в ділі Таганрогського металургічного заводу.

Шахтарі Донбасу й шахтар Англії

В Донбасі у нас голодні обірвані шахтарі при негарних лиш поламаних машинах при невохвативих інструментах і тяжких житлових умовах із місяця в місяць збільшують добуток вугілля. Шахтарі Донбасу голодні але вільні, а ша тарі Англії голодні але не вільні їх кулеметами заганяють в шахти для прибутку банкірів.

Кремукроста

Здобич риби та тюленів

АСТРАХАНЬ 10—5. На ділі участках Каспійського моря риби й убито тюленів до 1 травня 2 мільйони 195 тисяч пудів

Кремукроста

Герої праці

БАХМУТ 10—5 В ...

шахт помічалось ... і не викликало припинення роботи по добуванню вугіля на протязі де кількох днів ... Підприємство ... робота в небезпечних ... 6 годин ... робота по добуванню вугіля відновилось

Кремукроста

Електрофікація села

КИЇВ, 6-5 В Радомисльському повіті відремонтовано ... електричну стацію ... селянських хатах ... селян ...

У нас та в них.

МОСКВА, 9—5. В Англії помічається, що з кожним місяцем все менш і менш добувається вугілля, в той час, як в Донбасі помічається великий зріст добування вугілля ... В Англії ... добуто 19 мільйонів тон вугілля ... у березні 16 мільйонів ... В Донбасі в січні ... добуто 22 мільйона пуд, в лютому 29 ... пудів, а в березні 34 мільйони пуд. Страйк який почався в Англії з 1 квітня ... добування вугілля в Англії до нуля, в ... в Донбасі ... збільшення добування вугілля.

В Англії при значній ... машин при величезних запасах ... добування вугіля ... в робітниках ...

Від розверстки до продподатку.

Розверстку, як революційний метод постачання армії й робітництва хлібом в мент напруженної боротьби з контр революцією всього світу, зараз відмінено.

Наше становище остільки покращало, що ми маєм змогу більшість наших сил кинути на трудовий фронт, на виріб фабрикатів, значить, маємо змогу дістати більшість хліба від селянина в обмін на товари.

Шляхом податку буде зібрано лише стільки хліба скільки необхідно для потреб значно зменшеної Червоної Армії та тих підприємств, які працюють на армію.

Для робітників всіх інших підприємств добувати меться хліб товарообміном.

Оголошений зараз радвладою України продмісяць являється поворотним етапом між двома періодами, нашої продовольчої політики розверсткою й податком.

На протязі цього місяця треба закінчити не закінчену у нас розверстку, яку Рад лада України зменшила на половину та зробить перші спроби по товарообміну.

Ці два завдання продмісяця стоять перед нами в нашому Черкаському повіті. Правда, розверстки

Світова революція

Капіталісти йдуть на капітуляцію

МОСКВА, 11-5 Англійські газети ведуть кампанію по задоволенню вимог вуглекопів ... ліквідацію вугляної кризи.

Навіть і вони страйкують

РИМ 9-5 Урядові чиновники ухвалили резолюцію ... далі продовжувати страйк. Страйк підтримують всі італійські чиновники

(Укроста)

Ірляндія знов повстає

РИГА, 8-5 В Ірляндії почалися сутички між повстанцями й урядовим військом

(Укроста)

Революція росте

НАУЕН, 9-5 У Горішній Сілезії розвивається революційний рух. Чимало плавільні заводи вибирають ради.

Робітники Тиролю страйкують через відхилення 8 годин робочого дня

Одмовляються від протесту

МОСКВА, 10—5. На телеграму Бельгійського соціал-зрадника Юстанса заклинаючого до протесту проти зайняття Грузії ... більшовиками ... іспанська соціялістична преса заявила, що вона одмовляється від протесту, бо вгрузіння від... було завдяки зраді робітників ... колишньої соціал-зрадницької влади Грузії.

Кремукроста.

Американська фальоа страйку

Рига 9—5. 80 відсоток американських ... фльота страйкує.

Деякі Американські власники уже вступили в згоду про ... вживанних судів. Таким чином власники сходяться перемогти моряків.

Події в Сілезії

Пролетаріят проти вмішательства

БЕРЛІН 10.5 Фееркак заявив ... спільчанської комісії ... допомогу Германського війська, для приглушення повстання в Сілезії комуністи Германії закликають пролетаріят виступити проти вмішательства Германських військ.

(Укроста)

Зляклись

РИГА, 9-5. Чеський міністр закордонних справ вимагає наступу спільчанських військ в Горішній Сілезії.

Польська авантюра загрожує миру всієї Європи

Наказ союзній комісії в Сілезьку.

МОСКВА, 9—5. Конференція послів звернулась з наказом до союзної комісії горішньої Сілезьку, видати до населення прокламації з погрозою тим, хто готується до повстання.

Укроста.

ВІД ПЯТОЮ КАПІТАЛА.

Армія безробітних росте.

МОСКВА, 15—9. із Гесен спеціальних ... Круппа зменшилась робітників на 40 тисяч

(Укроста).

Протестують.

БЕРЛІН, 7—5. Французький комітет Дії підготовляє протест проти окупації Рурської країни.

Арешти робітників.

РЕВЕЛЬ. Арешти ... робітниками. Ревель проводжуються в Юр'ї ...

... комуністів гласних міської думи.

(Укроста).

Становище в Германії

НАУЕН, 9 — 5. Політичне становище в Німеччині занадто напружено. Новий кабінет міністрів ... Президент Еберт не рішається призначити кого-небудь для формування нового кабінету поки становище котре займуть праві політичні партії до ультиматуму Антанти не з'ясується.

Помічається все зростаюча тенденція до прийняття ультиматуму.

Кремукроста

Партійне будівництво

З'їзд К. С. М.

ХАРКІВ, 11—5. В Харкові відкрився 3 Всеукраїнський з'їзд Комсомолу. З'їхалось 350 делегатів.

Урочисто пройшло чествування „героя праці"

Радянське будівництво

Вища освіта на Україні для робітників

ХАРКІВ, 10—5. Наркомпрос оголосив умовини прийому в вищі школи України на літній триместр ц. р., котрий почнеться з 1 юня. повинні бути командировані в вищі школи кандидати Губсовпрофом, Губпарткомом, відповідними органами військового відомства, зріст командированих повинен буть не нижче 18 років, загальна освіта в обсязі 5 класів середніх шкіл ... техниці вищі школи ... знайомство з елементарним курсом.

Товарообмін з Радвладою б'є по шиї спекулянта, якого необхідно остаточно знищити.

У ПОЛЬЩІ.

Дорожнеча росте неймовірно. Голодаючі робітники покінчують із життям самогубством.

ЛЬВІВ, 3 II. Дорожнеча в Польщі росте з кожним днем із неймовірною швидкістю. З'їзд, що відбувся в Львові виніс таку резолюцію:

„Дорожнеча, що росте з кожним днем, кидає робітничий клас Польщі в обійми нужденного життя й смерти. Випадки самогубства окремих робітників збільшуються з кожним днем, що далі продовжуватись не може".

Причиною такого надзвичайно тяжкого становища й відчаю працюючих мас являється політика всіх польських урядів, особливо нинішнього. Політика ця направлена на допомогу спекулянтам: зменшення заробітньої платні, переміщення податкових тягарів на плечі працюючих.

Конференція винесла постанову розпочати енергійну боротьбу за поліпшення стану робочого класу. Зокрема: негайно вимагати стабілізації заробітньої платні; рішучої боротьби зі спекулянтами, а так ж з хабарництвом польських урядовців; зменшення податкового тягару та забезпечення безробітних.

Як польська шляхта грабує й знущається над селянством.

Львівська українська газета „Селянська Доля" подає факти, що показують, як польська шляхта грабує селянство.

У Рогачеві, Рівенського повіту, місцеві селяне в 1921 році купили у князя Радзивила (великий польський поміщик, що маєтки його розкидано майже по всій Польщі) землю. Гроші за землю селянами внесено тоді-ж, але князеві не стало цих грошей і він удруге хоче їх дістати. Управляющий маєтками запропонував селянам знову переміряти землю за плату по 10 пуд. зерна з десятини. Селяне дали.

Після того, як землю було переміряно, управитель сказав дати по 25 мілійонів марок і тоді тільки можна говорити про купчу.

А ось другий випадок. У с Шваць ки приїхала інтелегенська родина судді. Ця родина найняла хату у селянина Грищука, яку він залишив, а сам з дітьми пішов жити в клуню.

Пройшло літо. Настала зіма. Грошей за хату не дали, а коли господар просився до хати, то його не впустили.

Так знущається польська шляхта над бідним селянством, та дарма: прийде час і гірко поплатиться польське панство за пригноблення працюючих.

Ріжні звістки.

Петлюра втік не до Угорщини з до Румунії

Як сповіщає Львівська газета „Діло", **Петлюра втік не до Угорщини, а до Румунії.** Звідтіль він має перебратись до Риму (Італія) під опіку фашиста Мусоліні.

У Греції.

Венізелос пішов до демісії

Венізелос подав до відставки. Республіканці вирішили в звязку з уходом Венізелоса домагатися декрету від національного зібрання про об'явлення Греції республікою.

ЯК ЖИВУТЬ КОМНЕЗАМИ.

Від редакції.

Редакція приступає до регулярного освітлення життя комнезамів. Поки що редакція заводить куток „Як живут комнезами", в якому будуть всебічно освітлюватись всі досягнення та потреби наших комнезамів.

Редакція звертається до всіх рай та сількомнезамів з проханням регулярно надсилати матеріали, що характеризували би життя та діяльність К-С.

До редакції можна також звертатись і з тими запитаннями земельного та инш характеру, на які незаможник не зможе одержати відповіді на місті.

На кожне запитання редакція регулярно буде давати відповіді в кожному числі газети.

Життя комнезамів Бахмутської округи.

(З розмови з головою Бахмутської ОкрКНС тов. Нарзаном).

Бахмутщина має 7 300 чол. членів організації КНС. Організаційну роботу в районах та округах закінчено. На селі праця слабенька, за браком грошей, а також вказівок центру.

Останній пленум ухвалив видати книжку „Провідник Незаможника". Президія Окрвиконкому взяла на себе утримання одного інструктора всіх голів сільКНС. Платня їм буде виплачуватись Виконкомом з 1 го січня.

КОЛЄКТИВІЗАЦІЯ.

В окрузі закінчено перевірку колективів. З 134 колективів залишилось 104, які розбиті на 3 групи: колективи, що забезпечені реманентом — тільки на 25 відсотків, середні — забезпечені на 50% і міцні — забезпечені цілком. Членів КНС у колективах — 65%.

КООПЕРАЦІЯ.

Як с.-г., так і споживчі кооперативи працюють не добре. Робота в них ще не налагоджена. Незаможників в кооперації — 40%.

ЗЕМЛЕУСТРІЙ.

На весні має бути закінчено всі землеустрійні роботи в Бахмутській окрузі.

Бажано б було, — зауважив т. Нарзан, — аби всі кампанії, що переводяться на селі, були або об'єднані в одну, або-ж їх було менш, бо досі селянинові доводиться майже що дня платити новий внесок чи давати нову пожертву. Слід було б розпорядження ЦКНС друкувати і в російських газетах, бо на Бахмутщині живут і татари, і греки, і росіяне і вімці, то що, що не всі розуміють українську мову.

Хабарники.

(Фейлєтон)

Косарський пред КНС Чорний Ев. С. і член КНС Дрига Яким взяли хабаря за самогонну машину 1 пляшку самогону, а потім закортіло ще. Коли ж вони пішли по самогон удруге, то їх добре побили.

Мазуренко.

А було це так: Якимів Дригин хлопчина та підгледів, що Мотря Балабуха заварювала на самогін у великій діжі, і сказав батькові Якимові Дризі. А Яким Дрига та був членом КНС, а як кожний КНС має голову, то Дрига пішов до голови свого КНС — Чорного Євгена Савсвича.

— Так і так — каже Дрига: — заварила давно й буде сьогодні, як споночіє, гнать! —

Голова подумав, ковтнув слинку, а далі й каже:

— Присікать! — А трохи подумавши додав:

— Ні, спершу конфіскувать, а потім уже присікать! —

Як звечоріло — голова Чорний і член Дрига сиділи під очеретом біля Мотриної хати й нюхали дим.

— Уже капа первак! — каже пошепки Дрига.

— Бре! одмовля голова, я сам гонив, так по димові вгадую, що ще не закипіла запарка в котлі.

Через час носи обох повилазили з очеретяної купи й націлились на дим, що валував з верха Мотриної хати, далі за носами вилізли голови за головами наші шпійони і хильці почимчикували до хати.

Рипнули двері раз, рипнули два і вони вернулись назад.

— Дала — каже Чорний: — пляшку первака!..

— Дурний ти — каже Дригаз: — треба було сторгуваться — дві б дала! Ходімо ще!

— Ходімо — каже голова: — я буду казать, щоб оддала машину а ти конфіскуй самогон! —

Рипнули двері раз, рипнули два, виплюнули обох назад. Гепнулись обидва об землю та як закричать: — Ратуйте! —

А Мотря з дверей. — Иш чортові хабарники — пянюги! —

Начай.

Комнезам села Старої Осоти.

В селі Старій Осоті є селькор т. Т—ко, що ні одної замітки не дав до газети про життя нашого села, хоч і писати багато є про що.

Візьмемо, наприклад, наш сель КНС що організувався в 1920 році. До організації увійшли всі громадяне села, крім попа, був навіть такі „незаможники", що мали землі по 20—25 десятин.

Мало-по-малу таких „бідаків" викинуто, але після останньої чистки залишилась мабуть половина вихильців, та й то самі святі, що заводом дяка та членів церковної ради (які теж увіходять до складу незаможників) більше займаються церковними справами, ніж справами громадськими.

Організовано в нас і хату-читальню. Постановою засідання КНС було ухвалено, аби кожен член КНС вступив до хати читальні з внеском по 10 ф. жита. Але до цього часу дуже мало вступило, бо замість 10 ф на хату-читальню треба раніш оддати по 1 пуд. жита з кожного домохозяїна на церкву.

Наш голова сельКНС до цього часу й не потурбувався, щоб прочитати хоч одну-дві лекції на антирелігійну тему й не скаже „цим святим", що не місце їм в організації КНС.

А наш сонний селькор до цього часу спокійнісенько спить і ми хоч через газету надіємось його розбудити.

Член КНС 1281.

Грушнівський КНС.

(КАМ'ЯНСЬКИЙ РАЙОН).

За все своє існування Грушнівський КНС багато дечого переніс, що шкодило його праці. Головна перешкода — це був бандитизм, з яким приходилось воювати.

Зараз, хоч і нема вже перешкод у роботі, та за те не видно й праці. Комнезам, певне, рішив, що після упертої боротьби з бандитизмом треба й відпочити.

Оце якось приїздив до нас інструктор по колективізації, що на зібранню незаможників зробив доклад про ту користь, яку дає незаможникам колективне господарювання. З тих жвавих дебатів, що виникли після докладу, хто-б міг подумати, що доклад так і залишиться пустим звуком?.. А між тим це правда, хоч і дуже гірка.

Мені доводилося бути на зборах цього КНС і бути свідком того, як сварились і лаялись незаможники за якийсь штафетний тин та за те, що колись там мали випивку. Про те ж, що того дня була якраз річниця „Кривавої неділі", незаможники, навіть, і не згадали.

Бувають іще випадки з нашим головою КНС, що напившись самогону б'є дівчину — члена КНС. Але про те, щоб надалі не було таких випадків, гадаю, ОкрКНС звєрне увагу й вживе своїх засобів також, як і слід би було вжити їх для підняття інтенсивности та самодіяльности окремих членів вищезгаданого КНС.

Букин.

Праця комнезамів Боровецького району.

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА.

За січень місяць було зроблено правильну постановку діла про вступ у члени КНС, а також по виявленню дійсного складу членів сельКНС, бо за час од дня чистки прийом кандидатів КНС провадився.

ПОЛІТОСВІТНЯ РОБОТА.

Використовано було незаможних студентів, що прибували на зімові канікули й бажали показати свою роботу серед незаможників. Цих студентів посилалось на села для читання лекцій по політграмоті, сельському господарству та по організації.

Всього прочитано незаможним студенством 8 лекцій, а також поставлено декілька агітційних вистав.

Політробота окремо межи членами КНС проводиться кволо за вийнятком Боровеці. Причиною цьому є відсутність політично розвинутих робітників на місцях та перевантаженість роботою вчительства, яких у деякій мірі можна було-б використати для цієї мети.

ЛІКНЕПИСЬМЕННІСТЬ.

Робота по лікнеписьменности незадовольняюча за відсутністю шкільного приладдя як: підручників, ламп, гасу та инш.

ХАТИ-ЧИТАЛЬНІ.

Майже по всіх хатах-читальнях почувається гостра потреба в літературі. Газети одержуються в малій кількості, на що РайКНС звернуто особливу увагу й видано дерективи всім сельорганізаціям виписувати газети „Більшовік" та „Шлях Революції" на кожний місяць.

КООПЕРАЦІЯ.

Найбільше цікавляться зараз незаможники відродженням місцевих сельських кооперативів і організації КНС беруть на себе ініціативу у відродженню кооперації.

В районі є всього 2 кооперативи, але вони працюють кволо через те, що незаможники не мають можливости їздити в місто та в містечка за потрібним крамом через брак коней.

Михайлівський КНС

Робота Михайлівського КНС полягає в тому, що провадяться загальні збори членів та провадиться ще ліквідація неписьменности серед членів КНС в школі лікнеписьменности. Та не всі незаможники відвідують і загальні збори і школу лікнеписьменности, бо нестатки та злидні заїдають: у того немає в що одягтись, у того чобіт немає, а це все не дає можливости розвинути роботу в такій мірі, як хотілося-б. Роботи ж вистачить, бо темрява — хоч одбавляй! До цього часу, скажемо, незаможники не можуть одвикнути од церкви та від свят. От було, так зване, свято „Водохреща", то незаможники наші за відра, та гуртом по свячену воду, бо вони ще й досі думають, що вода, над якою харамаркав піп — щось особливе. Словом, як я ж кажу, роботи серед наших незаможників вистачить, а бідність не дає змоги поставити її як треба.

Т. Н.

Тишківський К. Н. С.

До Тишківського КНС примазались люди, які добре знали й власноручні статут КНС і давали підписи, що не будуть бігать за попами та слухать на сходах, що зараз атимуть куркулі. А тепер тільки від вонять піп, як вони чимчикують до церкви, а як почнуть куркулі на сході коутать на свою руку, то вони тільки вуха почухують та слухають.

До світу, незаможники! Пора вже кидати шанувати лише праці, а не попів та куркульню.

Года.

Лікнеписьменність серед незаможних селян Леськівського району

По всьому району відкрито 11 лікпунктів, що розраховані на 942 чол. Фактично одвідує їх 631 чол. Всі пункти переважно незаможники. Всі пункти забезпечені педперсоналом на 75%, підручниками — на 60.

СЕЛЯНСЬКЕ ЖИТТЯ

Про з'їзд селькорів.

Редакцією одержано низку пропозицій від селькорів, що обслуговують газету, про скликання з'їзду селькорів Черкащини.

Друкуючи нижче замітку М. Селянина, що цілком правдиво відповідає тов. Велькову, редакція лічить необхідним добавити слідуюче:

1. По всіх районах округа редакцією вислано представників для організації твердої сітки селькорів.
2. Роботу цю передбачається закінчити до 5—7 березня.
3. Тим часом рекомендуємо райкореспондентам з'організувати по селах свого району селькорів.
4. Райкореспондентам підбити підсумки проробленої роботи, а також накреслити деякі практичні пропозиції, що до якости газети.

Про день скликання з'їзду, потрібність якого безумовно поспіла, буде сповіщено окремо.

Редакція.

Ще про з'їзд селькорів Черкащини.

Я не погоджуюсь з т. Велько (що в своїй замітці від 20/I за Ч 8 каже про те, щоб було скликання з'їзду селькорів газета „Ш. Р.") вже через т, що „Ш. Р." не має основного кадру селькорів. А через те необхідно заснувати тверду сітку селькорів, що дійсно-б відповідали своєму призначенню, а не були лише „дописувачами". Після цього лише можна приступити редакції до роботи серед них, скликавши на перший раз окружний з'їзд селькорів.

Що ж торкається того, що з'їзд може обговорити справу про захист селькора від „сильних миру сього", то редакція, маючи партійних робітників, і сама знайде шляхи до захисту. Але, кажучи правду, в таких випадках часто бувають винуватими самі селькори, що иноколи в своїх дописах „кидають не в той город".

Селькор, що має документа на писання кореспонденцій і добре поінформований про свої обов'язки, найшов би й сам шляхи до захисту, коли-б, припустимо, особа з чиєї-небудь волі за його дописом, захотіла стати йому на перешкоді й загрозою заборонила-б писати. Але до того часу, поки „Ш. Р." не матиме твердого кадру селькорів, на яких можна було-б довіряти, хиби в дописах про життя будуть і далі.

Селькор Максим Селянин.

Профжиття на селі.

МУМІЯ.

У Медведівському споживчому товаристві служить за прикажчика один товариш. Це чиста „мумія" або людина, яка не хоче знати що вона людина, а хоче, щоб ним совали хто й куди забажає.

Так він робить не 8 годин у день а багато більше, і коли хто небудь з місткому йому скаже, що він член профспілки й повинен робити згідно положень про працю, то він навіть говорити про це не бажає. Прямо тобі чиста „мумія", як ю при бажанню можна затикати любі діри. А так не годиться, час усвідомити, що ніхто не має права експлоатувати людину, і не лише не піддаватись експлоатації, а боронитись од усяких експлоататорів.

Велько.

Білазерський осередок К. С. М. У.

Білазерський районний осередок КСМУ придбав собі помешкання для Сельбуду, де вільно можна провадити роботу, бо вміщається людей в ньому багато. А разом з цим розпочалась і планова культурна робота. Засновано чимало ріжних гуртків, в яких жваво провадиться робота. Населення, а особливо молодь зацікавилась роботою комсомольців у сельбуді й зараз щоденно відвідує Сельбуд до 220 осіб. Не почуєм зараз вечорами пісень та вигуків по улицях, бо мало не вся молодь у Сельбуді.

П.

сельКНС. ... чуватись Виконкомом з 1 го ...

КОЛЄКТИВІЗАЦІЯ.

В окрузі закінчено перевірку колєктивів. З 134 колєктивів залишилось 104, які розбиті на 3 групи кволі, що забезпечені ремаментом тільки на 25 відсотків, середні—забезпечені на 50% і міцні—забезпечені цілком. Членів КНС у колєктивах—65%.

водяться на селі, були або ... нані в одну, або-ж їх було менш бо до сі селяниновід в диться майже що дня платити новий внесок чи давати нову пожертву. Слід було б розпорядження ЦКНС друкувати і в російських газетах, бо на Бахмутщині живут і татари, і греки, і росіяне і німці, то що, що не всі розуміють українську мову.

Хабарники.

(Фейлтон)

Косарський пред КНС Чорний Ев. С. і член КНС Дрига Яким взяли хабаря за самогонну машину 1 пляшку самогону, а потім закортіло ще. Коли ж вони пішли по самогон удруге, то їх добре побили.

Мазуренко.

А було це так: Якимів Дригин хлопчина та підгледів, що Мотря Балабуха заварювала на самогін у великій діжі, і сказав батькові Якимові Дризі. А Яким Дрига та був членом КНС, а як кожний КНС має голову, то Дрига пішов до голови свого КНС—Чорного Євгена Савсвича

— Так і так—каже Дрига:—запарила давно й буде сьогодні, як споночіє, гнать!—

Голова подумав, ковтнув слинку, а далі й каже:

— Присікать!—А трохи подумавши додав:

— Ні, спершу конфіскувать, а потім уже присікать!—

Як звечоріло—голова Чорний і член Дрига сиділи під очеретом біля Мотриної хати й нюхали дим.

— Уже капа первак!—каже по шепки Дрига

— Бре! одмовля голова, я сам гонив, так по димові вгадую, що ще не закипіла запарка в котлі.

Через час носи обох повилазили з очеретяної купи й націлились на дим, що валував з верха Мотриної хати, далі за носами вилізли голови за головами наші шпійони і хильці почимчекували до хати.

Рипнули двері раз, рипнули два і вони вернулись назад.

— Дала—каже Чорний:—пляшку первака!..

— Дурний ти—каже Дригаза:—тра було сторгуваться—дві б дала! Ходімо ще!

— Ходімо—каже голова:—я буду казать, щоб оддала машину а ти конфискуй самогон!—

Рипнули двері раз, рипнули два, і виплюнули обох назад. Гепнулись обидва об землю та як закричять:—Ратуйте!—

А Мотря з дверей.—Иш чортови хабарники—пянюги!—

Нечай.

Комнезам села Старої Осоти.

В селі Старій Осоті є селькор т. Т—ко, що ні одної замітки не дав до газети про життя нашого села, хоч і писати багато є про що.

Візьмемо, наприклад, наш сель КНС що організувався в 1920 році. До організації увішли всі громадяне села, крім попа, бути, навіть такі „незаможники“, що мали з мельки по 20 ...

Організовано в нас і хату-читальню. Постановою засідання КНС було ухвалено, аби кожен член КНС вступив до хати читальні з внеском по 10 ф. жита. Але до цього часу дуже мало вступило, бо замість 10 ф на хату-читальню треба раніш оддати по 1 пуд. жита з кожного домохозяїна ...

Пролетарі усіх країн, єднайтеся!

ШЛЯХ РЕВОЛЮЦІЇ

Газета Черкаського Окркомітету К. П. (б) У. Окрвиконкому й Окрпрофбюро

Виходить тричі на тиждень.

Ціна окремого № 8 коп. золотом

Адрес Редакції: вул. ... № 21. Телеф. № 30

Умови передплати: На один міс. 75 к. зол. Для парторганізацій, членів профспілок та незаможників колективна (підписка)—50 коп. зол.

Ціна за об'яви: Рядок нонпарелі 8 к. зол. Про утерю докум. 60 к. Для членів профспілок і незаможників ... 30 к. Шлюборозвод 1.50 з. Для членів профспілок і незаможників — — — 75 к. зол.

Підписка приймається: В конторі редакції, ... профспілок, ... містком... комах і Подрайкомах, також Райвиконкомах.

Редактор приймає: від 12 до 1 год. дня

Секретар приймає: від 1 до 3 год. дня

Рік видання 11-й

Середа, 6 лютого 1924 р.

№ 15 (230)

Побажаємо успіху.

10-го лютого б. р. в м. Черкасах відбудуться загальні збори уповноважених Райсельсоюзу Черкащини.

Сільсько-господарча кооперація за останні роки на Україні значно поширила свою роботу по відновленню та розвитку сільського господарства; з кожним роком обсяг її діяльности поширюється—с. г. кооперація завойовує немалу роботу в ріжних галузях сільського господарства. Досить зупинитись на такій величезній роботі як кооперування плантатор в цукрового буряку та тютюну—махорки, або заготовка хліба для експорту, що так блискуче виконана в цьому році „Сільським Господарем" разом з усіма низовими своїми об'єднаннями.

Нині перед зборами уповноважених нашого союзу стоять особливо важливі завдання.

Зборам треба вирішити перш за все організаційні питання: треба втягнути в союз всі сільсько-господарські об'єднання округи, всі товариства та колективи; в останні дні в окрузі, завдяки енергійній діяльности земоргавів, помічається значний зріст колективів; втягнення їх до складу членів союзу—це основна організаційна задача зборів уповноважених.

Друге завдання зборів це вирішення справи сільсько господарчого кредиту. Нині вже можна реально почати кредитування нашого селянства, треба лише, щоби сільсько-господарчі т-ва та колгоспи більш рішуче взялися до праці та скоріше б утворили ком сіонерства, через які буде проводитись кредитування, як своїх членів так і всього в першу чергу незаможного селянства.

Досвід землеустрійної роботи в минулому році показав, що участь сільсько-господарських об'єднань у землеустрію на селі бажана та необхідна; тут бажане не лише одне посередництво, бажано також, щоби с.-господарські кооперативи впливали на широкі кола селянства в напрямку вибора більш раціональних форм землекористування та створення дрібних земельних громад.

Разом із цим від зборів залежить поглибити плантаторську працю т-в у районі цукроварень нашої округи. Центром у цьому напрямкові зроблено все. Отже місця не повинні відстати.

Нарешті, зборам слід розв'язати справу з піднесенням скотарства і взагалі хліборобства округи. **Організація злучних кооперативних пунктів, машинових т-в, насіннєвих т-в—це те, що при сучасних умовинах с.-г-ська кооперація може перевести в життя, позаяк нині є й грошовий і машиновий кредит!**

Переведення в життя всього накресленого вимагає перше за все тісного співробітництва з апаратом земорганів, а також з усіма партійними та радянськими органами.

Побажаємо ж успіху зборам уповноважених Райсельсоюзу Черкащини.

І. Братусь.

Що говорив т. Ленін про селянську кооперацію.

Ленін помер, але справа його жива!

В який куточок нашого життя нашої роботи ми не заглянимо, ми бачимо, що це діло Леніна. Там почувається живий дух й жива думка нашого вчителя.

Піклування про селянина, про зміцнення єднання робітничої класи з селянством, завжде було в Леніна на першому плані.

Ілліч бачив, що не під силу буде селянству поодинці вести своє господарство так, щоб навсправжки мати користь од своєї праці.

Рік попереду, ще будучи хворим, написав тов. Ленін великого листа в газетах.

Він говорив, що кооперація є самий простий, самий легкий і приступний шлях для селянства, щоб перейти до нового громадського порядку життя й провадження свого господарства.

„Ми"—писав тов. Ленін,—„скасували розверстку й дали право вільного торгу для того, щоб селянство могло вільно розпоряджуватись продуктами своєї праці. Але не в тому справа, щоб тільки купувати й продавати, а в тому, щоб це покращувало селянське господарство, щоб покращувало це життя селянам. Лише об'єднавшись у кооперативи й за допомогою їх ведучи свої господарські справи, матиме селянин справжню користь, навчиться сільно правильно будувати й вести своє господарство для переходу до соціалізму".

Думаючи про селянство, тов. Ленін поперед усього згадував про дрібних, бідніших господарів.

„Одне діло",—писав він,—„говорити про соціялізм, але зовсім инше будувати його так, щоб усі дрібні й бідніші селяне самі будували його".

І для цього закликав тов. Ленін усю незаможницьку масу до кооперації, до повсякденної живої роботи.

„Треба"—говорив тов. Ленін „залягати до роботи все селянство й треба, щоб держава всемірно допомагала кооперації в її роботі".

Ці слова багато допомогли кооперації; вони заставили всіх звернути увагу на її роботу й дати їй можливу допомогу.

При цілковитому об'єднанні селян у кооперативи, ми будемо стояти обома ногами на соціалістичному фундаменті.

Так писав тов. Ленін рік попереду.

Освіта, кооперація, соціялізм—це той шлях, який показав нам тов. Ленін, наш учитель і проводар.

Це були, немов останні слова тов. Леніна з якими він звернувся до всіх робітників і селян.

Ленін помер. Але в кожній цеглині великої будови соціялізму, який будує кожна партеліовка, кожний новий член кооперативу, ми будемо почувать невмируще діло Ілліча.

І. Фельдман.

У Франції

Нездійснені мрії

Французька газета каже, що міжнародне становище склалося не добре для Франції, якій прийдеться залишити свої мрії про панування над усією Европою.

Стурбовані визнанням СРСР.

Французькі промисловці надзвичайно стурбовані визнанням Англією СРСР, бо цей факт примушує й Францію зробити також.

До визнання Англією СРСР

Безумовне визнання СРСР.

ЛОНДОН. Англія безумовно визнала СРСР.

Пролетаріят Англії задоволений визнанням СРСР.

ЛОНДОН. Звістка про визнання урядом Макдональда СРСР—зробила в робітничих колах Англії надзвичайно приятливе враження. Лондонська преса підкреслює, що це є надзвичайним кроком у зовнішній політиці Макдональда, що хоче дати приклад иншим західноевропейським державам про потребу визнати СРСР.

Англійська преса вітає акт британського уряду про визнання С. Р. С. Р.

ЛОНДОН, 3 II. Вся англійська преса жваво обмірковує акт британського уряду про визнання С. Р. С. Р.

Вся англійська преса, вітаючи цей акт, каже, що він явиться новою ерою в проблемі відбудови Европи.

Поспішають визнати СРСР

За Англією—Італія.

ІТАЛІЯ НА КІЛЬКА ГОДИН СПІЗНИЛАСЯ.

ЛОНДОН, Тут одержана звістка що Італія, під впливом акту британського уряду, з свого боку прискорить юридичне визнання СРСР, що відбудеться, як видно, в понеділок. Газети підкреслюють що ряд европейських держав тепер одна поперед другої визнаватимуть СРСР. Стара ліберальна „Вестмінстр Газет" підкреслює, що знаменитий акт робітничого уряду Англії випередив на кілька годин підписання угоди про юридичне визнання Італією СРСР.

Америка й СРСР

НЬЮ-ЙОРК. Після одержання в Америці звістки про визнання СРСР Англією на запитання кореспондента Роста в державному департаменті відмовились балакати з приводу „неперевірених" відомостей. Одначе після підтвердження повідомлення, в департаменті зязали, що тут ані трохи не здивовані актом англійського уряду, але що політика Америки з лишається незмінною, поки СРСР не змінить своєї політики що до боргів і пропаганди.

В НІМЕЧЧИНІ

Боротьба з сепаратистами

Німецький посол у Парижу вручив Пуанкаре ноту від німецького уряду з вимогою звільнити окуповані області від сепаратистів і поновити там „законну владу".

ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЗАЛІЗНИЦЬ.

БЕРЛІН. Німецький уряд ухвалив денаціоналізувати залізниці, пошту й телеграф надавши їм права самостійних юридичних осіб, а також позбавивши їх урядової дотації по всій Німеччині, за винятком Баварії. Це перший крок до передачі державних підприємств у приватні руки, чого вважка промисловість давно домагалась.

Господарча криза в Німеччині.

БЕРЛІН, 1. Ціна на сільсько-господарські продукти падають складаючи 80 відс. довійських цін, в той час, коли ціни на вироби продукції досягли 150 відс. довійськових.

Національний всенімецький союз аграріїв організовує демонстрації вимагаючи введення протекційних мит, а також предоставлення кредиту сільському господарству.

Дрібні земельні власники й орендарі в противагу аграріям організують демонстрації спільно з пролетарськими християнськими союзами.

Оподаткування великого землеволодіння

БЕРЛІН. Пруський ландтаг більшістю 206 проти 110 ухвалив законопроєкт про оподаткування великого землеволодіння. Націоналісти частина центру голосували проти.

Криза пруського уряду ліквідовано.

ПО РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІКАХ

Природні багатства СРСР.

В Ленінграді закінчився всесоюзний з'їзд інженірів, що працюють над розробками багатств нашої країни.

Від України було два представники, які зробили доклад про природні багатства нашої Республіки.

На Поділлі знайдено величезні поклади фосфоритів на кілька міліонів пудів. Фосфорити—добре угноєння, мають велике значіння для цукрової промисловости та сільського господарства.

В 1923 році Поділля дало більше 350.000 пудів фосфоритів, які на Винницькому заводі перероблено на суперфосфат (дуже цінне угноєння).

У містечку Хащевата теж на Поділлі, знайдено величезні поклади марганцу, який можна буде вивозити закордон.

Ще з 1914 р. на Україні не працювали усі каолинові (каолин—дуже цінна глина) заводи.

Але в 1923 році 4 заводи почало вже працювати, вони виробили за рік більше 600.000 пудів каолину, кращого, ніж закордонний.

Багато цікавого росповіли на з'їзді представники Сібіру, Уралу та Кавказу.

Так в Маріїнській тайзі (в Сибіру), знайдено багаті на золото місця, по яких на сто пудів руди вимивають до 85 золотників чистого золота.

На Уралі винайдено величні поклади сілікатного нікелю, дуже дорогого металу, а також мідяні поклади, що тягнуться, майже, на 100 верст. Зустрічаються й місця зі золотом та сріблом.

На Північному Кавказі знадено поклади цементу та свинцової руди.

Біля Єлізаветполю (на Закавказі) є величезні запаси магнитової залізної руди.

Т. Троцькому професором заборонено провадити роботу.

ОДЕСА, 4 II. Прибувша сюди команда пароплаву „Пестель" повідомляє, що пароплав доставився із Батуму в Сухум по бажанню команди, що хотіла вислухати доклад т. Троцького про міжнародне становище. Але бажання команди не можно було задовольнити тому, що професор Олександрів, який сопровождав т. Троцького, категорично заборонив останньому виступати і взагалі провадити будь-яку роботу.

Вивіз с. г. продуктів з України до Англії.

ХАРЬКОВ. Прибувший з Лондону представник Вукоспілки повідомляє, що в грудні 1923 р. в Лондоні було організовано українське кооперативне представництво в складі трьох кооперативних центрів: Вукоспілки, Українбанку, Сільского господаря. Представництво випустило три тисячі акцій на суму 10 тисяч фунтів стерлінгів.

Представництво накреслило великий план вивозу до Англії сільсько-господарських продуктів з України, особливо яєць, битої птиці. До війни до Англії вивозилось з України 5800 ваг. сільсько-господар. продуктів, а біжучому році ми вивеземо до Англії біля 1.000 вагонів.

Інтерес англійських фірм до українських продуктів великий. Зараз у зв'язку з офіційним визнанням Англією СРСР Українське кооперативне представництво набуде особливого значіння. Завдяки цьому українська кооперація буде мати можливість у найближчому часі реалізувати на англійському ринкові значну кількість с. г. продуктів.

„Ножиці" стулюються.

За січень Київський ринок дає характер. картину стулювання „ножиць". Ціни на продукти сільського господарства піднялись в твердій валюті пересічно на 40%, тоді, як фабрикати міської промисловости в ціні залишаються без змін.

Увіковічення пам'яти Ілліча.

Здійснити єднання міста з селом.

Раднарком У.Р.С.Р ухвалив увіковічнити пам'ять В. І. Леніна утворенням соціяльно-культурних установ, а також заходами що до здійснення єднання міста з селом.

Остаточний розвал меншовизму.

ХАРКІВ. 4 II. Закінчився Всеукраїнський з'їзд бувших меншовиків. У резолюції по докладу про ліквідацію меншовиків постановлено: **розпустити українську організацію меншовиків, ліквідувати по Україні всі меншовицькі паркоми й позбавити Ц.К. меншовиків права виступами від імени українських організацій.**

З'їзд звертається з закликом скликати Всесоюзний з'їзд бувших меншовиків.

У резолюції про відношення до компартії говориться, що компартія в єдиною революційною партією, що вказала правильний шлях до Комунізму. У противовіс зрадницькому Другому Інтернаціоналу протиставити Комуністичний III Інтернаціонал.

З'їзд закликає всіх бувших меншовиків прийняти активну участь у революційному рухові пролетаріяту й постановлює всім об'єднанням бувших меншовиків колективно вступити в Компартію.

Т. КВІРІНГ ПРО ВИЗНАННЯ СРСР.

ХАРКІВ. Секретар ЦК КП(б)У т. Квірінг в розмові з представником Ратау, вказавши на велике міжнародне значіння ноти англійського уряду про визнання СРСР, підкреслив, що визнання з'явилось у наслідок натиску англійського пролетаріяту, що щиро співчуває робітниче-селянській владі Радянського Союзу. По питанню про міжнародне значіння визнання т. Квірінг відзначив, що воно мусить в першу чергу відбитися на політиці Франції.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Ціна окрем. числа 4 коп.

Радянська Думка

Орган Шевченківського Окр. Ком. КП(б)У, Окрвиконкому та О. Р. П. С.

Четвер—п'ятниця 23—24 січня 1930 р. № 12 (656).

Адреса редакції та видавництва: м. Черкаси, вул. Урицького, [illegible] 17, 2-43

Черкаси Інр. ОкрКНО.-

Наступна весна — вирішальна

для соціялістичної перебудови сільського господарства Шевченківщини, знищення куркульства.

ЧЕРЕЗ ВИРОБНИЧІ НАРАДИ, СОЦЗМАГАННЯ ШИРОКИХ КОЛГОСПІВСЬКИХ НАЙМИТСЬКО-БІДНЯЦЬКО-СЕРЕДНЯЦЬКИХ МАС НАМІЧЕНІ ТЕМПИ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ, ПІДВИЩЕННЯ ВРОЖАЙНОСТИ, РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА—ПЕРЕТВОРІМ У ДІЙСНІСТЬ.

Якнайшвидче усуспільнити, підготувати насіння, с.-господарський реманент, машини, тяглову силу.

ГОТОВИМИ СТРІНЬМО ТВОРЧИЙ ПОДИХ ВЕСНИ.

По-більшовицькому намічені темпи здійснім.

(З розмови з завідувачем окрземвідділу т. Чайнівським).

Головні господарчі завдання, що їх треба здійснити в 1930 році на засадах суцільної колективізації, такі: цілком забезпечити сировиною цукрову промисловість, рішуче розгорнути продуктивне скотарство, значно підвищити врожайність зернових культур, розвинути такі інтенсивні галузі, як от садівництво, городництво, коноплю, тютюн, лікрослини тощо.

Президія Окрвиконкому, розглянувши плян весняної с.-г. кампанії, накреслила усуспільнити посів на площі, що становить 65 відс. до всього селянського посіву, поширити посівплощу на 7,7 відс. проти минулого року, зокрема цукрового буряку на 67 відс. та кормових трав на 24 відс. Урожайність зернових намічено підвищити на 9,4 відс., урожай цукрового буряку довести до 155 метроцентнерів [illegible] збільшити на 9 відс., свиней — на 40 відс., овець на 6,2 відс.

За здійсненням накреслених заходів, уже поточного року головні завдання п'ятирічки в сільському господарстві Шевченківщини будуть виконані з перевищенням.

Виробничі пляни на обміркування широкої суспільности.

Організаційну підготовку до суцільної колективізації й весняної с.-г. кампанії в окрузі закінчено. На 20 січня пляни доведено до села, до окремих виробничих об'єднань. Ці пляни треба докладно обміркувати по виробничих об'єднаннях, збудити широку громадську думку навколо практичного здійснення намічених завдань.

Прискорити суцільну колективізацію.

Найважливіше завдання кампанії—усуспільнити 65 відс. усього селянського посіву, отже треба своєчасно організаційно оформити та землевпорядкувати колгоспи. На 10 січня чимало районів ще помітно відставали з утворенням колгоспів у визначених для них розмірах. Найбільш успішно усуспільнення розгортається у Вільшанському районі — вже усуспільнено 88 відс., на Шполянщині — [illegible] відс., Стеблівщині—64 відс., Таганчині — 49 відс., Корсунщині — 38 відс. 3 районів, де поширено бурякосіяння, відстають Олександрівський—усуспільнення здійснено тільки на 16 відс., Кам'янський—22 відс.

Особливо треба зусилити суцільну колективізацію по районах Лівобережжя та правобережної Наддніпрянщини. Темп усуспільнення тут незадовільний. На Лівобережжі найбільш успішно усуспільнюється Золотонощина — 34 відс. та Чорнобаївщина — 29 відс.

Особливою увагою треба дбати про завчасне усуспільнення всієї робочої худоби, реманенту та утворення по колгоспах насіннєвих фондів, щоб цілком забезпечити усуспільнений засів. Чимала кількість колгоспів нові, тільки но утворились, вимагають чималої організаційної допомоги.

Ширше підготовку до весни.

Треба відмітити, що колективізацію замало поєднувалось з практичними заходами до підготовки весняної с.-г. кампанії. Цю хибу вже виправлено, проте окремі райони ще й досі не використовують в належній мірі заходів весняної кампанії (контрактацію, сортозаміну тощо) до перебудови та усуспільнення сільського господарства. Усю увагу треба зосередити на практичному здійсненні таких заходів, як зерноочистка, машинопостачання, ремонт с.-г. знаряддя, на утворенні обмінних фондів, сортозаміні, вивозці гною тощо.

Водночас з мобілізацією насіннєвих фондів по колгоспах, не менше уваги треба приділити утворенню насіннєвих фондів СТВ, що повинні становити по окрузі 275 тисяч пудів ярини та страховим насіннєвим фондам фахових виробничих об'єднань—22 тис. центнерів. Ці фонди багато важать для допомоги бідноті, забезпечать можливі потреби в пересів[і] тощо. Навколо цих завдань належить збудити широку громадську думку. Збирання цих фондів обов'язково закінчити до 15 лютого.

Не досить ще розгорнуто складання виробничих плянів для колгоспів.

За всяку ціну зберегти худобу.

Найактивніше мусимо боротись з розтринькуванням худоби, цілком припинити знищення та розпродаж її, коли це не викликається господарчими потребами. Розгорнути нещадну боротьбу з руйнацькою роботою куркулів, посилити громадський вплив на всі господарства, що збувають худобу—навіть до колгоспів не приймати. Бідняк і середняк повинен іти до колгоспу з усім своїм майном. Водночас ні в якому разі не припускати зменшеної оцінки на майно, що його усуспільнюється від тих господарств, які вступають до колгоспу.

Знищити куркульство, яко клясу.

В умовах переходу округи вже з весни переважно до колективного господарювання, першочергове завдання роззброїти куркуля економічно, цілком знищити куркульство, яко клясу. Куркуль стоїть на перешкоді соціялістичному будівництву. Треба всіляко підтримати наймитсько-бідняцько-середняцькі маси, що вже провадять рішучий наступ на куркуля. Усі засоби виробництва, будівлі тощо, які мають громадське значення, — від куркулів негайно відібрати. Відібрати для колективного користування й насіннєві запаси, не дозволяти винищувати худобу, відбирати її в куркуля. А тих куркулів, що чинитимуть опір, підриватимуть соціялістичне будівництво,— нещадно карать.

Через виробничі наради, соцзмагання — до перемог.

Щоб здійснити вищезгадані заходи суцільної колективізації, весня[illegible] [розгор]нути широку масову роботу; особливо треба подбати за розгортання роботи сільських виробничих нарад. Перед у виробничих нарадах повинні провадити радгоспи й колгоспи. Нарадами треба зацікавити увесь сільський актив.

Соцзмаганню в сільському господарстві досі приділялося замало уваги. Воно часто-густо обмежувалося тільки формальним складанням умови й на цьому все кінчалося, або ж «змагалися» апарати, а бідноту, середняків, актив до участи в соцзмаганні не втягувалось.

Колишніх хиб треба рішуче позбутися. У соцзмагання втягти всі радгоспи, колгоспи, виробничі та кооперативні с.-г. об'єднання; по радгоспах, колгоспах організувати ударні бригади.

Усі завдання виробничі—від широку контролю груп РСІ, КНС, комсомолу, всієї радянської суспільности—й тоді директиви компартії й радвлади здійснимо якнайкраще, матимемо показні успіхи в соціялістичній перебудові сільського господарства округи.

У нашому розпорядженні тільки п'ять тижнів.

ТУТ ВИПЕРЕДЯТЬ ПРИХІД ВЕСНИ.

Чистимо посівматеріял, ремонтуємо реманент.

Худобу—в спільне користування.

У Чапаївці Золотон. району вже розгорнулась колективна підготовка до весняної сівби. Взято на облік посівматеріял, почали перечищати. Мертвий реманент теж підраховано, розпочато ремонт непридатного. До весни закінчимо усуспільнення робочої худоби, щоб краще й своєчасно провести посів. Усуспільнюємо продуктивну худобу, вжито заходів, щоб не було розтринькування дрібної худоби. Збираємо кошти на трактори.

Х. Ковинець.

Усуспільнюємось, до весни готуємось.

Во Матвіївській сільраді Медведівського району стався великий здвиг у суцільній колективізації. Усюди можна почути: «Трохи запізно взялись до колективізації. Поспішаймо, щоб до весни наладнати всі справи великого господарства».

Зараз влаштовують стійла для робочої худоби, звозять реманент, збрую, впорядковують майстерні. Комісія приймає майно від колективістів, оцінює, ставлять на місце.

Зацікавленість у людности до колективізації велика. Кожний дбає допомогти краще налагодити роботу. Нагадують не забути того або того з садівництва, городництва, бджільництва тощо.

М. Т.

Утворюємо насіннєві фонди.

Підготовчу роботу до весняної посівкампанії в с. Боровиці Медведівського району розпочато. Складено виробничий плян, обмірковано по організаціях, на активі. Закінчуємо чистити насіння. Реманент, потрібний для весни, взято на облік, ремонтуємо зіпсований. ТСОЗ'и (їх у селі 6) втягують нових членів, утворюють насіннєві фонди.

Усю людність села ознайомлено із завданнями весняної сіл.-госпол. кампанії.

Ч. 344.

Збираємо насіння на посів.

Усуспільнюється робочу й продуктивну худобу.

У с. Пекарях загальні збори колективів «Жовтень» та «Комунар» ухвалили об'єднатись в один колгосп. Тепер у йому 220 дворів.

Розпочали усуспільнення робочої худоби, реманенту, продуктивної худоби. Збираємо насіння на посів.

Дописувач.

Не застукає нас посів несподівано.

У с. Любомирці Олександрівського району плян засівкампанії вже складено. Устатковано зерноочистні пункти, відремонтовано трієра й інші очистні машини. Устатковано кузню при колгоспі «Червоний хлібороб» ремонтувати с.-г. реманент.

П-ий.

Із земельним наділом у колектив!

Загальні збори робітників Кримчанського участкового лісництва ухвалили всім вступити до колгоспів. Утворено комісію, яка оформить справу.

Робітники відрахували двохденний заробіток на колективізацію та зобов'язалися залісити 80 кілометрів шляхів.

Кримчани оголосили себе за мобілізованих на справу суцільної колективізації.

А. Ю

На Златопільщині проведено широку з'ясовну роботу серед активу про суцільну колективізацію. Розгорнулась робота й на селах, провадиться збори КНС, неорганізованої бідноти, комсомольські, колгоспів, профспілок, куткові збори жінок. Утворено 7 бригад з учительства, комсомолу, профспілок і жінок популяризувати й організувати суцільну колективізацію.

Васюренко.

„ШЛЯХ ЛЕНІНА" ДБАЄ БУТИ ГІДНИМ ІМЕНИ ВОЖДЯ.

Сільсько-господарська артіль **„Шлях Леніна"** Кам'янськ. р. складалась із виходців сіл Жаботина й Завадівки, людей енергійних, революціонерів у житті й господарстві. Ще бувши земгромадою, вони цілком застосовували агромінімум, сіяли чистосортним, протруєним зерном, гарно обробляли землю, врожаї збирали кращі, аніж навіть на сусідньому радгоспі.

В артілі 85 господарств, 385 га землі, 16 коні, 2 «фордзони», 2 молотарки, корови, молодняк; досить хліба для посіву, на прохарчування.

У колгоспі всі тієї думки, що озимина краще від ярини страхує від неврожаю; тому колгосп засіяв 38 відс всієї землі озиминою, переважно пшеницею. Сіє колгосп 60 га цукрового буряка; землю виорали під його ще в серпні.

Спрактикували колективісти, що ячмінь треба сіяти ще в грязь, в ту пору, коли земля така мокра, що навіть сівалку не можна пустити. В минулому році засіяли 10 га ячменю руками в розкидку за своїм досвідом і зібрали по 120 пудів з га; ячмінь виспів ще до того, як його припалює сонце. Цього року колгосп сіє 20 га ячменю.

Для експорту колгосп сіє 20 га сочевиці, 16 га гороху, 5 га сої. Велику увагу надає колгосп „Шлях Леніна" городнім культурам, зокрема картоплі, дбаючи забезпечити городиною Дніпрельстан, Донбас, наші промислові центри.

Щоб забезпечити кормами худобу (колгосп має поставити фарму не менше як на 50 корів), сіють 70 га мішанки та 5 га гарбузів. «Гарбузи згодуємо коровам та свиням (є думка організувати свинячий розплідник), а насіння державі для експорту»—кажуть члени колгоспу.

Гадають колективісти будувати силосну підбашту, поруч з молочарською та свинарською фармою організувати відгодівлю худоби в широкому розмірі. «Усе це зробимо своїми силами й коштами. Як найменше кредитуватись, коли можна обійтись власними засобами»—таке гасло членів колгоспу.

На свої кошти, своїми силами колективісти збудували школу чотирьохрічку для своїх дітей: там же працює лікнеп, с.-г. гурток. Молодь колгоспівська цікавиться с.-г. науками, працює в політгуртках, записалась в дослідники центральної с.-г. лябораторії «Радянського села».

Чого бракує колгоспові, що викликає великі нарікання—так це недостатнє постачання крамом і поганий зв'язок зі світом.

Райспілка, окрконтора зв'язку, наросвіта повинні допомогти колгоспові. Не можна цей великий цікавий колгосп лишати без крамниці, без відділу листоноші, без хати-читальні, радіо.

Ю. Запара.

Знищити куркуля, як клясу.

Розкуркулення—складова частина утворення й розвитку колгоспів.

„Тепер ми маємо змогу повести рішучий наступ на глитайство, зламати його опір, ліквідувати його, як клясу й замінити його виробництво виробництвом колгоспів і радгоспів“.

(СТАЛІН).

ЛІКВІДУВАТИ ГЛИТАЯ ЯК КЛЯСУ.

Послідовно розгортаючи індустріялізацію країни, партія, робітнича кляса утворили економічні передумови для величезного розгортання соціялістичного будівництва на селі. Бідняцько-середняцькі маси хвилею пішли до колгоспів. Цілі райони, округи переходять на суцільну колективізацію. Усі визначені темпи колгоспного будівництва значно перевищено.

Уже цього року гуртова продукція радгоспів і колгоспів буде не менше ніж 900 мільйонів пудів, а товарова продукція не менше як 400 мільйонів пудів. Ми маємо величезні зміни в економіці сільського господарства.

Нечуване зростання соціялістичного сектору створила матеріяльну базу, щоб замінити глитайське виробництво виробництвом великих колгоспів. Саме ця обставина, що має вирішальне значення для всього народнього господарства, дала можливість зробити поворот у політиці партії, „дала партії цілковиту підставу перейти в своїй практичній роботі від політики обмеження експлуататорських тенденцій глитайства до політики ліквідації глитайства, як кляси“. Особливо виразно визначено новий етап політики партії на селі в промові тов. Сталіна на конференції аграрників — марксистів. Він сказав: «тепер ми маємо змогу повести рішучий наступ на глитая, зламати його опір, ліквідувати його, як клясу і замінити його виробництво виробництвом колгоспів і радгоспів. Тепер розкуркулення проводять самі бідняцько-середняцькі маси, що здійснюють суцільну колективізацію. Тепер розкуркулення в районах суцільної колективізації не є вже звичайний—адміністративний захід. Тепер розкуркулення є там складова частина утворення й розвитку колгоспів».

Суцільна колективізація нерозривно зв'язана з необхідністю ліквідувати куркульство, як клясу. Ліквідація куркульства—складова частина суцільної колективізації. Знищення куркуля, як кляси, проходитиме за умов дальшого загострення клясової боротьби, дальшого підвищення ворожої активности куркуля.

Глитай всілякими засобами намагатиметься чинити скажений опір. Він намагатиметься пролазити до колгоспів. Треба негайно вигнати його звідтіль і в жодному разі не припускаючи проссунення куркуля до колгоспів.

Треба за постановами бідняцько-середняцьких зборів позбавити куркуля запасів хліба, кормів, сільсько-господарської сировини, засобів виробництва, передавши все це до колгоспів, виселити його на невдоби, приділивши земельний наділ за зменшеною нормою.

Куркуль розпродує зараз худобу, реманент, псує машини, підбурює бідноту, середняків, намагаючись тим самим пошкодити соціялістичному будівництву.

Під широку громадську бідняцько-середняцьку контролю поставити глитая, не дати йому можливости збути майно, що має перейти до колгоспів.

Бідняцько-середняцькі збори виносять постанови про розкуркулення. Місцеві радянські органи повинні використати постанову ЦВК та Раднаркому СРСР, вжити всіх заходів негайно виконати постанови цих зборів, вживаючи адміністративних заходів до куркуля, що намагається гальмувати розвиток колективізації.

Нещадно боротись з млявістю в цій справі, що є по суті правим ухилом на практиці. Весняна сільсько-господарська кампанія—вирішальний етап суцільної колективізації, ліквідації глитайства, як кляси. Треба мобілізувати всі сили парторганізації, робітників, наймитства, бідноти й середняків для остаточного знищення глитая.

РОЗКУРКУЛИТИ ГЛИТАЯ.

Потом наймитів, бідноти й середняків нажите майно куркулів зробити майном колективів.

На невдоби—куркуля! Остаточно кладімо край його пануванню.

На піски їх—хай там пишаються!

У селі Тіньках Чигиринського району куркульська зграя весь час намагається зірвати колективізацію. Але біднота й середняки в кількости 260 господарств довели, що вміють нещадно бити по глитаях. У куркулів відібрано землю, відведено їм на пісках—невдоби.

— „Хай там вчаться господарювати. А то ж вони весь час нас урікали, що ми не господарі“—кажуть бідняки й середняки села Тіньок.

Правдиво кажуть. За їх прикладом ідіть усі села округи. Кінець глитаєві!

Дописувач.

Біднота не жартує.

Пленум сільради села Корсуня ІІ-ої частини разом з біднотою виніс одностайно постанову: прохати райвиконком затвердити акти про розкуркулення глитаїв села Гавриленка Ив., Биченка Клима, Оніщенків та Журавля Василя, які не тільки зривали й зривають справу колективізації, а й взагалі антирадянські люди. До того біднота вимагає вислати цих куркулів за межі України.

Біднота Корсуня на вірному шляхові. Розкуркулити глитая, знищити його як клясу бойове завдання всієї бідноти й середняків округи. Немає жалю глитаєві! Селькор.

Постанова: вислати—обеззброїти економічно.

Суцільна колективізація й весняна с.-г. кампанія—фронт клясових боїв. Куркулі села Лебедина Шполянського району Геращенко Іван, Зозуля Микита, Лозовий Пилип, Науменко Данило, Халімон Веремій всі сили кидають на те, щоб перешкоджати переходу села на суцільну колективізацію. Займаються провокаціями, беруть несвідомих бідняків як от Волика Василя під свій вплив і підбурюють проти радянських заходів.

Днями загальні збори села ухвалили: прохати уряд вислати цих глитаїв за межі України. Не тільки вислати, а й розкуркулити! Куркульське майно до колективів,—а куркулів геть з села.

145.

Кінець Карпенкові.

На хуторі Моргуновім Петрівського району в ТСОЗ „Правда“ проліз куркуль Карпенко Василь. Заліз цей ворог з тим, щоб сховатися від хлібозаготівлі. Обіцяв все майно здати до колгоспу. Знайшлись ті, що повірили крокодильовим сльозам Карпенка й прийняли його до колективу. Що ж бачимо зараз? Карпенко не тільки що обдурив державу, але й колективістів: ні хліба, ні майна не здав.

Розкуркулити Карпенка — його майно колективу, а Карпенка геть з колективу на невдоби. Так треба говорити зараз з куркулями. Д. В.

Так діє клясовий ворог—куркуль.

З обрізом на активістів.

9-го січня зграєю куркулів та колишніх бандитів банди Гризла тяжко поранено голову сільської комісії по колективізації села С.-Калигірки М.-Калигірського району тов. Ткаченка. Поранено куркулями підчас виступу на куткових зборах пострілом у вікно.

Заарештовано сина куркуля Вареницю О., колишнього гризловця та дезертира Червоної армії, його батька Петра, бандита Пугача Яківа та інших.

— «Ми вимагаємо розстрілу глитайської наволочі,»—ухвалили постанову біднота й середняки села. Цю постанову підтримуємо й ми!

Максим.

Серед середняків.

Отруйним словом.

Член Коротенської сільради М.-Калигірського району Панченко Пилип—середняк, якого куркулі використовують як свого підбрехача. На зборах та засіданнях він за колективізацію, а сам до колгоспу не вступає.

Треба таким, як Панченко задати питання: з ким вони? Чи з біднотою й середняками, чи з куркулями? Якщо з куркулями—то не місце Панченкові не тільки в колективі, але й між свідомими громадянами.

Конечко.

Оплутали середняка.

У селі Таганчі є середнячок Артем. Йому ніяк не подобається колективізація. Наслухавшись куркульських брехень, він не тільки що сам не йде до колективу, а й розповсюджує різні нісенітниці серед незаможників.

Обплутали Артема куркулі, але чи на довго?

Пошунайло.

У лавах бідноти.

Павутинням провокацій.

Поза колективом «Червоний партизан» села Шевченкове Петрівського району лишилося всього 7 господарств бідноти. Це жертви куркульської агітації. У той час, як все село пішло до колективу, тільки ці сім господарств залишилися в куркульському полоні.

З'ясуймо Коваленкові М., Заваліеву З., Шульзі Г., Жорновому Д., Шевченкові О. та Смальковi С., що з куркулями бідноті не по шляху.

Леонтович.

Ходить по хатах, туманить.

Куркуль села Осичняжки Златопільського району Гаврило Жайворонка ходить по хатах, нашіптує кожному, щоб не писався до колективу. Куркуль особливо впливає на свій куток, де колективізація посувається кволо. Жайворонка—член сільради. Зробімо так, щоб Жайворонку познайомити з бупром за шкідницьку агітацію проти заходів радянської влади.

Г. І.

Усі засоби, щоб зпантеличити відсталих.

У селі Турії Златопільського району куркулі Маслюк Савка, Микитенко Марія та її зять провадять контр-революційну, протиколективну роботу серед бідноти. Не тільки брешуть проти колективізації, а й лякають святим письмом.

Раймілціє, приглянься до цих шкідників.

151.

Купили за чарку.

Куркуль у боротьбі проти колективізації використовує горілку. Так голова комнезаму села Капитанівки Златопільського району Довгенко Демид за чарку горілки враджує бідноті, веде підривну роботу проти колективізації.

Куркуль знає, що найкраще використовувати когось, а самому бути в тіні. Так за горілку купили Довгенка. Але й тут програє глитай: біднота, відкинувши геть куркульських запроданців таких, як Довгенка, все ж будуватиме колективне життя.

1107.

Від скажених наскоків зовні куркуль пролазить до колективів, щоб зсередини висадити їх.

Сильніше лихтарем самокритики по темних постатях в колгоспах. Випекти гартованим залізом глитая і його коріння з колективів.

Послали підривника.

Галасували, галасували Зелено-Дібровські куркулі проти колективізації—не допособило. Тоді пішли на хитрощі: надіслали свого агента Уманця Миколу до артілі. Той втерся в довір'я й став керувати комісією по оцінці майна тих, що вступають до артілі. Оцінку робить неправдиво, навмисне збочує з тим, щоб відбити потяг бідноти й середняків до колективу. За такі дії Уманця—до суду.

Є. Я.

За скільки купили куркулі Яременка?

На чию сторону тягне голова колективу ім. Леніна з села Ялисоветки М.-Калигірського району Яременко Петро? Те, що колектив засмічений куркулями, що сам голова замість роботи десь ходить і не веде себе, як стійкий клясово-витриманий керівник, свідчить, що Яременко гарний провідник куркульського впливу в колективі.

Може б звільнити Яременка від головування й взагалі від колективу послати до його приятелів куркулів [illegible]?

Перо.

Коновалом зробився щоб тільки шкодити.

До ТСОЗ'у «Якір» села Кримок Олександрівського району пробрався куркуль Третяк Остап. Не з добра став куркуль колективістом: навмисне, щоб шкодити колективові. Так намовив хлопців підлітків, щоб ті задавили колективну коняку.

Біднота й середняки села Кримок задавіть економічно цього негідника.

Г.

Да куди ж ти закотилося, яблучко куркульське?

До колективу „Воля“ села Гуляй-Город Смілянського р-ну помилково прийняли Сергієнка Якова що по суті є глитаєм. Навмисне пішов він до колективу щоб сховатись від державних обов'язків, щоб улаштувати свого синка Юхима на курси. Живе непогано, глузує з бідноти.

За мітлу—геть Сергієнка з колективу.

Колективіст.

Знищувачів—знищити.

Голова В'язівського кредитового товариства Городиського району Павло Хамко злигався з своїм братом Грицьком і спекулюють худобою. Ця двійка працює спільно з куркулями, розповсюджує чутки, що худобу продавати треба негайно, бо інакше її заберуть гурпо до колективів.

Не вадить ознайомити цих шкідників із постановою про кару куркулям, що нищать худобу.

Незаможник.

Вирвати хоч шматок—глитайська мрія.

У селі Кам'яноватці Златопільського району організувався невеличкий колгосп „Вперед“. До колгоспу під машкарою бідняка проліз куркуленко Гуцало Тиміш. Цей куркуль використовує колгосп у своїх власних інтересах. Спекулює різними молочарськими виробами, взагалі займається рвацтвом. Через таких колективістів ніколи ладу в колективі не буває, бо всі бачать, що такі, як Гуцало, не про колектив дбають, а про власне дрібно-буржуазне існування.

Звільнимо від рвачів-глитаїв наші колгоспи.

Колективіст.

Куркуль як собака біля різниці до колективу преться.

Щоб зірвати колектив „Комуніст“ села Листопадово Златопільського району зсередини куркулі-позбавленці Павло Савенко та Ілько Чебалда пролізли до колективу. Їх майно продане з торгів надійшло до колективу, а тепер вони ним знову керують. Гоблять шкідництво, псують машини. Вже раз їх вигнано, а тепер знову куркулі вскочили до колективу.

Зробімо так, щоб назавжди відбити у них навіть і думку бути в колективі.

Член.

За глитаєм бандит визирає.

Пролізли до комуни „Заповіт Леніна“ села Мельників Медведівського району куркульські наймити, холодно-ярські бандити Хоменко Я. та Канюка В. Ще не забули вони своєї служби в куркульських бандах, тому почали знущатись в комуні з наймитів.

Тепер їх вигнано з комуни. А як що є ще бандити де по колективах то за прикладом комунарів села Мельників позбавтесь від цього сміття.

Комунарка.

Ось вона гадина де!

До колгоспу „Нива“ села Сухини, Стеблівського району проліз куркуль Тищенко [illegible]. Мета його: вивчити [illegible] по радянських школах та провадити шкідницьку, розкладницьку роботу.

Це він Тищенко напідтургав, щоб колективісти не платили внесків. Це він прикарманив колективний цукор. Сам Тищенко іноді хвалиться, що колектив йому гарна заслона від податків та соціялістичного наступу.

Навчити Тищенка як слід, розкуркулити, вигнати, викрити.

Око.

Упіймали куркулі івангородських жінок.

Найкраще ловити рибку в мутній воді, брехні точити серед відсталих. Ловлять [illegible] рибку, а жінок на свою вудочку куркулі Іван-города Олександрівського району. Впливають на жінок колективістів [illegible] і ті виступають проти колективізації.

Посилимо виховну роботу серед жінок, а куркулів обличчя показано. Не [illegible] вадно зривати нашу роботу.

[illegible]

ДОДАТОК ДО ГАЗЕТИ „РАДЯНСЬКА ДУМКА".

НА БОРОТЬБУ З НЕПИСЬМЕННІСТЮ!

Б'ЄМО ТРИВОГУ: НА ЛІКНЕПІВСЬКОМУ ФРОНТІ ПРОРИВ!

Планові завдання ліквідації неписьменности під загрозою зриву.

За чітку клясову лінію в ліквідації неписьменности!

100.000 вимагають:

поставити ліквідацію неписьменности на чільне місце.

За неповними відомостями близько 100.000 чол. охоплено лікнепом у нашій окрузі. Серед них: робітників—4%, наймитів—5,7%, бідноти—61%, середняків—26%.

Жіноцтво становить 70% цілого складу. На людкість активного віку приходиться переважна більшість.

Справа ліквідації неписьменности серед цих 100.000 є справа надзвичайної політичної ваги. **Озброїти 100.000 робітників, наймитства та бідняцько-середняцького селянства нашої округи письменністю—це значить забезпечити залучення цієї армії до творчої участи в соціялістичному будівництві.**

70% жіноцтва у лікнепах поглиблює політичну суть справи. Завдання соціялістичного перетворення цілого сільського господарства округи, остаточного винищення капіталістичних елементів, знищення куркульні, як кляси, не відсувають на другорядне місце ліквідації неписьменности, як гадають деякі розумники, —а висувають рішучу потребу щонайскорше покінчити зі спадщиною царату—неписьменністю.

Це прекрасно розуміє наш клясовий ворог. Невипадково активним опіром відповіла куркульня на масову ліквідацію неписьменности (висміювала, била шибки на лікпунктах, зривала навчання, переслідувала вчителів).

Ліквідація неписьменности серед робітництва та трудящого селянства становить один із важливих чинників у проведенні клясової боротьби з капіталістичними елементами, спрямованої на остаточну перемогу соціялізму.

Той, хто забуває, нехтує, свідомо чи несвідомо перешкоджає ліквідації неписьменности,—діє по суті на користь куркуля. Справа ліквідації неписьменности не застрахована від правоопортуністичної практики.

Окружний партійний комітет констатував «значне послаблення роботи по лікнепу протягом останнього часу». Окружний партійний комітет визначив це, як «неприпустиме явище».

Є ціла низка серйозних недоліків у ліквідації неписьменности. Недостатнє керівництво з боку округових та районних установ. Має місце засміченість лікпунктів соціяльно-чужими елементами. Низька якість роботи, особливо по лінії поодиноко групового навчання. Не налагоджено, як слід, політвиховну роботу. Слабке розгорнення громадськости навколо лікнепу.

Виявилась ціла низка і «конкретних носіїв зла».

Окрпарком відзначив «неприпустиму бездіяльність фахових кооперативних об'єднань» (Зерносоюзу, Буряксоюзу, Колгоспсоюзу, Мелiосоюзу, Насіньосоюзу) в галузі проведення роботи по лікнепу».

Т-во «Геть Неписьменність» дуже далеке від того, щоб претендувати на визначення себе, як бойового штабу громадськости. Мошенський р-н контрольну цифру виконав лише на 74%. Не все гаразд по лінії Комсомолії, що взяла на себе почесні відповідальні зобов'язання. Мошенський райком ЛКСМУ замість 1.000 неписьменних охопив навчанням лише 299 душ. Златопільський та Шполянський р-ни навіть цифрових відомостей і досі не надіслали.

Подані факти далеко не вичерпують списка тих, хто заслуговує на увагу широкої громадськости. Треба прямо сказати: справа ліквідації неписьменности серед 100.000 робітництва та трудящого селянства нашої округи є під загрозою.

Наше завдання—**терміново зліквідувати всі прориви та недоліки в роботі лікнепу, мобілізувати всі сили на виконання Ленінового заповіту.**

Окружний партійний комітет визначив цілу низку заходів щодо поліпшення ліквідації неписьменности. Серед них заслуговує на окрему увагу тиждень лікнепу. Попередні дані про перебіг його примушують боятися того, щоб самий тиждень не перетворився на формальну казенну справу.

Масова увага, (масова перевірка, масові заходи до рішучого поліпшення ліквідації неписьменности,— такі мають бути ознаки тижня.

Окрпарком визначив конкретні завдання перед партійними, комсомольськими, радянськими, професійними та громадськими організаціями в справі лікнепу.

Ці завдання мусять бути здійснені.

П. Щепанівський.

Неписьменних навчають куркулі.

Ні одної райкаради ліквідаторів ще й досі не було.

Ліквідація неписьменности по Городиському району проходить незадовільно. У самому Городищі вже більш як місяць лікнепи не працюють, а по селах хоч і працюють, але негаразд.

У селі Валяві є 700 неписьменних за переписом, але справді їх є більше, бо багато неписьменних не зареєструвалось. Тепер перепис провадиться вдруге.

У селі В'язівку є ліквідатори позбавлені виборних прав. Та й по інших селах не краще.

Інспектори наросвіти та політосвіти неуважно ставляться до ліквідації неписьменности. Райком комсомолу ще тільки тепер збирається скликати райнараду ліквідаторів та неписьменних.

Не краще працює і товариство «Геть неписьменність». Ударийк.

Перечистити ліквідаторів.

Вигнати куркулів—робота покращає.

Хоч і має село Ксаверово Городиського району аж 779 душ неписьменних, але лікнепом охоплено тільки 147. Та й з цих уже половина відсіялася. **Ліквідатори не хочуть працювати, а сільраді й байдуже. Серед ліквідаторів є ворожий елемент.**

Цьому треба покласти край. Ліквідацію неписьменности треба розгорнути, щоб охопити протягом року всіх неписьменних. «Р. Д.».

Не нехтуйте й з'ясовну роботу.

Громадську думку—навколо лікнепу!

Погано відвідують лікнеп у селі Китай город Олександрівського району, а сільрада вживає тільки адміністративних заходів, нехтуючи з'ясовну роботу. Громадської думки навколо лікнепу не створено. Р. Д.

ГАНЕБНА ЦИФРА—1500.

Доки буде куркуль у лікнепі вчити, навчатися?

Замінити куркулів-ліквідаторів ліквідаторами відданними великій справі трудящих.

Стягти з куркулів податок на лікнеп.

Більш як 1500 куркулів, їх утриманців та нетрудовий елемент навчають у лікнепах.

Хто скільки навчає куркулів?

Петрівський район	—	199
Кам'янський	„	—102
Канівський	„	—128
Чорнобаївськ.	„	—108
Чигиринський	„	—106
Черкаський	„	—90

Решта районів трошки менше.

ХТО НАВЧАЄ НЕТРУДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ?

Найбільші «досягнення» на цьому фронті мають Золотоніський район—16 душ та Чигиринський—12.

Ворог у лікнепі провадить контр-революційну роботу.

У селі **Макіївці** Ротмістрівського району до лікнепу проліз ворог. Це ліквідаторка Л. Андрієвська. Замість учити грамоти, вона розповсюджує чутки, що всім, хто запишеться до комсомолу, приклепають до лоба печатки. Вигнати ворога з лікнепу! До відповідальности за антирадянську контр-революційну роботу! Б.

Стягніть податок з куркулів, забезпечте лікнепи.

У селі **Буда-Орловецька** Городиського району неписьменних є 315 душ, а лікнепами охоплено 154. **Багато неписьменних не хочуть відвідувати лікпункти бо вони не забезпеченні, а сільрада ставиться до цього байдуже. Податку з куркульських господарств на ліквідацію неписьменности не стягає.**

Щоб виявити дійсний стан ліквідації неписьменности по селу, утворено комісію, але ця **комісія й досі нічого не зробила.** Отже винних за це треба притягти до відповідальности. Гось.

Ні одного неписьменного колгоспника поза лікнепом

На Шевченківщині за відомостями на 15 лютого навчається 91.278 неписьменних. (Це відомості 19 районів, бо Шполянський і Златопільський райони заких відомостей і досі не дали). Із цієї кількости членів колгоспів охоплено тільки 29.236, наймитів—5.055. Як бачимо **у нас з охопленням членів колгоспів та наймитів не все гаразд.** Треба зараз же зворушити колгоспівську масу, щоб виконати завдання: «ні одного неписьменного колгоспника—поза лікнепом». Це завдання висувають ті величезні вимоги, що стоять перед нами в проведенні господарчих і політичних робіт на селі.

Кожний колгоспник повинен бути свідомим борцем на фронті господарчої перебудови села, брати активну участь у політичній роботі. А для цього він мусить бути письменним.

Треба зараз же по всіх колгоспах скликати збори, обрати уповноважених, що відповідали б за ліквідацію неписьменности в колгоспі й організувати лікнепи. По тих колгоспах, де лікнепи є, треба змінити їхню роботу, налагодити, щоб навчання провадилось без перебоїв, щоб усі неписьменні відвідували лікнеп. Крім цього **треба особливу увагу приділити політичному вихованню колгоспників, щоб через політосвітню роботу залучити їх до активної участи в громадському, політичному житті села.** Ю. С.

Так треба додержувати клясовости. Так треба працювати.

У селі Геронимівці Черкаського району є 402 душі неписьменних. Лікнепом охоплено 307. Ліквідувати неписьменних селу допомагають шефи—учні Черкаської профтехшколи. Вони організували в селі два гуртки, навчають 80 неписьменних.

Усіх неписьменних забезпечено підручниками, зшитками та олівцями. Ліквідатори до своїх обов'язків ставляться як слід. Особливо добре працюють учні профтехшколи. Не зважаючи на те, що доводиться ходити за 7 верств до нашого села—завжди приходять і провадять навчання безперебійно. **Лікнепом охоплено виключно бідняків та середняків. Куркулів зовсім не приймали.** Неписьменних навчають не тільки писати та читати, а чимало з'ясовують їм про колективізацію тощо. К. Р.

Над Червоною Слободою загроза зриву ліквідації неписьменности.

Сільрада вважає, що лікнеп „чиясь" справа.

Ліквідація неписьменности в селі Червоній Слободі Черкаського району в загрозливому стані. Поодинокє навчання зовсім занепало. Ліквідатори не хочуть учити неписьменних, дехто з них виїхав на заробітки так, що й нікто не вчає. На деяких кутках лікнепи зовсім припинили навчання. Роботою ніхто не керує. Сільрада вважає, що стежити за роботою лікнепів не їх справа, тому не знає, як працюють вони. До осіб, що ухиляються від навчання не вживає ніяких заходів. Сій

Станьмо всі ударниками

Другий і третій лікпункти, за прикладом першого!

У селі Кропивні Золотоніського району працює 3 лікпункти. Лікпункт № 1 [illegible] статут СОЗ'у та постанову про суцільну [illegible] округи. Лікнепівці організували ударну групу, щоб допомагати сільській комісії проводити колективізацію та готування до весни. Група активно працює. Лікнеп № 1 закликав піти за його прикладом решту лікпунктів свого села. Ч. Бобрик.

ДОДАТОК ДО ГАЗЕТИ „РАДЯНСЬКА ДУМКА“.

...БУ З НЕПИСЬМЕННІСТЮ!

...НА ЛІКНЕПІВСЬКОМУ ФРОНТІ ПРОРИВ!

...ліквідації неписьменности під загрозою зриву.

...лінію в ліквідації неписьменности!

...місце.

...соціяльно-
...ька якість
...поодиноко-
...лагоджено,
... роботу.
...мадськости

...«конкрет-

...«неприпус-
...х коопера-
...союзу, Бу-
..., Меліосо-
...узі прове-

...ість» дуже
...етендувати
... бойового
...Мошенський
...иконав лише
...д по лінії
... себе по-
...обов'язання.
...СМУ замість
...ив навчан-
...топільський
...віть цифро-
...надіслали.

... не вичер-
... заслуговує
...мадськости.
...права ліквi-
...ред 100.000
...ого селян-
... загрозою.
...іново зліквi-
...едоліки в ро-
... всі сили на
...повіту.

...комітет ви
...ів щодо по
...исьменности
... на окрему
... Попередні
... примушують
...ий тиждень
...рмальну ка

...ва перевірка,
...

Неписьменних навчають куркулі.

Ні одної райнаради ліквідаторів ще й досі не було.

Ліквідація неписьменности по Городиському району проходить незадовільно. У самому Городищі вже більш як місяць лікнепи не працюють, а по селах хоч і працюють, але негаразд.

У селі Валяві є 700 неписьменних за переписом, але справді їх є більше, бо багато неписьменних не зареєструвалось. Тепер перепис провадиться вдруге.

У селі В'язівку є ліквідатори позбавлені виборних прав. Та й по інших селах не краще.

Інспектори наросвіти та політосвіти неуважно ставляться до ліквідації неписьменности. Райком комсомолу ще тільки тепер збирається скликати райнараду ліквідаторів та неписьменних.

Не краще працює і товариство «Геть неписьменність». **Ударник.**

Перечистити ліквідаторів.

Вигнати куркулів — робота покращає.

ГАНЕБНА ЦИФРА — 1500.

Доки буде куркуль у лікнепі вчити, навчатися?

Замінити куркулів-ліквідаторів ліквідаторами відданими великій справі трудящих.

Стягти з куркулів податок на лікнеп.

Більш як 1500 куркулів, їх утриманців та нетрудовий елемент навчають у лікнепах.

Хто скільки навчає куркулів?

Петрівський район	—	199
Кам'янський „	—	102
Канівський „	—	128
Чорнобаївськ. „	—	108
Чигиринський „	—	106
Черкаський „	—	90

Решта районів трошки менше.

ХТО НАВЧАЄ НЕТРУДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ?

Найбільші «досягнення» на цьому фронті мають Золотоніський район — 16 душ та Чигиринський — 12.

Ворог у лікнепі провадить контр-революційну роботу.

У селі **Макіївці** Ротмистрівського району до лікнепу проліз ворог. Це ліквідаторка Л. Андрієвська. Замість учити грамоти, вона розповсюджує чутки, що всім, хто запишеться до комсомолу, прикладатимуть до лоба печатки. Вигнати ворога з лікнепу! До відповідальности за антирадянську контр-революційну роботу! **Б.**

Стягніть податок з куркулів, забезпечте лікнепи.

У селі **Буда-Орловецька** Городиського району неписьменних є 315 душ, а лікнепами охоплено ... господарств на ліквідацію неписьменности не стягає.

Щоб виявити дійсний стан лік...

Справа „Спілки Визволення України".

(За даними винувального висновку).

„СВУ" готувала Україні ролю безправної колонії міжнародного імперіялізму.

„Кооперація—шлях до самостійної України".

В своїй контр-революційній роботі БУД і «СВУ» приділяли надзвичайно велику увагу кооперації, використовуючи її для контр-революційних намірів. За часів петлюрівщини українська кооперація, маючи куркульсько-буржуазний характер, була матеріяльною й політичною підпорою УНР.

Як свідчить обвинувачений Дурдуківський, українська кооперація організовувала села для повстань і боротьби за самостійність України. Через своїх інструкторів кооперація виховувала у націоналістичному напрямі сельські маси і нацьковувала їх проти радвлади. Це українська кооперація тих часів давала керівників і організаторів повстань, ватажків і отаманів повстанських загонів. Кооперація матеріяльно підтримувала повстання, даючи кошти та їжу повстанцям.

Обвинувачений Дурдуківський говорить: «Радянська влада виступала з цілком новим лозунгом—«кооперація шлях до соціялізму», замість старого девізу української національної кооперації: «Кооперація—шлях до самостійної України».

Обвинувачений Павлушков свідчить, що кооперативні організації, які перебували під керівництвом БУД провадили систематичну шкідницьку роботу, саме «систематично розхитувала радянське господарство, порушуючи правильне постачання людності найпотрібніших продуктів, затримуючи їх у себе по складах, і пускаючи поголоски, що все це робиться виключно через втручання радвлади в господарчі справи і викачування продуктів до Росії».

Після розвалу БУД та зруйнування куркульської контр-революційної кооперації, контр-революційні кооперативні елементи, вичищені з лав нової, міцної системи робітничо-селянської кооперації, стали на шлях утворення запільних організацій «СВУ», зважившi всі ці обставини, організувала спеціяльну кооперативну групу.

Академік Єфремов свідчить, що разом зі школою та церквою кооперація повинна була допомогти «СВУ» в тому, щоб поширити на селі свій вплив.

Всі зусилля «СВУ» були скеровані на те, щоб київський кооперативний інститут перетворити на тверднию антирадянського кооперативного руху.

Повстанська діяльність „СВУ".

Ще за часів БУД, виконуючи директиви закордонної буржуазії для підготування на Україні повстання закордонний БУД налагоджує зв'язки з українським БУД'ом через окремих повстанців і посланців, яких він відряджав на Україну.

Всі зусилля закордонного БУД'у були скеровані на утворення «всеукраїнського повстанського центру». Для цієї мети український БУД ще 1921 р. зв'язується з запільною повстанською організацією Цупкомом (Центральний повстанський комітет) і бере на себе керівництво його діяльністю для підготування рейду Тютюнника. В ту ж добу, в особі його голови Єфремова, зв'язався з багатьма повстанськими отаманами, прізвища яких вже наводилось раніш.

Авантурницький рейд Тютюнника ліквідували частини Червоної армії. Органи ВЧК розгромили Цупком і окремих повстанських отаманів.

Але запільно-повстанська робота не припиняється. В організованій за допомогою спеціяльного петлюрівського емісара Лозовика новій повстанській організації, під назвою «Козача рада», Єфремов знову бере найактивнішу участь. Ця організація пропонує Єфремову знову стати на чолі «Українського уряду, що повинен був виникнути на випадок успішного повстання, і він погоджується».

Органи ДПУ ліквідували «Козачу раду».

БУД перетворюється на «СВУ» і знову розпочинає провадити шалену діяльність до підготовки повстання. Як свідчить обвинувачений Холодний, на зборах «СВУ» опрацьовувались питання про конкретні райони повстання, головно там, де революція порушила інтереси заможнього селянства. Керівниками повстанських загонів повинні були бути автокефальні попи—колишні петлюрівські офіцери. Обвинувачений Барбар цілком конкретно говорить, що ставлячи на меті скинення радвлади, президія «СВУ» накреслювала два способи скинення: 1) інтервенція і 2) повстання. Змовники з «СВУ» намічали навіть певний реченець свого збройного виступу.

Периферійна мережа.

Одне з головних організаційних завдань, що їх ставив перед собою центр «СВУ», було утворити розвинену мережу своїх осередків на Україні. Центр «СВУ» ставив, як завдання, утворити «всеукраїнську контр-революційну організацію, щоб охопити своїм впливом всю Україну». Для цього члени президії виїжджали на місця і утворили своєрідні філії «СВУ» в Дніпропетровському, в Одесі, в Полтаві, в Чернігові, в Миколаєві, Вінниці, Харкові.

Діяльність периферійних осередків «СВУ» являла собою в меншому маштабі те, що було в Київі.

Цілковите банкрутство „СВУ".

Передсудове слідство в усій повноті викрило злочинну діяльність «СВУ», скеровану на те, щоб вчинити збройне повстання проти радвлади і відновити панування буржуазно-глитайських кляс у формі «УНР».

Ватажки «СВУ», що були свого часу керівниками петлюрівщини і не один раз виступали проти влади робітників і селян, в спілці з російською буржуазією, в спілці з німецьким імперіялізмом, з антантовськими окупантами, з польськими панами намагалися знову запродати Україну західньому імперіялізмові.

«СВУ» готувала Україні ролю безправної колонії міжнародього імперіялізму. Проте, всі пляни «СВУ» засуджено на цілковите банкрутство, «СВУ» зазнала повної і безнадійної поразки «СВУ» ніякою мірою не могла охопити своїм впливом хоча б деяку частину широких мас.

Величезний творчий процес, що відбувається на Україні — реконструкція промисловости і сільського господарства, нечуваний ніде в світі темп розвитку індустріялізації і колективізації сільського господарства могутнє зростання української пролетарської культури, швидкий невпинний розвиток науки й техніки зміцнення Української Соціялістичної Республіки, якнайкраще доводять марність плянів обернення України на колонію міжнародного капіталізму, на відчизну українських і міжнародніх дідичів.

Жалюгідні, розбиті рештки зліквідованої української контреволюції тепер примушені перед лицем великого зростання вільної соціялістичної України визнати:

Академик С. Єфремов: «Тяжко кінчати цим підсумки чийбо не було. Це значить, визнати повною мірою політичне банкрутство за собою, закреслити цілу політичну смугу, з усіма висновками, які з того акту можна зробити. Але їх треба зробити. І найперший з них—люди, що так можуть помилятися—повинні зійти з політичної арени раз назавжди. Вони можуть бути корисні в сфері своєї професії чи спеціяльности, але в сфері політики вони покінчили самогубством. З політичного погляду маємо многоголовий труп, якого вже ніякими силами не піднести».

Дурдуківський заявляє: «Визнаю, що національна програма комуністичної партії максимально задовольняє національно-культурні і політичні потреби українського народу,—що національно-політичне становище України в СРСР незрівняно краще, ніж тих частин України, які опинилися під владою буржуазних держав: Польщі, Румунії та Чехословаччини.

Висловлюю глибокий сум і жаль, що підо впливом і тягарем минулого, яке безумовно засуджене на конання і смерть, я не мав сили і сміливости рішуче піти назустріч тому, молодому, многонадійному, яке принесла комуністична партія».

Ніковський каже, що «шлях радянської влади—це едина правдива дорога державного і культурного відродження українського народу».

***

Всього в справі «СВУ» Прокуратура Республіки притягла до суду 45 осіб на чолі з академіком Єфремовим. Чехівським, Ніковським. Всі обвинувачені визнали себе за винних.

Обвинувачених притягнено до суду за ознаками арт. арт. 54^2, 54^3, 54^4, 54^8, 54^{11} Кримінального Кодексу УСРР.

(Кінець винувального висновку)

Поради організувати машинно-кінну станцію в колгоспі. Схов і регулювання машин і знаряддя.

Увесь с.-г. реманент машинно-кінних станцій нумерується й записується в інвентарну книгу.

Зберігається с.-г. реманент МКС поблизу від польових робіт для даного реманенту й скупчується, по можливості, в приміщеннях.

Машини з дерев'яними частинами треба обов'язково сховати в закат, а машини з металевими частинами в крайньому разі можна лишити й на дворі, змазавши густим маслом непофарбовані частини їх.

Готуючись до робіт, а також в час самої роботи с-г. машинами й знаряддям, треба керуватись такими основними вказівками:

1) Кожною машиною до роботи треба навчитися керувати на холостому ході. Перед роботою зміцнити всі частини, щоб вони були на своїх місцях і в час роботи не рухались, не дрижали.

2) По закінченні роботи щодня чистити машини, особливо частини, що терлись (трибн, букші тощо).

3) Завжди треба мати в запасі лемеші, п'ятки для плуга, зуби для борін, пластинки для ножів жаток і косилок, шруби тощо.

4) Змазувати машини тільки гарним маслом в місцях тертя (осі, п'ятки валів тощо). Зуби відкритих триб не слід змазувати.

5) Частини машин, що ріжуть,—лемеші плугів, ножі жаток і косилок тощо перед роботою слід гаразд відточити.

6) Підчас оранки важливо правильно провести першу борозну, інакше дальше відвалювання шарів утрудняється, а іноді стає зовсім неможливим.

7) Основне—щільне прилягання шарів один до одного, щоб між шарами не було ані пазух, ані трави, ані гною; цього досягається правильним складанням і настановленням плуга.

8) При посіві треба до початку робіт перевірити: а) апарат сівалки, що висіває (однакове висівання з усіх катушок); б) визначити й перевірити кількість висіяного зерна на один га; в) урегулювати й перевірити сошники й диски (за допомогою перевірної дошки); г) перевірити й пристосувати підойми, що регулюють глибину ходи сошників і закриття насіння.

За позику «П'ятирічка—за чотири роки».

На Київщині по багатьох колгоспах селяни дуже задоволено зустріли постанову уряду про випуск єдиної позики й обіцяють прикласти всіх зусиль, щоб її поширити серед селянства. Окремі робітники радгоспів з власної ініціятиви вже почали передплату цієї позики.

З життя українців за кордоном.

46 робітників перед судом.

Нещодавно в сокальському повітовому суді судили 46 сокальських робітників. У серпні минулого року поліція заарештувала двох робітників з цегельні. Тоді робітники виступили на оборону невинно заарештованих, покинули працю і вдалися до староства, жадаючи звільнення заарештованих. 10 листопада сокальські робітники влаштували демонстрацію, де брали участь щось із 800 душ. Цього року 20 січня робітники зійшлися на збори в приводу безробіття. Поліція вдерлася до приміщення зборів і розігнала робітників.

У зв'язку з цими подіями до суду притягнули 46 робітників. Суд відкладено.

Засудили українських селянських парубків.

Львівський трибунал засудив шість парубків із села Карлів коло Угнова—одного на 10 місяців, трьох—на 8 місяців, одного—на 7 місяців і одного—на 5 місяців за те, що вони хотіли побити організатора чорносотенної спілки «Стршельця» у своєму селі.

Почали голодування.

Арештовані у зв'язку з замахами на «Тарги Восходнє» (львівський ярмарок) політичні в'язні не могли дочекатися закінчення слідства і суду. Судова влада кілька разів обіцяла закінчити слідство, але все відволікала. Знервовані політичні в'язні почали голодування.

У Басарабії хочуть завести стан облоги.

Генеральний інспектор сигуранци в Басарабії подався на відставку, бо уряд незадоволений з нього. Директор Басарабії Молдаван заявив журналістам, що уряд почне нещадно боротися з комуністами й іншими ворогами Румунії і можливо, що в Басарабії запровадять стан облоги.

Ліга Націй відкинула скарги буковинських українців.

Генеральний секретаріят Ліги Націй повідомила румунський уряд, що Ліга Націй відкинула скарги буковинських українців на переслідування румунської влади. Рада Ліги Націй заявила, що вона не може розглядати такі скарги.

Зразкові норми виробітку в колгоспах.

Колгоспцентр СРСР затвердив зразкові норми виробітку в колгоспах у засівну весняну кампанію. Усі засівні роботи провадяться здільно. Групової здільної роботи вживають тільки тоді, коли не можна встановити облік праці окремого колгоспника. Щоб визначити здільні розцінки, правління колгоспу наперед установлює поденну ставку за десятигодинний робітний день. Ця поденна ставка поділяється на число одиниць, передбачених нормами виробітку, що й буде розцінкою одного гектара.

(Приклад: поденна ставка засівника за 10-годинний робітний день—1 крб. Норма виробітку засіву на робітний день 4 гектари. Отже, здільна оплата за гектар засіву—25 коп. Таким чином, загальний денний заробіток колгоспника залежатиме від продуктивности праці).

Усі роботи треба поділити на розряди, залежно від складности та кваліфікації їх виконання. Таких розрядів повинно бути для механізованих колгоспів—7 і для не механізованих—5. Оплата вищого розряду повинна бути більша від нижчого в три рази за 7-мирозрядної сітки й в два рази за 5-тирозрядної сітки. У кожному колгоспі правління виділяє фонд премій, розміром у 25 коп. з гектара засіву.

Преміюють особливо видатні роботи обробітку, боронування засіву та годівлі худоби, виконані за дбайливого ставлення до робітної худоби й с.-г. реманенту, а також за ощадного витрачання паливного й змазувальних матеріялів. Преміюють (грішми або натурою) окремих робітників, групи робітників і цілі бриґади.

За неодноразову кепську роботу накладається стягання, громадську догану, штрафи й перевод на іншу роботу з меншою оплатою. Тривалість робітного дня й порядок перерв у роботі визначає правління з таким розрахунком, щоб засів закінчити не пізніше від установленого місцевим аґрономом строку.

Гуманщина організовує пробний вихід у поле.

Цими днями серед окружних робітників Гуманщини повстала думка організувати генеральний пробний вихід у поле колгоспів. Головний штаб пробного виходу—окрпосівком, а на р-нах і селах—районні та сільські трійки.

Пробний вихід має показати, чи правильно колгоспи розташують свої сили, чи зуміють скористатися з свого робочого пляну сівби.

1000 членів міськрад на село.

Секретаріят ВУЦВК ухвалив мобілізувати на Україні 1000 членів міських рад і відрядити їх на села, щоб зміцнити пролетарський вплив на роботу низового радянського апарату, колективізацію й клясову боротьбу на селі.

Мобілізація повинна пройти громадським шляхом. Кандидатури висуває президія міськради й затверджує поширений пленум міськради.

Мобілізація має закінчитись щонайпізніш 15-го березня.

Як обмінюватиметься обліґації позик індустріялізації на нову позику.

Всеукраїнська контора Держбанку пояснює:

Усі тиражі виграшів із 1-ої, 2-ої та 3-ої позик індустріялізації та з позики зміцнення селянського господарства до 1 серпня поточного року відбуватимуться за встановленим раніш пляном, без будь-яких змін. Усі виграші з тиражів, а також і процентний прибуток, як і раніш, цілком належать держцям цих позик.

Після 1-го серпня, коли вищезгадані позики можна буде обміняти на нову позику «П'ятирічка — за 4 роки», тиражі з трьох позик індустріялізації та з позики зміцнення селянського господарства відбуватимуться водночас із тиражами нової позики. До обміну обліґацій цих позик на нову позику власники обліґацій мають право одержувати виграші та процентний прибуток на свої позики.

Щодо інших позик (1-а 6%-на позика 1922 р., безпроцентна виграшна позика 1926 р., 10%-на позика 1927 р., 11%-на 1928 р., безпроцентна виграшна позика 1929 р. та 9%-на позика 1930 р.), то обліґації їх кредитові установи, як і раніше, вільно купують і продають, беруть на заклад тощо.

Цукрову проблему —розв'язати

Президія ВУЦВК накреслила цілком конкретні заходи до піднесення й дальшого розгортання української цукрової промисловости. Насамперед президія ВУЦВК визнала за конче потрібне форсувати постачання радгоспам тракторів і складних машин. При цукрових комбінатах ухвалено утворити тракторні станції, колони й машинно-кінні станції, щоб обслуговувати ті колгоспи, що сіють буряки.

Президія визнала за потрібне утворити на Україні в районах буряко-сіяння радгоспно-колгоспні комбінати. Цукротрест і кооперативно-колгоспна система повинні вже сього року підчас весняної сівби організувати кілька таких комбінатів.

Зважаючи на велику вагу збільшення врожайности, президія ВУЦВК доручила Цукротрестові забезпечити бурякові засіви радгоспів, колгоспів і селянських господарств удвоє збільшеною нормою хемічного угноєння.

Велику увагу приділяє президія ВУЦВК розв'язанню проблеми сушіння буряку. Президія доручила ВРНГ неухильно дбати за практичне застосовання сушіння буряку. Цукрова промисловість повинна більше приділяти уваги здешевленню собівартости, винахідництву й раціоналізації виробництва, ніж це робилось до сього часу.

Справа „Спілки Визволення України“.

Допит Єфремова громадським обвинувачем т. Любченком.

Єфремів як „соціяліст“.

Громадський обвинувач тов. Любченко насамперед цікавиться обличчям Єфремова, як «соціяліста». Адже обвинувачений був один в фундаторів партії так званих соціялістів-федералістів. Тов. Любченко запитує, чому 1917 року українська радикально-демократична партія змінила свою назву на партію соціялістів-федералістів.

Єфремів: — Я був ініціятор цього. Я став на соціялістичній позиції. До того ж 1917 року самий термін «радикальна» дуже спантеличував нашу публіку, що не знала історичного походження цієї назви. Через те я запропонував узяти навмисно назву соціялістів-федералістів, вважаючи на те, що ця партія мала настанови на соціялізм, з одного боку, а з другого—на федералізм.

З подальшого допиту виявляється, що деякі члени партії соціялістів-федералістів, наприклад, Саліковський Слинько, Марголін та інші водночас були також у партії російських народніх соціялістів. Єфремів, що був за голову ЦК партії соціялістів-федералістів каже, нібито водночас бути в цих двох партіях, партія с.-ф. не дозволяла. Але коли тов. Любченко нагадує, як Марголін у своїх спогадах пише, що партія дозволила йому і Саліковському бути водночас членами партії народніх соціялістів. Єфремів каже: «Мені здається, що вони повинні були вийти».

Справжня ціна їхній „незалежності“.

Далі громадський обвинувач з'ясовує, як Єфремів ставився до самостійности України.

Єфремів:—Ми стояли за незалежність української республіки.

Тов. Любченко:—Від кого?

Єфремів:—Ні від кого. Від усіх незалежно (в залі сміх). Я не хочу вживати слова «самостійна». Це слово має зміст, якого я не хотів би подавати.

Тов. Любченко:—Може ви мали на увазі великодержавність?

Єфремів: — (ухиляючись від одвертої відповіді). Ні, незалежну, але не великодержавну. Я ніколи не був запальним прихильником незалежности, бо я мало вірив, що Україна може втриматися в такому стані.

Виявляється, що основний чинник, який зробив з Єфремова «самостійника» є те, що більшовики перемагали в боротьбі з контрреволюцією.

Громадський обвинувач нагадує, що в постанові з'їзду партії українських соціялістів-федералістів від 12 травня 1919 р. зазначено, що питання про самостійну Україну повстало переважно через «більшовицьку авантуру». Тоді таки Єфремів, з'ясовуючи цю постанову з'їзду, писав приблизно таке: «Якщо там (тобто в Росії) будуть не більшовики, то ми за федерацію, а якщо більшовики—то за самостійність».

Єфремів пояснює:—Я тоді не вважав більшовиків за державний елемент, я вважав, що більшовики несуть тільки елементи розкладу (деструкції), і немає в цих елементів творчости. Тепер я цього не скажу, бо бачу, що більшовики будують державу.

Виявляється, що «незалежність» України часто для Єфремова та цілої партії соціялістів-федералістів була тільки за прикриття до боротьби з радянською владою.

Єднання з петлюрівцями та білопольськими генералами.

Громадський обвинувач переходить до висвітлення безпосередніх взаємин між Єфремовим і петлюрівцями. Єфремів намагається ухилитися від одвертої відповіді на це, покриваючись ім'ям УНР.

Тоді тов. **Любченко запитує:** — Ви вітали вступ Петлюри до Києва?

Єфремів це потверджує. Громадський обвинувач читає промову Єфремова, виголошену 30-го травня 1920 року на врочистому обіді, присвяченому в'їздові Петлюри до Києва (видрукована у вінницькій газеті «Україна»). Газета розповідає, що на обіді в українському клюбі були серед інших гостей також командувач польської армії генерал Ридз-Смігли́й. У своєму виступі Єфремів, вітаючи Петлюру, сказав таке:..«Більшовицький обух, ударивши нас по голові, зробив велике діло — виховав нашу думку, на котрій мусить будуватися державна робота... Перше наше бажання тепер, щоб досвідом недавно минулого кошмару всі наші живі сили було з'єднано в один моноліт, бо така одностайність особливо необхідна тепер, коли з допомогою великої Речі Посполітої ми вигнали більшовиків з нашої України.. За Україну, за надію, за головного отамана Петлюру перша наша слава!». (Єфремів проголошує вигуки: «За процвітання нашої союзниці великої Польщі! Віват!». Оркестра грає «Єще Польска не згінела»).

Оголошення документів справляє велике враження на присутніх. Тепер на суді Єфремів, припертий до стіни, силкуючись викрутитися з цього становища й виправдати цю свою промову, робить такий маневр: «Взагалі всі промови в газетах здебільшого не відповідають дійсності».

Він, мовляв, не спростував цієї промови тільки тому, що йому, бачте, «в цей час бракувало й хвилини, щоб писати, а не те, що спростовувати». До того ж він вважає, що звичайно на офіційних засіданнях часто говорять зовсім не те, що гадають...

Ставлення до варшавського договору.

Громадського обвинувача цікавить, як Єфремів ставиться до варшавського договору.

Спочатку обвинувачений (що, як відомо, був тоді в центрі всіх політичних подій) заявив, ніби він навіть не бачив цього договора і не знав його подробиць, але відчуваючи, що така відповідь смішна, каже: «Я принципово був проти цього, але іншого виходу не було».

Єфремів далі знову силкується довести, ніби він не читав варшавського договору, не бачив його тощо. Єфремів явно хитрує, намагаючись заплутати суд, але з цим йому не щастить. Громадський обвинувач нагадує Єфремову, що він у своєму щоденнику записав гостру тираду на адресу Шелухіна (автора брошури про варшавський договір) за те, що той критикував договір. Отже, Єфремів читав брошуру Шелухіна, де наведено так текст договору, як і військову конвенцію. Не зважаючи на всі ці очевидні факти, Єфремів проте вперто заявляє: «Не пам'ятаю».

Дружба з німецькими окупантами, запобігання перед денікінцями.

Громадський обвинувач тов. Любченко запитує про епізод з часів німецької окупації:—Як партія соціялістів-федералістів ставилась до німецької окупації?

Єфремів:—Прийняла, як факт.

Але виявляється, що це не так. Зачитують постанову партії соціялістів-федералістів, де сказано, що «партія і суспільність прийняли німців, як військо дружньої держави» і нарікають на Голубовичів уряд, що він.. не по-дружньому поводився з німецьким військом.

Як ставився Єфремів до денікінщини? Винуватений заявив, що він не зважав денікінців за державну силу, з якою можна федеруватися. Проте, факти доводять інше. Адже у вересні 19-го року український уряд за підписом Мазепи та Левицького надіслав ноту до Антанти, відзначивши в ній потребу блокуватися з Денікіним. Так само склали потім договір між галицькою армією і Денікіним.

Єфремів на всі ці викривальні документи, як завжди, відповідає, що «ноти він не читав, а про договір дізнався пост-фактум». Так само Єфремів удає, ніби зовсім новим фактом для нього є повідомлення, що Петлюра провадив переговори з денікінцями і не догодився тільки через те, що денікінці відмовилися.

Вони хотіли „чужоземного пана“.

Далі тов. Любченко наводить витяги з документу, вміщеного в «Історико-Літературному Збірнику» 1924 року, де один з відомих українських емігрантів Д. Дорошенко—член закордонної організації «СВУ», дуже високо розцінює генерала Корнілова. Поділяючи гасло «боротьби за самостійну Україну» є Дорошенко стояв цілком на позиції Корнілова.

Тов. Любченко запитує Єфремова: —Отже, ви гадаєте, можна сполучити ці настрої на користь Корнілову і програму «СВУ»? (Дорошенко—член «СВУ»).

Єфремів вагається:—Розумієте, це робилося різного часу 1924 року, бачте, «СВУ» не було...

Тов. Любченко зачитує документ—лист Форгана, австрійського посла 1918 року в Києві, де він характеризує тодішніх УНР'івських міністрів, як людей здатних до найреакційніших заходів, що ладні працювати й з гетьманською владою.

Єфремів:—Негативно.

Тов. Любченко:—Партія с.-ф. голосувала за повстання проти гетьмана?

Єфремів:—Мені здається, що ні.

Хоч Єфремів і дає плутані свідчення, намагаючись затушкувати справжнє ставлення с.-ф. до гетьмана, але врешті виявляється цілком певно, що протягом 8 місяців існування гетьманщини с.-ф. ставилися до неї позитивно.

„Земля—поміщикам“.

Громадський обвинувач знову порушує питання, як «СВУ» гадало розв'язати земельне питання.

Уже відповідаючи державному обвинувачеві, Єфремів цілком певно визнав, що за програмою «СВУ» передбачали передати землю власникам за викуп, що селянство повинно було сплатити за землю поміщикам. Тепер, на запитання громадського обвинувача Єфремів намагається знову «крутити», але врешті, знову визнає, що це було справді так.

Тов. Любченко:—Скільки землі мали поміщики на Україні до революції?

Єфремів:—Не можу сказати.

Тов. Любченко:—Скільки конфіскували поміщицької землі?

Єфремів:—Теж не знаю.

Громадський обвинувач наводить дані, що за часів революції до селян України перейшло 14,2 млн. га землі.

Тов. Любченко запитує:—Чи може сказати підсудний скільки б мільярдів боргів лягло на плечі селянства, коли б «СВУ» здійснила свою земельну програму?

Єфремів: — Очевидно чимало. На плечі держави.

Тов. Любченко:—Але держава грошей не родить. Отже, це лягло б на плечі не поміщиків?

Єфремів:—Почасти і поміщиків.

Тов. Любченко:—А кому сплатити? Значить, сам поміщик собі платить?

Єфремів з робленою наївністю відповідає:—Це правильно. В тому й сила, примусити його щоб він сам собі платив (сміх у залі).

Далі Єфремів визнає, що на бідняків і середняків у своїй земельній політиці вони, зрозуміло, не покладалися. Вони знали, що селянство цілком задоволене з земельної політики радвлади.

І коли тов. Любченко запитує:—Хто міг вас підтримувати на селі?—Єфремів відповідає:—Ви хочете, щоб я сказав глитаї, може, і глитаї.

Отже, на глитая орієнтувалися ці «визволенці» України.

Тов. Любченко запитує:—Ви знаєте, що за польсько-петлюрівським договором поновлюється права польських поміщиків на цілу Правобережну Україну?

Єфремів:—Я це чув...

Єфремів визнає, що вони фактично працювали на поміщиків, хоч і з деякими застереженнями: «Ми не мали на увазі поміщиків». Далі він визнає, що, за своєю програмою «СВУ», в разі перемоги, гадала сплатити царські борги Франції, Англії і інш. державам щось до 5 мільярдів, які «припадали» на Україну.

ОБ'ЯВА.

Ліквідаційна комісія Шевченківської окрфілії спілки будівельників повідомляє, що вона приступила 17-III 30 року до ліквідації окрфілії спілки будівельників.

У кого є будь-які претензії до зазначеної організації, звертайтеся до ліквідкому.

Строк подачі претензій до 21/III ц. р. Після зазначеного строку, претензії не прийматимуться.

Ліквідком.

За Радянський Китай!

Увесь південь Китаю в огні селянських повстань.

Селянський рух охопив майже всі провінції півдня. В 9-ти районах є радянська влада, що її захищає червона армія. У кількох районах точиться партизанська боротьба за здобуття влади радами. В боротьбі беруть участь не тільки рештки сил, що діяли за часів піднесення революції, але вже народилися нові кадри, утворилися нові організації й сили.

На радянських територіях провадять рішучу боротьбу з землевласниками та багатіями, нищать нотаріяльні акти, касують борги й податки, заводять 8-митодинний робітний день і закладають ради селянських і робітничих депутатів. У розкиданих у Шанхаї проклямаціях зазначається, що 30 травня мають скликати з'їзд представників радянських територій Китаю. На порядку денному—популяризація ідеї радянських територій, посилення роботи партизанців, координування діяльности загонів з владою радянських територій та діяльности радянської влади з робітничим рухом міст.

Живцем поховані

6000 політв'язнів у панських застінках. Ґероїчна боротьба за ґратами.

У Берліні опубліковано відкритого листа ЦК польського МОДР'у про жахливе становище, що в ньому перебувають польські політв'язні.

Понад 200 політв'язнів, сидячи у страшних казематах в'язниць у Вронках та Білостоці, говориться в листі, знову оголосили голодування. Щодня гіршає фашистський режим, запроваджений у польських в'язницях. Заборонено комуни політв'язнів і вони позбавлені права ділитися одержаними продуктами. Заборонено мати спільні книжки й газети та допомогати один одному в самоосвіті. Виснажені проведеним у вересні минулого року 11-денним голодуванням, політв'язні в'язниці Вронки мусили були знову оголосити голодування у зв'язку з нестерпним знущанням.

У Білостоцькій в'язниці жахливі санітарні умови. Камери—холодні й вохкі. Туберкульозним хворим не подають ніякої медичної допомоги. Кілька місяців тому помер ув'язнений Стефан Рудак. Кілька днів тому помер від туберкульозу політв'язень Возяк. Політув'язнена Райхель, нездужаючи на туберкульоз, лежить дуже тяжко хвора. Глибоко вражені систематичним убиванням хворих товаришів, політв'язні на знак протесту оголосили голодування.

Від імени політв'язнів учасників голодування у Вронках і Білостоці, від імени понад 6 тис. кинутих фашистським урядом у в'язниці борців робітничої кляси Польщі, Західної України і Західної Білорусі, ЦК польського МОДР'у звертається до трудящих мас всесвіту з палким закликом негайно організувати кампанію протесту проти насильства й жорстокости польського фашизму та подати найенергійнішу допомогу героїчній боротьбі політв'язнів Вронок та Білостоку.

ПЕРЕВІРИТИ БІЛЬШОВИЦЬКУ БОЄЗДАТНІСТЬ ВИШІВСЬКИХ КОМСОМОЛЬЦІВ.

Очистити комсомольські осередки ВИШ'ів від соціяльно-чужих, непевних елементів, що діють на руку ворогам соціялізму.

Чистка—горен, що ще більше загартує крицеву армію ВЛКСМ

Партія, робітнича кляса, комсомол за підтримкою та широкою участю наймитсько-бідняцько-середняцьких мас села ведуть велетенську роботу над виконанням соціялістичної п'ятирічки протягом 4-х років. Клясовий ворог у предсмертних корчах намагається всіма засобами перешкоджати успішному будівництву. Ворог веде шалену боротьбу за молодь, пролазить до ВИШ'ів і там веде розкладницьку роботу. Справи контр-революційних організацій «СВУ» і «СУМ» яскравий доказ цьому.

ЦК комсомола ухвалив провести чистку комсомольців-студентів, що в цьому році закінчують ВИШ'і та профшколи. Ця постанова цілком вчасна, заслуговує на особливу увагу всієї комсомольської організації. Треба перевірити чи здібні комсомольці-студенти, закінчивши ВИШ'і виконувати директиви партії, ідейну загартованість комсомольців ВИШ'ів. Перевірка повинна в значній мірі сприяти зміцненню клясової витриманности всього осередку в цілому, піднести його ролю в роботі ВИШ'ів. Чистка—це один із засобів мобілізації всієї комсомольської та студентської маси на поліпшення роботи учбових закладів, на швидше виконання постанов листопадового пленуму ЦК ВКП(б) про ролю ВИШ'ів у вихованні нових комуністичних технічних та інших кадрів.

Підчас чистки та перевірки особливо перевірити як розуміють і провадять на ділі боротьбу з правим ухилом, троцькізмом та примиренством вузівські комсомольці. Як найпильніше придивитися до кожного комсомольця з боку соціяльного стану, чи не чужий, чи не проліз до комсомолу, щоб розкладати його з середини.

Найобережніше підходити до робітників, наймитів та бідноти, виправляючи помилки в їх роботі, чуло ставлячись до тих чи тих вчинків, що заподіяв перевірюваний.

Потрібно виявити участь комсомольців-студентів у боротьбі з шовінізмом та антисемітизмом. Як обізнані вони в питаннях національної політики партії та беруть участь у будівництві української пролетарської культури.

За широкої критики й самокритики, якнайбільшої допомоги партосередків завдання чистки комсомольських осередків ВИШ'ів буде виконано.

Нас не залякають куркульські обрізи.

На місце одного забитого—стають тисячі помстників, що кажуть одне: смерть куркулеві, як клясі, а куркулеві терористові—розстріл.

10-го березня в с. Прохоріців Гельм'язівського району куркулями забито комсомольця-активіста, члена ради колгоспу і голову сільробіткому тов. Петра Рубаня. Наймит-комсомолець вів уперту боротьбу з куркулями, був першим організатором прохорівського колгоспу. Хулігани, підкуплені куркулями, хижо забили комсомольця Петра. ДПУ викрило всіх убивць і вони понесуть належне.

Похорін ґероя-комсомольця вилився у величезну демонстрацію, в якій брало участь понад 6 тисяч чоловіка.

„**Ще більш згуртуємось під славетніми прапорами ленінського комсомолу, у відповідь на куркульський терор об'єднаємо незаможницько-середняцькі сили для остаточного знищення куркуля, як кляси**“—так поклялись над могилою Рубаня його товариші по борні.

С. Абуварія.

Чуєте, вороги? говорить червонопрапорний комсомол.

Загальні міські збори комсомолу м. Черкас разом з молоддю, вислухавши інформацію про вбивство комсомольця Рубаня, характеризують це вбивство, як помсту клясового ворога. Зібрання шанує пам'ять забитого й закликає всю комсомолію округи ще міцніше з'єднати свої лави в боротьбі за виконання й перевиконання промфінплянів під гаслом: «Виконати п'ятирічку в 4 роки», за проведення суцільної колективізації та ліквідацію глитайні, як кляси. Це вбивство ще збільшить ненависть трудящих та трудящої молоді до своїх клясових ворогів. З обуренням збори вимагають суворої кари вбивцеві.

Справа „Спілки Визволення України".

Допит Єфремова громадським обвинувачем тов. Любченком.

У боротьбі за буржуазну диктатуру.

Тов. Любченко нагадує підсудному, що «СВУ» стояла за тверду військову владу і за диктатуру буржуазної демократії. Єфремів пробує заперечувати, називаючи цю диктатуру «деякими обмеженням прав», що його треба було запровадити, щоб «мати твердий лад».

Тов. Любченко зачитує витяги з статті Єфремова, вміщеної в «Новій Раді» 5-II 1919 року. З цієї статті добре видно, що Єфремів розумів під «твердою владою» диктатуру міської і сільської буржуазії, посідаючи в цьому питанні однакову позицію з українськими соціяль-демократами.

На дальші запитання громадського обвинувача Єфремів знову намагається подати повстанську діяльність «СВУ», як «теоретичні балачки». Проте, з цим йому не щастить.

З допиту виявляється, що Єфремів давав СУМ'у директиви про терор. Але підсудний і тут говорить, що це були лише балачки. Вони, бачите, хоч і збиралися були, але не «знищили жодного комуніста».

Академік-антисеміт.

Тов. **Любченко**:—У вашій програмі, як ви відповідали прокуророві, зазначалося про рівність націй. Ви вважаєте, що в радянській республіці тепер немає рівности?

Єфремів:—Ні, розуміється, є.

Тов. **Любченко**:—«СВУ» стояла на позиції рівности націй, на позиції забезпечення всім вільного розвитку?

Єфремів:—Так.

Тов. **Любченко**:—Ви свій щоденник пам'ятаєте?

Громадський обвинувач нагадує підсудному кілька місць з цього щоденника.

Ось що писав Єфремів 17-го березня 1926 року:

«В газеті є звістка, що в Харкові дозволили видавати приватний жидівський журнал. Колись, здається, Суворов хотів, щоб його було підвищено на німця. Чи не прохати нам, українському «урядові», щоб нас підвищили на жидів?».

А ось другий витяг, що від нього також тхне найвідвертішим антисемітизмом: «Ще про ті вибори до міськради. Розповів мені один кустар... З 3-х тисяч кустарів зібралося ледве-ледве якась сотня, та й то самі жиди. Рідко побачиш християнську фізіономію. Почали розбирати, чому так мало прийшло. Найшли причину: жидівське свято.

Громадський обвинувач наводить ще кілька таких витягів.

Всі ці записи Єфремів намагається пояснювати так, ніби вони були скеровані проти окремих осіб, а не нації. Він, мовляв, записував «анекдоти», що «відбивали настрій обивательської маси, фолькльорів її».

Як не заперечує Єфремів, але він не може спростувати того, що він справді—найвідвертіший і цинічний антисеміт.

Його „випадкові зустрічі".

Єфремів далі змушений визнати що радянські відрядження за кордон вчені—члени «СВУ» використовували для зв'язків з контрреволюційними діячами української еміграції. Підсудний Ганцов за час своєї подорожі радянським коштом побував у Берліні, Празі, Варшаві, де бачився з представниками петлюрівського уряду і закордонними членами «СВУ» Їздив також і проф. Черняхівський якого радвлада відрядила за кордон вдосконалювати кваліфікацію, він цілком використав подорож для зміцнення зв'язків з закордонними емігрантами.

Говорячи про рейд Тютюнника Єфремів каже, що він, підтримуючи Тютюнника, не знав, що той був зв'язаний з генеральним штабом чужоземної держави.

Далі виявляється, що Єфремів мав зв'язок з Юзефським—начальником польської военної контр-розвідки і зустрічався з Юзефським в академії. Так само Єфремів змушений визнати, що він зустрічався з Ангелом, Лозовиком, Гайовим і іншими повстанськими отаманами.

Отже, вчений Єфремів був зв'язаний з ватажками повстанських загонів, що вкрили Україну хвилею кривавих погромів. Тепер, але цілком непевно навіть і для самого себе, Єфремів мимрить:—Це були—випадкові зустрічі...

Засідання Найвищого Суду 12 березня.

„СВУ" на культурному фронті.

Засідання розпочинається з допиту підсудного Єфремова прокурором тов. Ахматовим.

На запитання прокурора Єфремів відповідає, що академіком він став 1919 р. за часів радянської влади. Єфремів був академіком «кляси красного письменства і не штатним академіком історії української літератури». Від 1922 року до 1928 року, до моменту переобрання він був віцепрезидентом Академії Наук і головою управи.

З перших слів свого свідчення продіяльність ВУАН Єфремів намагається суперечити проти того, що свого часу Академія була центром БУД'івських сил, про що розповідали на попередньому слідстві інші відсудні. Але далі Єфремів визнає, що на ВУАН «СВУ» дивилися, як «на одне з головних місць» у своїй роботі.

Між іншим, на запитання прокурора Єфремів визнає, що в його особистій науковій роботі та роботі Академії Наук були сприятливі умови для розвитку наукової роботи. Цьому радвлада дуже допомагала.

Підчас допиту яскраво виявляється контрреволюційна роля науково-педагогічного товариства ВУАН, що його «СВУ» перетворила на знаряддя для поширення своїх ідей на культурному фронті. Єфремів свідчить, що через це товариство-«СВУ» намагалася впливати на студентство.

„Воля слова—для буржуазії".

Тов. Ахматов звертається до підсудного з запитанням:—Які тепер ваші політичні переконання?

Єфремів заявляє, що тепер він не вважає себе за члена будь-якої політичної партії, чи угруповання. Він каже:

— 8 місяців ув'язнення мали дуже велику вагу для самого самовизначення. Я мав тепер час підвести балянс своїх політичних поглядів і принципів. У моїй діяльності було багато помилок з того боку, що я не зважав на ту конкретну обстановку, в якій доводилося бути.

— Щодо політичної програми — каже тепер Єфремів,—то радвлада—є влада трудящих і значить в цього боку вона для мене цілком принципово прийнятлива. У державно-національній політиці,—говорить він,—національне питання радвлада розв'язала краще, ніж де її там не було.

Але в підсудного є «розходження». Він каже:—Найбільше в чому я почуваю різницю, це в сфері політичних прав, громадських прав, тобто різних вольностей, так званих свобод. Як от воля слова, воля друку тощо.

Відповідаючи далі на запитання прокурора, Єфремів визнає, що на Україні трудящі маси мають всією повнотою волю слова та волю друку.

— Хто ж саме не має цієї волі?— запитує т. Ахматов.

Єфремов змушений відповісти: — Буржуазна кляса.

Тов. Ахматов:—Ви за те, щоб їм дати волю слова?

Єфремов:—Так, думаю, що треба дати.

Засідання Найвищого Суду 13 березня.

Допит підсудного А. В. Ніковського.

В минулому він—заступник голови ЦК української партії соціяль-федералістів і міністер закордонних справ в уряді УНР, 1920—21 р. він був членом керівного центру БУД'у на території УСРР, а з 1921 до 1924 року був членом закордонного БУД'у.

Користуючись зі свого становища віце-президента Академії Наук, Єфремов добився того, що уряд УСРР дозволив Ніковському вернутися з-за кордону і працювати в ВУАН.

З Ніковського утворили тривкий міст між внутрішніми українськими контр-революційними елементами і закордонною еміграцією. Він прибув на Україну, як емісар закордонного центру, привіз директиви еміграції, велику інформацію про її діяльність і почав популяризувати в київських антирадянських колах діяльність петлюрівської еміграції.

Ніковський провів велику підготовну роботу до організації «СВУ» і був членом президії її.

„Нація над клясами" і „держава над партіями".

Спочатку Ніковський розповідає. як організували БУД, що його члени коротко звали «Братство». Воно виникло через місяць після приходу до Києва радвлади—у січні 1920 року Він не може одверто відповісти, чому саме організували цю контрреволюційну організацію. За його свідченням, вони організували БУД тому, що взагалі «їхня контр-революційна природа така».

Гасла, під якими організували БУД, такі: «нація над клясою», і «держава над партіями». Перший принцип вони висунули в противагу диктатурі пролетаріяту.

Організація БУД була суто конспіративна, про неї згідно з її програмою, не повинні були знати не тільки широкі маси, а й члени партії і члени центральних комітетів, з яких організація добирала собі представників. Сам БУД, як такий, не виступав, нічого не організовував безпосередньо, а працював через свої, так звані, функціональні органи—громадські й культурні організації.

Під бандитським прапором.

Ніковський розказує про повстанську діяльність БУД'у. Він говорить, що питання про повстання розв'язувалися не як це висвітлив Єфремов. БУД мав цілком певні принципові настанови на повстання. БУД вважав різні повстанські групи, як каже Ніковський «за сприятливі або не сприятливі».

Всупереч фактам, Ніковський говорить, що БУД не зв'язувався з такими повстанськими групами, які чинили погроми. Про галицьку армію, що пішла з Денікіним, за словами Ніковського, також стояло питання на БУД'і, при чому Ніковський ніби поставив питання про те, щоб «вважати галицькі стрілецькі формування за суто військових спеців, за військових найммитів і не вважати ці формування за нам приязні». З цього приводу утворили комісію в БУД'і, і визнано, що питання про галицьку армію неясне...

Певна річ, що до Червоної армії поставилися як до «ворожого угруповання».

„Сам собі директорія".

Про ставлення БУД'у до уряду УНР Ніковський говорить, що спочатку ніби БУД «ставився до нього не без застережень», бо засуджували ті середпартійні сварки що роз'їдали директорію.

«... Ось до Києва доходять поголоски про те, що в директорії стався розлом, що Винниченко через те, що директорія зі з своєю армією наближалася до Европи, відчував приступ лівизни й вважав для себе за неможливе лишатися далі членом директорії». Вийшов Андрієвський. Директорія лишилася в складі 3-х членів, при чому Швець і Макаренко виїхали за кордон і стали в опозицію до директорії, де залишився сам тільки Симон Петлюра, що називався головою директорії і від імени директорії підписував усі накази і розпорядження.

Гонець від Петлюри.

Ніковський розповідає цікавий епізод, коли до академіка Єфремова прийшла «якась особа напівжіночого виду», що мала особисте доручення від Симона Петлюри до Сергія Єфремова.

Поговоривши з гінцем Петлюри, Єфремов повідомив на БУД'і, що Петлюра прислав звістку про те, що не поділяє того «партійного кавардаку, який робиться навколо директорії, що він стоїть на чисто державницькій позиції, мріє про демократичну державу нормально-європейського типу, що коли йому пощастить ще прийти і зустрінутись з лавами української інтелігенції, то він тепер не дасть волі всякій демагогії і партійній агітації на соціяльному ґрунті, а дбатиме про звичайний строгий державний лад».

Навколюшках перед шляхтою.

Ось ширять поголоски про те, що Петлюра саме в Варшаві, що його делегація—переможена сторона, якій нікуди дітися.

«Директорія цілком втратила всі свої надії вдержати українську територію. Тоді справа налагоджувалась таким чином, що можливо буде складений договір, при чому за допомогу польського війська вигнати більшовиків з України, треба буде заплатити дуже дорогою ціною».

Іншими словами трапилося те, що, як я тоді казав, поляки вичікували в цих переговорах, поки Петлюра не стане на коліна і тоді його за вуха підіймуть на ноги.

А тим часом, коли Петлюра продає Україну Польщі, радвлада все розгортає своє будівництво.

Чи не стати на радянську плятформу.

Ніковський вагається. Він за його словами, говорив з своїми товаришами, наприклад, з Голоскевичем (теж підсудний у процесі) про те, чи не перейти на радянську плятформу, чи не піти за новим рухом.

Ніковський каже, що він читав радянську пресу і бачив, як твориться нове життя. Йому порадили зв'язатися як старому публіцистові з редакцією «Більшовик».

І що ж робить Ніковський?

Він іде до редакції «Більшовика», розпочинає переговори з редакцією «Більшовика» про те, чи не дозволить радвлада видавати йому позапартійний орган, тим більш, що він «погоджується з відібранням майна, землі, друкарень»...

Питання про ці переговори з редакцією «Більшовика» перенесли на центр БУД'у. БУД у своїй постанові з цього приводу «відкинув спроби порозумітися з більшовиками».

ЧОРНА БАНДА ПОПІВ І КАПІТАЛІСТІВ ЗАКЛИКАЄ ДО ХРЕСТОВОГО ПОХОДУ ПРОТИ СРСР.

Світовий імперіялізм хоче зірвати соціялістичне будівництво.

Хвиля антирадянського цькування, що набирає характеру хрестового походу світової буржуазії, на чолі з попами всіх релігій, розростається. Затихає кампанія на одних ділянках, в одних країнах для того, щоб знятися ще вище на інших ділянках, в інших країнах. Але взагалі хвиля підіймається вгору. Рівень її зростає.

Остроги з-під ряс.

З кожним днем все яскравіше розгортаються отруйні квіти протирадянського цькування, яке провадять під машкарою «оборони релігії в Радянському Союзі». Не встиг папа римський проголосити з свого найсвятішого престолу заклик до походу проти Радянського Союзу, як той заклик підхопили десятки й сотні попів та архипастирів усіх церков, починаючи від англійських єпископів і кінчаючи паризьким рабином. І хоч ці «смиренні» отці церкви кличуть своїх синів до молебств на захист пригнічених віруючих Радянського Союзу, і хоч вони намагаються надати цій кампанії вигляду «янгольської» боротьби проти царства зла», з-під довгих попівських ряс вибанькують остроги, а мантії невдало виймаються від прихованих маузерів.

У передовому загоні світового імперіялізму.

Не даремно антирадянське виття попів, ксьондзів та рабинів надто швидко й «сумлінно» підхопили в Польщі, в цьому передовому загоні світового імперіялізму... В цій країні, в якій уряд, фашисти й меншовики, використовують кожен випадок, щоб виступити проти СРСР, заклик папи римського зустрів найпалкіший відгук.

Призначаються молебства, на вулицях міст розліплюють величезні жалібні об'яви з обурливими наклепами на Радянський Союз. Сенат обговорює питання про «релігійні переслідування» в СРСР, виголошується войовничі промови на мітинґах.

Щоразу більше втягуючись у нечуване антирадянське цькування, польський фашизм на радість собі находить прибічників у Німеччині. Захоплені лютою ненавистю проти соціялістичної держави, що зростає, німецькі фашисти й соціял-демократи, попи й поліцаї, забувають про те, що підриваючи мирні, добросусідські отосунки з Радянським Союзом, вони віддають Німеччину під повну і неподільну владу Антанті.

Справжня мета, справжня причина.

Зростає хвиля. Частішають панахиди по «убієнним минським рабинам, православним християнам». З амбонів розлягаються грізні заклики піти хрестовим походом «на захист віри хрестової» і все це має одну, точно визначену мету, про яку чудово сказав комуністичний депутат чехословацького парляменту тов. Коцецький.

— „Чому саме тепер світова буржуазія готує хрестовий похід проти першої в світі пролетарської держави. Тому, що в той час, коли в капіталістичному світі панує економічна криза, трудящі маси СРСР, на основі п'ятирічки з ентузіязмом, успішно утворюють новий соціялістичний лад.

Тому, що капіталізм занепадає, а Радянський Союз іде вперед. Тому, що в капіталістичних країнах заводи й фабрики зачиняються, а в Радянському Союзі будується велетенські підприємства з річним випуском сотень тисяч машин, тракторів тощо.

В капіталістичному світі десятки мільйонів робітників викидають на вулиці, а в СРСР, на нових заводах дістають роботу сотні тисяч трудящих. Ці разючі протиріччя між старим і новим світом пояснюють той факт, що саме тепер надто високо піднеслася хвиля зненависти капіталістичного світу до СРСР та до міжнародньої революції".

Роз'яснювальна робота щодо лінії партії в справі колективізації.

У зв'язку з опублікованою постановою ЦК ВКП(б) про перекручення лінії партії в колгоспнім русі, Колгоспцентр командирує до районів суцільної колективізації інструкторів із спеціальним завданням провести роз'яснювальну роботу щодо лінії партії в колективізації, проти голого адміністрування, примусового усуспільнення житлових приміщень, птиці, дрібної нетоварової худоби та інших перекручень. До інструкторів, що працюють на периферії, до всіх уповноважених Колгоспцентру надіслано телеграми, що пропонують розслідувати найяскравіші випадки перекручення лінії партії за колективізації.

Рішучі заходи проти перекручень підчас розкуркулювання.

Пленум верхсуда пояснив, що злочинні перекручення, які допускають службові особи і окремі представники громадського активу за розкуркулювання, треба кваліфікувати за статтями карного кодексу про службові злочини. Якщо буде встановлено, що ці злочини мали політичний характер і, зокрема, якщо їх вчинено чужим елементом з контрреволюційною метою, їх можна кваліфікувати як контрреволюційні злочини.

До лав ВКП(б).

Колишні члени Петербурзької ради 1905 року подали до ЦК і ЦКК ВКП(б) тов. Сталіну, Обкому й Ленінградській раді заяву про свою постанову колективно вступити до партії й закликають піти за їхнім прикладом інших членів ради 1905 року, а також робітників передовиків, що перебувають ще поза лавами партії.

Справа „Спілки Визволення України".

Допит організатора терористичної Спілки молоді (СУМ)—Павлушкова.

Суд переходить до допиту підсудного Павлушкова, сина священика, студента київського ІНО. За даними акту обвинувачення, він був організатор і керівник бойової терористичної організації СУМ («Спілка Української Молоді»), що діяв під безпосереднім керівництвом Єфремова.

Спочатку Павлушков дає відомості про своє соціяльне походження. За його словами його батько до 1921 року був учитель, а потім священик, судився за заховання церковних цінностей, та за контреволюційну діяльність і був засуджений на 3 роки. Підсудні Єфремов і Дурдуківський—дядьки Павлушкова.

Школа ім. Шевченка.

Павлушков говорить, що «СУМ» об'єднувала в собі, головно, колишніх учнів першої школи ім. Шевченка в Києві випуску 1923 року.

Дурдуківський—завідувач першої школи ім. Шевченка (один з головних підсудних у справі «СВУ») не хотів, щоб учні, закінчивши школу, лишилися без його впливу Павлушков запропонував своїм товаришам утворити з них об'єднання. Утворити так зване «літературне товариство», що ставило собі за мету затримати учнів при школі.

Організація СУМ'у.

На запитання прокурора тов. Михайлика, як організувався СУМ,—підсудний Павлушков відповідає:

СУМ виник з потрійної ініціятиви, з ініціятиви Єфремова й Дурдуківського й моєї. В наслідок наших спільних розмов на протязі осени 1924 року й весни 1925 року виникла певна думка, що треба утворити організацію, що об'єднувала-б в собі українську контрреволюційну молодь. Незабаром склали першу центральну п'ятірку СУМ'у, до якої з підсудних ввійшли я й Матушевський. Організацію цю утворено приблизно в червні, або в кінці травня 1925 року.

— Основне твердження в нашій програмі було вирвати Україну з-під радянської влади, визволити та перетворити на вільну, незалежну українську народню республіку з центральною народньою радою, з парляментом, який обирає відповідальне перед парляментом міністерство і президента.

Павлушков розповідає про схему організації СУМ, побудовану, як і «СВУ»—за принципом п'ятірок. На чолі організації стояла центральна п'ятірка, якою керував Павлушков.

СУМ—бойова терористична фашистська організація.

Тов. Михайлик.—Як стояло у вас у СУМ'і питання про терор?

Павлушков.—Це питання обговорювали у нас довго і виникло дві течії. Частина членів центрального бюра СУМ'у додержували думки, що ми повинні застосовувати терористичні акти виключно проти найвищих урядових радянських діячів. Друга частина вважала за потрібне чинити замахи й проти місцевих діячів. Здійснювати терористичні акти мала виключно центральна п'ятірка.

З дальших запитань прокурора і відповідей підсудного виявляється, що Єфремов давав певні директиви і вказівки СУМ'у, як організовувати терористичні акти. Терористичні принципи були затверджені на президії СУМ'у і своєю чергою про ці постанови СУМ'у Павлушков доповідав Єфремову.

Тов. Михайлик.—Як ви тепер кваліфікуєте організацію СУМ'у?

Павлушков.—«СУМ—контрреволюційна організація, бойова, фашистська.

За гетьмана, а може й за короля.

Тов. Михайлик.—Як ви потім вважали за потрібне влаштувати державний лад?

Павлушков.—Я вважав за конче потрібне запровадити режим твердої диктатури у формі гетьманату. Решта товаришів була лівіша від мене і стояла на УНР'івських позиціях.

Тов. Михайлик.—А ніхто не мріяв про українське королівство.

Павлушков.—Це була жартлива розмова. Говорили Єфремов, Ніковський і я. Я говорив жартливо, що така комбінація може статися, хоча мені здається, що вона могла й серйозно статися.

Голова СУМ'у Павлушков.

Диктатура проти пролетаріяту.

Тов. Любченко.—Отож диктатура є така організація влади в руках найактивніших представників капіталу для того, щоб спрямувати їх проти внутрішніх революційних сил?

Павлушков.—Так

Любченко.—А для чого ви мріяли про диктатуру, про військову гетьманську диктатуру на майбутнє України?

Павлушков.—Тут я можу говорити про гетьманську диктатуру тільки про себе персонально, бо цих монархістських поглядів не поділяв Борис Матушевський.

Любченко—Проти кого була скерована ця диктатура?

Павлушков—Ця диктатура була скерована фякрично проти пролетаріяту.

Без мас, але проти мас

Тов. Любченко.—Тепер на підставі аналізи вашої програми прийдемо до того висновку, що 2.200 тис. селян, які одержали землю, найжорстокішу диктатуру пана не прийняли б?

Павлушков.—Не прийняли б.

Тов. Любченко.—Очевидно, і останні 2 міл. селян, пана, без організованої панської диктатури, теж не прийняли б?

Павлушков.—Теж не прийняли б

Тов. Любченко.—Очевидно коли-б повернути робітникам 3.257 українських «національних романтиків»—фабрикантів і заводчиків, то їх робітники теж не прийняли-б?

Павлушков.—Так.

Тов. Любченко.—На кого ж тоді мала спиратися ваша диктатура?

Павлушков.—Виходить, що тільки на членів «СВУ».

Медичний терор.

Ахматов.—Яке враження справила на Єфремова смерть Леніна.

Павлушков.—Цілком спокійно, ніби він розповідає про звичайнісіньку справу,—каже: «Почувалося, ніби він сприйняв цю звістку, як можна сприйняти звістку про смерть великої людини... але в той же час він говорив, що великого політичного значення, ця смерть не може мати... Тут саме й було висловлено думку про те, що шкода, що в свій час Каплан не докінчила свого діла, або, що їй не допомогли докінчити її діло лікарі, які лікували Леніна»...

Виявляється, що ця ж трійка—два дядьки й один небіж всі члени «СВУ»—визнали, що взагалі деяким радянським лікарям слід було-б використати своє становище, лікувати комуністів так, щоб вони вже не могли-б видужати,—це, зрозуміло, був логічний восновок із ставлення до терору.

Допит підсудного Івченка.

Засідання Найвищого Суду УСРР 20 березня розпочалося допитом підсудного Івченка—члена «СВУ» й літератора.

Івченко—це типічний буржуазний інтеліґент: в політиці він колишній есер, а останнього часу член антирадянської контрреволюційної організації; в національному питанні — шовініст, що іноді виявляє антисемітські погляди, в філософії — ідеаліст, в літературі—правий попутник, що в своїх творах відображав настрої й власницькі тенденції глитайства.

«Я не сприйняв—каже Івченко—, тих процесів, що відбувалися в СРСР... я в своїх творах передавав власні переживання й настрої того буржуазного оточення, що в ньому я перебував... Я писав для дрібнобуржуазного інтелігента, головне сільського, бо пролетарська інтелігенція,—як це визнає критика,—мене не сприймала».

Контрреволюційний клюб Старицької-Черняхівської.

Першим допитує Івченка прокурор т. Ахматов.

Він, насамперед, цікавиться, які спільні інтереси зблизили його з Старицькою-Черняхівською.

Івченко спочатку розповідає якусь ідилістичну казку, але тов. Ахматов кількома запитаннями, встановлює, що у Черняхівської був контр-революційний клюб. «У літературному гуртку, що збирався у Черняхівської—писав Івченко — нас об'єднувало також глибоке зневажливе ставлення до радянської пролетарської літератури, яку ми вважали за безсмачну, бездарну, неписьменну й нецікаву».

Щодо Старицької-Черняхівської, то Івченко визнає, що вона була й залишилася дамою-патронесою зі всіма властивостями буржуазного суспільства.

Кінець-кінцем підсудний визнає, що літературний гурток Старицької-Черняхівської являє собою «певне організоване товариство, що ставило своїм завданням всякими способами поширювати контр-революційну агітацію, організовувати антирадянські думки й настрої серед суспільства».

Художнє оформлення земельної програми „СВУ".

Громадський обвинувач т. Любченко з'ясовує, настрої яких соціяльних прошарувань відбивав у своїх творах письменник Івченко.

Тов. Любченко наводить далі діялог з твору Івченка «Землі дзвонять».

— Що ти робиш, — Ліс рубаємо. Буду знову будувати. Мені тут сидіти, мені дбати за землю. Зроблю нову оселю на долині... Десять тисяч прибутків щороку візьмеш, треба зуміти по-новому жити. Я хотів би догородитися, поставити високого тина навкруги. Нема нікому діла до другого»...

Тов. Любченко запитує.—Як думаєте, чиї настрої тут відбиті? Той, хто мріє про десять тисяч і про високий тин, щоб ніхто не підійшов, хто він такий?

Івченко—Це—куркулячі тенденції.

Настрої, що їх малював Івченко, дійсно відповідали земельній програмі «СВУ».

***

Далі Івченко свідчить, ніби у нього 1922 року був злам у бік співчуття радвладі, тому, що він «побачив, що радянська влада приступила до будівництва і має певні успіхи».

Тов. Любченко запитує: коли більші успіхи були в радянському будівництві 1921 року чи 1927 року.

Івченко.—1927 року.

Отже, виходить, що «побачивши ще більші успіхи 1927 року», Івченко... попрямував до «СВУ».

Трибуна контрреволюції.

Далі допитує голова суду т. Приходько: Ви визнаєте, що в своїх творах відбивали ідеї «СВУ»?

Івченко—Я відбивав антирадянські ідеї а в деяких творах — націоналістичні моменти і ідеї. В окремих своїх творах я відбивав ідеї «СВУ» Причому перед друкуванням показував свої твори Ніковському і Єфремову та друкував їх після того, як вони їх ухвалювали.

Після цього Івченко виступає з заявою до суду. Він визнає, що у нього «дійсно були великі відхилення від головних річищ радянських живих потоків, від цієї великої реконструкції соціяльного життя, що є в країні».

«Я бачу,—каже Івченко,—що єдина організація—це комуністична партія, що здобула собі право на велику мудрість і правдивість в організації і проводі соціяльного життя.. Мені хочеться кинути тут заяву цілком обдуману, що література, як і інші дільниці культурного і загалом всякого життя, повинна йти тільки під проводом комуністичної партії».

Замість допомоги безробітним у Польщі дбають за озброєння.

Франція і Бельгія постачають кулемети, танки і бомби.

Німецька газета освідомляє, що польський пароплав «Вільн» вивантажив у Гданську (морський порт на Балтицькому морі) привезену з Франції зброю і амуніцію для Польщі, в тому числі 70 малих танків, 10.000 бомб для літаків і 35 військових транспортних автомашин.

Крім того в порту Гдиня, за останній місяць розвантажено 11 французьких і бельгійських пароплавів з великими партіями зброї і риштунку для польської армії. Прибула між іншим велика партія легких автоматичних кулеметів виробництва бельгійської зброярні Герсталь.

Провал папської витівки.

У цілому світі зростає могутній рух протесту проти паліїв війни.

Революційні робітники зривають протирадянські молебні, викривають пляни чорної зграї.

Геть папу.

Антирадянські церковні відправи, що відбулися 23-го в ряді міст Німеччини знову зірвано контрдемонстраціями революційних робітників. У Крефельді в ніч проти неділі всі церкви були оздоблені гаслами: «Релігія—опій для народу», «Не Рим проти Москви, а робітники проти капіталу», «Геть Рим, хай живе Радянський Союз». Поліція вчинила ряд трусів, але даремно.

Таємні конференції в Берліні.

Останніми двома днями в Берліні відбувся ряд закритих конференцій, присвячених звітові на таємному засіданні, що відбулося 14 березня з приводу «релігійних пересл[і]дів» в СРСР. Для характеристики цих конференцій досить сказати, що головним їхнім організатором є фон-Папен, колишній майор генштабу, до війни військовий аташе у Вашінґтоні, тепер депутат центру. «Вельт ам Абенд» твердить, що фон-Папен організував в Америці висадження в повітря мостів і амуніційних складів. Отже, він дуже підходить для божественних антирадянських виступів. Крім нього, на конференціях виступали: граф Вестапп, єпископ Шрейбер, прелат Шрейбер та інші.

Комуністична газета «Роте Фане», підкреслює участь у цих таємних конференціях членів урядових партій.

За спиною папи стоїть світовий капітал.

24-го березня на ранішньому засіданні з'їзду друзів СРСР англійський делеґат Том Белл виступив з доповіддю про воєнні готування проти СРСР і бойову програму спілки. Доповідач зазначив, що теперішнє антирадянське цькування є готуванням імперіялістичної війни проти СРСР. Це цькування є наслідок тяжкої кризи капіталістичного господарства, піднесення революційного робітничого руху в капіталістичних країнах, піднесення революційного руху в колоніях та успіхів соціялістичного будівництва в СРСР.

Том Белл зазначив, що за лаштунками лондонської конференції точаться переговори про морський похід проти СРСР. Командувач басарабського війська в Румунії одверто заявляє, що війна проти СРСР почнеться ще 1930 року. Кампанія проти СРСР, на чолі якої стоїть папа, продиктована політичними міркуваннями і натхненником її є міжнародній капітал.

Румунія й Польща—жандарі світового імперіялізму.

На міжнародньому з'їзді друзів СРСР представник робітниче-селянського бльоку Румунії т. Рецев, підкреслив особливу вагу Румунії й Польщі у боротьбі проти підготування нападу на СРСР. Капіталісти цих країн відограють в антирадянському поході світового імперіялізму ролю жандарів і проводирів. Уже торік французький генерал Петен разом з Пілсудським і румунськими ґенштабістами опрацювали докладний плян підготування війни проти СРСР. Після цих переговорів підготування війни в Польщі й Румунії набрало гарячкової форми. Відбулося змагання військово-повітряної фльоти Польщі, Румунії й Чехословаччини. Між Польщею й Румунією складено угоду про повітряну фльоту. Румунський військовий бюджет збільшено на 400 млн. лей, а військові витрати становлять 24 відс. загального бюджету Румунії. Одночасно систематично посилюється похід проти революційного робітничого руху і проти будь-яких проявів симпатій до СРСР. Але, не зважаючи на кривавий терор, трудящі маси Румунії й Басарабії розпочали боротьбу проти антирадянських воєнних готувань і активно виступають на боці пролетарської батьківщини всіх трудящих.

НЕ ПІДДАМОСЬ НА ПРОВОКАЦІЮ.

Виконаємо промфінпляни, зміцнимо обороноспроможність нашої країни

До редакції надходять численні резолюції протесту робітників, службовців, червоноармійців та трудової інтелігенції проти антирадянської кампанії, що провадиться в капіталістичних країнах під гаслом хрестового походу.

— Ми добре розуміємо, сказали друкарі, чого домагаються папа, попи та ті, що стоять за їх спиною; соціялзрадники та російські білогвардійці. Ми не піддамося на провокацію. У відповідь на ці цькування ми прикладемо всіх зусиль, щоб виконати й перевиконати наш промфінплян, будемо зміцнювати обороноспроможність нашої країни, щільніше згуртуємося навколо комуністичної партії.

Намаганням капіталістів усіх країн зірвати соціялістичне будівництво й задушити нашу країну—не пощастить, сказали робітники-махорниники. Ми всі свої сили віддамо на захист соціялістичної батківщини. Всі як один вступаємо в лави войовничих безвірників і виконаємо промфінпляни, зміцнимо обороноспроможність Радянського Союзу.

У відповідь на загрози імперіялістів колективно вступаємо в лави войовничих безвірників—так сказали робітники контори Держторгу.

Доводячи мракобісам, що не на словах, а на ділі даємо рішучу відсіч у втручання в наше мирне життя—відраховуємо одноденний заробіток на будову літака «Відповідь папі». Викликаємо піти за нами такі колективи: Окрторгу, Союзхлібу та Укрутильзбору.

НЕДІЛЯ 30 БЕРЕЗНЯ 1930 Р. „РАДЯНСЬКА ДУМКА" 5

Справа „Спілки визволення України".

Допит підсудного Дурдуківського.

За даними акту обвинувачення, Дурдуківський був за члена керівного центру СУМ'у і «СВУ». Дурдуківський, працюючи в школі, виховував дітей в націоналістичному дусі, а так само проводив роботу серед вчительських кіл за завданнями «СВУ».

Свої свідчення Дурдуківський розпочав заявою про те, що він цілком визнає свою провину, повнотою потверджує все те, що говорив на попередньому слідстві.

На позиціях войовничого націоналізму.

Дурдуківський визнав, що він у своїй роботі стояв на позиціях вузького націоналізму, на позиціях войовничого націоналізму. Він визнав, що перша школа ім. Шевченка в Києві була за розсадника націоналістичних, шовіністичних ідей. Цьому сприяло багато різних умов. За першого керівника школи був Холодний—УНРівський міністер освіти—націоналіст. До складу викладачів входило багато людей ворожих радвладі і взагалі соціяльній революції. Серед викладачів були такі петлюрівці, як Холодний, Прокопович, Слюсаренко, що виїхав за кордон, Білецький — теж виїхав за кордон, Шульгіна, Русова, Липківський—майбутній митрополит.

Склад учнів школи—майже всі—діти колишніх українських громадських діячів УНРівського напрямку.

Розсадник шовінізму.

Далі Дурдуківський докладно розповідав про умови утворення і роботу «товариства єднання і згоди». Спочатку, як завідувач школи, він хотів об'єднати дітей, головно, для того, щоб вони, закінчивши школу, не розгубилися у великому життьовому морі. Але крім цієї мети у Дурдуківського була ще і інша мета—політична... Його—завзятого контрреволюціонера лякало те, що діти, закінчивши школу, підуть до профшкіл або ВИШ'ів, підпадуть там під вплив комуністичного оточення, що виб'є в них націоналізм, а можливо й зробить з них... комсомольців.

— Я—признається Дурдуківський—був націоналіст і контрреволюціонер, і я боявся комсомолу і не хотів, щоб діти, які закінчили мою школу, були комсомольцями...

Підбурювання юнаків до терору.

Свої антирадянські, контрреволюційні настрої він за всяку ціну хотів накинути дітям, і коли, наприклад, він побачив у дітей дитячого будинку портрети Леніна, Луначарського і інш., він умовляв зняти ці портрети, бо мовляв, це небезпечно, може бути зміна влади і тоді їм буде погано.

Дурдуківський сам признається, що терористичні настрої серед дітей... Дурдуківський говорив Павлушкову, Матушевському і іншим, що студенти зуміли б «невеличку групу комсомольців підкорити собі, а ... навіть фізично розправитися з ними».

... він сказав студентам, чому ..., не знайдеться серед них, ... розправився з Скрипником, що ... думку підсудного був найголовніший провідник клясової лінії у ...ах.

...удний, що брав безпосередню ... на засіданнях ради науково-...гічного товариства, признається ... у президії товариства ста... контрреволюційні питання; ...клад, про потребу уникнути ...істичного впливу на товари... про те, що не слід пускати до ... комуністів, бо інакше, мовляв, ... перестане існувати, як націоналістичне вогнище, говорили про потребу зберегти автономність товариства від втручання до його справ Наркомосвіти тощо.

„Кому запродати Україну".

Тов. Михайлик.—Як ви розв'язували питання зовнішньої політики?

Дурдуківський говорить, що остаточним ідеалом їхньої зовнішньої політики була «самостійна Україна», але цю самостійну Україну вони практично уявляли собі, як країну, що буде «під протекторатом якоїсь сильної європейської держави» і «розраховували на інтервенцію».

Тов. Михайлик оголошує зізнання Дурдуківського на попередньому слідстві, що цілком викривають «визвольницькі ідеали» «СВУ». „Треба знайомити капіталістичні держави з природою і багатствами України. Треба зацікавлювати їх нашим краєм, треба приваблювати їх різними принадними перспективами великих прибутків, багатою нагородою за допомогу, треба не зупинятися перед тим, щоб заплатити ту частину царських боргів, що припадає на долю України».

Повстанські кадри.

Дуже важливе свідчення дає Дурдуківський про ролю, так званих, богословських курсів. Ці курси, що повинні були ніби підготувати «майбутніх пасторів церкви», насправді «мали завданням виховати борців за волю і самостійність України—для національно-політичної роботи на селі».

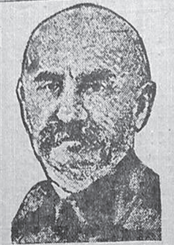

Ватажок «Шкільної групи» Дурдуківський.

І далі він говорить, що кожен, хто кінчав курси, повинен був «виконувати всі чисто релігійні обов'язки бути попом для того, щоб підійти до села».

Богословські курси, проти цього не заперечує підсудний, мали готувати майбутніх керівників повстанських загонів по селах.

Терористичні пляни.

На запитання прокурора тов. Михайлика про терористичні принципи «СВУ» Дурдуківський говорить, що ці питання обговорювалося на засіданнях президії «СВУ», де, між іншим, члени «СВУ» казали: «коли б можна було знищити верхівку партії в особі 6—10 чоловіка, то це могло б мати певне значіння».

На цих засіданнях, як потверджує Дурдуківський, говорилося про потребу знищити т. т. Сталіна і Ворошилова.

Дурдуківський визнає, що він особисто «кидав зерна терористичної діяльности для СУМ'у і навіть намічав об'єкти для терористичних актів, зокрема наркомосвіти України тов. Скрипника.

Допит підсудного Гребенецького.

Відповідаючи на запитання прокурора т. Михайлика, Гребенецький говорить, що він син священника, спеціяльністю—вчитель географії, а 1924—25 року був помічником завідувателя першої трудшколи ім. Шевченка у Києві—підсудного Дурдуківського.

Гребенецький розповідає, що його закликав 1920 року до першої трудшколи Дурдуківський. Гребенецький цілком стверджує все те, що говорили у своїх зізнаннях на суді інші підсудні про те, як організували «ТЕЗ»—першу контрреволюційну організацію серед школярів.

Далі Гребенецький признається, що працюючи в шкільній групі «СВУ» він так викладав предмети в школі що це відповідало програмним завданням «СВУ». Гребенецький визнає, що ідеологічне виховування дітей у школі імени Шевченка було антирадянське, відповідне настроям і завданням «СВУ».

Тов. Ахматов.—Які тепер ваші політичні переконання?

Гребенецький.—Я дійсно побачив, що ми боролися не за визволення України, а за ще більше пригнічення нашого народу, від якого його звільнила радянська влада. Я цілком свідомо визнаю свою провину.

Допит Токарівської.

Місце на трибуні підсудних займає Токарівська—член «СВУ», вчителька суспільствознавства в школі ім. Шевченка... На пропозицію прокурора т. Ахматова, вона розповідає, як одного разу 1926 року на вечірці Дурдуківський висловив думку, що треба об'єднати українську інтелігенцію на випадок зміни влади, а також виховувати дітей в суто націоналістичному дусі, щоб підготувати їх до іншого державного устрою... Всі ці думки та пропозиції він пропонував тримати в таємниці. В такий спосіб утворився шкільний конспіративний антирадянський гурток. За словами підсудної, її особисто штовхнуло до цього гуртка недовір'я до радянської влади, непогодженість з її політикою, зокрема, погляд на українізацію, як на провокацію. Водночас Токарівська запевняє ніби вона не знала, що утворений в школі гурток є частина якоїсь організації. Тільки перед самим арештом вона, бачите, дізналася, що їхній гурток був філією «СВУ».

В Шевченківській школі серед дітей провадили антирадянську агітацію, їх виховували в тому дусі, що Україна, мовляв, не має жодних економічних прав, що вона ніби колонія СРСР тощо. Серед дітей збирали гроші на пам'ятника Петлюрі за кордоном і взагалі популяризували ім'я головного отамана, всіма засобами гальмували поширення соціялістичних ідей, не підтримували піонерського руху в школі. Вчителі навмисно не допомагали комсомольцям організувати дітей.

Допит підсудного Заліського.

Заліський соціяльним походженням—син священника, він належав до партії українських соціялістів-федералістів.

Заліський проти радвлади.

Підсудний говорить, що він учився в семінарії, брав участь в українському гуртку, який працював у семінарії і що його вигнали до закінчення курсу «за поганий вплив на молодших товаришів».

Заліський доводить, як він постійно вчителював і працював в газетах у «Вільному Голосі», що звався «органом соціялістичної думки» і орієнтувався на центральну раду, а також у полтавській газеті «Рідне слово», що була протиденікінською.

Далі працював, як учитель у Києві, викладаючи українознавство, укрмову, математику і інш. предмети.

У першій школі ім. Шевченка він почав працювати з 1927 року.

Тов. Ахматов.—У якому році ви вступили до «СВУ»?

Заліський.—Наприкінці 1927 року. Я пішов до «СВУ» тому, що був проти радвлади і хотів самостійної української республіки.

Жартівливий антисеміт.

Щодо українізації, про яку йде мова підчас допиту, то Заліський говорить, ніби він позитивно ставився до українізації, але тут же таки додає, що «розглядав українізацію, як певний маневр радвлади».

Тов. Ахматов.—Ви були антисемітом увесь час?

Заліський.—Я ніколи антисемітом не був. Правда, в цій справі у мене є гріхи, я розповідав чимало анекдот усякого роду.

Прокурор т. Ахматов нагадує підсудному про його подорож разом з Холодним (підсудний у процесі) до Криму.

В наслідок цієї подорожі Заліський висловлював багато антисемітських думок, говорячи про єврейську колонію, яку він бачив у Криму, «вона перебуває під особливою опікою радвлади, у той час, як вкрейство не пристосоване до землі».

Допит підсудного Трезвинського.

Протягом кількох років—каже Трезвинський—у нього було якесь вороже ставлення до комуністичної партії; він іноді навіть радів з невдачі радвлади.

Але 1925 року під впливом досягнень влади в соціялістичному будівництві у нього почався поступовий перелом в бік радвлади. А коли він 1927 року на власні очі побачив Волховбуд, Дніпрельстан, був у Москві, Ленінграді і в Криму і з розмов встановив, що трудяща людність задоволена, цей процес еволюції посилився...

—Як же ви з такими поглядами стали членом контрреволюційної організації?—запитує прокурор т. Ахматов. Трезвинський розповідає, що «все це сталося цілком випадково».

Підсудний засуджує свою політичну помилку, яка виявилася в тому, що він брав участь в антирадянських розмовах вчительського гуртка, що він іноді підтримував ці розмови і такий спосіб дав підстави втягти його до контрреволюційної організації.

Бойова відсіч наступові „хрестоносців".

Контр-демонстрації робітників за СРСР.

Антирадянська кампанія церковників у Німеччині широко розгорнулася, переважно в районах, заселених католиками. Кампанія проте не справила ніякого враження. Серйозним відгуком на кампанію були бурхливі контр-демонстрації робітничих мас на оборону СРСР.

Англійські салдати не йдуть за попами.

От як ставляться салдати англійської армії до антирадянських молебнів. 16 березня військовим, розквартированому в місті Кінгстоні, оголошено, що згідно з урядовим наказом вони, якщо бажають, можуть взяти участь в антирадянському молебні. Всі салдати вирішили в молебні участи не брати.

Масові мітинґи в оборону СРСР в Америці.

У Мінеаполісі (штат Мінесота) відбувся масовий мітинґ, що його організували компартія, Ліґа одности профруху й МОДР. Мітинґ зібрав понад 2,500 робітників і пройшов під гаслом оборони Радянського Союзу. Аналогічні мітинґи відбулися у Сан-Франціско й в місті Канзас-Сіті (штат Міссурі).

Недільна несподіванка.

Такими гаслами були уквітчані майже всі церкви в Німеччині підчас антирадянських молебнів.

Проти безробіття, податків та злиднів.

(Лист з Афін).

Гречччина горить у революційному вогні. По всій країні майже щодня відбуваються масові демонстрації й мітинги робітників та селян, вибухають повстання.

Фашистський уряд довів і без того слабу промисловість Гречччини до цілковитої руїни. У головній галузі промисловости—тютюновій—з кожних 10 фабрик працює лише 2. Через це $^3/_4$ робітників махорників—безробітні. Вони буквально позбавлені шматка хліба. Закриття тютюнових фабрик вдарило й по сільському господарству. Ціни на тютюн здорово знизились. Це призвело до розору селян, що сіють табак.

Не менш трудніше доводиться й селянам, що обробляють виноград, маслини та капорці. Закордон 1929 року закупив в Гречччині лише половину тієї кількости вина й маслин, що було закуплено в 1928 році. Ціни на ці вироби також значно зменшились і селяни терплять величезні збитки.

Уряд, одначе, не рахується зі злиденним становищем селянства і нещадно визискує податки. Влада продає з молотка майно селян і забирає в них землю.

Крім того у Гречччині тепер живе біля 2-х мільйонів біженців із Туреччини. Їх треба прохарчувати. Для цього знову таки беруть податки з селян.

Залізничникам уже протягом декількох місяців не видається заробітньої платні, голодують і державні службовці. Уряд не в змозі так як треба платити навіть армії. Салдати одержують у день 25 лепр (лепра—біля пів копійки).

Військо здорово незадоволено фашистським урядом. Воно відмовляється придушувати повстання трудящих. Одягнуті в салдатські шинелі сини робітників і селян знають, що після уходу з армії їм самим теж доведеться боротися проти безробіття, податків та злиднів. Цілі полки приєднуються до революційних робітників і селян.

Так, в Кількісі (край Македонії) салдати, замість розстрілу повсталих селян, передали їм гвинтовки та наб[о]ї.

Уряд Венізалоса гадає придушити революційний рух кривавим терором. Грецька комуністична партія, унітарні (революційні) профспілки та МОПР заборонені. Поліція хватає всіх, хто тільки здасться їм «підозрілим».

Одначе, не дивлячись на фашистські розправи, революційний рух росте. Наприкінці лютого під керівництвом забороненої комуністичної партії по всій Гречччині відбулась величезні демонстрації проти уряду капіталістів та поміщиків. 6-го березня тисячі безробітних пролетарів вийшли на вулицю з вимогою роботи й хліба. Обурення трудящих мас таке здорове, що влада безсильна заборонити робітникам і селянам збиратись на мітинґи й демонстрації.

У зв'язку з останніми подіями знову заарештовано сотні комуністів. Вождів революційних робітників і селян замордовано в тюрмах, але гадання буржуазії не виправдалось.

Боротьба проти капіталу збільшується. Зараз робітники й трудяще селянство Гречччини організовують відсіч антирадянській кампанії церковників, що ними керує папа римський.

А. Куполос.

2 міліярди карбованців на підготову війни.

Загальна сума витрат, передбачена для армії, фльоти і повітряних сил Англії на майбутній бюджетний рік становить цифру в 109,4 млн фунтів стерлінґів. Ці кошториси передбачення ухвалила палата громад без голосування, без усякої критики і навіть без будьяких пацифістських застережень.

Справа „Спілки Визволення України“.

З промови громадського обвинувача т. Любченка.

Ґерої змов і зрад.

Перед Найвищим Судом Української Радянської Соціялістичної Республіки я мушу сьогодні сказати, що диктатура пролетаріяту занадто милостива до своїх ворогів. Диктатура пролетаріяту занадто швидко прощала тим, хто зі зброєю в руках виступав проти неї. Справді, хіба не мала права Радвлада посадити на лаву підсудних ще 1919-го року голову партії соціялістів-федералістів, заступника голови центральної ради Єфремова, що збройно боровся проти Радвлади? Хіба не мала права пролетарська диктатура посадити на лаву підсудних 1919-го року голову ради міністрів директорії Чехівського. Хіба не могли ми посадити десяток з тих, кого судить тепер Найвищий Суд республіки, бо за спиною кожного з них були роки збройної боротьби з радвладою? А що робить влада Рад? Що робить робітничо-селянська влада?

Не вщухли ще гармати, ще пороховий дим не розвіявся від пострілів, а вже вчорашні активні учасники петлюрівщини допущені до роботи, як наукові працівники, як працівники кооперації і цілої низки інших ділянок. Пролетарська диктатура давала можливість дрібно-буржуазній і навіть буржуазній інтелігенції подумати, схаменутися і вибрати з ким далі підуть вони, з робітниками і селянами, чи з буржуазією.

Як же скористалися з цього права вибору члени партії українських соціялістів-федералістів і есдеків, що їх судить Найвищий Суд? На милість Радвлади, на можливість вибирати,—відповіли вони робітникам і селянам України на початку 1920 року утворенням нелегальної контрреволюційної української організації. «Братство української державности», що сприяло приходові на Україну Петлюри і поляків і працювало нелегально до кінця 1923 року.

Українська Академія—центр шпигунства та бандитизму.

Скориставшись з уважного ставлення до науки. скориставшись з прихильного ставлення радвлади до наукових працівників, до професури, засіли вони на всіх ділянках, од трудової школи ім. Шевченка — до Академії Наук включно, щоб провадити свою шкідницьку роботу. Саме Академію Наук зробили вони центром контрреволюційної організації. Віце-президент Академії Єфремов, він же президент БУД'у, він же президент «СВУ».

«Академія Наук—говорить підсудний Ніковський,—була перш за все фізичним центром БУД'у. «Я пригадую, говорить другий підсудний Гермайзе, той острів, де опинилася прихована буржуазна українська контрреволюція,—це Українська Академія Наук.

Хай же кожний трудящий, кожний чесний науковий співробітник, кожний професор, хай чесні наукові діячі за кордоном побачать, як, скориставши прихильне, сприятливе ставлення радянської влади до науки, створили вони екстериторіяльний острів в Академії, зробили Академію Наук «фізичним центром БУД'у», більше того, храм науки перетворили на центр шпигунства на користь сусідній державі.

Хто не перебував у віце-президента Академії, в організатора БУД'у Єфремова? Там був і бандит Ангел і Гайовий, і Шляховий. Там бував Юзефський, начальник польської контррозвідки на Україні, там був Редліх — другий польський контррозвідник.

БУД—допоміжна сила польського війська.

БУД приклав свою руку до полегшення наступу польсько-петлюрівського війська. Фіктивні комісії Академії, фіктивні наукові співробітники, що за пляном Академії мали розвивати радянську науку, насправді, за пляном БУБ'у, працювали на польських поміщиків, польських магнатів.

БУД, на чолі якого стояв віце-президент Єфремов, був дійсно керівним ідейним і організаційним центром бо БУД був дійсно допоміжною силою польського окупантського війська, бо сам Юзефський визнав, що в наслідок цієї праці полегшений був наступ союзного війська у напрямі на Київ. Саме БУД на пропозицію голови БУД'у підсудного Єфремова, ухвалив варшавський петлюрівський договір. Коли робітники Західньої України, коли біднота селянська Західньої України хотіла б побачити в натурі тих, хто надів їм ярмо польської шляхти, польського фашизму, хай поглянуть на лаву підсудних!

Коли ж петлюрівців розбили, вони продовжували протягом 1921—1222 року провадити підривну роботу з наказу II відділу польського генерального штабу. Рейд Тютюнника відбувався за їхньою допомогою. Цупком, Козача Рада, все було зв'язане з академіком Єфремовим, себто з головою БУД'у.

Попробувати багнетом радянську владу.

Ставка на провал диктатури бита Радянська влада широко розгортає розвиток народнього господарства, культурне будівництво спираючись на здобутки попередніх років. XIV-й з'їзд партії 1925 року повернув кермо на індустріялізацію країни. Зміцнюється соціялістичний сектор народнього господарства. Зростає пролетаріят, зростає добробут трудящих мас.

Міжнародня буржуазія втрачає надії на переродження Радянської влади. Починається поворот до нової політики: попробувати багнетом радянську владу.

У травні 1926-го року переворот Пілсудського у Польщі, приходить до влади польський фашизм, а в червні забігали «наукові співробітники»—українські контрреволюціонери, забігали колишні будівці, колишні петлюрівські міністри, а в серпні місяці утворено нову контрреволюційну організацію—«Спілку Визволення України»—«СВУ».

Виникнення «СВУ» було щільно поєднане зі зміною режиму в Польщі, з загостренням міжнароднього становища, щільно поєднане з активізацією глитая всередині країни Ось чому і програма «СВУ» розрахована цілком на ці сили.

Програм «СВУ» склали справді одверто, не криючись. Сам підсудний Гермайзе сказав, що „це одверта програма реставрації капіталістичного ладу. Тут немає демократичних, навіть декоративних ознак“. З цим визначенням треба згодитися.

За вола й проти машини.

Який же перший пункт програми «СВУ». Його можна коротенько сформулювати так: «Проти індустріялізації, на збереження аграрного характеру України за те, щоб кожний фабрикант і заводчик Польщі та Франції мав Україну за ринок збуту фабрикатів і за ринок сировини.

Українська контрреволюція боялася індустріялізації країни, бо в індустрії міць і сила пролетарської диктатури, бо в індустрії основа піднесення мільйонів дрібних, розпорошених селянських господарств, бо індустрія забезпечує справжню незалежність, справжню непідлеглість радянської країни від капіталістичного світу.

Товариші судді! Ви пригадуєте, як підсудний Дурдуківський заявив тут що «ми були за вола й проти машини». Індустріялізація Української Радянської Республіки не подобалося СВУ'сівцям. Не подобається їм соціялістичне будівництво, що його провадять робітники і селяни України. Вони проти індустріялізації, за аграризацію, за те, щоб Україна була додатком до капіталістичних країн.

Цифра, що її повинен запам'ятати кожний бідняк і середняк.

«СВУ» плянує до своєї програми цілковиту реставрацію поміщицької власности на землю, землеволодіння. Хай після 13-ти років пролетарської революції, після безперервного 10-тирічного існування радянської влади України, хай українські селяни сплатять поміщикам 7 мільярдів крб., коли брати по найменшій розцінці—500 крб. за гектар.

7 мільярдів—ось цифра, що її повинен запам'ятати кожний бідняк, кожний середняк України.

Повернення польських панів для Правобережної України реставрація землевласництва для всієї України, 7 мільярдів сплати поміщикам за конфісковану революцією і передану селянам землю,—такий другий пакт програми «Спілки Визволення України».

Подарунок українським робітникам.

Українські націоналісти не забули, що на Україні були ще фабриканти і заводчики, що пролетарська революція колись забрала у них 3.379 підприємств. Реставрація власности на фабрики і заводи, поновлення в правах фабрикантів і заводчиків—такий третій пакт програми «СВУ».

Четвертий пакт програми «СВУ» зазначає сплату боргів чужоземним капіталістам колишньої Росії. Я беру цифру, що її назвав тут на суді Єфремов, 5 мільярдів карбованців, на його думку припадає старих боргів на Україну. Такий ще один подарунок готувала українським робітникам і селянам «Спілка Визволення України».

Другий всесвітній зліт пролетарських дітей відбудеться в липні.

Комуністичний Інтернаціонал Молоді і інтернаціональне дитяче бюро опублікували відозву до пролетарської молоді, робітниць і трудящих цілого світу про наступний у липні цього року в середній Німеччині другий всесвітній зліт пролетарських дітей.

Кампанію підготування до зльоту і інтернаціонального конгресу пролетарських дітей треба провести під гаслами проти націоналізму і мілітаризації школи, за викривання соціяль-фашистських дитячих організацій, за притягнення пролетарських дитячих мас до піонерських організацій.

Пільговий продаж с.-г. машин.

Наркомзем разом з Союзкоогоспбанком та Спілкою Спілок запропонували місцям відпускати без оплати завдатків готівкою такі с.-г. машини: плуги однокорпусні, ручні, хлібні молотарки та кінні молотарки до 18 дюймів, лобогрійки, самоскидки, віялки, січкарні барабанні та сепаратори до 8 відер. Продаючи ці машини, треба відносити оплату першого внеску до наступного врожаю.

Водночас дозволено зменшувати одержання готівкою завдатків за відповідними шкалами й при продажу інших с.-г. машин. Невиплачена частина завдатків має бути оплачена після врожаю.

Зменшити відрахування з зарплати.

Постанова президії ВЦРПС.

Виходячи з потреби рішуче зменшити всілякі відрахування з зарплати, що надзвичайно обтяжують бюджет робітників і службовців і припинити вельми поширену практику різних відроблень, президія ВЦРПС в додаток до своєї постанови від 18 березня 1930 року ухвалила:

Запропонувати всім профорганізаціям, проводячи заходи у питанні відрахування з зарплати робітників на різні цілі, керуватися тим, що різні відрахування повинні мати суворо добровільний характер і тому постанови загальних зборів про відрахування не повинні мати для робітників обов'язкового характеру.

Вважати за потрібне припинити всякі відрахування в робітників шляхом відроблення вихідних днів і надурочних годин. За виняткових випадків відроблення можна проводити тільки з дозволу ВЦРПС в кожному окремому випадку.

Запропонувати всім профорганізаціям за майбутньої кампанії передплати на позику забезпечити таке становище, щоб колективна передплата на позику, яку провадять за постановою загальних зборів робітників і службовців, ні в якому разі не перевищувала півмісячного заробітку на рік.

Запропонувати всім профорганізаціям не допускати випадків будь-яких відрахувань з заробітку робітників і службовців через контору, за винятком відрахувань, передбачених правилами внутрішнього розпорядку.

Вважати за доцільне зменшити з 1-го січня 1931 року розмір членських внесків до профспілки з 2 відс. до $1\frac{1}{2}$ відс. і до каси взаємодопомоги з 1 відс. до $\frac{1}{2}$ відс. Запропонувати всім профорганізаціям обговорити це питання на наступних пленумах, конференціях і з'їздах.

Підчас проведення кампаній за участь робітників і службовців у різних добровільних товариствах, виходити з того, щоб кожен робітник і службовець був не більше, як у двох з них.

Братання моряків із страйкарями в Греччині.

Страйк салоніксьских тютюнників шириться.

З Солонік (Греччина) сповіщають, що страйк 4.500 робітників-тютюнників триває далі. Можливо, що він стане загальним, бо і в інших галузях промисловости шириться рух за страйк. Зокрема лагодяться страйкувати будівні робітники, пекарі, трамвайники й залізничники.

Коло однієї з фабрик зчинилася гостра сутичка між страйкарями та жандарським патрулем, що хотів розігнати їхній загін самооборони. Велика група військових моряків, що випадково проходила вулицею підчас сутички, виступила в оборону страйкарів і тяжко побила жандармів. Ті викликали на підмогу жандармський загін і лише тоді їм удалося заарештувати 2-ох моряків.

Звістка про братання моряків із страйкарями спричинила велике піднесення серед салоніксього робітництва. Червоні матроси головної грецької військово-морської бази в Навстатмос (біля Атен) надіслали з цього приводу салоніксьским морякам привітального листа.

Провал лондонської „роззброювальної“ комедії.

Лондонська морська конференція наближається до кінця. У політичних колах чекають, що крах конференції, остаточно зафіксують цього тижня на офіціяльному пленарному засіданні. Щоб надати ганебному провалові конференції хоча б видимість пацифістського успіху, англійська преса почала сьогодні роздмухувати значення згоди, досягнутої між Англією, Сполученими Штатами й Японією.

За твердженням преси, ця згода передбачає 6 років перепочинку у будівництві військових суден, і знищення 9 лінійних кораблів. Протягом найближчих 6 років Сполучені Штати, Англія і Японія мали збудувати 26 лінійних суден, від збудування яких ці три держави, тепер, ніби відмовились. Газети обачно замовчують, що 9 старих і непридатних суден однаково знищили б без всякої згоди. Всі балачки про перепочинок мають тільки агітаційно пацифістське значення, оскільки згода між трьома державами передбачає автоматичне збільшення фльоти цих учасників пакту в разі, коли збільшить свою фльоту Франція.

Шириться аграрна революція в Китаї.

Кореспондент англійського органу «Норт Чайна Дейлі Ньюс» із Цзюцзяна сповіщає про посилення комуністичного руху в усій провінції Цзянсі. Кореспондент пише: «Церкви чужоземних громадян, поліційні установи і т. інш. спалюються і руйнуються в усій провінції. В багатьох округах спалюють поміщицьке майно. Багатьох поміщиків виганяють із їхніх маєтків».

Єгіпетський селянин у лещатах голоду й злиднів.

За останній час все частіше й частіше відбуваються революційні виступи єгіпетських селян - фелахів. Ці виступи викликані шаленою експлоатацією (пригніченням) з боку англійської й єгіпетської буржуазії та духівництва.

Англійські імперіялісти, що захопили 50 років тому назад Єгіпет силою зброї, примусили фелахів вирощувати бавовняник. Бавовняник іде для постачання англійських ткацьких фабрик. Під посіви бавовняника англійські капіталісти постачають фелахів насінням та грішми за лихварські відсотки. Фелахи—невилазні боржники англійців.

Зараз майже вся придатна площа Єгіпту знаходиться під бавовняником. Засіви пшениці й рижу значно зменшились. Через це в Єгіпті не хватає свого хліба і його доводиться вивозити з інших країн. Фелах купує привізний хліб за дорогу ціну, а бавовняник продає дешево. Це ще більше погіршує й без того тяжке становище фелахів.

1 м'л. 400 тисяч фелахських господарств мають земельні дільниці 1 федана (федан—біля половини гектара) й менше. В той же час 11 тис. поміщиків, куркулів та духівництва володіють такою ж кількістю землі, як 2 мільйони селян-фелахів.

Зрозуміло, що на своєму злиденному участкові селянин - фелах прохарчуватися не може. Він примушений орендувати землю у єгіпетських поміщиків, куркулів та духівництва. Щоб не вмерти з голоду, фелах погоджується на самі кабальні умови. Більше половини врожаю він сплачує господареві землі. Значну частину врожаю пожирають податки. Самому ж фелахові майже нічого не залишається й він примушений брати позику у місцевих куркулів. Таким чином, до заборгованости англійським капіталістам добавляється заборгованість місцевим поміщикам, куркулям та попам. Стягнення з селян цих податків провадиться самими жорстокими заходами.

Для чого доходять наймити капіталізму показує суд над великим поліційським чиновником Ахтабом. Ахтаба нещодавно судили в столиці Єгіпту—Каірі. Агенти цього ката заарештовували цілі села, забирали в селян увесь хліб, били жінок і дітей.

Але особливо по-звірячому діяв представник влади в одному з єгіпетських сіл. Місцевий поміщик обрахував наймита фелаха. Тоді фелах разом зі своїми товаришами прийшов до поміщика і взяв у нього два пакунки бавовни. Сільський поліцейський чиновник знайшов у цьому «бунт». Він заарештував фелаха й розіп'яв його на дерев'яному хресті. Руки й ноги цього наймита були прибиті до хреста залізними цв'яхами. Розіп'ятого били нагайкою до того часу, доки тіло його не вкрилось кривавими ранами. Потім його почали катувати: прикладали до пораненого тіла гаряче залізо.

Нелюдське пригнічення, знущання й криваві розправи штовхають трудяще селянство Єгіпту на шлях відкритої боротьби проти експлоататорів—англійських імперіялістів та єгіпетської буржуазії. Ця боротьба з кожним роком стає все більш свідомою і впертою.

Ахмар.

Єгіпет—країна в Африці. До 1922 р. Єгіпет перебував під протекторатом (наглядом) англійців. У 1922 році під натиском бурхливого національного визвольного руху Англія примушена була визнати незалежність Єгіпту.

На справді ж англійці по-старому господарюють в Єгіпті. В Єгіпті перебувають великі англійські військові сили, на чолі єгіпетської армії стоїть англійський генерал.

Єгіпет—хліборобська країна, з населенням в 14 з лишком мільйонів; з них 8 з половиною мільйонів фелахів. Головні вироби сільського господарства: бавовняник, цукровий очерет.

Польська поліція „підготовляє“ перше травня.

До 1 травня польська політична поліція розгортає широку діяльність, маючи на меті запобігти першотравневих виступів. Сьогодні газети сповіщають про масові арешти та облави, вчинені вчора вночі у Варшаві. Всього було вчинено 70 трусів і заарештовано 64 чол., обвинувачених у приналежності до компартії та до комсомолу. Згідно з поліційними повідомленнями поліції ніби пощастило викрити нелегальну друкарню та склад першотравневої літератури, де конфісковано 400 кгр. відозв.

Всеукраїнський з'їзд селян-дослідників.

Колегія Наркомзему ухвалила скликати 25 травня в Харкові всеукраїнський з'їзд селян-дослідників, а також винахідників в галузі сільського господарства.

В з'їзді братимуть участь близько 250—300 чол.

Кінчаймо сіяти буряк, готуймось нещадно знищити його лютого ворога.

Нашим буряковим плянтаціям загрожує гусінь лукового метелика.

БОЙОВЕ ГАСЛО: НІ ОДНОГО ГА ШКІДНИКОВІ.

ЦІ ЗАХОДИ Й ПОРАДИ ЗАХИСТИТИ БУРЯК

повинна докладно знати вся людність.
(Інструкція боротись з луковим метеликом).

Практика минулого року довела, що за масового з'явлення гусені лукового метелика **одними хемічними засобами шкідника цілком не знищити.** Отже треба широко застосувати всі відомі запобіжні заходи, щоб **попередити з'явлення шкідника, а також механічні засоби знищення.**

Щоб захистити цукровий буряк та інші культури, треба ретельно слідкувати за луковим метеликом. Гусінь метелика, що перезимувала, **окупчена на певних площах у досить великій кількості.** Отже треба терміново **виявити такі площі та зорювати завглибшки не менше, як на 15 сант.** На ярах, канавах тощо, де орати **не можна, треба скопати руками.** Знищити гусінь та ляльочок лукового метелика в ґрунті треба **негайно, поки ще метелик не вилетів.**

Коли метелик уже вилетить, то там, де він масово скупчується на плянтаціях, його **виловлюють сачками та волоками з марлі тощо.** Треба негайно, поки метелик не з'явився, полагодити старі та підготовити нові сачки й волоки з марлі.

Луковий метелик найбільше яєчок відкладає на різні бур'яни, особливо на полинь, лободу, шпориш. Чим більше бур'яну на плянтації, тим більше її запосідає та ушкоджує метелик. **Треба своєчасно полоти плянтації, знищувати всі бур'яни.**

Бур'яни обов'язково треба виполювати, **коли метелик відклав на них яєчка.** Виполоті бур'яни **обов'язково знищити, закопавши в землю**— тоді разом з бур'янами загинуть і яєчка метелика. На метеликах, що відділяють одну селянську плянтацію від другої, завжди багато бур'янів, особливо полину, що на них відкладає метелик яєчка у великій кількості. З цих бур'янів гусінь потім суне на плянтації та дуже їм шкодить. **Усі бур'яни на межиках треба своєчасно знищити.** Толоки, де вони лишились, треба зорати, **тільки но на їхніх бур'янах метелик відкладе яєчка.**

Метелик харчується медом рослин, що цвітуть. Коли його позбавити цього харчу, **самиці метелика здебільшого не відкладають яєчок.** Тим то, коли з'явились метелики, треба негайно скосити бур'яни, що цвітуть, а водночас і кормові трави, які цвітуть, але їх не збираються лишити на насіння.

Коли усі запобіжні заходи проведено, а гусінь з'явилася (це припадає на кінець травня й початок червня), треба розпочати механічне знищення гусені. Гусінь не в однаковій кількості поширена на всій плянтації, бо метелик скупчується в низинах, схилах, у бур'янах, у затишних від вітру місцях. Тим то треба **нищити гусінь насамперед там.** Для цього ретельно оглядають плянтації та виявляють місця значного скупчення гусені.

Молоденька гусінь лукового метелика дрібна та малопомітна. Тим то плянтацію треба дуже ретельно оглядати, щоб не прогавити з'явлення гусені. Гусінь спочатку сидить на східньому боці листа й мало помітно шкодить. Коли гусінь потурбувати, вона спускається павутинкою до долу. Якщо проти сонця глянути на рослини, що з них гусінь злізає павутинням до долу, то це павутиння добре помітно.

Буряк, коли з'являється гусінь першого покоління (кінець травня, початок червня), звичайно, ще невеличкий та хрупкий. Отже вживати волокуш на йому майже не доведеться. Треба **збирати гусінь лукового метелика в бляшані квадратові тарілочки з вирізкою для рослин.**

Коли буряк або інші рослини ще не прорвано, тарілочку притуляють до рядка краєм без прорізки й струшують гусінь у тарілочку. Якщо рослини вже прорвано, то тарілочку притуляють вирізкою до кожної рослини та струшують гусінь. **Цю роботу треба провадити ретельно, щоб гусінь справді потрапляла у тарілочку.** Коли немає ніякого приладдя, гусінь слід **збирати просто руками.**

Насамперед слід подбати за потрібну робочу силу. Збирати гусінь ретельно, щоб **ні на рослині, ні навколо неї не лишалось ані одної гусені.**

Підчас боротьби з гусінню лукового метелика другого покоління буряк матиме значно більшу гичку, аніж коли з'явилась гусінь першого покоління. Для збирання гусені другого покоління іноді треба вживати волокуші з залізних корит, що їх пристосував Союзцукор. Але ці волокуші слід заготовляти завчасу.

При боротьбі з першим поколінням метелика волокуші вживають на висадках буряка та інших рослин, що вже досить виросли, щоб з них можна було струшувати гусінь у коритечка. Звичайна волокуша-корито — це залізна жаровня з краєм в 4 сант. заввишки й така завширшки, щоб якраз проходила між рядками рослин. Таку волокушу тягнуть впродовж рядків та струшують гусінь з рослин у коритечка. Щоб гусінь не вилазила з коритчат,—їх усередині **мастять малясом або мазутом.** Коритчата-волокуші сполучають по кілька разом, і така волокуша охоплює кілька рядків.

Для захисту плянтації від гусені, що повзе зовні, треба своєчасно обкопати плянтації канавами. Проводять плужну борозну, відкидають шар землі в бік плянтації, що її захищається, щоб утворився ніби то невеликий вал. **Зверху цього валу поставити на ребро дошки,** які добре намастити гусіньовим клеєм або нафтою. Копають теж вздовж плянтацій рівчак завглибшки до третини метру, викидають землю валком на бік плянтації. **Через кожні 2—3 метри на дні такого рівчака викопують ямки.** Удень, коли гусінь лавами пересувається на ще неушкоджені плянтації, треба весь час стежити за вловною канавою та замітати гусінь мітлами у ці ямки й товкти трамбовкою.

Коли гусінь виплодилася на толоці поруч з плянтацією,—плянтацію треба **оборати смугою не менш як на 10 метрів,** щоб затримати пересування гусені. Коли гусінь суне такою лавою, що її вловна канава не спиняє, треба **захищати плянтацію вогнем,** що його розкидається впоперек путі гусені.

Нарешті треба використати усі механічні засоби, що їх у різних місцях застосовували минулого року для боротьби з метеликом та його гусінню.

Усю механічну боротьбу провадити бригадами не менше, як по 40—50 душ. Бригади організувати так, щоб вони протягом 2—3 день могли доглянути й захистити зашкоджені площі, особливо плянтації цукрового буряка

Сільрада зі шкідниками в спілці.

Капитанівська сільрада боротьбу зі шкідниками не організувала. Обкопан старих бурячищ та нового посіву не зроблено. Легковажить сільрада боротьбою зі шкідниками, нехтує даними директивами, не мобілізує людности, не підготовляє все потрібне для боротьби, шкідники вже наступають.

Колективіст.

Не звезли насіння, суперфосфату, не підготовили ріллі.

Тимошівський колгосп «Незаможник» Кам'янського району повинен засіяти буряком 77 га. Проте засів буряка налагоджено кепсько. Ріллю не виготовлено. Із 810 пудів суперфосфату вивезено тільки 450 пудів. Насіння бурячаного відпущено ще 140 пуд., а вивезено тільки 50 пудів. Підготовку боротьби зі шкідниками почали, але ударности запобігти шкоди непомітно. Особливо мляво беруться за знищення бурякової свинки.

Погано теж у Тимошівці з дбанням за буряк по індивідуальних господарствах. Треба всього посіяти 300 га, а близько 100 га [illegible] не законтрактовано. Суперфосфату не звезено 1108 пудів, бурякового насіння—360 пудів. Нічого не робиться, щоб допомогти позаколгоспній бідноті в сівбі.

Буряковi в Тимошівці загрожує недосів. **Т.**

Юзефівка з буряком відстає

Розлива Златопільського району всі свої сили 24 квітня кинула на засів буряка. Колгосп засіяв 65 відс. всієї площі. А Юзефівка відстає. Сільрада, колгоспи легковажать посівом буряка. Кущ колгоспів, придивись до становища в Юзефівці. **Селянин**

Пляну боротьби зі шкідниками й досі не розглянули

Тишківська сільрада Златопільського р-ну легковажить становищем зі шкідниками, її заходи для боротьби нікудишні. Сільпосівтрійка й досі не розглянула пляну боротьби зі шкідниками, а він давно складений, лежить в агронома.

Я.

Управа за буряк не дбає.

У Рубано-Містському СОЗ'і ім. Шевченка Златопільського району посів буряка млявий: засіяли тільки 7 га. Управа колгоспу байдуже ставиться. Ярошівська цукроварня дає 12 пудів цукру, 15 кіло тютюну, на 400 карб. мануфактури,—все це треба привезти давно, але управа зовсім не дбає, заохотити людність скоріш посіяти буряк.

Дописувач.

Партійне будівництво.

Марксо-ленінова теорія — могутня зброя, партії в боротьбі за соціялізм.

Той не партієць—хто нехтує партнавчанням.

Літом подвійною учобою вирівняти прорив зимової партосвіти.

Нехтувати партнавчанням —годі.

Політично-виховна робота серед парторганізації **Петрівського району** не на належній височині. Політнавчання весь час гальмується. Частина товаришів гадають, що цьому виною колективізація та інші кампанії, що їх провадить партія на селі. Безперечно ці думки шкідливі й необґрунтовані. На мою думку відкидати політнавчання, посилаючись на поточні кампанії—це значить зовсім не розуміти, що успіх тих чи тих кампаній в значній мірі залежить від того, наскільки політично підкований той чи той партієць, що їх провадить за дорученням парторганізації.

Досвід деяких партосередків району говорить про те, що партнавчання провадити цілком можливо, слід тільки застосувати більш гнучкі форми і ініціятиви. Так невеличкі групи з 2—3 осіб гаразд можуть працювати над підвищенням свого політрівня. Треба до того не хапатись за низку питань, а взяти приkладом одне-два й докладно їх опрацювати. Деякі групи пропробляли питання колективізації в соціялістичній перебудові села, практично поєднуючи їх із черговою поточною роботою у весняній с.-г. кампанії. Що це потрібно, свідчать факти, коли в селі Будищах, дякуючи ворожій агітації 12 колгоспників вийшли з колгоспу. Місцеві партійці, що до того якслід проробили питання колгоспного руху на заняттях, зуміли індивідуально переконати кожного із цих товаришів і ці подали заяви про повернення до колгоспу. Літній час не слід забувати за партнавчання, його слід перебудувати на групове, щомісяця перевіряти працю груп, давати їм відповідні вказівки.

І. Т. П.

Чітка, витримана партробота—запорука успіху колективізації.

Колектив села **Лип'янки** Златопільського району має відповідне партkерівництво. Наслідком повсякденної роботи партійців, що прикріплені до колгоспу ім. Леніна, маємо, що такий цілком здоровий, переборов ворожу куркульську агітацію й вийшов у поле за повної наявности робочої худоби, реманенту та посівматеріялу.

Належний партійний провід не дав змоги будь-кому перекручувати чіткі настанови партії в колгоспному русі, тому в селі Лип'янці масового виходу з колгоспу не було. Досвід праці партійної організації в колективі села Лип'янки варто використовувати також і по інших селах району.

Тутешній

Вчити марксо-ленінової теорії партійний молодняк, гартувати бійців.

«Забезпечити протягом найближчих двох років в складі приймаємих до партії не менше 80 відс. робітників з виробництва, особливо з великим виробничим стажем».

З постанови пленуму ЦК ВКП(б).

Наслідки розгорнутої масової ідейно-виховної роботи серед робітничої маси та трудящого селянства в **Смілянській парторганізації,** позначились зростанням такої за останні шість місяців у більшості за рахунок робітників з великим виробничим стажем. (Переважна більшість приймаємих 10—30 років працює на виробництві). До партії прийнято 157 чоловіка, з них робітників 88 відс., селян-колгоспників—7 відс., наймитів—7 відс., жінок—22 відс.

Ці цифри свідчать за те, що постанови листопадневого пленуму ЦК партії про [illegible] партії Смілянською райпарторганізацією виконується. На сьогодні треба скупчити [illegible] увагу на те, щоб виховати [illegible] тих у напрямкові засвоєння основних принципів марксо-ленінової теорії та практичної участи в соціялістичному будівництві.

Луценко.

Ще раз пам'ятати: комсомолу справжнього парткерівництва.

Партосередок села Тишківки Златопільського району в справах парткерівництва двома комсомольськими осередками, що є в селі, аж ніяк себе не виправдовує. Осередки напередодні розкладу. Працюють окремі комсомольці, навіть секретар осередку [illegible] здезертирував. Весняна сівба йде без участи комсомолу.

Партосередок мусить негайно посилити керівництво над комсомолом, організувати в двох осередках [illegible], допомогти комсомолові позбавитись від тих, що розкладають лави організації.

Г.

Хвостизму—сувора відсіч!

Запорожець Нікін—робітник Капитанівської цукроварні прийнятий осередком і райпарткомом [illegible]. Проте Нікін з перших же днів почував себе не як партієць, а як шкідник соціялістичної перебудови сільського господарства. Він відмовляється від засіву ярового клину, хоча й зв'язаний [illegible] ським господарством, взагалі плентається в [illegible] відсталих, затурканих, що зривають плани [illegible] сіву. Партосередок повинен зробити належні висновки з дій Запорожця, довести перед трудящим [illegible] ством ставлення партії до подібних наслідків. [illegible]

„РАДЯНСЬКА ДУМКА“.
№ 61 [illegible] травня 1930 [illegible]

допомогу сотням заново організованим стінним газетам. І дальше застосовувати систему роботу пересувок. Особливу увагу слід приділити підведенню підсумків чотирьохмісячної роботи пересувних на районах.

Робселькорія повинна цей досвід засвоїти й прямувати до закріплення колгоспів, дальшої нещадної боротьби з клясовим ворогом, боротьби з відставанням з безгосподарністю в колгоспах. Необхідно зробити стінгазету дзеркалом діяльности й життя колгоспів, зробити її організатором боротьби за зміцнення колгоспу, боротьби з шкідництвом, організатором мас колгоспників на фактах господарювання.

С. Абузяров.

Газета багато допомагає.

Щось два роки тому на окружній робселькорівській нараді ми обмірковували питання про тираж „Рад. Думки“, ставили завдання збільшити його до 10.000 примірників. Але дякуючи тому, що в часи соціялістичної перебудови села, упертої клясової боротьби, наша окружна газета зуміла правдиво висвітлювати цю роботу,—ми бачимо, що тираж її зріс до 67.000. Це є велике культурне досягнення.

Виїзні редакції «Рад. Думки» теж багато допомогли організувати трудящих навколо чергових завдань, тому не лише кількісно, а й якісно виросла наша газета.

Отже, в день преси наше побажання ще більшого безупинного зростання тиражу, кращого налагодження видання літсторінки й більш міцного зв'язку з робселькорами та стінгазетами округи. Розпорошені лави селькорів, випадковість виходу стінгазет вимагають від «Радянської Думки» серйозної уваги та систематичного керівництва.

Логвин Рвачев.

Геть капіталізм, хай живе світова соціялістична революція—

під таким гаслом святкували 1-ше травня робітники закордону.

Берлін 2. Одержано додаткові відомості про перебіг першотравневого свята у провінції. Підчас святкування відбулося багато демонстрацій, сталося ряд сутичок, підчас яких поліція заарештувала багато робітників.

Гамбург 2. Тут відбулася першотравнева демонстрація під гаслом боротьби з капіталізмом і оборони Радянського Союзу. В демонстрації взяло участь 4 тис. чоловіка. Більша частина підприємств першого травня не працювала.

Берлін 2. Першотравневий страйк проведено цього року в Берліні значно в більшому маштабі, ніж минулими роками. Будівельники, робітники автомобільного заводу американського тресту страйкували весь день. У зв'язку зі страйком друкарських робітників 1-го травня не вийшли вечірні газети, а 2-го травня ранішні.

Париж 2. Число учасників першотравневого 24 годинного страйку у Паризькій окрузі перевищило 300 тис. чоловіка. Число заарештованих учасників першотравневих виступів у Парижі й передмістях досягло 190 чоловіка. Більшість заарештовано підчас сутичок з поліцією, підчас розгону летючих мітингів і демонстрацій.

Париж 2. 1-ше травня пройшло під знаком бойових виступів революційного пролетарського авангарду проти безробіття, фашистської реакції і соціяль-фашизму. Компартія організувала у Брюсселі революційну демонстрацію, що зібрала кілька тисяч робітників.

Не зважаючи на атаки й арешти, робітники кілька разів відновляли мітинг і розійшлися лавами, продовжуючи мужньо битися з поліцією. У вугільному басейні першотравневим страйком були охоплені майже всі шахти.

Оборона Радянського Союзу— справа всіх трудящих світу.

Конференція друзів СРСР Паризького району.

Відкрилася перша конференція «Товариства друзів СРСР» Паризького району. Більшість делегатів конференції — робітники. Конференція ухвалила постанову міжнародного конгресу друзів СРСР в Есені і доручила правлінню товариства скликати національний конгрес

В резолюції вказується на потребу перетворити «Товариство друзів СРСР» на масову організацію єдиного фронту проти імперіялістичної війни, для оборони СРСР. Резолюція закликає робітників у разі війни з СРСР підготуватися до переходу до лав Червоної армії та до оголошення масових політичних страйків під проводом компартії.

Контрактаційні договори.

Постанова Наркомторгу СРСР, Наркомзему СРСР і Спілки Спілок с.-г. кооперації.

Через те, що видані галузевими центрами с.-г. кооперації контрактаційні договори, є зайво громіздкі, важко зрозумілі для селянина, переобтяжені другорядними питаннями, Наркомзем Союзу, Наркомторг Союзу і Спілка Спілок с.-г. кооперації ухвалюють:

1. Там, де контрактаційні договори окладено, додатково до договорів внести всі пільги, дані від уряду засівачам після окладання договору;

2. Там, де договорів не окладено, місцевим кооперативним органам надалі не зв'язувати себе повними текстами примірного договору, а зазначати в них тільки коротко зформульовані зобов'язання здавати продукцію основних контрактованих культур і перелік тих зобов'язань, які бере на себе кооперація щодо контрактантів, і тих пільг, що надані від уряду;

3. Порядком перевірки окладення контрактаційних договорів після засівної кампанії замінити підписані до цього часу договори новим коротким текстом договорів, складених відповідно до п. 2 цієї постанови.

Наркомторг СРСР **Мікоян.**
Наркомзем СРСР **Яковлев.**
Спілка Спілок с.-г. кооперації **Одінцов.**

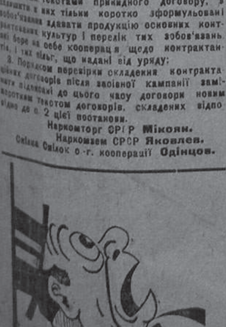

Додаткові пільги колгоспам,

що мають овочеві сади, виноградники й тютюнові плянтації.

У додаток до постанови ЦВК і РНК СРСР від 23 квітня 1930 р. про додаткові пільги колгоспам, ЦВК і РНК СРСР ухвалили:

Встановити такі пільги по єдиному с.-г. податку для колгоспів, що мають овочеві сади, виноградники і тютюнові плянтації.

За проведення аґромінімуму, тобто найпростіших заходів для піднесення врожайности овочевих садів, виноградників і тютюнових плянтацій дати знижку 20 відс. з податку, належного з садів, виноградників і тютюнових плянтацій;

звільнити від податку площу знов закладених виноградників, а також площу нових овочевих насаджень—на два роки від початку овочування;

площі садів, відремонтованих шляхом досаджень і перещеплень, на два роки від початку овочування;

площі знов закладуваних овочевих і виноградних розсадників—на чотири роки від часу овочування;

площі знов закладених 1930 р. і 31 р. плянтацій під жовтими тютюнами і махоркою—на 2 роки від часу закладень на розкорчованих чи меліорованих ділянках, на один рік на решті ділянок.

Постанова урядової комісії при Раді Народніх Комісарі УСРР

в справі переведення підприємств і установ на безперервний виробничий тиждень

На підставі постанови урядової комісії при РПО від 16-III 30 року про впорядкування роботи підприємств і установ, що перейшли на безперервний виробничий тиждень («Изв. ЦИК СССР і ВЦИК» № 75 від 17-III 30 року), урядова комісія при РНК УСРР постановила:

1. По всіх підприємствах і установах, що перейшли на 5 тиденний виробничий тиждень, встановити замість теперішнього твердого тижня—пересувний тиждень.

2. За пересувного тижня графік встановлюється незалежно від кількости календарних днів на місяць і не враховуючи п'яти днів революційних свят (22 січня, 1 і 2-е травня, 7 і 8-е листопада).

3. Пересувний тиждень запроваджується з квітня 1930 року. Після революційних свят 1 і 2-го травня—3-е травня є перший день п'ятиденки, 4—другий і т. інш.

4. В зв'язку з цим змінюється відповідно календар засідань в установах і підприємствах і засідання можна призначати лише на 1, 3 і 5 день пересувного тижня.

29-го квітня 1930 року.

За голову Урядової Комісії **ПІСКАРЬОВ**

Газетні шкідники.

Село Орловець Городиського р-ну передплачує до 3.000 пр. різних газет, але більшість їх не використовується.

У колгоспі та інших установах села лежать цілі пакунки газет, яких їдять миші, а колгоспники в полі в обід змагаються на брудну лайку.

З пересувної газети.

Для Росошенського колгоспу Чигирин. р-ну «Новий шлях» кущ передплатив 50 пр. газет, але правління складає їх на полицю, замість того, щоб розповсюджувати серед член в колгоспу.

Треба притягти до відповідальности таке правління.

З пересувної газети.

У споживчому товаристві с. Старий-Коврай Іркліївського р-ну по столах канцелярії валяються 10 пр. газети «Радянська Думка», а пайовики не мають газети.

Цікаво, хто з членів правління буде платити гроші за газети.

З пересувної газети.

До села Вализи надходить газет і журналів більше як півтори тисячі. Приносить їх листоноша раз на тиждень, бо не може найняти коня. Голова колгоспу т. Клепка коня давати не хоче, а каже: «носи на плечах».

Тоже «допомога» просуненню газет.

Кущу колгоспів треба негайно виправити це.

Комсомольці.

Група сількорів с. Михайлівки (7 чол.) пише, що газети на село одержуються раз на тиждень, а то й раз на декаду.

Є низка випадків, коли виписаних через листонош часописів не одержують зовсім.

Контора зв'язку струсни-ко Кам'янську філію зв'язку

Кам'янській райРСІ треба з'ясувати цю справу

7 підписів.

Більшість передплатників газет с. Листопадово у березні не одержали газет, бо листоноша, який збирав передплату, не здав її Златопільській пошті.

Притягти до права треба цього листоношу. С.

Арештовано комдепутата Жарського.

Помста за викриття войовничих замірів пілсудчини.

Офіціяльно оповіщається, що комдепутата сейму Жарського заарештовано з розпорядження лодзинського прокурора. Його обвинувачується за те, що підчас мітингу в Лодзі отріяв на поліцая. Прокуратура розглядає цей факт як оміщання з доводом депутата, коли він чинив карний злочин, а тому на нього не поширюється депутатську недоторканість.

Про арешт Жарського влада повідомила голову сейму Дашинського (пепеесівець). Жарського ув'язнено в каторжній тюрмі в Сорадзі. За повідомленням газет, на мітингу в Лодзі, після якого заарештували Жарського, двох робітників і одну робітницю поранено поліційними кулями.

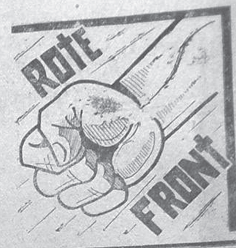

80.000 „Радянської Думки" розповсюдити до дня п'ятиріччя її існування.

Наші досягнення і хиби.

До дня преси, 5-го травня, ми мусимо зробити підсумок тій значній роботі, яку виконано в справі розповсюдження газети «Радянська Думка».

За п'ять років існування газети її тираж зріс на 2048 відс. — вересень 1925 р. —3.270 прим., на 1-V 1930 року—67000 примірників.

Бурхливими темпами зростав тираж протягом останнього року в зв'язку з суцільною колективізацією округи: на 1-V 29 року тираж був 14662 пр. до 1-V 1930 року зріс на 450 відс. Таким чином ми досягли того, що один примірник „Радянської Думки" на селі припадає на три господарства, але це є не по всіх районах: на першому місці Шполянський район, де одна газета припадає на два господарства, на останньому—Мошенський де одна газета на 8 господарств.

Поряд з такими, безумовно значними, досягненнями треба відмітити цілу низку перешкод, які є на шляху подальшого зросту тиражу

Перше і основне це те, що доставка газети передплатникам і до цього часу кепська. Передплатник не гарантований, що він вчасно одержить газету. Часто буває так, що газета на селі попадає до рук передплатника на п'ятий—сьомий і навіть десятий день, а то й зовсім зникає й марно шукає її передплатник. Поштовий апарат, якому доручена ця робота, не вміє її виконувати, бо навіть в Черкасах редакція іноді одержує центральні газети на 2—3 дні пізніше, а то й зовсім не одержує.

Основна хиба пошти в цій справі полягає в тому, що в газетних вузлах нема окремих робітників на газетній справі.

Ще одну перешкоду треба виправити—добитися, щоб листоноші не залишали газет в різних установах села: сільраді, кооперативі, школі, не передавали сусідам і знайомим, бо в цих випадках газету одержує хто хоче, тільки не передплатник.

Значну частину передплати на „Радянську Думку" було одержано через кооперативну й колгоспну систему. Цю передплату правління товариств і колгоспів мусіли реалізувати серед своєї членської маси. Більшість це зробила, але певна кількість правлінь не потурбувалися це зробити, і складають газети в канцеляріях, а членська маса залишається без газети. Таку роботу правлінь треба вважати за культурне шкідництво, а щоб цього не було треба таких шкідників карати.

Не без хиби й наш апарат. Часто одержуються акти, що пошти одержують то більше, то менше газет, ніж їм потрібно. Один раз експедиція „умудрилася" надіслати Таганчанській пошті замість газет таку записку: „74 примірники «Радянської Думки» вам недослано, бо не хватило газет". На жаль не вдалося з'ясувати, хто саме це зробив, бо пошта вчасно про цю записку не повідомила.

Бувають випадки, що експедиція затримує виконання замовлень, а то й зовсім пропустить замовлення—гроші одержали, а передплатники газет не одержують і починається листування.

Посилає газету наша експедиція і на такі адреси: „Глухів I пр. Кіоск Шапіро С. К.". Який кіоск? Або «Криворозької округи Карла-Лібкнехта Каз. № 2 отд. 5 Поненку". Що саме Криворізькій окрузі, що Карла-Лібкнехта—очевидно знає лише експедиція. Прикладають зусиль, щоб газету одержав передплатник і наші друкарниці, надрукували таку адресу: «Тагестан I пр. Мактаб-школа Садовая № 84 Потуренко» Очевидно треба „Дагестан Махач-Кала". Не кажучи вже про мову, якою написані адреси: до РСФРР пишуть українською, до УСРР—російською.

Найбільше плутанини з адресами робить пошта. Лише сьогодні одержано такі адреси: „Вазнани Клыбику" і „Грозное Заврайон 4 маси зав. кра Лоза". Куди й кому попаде газета, коли її послати на ці адреси, очевидно знає лише зав. газетного відділу пошти т. Дубенський, який підписав замовлення з цими адресами.

Треба згадати тут й про нашу друкарню, яка систематично затримує вихід газети через те, що нема кому порахувати скільки надруковано й сфальсовано газет, друкує не звертаючи уваги на якість продукції. Фотоцинкографії треба подякувати за „Ночи в Каире", які виходять замість кліше, що їх дає цинкографія.

Багато є ще дрібних хиб в роботі по розповсюдженню газети і доставці її передплатникам.

Основне, що надалі треба зробити, це перш за все організувати як слід роботу пошти по обслуговуванню передплатників вчасна надсилка замовлень, точні адреси, вчасна доставка газети передплатникові й на його певну адресу, пожвавлення роботи по збиранню передплати, бо пошти чекають на передплату біля віконця, замість того, щоб піти за нею на село. Такі завдання пошти на сьогодні. Подруге—ліквідувати зовсім надсилку газет пачками на адреси товариств, колгоспів, добившись щоб вони негайно надіслали списки передплатників; потрете—організувати як слід роботу друкарні, цинкографії й експедиції, щоб з вини співробітників видавництва й друкарні не затримувалася газета, а вчасно й акуратно відправлялась передплатникам та щоб якість друку газети і малюнків в ній були такі як слід.

Цього року минає 5 років з дня організації Радянської Думки. Треба до 1-го вересня (день п'ятиріччя) подбати за те, щоб тираж газети був 80.000 примірників. Це завдання не тільки редакції і видавництва газети, а й пошти та всіх партійних радянських і громадських організацій села.

В. С.

„Радянську Думку"—в кожну хату.

За 80.000 примірників „Радянської Думки".

На першому місці по виконанню завдання на розповсюдження „Радянської Думки" Шполянський район, який виконав 122 відс. свого завдання — передплачує 6139 пр. на квітень.

На останньому місці:

Мошенський р-н — виконав 28 відс. завдання
М.-Калигірськ. „ „ 37 відс. „
Черкаський „ „ 40 відс. „

Менше 50 відс. завдання виконали: Городиський, Гельм'язівський і Чигиринський райони.

Беріть за приклад Шполянський район.

Треба, щоб протягом травня всі райони виконали своє завдання.

ях, а членська маса
ети. Таку роботу правлінь треба вважати за культурне шкідництво, а щоб цього не було треба таких шкідників карати.

Не без хиби й наш апарат. Часто одержуються акти, що пошти одержують то більше, то менше газет, ніж їм потрібно. Один раз експедиція „умудрилася" надіслати Таганчанській пошті замість газет таку записку: „74 примірники «Радянської Думки» вам недослано, бо не хватило газет". На жаль не вдалося з'ясувати, хто саме це зробив, бо пошта вчасно про цю записку не повідомила.

ників видавництва й друкарні
валася газета, а вчасно й акуратно відправлялась передплатникам та щоб якість друку газети і малюнків в ній були такі як слід.

Цього року минає 5 років з дня організації Радянської Думки. Треба до 1-го вересня (день п'ятиріччя) подбати за те, щоб тираж газети був 80.000 примірників. Це завдання не тільки редакції і видавництва газети, а й пошти та всіх партійних радянських і громадських організацій села.

В. С.

„Радянську Думку" — в кожну хату.

За 80.000 примірників „Радянської Думки".

На першому місці по виконанню завдання на розповсюдження „Радянської Думки" **Шполянський район**, який виконав 122 відс. свого завдання — передплачує 6139 пр. на квітень.

На останньому місці:

Мошенський р-н — виконав 28 відс. завдання
М.-Калигірськ. „ „ 37 відс. „
Черкаський „ „ 40 відс. „

Менше 50 відс. завдання виконали: Городиський, Гельм'язівський і Чигиринський райони.

Беріть за приклад Шполянський район.

Треба, щоб протягом травня всі райони виконали своє завдання.

„РАДЯНСЬКА ДУМКА".
№ 61 = 5 травня 1930 р. = 5 стор.

...х страйків під

...ні дого-

...ргу СРСР,
...пілки Спілок
...ії.

...евими центрами
...договори, є зай-
...ля селянина, пе-
...нями, Нарком-
...і Спілка Спілок

...вори складено,
...сі пільги, дані
...ння договору;
...цено, місцевим
...зв'язувати се-
...договору, а
...зформульовані
...основних конт-
...зобов'язань.
...контрактан-
...яду;
...я контракта-
...ампанії замі-
...говори новим
...адених відпо-

...ікоян.
...ковлев.
...Одінцов.

...квітня 1930 року. Після революційних свят 1 і 2-го травня—3 е травня є перший день п'ятиденки, 4—другий і т. інш.

4. В зв'язку з цим змінюється відповідно календар засідань в установах і підприємствах і засідання можна призначати лише на 1, 3 і 5 день пересувного тижня.

29-го квітня 1930 року.

За голову Урядової Комісії ПІСКАРЬОВ

Газетні шкідники.

Село Орловець Городиського р-ну передплачує д 3.000 пр. різних газет, але більшість їх не використовується.

У колгоспі та інших установах села лежать ціл пакунки газет, яких їдять миші, а колгоспники в полі в обід змагаються на брудну лайку.

З пересувної газети.

* * *

Для Росошенського колгоспу Чигирин. р-ну «Новий шлях» кущ передплатив 50 пр. газет, але правління складає їх на полицю, замість того, щоб розповсюдити серед член в колгоспу.

Треба притягти до відповідальности таке правління.

З пересувної газети.

* * *

У споживчому товаристві с. Старий-Каврай Ірклі-ївського р-ну по столах канцелярії валяються 10 пр. газети «Радянська Думка», а пайовики не мають газети.

Цікаво, хто з членів правління буде платити гроші за газети.

З пересувної газети.

* * *

До села Валяви надходить газет і журналів більше як півтори тисячі. Приносить їх листоноша раз на тиждень, бо не може найняти коня. Голова колгоспу т. Клепка коня давати не хоче, а каже: «носи на плечах».

Тоже «допомога» просуненню газет.

Кущу колгоспів треба негайно виправити це.

Комсомольці.

* * *

Група селькорів с. Михайлівки (7 чол.) пише, що газети на село одержуються раз на тиждень, а то й раз на декаду.

Є низка випадків, коли виписаних через листонош часописів не одержують зовсім.

Конторо зв'язку струсни-но Кам'янську філію зв'язку.

Кам'янській райРСІ треба з'ясувати цю справу

7 підписів.

* * *

Більшість передплатників газет с. Листопадово у березні не одержали газет, бо листоноша, який збирав передплату, не здав її Златопільській почті.

Притягти до права треба цього листоношу. С.

Основна хиба поп...
в тому, що в газетн...
робітників на газет...

Ще одну перешк...
добитися, щоб лист...
в різних установах...
тиві, школі, не пер...
мим, бо в цих випа...
хоче, тільки не пер...

Значну частину...
дянську Думку"...
кооперативну й...
Цю передплату...
колгоспів мусіли...
членської маси. Н...
певна кількість пра...
це зробити, і склад...
іях, а членська м...
ети. Таку роботу...
за культурне шкід...
було треба таких...

Не без хиби й...
жуються акти, щ...
більше, то менше...
Один раз експедиці...
Таганчанській пош...
писку: „74 примірн...
вам недослано, бо...
жаль не вдалося з'я...
бив, бо пошта вчас...
повідомила.

„...
За ...
На першо...
дянської Думки"...
...дання — передп...

М...
М...
Ч...

Менше 50 в...
гиринський райо...
Беріть за...
Треба, щоб...

Напередодні окружної партконференції.

Нещадно боротись проти правих і „лівих“ наскоків на генеральну лінію партії.

СКУПЧУЮЧИ ГОЛОВНУ СИЛУ ВОГНЮ ПРОТИ ПРАВОГО УХИЛУ, ЩО Є ГОЛОВНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ, ПАРТІЯ ВОДНОЧАС НЕЩАДНО БОРОТИМЕТЬСЯ ПРОТИ „ЛІВИХ“ ЗАКРУТІВ ТА ПРИМИРЕНСТВА.

Підсумки чистки та перевірки Шевченківської парторганізації.

(Закінчення).

Наведені нижче цифрові наслідки перевірки парторганізації є лише наслідки перевірки перевірними комісіями (в кінці буде наведено зміни, що внесені КК).

Всього пройшло перевірку — 3925 чол. Виключено членів партії—270 чол., кандидатів—210 чол., разом — 480 чол., або 12,2 відс. до всієї парторганізації. З кількости виключених найбільший відсоток припадає на старих кандидатів — 14,9 відс., на членів — 10,7 відс. Відсоток виключених жінок—3,9 відс., чоловіків—14 відс. Найбільший відсоток виключених по партстажу припадає на старих кандидатів з 24—27 років та членів партії з 23—27 років. Виключення кандидатів з 4—5 річним стажем свідчить за зовсім недостатню партійно-політичну та виховну роботу партійних організацій з кандидатським складом. По соціяльному стану виключених, найбільший відсоток припадає на групу селян — 17 відс., службовців — 11,2 відс. та робітників—9,6 відс.

Цей фактор свідчить про те, що робітниче ядро організації є найбільш стійке й значно менш ніж інші соціяльні групи підпадає до збочень лінії партії та розкладу.

За віщо ж виключали з лав партії?

Наведемо характер вчинків. Чужий елемент до групи виключених займає—34,7 відс., правий ухил та викривлення лінії партії—15,1 відс., зловживання зв'язані зі службовим станом — 9,1 відс., відрив від партії—19,3 відс. та різні антипартійні вчинки—21,8 відс. Виключені по типах осередків розподіляються так: по сільських—47,2 відс., виробничих—34 відс., радянських—7 відс. та вузівських—1,4 відс.

Щодо накладення різних партстягнень (сувора догана з попередженням, сувора догана, догана, зауваження), в наслідок перевірки характеризується такими цифрами. Накладено партстягнення на 877 чол., або 22,3 відс. до всіх перевірених. По соцстану до всіх партстягнень на робітників накладено 38,1 відс., на селян — 38,1 відс. та на службовців — 23,8 відс.

Якого характеру вчинки посідають найбільші відсотки? Партнедисциплінованість—6 1%, пасивне перебування в партії—5,3 відс., невиконання партнавантажень—4,5 відс., п'янка та полова розпуста—14,4 відс. та політнеписьменність — 42 відс. Таким чином, усіх притягнених (виключених та тих, що одержали партстягнення)—1357 чол., або 34 відс. до всіх перевірених. Загальні наслідки так виключених, як і тих, що одержали різні партстягнення за соцстаном (до 1357 чол.), робітників—36,8 відс., селян—37,5 відс. та службовців—25,7 відс. Аналізуючи, слід відмітити, що виключені, та ті, що одержали партстягнення по групах, особливо, відрив від партії, пасивне перебування в ній, піяцтво та полова розпуста, а також політнеписьменність свідчать за відсутність достатньої уваги з боку партійних осередків до відсталої групи робітників, й, особливо, селян, які поступово відходили від партійного життя, відривались від нього. По групах соціяльно чужого елементу та правого ухилу свідчить також про недосить рішучу боротьбу з такими особами, неуважне ставлення підчас прийому до партії та кволе вивчення парткомітетами та КК складу партосередків, маючи на увазі особливости минулого нашої округи (наявність багатьох антирадянських угруповань та банд).

Зміни, що їх внесла партколегія та президія КК при затвердженні протоколів та розгляді справ такі: всіх виключених — 329 чол., або 8,4 відс. до всіх перевірених та різних партстягнень 811 чол., або 20,9 відс. Разом 1140 чол.—29,3 відс. За соцстаном усіх притягнутих робітників—23,9 відс., селян—48 7% та службовців—20,4 відс. Така значна зміна є через те, що в роботі перевіркомісій було чимало помилок.

Які політичні наслідки чистки?

Чистка парторганізації цілком себе виправдала та сприяла найшвидчому очищенню лав організації від елементу ворожого та що ідеологічно розклався, поповнила її лави кращими робітниками та біднотою (підчас чистки прийнято до партії — 566 чол. робітників, 409 чол. наймитів, 157 чол. бідняків, 68 жінок), зміцнила організацію, в наслідок чого робота її покращала, широко розгорнулась критика та самокритика, виріс авторитет партії серед широких трудящих мас та виявилась їх велика зацікавленість життям партії та роботою комуністів.

Активність позапартійних виявилась не лише в участі на чистці, а й в активному виявленню недоліків у роботі осередків та хворобливих явищ з боку окремих комуністів.

Чистка сприяла ознайомленню трудящих мас з роботою партії, її революційним минулим, що мало велике політичне виховне значення для них.

Поширений пленум ОкрКК, що недавно відбувся відмітив, що після чистки Шевченківська парторганізація, безперечно, здорова, ідеологічно витримана, правдиво й рішуче здійснює генеральну лінію партії щодо реконструкції с.-г. та промисловости. Засудила за провадить уперто й рішуче боротьбу так з рештками контрреволюційного троцкізму, як і з правим ухилом та примиренством до нього, а також з «лівими» загинами, що допомагають правому опортунізму, який веде цілком на позиції правих, що є головною небезпекою теперішнього часу. Пленум також відмітив низку помилок в роботі перевіркомісій та недоліків у роботі парторганізації й загострив свою увагу на чергових завданнях так в роботі КК, як і в цілому парторганізації. Основні з цих завдань такі:

а) Уперто й систематично підіймати культурно-політичний рівень так парторганізації, як і позапартійної трудящої маси.

б) Посилення зросту парторганізації за рахунок робітників, наймитів, бідноти, колгоспників і зокрема червоних партизан та жіноцтва, що показали свою відданість партії та Радвладі, пам'ятаючи про необхідність більш серйозного ставлення до прийому.

в) Систематично контролювати й перевіряти так рішення вищестоящих парторганів, як і своїх, особливо, постанов перевірних комісій.

г) Посилити з'ясовну роботу серед трудящих про шкідливість перебування в партії чужих елементів (яких чистка не виявила) поряд з цим, складати сприятливі умови та не відштовхувати тих виключених, що бажають надалі чесно й віддано працювати на громадській роботі.

д) Продовжувати жорстоку боротьбу з тими партійцями, які намагаються порушувати єдність партії, й особливо, з тими, що тягтимуть партію вправо.

Ці завдання можна виконати з успіхом тоді, коли вся парторганізація, на основі ще більшого розгортання критики й самокритики буде допомагати в роботі окружної контрольної комісії.

М. Бублій.

Городиська райпарторганізація в боях за соціялістичне господарство.

Рік, що ми переживаємо, є рік великого перелому—так його справедливо назвав тов. Сталін.

Дійсно, це був і є період, коли наша партія, пролетаріят і основні бідняцько-середняцькі маси вели й ведуть відкритий бій з рештками капіталізму так в місті, як і на селі за нове велике соціялістичне господарство.

Суцільна колективізація, її складова частина знищення глитая, як кляси, підготовка та проведення весняної сівби—ось бойовий більшовицький іспит, якого Городиська райпарторганізація, можна з певністю сказати, витримала з пролетарською честю.

В яких умовах працювала й зростала організація.

На 1-ше травня райпарторганізація нараховує в собі 163 члени та кандидати. За час з 20 серпня 1929 року по 1 травня 1930 року організація виросла на 47 осіб, з них 23 робітники та 24 селяни-бідняки. Глибокою масово-пояснювальною роботою навколо колективізації та напруженою роботою всієї парторганізації досягнуто великих успіхів в справі колективізації.

Коли на 1 грудня 1929 року було усуспільнено лише 16 відс. господарств, то на сьогодні в районі маємо 92 відс. Ці досягнення можна було мати лише, виходячи з економічного стану району, який цілком мав наявні фактори для переходу до суцільної колективізації.

Подруге—правдиве керівництво райпаркомом та своєчасна мобілізація й правильне розташування своїх сил. Бюро райпаркому взяло зразу правильний курс на організацію с.-г. артілів, цебто перетворення села на одну с.-г. артіль.

Перекручування швидко виправляли.

У напруженій роботі по колективізації за відсутністю політичної непідготовлености з боку окремих партійців, були перекручування, як і відмічають у своїй резолюції загальні збори району: «по селах Хлистунівці та Орлівці усуспільнювали робочу худобу не членів колгоспів, а також по селі Хлистунівці комісія по збору паєвих та вступних внесків в колгосп, яка складалась з середняків, загрожувала бідноті, що коли хто не внесе грошей в колгосп, тому буде підпалено хату. А по селу Городищі, в час мобілізації посівматеріялу, комісія відбила замок од хати й забрала посівматеріял».

Усе це звичайно відбилось на настрої колгоспівської маси, глитай використовував всі перекручення й намагався зірвати с.-г. посівкампанію. По цих селах пройшли невеликі «волинки».

Але чітке, своєчасне керівництво з боку райпаркому дало можливість хутко виправити припущені помилки, засудити їх і зорієнтувати парторганізацію на зміцнення колгоспів.

Так, на 10 травня по району маємо 12 с.-г. артілів, що охоплють 92 відс. бідняцько-середняцьких господарств. Пляни весняної с.-г. кампанії на це число виконано на 80 відс., зокрема бурякосіяння на 100 відс. Але на шляху зміцнення колгоспів стоять надзвичайно великі труднощі, які в основному спираються в правильну організацію праці, раціональне використання робочої та людської сили, облік. Відсутність досліджених кадрів (рахівників, агрономів, організаторів) ускладнює справу.

Підготування кадрів.

Протягом зими по району проведено 17 різних курсів по підготовці робітників у колгоспах. Курсами охоплено 3875 осіб, з них 1473 жінки. Але як недолік маємо, що правління колгоспів неповністю використало цих товаришів, а також не склали відповідних умов для роботи.

Роботу партосередку—в колгосп.

Парторганізація, перебудовуючи свою роботу в напрямку наближення до колгоспів, і з цими завданнями справиться. На сьогодня маємо при колгоспах 5 партосередків, що охоплюють 75 членів та кандидатів партії—колгоспівців. У шости колгоспах організовано комсомольські колективи та 20 комсомольських осередків, що охоплють 257 осіб.

Перебудова партроботи вже дає реальні наслідки. За невеликий час організації партосередків при колгоспах подано біля 50 заяв до прийому в партію активістів-колгоспників.

У цій ділянці також є свої труднощі, які полягають в тому, що партосередки ще молоді, секретарі деяких партосередків мало політично підготовлені й цілком не справляються з керівництвом тими складними процесами колгоспного будівництва.

Партвиховна робота.

Партмережа, що охоплювала нашу організацію напочатку року на 100 відс., а на 1 травня скоротилась до 60 відс. Школи й гуртки, що організовані, працюють кволо. Відвідування доходить до 50 відс., а деякі школи зовсім припинили навчання на час весняної с. г. кампанії.

Одне із основних завдань, що стоїть перед нашою парторганізацією—це підвищення теоретичного рівня членів партії. Бо лише оволодівши як слід Марксо-Ленінською теорією, кожний партієць зможе розібратися з цими складними, суперечливими процесами за умов суцільної колективізації.

М. Маліченко.

Вивчайте правила,

як поводитись з отрутами для боротьби з шкідниками с.-г. рослин.

Отрути, що їх вживається для боротьби з шкідниками, отравляють не тільки шкідників, а й людей, свійських тварин та птахів. Отже, щоб запобігти нещасних випадків, треба кожному запам'ятати, що отрути треба переховувати на оклепах в цілком справній посуді, який би не протікав і був би без щілин, коли він дерев'яний. На посуді завжди повинна бути на [illegible] місці наклейка з написом: «отрута». За оклепом для отрут повинен бути постійний догляд комірника, добре ознайомленого з властивостями отрут. Весь посуд так з під отрут, як і той, що вживався підчас виготовлення розчину, повинен бути зібраний та переданий до оклепу з отрутами, не припускаючи використання його в господарстві.

Підчас роботи в полі відповідальність за безпеку працюючих покласти на керівника бригади, який перед початком робіт повинен ознайомити всіх працюючих з властивостями отрут та попередити про небезпечність кожної отрути зокрема. Отруйні розчини виготовляти на місці роботи.

Усі покидьки, просипи невикористані решки отруєних розчинів закопувати глибоко в землю (не менш, як на півметра).

Обприскані плянтації, толоки, межники тощо треба означити відповідними засобами й мати постійний догляд, щоб на них не потравила худоба.

Після роботи з отрутами, а також [illegible] підчас роботи треба добре мити руки з милом.

Не можна підчас роботи палити цигарки, торкатися обличчям тощо.

Отруєній людині треба негайно давати якнайбільше молока, визвати лоскотом пальців у горлі рвоту й тимчасом швидко надіслати за лікарем.

СОБОЛЬ

Пасуть задніх.

Яблунівський осередок Канівського району у справі ударницької роботи пасе задніх. Секретар осередку у своїй промові так говорить: «Боротися з буряковою свинкою потрібно, але брати зпочатку КСМ організацію до боротьби зі шкідниками не личить, це справа дитяча, а комсомольці таки народ дорослий, то для нас це буде «униження». Як буде багато кузьки, ні піде все населення, тоді й комсомол.

Комсомольська організація повинна бути застрільщиком у боротьбі з шкідниками, а не пасти задніх. Райкому ж комсомолу, не зайве було б перевірити роботу осередку, а секретаря осередку, навчити як працювати.

Ільченко.

Забезпечити пролетарський провід у колгоспах.

На сучасному етапі соціялістичної перебудови сільського господарства, коли наймитсько-бідняцько-середняцькі маси села за проводом комуністичної партії та підтримкою міського пролетаріяту з індивідуальних, злиденних розпорошених селянських господарств будують велетні колгоспи, поставивши бойове завдання ліквідації куркульства, як кляси—ставить перед робітниками підприємств допомоги селу в усіх ділянках соціялістичного будівництва.

Цю допомогу можна здійснити лише за умов налагодження шефства над колгоспами, поставивши його бойовим завданням сьогоднішнього дня.

Але останнього часу в нашій окрузі шефська робота зовсім завмерла. Шефгромади себе не виправдали й профспілки самостійно організовують низку робітничих бригад, виділють робітників на постійну роботу в колгосп, шефські громади затерли облік роботи бригад, чіткої системи в цій роботі немає. Робітнича кляса за сучасних умов соціялістичної реконструкції промисловости набула величезний досвід в роботі по раціоналізації, здійсненні промфінплянів, розв'язали свою пролетарську творчість і енергію, через соцзмагання, ударні бригади.

Свій досвід робітництво повинно перенести в підшефні колгоспи колгоспникам, навчити їх працювати так, як робітники на підприємстві, допомогти організувати колгоспівську працю, підняти трудову дисципліну, налагодити соціялістичне змагання, ударництво.

Той початок, що ми вже зробили в організації комбінованих бригад, треба закріпити й удосконалити його. До підприємств прикріпити бригади установ, культурників, агрономів, щоб бригади, які виїзджають на села, змогли в колгоспі практично допомогти.

Організувати роботу по всіх напрямках господарювання й культурно побутової роботи в колгоспі, але в таких бригадах основне, єдине керівництво залишається за робітниками, виробничим підприємством. Водночас залучаючи до шефроботи не лише окремих членів бригад установ, вузів, Червоної армії й членів їх колективів до свого штабу шефроботи на підприємстві.

Слід рішуче покінчити з дезорганізацією в цім напрямку, коли кожна установа, організація самостійно посилає по своїх окремих завданнях бригади, а треба всю цю роботу скупчити навколо підприємства за єдиним керівництвом профспілок.

Лише на виїздах до колгоспу заспокоїтися не можна, а треба кожне перебування бригади окремого робітника в селі й колгоспі скористати максимально на організацію наймитсько-бідняцького ядра за допомогою якого провадити свою роботу. Всі сили скерувати на облік організації й виховання в колгоспі наймитсько-бідняцького активу й допомогти йому керувати колгоспом, ліквідувавши серед колгоспників політичну й агрономічну неписьменність.

Тільки за таких умов шефроботи можна забезпечити пролетарський провід й практичну допомогу колгоспу.

Абузярів.

„РАДЯНСЬКА ДУМКА“.
2 втор. — 14 травня 1930 р. — № 66

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Радянська
Думка

Ціна окрем. числа 4 коп.

Орган Шевченківського Окр. Ком. К П (б) У, Окрвиконкому та О. Р. П. С.

П'ятниця
16
травня 1930 р.
№ 67 (711).

Виходить [illegible]

Адреса редакції [illegible] 48, тел. № 1-47, 2-43
м. Черкаси [illegible]
[illegible] 1 рік . . . 7 крб. 20 к.
„ 6 міс. . . . 3 крб. 60 к.
„ 3 міс. . . . 1 крб. 80 к.
„ 1 міс. . . . — 60 к.
[illegible] оголошення . . . — 25 к.

Черкаси Іпр. Окрвнс.

ПРО КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

Тези доповіді тов. Левкович на XIV окрпартконференції, що їх ухвалило бюро окрпарткому.

І. Успішне виконання країною п'ятирічного пляну, великі успіхи у розвиткові колективізації, зріст провідної ролі соціялістичної індустрії в усьому господарстві, розвиток машинізації сільського господарства, тракторизації його, рішучий наступ на капіталістичні елементи, утворили умови для розвитку широкого колективістичного руху в усій країні, в тому числі й на Шевченківщині. Парторганізація округи стала на шлях суцільної колективізації, виходячи з основного настановлення, що «не можна впродовж більш-менш довгого періоду базувати радвладу й соціялістичне будівництво на двох різних основах—на основі самої великої та об'єднаної промисловости й на основі самого роздрібленого та відсталого дрібно-товарового селянського господарства» (з промови т. Сталіна на з'їзді аграрників-марксистів), що відсталість розвитку сільського господарства від розвитку промисловости наочно позначилась і в умовах округи, що гальмувало надалі розвиток основної промисловости округи—цукрової.

ІІ. У процесі проведення весняної с.-г. кампанії, округа закріпляється на високому рівні колективізації (на перше травня усуспілено 75,5 відс. господарств, 73,2 відс. землі та 71,9 відс. всього сільського населення). Таким чином, курс на суцільну колективізацію округи, що його визначила партійна організація, цілком себе виправдав і дав великі успіхи в колективізації, навіть, коли взяти до уваги 25 тисяч заяв про вихід, що є в колгоспах, але значна кількість тих, що подали заяви беруть участь у колективній сівбі, а парторганізація округи провадить велику масову та індивідуальну роботу серед тих, що подали заяви [illegible] бідняків та середняків залишатися в колгоспах.

Також намітився в останній час вступ до колгоспів нових господарств (біля 3000).

ІІІ. Успіхів у колективізації, парторганізація досягла завдяки правильній політиці партії та її Ц. К., взятому XV-м З'їздом курсу на масову колективізацію сільського господарства, та Листопадовим пленумом ЦК ВКП(б)—на суцільну колективізацію [illegible] районів, округ та навіть областей; завдяки рішучій боротьбі з правим ухилом та примиренським ставленням до нього що в останній час був та є найголовнішою небезпекою в партії, що протиставляє лінії партії на масову колективізацію лінію, яка по суті призводить до укріплення капіталістичних елементів у сільському господарстві («рівновага» обох секторів сільського господарства, курс на «самотьок», теорія «стійкости» дрібного селянського господарства, з доповіді т. Сталіна на з'їзді аграрників-марксистів,)

Ці успіхи пояснюються також великою масовою роботою парторганізації округи, що забезпечила свідомий та добровільний вступ до колгоспів переважної маси бідняцьких та середняцьких господарств, зростом впливу робочих мас на село (бригади, 25-тисячники), [illegible] досвідом клясової боротьби, що його набула парторганізація округи підчас останніх хлібозаготівель, перевиборів рад, посівних кампаній та розкуркулення, а також [illegible] ґрунтом для колективізації в окрузі, [illegible] розвиненою сіткою цукроварень, радгоспів, малоземеллям та перенаселеністю.

IV. Динаміка зросту колективізації з часу минулої партконференції, визначається такими цифрами усуспільнення господарств:

[illegible]	1/X 29 р.	1/I 30 р.	1/II 30 р.	1/III 30 р.	1/IV 30 р.	1/V 30 р.
[illegible]%	15,4%	27,9%	65,4%	84,8%	78,9%	75,5%

Це перш за все свідчить, що слідом за бідняками до колгоспів пішли середняки, [illegible] почали переконуватись у тому, що в умовах радвлади єдиний можливий шлях до дальшого великого розвитку та піднесення сільського господарства й добробуту бідняцько-середняцьких мас селянства—є шлях соціялістичний.

Водночас ця динаміка свідчить, що поруч великих успіхів колективізації, в окремих районах (Чигирин, Медведівка, Гельм'язів) та низці сіл (Драбівка, Богуславець, Будище та інш.) мали місце помилки та перекручення, «запаморочення від успіхів». Головніші з цих помилок такі: захоплення голими цифрами без серйозного закріплення колгоспів, неправильний підхід до середняка, припущення у господарських стосунках з середняком замість погоджености, примусових заходів, „розкуркулення" окремих середняків, недостатнє притягнення їх до керівних органів колгоспів, адміністрування та грубе поводження з колективістами в окремих колгоспах з боку керівників їх, засміченість окремих керівних органів колгоспів чужим елементом, недостатня увага до захисту інтересів бідноти в колгоспах, неурахування економіки окремих сіл, неналагодженість внутрішнього ладу в колгоспах (відсутність норм виробки, тарифікації, запізнення з розрахунками відсутність громадського харчування підчас польових робіт, непорядки з утриманням усуспільненої худоби тощо). Ці помилки та перекручення, що є проявами на практиці правого та „лівого" ухилів у тих місцях, де вони мали місце, відштовхували від колективізації бідняцько-середняцькі маси та часто кидали їх в обійма куркуля.

Всі ці помилки та перекручення були використані куркульським та ворожим елементом для організації [illegible] підбурювання окремих бідняків і середняків, особливо жінок, до виходу з колгоспів, що й дало деякий відплив господарств з колективного сектору.

V. Дальшими завданнями щодо розвитку колгоспного руху в окрузі повинно бути перш за все—закріплення існуючих колгоспів шляхом рішучого виправлення припущених помилок і збочень, зміцнення їх господарчого стану, удосконалення внутрішнього стану в колгоспах, а також організація всередині колгоспів наймитсько-незаможницьких груп та зміцнення партійного, пролетарського проводу колгоспами. Поруч із цим парторганізація повинна забезпечити дальший зріст колективізації в окрузі розгорненням великої політично-масової роботи серед бідняцько-середняцьких мас, зокрема серед жінок, боротьби з куркульським і ворожим елементом і налагодження нормальних взаємовідносин з індивідуальними бідняцько-середняцькими господарствами, щоб в основному охопити колгоспами бідняцько-середняцькі господарства протягом осінньої посівкампанії 1930 року та весняної 1931 року.

VI. У процесі першого виробничого етапу—весняної посівної кампанії—проведеної в основному на нових колективних засадах, визначились такі розміри й темпи реконструктивних змін у сільському господарстві округи, які в корні міняють попередні пляни, нові передбачення та накреслюють і вирішують цілу низку проблем, що їх в умовах індивідуального господарювання не можна було розв'язати.

Це перш за все стосується сировинної бази цукрової промисловости. Ця остання в умовах індивідуального господарювання округи, давала дуже незадовільні наслідки а саме:

Урожайність буряка по роках у центнерах:

1925	1926	1927	1928	1929
245	122	120	94	69

Зріст площі під буряком у ті ж роки в га:

1925	1926	1927	1928	1929
17000	25000	31000	39000	38000

Завдяки масовій колективізації маємо серйозні досягнення, а саме: засів буряком 65000 га, тобто майже подвоєння проти площі минулого року, зведення всіх бурякових площ у масиви, що дало можливість широко застосувати тракторну обробку (нові 150 тракторів підчас весняних польових робіт і 5,2 відс. обробленої тракторами площі), значно поліпшено обробіток бурякових плянтацій, раціоналізовано використання мінеральних угноєнь, насіння, цілком проведено обкопку плянтацій, знищено разом з межами бур'яни, що значно поліпшує боротьбу зі шкідниками. Ці заходи, коли їх буде закріплено такою ж енергійною боротьбою зі шкідниками, своєчасною та повною організацією шаровки та проривка буряка й приставки його на цукроварні, разом з радгоспівськими плянтаціями дадуть біля 13 мільйонів центнерів буряка, який завантажить цукроварні на 188 робочих днів.

VII. Застосовані в окрузі підчас весняної посівкампанії заходи та попередні наслідки посівкампанії є безперечно лише першим кроком соціялістичної реконструкції провідної галузі сільського господарства округи—буряківництва та на її базі—всього сільського господарства округи.

Закріплення масової колективізації та курс на подальший зріст її утворюють всі умови й зобов'язують до дальшої соціялістичної реконструкції. Перш за все, провідна галузь—буряківництво—вимагає твердого визначення напрямку розвитку сільського господарства округи, як буряково-скотарського так товарово-зернового. Цьому напрямку [illegible] сільського господарства.

Виходячи з необхідности збільшення буряко-інтенсивности, вже з часу глибокої оранки восени цього року треба довести площу під буряк до 80.000 га.

Машинізація колективних бурякових господарств округи повинна знайти подальше тверде й широке здійснення. Восени 1930 р. в окрузі необхідно подвоїти тракторний парк для попознення існуючих та організації нових машиново-тракторних станцій.

Механізація бурякових робіт, особливо на збільшеній площі вимагає негайного широкого застосування спеціяльних машин для проривки, шаровки, копки, а також возки буряка, в тому числі автомобільного транспорту та причепок для тракторів.

Широкий програм шляхового будівництва цього року (3.000.000 карб.) та поширення його на майбутні роки, утворює для механізації буряківництва цілком сприятливі умови.

Велике збільшення площі під буряком і відходів буряківництва при правильній організації та використанні їх, утворюють основну кормову базу для розвитку продуктивного та молочного скотарства. Колгоспам необхідно розгорнути цей рік силосне будівництво, в тому числі простіші форми його—надземні сховища, земляні ями, траншеї, кагати й т. інш. Крім одходів буряка, треба значно поширити травосіяння, довівши трав'яний клин на майбутній рік не менше 50.000 га, а також удосконалити луківництво. Розвиток скотарства стає ще більш серйозним завданням у зв'язку зі зменшенням (згідно з останнім переписом) протягом року в селянському секторі худоби на 37,7 відс., а з поправкою на радгоспи й молодняк, на 21,5 відс. В першу чергу, треба рішуче, послідовно та більш енергійно провадити роботу по організації ферм, розплідників, відгодівельних та інших закладів і операцій на радгоспах, цукрокомбинатах, і в кооперативних організаціях.

Окрпартконференція відзначає, що до цього часу колгоспи не займались розвитком скотарства, що необхідне для зросту потреб індустріялізації та що виходить з основного напрямку розвитку господарства округи. Кожний колгосп повинен поширити розвиток скотарства, шляхом організації свинарників, молошних фарм, телятників, крольчатників, птахівничих закладів з тим, щоб рогату худобу збільшити протягом року не менш як на 10 відс., свиней—на 80 відс., аби довести до рівня попереднього року.

Розвиток зернових культур, що для нього бурякосіяння утворює могутній ґрунт (збільшує врожайність, забезпечує правильне чергування культур) повинен набрати високотоварового напрямку: скорочення малоцінних споживчих культур (проса, гречки, жита) та поширення цінних озимих та ярих культур (пшениці, ячміню, вівса).

Треба визнати, що досі керівні органи колгоспів і самі колгоспи не займаються вивченням та визначенням напрямку розвитку того чи того села, того чи чого колгоспного господарства, не зосереджують усіх господарчих плянів та заходів навколо цього основного напрямку, не базують на провідній галузі всієї роботи по колективізації, чим і пояснюються прориви в колективізації в деяких місцях. Про поверхове ставлення окремих колгоспів до побудови господарства колгоспу свідчить і те, що виробничі пляни є лише в 66,8 колгоспів округи; ці пляни не пророблено в масі колгоспників, не поставлено під масовий контроль їх реалізацію, керівні органи колгоспів не удосконалюють таких розділів виробничих плянів, як скотарство, другорядні галузі, організація праці, тарифікація.

VIII. Окрпартконференція відзначає, що вперше радгоспи та цукрокомбінати округи взяли активну участь у [illegible] та проведенні більшовицької сівби.

Але визначена Листопадовим пленумом ЦК ВКП(б) нова форма безпосереднього господарчого зв'язку між радгоспами та колгоспами — агроіндустріяльні комбінати та радгоспно-колгоспні об'єднання—до цього часу не застосовані по лінії цукрової промисловости в окрузі. Ураховуючи складність утворення таких організацій та необхідність серйозних капіталовкладень для розгорнення повного комплексу господарчих заходів агроіндустріяльних комбінатів, вважати за необхідне, щоб Цукротрест розпочав цю роботу в окрузі.

IX. Інтенсифікація сільського господарства в перенаселеній та малоземельній окрузі повинна проводитись більш посиленим темпом, ніж до цього часу, в напрямку розвитку технічних культур. Масова колективізація, що рішуче переводить сільське господарство зі споживчих на товарові рейки, дає можливість провести великі зміни в структурі культур. Закладка колективних промислових городів, садків, ягідників, розведення коноплі, сої (1 клгр. якої дорівнюється 2 клгр. масла та 3,5 клгр. м'яса), засадка невдовзі шовківницею, поруч із поширенням тютюнництва та інших інтенсивних культур—повинні значно піднести товаровий баланс сільського господарства округи, а також прибутковість колективного сектору.

X. Для підведення під колективізацію округи передової технічної бази, округа стала на шлях електрофікації сільського господарства, розпочавши будівництво Корсунської гидроелектростанції. Це безперечно, лише початок електрофікації сільського господарства. Треба провести дослідження розробок та побудови ще двох районових електростанцій на дешевому місцевому паливі—Журівський буре вугілля та Іркліївський торф. Цукропромисловість, як провідний чинник у соціялістичній перебудові сільського господарства округи, повинна також стати на шлях електрофікації бурякових районів.

XI. Переходячи до оцінки внутрішнього стану колгоспів округи, Окрпартконференція констатує:

(Продовження на 2-ій сторінці).

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Радянська Думка

Ціна окрем. числа 6 коп.

Орган Шевченківського Окр. Ком. К П (б) У, Окрвиконкому та О. Р. П. С.

Вівторок 20 травня 1930 р. № 70 (714)

Виходить тричі на тиждень — Рік видання п'ятий

Адреса редакції та [illegible]: м. Черкаси, вул. [illegible] № 1-47, 2-43

[illegible] ... 7 крб. 20 к. ... 6 міс. ... 3 крб. 60 к. ... 3 міс. ... 1 крб. 80 к. ... 1 міс. ... — 60 к.

Ціни за оголошення: За рядок нонпарелі ... — 25 к.

Під проводом ЦК—до нових перемог.

Під знаком неухильного здійснення генеральної лінії партії, рішуче борючись на два фронти, провадив свою роботу ЦК КП(б)У.

(З доповіді тов. Скрипника на XIV окружній партконференції).

Товариші! Наближаються всеукраїнський та всесоюзний з'їзди партії,—з'їзди верховних органів, що перевірять нашу роботу, підсумують її з усіх боків і дадуть напрямок надалі.

За час до з'їздів партія провела велику роботу будівництва соціялізму, здійснення рішень попередніх з'їздів. Завданням зараз є підсумувати, що ж зроблено нами, перевірити, чи справді ми зробили крок уперед чи тупцювали на одному місці, чи повзли назад. Основне питання—це «хто кого»: чи візьме куркуль за горло пролетаріят, чи підсилить свої позиції всесвітній капіталізм, наближаючи напад на нашу країну.

Ми, робітники Радянського Союзу маємо перед собою великі завдання, ми намітили великі історичні пляни робіт і мусимо їх виконати. Ми не повинні забувати, що працюємо в капіталістичному оточенні, не повинні забувати про неминучість нападу на нас капіталістичних країн.

Зростають протиріччя капіталізму

VI-й конгрес Комінтерну, аналізуючи стан капіталістичних країн та співвідношення сил у цілому світі, довів, що хоч економічна стабілізація капіталістичних сил є, але вона не міцна, внутрішньо суперечлива, її підривають протиріччя між капіталістичними країнами.

Правильне керівництво Комінтерну піднесло хвилю революційних виступів за визволення трудящих від гніту капіталу.

Зараз піднеслась свідомість усіх секцій Комуністичного Інтернаціоналу. У капіталістичних країнах зростають протиріччя. В колоніях пригноблені з революційним ентузіязмом виступають проти експлоататорів.

Ми маємо нове піднесення на вищий щабель революційного руху в Китаї. Китайські комунарі, організувавши робітничі загони, разом з революційним селянством зараз ведуть самовіддану боротьбу за червоний прапор революції. Зараз уже великі простори китайської землі звільнено від рабства, там уже керують ради і вже піднято червоний прапор пролетарської революції.

В Індії хвиля революційних подій, особливо останнього часу, набула великих розмірів. Хвилею котиться повінь повстань, організованої боротьби пригніченого народу. Наші завдання полягають у тому, щоб прикладом нашої роботи закликати трудящих Індії до дальшої боротьби.

У перебудові нашого народнього господарства на соціялістичних засадах ми досягли великих успіхів. Це буржуазія досить розуміє й намагається всіляким заходами зірвати могутній розвиток будівництва соціялізму в країні Рад.

Дальше успішне здійснення завдань п'ятирічки надає нам ще більше моці й сили проти авантурницьких вихваток капіталістичних держав щодо нападу на наш Радянський Союз.

Аналізуючи співвідношення сил між світовою революцією і капіталістичним світом, ми мусимо констатувати великі зміни на нашу користь. Зміни, що відбуваються зараз у капіталістичних країнах,—вони лише на користь Радянського Союзу.

Лише сліпий не бачить, що у цій зміні всесвітнього співвідношення сил [illegible] вагу мала правильна лінія у всебічньому керівництві з боку ЦК ВКП(б), як на ділі наша партія, перемагаючи труднощі, витісняє капіталістичні елементи міста, соціялістичним сектором села, ліквідує куркуля, як клясу.

Шляхом індустріялізації.

Далі тов. Скрипник зупиняється на економічному стані країни.

Валова продукція народнього господарства у 1927—28 році становила 7 міліярдів 712 мільйонів карб., у 1929—30 році вона досягає 9 міліярдів 484 мільйонів карб. Вартість продукції промисловости від загальної продукції становить 5 міліярдів 407 мільйонів карб.—на 1 міліярд 600 мільйонів карб. більше проти сільського господарства.

Беручи продукцію всього господарства нашої країни, ми бачимо, що продукція промисловости становить 55,8 відс. всієї кількости продукції. Ми також констатуємо надзвичайне зростання соціялістичного сектору. У 1927—28 році приватний сектор у промисловості становив 0,9 відс., а в 1929—30 році тільки 0,2 відс. всієї індустріяльної продукції.

Мало констатувати велике зростання соціялістичного сектору—для нас важливий напрямок зростання.

Як же справа у нас з індустрією, з новими капітальними вкладами? Праві виступили проти лінії ЦК зі своєю теорією «потухающої кривої». По-їхньому промисловість дедалі щороку зростатиме на менший відсоток, крива спадатиме. Але цифри б'ють правоопортуністичну теорію.

Ось як зростає велика промисловість, що нею відає ВРНГ. Коли ми порівняємо цифри цього року з цифрами за відповідні квартали минулого року, то побачимо таке зростання кривої:

по союзній промисловості—на 118 відс., по республіканській—на 140 відс., по місцевій промисловості — на 150 відс.

У цілому за два квартали цьогорічні, порівнюючи з відповідними кварталами минулого року, ми маємо зростання по всій промисловості на 30 відс.

У порівнянні з запроектованими п'ятирічного пляну ми маємо зростання гуртової продукції по союзній промисловості 100,6 %, по місцевій—127 відс., по всій загалом—108 відс.

Ми можемо констатувати величезне перевиконання запроектовань п'ятирічного пляну по окремих галузях продукції, а саме, вугілля—130 відс., коксу—133 відс., чавуну—132 відс., крицi—121 відс., руди—137 відс.

Правда, треба відмітити, що по багатьох виробництвах є й чимало вад. Щоб виправити їх, проведено велику роботу. Усі робітничі організації, за проводом партії, напружили сили, щоб підвищити продуктивність праці, реальну платню для робітників, зменшити собівартість продукції.

У наше народне господарство в 1927-28 році вкладено 1 міліярд 214 мільйонів крб. капіталів; у 1928-29 році—1 міліярд 311 мільйонів, у 1929-30 році—2 міліярди 2 0 мільони. Як бачимо, наше господарство одержує цього року величезні капітало-вкладання. Звідкіля ми беремо ці кошти? Ось вам приклад. Собівартість ми повинні зменшити на 11 відс. А зменшенням собівартости минулого року на 1 відс. по всьому Союзу заощаджувалось 100 мільйонів карбованців. Цього року кожен відсоток зменшення собівартости заощаджує нам 130 мільйонів карбованців, а загалом за передбаченого 11 відс. зменшення собівартости ми повинні заощадити 1 міліярд 430 міл. крб.

Оце—основна база коштів для вкладання в промисловість, у колгоспівське будівництво.

Тепер про становище робітничої кляси на Україні. За 2—3 роки кількість робітників на Україні зросла на 1 міл. 130 тис. чоловіка. Зараз ми маємо в промисловості велику кількість нових робітників. Наприклад, у вугільній промисловості маємо 15 відс. робітників, що розпочали працю на виробництві лише перед роком. Уже цього року безробіття зменшилось на 27 відс. Поблизького часу нова індустрія зовсім поглине усуне безробіття. Фонд зарплатні робітників за 2 роки зріс на 30 відс. Маємо реальне збільшення зарплатні до минулого року на 8,6 відс. Житлобудівництво в 1930 році становить 15 мільйонів карбованців, видатки на соцстрах—131 мільйонів крб.

Характеризуючи умови розвитку виробництва, вкажу на значні зміни, що відбулися в робітничій масі українського пролетаріяту. У 1926 році серед пролетаріяту було 49,9 відсотків українців, у 1930 році—56,9 відс., зокрема у важкій індустрії кількість робітників українців досягає 47,6 відс. Але зростає не тільки кількість робітників-українців,—а більшає й тих, що говорять українською мовою до 43,3 відс. Ми спостерігаємо українізацію пролетаріяту України. Останнє явище розв'язує питання українізації міст і підведення пролетарської бази під розвиток української національної пролетарської культури.

Невпинно зростає сільське господарство.

Тепер я переходжу до характеристики стану другої галузі народнього господарства—сільського господарства. У цій галузі ми маємо чималі успіхи. Коли порівняти гуртову продукцію сільського господарства України з минулими роками, то матимемо таку картину. Вартість гуртової продукції сільського господарства України в 1927-28 році становила 3 міліярди 696 мільйонів карбованців, у 1928-29 році 3 міліярди 552 мільйона карб. (невеличке зменшення пояснюється недородом, що спіткав нас минулого року), але 1929-30 рік дає значне збільшення: гуртова продукція ставить 3 міліярда 776 мільйонів карбованців—на 200 мільйонів карб. більше, аніж попереднього року.

Набагато зросла й посівна площа. У 1913 році посівплоща України становила 22,7 мільйони гектарів, а в 1930 р. вона вже становить 27,3 міл. га, тобто, порівнюючи з передвоєнним часом, **посівна площа збільшилась на 5 мільйонів га—майже на 25 відс. Це ще раз потверджує, що ми краще використовуємо земельну площу.**

Є значні досягнення й в збільшенні посіву зернових культур. У 1913 р. зернових культур [illegible] 20,1 мільйони га, а в 1930 році під зерновими культурами вже 21 мільйон га. Те ж саме із засівом технічних культур: 1913 року під технічні культури засівалось 700 тисяч га, а зараз ми висіваємо 2 мільйони 300 тисяч га.

Таким чином, **ми маємо збільшення гуртової продукції сільського господарства проти передвоєнного часу на 60 відс.** А пригадаємо твердження меншовиків. Вони казали: знищення більшовиками культурних поміщицьких господарств зменшить продукцію сільського господарства. Чи так справді. Цифри, що я їх наводив, наочно виявляють цілковиту безпідставність і безглуздість меншовицьких тверджень.

Листонадцевний пленум ЦК КП(б)У у 1927 році висунув завдання обов'язково підвищити продукцію сільського господарства на 10 відс., але неврожай зірвав виконання цього завдання.

Цього ж року перед нами завдання збільшити врожай найменше на 15 відс.; зернових культур треба зібрати проти минулого року більше на 20 відс. На 15 травня по Україні в цілому виконано засівний плян на 83 відс., по степовій Україні—на 93 відс. Степова смуга України має величезні успіхи в посіві пшениці, вона пляни перевиконала. В основному всі пляни засіву зернових культур ми виконали, можемо гадати, що урожай, безперечно збільшиться.

Тепер трохи про буряки. Я хочу навести вам деякі цифри про значне збільшення посівної площі під цукровий буряк. У 1924 р. посівплоща цукрового буряка становила 280 тисяч га, у 1929 році—588 тис. га, а те-

(Продовження на 3-й стор.)

МОСКВА. СТАЛІНОВІ.

Кращому ленінцю, вождю ВКП(б), невтомному керівникові великого соціялістичного будівництва в нашій країні.—XIV-а окружна конференція Шевченківської організації КП(б)У шле палке привітання.

Ленінська політика рішучої соціялістичної індустріялізації країни, реконструкції сільського господарства, розгорнутого соціялістичного наступу на капіталістичні елементи, знищення куркульства, як кляси в районах суцільної колективізації,—є єдина політика, що забезпечує перемогу соціялізму.

Рішуча боротьба на обидва фронти, як з правим ухилом, головною небезпекою, такі з рештками контр-революційного троцькізму й новими «лівими» антисередняцькими заскоками, а також примиренством до них,—є основна умова непорушного схоронення й проведення цієї політики.

З'єднання партійних лав навколо генеральної лінії партії та ленінського ЦК, зміцнення пролетарської диктатури на основі дальшого зміцнення виробничої змички з середняцькими масами селянства, опираючись на бідноту, широке розгортання творчої ініціятиви й самодіяльности на основі політичної активности, що виросла та виробничого підйому робітничої кляси й бідняцько-середняцького селянства,—забезпечать виконання чергових складних завдань соціялістичного будівництва.

XIV-а Шевченківська окружна партконференція вітає всі рішення ЦК, що визначають завдання й шляхи колективізації сільського господарства.

Наша організація дасть нещадну відсіч, як намаганням правих, дискредитувати саму лінію партії на колективізацію, так і антисередняцьким намаганням «лівих» оцінювати рішуче виправлення помилок колективізації, як відступ від пролетарських позицій на селі.

Москва—редакції „Правди“.

Бойовому органу Ленінського ЦК ВКП(б), непримиренному в запеклій боротьбі за ленінізм «Правді» XIV-а конференція Шевченківської організації КП(б)У шле палкий більшовицький привіт.

У з'єднанні партійних лав навколо генеральної лінії партії, в рішучій боротьбі на два фронти, і як з відверто опортуністичним ухилом, головною небезпекою так і з «лівими» троцкістськими пережитками і новими антисередняцькими заскоками та примиренством до них, в успішному виконанні завдань соціялістичного будівництва «Правда» відограла велетенську ролю керівника й помічника в повсякденній велетенській і складній роботі.

Хай живе більшовицька «Правда»!

Харків редакції „Комуніст“.

XIV окружна конференція Шевченківської партійної організації шле палкий більшовицький привіт бойовому органові ленінського ЦК КП(б)У газеті «Комуніст».

Непримиренною боротьбою за генеральну лінію партії, організацією широких трудящих мас навколо завдань соціялістичного будівництва, рішучим здійсненням ленінської національної політики «Комуніст» відограв величезну ролю в досягн[illegible] успіхах соціялістичного [illegible]

Хай живе «К[illegible]КА».

[illegible] 1930 р. — 3 скор.

бідняцько-середняцьких мас.

Ми маємо великі досягнення в будуванні

середняком, що є за основне завдання ко-

вати вперед до соціялізму.

ства на соціялістичних засадах ми досягли великих успіхів. Це буржуазія досить розуміє й намагається всілякими заходами зірвати могутній розвиток будівництва соціялізму в країні Рад.

Дальше успішне здійснення завдань п'ятирічки надає нам ще більше моці й сили

Москва—редакції „Правда".

Бойовому органу Ленінського ЦК ВКП(б), непримиренному в запеклій боротьбі за ленінізм «Правді« XIV-а конференція Шевченківської організації КП(б)У шле палкий більшовицький привіт.

У з'єднанні партійних лав навколо генеральної лінії партії, в рішучій боротьбі на два фронти, і як з відверто опортуністичним ухилом, головною небезпекою так і з «лівими» троцкістськими пережитками і новими антисередняцькими заскоками та примиренством до них, в успішному виконанні завдань соціялістичного будівництва »Правда» відограла велетенську ролю керівника й помічника в повсякденній велетенській і складній роботі.

Хай живе більшовицька «Правда»!

бідняцько-середняцьких мас.

Продовження доповіді тов. Скрипника про роботу ЦК та ЦКК КП(б)У.

Москва—ЦК ВКП(б).

XIV окружна конференція Шевченківської організації КП(б)У шле палкий більшовицький привіт ленінському ЦК ВКП(б). Неухильно здійснюючи генеральну лінію партії, борючись за обидва фронти так з правим відверто опортуністичним ухилом, що становить головну небезпеку так і «лівими», антисередняцькими загибами та примиренством до них, опираючись на широкі маси робітництва й наймитства та біднацько середняцького селянства наша організація напружувала всі зусилля на виконання бойового програму соціялістичного наступу визначеного XV з'їздом та XVI конференцією ВКП(б).

Виконуючи велетенські завдання соціялістичної реконструкції сільського господарства країни, Шевченківська організація мобілізувала широкі маси біднацько-середняцького селянства на виконання завдань суцільної колективізації округи та знищення глитая, як класи.

У наслідок великої роботи парторганізації та активної допомоги робітництва біднацько-середняцькі маси округи рішуче подолаючи скажений опір глитайства, проводять більшовицький весняний сів на 75 відс. колективно.

Шевченківська організація підходить до XI-го з'їзду КП(б)У і XVI з'їзду ВКП(б) з'єднаною навколо генеральною лінією партії та ленінського ЦК, міцно зв'язаною з робітництвом та біднацько-середняцькими масами округи, боєздатною і готовою до дальшої роботи та боротьби за зміцнення колгоспівського будівництва, за остаточну ліквідацію глитая, як класи, за повну перемогу соціялізму.

Хай живе ленінський ЦК ВКП(б)!

До дальших перемог.

9-та Сумська Окрпартконференція шле братерське більшовицьке вітання Окрпартконференції Шевченківщини й бажає дальших перемог у соціялістичному будівництві по здійсненню генеральної лінії партії за проводом Ленінського ЦК.

9 Сумська Окрпартконференція.

пер ми засіваємо понад 650 тис. га. Посів цукрового буряка йде успішно. Уже зараз плян посіву буряка на Україні виконано з значним перебільшенням.

Але кепсько у нас зі скотарством. Набагато зменшилось корів, телят, іншої продуктивної худоби, зокрема свиней, бо бачте, свиня була у заможного селянина-глитая і він нам підклав свиню: заможники свиней порізали. Тут не лише куркуль підклав нам свиню, але й дехто з наших товаришів насвинячив. Тепер перед нами великої ваги завдання розвинути скотарське господарство реконструювати кормову базу, збільшити череди. Щоб забезпечити успішний розвиток скотарства, ми вже цього року маємо засіяти 500 тисяч га під зелені корма, збудувати 8 тис. 700 силосних башт, 3000 силосних півбашт, 300 тисяч силосних ям для реорганізації кормової справи.

Правдивим керівництвом переборюємо труднощі.

Дозвольте, товариші, характеризуючи проведену за два роки роботу щодо розвитку сільського господарства України, нагадати вам «пророкування» правих опортуністів. Ще в 1928 році в газеті «Правда» Бухарін умістив жалюгідну статтю «Замєткі економіста», де казав: «ЦК склав гарний плян, але цей плян нереальний, бо має вузькі місця і на цих вузьких місцях він зірветься». Бухарін указав на 4 таких місць, що зірвуть соціялістичну перебудову країни, а саме: будівельні матеріяли та хлібові (цегла, балки, цемент і хліб), що нашому будівництву не вистачить будівельного матеріялу, отже треба зменшити плян. Щождо хліба, то праві казали: «куркуль не згоден на наші тверді ціни, він їх саботує», і рекомендували піти на погодження з куркулем, підвищивши ціни на хліб. Це коштувало б нам 220 мільйонів карбов., що, звичайно, негативно відбилось би на соціялістичному будівництві. ЦК не погодився з міркуваннями правих, вирішив посилити боротьбу з куркулем, переходячи на політику натиску на куркуля, а далі—до політики знищення глитая, як кляси.

За ці два роки у практиці проведення великих робіт будівництва соціялістичного господарства наша партія провела шість економічних перевірок партійної політики. У практиці великої економічної діяльности перевірено лінію партії щодо села через засівну осінню кампанію 1928 року, хлібозаготівлю 1928 року, весняну посівкампанію 1929 року, хлібозаготівлю 1929 року, осінню засівкампанію 1929 року і хлібозаготівлі 1929 року. Ці шість кампаній не лише економічні а й політичні, підчас проведення яких партія привела в рух мільйони біднацтва й середняцтва.

Ленін сказав: «10—15 років соціялістичного будівництва на базі міцного союзу робітників з біднацько-середняцькими масами—і справа соціялізму забезпечена». Отже питання посіву, хлібозаготівель—це питання практики зміцнення союзу робітництва з біднацько-середняцькими масами села. На цьому спіткнулись і пішли від нас троцькісти, на цьому спіткнулись і праві опортуністи. Праві пророкували нам, що ми зірвемось на хлібі, а справді хлібозаготівні кампанії дали нам хліб і ще дужче зміцнили союз робітництва з біднацько-середняцькими масами села. Адже не дарма ми заготовили й маємо зараз 120 мільйонів пудів резервних хлібних фондів.

Одно з тих вузьких місць, що про їх говорили праві,—це хліб. І тут партія вийшла, безперечно, переможцем.

Тепер щодо забезпечення нашого велетенського будівництва будівельним матеріялом 50 відс. будівельних матеріялів виробляє місцева промисловість, 20 відс.—республіканська й 20 відс.—промкооперація. Наші заводи вогнетривалого виробництва завантажені на 70 відс., алябастрові виробництва на 60 відс. Ми маємо можливість ще збільшити виробництво будівельних матеріялів на 30-40 відсотк. У питанні вузьких місць життя побило опортуністів. Великі події економічного життя, де брали участь широкі маси організованого й неорганізованого трудящого люду перевірили і підтвердили цілковиту правильність політики і практики партії, проведеної на протязі двох років од останнього з'їзду партії.

Вищенаведені шість політично-економічних кампаній довели, що всі труднощі, які траплялись у їхньому виконанні, за правильного проводу та вірної лінії ЦК ми пройшли, завдання з успіхом виконали.

Велетенські успіхи колективізації.

Товариші, 6 основних політично-господарчих кампаній, що проведені нами в минулому, дали добру перевіку на практиці, за участи сотень-тисяч трудящого селянства, лінії нашої партії. А тепер ми прийшли до проведення великої роботи—це колективізація сільського господарства та боротьба з глитаєм, знищення його, як кляси. Що ж ми маємо в цьому відношенні? Візьмімо дані розвитку колективізації с.-г. за минулі часи:

на 1-X 27 р. було колективізовано господарств $1^1/_2$ відс., площі 2 відс.

на 1-X 28 р. господарств 3,3 відс., площі 4,1 відс.

на 1-X 29 р. господарств 6,3 відс., площі 8,2 відс.

І вже за 1-I 30 р. колективізація зростає понад 2 раза. Кількість колективізованих господарств збільшується з 6,3 відс. до 15,4 відс. Кількість площі збільшується до 19,8 відс. І далі увесь час відсоток колективного сектору все більш зростає. На 1-I 30 р. було колективізовано 19,8 відс., на 1-II 30 р. 29,3 відс., на 1-III 30 р.—68,5 відс., на 1-IV 30 р.—56,8 відс. А коли взяти на 1-V 30 р., то буде тільки 49,8 відс. Таким чином, як бачите, ми маємо неймовірні стрибки: з 6,3 відс. на 1-X 29 р. усуспільнення с.-г. доведено на 1-III 30 р. до 62,8, а далі зниження до [illegible]

[illegible] стаття т. Сталіна і постанова ЦК ВКП(б). Але на місцях лінію ЦК на колективізацію в більшості було принято як лінію негайної колективізації на 100 відс. У нашій окрузі не так багато було перекручень, але в інших округах, от хоч би на Шепетівщині, перекручення директив ЦК в галузі соціялістичної перебудови сільського господарства набули великих розмірів. Там проводили колективізацію всілякими засобами адміністративних заходів. Вони звикли до цих адміністративних заходів ще підчас попередніх хлібозаготовних кампаній і ці методи механічно перенесли на колективізацію. Вони забули, що там ми вживали адміністративних заходів до глитая, що не хотів давати нам хліб.

Праві опортуністи не визнавали цих адміністративних заходів, а економічні заходи не впливали на глитая, і от праві йшли до глитая на поклон, а ми більш рішуче поставились до ворожої глитайської поведінки підчас хлібозаготівель і там ми застосовували, та й треба було застосовувати рішучих адміністративних заходів. Але це ще ні в якому разі не значить, що методи, які ми застосовували підчас минулих хлібозаготовчих кампаній, можна було переносити на колективізацію, бо підчас роботи по колективізації об'єктом нашої роботи був середняк, бідняк і тут методою нажиму, адміністрування не можна проводить будь-якої роботи, бо це злочин, це порушення основних настановлень ЦК ВКП(б)

Перекручення рішуче виправляти.

Але все ж на місцях де хто, не зрозумівши правильно лінії партії, порушуючи постанови листопадневого пленуму ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У, запроваджував ці заходи, що врешті склало небезпеку розриву середняка з біднотою та робітництвом. Запровадженням адміністративних заходів робили велику шкоду нашій загальній роботі щодо перебудови сільського господарства України на нові рейки, соціялістичні.

Наслідком таких злочинних заходів, що мали місце в низці округ, були у нас хитання середняка. Що то значить, коли в деяких округах, районах відсток усуспільнення господарств у квітні місяці становив 80—70 відс., а через місяць зменшився аж до 20, або і менше? Хто виходить з колективу? З колективів виходили переважно середняки, а що це значить? Це значить, що коли середняк відходить від нас, то він може підупасти під вплив глитая—нашого запеклого клясового ворога. Так і сталось. Багато селян, особливо жінок, підупали під ворожий вплив. І це все в значній мірі ще й тому, що ми кепсько проводимо роботу серед жінок. Треба більше уваги приділяти охопленню своєю роботою трудящого жіноцтва, сміливіше їх висувати на відповідальні роботи.

І у вас на Шевченківщині були випадки „волинок“.

6 кампаній наша партія провела на основі зміцнення союзу робітництва з трудящим селянством, а на такій важливій ділянці, як перебудова сільського господарства, на колективізації, ми трохи спіткнулись. У вас краще стоїть справа з колективізацією, бо на 1-V 30 р. ви маєте 79 відс. усуспільнених господарств, 83 відс. усуспільненої площі. Перед веде Шевченківщина по всій Україні щодо колективізації. Але не пишайтесь, бо і у вас є все ж маленький борг—це ті 30.000 заяв, що їх подали селяни про вихід з колгоспів. Це великої ваги політичний факт, ваги якого не слід зменшувати.

І от, товариші, дозвольте поставити питання: в чому причини цих виходів? Хто винний в цьому і що треба зробити, щоб зийти з цих труднощів і йти далі з більшим успіхом? Хто винний і в чому полягають причини оцих фактів хитання середняка. Я не буду наводити думки наших ворогів, бо вам відомо, що вони кажуть, що винні в цьому—ЦК і його генеральна лінія, але, товариші, зараз праві опортуністи не виступають у пресі і на зборах. Ми перебороли керівників опортуністів ще до з'їздів, але є випадки виступів рядових правих опортуністів на зборах, де вони кажуть, що, мовляв, „ЦК дало такі вказівки, а потім звинувачує низових робітників“.

17—21-XI 29 р. пленум ЦК КПбУ, де обмірковувались підсумки листопадневого пленуму, ЦК ВКПбУ ухвалив резолюцію, побудовану цілком на грунті постанов ЦК ВКПб. А ЦК ВКПб давав такі директиви.

Ви пригадуєте статтю т. Сталіна „Запаморочення від успіхів“. Він там виставляв 3 такі звинувачення: Перше—це неурахування підчас проведення колективізації економічних умов окремих районів та областей. Друге—перескакування через нижчі форми колективізації до вищих форм, до комун. І третє—підміна політичної роботи серед трудящих мас селянства адміністративними заходами. А хіба ці настановлення були нові? Ні. Ці настановлення були дані ще в постанові листопадневого пленуму ВКПб про підсумки колективізації.

Дозвольте, товариші, запитати, чи вірно ж те, що говорить дехто, що, мовляв, вони робили так тому, що не було вказівок з боку ЦК або, мовляв що ЦК давав такі вказівки. Ні. Ті товариші, що наробили перекручень, нехай своїх помилок на плечі керівництва не перекладають.

Є райони, округи з різними економічними умовами і тому треба підходити підчас проведення колективізації по-різному. ЦК партії це передбачав і в цьому напрямку своєчасно дав конкретні вказівки. ЦК нам казав, що переходячи до колективізації, треба облічувати умови даної округи, даного району.

ЦК ВКПб, даючи директиви в справі проведення колективізації сільського господарства, підкреслив, що найбільше значіння мають первісні форми колективізації, а у практиці у нас на місцях почали прищеплювати вищі форми—комуни. Адже колективізація—це є об'єднання селянських мас для сільсько-господарського виробництва. І коли організовано комуну, а потім вона починає просити машин, посівматеріялу, хліба, то це не комуна. А такі випадки були. Так було і у вас. Це є підміна виробничих форм на чисто споживчі. ЦК ВКПб тепер у своїй директиві знов повторив ті настановлення, що давав раніш, бо тоді їх зовсім не почули їх, не зрозуміли.

Не забувати за одноосібні біднацько-середняцькі господарства.

Проводячи суцільну колективізацію, піднесення виробничих сил усуспільненого сектору, слід не забувати за піднятгя добробуту одноособових біднацько-середняцьких господарств.

Ми маємо підчас випадки, коли директиви партії на місцях не так проводять в життя, як це говорять постанови ЦК ВКП(б). Це дає глитайні повід вести шкідницьку роботу навколо колгоспівського будівництва.

Ми достатньо розгорнули будівництво радгоспів та колективізацію, а виробниче кооперування одноосібних господарств стоїть надзвичайно погано.

(Закінчення доповіді на 3-й сторінці).

25-тисячники—XIV-ій.

Нарада робітників двадцятип'ятитисячників Олександрівського колгоспкуща вітає Окрпартконференцію й дає обіцянку виправдати себе на роботі в перебудові сільського господарства

Харків—ЦК КП(б)У.

XIV-а окружна конференція Шевченківської партійної організації шле палкий більшовицький привіт ленінському ЦК КП(б)У.

Неухильно здійснюючи генеральну лінію партії, рішуче борючись за обидва фронти так з правим відверто опортуністичним ухилом, що становить головну небезпеку так і «лівими» антисередняцькими загибами та примиренством до них, спираючись на широкі маси робітництва, наймитства та біднацько-середняцького селянства, наша організація напружувала всі зусилля на виконання бойового програму соціялістичного наступу, визначеного XV з'їздом ВКП(б) та X з'їздом КП(б)У.

Виконуючи велетенські завдання соціялістичної реконструкції сільського господарства країни, Шевченківська організація мобілізувала широкі маси біднацько-середняцького селянства на виконання завдань суцільної колективізації округи та знищення глитая, як класи.

У наслідок великої роботи парторганізації та активної допомоги робітництва біднацько-середняцькі маси округи, рішуче подолаючи скажений опір глитайства, проводять більшовицький весняний сів на 75 відс. колективно.

Шевченківська організація підходить до XI-го з'їзду КП(б)У, XVI-го з'їзду ВКП(б) з'єднаною навколо генеральної лінії партії та ленінського ЦК, міцно зв'язаною з робітництвом та біднацько-середняцькими масами округи, боєздатною і готовою до дальшої роботи та боротьби за зміцнення колгоспівського будівництва, за остаточну ліквідацію глитая, як класи, за повну перемогу соціялізму.

Закінчення доповіді тов. Скрипника про роботу ЦК та ЦКК КП(б)У.

На селі ставлення до одноосібника зневажливе, що безперечно є шкідливе для партії та протирічить директиві ЦК. За відомостями, що надходять з посівного фронту, бачимо, що сівба в одноособових господарствах проходить повільно, в той час як у постанові ЦК говорив за цілковите забезпечення як колгоспів, так і одноособових господарств в час весняної сівби тягловою силою та посівматеріялом.

Україна має високу товаровість, а також великі передумови вести перед у справі колективізації, ніж інші республіки.

Слід організувати бідняцько-наймитські групи у колгоспах, тримати спілку з середняком і на базі цього розгортати колективізацію.

Проте праві опортуністи та „ліві“ закрутники з двох фронтів вривали суцільну колективізацію, підривали в практичній роботі правдиву політику ЦК ВКПб.

Хто робив збочення свідомо, тому не місце в лавах Ленінської партії, хто через свою політичну неписьменність робив помилки, тому треба зрозуміти їх, виправити і йти вкупі з Ленінською партією.

Всі ці збочення, які було припущено в практичній роботі в справі колективізації стались лише тому, що парторганізації недостатньо пророблювали резолюції та постанови ЦК ВКПб, зокрема не загострювали увагу на питаннях про індивідуальні господарства та виробниче кооперування.

Треба посилити партроботу, глибоко, а не поверхово вивчати постанови партії.

Як же виправити наслідки роботи «лівих» закрутників та правих опортуністів?

ЦК ВКПб дав своєчасно вказівки, директиви щодо виправлення припущених хиб. Своєчасно було дано постанову про пільги колгоспам, асигнування півмільярда крб. кредитів тощо.

Це допомогло зміцнити досягнуті успіхи в колективізації і на основі цього маємо масовий вступ до колгоспів.

Зараз весняна сівба на порозі цілковитого закінчення намічених плянів. За винятком кукурудзи, плянів засіву культур, зокрема цукрового буряка, виконано з перебільшенням. 22-V 30 р. весняна сівба на Україні має закінчитись.

Це ще раз стверджує те, що спілка робітництва і бідноти з середняком міцна, і правим та «лівим» закрутникам не вдасться розірвати цю міць.

Надалі слід працювати за директивами та постановами ЦК ВКПб, впливати на одноосібника, щоб він побачив на ділі, що колективізація провадиться не на ньому, а на базі забезпечення його інтересів.

Кращих робітників, наймитів, ко-

Кого ж виключали? Робітників виключено 8 відс. до загальної кількости робітників в партії, селян 15,5 відс., жінок 5,4 відс.

Партія уважно підходила до питання чистки, щоб зберегти в партії все живе, все те, що можна виправити. ОКК підтвердила 63,2 відс. постанов комісій по чистці про виключення. ЦКК з 870 апеляцій підтвердила 42 відс. і замінив парткарами 36 відс., а решту зовсім відмінила.

За широкої участи трудящих перевіряємо радапарат.

Чистка радапарату—це питання надзвичайно важливе. Чистка низового апарату показала величезну засміченість. По тих районах де чистка закінчилася, перевірено 134000 чол., виключено 16.472 чол., або 12,2 відс. Одна третина з них—4900 чол. виключено по першій категорії без права вступу на будь-які радянські чи громадські посади в нашому апараті. По другій категорії було виключено 7.600 чолов., по 3-й—3.800.

Дозвольте навести дані з 10-ти округ про чистку керівного складу низового апарату. Підчас чистки виключено 212 голів сільрад, 334 секретарів, 258 голів сільКНС, 260 голів сільЄСТ. Серед всіх вичищених ця категорія складає 24,3 відс.

На одну четвертину низовий керівний апарат був засмічений. Це заслуговує найсерйознішої уваги.

Підчас чистки радапарату ми чистили не лише позапартійних. Серед вичищенних 3,7 відс. членів ВКП та 2 відс. комсомольців.

Вся робота по чистці провадилась за широкою участю робітництва і селян. Пересічна присутність підчас чистки складає біля 1000 чол. Загалом на чистці радапарату, там, де вона проведена, було присутніх 1.407.000 чол. Так партія, пролетаріят і трудове селянство перевіряли свій апарат, щоб викинути все пошкоджене, все деморалізоване, все, що негідне виконувати великі завдання соціялістичного будівництва.

Але ми мали не лише присутність. Присутні трудящі маси брали активну участь у проведенні чистки, як зразок, доведу Вам по Шевченківській окрузі: було подано до комісій 2754 заяв, виступило 7528 чоловік.

Нам треба підхопити цю активність, цей новий актив, що виріс, що скоро прийде в нашу партію. Нам треба попрацювати над ним.

Завдання перебудови народнього господарства викликало потребу змінити форми й методи нашої роботи. Ми реорганізували апарат партії, пристосували його до нових великих завдань. Ми рішуче поставили питання про повернення

Добре, що партосередок цукроварні поставив це завдання перед собою й практично вирішив, але не обійшлося й тут без «фокусів». У розряд шкідливої літератури попали резолюції пленуму ЦК ВЛКСМ 1929 року, постанови пленуму ЦК Цукровиків, в число книжок, що шкідливо впливають на робітника, попав і теоретичний орган ЦК ВКП(б) «Большевік». Серед «контр-революційної» літератури я знайшов бібліотечку ЦК ВЛКСМ та твір Леніна, «Яким повинен бути комсомолець».

Я вам наведу приклад Харкова. Один політредактор, досить старий партієць, в число літератури, що підлягає до вилучення, відніс твори Плеханова листа Леніна до селян України з приводу перемоги над Деникіном лише тому, що цей лист не був підписаний. Ми цього редактора хотіли навіть виключити з партії. На цукроварні всі зазначені книжки були з належними підписами. Правда, бібліотекар дав мені довідку, що ці книжки до вилучення попали випадково. Але це говорить, що нам треба попрацювати, щоб не вилучати таких книжок, як «Трипільська трагедія» тощо.

Це показує випадки верхоглядства, поменше нам таких випадків.

Ми повинні перевірити сили, з якими проводимо величезні завдання в справі соціялістичної перебудови країни.

Де сили, де шлях, щоб виконати ці завдання?

Леніновим шляхом—до дальших перемог.

Пролетарська дисциплінованість, клясова свідомість і організованість партії, міцний зв'язок з масами, союз робітничої кляси з селянством, вірність Леніновій лінії й боротьба з ухилами в теорії й на практиці. Це є ті основи, які забезпечать здійснення поставлених завдань.

Широке притягнення до всіх [illegible] радянської, професійної й взагалі [illegible]дської роботи широчезних мас трудящих є запорукою цього.

250.000 ударників робітників в Україні, один мільйон в Союзі. Ці методи насаджені не зверху, не за директивою ЦК, а взяті з з ініціятиви і самодіяльности широких мас трудящих.

Основне завдання в тому, щоби розгорнути самокритику, ініціятиву й самодіяльність мас. На цій базі компартія виконає накреслені завдання.

Відчитуючись за роботу ЦК і ЦКК, скажу: **життя й практика перевірили і нію й роботу партії. Напередодні з'їздів ми стоїмо з великими політичними успіхами, з політичним балянсом зміцнення сил всесвітньої революції.**

Якнайбільше уваги буряку.

Пробороновані плянтації дають кращі сходи буряків.

Вислови: „Буряк треба сапати довго“, а також: „Цукор всапується в буряк“—і досі не втратили свого значення. **Мета догляду буряків—добре провітрювати ґрунт, зберігати його в належній стиглості, зберігати вогкість, знищувати бур'яни.** Досі, доглядаючи буряки, борону застосовували, як виняток. За сучасної глибини заробки насіння **можна з користю застосовувати борону в небезпечний час між посівом та сходами,** за допомогою борони тримати ґрунт у чистоті та пухкому стані. Досвіди кажуть, що **пробороновані ділянки дають кращі сходи.** Боронувати слід упоперек або навскоси до рядків легкою бороною, з можливо більшою кількістю дрібненьких зубків, поставлених сторчма. Запряжка повинна бути легкою.

Таку борону зробити не важко. Беруть 4 дерев'яні плянки в 12 сант. завдовшки, ширина борони 6 метр. Велика кількість

близько до його (в напрямку першої стрілки) потім навскоси (стрілка друга), а потім знову вздовж рядка (стрілка третя).

Рядок буряків.

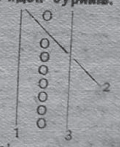

Напрямок ударів сапою при букетовці.

За такого способу обробітку буряка місця, де пройшла сапа, знову покриваються пухкою землею й не висихають. **Н. Л.**

Раніш буряки прорвеш,—більший урожай збереш.

Наступна після шаровки робота—це проривка. Її можна робити машиною (букетами). Остаточну роботу букетами [illegible]

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Радянська Думка

Ціна окрем. числа 4 коп.

Орган Шевченківського Окр. Ком. К П (б) У, Окрвиконкому та О. Р. П. С.

Четвер 29 травня 1930 р. № 77 (721)

Виходить тричі на тиждень — Рік видання п'ятий

Адреса редакції та видавництва: м. Черкаси, вул. Урицького, № 48, тел. № 1-47, 2-42

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

ПІДСУМОВУЄМО ПЕРЕМОГИ, НАМІЧАЄМО ДАЛЬШІ ШЛЯХИ.

II-га широка селянська конференція провадить огляд колгоспного будівництва округи

28 травня, о 6 годині вечора в м. Черкасах, у клюбі робітників Черкаської рафінарні, розпочала свою працю друга двохтисячна наймитсько-бідняцько-середняцька конференція Шевченківщини.

Ухвалу першої конференції виконали.

ПРОМОВА ГОЛОВИ ОВК тов. ЛЕВКОВИЧ.

Товариші! Сьогодня зібралася II двохтисячна конференція наймитів, бідноти й середняків Шевченківщини. Зібралася, щоб підсумовати успіхи суцільної колективізації й весняної посівкампанії, намітити дальші шляхи зміцнення суцільної колективізації й розгортання сільського господарства нашої округи.

Від 1-ої наймитсько-бідняцько-середняцької конференції збігло 5 місяців. Час невеликий, але поступ велетенський. Бідняцько-середняцькі маси за цей недовгий час пройшли великий шлях від індивідуального розпорошеного сільського господарства до великого колективного, до спільної соціялістичної праці.

Виконуючи постанови 1-ої конференції про суцільну колективізацію, бідняцько-середняцькі маси на 75 відс. провели весняний посів колективно. Це велике досягнення. Але трудно воно дісталося. Пройшли ми нелегкий шлях. Тим більш нелегкий, що досвіду не було. Самі шукали шляхів, самі прокладали їх, вчилися в процесі роботи й будівництва. Нелегка, не проста дорога до соціялізму.

Простуючи вперед, ми виконали й постанову 1-ої конференції, усунули зі шляху першу перешкоду,—це була ліквідація решток буржуазної кляси—куркульства.

Куркульство відчуваючи свій неминучий кінець, чинило опір, щоб перешкодити нашому поступу. Ви пам'ятаєте ту силу брехень, провокацій, що їх ширили глитаї, щоб збити бідняцько-середняцькі маси від того шляху, який ухвалено на 1-й конференції—від суцільної колективізації. Дехто з бідняків і середняків справді збився. Це часто буває, коли на високу гору збиваєшся, а за таку високу гору є й соціялізм.

Але основна маса наймитів, бідноти й середняків твердо обстоювали суцільну колективізацію, соціялістичну перебудову сільського господарства І на II-гу конференцію бідняки й середняки прийшли зі своїми чималими досягненнями, якими наша округа визначається й посідає одно з перших місць.

Допомогли нам досягти цих успіхів згуртованість бідняцько-середняцьких мас навколо компартії, навколо радвлади, своїх організацій, робітничих бригад.

Підчас суцільної колективізації трапились і помилки, перекручування. Але коли в окрузі дізнавалися за припущені хиби, зловживання—їх негайно виправляли, винних притягали до суворої відповідальности І там де помилки виправлено, колгоспний рух розгортався ще дужче, бідняцько-середняцькі маси піднесли його на височінь.

Ми йдемо вперед до великого колективного господарства, йдем до того, щоб ліквідувати різницю, розрив між містом і селом Запорука цього—наші успіхи на шляху соціялістичного руху.

Велике досягнення наше й у тому, що разом з біднотою йде й середняк. Середняки зрозуміли, що інших шляхів не може бути, що єдиний шлях—це колективізація, соціялістична перебудова сільського господарства.

Колгоспи, колективісти, бідняки й середняки—найсерйозніша підпора партії й радянської влади.

Ми зібралися, щоб намітити дальші, кращі шляхи соціялістичної перебудови сільського господарства. Обміркуємо ці шляхи, щоб далі прямувати без помилок, без перекручувань, за ще більшої активної участи бідняцько-середняцьких мас.

Промова-привітання секретаря Окрпаркому тов. Бігайла.

Товариші, наша II-га конференція наймитів, бідноти, середняків, скликана після 5-ти місяців, за які ми з вами провели, за постановами 1-ої конференції, широку масову перебудову сільського господарства нашої Шевченківщини на соціялістичних засадах.

Відмінна риса нашої II-ої конференції є те, що велика більшість делегатів її—це представники маси селян, які вступили на соціялістичний шлях розвитку сільського господарства й самі, здебільшого піонери соціялістичної перебудови сільського господарства округи.

Дозвольте ж актив, що зібрався тут, привітати від імени окружної партійної організації Шевченківщини, з успіхами й досягненнями у боротьбі з труднощами що стояли перед колгоспами, передати палкий привіт.

Наша II-га конференція наймитсько-бідняцько-середняцьких мас скликана в той час, коли ми маємо, на ґрунті соціялістичного будівництва, загострений опір капіталістичних елементів у нашій країні, зокрема, загострення боротьби на селі, збільшену активність куркульства [illegible]. На II-гу конференцію представники наймитства, бідноти й середняків округи зібралися в той час, коли в капіталістичному оточенні посилилися ворожі виступи проти нашої республіки.

Оце основні характерні риси загальних обставин, в яких збирається II-га конференція, про які треба пам'ятати, з яких треба виходити в повсякденній роботі.

Капіталісти всього світу намагаються нашу країну, в якій 13 років панує влада Рад, перетворити в додаток всієї капіталістичної системи. Вони намагаються засобами економічного впливу підкорити нашу країну. Наша пролетарська громадськість, під приводом ВКП(б) веде велику роботу, спрямовану до того, щоб ніколи не здійснилися мрії капіталістів. Напрямок роботи трудящих мас країни, робітників, на підприємствах, селян у плуга в колгоспах доводить капіталістам, що нашої пролетарської держави, де панує влада робітників і селян, де мільйони робітників і селян в спілці будують соціялізм—що її не перетворити ніякими засобами в додаток капіталістичної системи. Тимто як ніколи гостро капіталісти ставлять питання про озброєний напад на Радянський Союз, щоб припинити успішний рух до соціялізму й повернути нашу країну в колонію світового капіталу.

Але трудящі СРСР у спілці з трудящими масами всіх країн світу, що бачать наші досягнення, на наших досягненнях й на нашій боротьбі вчаться, як перебороти капіталізм, разом з колоніяльними народами, що піднялися на рішучий останній бій з імперіялізмом і своєю національною буржуазією,—трудящі становлять ту грізну силу, яку капіталісти бояться рушити

Ми будуємо мирний соціялізм. Ми пам'ятаємо за потребу зміцнювати обороноспроможність, оточувати увагою вартівника червоних кордонів,—Червону армію з тим, щоб, в разі потреби вкупі з міжнароднім пролетаріятом стати до боротьби проти міжнародного капіталу.

І наша конференція, зібравшись підсумувати свою роботу в такий відповідальний час, обміркувати, як далі зміцнювати господарство—повинна це мати на увазі. Треба посилити звязки з Червоною армією, зміцнювати обороноспроможність нашої країни.

Ми маємо великі досягнення в будуванні нашої індустрії. Ми також знаємо добре, що тяжка індустрія є фундамент соціялістичної перебудови всього народнього господарства—і промисловости, й сільського господарства.

Ми добре знаємо, що нам принесли сталеві коні, що їх виробляє тяжка індустрія. Надалі вона буде ще більше їх виробляти, щоб забезпечити вимоги соціялістичної перебудови сільського господарства.

Досягнення на сьогодня дають надію, що великі програми робіт, запроєктовані від ЦК ВКП(б) і наших урядів, за напруження сил робітників промисловости будуть виконані, і промисловість дасть нам покажчики кращих робіт на соціялістичних підприємствах, буде здійснене велике гасло «п'ятилітку в 4 роки», буде виконане гасло наздогнати й випередити передові капіталістичні країни.

На ґрунті цих досягнень індустріялізації що підводять технічну базу під розвиток сільського господарства, партія й кинула в маси гасло: перейти на суцільну колективізацію.

Ми маємо великі досягнення в колективізації.

Наша колективізація викликала шалений опір тих, чия влада фактично знищується в селі назавжди. Перехід на суцільну колективізацію викликав скажений опір куркуля, що мусив розпрощатись з експлоататорськими звичками, які характеризували й зрізняли його на селі, як куркуля.

І партія кинула в маси гасло знищити куркульство, ліквідувати його, як клясу в районах і округах суцільної колективізації, на основі зростання колективізації.

Партія й бідняцько-середняцькі маси поставили завдання ліквідації, як невід'ємне завдання організації зростання й розвитку колгоспів.

І біднота й середняки Шевченківщини провели величезну роботу щодо колективізації, щодо переходу від індивідуального господарювання до соціялістичного, щодо знищення на кожнім кроці скаженого опору куркуля. Лише в рішучій боротьбі з глитаєм, що провели бідняцько-середняцькі маси Шевченківщини, лише цим ми досягли того стану й розвитку колективізації, який маємо на сьогодня.

Ми в практиці колективізації разом з мільйонними масами трудящого селянства своїм власним досвідом і практикою творили нове соціялістичне господарство. У такій великій роботі не могло бути без помилок. У нас мали місце помилки й перекручування лінії партії й колективізації. Замість зміцнити господарчі звязки з середняками, іноді ці звязки підривали перекручуванням і перегибами, що не додаховували основного принципу, на якому повинна базуватися колективізація,—принципу Леніна—змичка з середняком у колгоспах.

Партійна організація рішуче викривала ці перекручування, мобілізуючи широкі кола трудящого селянства бідноти й середняків. Наша конференція мусить це питання теж поставити на всю широчінь, щоб викрити помилки, вади, припущені в практичній роботі. Обмінявшись досвідом роботи в колгоспах, збагачені цим досвідом, підемо з конференції, щоб виправити хиби й помилки в колгоспному русі.

Ми маємо деякий відплив у колгоспах. Причини цього такі: 1) по окремих колгоспах невміння добре господарювати, 2) порушення принципу добровільности, змички з середняком, що є за основне завдання колективізації й 3) перекручування лінії партії.

Набравшись досвіду в нашій роботі, треба попрацювати, щоб відпливи були найменші, щоб тих хто хитається, не знає, куди пристати, скоріше переконати й підвести ближче до колгоспів.

Ми з бідняком і середняком, що на сьогодня виходять з колгоспів, мусимо налагодити найкращі взаємини, добре й завжди пам'ятати, що це не вороги, а друзі; сьогодня, завтра з ними нам доведеться разом робити в колгоспах. Не цуратися, а налагодити найкращі звязки, пам'ятати, що завтра ми будемо разом з ними будувати соціялізм. І чимало з них через 1—$1^1/_2$ міс. переконаються на досвіді в перевазі колгоспів, що в колгоспах краще.

Я не зупиняю вашої уваги на господарських досягненнях нашої колективізації, але ми, не зважаючи на труднощі, маємо великі досягнення, маємо на чім зміцнювати колгоспи.

Передаючи вітання від Шевченківської парторганізації, хочу винести побажання що буде до серця всім тут присутнім,—разом з широкими масами бідноти й середняків виправити вади, розгорнути дружню товариську самокритику, спрямовану на направлення помилок і вад, разом виправити вади й далі швидче міцнішими кроками простувати вперед до соціялізму.

ПОРЯДОК РОБОТИ

II-ої окружної бідняцько-середняцької конференції Шевченківщини.

1) Відкриття конференції. Вітання окружного партійного комітету, делегацій робітників Бобринських майстерень, представників Черкаського рафзаводу, Харківського пролетаріяту та червоноармійських частин.

2) Доповідь тов. Левкович про підсумки суцільної колективізації весняної засівкампанії та завдання надалі, обговорення доповіді та прийняття резолюції.

3) Робота секцій.

а) Приймання секційних резолюцій.

б) Вечір ушанування кращих колгоспів та колгоспників.

4) Єднання з Червоною армією.

По в'язах старе, що скніє!..

Другій бідняцько-середняцькій.

У кожного на руках
набубнявіли м'язи,
як бубнявіють бруньки
по весні.

Кожному кортить
ударити по в'язах
ще раз старе,
що скіглить,
скніє.

У кожного в очах
[illegible]
раз-у-раз,

А мозок думкою
єдиною протято:
— Рештки меж тракторами
розорать!

У кожного із нас,
у всіх дорога спільна.
Чи в місті він живе,
чи, може, на селі—

Стоять за владу рад.
Боротись з ворогами
І будувать
СОЦІЯЛІЗМ.

Наша мета:
Артілі, комуни—
замість хуторів
і сіл

Хай гремлять
боротьби
буруни,—
ми йдемо до цього
в о ї!

Я. ЯСИНОВИЙ.

...ільше уваги громадському харчуванню.

...ося за показні наслідки огляду: приступні ціни, доброякісну страву, чітку гаразд налагоджену працю їдалень.

Замість пивних відчиняймо культурні чайні.

Відчиніть чайну!

...ато писали й говорили про значення ...рної радянської чайні, культурної ...ької їдальні на селі. Знає про це й ...ння **Білозірського** споживчого товари... Смілянський р-н). В його крамниці, ... базарній площі, вивішено чимало хо... плякатів. Один із цих плякатів пря...орить:

...шучий перехід від хатніх індивідуаль...орм харчування—до громадського хар...ня».

...и, звичайно, погоджуємось. Але поди..., як здійснює свої хороші гасла прав...

...Білозір'ї 2.447 господарств, що широко ...нули свої садки та городи. На 12 верств ...ться вулиці села. 12.700 душ живе ...озір'ї. У селі чимало кустарів, робітни... службовців (більше 200 членів проф...), що не мають свого господарства. ...они щоранку прямують до місцевого ...у, щоб дістати продуктів на обід, бо в ...й досі нема ні їдальні, ні чайні.

...е 1929 року голова сільради запропо... споживчому товариству відчинити ...турну чайну. Але голова товариства тов. ...енко відповів просто:

-Не буде зиску, дохле діло.

...ого ж року за пропозицією райспілки, ...ння про чайну знову було поставлене ...порядок денний. Правління споживчого ...риства пішло назустріч і «приступило» ...рганізації чайні. Відведено для цього дві ...ати, куплено великий самовар, меблі й ...ть радіоустановку з голосномовцем.

...Щасливі білозірці приготувалися до уро...того відкриття своєї першої культурної ...ні. Але замість чайні в приготованих ...атах відкрито...пункт збирання утильси...ння. Завідувач пункту взявся збирати ...и для держторгу. І коли утильпуннкт

Їдальні треба відчиняти раніше.

Теперішній час вимагає якнайкращого поліпшення та поширення громадського харчування. А справа ця подекуди шкутильгає. Замість того, щоб до громадських їдалень притягувати якнайбільше трудящих, працівники їдалень пасуть задніх, відстаючи від життя, а цим самим відбивають трудящих від спільного харчування. Ось вам приклад:

Робота в установах та на підприємствах розпочинається о 8 год. ранку, а їдальня **м. Шполи** відчиняється теж о 8 або пів на 9. Таким чином робітник чи службовець не може одержати сніданку йдучи на роботу. І за це, звичайно, чимало лають керівників їдальні.

Треба цю справу налагодити так, щоб усі їдальні відчинялися о 7-й годині. **Ч. В.**

Несвідомість чи недбайливість?

Правління **Хлистунівського** споживчого товариства Городиського району лише й знає, що торгувати. Ніякої культурної роботи не провадить, навіть гірше: коли треба було організувати спільне харчування колгоспників підчас сівби, правління, особливо голова його Канівець Семен, недбайливо поставились до цього. Все вираховували (й досі вираховують), що обід коштуватиме 16 коп., а можна брати лише 15 коп.

А в колгоспі підчас сівби працювала лише біднота, що потрібує налагодження спільного харчування на полі. Але правління товариства зірвало цю справу, поставилось до цього, як до неприбуткової галузі роботи, забувши про політичне значення її.

Та не лише харчування. І для дитячих ясел Хлистунівське товариство нічого не зробило, нічим не допомогло. **Д.**

Шкідництво чи безгосподарність?

Про Корсунську ...

Шануємо пам'ять Т. Г. Шевченка.

1-го червня — свято відкриття пам'ятника на батьківщині Шевченка.

Ми шануємо пам'ять великого українського письменника Т. Г. Шевченка, що все життя віддав за визволення пригніченого люду. За його вперту боротьбу поміщики скоротили йому життя зсилкою, каторжними роботами.

Шевченко вмер, але пам'ять про нього живе в серцях трудящих СРСР. Щоб ушанувати його пам'ять селяни с. Шевченкового (колишня Кивилівка) Петрівського району зняли клопотання перед вищими органами радвлади про збудування на батьківщині його пам'ятника. Це клопотання підтримав Петрівський райвиконком і відпустив 3.000 карб. на будову пам'ятника. Заввишки пам'ятник 5 метрів, 2 з полов, метри завдовжки та півтора метри завширшки. На пам'ятнику 9 фігур, крім самого Шевченка.

Відкриття пам'ятника має відбутися 1 червня.

Цей пам'ятник своїм культурним виглядом, один з найновіших на Україні. Відкриття його в Петрівському районі, в районі суцільної колективізації має історічне значення.

Підчас відкриття пам'тника Шевченкові, організовується масове урочисте свято, що набуде всеукраїнського значення. На відкриття запрошено представників ВУЦВК'у, зокрема Г. І. Петровського, Наркомоса т. Скрипника, представників Всеукраїнського Шевченківського комітету, ОВК, окружних установ Шевченківщини та сусідніх округ, зокрема Гуманської. До відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченкові в селі приурочено закладини технікума колективного хліборобства, де виховуватимуться кадри для сільського господарства. Цей технікум є першим на Україні в районі суцільної колективізації.

Райвиконком порушив клопотання перед вищими органами, щоб відкриття відзначити всеукраїнським святом. На святі відкриття в Шевченковому має бути більш як 8.000 трудящих. Приїде ВУФКУ провадити фільмування.

РайІНО.

Поривають з релігією.

Відмовляються служити церкві.

Бувши деякий час диріґентом при Балаклеївській церкві й переконавшись, що ця посада не корисна для громади, я відмовився від неї зовсім, тому прошу оповістити про це в «Рад. Думці». **Г. Круп.**

Я, колишній піп Вороб'ївської ...

ОБ'ЯВА.

Цим Шевченківський Окрвійськомат доводить до відому всіх установ та громадян міста й округи, що в 27-го травня цього року Окрвійськомат перейшов на перервну пятиденну працю з такими днями відпочинку: 2, 7, 12, 17, 22 та 27 число місяця.

Праця в ОВК в робочі дні проводиться з 9 до 16 годин. Окрвійськомат **Вілке.**

ОГОЛОШЕННЯ.

БУДІВЕЛЬНОМУ ВІДДІЛУ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ОКРБУРЯККОЛГОСПСОЮЗА

ДЛЯ РОБОТИ В РАЙКУЩАХ

ПОТРІБУЮТЬСЯ

ТЕХНІКИ-БУДІВЕЛЬНИКИ,

З ОПЛАТОЮ НА МІСЯЦЬ

від 150 — 200 карб.

Вимоги: технічна освіта та практика не менше 3-х років.

Звертатись по адресі: м. Черкаси, ОКРБУРЯККОЛГОСПСОЮЗ.

Вважати за недійсні нижчезазначені документи

Облік військ книжку на ім'я Уманського М Х. Військ облік книжку на ім'я Максименка Ф Ф. Облік військ картку на ім'я Богуна В І. Член біл-т за ч 7638 сп с.-г. робіт на ім'я Бондаренка С Д. Пенсійну книжку вид Шевч Окрстрахкасою на ім'я Гарлицької Е В, Картку на коня вид Вільш РВК на ім'я Демківської с.-г артілі. Дві облік картки на коня на ім'я Мартиненка Л М. Кін картку вид Балаклиїв РВК на ім'я Благодарного І С. Член квиток за ч 121349 спілки Робос на ім'я Барвінської Н А. Особ картку вид Ірклїів РВК на ім'я Носенка П М. Доприз картку вид Ірклїів РВК на ім'я Завалка О І. Кін картку вид Ірклїів РВК на ім'я Колісника Ф Д.

Допризов картку вид Ірклів РВК на ім'я Паціори М М. Патент на право торгів спіртом на ім'я Скородиського ЕПО. Доприз картку вид Ірклїів РВК на ім'я Ляпкала І Н. Особ Посвідку вид Старо-Каврайськ с/р на ім'я Будюка М П. Військ біл вид Ірклїів РВК на ім'я Лихогруда А С. Член книжку на ім'я ...

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Радянська Думка

Ціна окрем. числа 4 коп.

Орган Шевченківського Окр. Ком. К П (б) У, Окрвиконкому та О. Р. П. С.

Четвер 26 червня 1930 р. № 90 (734).

Адреса редакції та видавництва: м. Черкаси, вул. Урицького, [illegible] № 1-47, 243

Для робіт., селян [illegible] ... 7 крб. 20 к. ... 3 крб. 60 к. ... 1 крб. 80 к. ... 60 к. ... 25 к.

Черкаси I пр. ОкрКНС

МАШИНИ ПРИСКОРЮЮТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЖНИВ, ЗАОЩАДЖУЮТЬ ЛЮДСЬКУ СИЛУ.

Ударними темпами ремонтуймо вборочні машини, молотарки, реманент.

У підготовній роботі та в проведенні соціялістичних жнив і молотьби вдаримо огнем самокритики по недбальству, безгосподарництву й прогульництву. Утворюймо високу трудову дисципліну.

Готуймося до жнив.

Жнива повинні стати за головний чинник дальшого зміцнення й поширення соціялістичного сектора сільського господарства, піднесення добробуту індивідуальних бідняцько-середняцьких господарств. Жнива треба провести так, щоб вони стали передумовою успішного готування до осіннього засіву.

Ці відповідальні завдання жнив вимагають, щоб радянський апарат, уся радянська громадськість поставили жнивну кампанію в центрі уваги й зробили її основним змістом своєї роботи. Отже всю організаційно-підготовну роботу до жнив, треба провести так, щоб забезпечити якнайбільшу активну участь у ній всіх колгоспників, всіх робітників радгоспів та найширших бідняцько-середняцьких мас села.

Величезну ролю в організації мас навколо жнив повинні відограти господарчі секції сільрад, виробничі наради, що їх треба до жнив скликати якнайчастіше. Треба тепер уже утворити бригади й широко застосувати соцзмагання, як поміж колгоспами, так і між бригадами, групами та окремими колгоспами.

Крім цього, перед нами стоїть ще одно з найважливіших організаційних завдань—це вчасне готування й ремонт сезонного с.-г. реманенту за допомогою шефів-робітників підприємств та установ, які повинні приділити якнайбільше уваги цьому.

Цілком зрозуміло, що роля сільрад не обмежена лише плянуванням та контролею над виконанням плянів жнив: сільради повинні брати найактивнішу практичну участь у виробничих питаннях. Та й самі сільради і їхні секції, й виробничі наради мають вступити в соцзмагання за якнайліпше виконання плянів жнив та якнайліпшу організацію керівництва над жнивяною кампанією цього року.

Спільними силами, за участю найширших бідняцько-середняцьких та робітничих мас до соціялістичних метод і форм проведення наступних жнив!

Безвідповідальне ставлення до забезпечення машинами загрожує зривом більшовицьким жнивам.

Підготовка до більшовицьких жнив та молотіння вимагає на сьогодні чіткого обліку всіх вбиральних машин та знаряддя. Гельм'язівський район у достатній мірі забезпечений цими машинами, зокрема молотарками, але не хватає двигунів. Наприклад, Горбанівська артіль попдбала молотарку, а двигуна немає і може статись, що село стане перед неможливістю провести молотіння. Таке становище і в колгоспах села Богданів. Райкущ заспокоює, що тракторна колона допоможе обмолотитись. Але, чи зможе 12 тракторів потягнути 200 молотарок?

Отже, наступні жнива вимагають негайного завозу двигунів до Гельм'язівського району.

В. Ш-ко.

Городиський район відстає з ремонтом вбиральних машин.

Плян проведення вбиральної кампанії Городиським кущем складено ще до 5-го червня й зараз же доведено до колгоспів.

Тоді ж розпочали складати колгоспи свої пляни, 5-VI плян був уже у двох об'єднаннях.

Забезпеченість колгоспів машинами по району складає 25,2 відсотки. Для завчасного проведення жнив нехватає 35 жниварок, і коли ця кількість не буде завезена до району, жнива затягнуться. Молотарок теж немає в достатній кількості, район забезпечено лише на 50 відс.

Ремонт проходить успішно тільки по деяких колгоспах. Приміром, у Вязівському колгоспі ударна бригада, що ремонтує жниварки, свою роботу вже кінчає. Ганебно відстає з ремонтом Орловець, правління якого не тільки не потурбувалось про ремонт, а навіть завчасно не замовило потрібної кількости запасних частин. Відстають [illegible] Буда Орловецька, Городище та Набоково.

Тут же приходиться відзначити небажання П'ятаківського цукрокомбінату допомогти у ремонті. Адміністрація цукроварні ввесь час [illegible] робітників для ремонтування колгоспних машин, а тільки ремонтує «по силі можливості». А слід було б цукроварні віднестись до допомоги у ремонті більш уважніше.

Дописувач.

ДЕНЬ, ЩО ЙОГО НЕ ЗАБУДУТЬ ЧЕРКАСЬКІ ДРУКАРІ

25 червня о 17 годині пущено вперше ротаційну машину, що вносить цілу революцію в техніку друкування „Радянської Думки" кочуваний для окружних газет тираж „Думки" в 71 тисячу примірників, і дальші перспективи збільшення його викликали потребу в ротації.

Машину змонтовано на два місяці раніш передбачених термінів—трудовий героїзм встановщиків-друкарів дав змогу 25 червня в день відкриття XVI партз'їзду рапортувати комуністичній партії ще одною перемогою на фронті соцбудівництва.

Друкарі Черкаської держдрукарні доводять ще раз, що в боротьбі за здійснення п'ятирічки в чотири роки—вони в перших лавах.

Підготовку до хлібозаготівель—на бойові темпи.

(Розмова з Зав. Окрторгвідділу т. Стаховим).

Ще й досі на місцях надзвичайно млявий темп готування до наступних хлібозаготівель. Не дивлячись на те, що Окрторгвідділ не раз пропонував відповідним організаціям передати всі свої глибинні склепи зерновій кооперації—це проходить надто повільно; на 20 червня передано лише половину склепів. Про те ж, як провадиться ремонт, дезинфекція хлібних склепів і досі нема жодних відомостей.

Так із мобілізацією та закупкою тари. Хоч місячник розпочався ще 15 червня, але показних наслідків і досі нема. **Райпаркоми, райвиконкоми, професійні та інші організації ще й досі не приділили належної уваги місячникові збору тари.** За таких темпів готування до хлібозаготівель є деяка загроза, що ми не все зробимо своєчасно.

Не разгорнуто широкої масово-з'ясовної роботи в питаннях підготовки до хлібозаготівельної кампанії. Це тоді, коли ця кампанія ще буде провадитись за умов загостреної клясової боротьби на селі. Отже, цю роботу треба негайно розгорнути. Усі партійні й радянські, професійні та інш. організації повинні на ходу переключити свою увагу на готування до нової хлібозаготівельної кампанії.

Якже справа з будівництвом нових склепів? Будівництво, що провадить його Союзхліб (будує приміщення на 350.000 пудів хліба) закінчується вже. Крім цього Окрзерносоюз розпочав будувати приміщення на 250.000 пудів хліба. Це будівництво затрималось тому, що Зерносоюз не мав потрібних кредитів від центру.

Не гаразд і з організацією хлібозаготівельного апарату. При кущах колгоспів ще й досі не утворено хлібозаготівельні відділи.

Мляво провадиться й організація [illegible] фахових товариств для заготівлі хліба серед індивідуального сектору.

Ось головні недоліки, що маємо ми у готуванні до хлібозаготівель. На виправлення їх треба звернути якнайбільшої уваги. Готуватися до хлібозаготівель треба по-бойовому, по-більшовицькі.

Райкущі ще й досі не розкачались.

15-18 червня Окрзерносоюз провів нараду членів правлінь райкущів, що завідують хлібозаготівлею, та райінспекторів хлібозаготівлі. Нарада прийняла низку постанов про підготовку до хлібозаготівельної кампанії. Обов'язок виконувати ці постанови взяли на себе учасники наради, але роз'їхавшись на місця забули.

Райкущі ще й досі мляво готуються до нової хлібозаготівлі. 22 червня правління Окрзерносоюзу на 10 райкущів передало справу до слідчих органів.

Готуємо кадри для хлібозаготівлі.

29 червня та 2 липня по всіх районах скликаються наради уповноважених райкущів, сільських організаторів хлібозаготівлі та приймачів зсипних пунктів.

23 червня Зерносоюз скликав нараду рахівників хлібозаготівельного апарату, щоб підготувати їх до нової хлібозаготівельної кампанії.

МИ Б'ЄМО НА СПОЛОХ!

1-ше липня—останній строк підготування до жнив, а на 20 червня відремонтовано: тракторів 53 відс., вбиральних машин 72,4 відс., двигунів—44,6 відс., молотарок—57 відс.

ОСЬ ВИНУВАТЦІ ПРОРИВУ.

Мошенський, Медведівський та Мокро-Калигірський райони ще й досі не приступили до ремонту тракторів.

Золотоніський район замість 22 тракторів відремонтував [illegible], Шполянський замість 39—тільки—12.

НЕЗАДОВІЛЬНО ПРОХОДИТЬ І РЕМОНТ ВБИРАЛЬНИХ МАШИН.

Пасуть задніх:

Городиський район, що відремонтував		56	відс.	завдання
Черкаський	„	55	„	„
Чорнобаївськ.	„	52	„	„
Канівський	„	50	„	„

Під вогонь самокритики недбайливих.

Матусівський ТСОЗ «Ленінський комсомол» до жнив готується мляво, населення обізнано з постановами уряду про вбиральну кампанію погано. 40 жниварок неначебто й готові, але ремонт їх відкудишній: більшу їх частину хоч і в поле не вивозь. За кадри до жнив колгосп не дбає і може статись, що не буде кому керувати жатками та снопов'язалками. Не складено й досі пляна про проведення жнив.

Треба негайно ліквідувати ці прориви.

С.

* * *

У Ставидлянській с.-г. артілі «Ленінський шлях» завчасно розпочали готуватись до жнив. Ремонт жаток закінчили, ремонтуємо молотарки,—робота йде гаразд. Кепсько тільки, що управа не дбає про масово-політичну роботу серед колгоспників. Питань про підготовку до жнив на зборах не ставили. Досі не організовано бригад. Є підстави турбуватись, щоб не повторились підчас жнив помилки весняної сівби.

Раді артілі, поки є ще час, зверніть увагу!

480.

* * *

Шелепухська артіль Мошенського району ще й досі не розпочала підготовки до жнив. Потреби в ремонті с.-г. машин не виявлено, ремонт не провадиться. Не дивлячись, що комори не годяться для зсипки зерна, бо крізь дах протікає вода, про ремонт їх і не думають.

301.

* * *

Колгосп ім. Сталіна села Баландино 2 частина ще й не думав про жнива. Ні жниварки, ні молотарки не ремонтуються, бригад не організовано. Колгоспники не знають як провадитимуться жнива, бо з ними про це ще ніхто не говорив.

590.

А ці колгоспи гідні стати за приклад.

Комуна «Зірка» Гельм'язівського району успішно готується до жнив. Усі працездатні розбиті на бригади, обговорено соцзмагання. Організовано гадаємо провести жнива

567.

* * *

Березнягівський колгосп Канівського району вже готовий до жнив. Відремонтовано жатки, виготовлено дрібне с.-г. знаряддя. Спішно закінчують ремонтувати молотарки та приводять у порядок зерносховища.

Селькор.

* * *

Готове вже до жнив і село Буртки Кам'янського району. 18 справних жаток хоч сьогодні можуть виїхати в поле.

Селянин.

Куркулі розперезалися на Гельм'язівщині.

ДПУ, кажи своє суворе пролетарське слово!

Куркулі на Гельм'язівщині знову підняли голову. Не так давно було спалено колгоспівську стайню в селі Калениках, а 20 червня підчас засідання бюра комсомольського колективу комуни «Іскра» було зроблено наскок. Пострілом з обрізу та камінням в кімнату засідання куркулі намагались забити учасників засідання. Куркульська спроба не вдалась. Через декілька час було спалено хату бригадира комуни тов. Буравського. «Куркульський терор не спинить колгоспного руху»—основна думка комунарів «Іскри».

Комунари вимагають суворої кари куркульським недобиткам, що залишились в районі, підняли голову й намагаються перешкоджати соціялістичному будівництву.

Голубий.

> „З'їзд зобов'язує всі партійні організації домогтися того, щоб у взаєминах колгоспників із індивідуальниками було як правило: не цькувати індивідуальників, а подавати їм допомогу і всебічно залучати до колгоспів".
> *(З тез доповіді про колгоспний рух на XVI з'їзді ВКП(б).*

День трактора дав добрі наслідки.

Виявлено й преміювано кращих трактористів, це збуджує увагу всіх краще ставитися до машини.

Хоч підготовна робота до дня трактора на Шевченківщині й недосить була розгорнута, проте подекуди цей день пройшов з добрими наслідками.

На МКТС **Олександрівського цукрокомбінату** 20 червня відбувся зльот трактористів. День трактора пройшов під гаслом **глибокої перевірки виконання завдань поставлених перед машинно-кинотракторною станцією.** 24 трактори, що об'єднано на станції, мали завдання у весняну посівкампанію обслужити 8 сіл, але обслужили 14.

На станції працює 66 трактористів і 3 механики. Трактористи на зльоті ухвалили **посилити готування до жнив, запровадити в роботі методи соціялістичного змагання** поміж бригадами та окремими рульовими на кращий догляд за машинами, за зменшення поломок. Утворено ударні бригади й вирішено працювати так, щоб надалі перевести всю станцію на ударну. 18 кращих трактористів та бригадирів преміювано грішми від 10 до 30 карб кожному.

Поміж преміюваними—2 трактористки. Декого висунуто на бригадирів, декого мають послати на курси бригадирів, механиків.

Добре пройшов день трактора й на МКТС **Мартинівського цукрокомбінату.** 20 червня з'їхалися всі трактористи, були делегати від колгоспів.

Преміювано 3-х кращих трактористів та одного бригадира, поміж них—одна жінка.

На **Селищанській** МКТС, Стеблівського району, 20 червня теж відбулися загальні збори трактористів. Обговорюючи роботу станції, особливо гостро критикували недисциплінованість, недбайливість товаришів, що призвели до перевитрати 11.000 кілограм горючого. Тут же на зборах ухвалено викликати на соціялістичне змагання Вільшанську машинно-тракторну станцію. Запроваджено й внутрішнє змагання поміж колонами та передплачено 50 примірників журнала „За рулем".

Селищанська МКТС всі завдання, що стояли перед нею зазначено перевиконала.

На зборах преміювано 4-х кращих трактористів грішми та двом видано похвальні листи. Не гаразд **тільки, що цукровики Селищанської цукроварні ніякої участи в святкуванні дня трактора не взяли.** Навіть відмовилися дати свою оркестру обслуговувати свято.

У день трактора, ОПК та ОВК одержали від трактористів Смілянської МТС рапорт про те, що станція виконала свій виробничий плян на 300 відс.

У загальному, день трактора зробив велике зрушення серед трактористів: загострилась увага на краще ставлення до машини, виявилось прагнення до технічної літератури.

Я. Я.

Проривку закінчили, готуємось до жнив.

Іванівська артіль «Боротьба» Красьонівської сільради Чорнобаївського району проривку цукрового буряка закінчила 19-го червня. Почала перевірку.

Підготовку до жнив розпочали ще з весни. Тепер ремонт жаток закінчують, розпочинають ремонтувати вози та складають жнивний плян, за яким усіх людей розбивають на бригади. Одно гальмує в колгоспі—це розрахунки з тими, що вибули. Але тепер уже й це закінчують. Колгоспники до роботи беруться жваво.

№ 118.

> „Партійні організації в колгоспах повинні забезпечити таку постанову роботи груп бідноти, щоб вони не тільки боронили безпосередні інтереси бідноти, а й сприяли зміцненню спілки робітничої класи сільської бідноти в серед[illegible]
> (З тез доповіді про колгоспний рух на XVI з'їзді ВКП(б).

* * *

Березнягівський колгосп Канівського району вже готовий до жнив. Відремонтовано жатки, виготовлено

Готове вже до жнив і село Буртки Кам'янського району. 18 справних жаток хоч сьогодня можуть ввійти поле. Селянин.

Куркулі розперезалися на Гельм'язівщині.

ДПУ, кажи своє суворе пролетарське слово!

Куркулі на Гельм'язівщині знову підняли голову. Не так давно було спалено колгоспівську стайню в селі Калениках, а 20 червня підчас засідання бюра комсомольського колективу комуни «Іскра» було зроблено наскок. Пострілом з одрізу та камінням в кімнату засідання куркулі намагались забити учасників засідання. Куркульська спроба не вдалась. Через деякий час було спалено хату бригадира комуни тов. Буравського. «Куркульський терор не спинить колгоспного руху»—основна думка комунарів «Іскри».

Комунари вимагають суворої кари куркульським недобиткам, що залишились в районі, підняли голову й намагаються перешкоджати соціалістичному будівництву.

ГОЛУБИЙ.

Выписка из протокола

Заседания Коллегии ОГПУ (судебное) от „14“ августа 1932 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
12. Дело № 118161 по обв.гр. ПУЧКА Григория Дмитриевича 1904 г.р., ур.с.Переверинцы Аркицкого р-на УССР по 59/3 58/2 и 58/11 ст.УК. ЖИЛА Конона Гавриловича ~~не~~ 1906 г.р., ур.с.Переверинцы Аркицкого р-на УССР по 59/3 58/2 ст.УК. (Дело рассм.в пор.пост.Пре. ЦИК СССР от 9/6-27г.).	ПУЧКА Григория Дмитриевича ЖИЛА Конона Гавриловича - Расстрелять. Дело сдать в архив.

Секретарь Коллегии ОГПУ

615

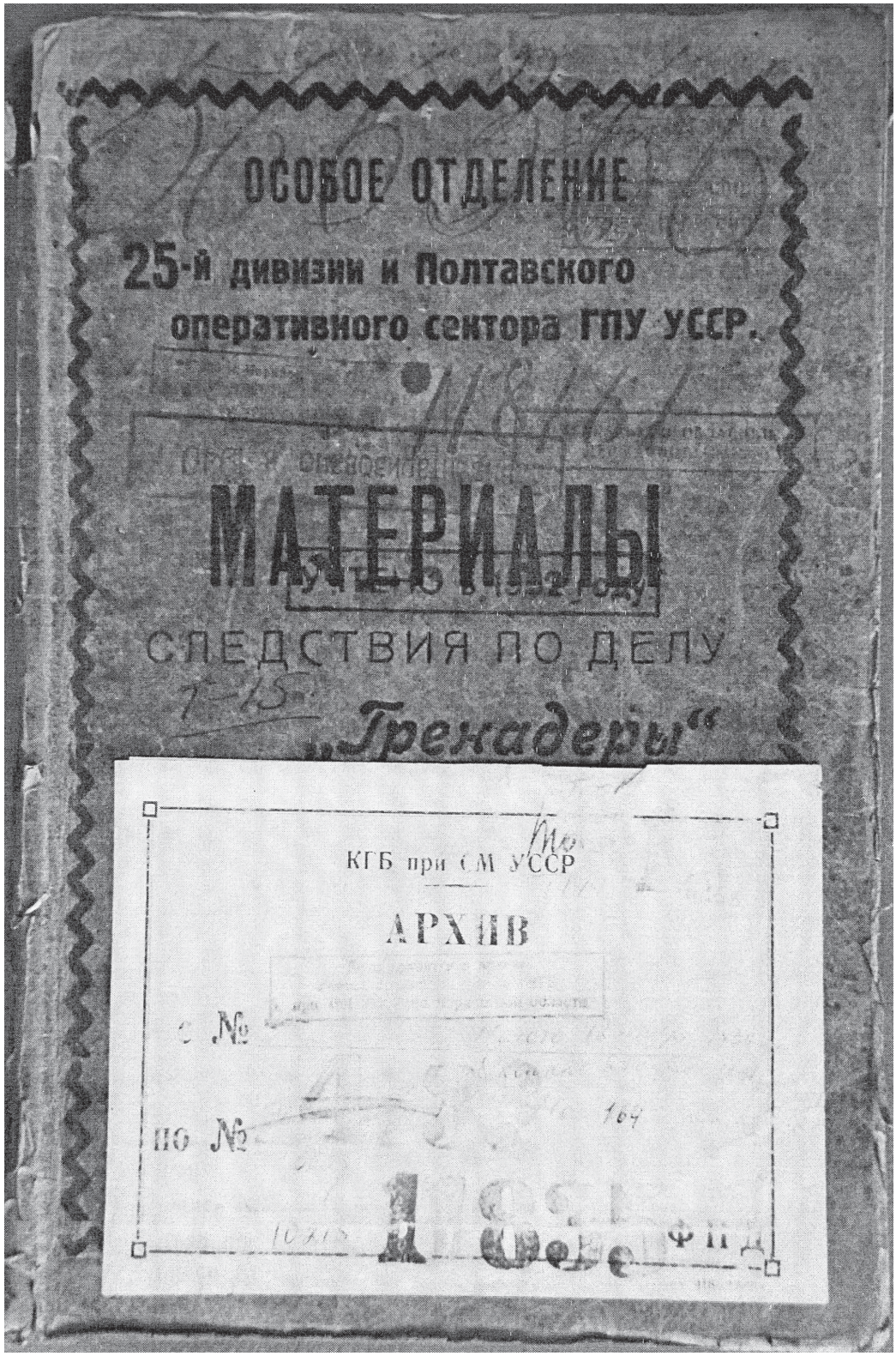
ОСОБОЕ ОТДЕЛЕНИЕ
25-й дивизии и Полтавского
оперативного сектора ГПУ УССР.
МАТЕРИАЛЫ
СЛЕДСТВИЯ ПО ДЕЛУ
„Гренадеры"
КГБ при СМ УССР
АРХИВ

31

А К Т.

1930 г. мая 29-го дня. гор.Лубны.
Я,Начальник Фельдотделения Лубенского Окротдела ГПУ ФРО-
...Д., на основании предписания Начальника Лубенского Окротд
ГПУ и 00 75 от 28/V.30 г. о приведении в исполнение приговор
...бного Заседания коллегии ГПУ УССР от 17/V-30 г. на осужден
к высшей мере социальной защиты - растрелу гр.гр.ОХРИМЕНКО
...ила Яковлевича, ТАЛАНА Филимона Степаовича, БАРАБАША Петра
...ровича, СТЕФАНОВСКОГО Никиту Петровича, БАРАБАША Иосифа Фе
...вича, ОХРИМЕНКО Кирила Федосеевича, АВРАМЕНКО Дмитрия Никон
...ча, КОЗОРИЗА Акипа Яковлевича, МАКСИМОВИЧА Николая Дмитри
...а, ВОВКА Ивана Емельяновича, ЖИЛУ Григория Филиповича, КУР
...ндрея Федоровича, БАХАНОВА Александра Иосифовича, АВРАМЕНК
...лия Никаноровича, ЖИЛУ Романа Лукича, ЧЕВЕЛЬЧА Дмитрия Зи
...евича, РОССОХУ Евлампия Васильевича, ЖИЛУ Даниила Прохоров
КУЛИКА Кондрата Семеновича, КУРИЛО Федора Дмитриевича, сос
...или настоящий акт о нижеследующем:

28 мая 1930 г. вышеперечисленные осужденные под усиленным
...оем были доставлены из Лубенского ДОПР"а № 7 в Лубенский
...отдел ГПУ, где личности коих были проверены в присутствии
...рокурора ПРОКОПЕНКА и сотрудника Окротдела ГПУ т.АРОНОВА
указанным осужденным было об"явлено, что последние судебным
...данием тройки при Коллегии ГПУ УССР приговорены к высшей
...социальной защиты - растрелу.

После чего руководствуясь циркуляром НКЮ № 56 от 24 г.
...говор приведен в исполнение над гр-нами: ОХРИМЕНКО, ТАЛАНОМ
...АБАШОМ, СТЕФАНОВСКИМ, БАРАБАШОМ, ОХРИМЕНКО, АВРАМЕНКО, КОЗО
..., МАКСИМОВИЧЕМ, ВОВКОМ, ЖИЛОЙ, КУРИЛО, БАХАНОВ, АВРАМЕНКО,
..., ЧЕВЕЛЬЧОЙ, РОССОХОЙ, ЖИЛОЙ, КУЛИКОМ и КУРИЛО. Тела ука-
...х были преданы земле в той одежде в какой были забраны
ДОПР"а на городском кладбище, следы могилы замаскированы.

Настоящий акт составлен в 2-х экз. из коих один направ
...тся в УСО ГПУ УССР, а второй остается в делах Окротдела ГПУ

НАЧАЛЬНИК Ф/О /Фролов/

ПРИСУТСТВОВАЛИ: П/Прокурора /ПРОКОПЕНКО/

Сотрудник Окр ГПУ /АРОНОВ/

Сов.секретно

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА №-123

ЗАСЕДАНИЯ СУДЕБНОЙ ТРОЙКИ при КОЛЛЕГИИ ГПУ УССР от 17/У-1930 г.

С Л У Ш А Л И	П О С Т А Н О В И Л И
Дело № 647 Лубенского Окротдела ГПУ по обвинению гр.гр.:	
I. ОХРИМЕНКО Даниила Яковлевича, лет, урож.с.Перервинец, Лубенского круга, середняка, украинца, с высшим образованием, б/п,	I. ОХРИМЕНКО Даниила Яковлевича,
По ст.54-2 и 54-II УК УССР	
2. ТАЛАНА Филимона Степановича, лет, урож.с.Перервинец, украинца, кулака, лишенца, малограмотн., б/п,	2. ТАЛАН Филимона Степановича
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
3. БАРАБАША Петра Федоровича, 2I года, урож.с.Перервинец, украинца, кулака лишенца, с низшим образ., б/п,	3. БАРАБАШ Петра Федоровича,
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
4. СТЕФАНОВСКОГО Никиты Петровича, лет, урож.с.Перервинец, украинца, кулака, лишенца, малограмотного, б/п,	4. СТЕФАНОВСКОГО Никиту Петровича,
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
5. БАРАБАША Иосифа Федоровича, 25 лет, урож.с.Перервинец, украинца, сына кулака, лишенца, с низшим образ., б/п,	5. БАРАБАША Иосифа Федоровича
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
6. ОХРИМЕНКО Кирилла Федосеевича, лет, урож.с.Перервинец, украинца, кулака, лишенца, с низшим образ., б/п.	6. ОХРИМЕНКО Кирилла Федоровича,
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
7. АВРАМЕНКО Дмитрия Никоноровича, лет, урож.с.Перервинец, украинца, кулака, лишенца, малограмотн., б/п,	7. АВРАМЕНКО Дмитрия Никоноровича,
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
8. КОЗОРИЗА Архипа Яковлевича, 32 лет, урож.с.Перервинец, украинца, малограмотного, б/п,	8. КОЗОРИЗА Архипа Яковлевича
по ст.54-2 и 54-II УК УССР:	
9. МАКСИМОВИЧА Николая Дмитриевича, лет, урож.с.Миклашевки, Прилукского округа, украинца, кулака, малограмотного, б/п,	9. МАКСИМОВИЧА Николая Дмитриевича,
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
I0. ВОВК Ивана Емельяновича, 29 лет, урож.с.Миклашевки, украинца, кулака, лишенца, малограмотного, б/п,	I0. ВОВК Ивана Емельяновича,
по ст.54-4 и 54-II УК УССР.	
II. ЖИЛУ Григория Филипповича, 28 лет, урож.с.Сысенково, Лубенского округа, украинца, середняка, малограмотного, б/п,	II. ЖИЛУ Григория Филипповича
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
I2. КУРИЛО Андрея Федоровича, 25 л., урож.хут.Сысенково, украинца, кулака, лишенца, малограмотного, б/п,	I2. КУРИЛО Андрея Федоровича
по ст.54-2 и 54-II УК УССР.	
I3. БАХАНОВА Александра Иосифовича, лет, урож.с.Миклашевки, Прилукского округа, украинца, кулака, лишенца, с низшим	I3. БАХАНОВА Александра Иосифовича,
	I4. АВРАМЕНКО Василия Никоноровича,
	I5. ЖИЛУ Романа Лукича,
	I6. ЧЕВЕЛЬЧА Дмитрия Зиновьевича,
	I7. РОССОКУ Евлампия Васильевича,
	I8. ЖИЛУ Даниила Прокоровича
	I9. КУЛИКА Кондрата Семеновича, и
	20. КУРИЛО Федора Дмитриевича
	РАССТРЕЛЯТЬ.

ГПУ—УССР

Сектор

Рай(Гор) отделения

" " 193 г.

Ф. № 20/УСЭ

За дачу ложных сведений обвиняемый несет уголовную ответственность

АНКЕТА ОБВИНЯЕМОГО

24

1. Фамилия Барабаш
2. Имя и отчество Іосиф Алексеевич
3. Год рожд. 1891 г. 4. Место рожден. с. Белоусовка Драбовского р-на 5. Адрес с. Белоусовка
6. Профессия хлебопаш 7. Профсоюзная принадлежность нет

№ — чл. билета —

8. Социальное положение крестьянин
9. Социальное и политическое прошлое не имеется
10. Гражданство и национальность УССР. Украинец
11. Образование малограм 12. Партийность — № бил —
13. Категория воинского учета нет
14. Имущественное положение до рев. хата, сарай, клуня, комора, саж, коней 1, корова 1, свиней 1, овечек 5 земли 5½ после рев. хата, сарай, саж, коней 1, корова 1, земли 5½
15. Состояние здоровья Расширение легких
16. Сведения о прежних судимостях и нахождении под следствием не был и не имеется
17. Члены семьи (степень родства, место службы и должность или род занятий и адрес) перечисляются: отец, мать, сестры, братья, сыновья и дочери 5 душ. Жена Милання 38 лет, доч Евросиння 16 лет, син Михаил 9 лет, доч Елена 6 лет. Братья мои Ефим та Федор тоже живут в с. Белоусовке отдельно от меня

Подпись обвиняемого Барабаш

на обороте

Подпись обвиняемого Березняк С. М.

ИДИ В КОЛХОЗ
ДАДИМ КУЛАКУ ДРУЖНЫЙ ОТПОР ОРГАНИЗУЕМ КОЛЛЕКТИВНЫЙ СКОТНЫЙ ДВОР
ВВЕДИТ РАБОЧИМ И КРЕСТЬЯНАМ ТО КТО РАСПРОДАСТ И РЕЖЕТ СКОТ
СО ВСЕМ ИНВЕНТАРЕМ В КОЛХОЗ ВСТУПАЙ
НЕ РЕЖЬ СВОЙ СКОТ НЕ ПРОДАВАЙ

Выписка из протокола № 35

заседания президиума Шевченковского Окрисполкома

от 18 июня 1923 г.

СЛУШАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
Протокол № 2 заседания Завадовской Райтройки по 8/с от 31 мая	6. по п. 2-б предложить Тройке по вопросу о вооружении Продкомнезамов передать подотделу комнезамов на заключение, о вооружении же партработников обратиться в ЧОН. По п. 3 - утвердить штрафы с ответчиков: с. Завадовки -150 п. руб., с. Валивы -150 п., Старосельи- 50 п. Деряковец -150 п. и с. Чарепина 150 п. руб. за проявление ответчиками антисоветской агитации, выгонку самогона и спаивание совработников, за не подчинение распоряжениям Тройки и отсутствие ночных обходов. По п. 4-б разъяснить Тройке, что Всеобучники не могут быть привлекаемы к операциям с применением оружия согласно существующего ОВУ положения.

Подлинный за надлежащими подписями.

С подлинным верно:

Делопроизводитель

...ат
...тяги. От-
...мере Мос-
...институт с
...м.

...тавке.

...к силам при-
...ворческий дух.
...тат его дея-

...алант в само-
...ать практиче-
...о искусством.
...и создавать то
...астений, то по
...емых животн-
...машин и ору
...ого хозяйства

...ух самородков
...а на сельско-
...к дореволюци-
...ься во всю
...щичье общест-
...авки было за
...ыи подражан
...о, повторяю
...с народом.
...всей публи-
...емые для об
...промышленн
...-х, искусств
...только пред
...состояния их
...ый период вре
...ренмущественн
...
...евнования пр
...сельского
...вок упрочить
...вание в обла-

...губерний [illegible] ...говора арестовано было 73 человека, во главе с Новицким (атаман труда).

2-я петлюровская организация была раскрыта в последних числах декабря 21-го года. Истреб. отрядом был захвачен Чигиринский повстанком в числе 4-х человек.

Почти в тоже время была раскрыта в Елисаветграде анархо-бандитская организация, во главе которой стоял Григорий Кролевец. Анархо-бандиты занимались подделкой и продажей подложных бумаг. При аресте анархо бандитской организации были обнаружены у заговорщиков все печати учреждений, в том числе и Ч. К.

Анархисты готовили выпуск подпольного журнала, у них было захвачено 9 пудов газетного шрифта.

И последняя петлюровская организация была ликвидирована всего несколько дней назад. Эта организация кроме террора, грабежей ставила целью срыв продналога, порчи телеграфа и телефона. 4-го сентября в Елисаветграде случайно арестован Яковенко (Грицюк) известный своей бандитской деятельностью на всей Украине.

Бандитизм [illegible] повсеместно на Украине, [illegible]

...предоставлено, в ...
...вости своевременной
...дуктов на места, ...
...денежных средств.
...питетов и питател...

На основании ...
...мисарита Финан...
1. Установи...
...чае непредставлен...
...еся на хранении ...
...безхозяйственным...
...ми предусматрен...
(Собр. Узаконени...
2. Прекратит...
...частного имущест...
...признании права ...
...стными лицами и ...
...М. З...

Президиума Елиса...

В дополнение к ...
...ниям, воинским частям, ...
...электрическим светом ...
...ловления присвоить ...
...етчиков или водомеро...
Форму обязательс...
Неисполнение наст...
...ленных приборов и п...
...Обратную пост...
...Укоммунотдел с уч...
...ет 300 рублей в ден...

Вследствие участи...
...ых горений предохрани...
...предлагает всем без ис...
...квартирах и других ...
...ствующие технически...
...включение на сети и лиц...
Предуисполкома М...

5—3 С подлинным...

Копія. 26

П О С Т А Н О В А

Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народніх Комісарів Союзу РСР.

Заходи бор тьби з хижацьким знищенням скоту.

Уряд Союзу СРСР прийняв низку заходів для посилення розвитку тваринництва. Намічено будівництво великих державних господарств надання пільги для колгоспів, членів колгоспів та одноосібних бідняцько-середняцьких господарств. Уряд всебічно сприяє розвитку кормової бази тваринництва, збільшення засіву кормових трав, корінаків, будівництво силосних споруджень та інш.

Разом з цим для поновлення та збільшення стада необхідно вжити рішучих заходів по охороненню племінного та тільного скоту, молодняку та виробників. Виходячи з цього Центральний Виконавчий Комітет та Рада Народніх Комісарів Союзу РСР в зміну пакта I і 3 постанови Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народніх Комісарів Союзу РСР від 16 січня 30 року про заходи боротьби з хижацьким знищенням скоту / збірн. Закон. Союза РСР 1930 р. № 6 пакт 56/ постановляє:

Райзгопам, колгоспам і іншим кооперативним організаціям членам колгоспів та одноосібним господарствам, а також бойням і забійним пунктам так в сільських як і міських місцевостях суворо забороняється до 31 грудня 31 року забій таких тварин:

а/ племінних тварин записаних до державних племкнижок або зареєстрованих в контрольних союзах / пункта/ племінних розплідниках та тварин зареєстрованих в місцевих земельних органах як поліпшувателів породи, коли ці тварини ще не втратили властивостей розпліду.

б/ Молодняк великої рогатої худоби: телиць підлітків та нетелів до 18 місяців, а бичків до 1 року, овець яриок віком до 18 місячного зросту. Свиней / свинок і кабанчиків на бекон зрістом до 3 місяців

в/ останніх свиней до 18 місячного зросту з виключенням явного браку.

г/ Вагітних маток всіх видів скоту.

ПРИМІТКА: Убій тварин на підприємствах Укрм"ясо регулюються окремими правилами, встановленим Народним Комісаріятом Зовнішньої та Внутрішньої Торгівлі Союзу РСР за згодою Народнього Комісаріяту земельних справ Союзу РСР.

Особи, що порушуватимуть вимоги цього закону несуть відповідальність в адміністративному порядку на основі обов" язкових постанов Райвиконкомів та міськрад.

Ці постанови повинні передбачати штраф в розмірі до 10-ти кратної вартости забитої тварини по місцевих заготівельних цінах.

До кулаків та приватних скупщтків, що злісно порушуватимуть цей закон або штовхатимуть на порушення і інших - Райвиконкоми, Міськради мають право поверх штрафу застосовувати конфіскацію всього або частини належного цим особам скоту. Разом з цим ці особи притягаються до кримінальної відповідальности, причому Суд встановлює до них позбавлення волі строком до 2-х років з виселенням з даної місцевости або без виселення.

Службові особи державних установ та підприємств і кооперативних організацій з окрема голови й члени правлінь колгоспів, що порушують постанову притягаються до кримінальної відповідальности як за хижацький злочин.

Центральним Виконавчим Комітетом положенням Союзних Республік пропонується вжити заходів аби Райвиконком та Міськради негайно роко ознайомили про цей закон та в десятиденний термін видали в йог го розвиток обов"язкові постанови.

Оригінал за належними підписами.

Певно: Секретар-

Камянська
райколгоспспілка
№/ХП-1930 року
ч.11464.

До колгоспів Камянського району.-
та участковим агрономам.

Надсилаючи при цьому копію постанови Центрального Виконавчого Комітету та РНК Союзу СРСР про заходи боротьби з хижацьким знищенням скоту, пропонуємо участковим агрономам та головам колгоспів цю постанову прочитати на виробничих нарадах колгоспників та одноосібників. Копії протоколів про проробління цієї роботи надіслати на розгляд Правління РКС не пізніше 5/I-31 року.-

Ор.п. Голова Правління/ Шепель/, Секретар/Ширінг/

Певно: Секретар-

Каменского] уезда, Кременчугской губернии. После разгрома нашими частями холодно-ярского округа, центр своей „работы" петлюровцы и анархо-бандиты переносят в Е-градский уезд.

Летом 21-года в районе Елисаветграда из за кордона прибывает группа „повстанческих работников" петлюровцев. С этого момента Г. П. У. приходится вести энергичную борьбу с подпольными организациями. За год с августа 21-го года Елисаветградским отделением Г. П. У. раскрыты были 4 организации, из которых, 1 была анархо-бандитская, остальные петлюровские.

В июне 21-го года была открыта подпольная организация „народная помста" (народная месть)

Во главе организации стоял Вл. Новицкий бывший чиновник прибывший из за границы.

Заговор охватывал волости Маловисковскую Эрделевскую, Глодосскую и гор. Елисаветград. Кроме того „повстанцы" часть

(атаман труда).

По уезду.

Новоукраинка.

Положение детских домов и сада.

В г. Новоукраинке имеется детский сад имени тов. Луначарского и детские дома—один имени тов. Ленина, а другой под названием Донбасс. Все они находятся в ведении наробраза и содержатся на его средства. В первом детском доме находятся 45 детей, из которых 35 человек круглые сироты. Санитарное состояние детей плохое. Нужда ощущается в медикаментах постельном белье и одежде.

В детском доме „Донбасс" 85 детей, из них 75 круглых сирот, 10 детей больных.

Постельного белья нет, имеется 20 пар нижнего и 75 верхнего платья.

В детском саду—65 детей 20 мальчиков и 45 девочек. Круглых сирот—10. Нужда чувствуется во всем.

Сейчас больных возвратным тифом—16, корью 3 и желудочными болезнями—1.

М. Кво

Положение дела помощи голодающим.

Согласно поступающим из разных мест Елисаветградск го уезда сведениям, голодающих

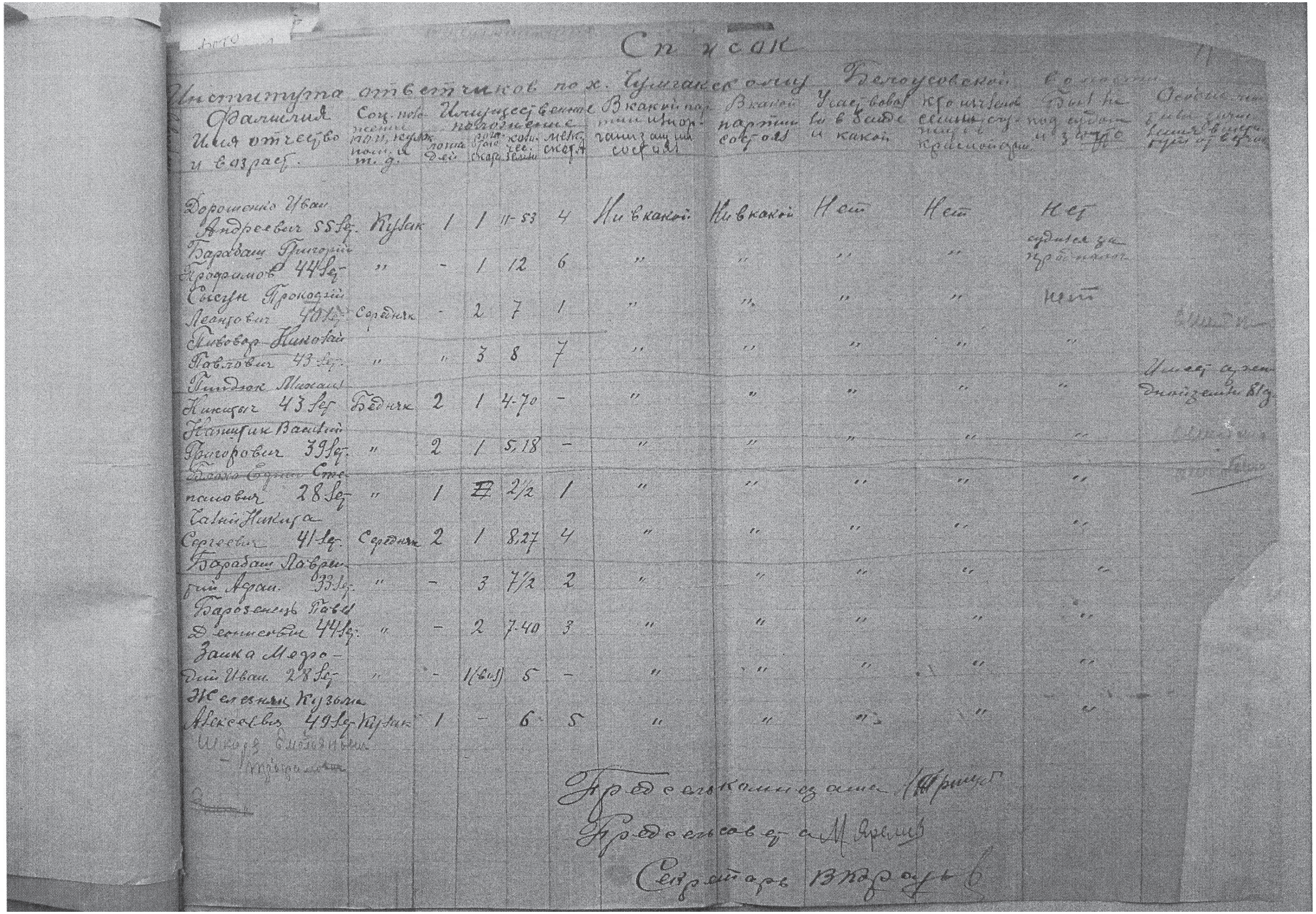

Список

Институтов ответчиков по х. Чумаковскому Белоусовской волости

Фамилия, имя отчество и возраст	Соц. положение (бедн., кулак, серед. и т. д.)	Имущественное положение: лошадей	рогат. скота	колич. земли	мелк. скота	В какой партии и организации состоял	В какой партии состоит	Участвовал ли в банде и какой	Кто из членов семьи служит в Красной армии	Был ли под судом и за что	Особые примечания
Дорошенко Иван Андреевич 55 лет	Кулак	1	1	11-53	4	Ни в какой	Ни в какой	Нет	Нет	Нет	
Барабаш Григорий Трофимов 44 лет	"	-	1	12	6	"	"	"	"	судился за [illegible]	
Сысун Прокопий Леонтович 40 лет	Середняк	-	2	7	1	"	"	"	"	Нет	[illegible]
Пивовар Николай Павлович 43 лет	"	"	3	8	7	"	"	"	"	"	
Гиндюк Михаил Никитич 43 лет	Бедняк	2	1	4-70	-	"	"	"	"	"	Имеет [illegible] земли 81 д.
Натирик Василий Григорович 39 лет	"	2	1	5.18	-	"	"	"	"	"	[illegible]
[illegible] Степанович 28 лет	"	1	[illegible]	2½	1	"	"	"	"	"	
Чалий Никита Сергеевич 41 лет	Середняк	2	1	8.27	4	"	"	"	"	"	
Барабаш Гаврилий Адам. 33 лет	"	-	3	7½	2	"	"	"	"	"	
Барозенец Павел Денисович 44 лет	"	-	2	7-40	3	"	"	"	"	"	
Заика Мефодий Иван. 28 лет	"	-	1 (вол)	5	-	"	"	"	"	"	
Железный Кузьма Алексеевич 49 лет	Кулак	1	-	6	5	"	"	"	"	"	

[illegible]

Председкомнезама [illegible]

Председсовета [illegible]

Секретарь [illegible]

верстка отменяется. В местностях, доставивших требуемое количество продуктов, разверстка снимается немедленно. Земля отобранная у панов и кулаков, закреплена за трудящимися. Настало время заняться мирным трудом, чтобы побороть нищету и разорение страны, преодолеть разруху, залечить раны долгой империалистической, за тем гражданской войны. На пути возрождения хозяйства и благополучия трудящихся стоит бандитизм. Корни его за границей. Из рук французских буржуа и польских панов получает средства Петлюровщина для своей позорной работы.

Паны знают за что платят: не могли они восстановить роль помещиков и капиталистов открытой силой при помощи генералов-пробуют действовать хитростью, стараются использовать беду совласти, общую нищету, недостаток сил, нехватку толковых честных работников, темноту крестьянскую. Под маской любви к крестьянину ведут враги трудящихся работу разложения тыла, чтобы не дать окрепнуть народному хозяйству и тем укрепить за совластью. Темные, часто обиженные люди, идут на удочку вожаков-атаманов, али к ним присоединяются просто грабители. Созданные таким образом банды стараются, где только и чем только могут, мешать налаживанию нормальной жизни. Этому должен быть положен конец. Совласть в лице 5 Всеукраинского с'езда, зная, что среди бандитов много опутанных, атаманами честных тружеников, об'явила амнистию и дала возможность всем желающим вернуться к мирному труду. Срок окончился 15.

С оставшимися бандами и их сообщниками Советская власть будет вести беспощадную борьбу. В этой борьбе необходимо обратить внимание не только на мелкие шайки и крупные отряды бандитов, но и на те слои крестьянства и те элементы, якобы мирного населения, которые своей поддержкой или попустительством способствуют бандам, ускользать от преследования, снабжают их продовольствием и т. п. На ряду с политической работой раз'яснения для населения истинного лица руководителя бандитизма и истинной сути совласти необходимо установить строгую ответственность наиболее зажиточной части местного населения и за деятельность банд в их районе.

Для этого постановления Окрсовещания и в каждом селении или хуторе, подозрительных по бандитизму районов, учреждаются специальные комиссии в составе двух представителей Окрсовещания и одного от волкомнезама, намечают из числа наиболее зажиточных и влиятельных граждан ответчиков (видповидальных) на которых возлагается ответственность за всякое проявление бандитизма в районе данного селения.

ПРИМЕЧАНИЕ 1. Ответчики видповидальные назначаются из рассчета на 20 хат, но не менее двух на выселках, более 10 хат и не менее одного на хутора.

нести они принадлежат к числу совласти, имеют право обжаловать действия комиссии Окрсовещанию, которое обязано в кратчайший срок рассмотреть ходатайство. Впредь до утверждения или отмены решения комиссии Окрсовещанием, подавшие ходатайство от ответственности не освобождаются. Ответчики назначенные заложниками остаются на месте жительства и не имеют права отлучаться без разрешения комиссии или ревкома, при чем последний следит не совпадает ли отлучка ответчика с появлением банд. На случай отсутствия случайно или умышленно ответчика комиссия одновременно намечает кандидатов к ним в числе не менее половины числа ответчиков. Ни один случай появления бандитизма не должен остаться безнаказанным. В случае убийства или ранения в селе бандитами представителя Совласти, красноармейца или члена комнезама растреливается из ответчиков двойное число. Вопрос кто именно, разрешается жребием который тянут все ответчики и заменяющие отсутствующих кандидаты.

ПРИМЕЧАНИЕ: В случае сокрытия тел убитых кара увеличивается вдвое. Если убийство произошло между населенными пунктами отвечают ответчики последних селений, при чем мерой воздействия расстрел и распределения между селами устанавливается Окрсовещанием или уполномоченным последнего при действующих отрядах. Имущество скрывшихся ответчиков конфискуется полностью. Избавиться от наказания расстрела в данном случае можно лишь выдачей действительно виновных и в том случае, ея последних действительно удастся взять или указанием совласти в особенных случаях содействия по борьбе с бандитизмом. Ответчики обязаны произвести и сообщить органам совласти точную регистрацию своих односельчан принимающих или принимавших участие против совласти даже если они не находятся в данный момент в селе. А также регистрацию имеющегося у кого бы то ни было оружия и дезертиров. В случае поимки, где бы то ни было бандита или дезертира о котором своевременно сообщено органам совласти его односельчанами ответчиками не было или вслучае обнаружения у кого бы то ни было оружия ответчики платятся штрафом: пара лошадей или корову или 200 пудов хлеба. Незарегистрирование бандита, дезертира, пулемета: два свиньи или десять овец или 20 пудов хлеба. За не зарегистрированную винтовку, обрез, револьвер штраф взимается по принципу круговой поруки ответчиков, при чем крупные села разбиваются на районы по 10 ответчиков по именно из которых возлагается ответственность по районам.

ПРИМЕЧАНИЕ: Вслучае поимки в селе без помощи ответчиков бандита местного или пришлого штраф увеличивается вдвое и вслучае поимки в селе вожака банды штраф увеличивается впятеро, кроме того один из ответчиков подлежит расстрелу за каждый установленный случай ночевки в селе бандитов или поддержку последних продовольствием или обозом. Ответчики платятся также за поимку в селе одного бандита, если при этом была возможность своевременно донести ближайшему военному отряду на предмет захвата банды, но донесения не

теля ревкома или ближайшего ответчика не принимать, или неизбежно предупредить. Имущество членов семейств которых находятся в бандах, конфискуется. Если бандитом является сам хозяин—полностью, если один член—наполовину. Конфискованное имущество и штрафы поступают в Окрсовещание. Ответчики, представившие совласти арестованным удостоверенного бандита или оказавшие деятельную помощь в разгроме банды переводятся в кандидаты. При повторении освобождаются вовсе от ответственности.

Рядовой бандит, попавший в банду по темноте, пропустивший срок явки по амнистии может заслуживать прощения выдачей главарей и вообще сообщников его поступлению в банду. Все участники вооруженного выступления против совласти не исключая атаманов могут вернуться к мирной жизни в случае искреннего раскаяния и руководящим ими организации. Всем военным и гражданским органам предписывается внимательно относиться к предложениям ответчиков или бывших участников банды реабилитировать себя перед совластью.

Все военные и гражданские представители Совласти предупреждаются, что всякую несправедливость или беззаконного отношения к местному населению, особенно в глухих деревнях, они будут, караться наравне с пособниками организациями бандитизма. Окрсовещание обязано сообщать в очередных сводках в губернии-Губсовещание и Окрсовещание о всех случаях репрессии. Вслучае обнаружения неправильности применения расстрелов ответчиков и наложения штрафов, виновные подлежат ответственности по всей строгости революционных законов вплоть до расстрела. Прибегая к суровым мерам борьбы с бандитами их пособниками и укрывателями Окрсовещание уверено, что сознательная часть трудящихся окажет широкую поддержку совласти в деле искоренения агентуры лакеев капитала и привлечения темной бандитской массы на путь раскаяния и мирного труда.

Настоящее одновременно со списками ответчиков и кандидатов расклеить на видном месте (около Волисполкома или Сборной избы). Во всех местах, где намечены ответчики, обязать ответственных лиц, под угрозой суровых взысканий заботиться, чтобы приказ не срывался злоумышленниками, дабы не у кого бы не было оправдания и незнания приказа.

Окружное совещание по борьбе с бандитизмом:

Председатель Затонский

Члены: Петин, Иванов.

Настоящий приказ вместе со списками назначенных на данное селение ответчиков и кандидатов к ним—вывесить на видном месте.

Председатель Шепетовского Окрсовещания **Шайкевич.**

Начальник Окр. участка **Уирук.**

Секретарь **Аутман.**

Р.У.П. Корецк. Гостип. т. 70

60

2.-

Такая-же банда появилась 6-го апреля с/года на границе Лубенского и Прилукского округов численностью в 30 человек вооруженных винтовками, обрезами, и охотничьими ружьями, совершившая налеты на ст. Драбово и с. Переросное, где убила 7 человек совпартактивистов, подожгла здания кооперации и нарсуда.

Высланным на место отрядом ГПУ банда была ликвидирована 7-го апреля.

Арестовано 20 непосредственных участников налета, взято 10 комплектов оружия.

Остатки банды разбежались.

Установлено, что во главе банды находились бывш. белые офицеры и кулаки, пытавшиеся поднять всеобщее восстание под лозунгом борьбы за независимость Украины.

Операция по изъятию скрывшихся продолжается.-

" апреля 1930 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ГОСПОЛИТУПРАВЛЕНИЯ
У.С.С.Р.: (БАЛИЦКИЙ)

ПРИКАЗ № 34.

Шевченковского Окружного Военного Совещания.

г. Корсунь. 21 апреля 1923 г.

Притихший за зимний период бандитизм на Шевченковщине с наступлением весны начинает опять проявлять себя. Пока отдельные разрозненные выступления мелких уголовных бандитов — наконечников при недостаточной бдительности честных рабочих и крестьян, грозят превратиться в более худшее. Надо быть на страже всем кому дорого спокойствие в мирный труд, чтобы в корне пресечь всякую попытку помешать мирному строительству рабочих и крестьян.

Органы Власти, призванные охранять завоевания Революции от покушений белогвардейщины и буржуазии, готовы во всеоружии встретить любую сволочь, пытающуюся мешать созидательной работе Советских Республик, но быстрое уничтожение всякого, даже мелкого, бандитизма возможно только при широкой сознательной поддержке всего честного крестьянства. Каждый честный труженик должен придти на помощь органам Власти в их борьбе с язвой разъедающей окрепшее тело Рабоче-Крестьянской Республики. Не место в семье тружеников наймитам помещиков и капиталистов, продающим кровь рабочих и крестьян.

§ 2.

Окружное Военное Совещание согласно постановления Губвоенсовещания об'являет с 23 Апреля по 7-е Мая **двухнедельник добровольной сдачи оружия** находящагося у населения. Каждый хранящий у себя оружие должен немедленно сдать таковое в Районную тройку по б./б. **не неся за это никакой ответственности.**

Каждый хранящий у себя оружие должен помнить что по истечении „Двухнедельника" об'является самая беспощадная борьба с бандитизмом всеми имеющимися у ОВС силами и каждый—у кого будет обнаружено оружие будет приравниваться к бандитам со всеми вытекающими отсюда последствиями.

Только в целях дать возможность честному крестьянству отмежеваться от бандитов и об'является указанный „Двухнедельник".

Сдаче подлежит без исключения все оружие основного и неосновного образца (отрезы, самоделы и проч.). Одновременно со сдачей оружия должно быть произведена регистрация и выборка удостоверений на право пользования охотничьими ружьями у кого таковые еще не выбраны.

§ 3.

Ответчики в селах должны в данной компании принять самое активное участие. Согласно постановления ОВС ответчики доставшие в Райтройку как во время „Двухнедельника" так и по окончании его получают следущие льготы:

1. Ответчик, доставивший 1 пулемет или 5 винтовок освобождается вовсе от обязанности ответчика.
2. Ответчик доставивший 3 винтовки переводится в последние кандидаты.
3. Ответчик доставивший 1 винтовку переводится в первые кандидаты.

§ 4.

Райтройки по б/б, милиции и судугрозыску развить в этой компании максимум инициативы и энергии донося о ходе компании каждые три дня в ОВС.

§ 5.

Все оружие по мере поступления без малейшей задержки должно доставляться под надежной охраной в Окрвоенкомат в г. Корсунь.

Председатель ОВС **ШАЙКЕВИЧ.**

Начуездучастка **УНРУК.**

Секретарь **АУТМАН.**

РУП Корсунь. Ростипография т. 5[illegible]

ПРИКАЗ №2

по Золотоношскому уезду

4-го Января 1922 года.

В виду того, что в настоящее время, несмотря на неоднократные приказы и распоряжения о прекращении хищнического уничтожения лесов населением, разграбление все-таки продолжается и принимает угрожающий характер, истребляя леса и даже фруктовые сады, наводняя рынки Государственными дровами, сбываемыми всем предприятиям, частным лицам и даже вывозя в соседние уезды,—в целях беспощадной борьбы с лицами, расхищающими леса, основываясь на постановлении Узкономсовещания от 2-го Января 1922 года, ПРИКАЗЫВАЮ Волисполкомам и Комнезаможам немедленно назначить ответчиков из кулацкого населения.

Начальникам Милиции приказывается всех лиц, везущих на рынки дрова, если они не имеют соответствующих ордеров „УТА", задержи вать, составлять протоколы и предавать суду для рассмотрения дел в порядке циркуляра Наркомюста от 10-го Ноября 1921 года № 38.

Уту вменяется в обязанность выдвинуть агентуру на все рынки для задержания указанных выше лиц с дровами (за исключением сухих), каковые конфисковывать и доставлять на склады Ута, а продавцов передавать Милиции для предания Суду.

Предуисполкома ТРОЦЮК.

Начута ВЕРБИЦКИЙ.

за Завземотделом (подпись).

Серия "К".

ДПУ.—У.С.Р.Р. ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ Округовий Відділ — при — ОКРИКОНКОМІ

ГПУ.—У.С.С.Р. ШЕВЧЕНКОВСКИЙ Окружной Отдел — при — ОКРИСПОЛКОМЕ

3/8 дня 1929 р.

№ 564038

м. Черкаси. г. Черкассы.

2-е Отд. КНД.5

НАЧ. ИНФОРМОТДЕЛА ГПУ УССР.

Копии: СЕКРЕТАРЮ ОКРПАРКОМА и ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОКРИСПОЛКОМА.-

г.г. Харьков, Черкассы.

СПЕЦ-ДОНЕСЕНИЕ

по делу кулака БОРЩА Петра Гавриловича.-

По полученным агентурным данным, в с.Будки, Смелянского р-на, кулак БОРЩ Петр Гавриилович умышленно задерживал молотьбу хлеба, проводя подпольный обмолот, с целью сокрытия хлебных излишков.

28-го сентября с.г. местная хлебозаготовительная комиссия произвела сама обмолот хлеба БОРЩА, забрав у него излишки хлеба.

В момент молотьбы БОРЩ старался всячески препятствовать обмолоту, а когда у него были забраны излишки, то БОРЩ повел среди крестьян агитацию, говоря: "ВЛАСТЬ ГРАБИТ КРЕСТЬЯН, УНИЧТОЖАЕТ ХОЗЯЙСТВО, КРЕСТЬЯНЕ НЕ ДОЛЖНЫ МОЛЧАТЬ, А НАДО ДЕЙСТВОВАТЬ" и т.п.

Наряду с агитацией, БОРЩ занимался угрозами, направленными к активу села.

В ночь с 30-го сентября на 1-е октября с.г. нашим Уполномоченным был произведен обыск и арест у БОРЩА. При обыске были обнаружены сфабрикованные БОРЩОМ антисоветские листовки, которые он сфабриковал накануне обыска и не успел выклеить.

Листовки были следующего содержания: "СОВЕТСКИЙ КУЛАК". Посредине листовки нарисован большого размера серп и молот, по бокам коего написано: "СМЕРТЬ ГОЛОД".

Эта листовка написана на большом листе бумаги, большими буквами, разрисована синим карандашом.

Вторая листовка такого-же размера: "ДВАНАДЦЯТЬ ДУШ ПРОСЯТЬ ХЛЕБА И ОДЕЖИ РОЗГРАБЛЕНЫ БУДКІВСЬКОЮ СІЛЬРАДОЮ БЕЗВИННО".

При обыске обнаружены 2 анонимки, которые фабриковались БОРЩОМ от имени комсомольцев, где дискредитировались активисты села, члены партии.

Обнаружена при обыске у БОРЩА старая монархическая литература

Произведенными следственными действиями установлено, что БОРЩ Петр Гавриилович, 36 лет, кулак-экспертник, лишен избирательных прав, в свое время подвергался раскулачиванию, служил конторщиком в экономии графа Бобринского и в последние годы поступил на службу в Сахкомбинат г.Смелы кассиром, одновременно вел сельское хозяйство, проживая в с.Будки. /В 2-х клм. от Сахкомбината/.

БОРЩ являлся идеологом кулацкой и антисоветской части села, подрывал все проводимые кампании, вел агитацию среди населения, а также и рабочих, стараясь дискредитировать работников-партийцев, нередко прибегая к методу посылки фальшивых анонимок, лично фабрикуемых, от имени КСМ и т.п.

Следствием подтверждены все указанные в начале донесения моменты, как антисовагитации, так и сопротивления хлебозаготовкам;

Список институт-ответчиков по дер. Медведовке Белоусовской волости. Злотн. у.

Фамилия, имя, отчество и возраст	Социальное положение (кулак, помещ., поп, и т. д.)	Имущест. в. положение: лошад.	рогат. скот	кол. зем.	мел. скот	В какой партии или организации состоял	В какой партии состоит	Участвовал ли в банде и какой	Отличился ли служа в красной армии	Был ли под судом и за что	Особые отметки замечания о институт-ответчике
Гиберз Ефим Иванов. 45 л.	Кулак.	2.	3.	10,25 дес.	4.	не сост.	беспарт.	нет.	никак.	не был.	
Ситник Федор Иванов. 43 л.	— " —	1.	2.	9,79 дес.	5	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
Бочка Антон Харит. 40 л.	кулак середн.	1.	2.	6,65	3.	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
Шульга Семен Иванович 35 л.	кулак.	1.	2	9,50	6	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
Тененко Петро Тарасов 34 л.	— " —	2.	3	19,06	2.	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
Ситник Андрей Авером. 56 л.	— " —	—	3.	10,39.	4.	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	?
Шурба Григорий Федоров. 32 л.	Середн.	—	3.	11,60	—	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
~~Бабко Никита Гаврил. 31 л.~~	~~беднях.~~	~~—~~	~~3~~	~~5 дес.~~	~~—~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	[illegible]
Ситник Василий Федосов. 31 г.	середн.	2	1	7,18	3.	— " —	— " —	— " —	— " —	— " —	
~~Шевчук Федор Моисеев. 40 л.~~	~~спекулян.~~	~~1.~~	~~—~~	~~7 дес.~~	~~—~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	~~— " —~~	[illegible]

5

Голова Медведовск. сельскомнезам. [signature]

Секретарь. [signature]

25/XII 22 г.

1 Гапенко Галина ... 54 ... середн ...

Все Купаки

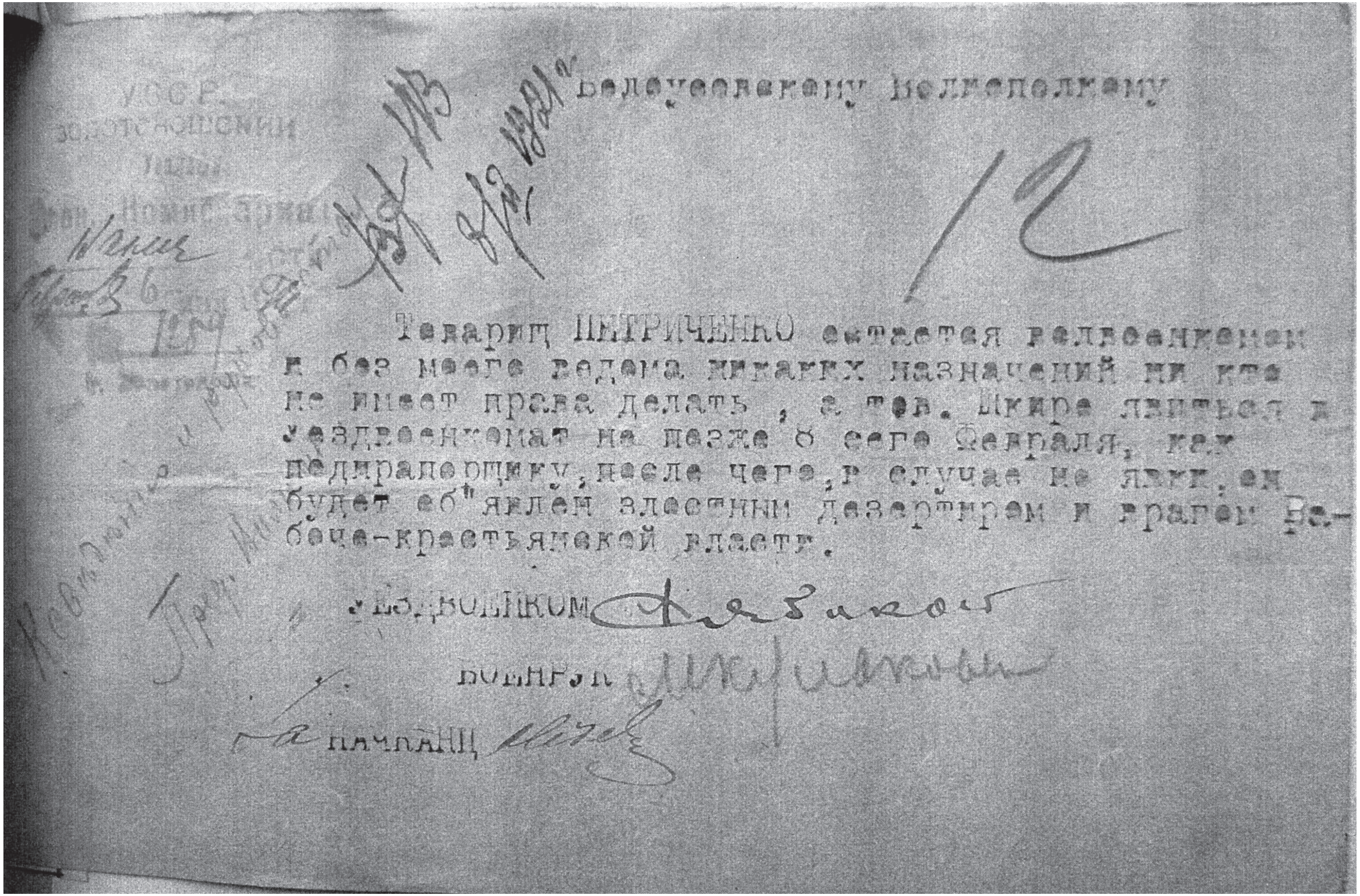

Белоусовскому волисполкому

Товарищ ПЕТРИЧЕНКО остается волвоенкомом и без моего ведома никаких назначений ни кто не имеет права делать , а тов. Шкира явиться в уездвоенкомат не позже 6 сего Февраля, как подпрапорщику, после чего, в случае не явки, он будет об"явлен злостным дезертиром и врагом Рабоче-крестьянской власти.

УЕЗДВОЕНКОМ

ВОЕНРУК

За НАЧКАНЦ

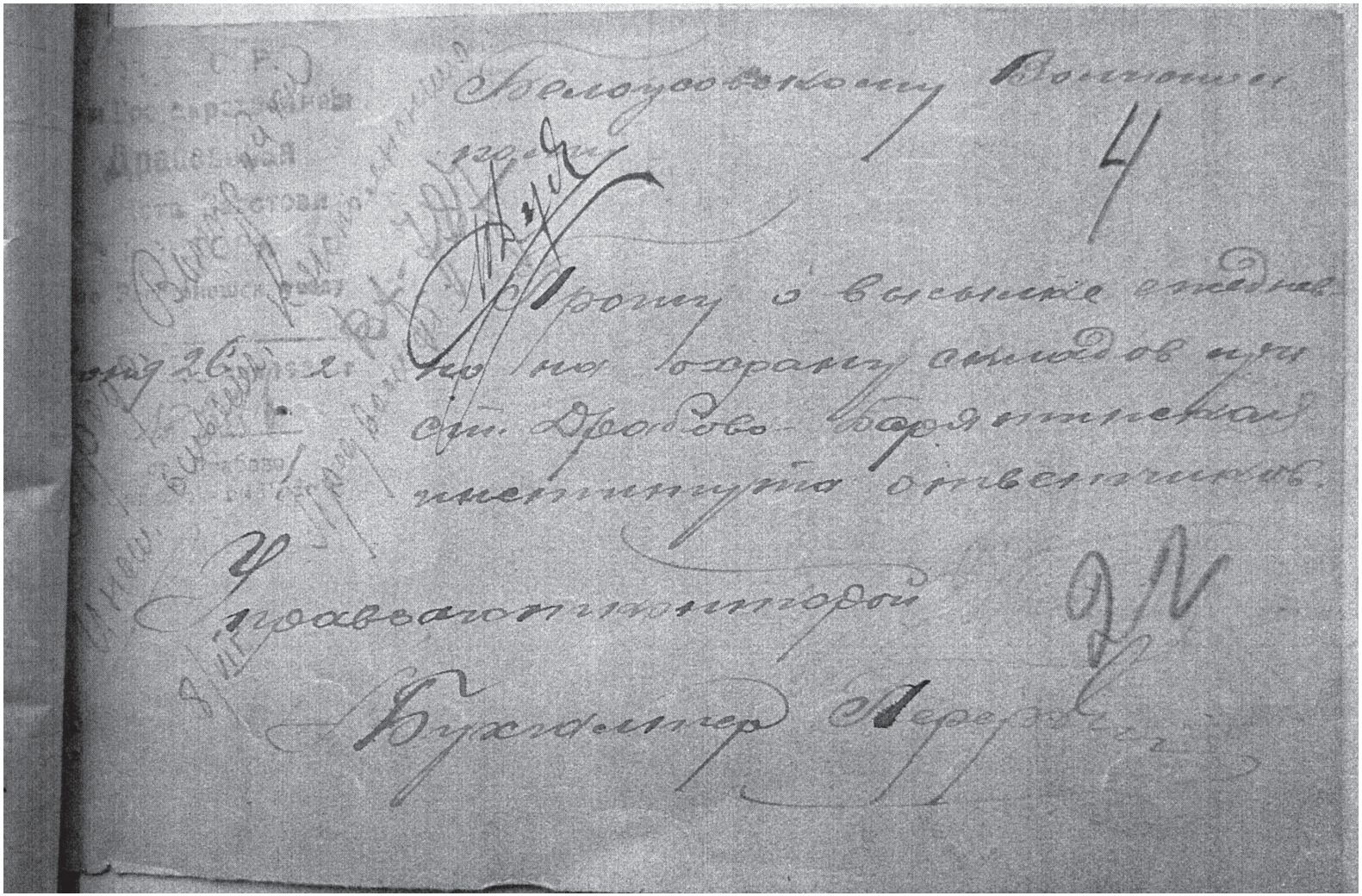

635

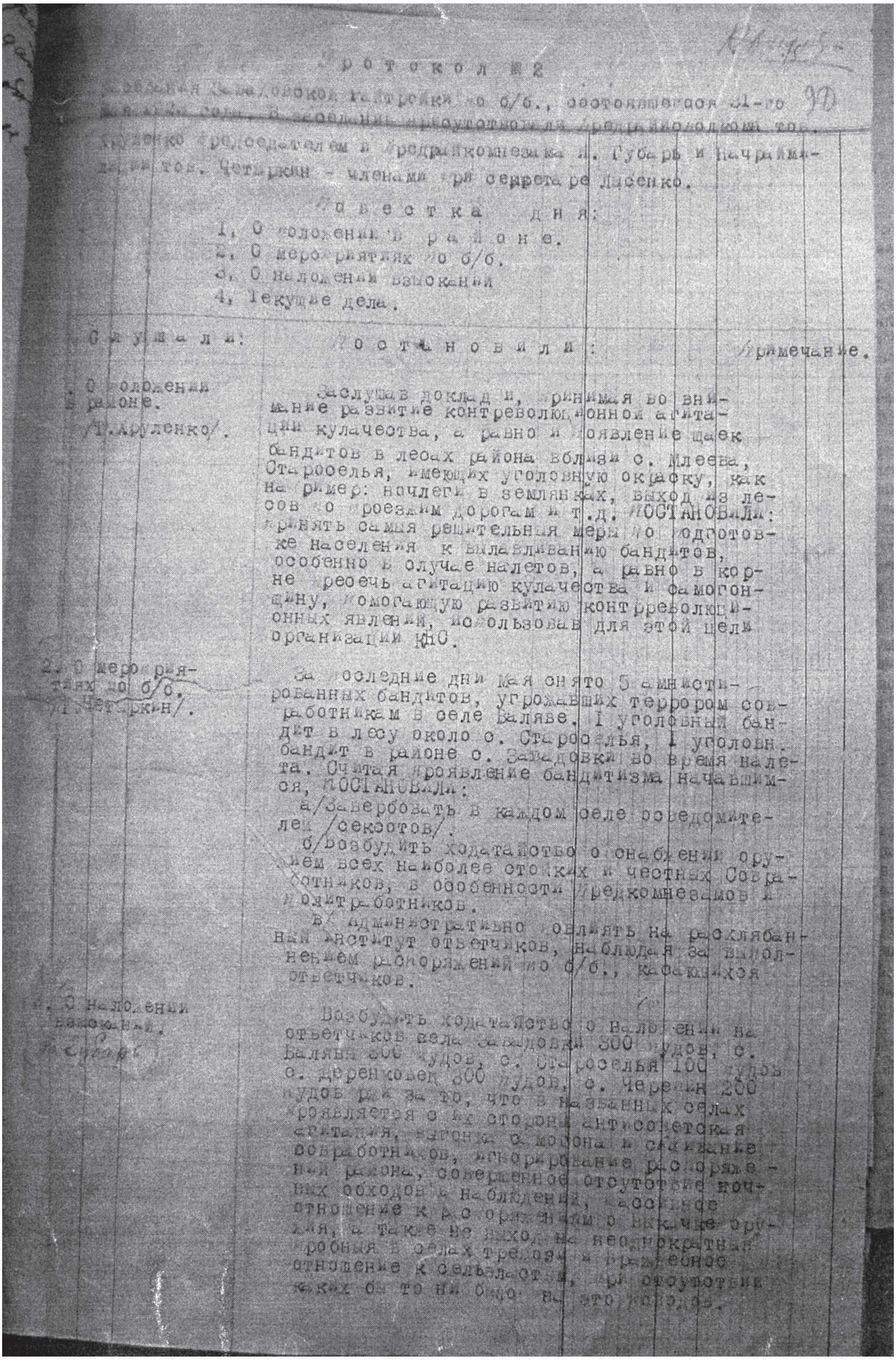

Протокол №2

заседания Завадовской райтройки по б/б., состоявшегося 31-го мая [illegible] года. В заседании присутствовали: Предрайисполкома тов. Круленко председателем и Предрайкомнезама [illegible] Губарь и Начраймилиции тов. Четыркин – членами при секретаре Лысенко.

Повестка дня:

1. О положении в районе.
2. О мероприятиях по б/б.
3. О наложении взысканий
4. Текущие дела.

Слушали:	Постановили:	Примечание.
1. О положении в районе. /Т. Круленко/.	Заслушав доклад и, принимая во внимание развитие контреволюционной агитации кулачества, а равно и появление шаек бандитов в лесах района вблизи с. Млеева, Староселья, имеющих уголовную окраску, как например: ночлеги в землянках, выход из лесов по проезжим дорогам и т.д. ПОСТАНОВИЛИ: принять самые решительные меры по подготовке населения к вылавливанию бандитов, особенно в случае налетов, а равно в корне пресечь агитацию кулачества и самогонщину, помогающую развитию контрреволюционных явлений, использовав для этой цели организации КНС.	
2. О мероприятиях по б/б. /Т. Четыркин/.	За последние дни мая снято 5 амнистированных бандитов, угрожавших террором совработникам в селе Баляве. 1 уголовный бандит в лесу около с. Староселья, 1 уголовн. бандит в районе с. Завадовки во время налета. Считая проявление бандитизма начавшимся, ПОСТАНОВИЛИ: а/ Завербовать в каждом селе осведомителей /сексотов/. б/ Возбудить ходатайство о снабжении оружием всех наиболее стойких и честных Совработников, в особенности Предкомнезамов и политработников. в/ Административно повлиять на расхлябанный институт ответчиков, наблюдая за выполнением распоряжений по б/б., касающихся ответчиков.	
3. О наложении взысканий. /т. Губарь/	Возбудить ходатайство о наложении на ответчиков села Завадовки 300 пудов, с. Баляви 300 пудов, с. Староселья 100 пудов, с. Деренковец 300 пудов, с. Черепин 200 пудов ржи за то, что в названных селах проявляется с их стороны антисоветская агитация, выгонка самогона и спаивание совработников, игнорирование распоряжений района, совершенное отсутствие ночных обходов и наблюдений, пассивное отношение к распоряжениям о выдаче оружия, а также не выход на неоднократные пробные в селах тревоги и враждебное отношение к сельсоветам, при отсутствии каких бы то ни было на это поводов.	

23.

Список

[illegible] по селу [illegible] [illegible] волости Черкасского Округа Киевской губ.

28

№ по поряд.	Фамилия, имя и отчество	[illegible]	[illegible]	Земли	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	[illegible] Семен [illegible]	45	6	7	1	4		2	1	3	5	
2	[illegible] Василий Иван.	40	6	5	1	2	2	1	1	1	6	
3	[illegible] [illegible] Ми[illegible]	27	2	5	1	2	2	–	1	1	6	
4	—"— Никифор Михай.	29	3	4	1	1	–	1	1	1	5	
5	[illegible] Антон Фед.	30	3	4	1	2	–		1	1	3	
6	~~[illegible]~~	30	4	4	1	2	–	–	1	1	6	
7	[illegible] [illegible]	42	10	7	2	5	2	–	1	1	3	
8	[illegible] Антон [illegible]	50	3	3	1	1	–		2	1	–	
9	Середа [illegible] Фед.	51	6	4	1	2	2	–	1	–	5	
10	[illegible] Семен [illegible]	58	8	5	1	3	–	–	2	–	5	✓
11	[illegible] Семен Михай.	33	1	2½	1	1	–	2	1	1	7	
12	[illegible] Вакула Фед.	57	2	5	1	3	2	–	1	1	8	✓
13	[illegible] Ефим? [illegible]	28	4	7	1	3	2	–	1	1	7	
14	[illegible] [illegible] [illegible]	57	5	6	1	3	2	–	–	–	5	✓
15	[illegible] [illegible] Арт.	37	6	3	1	2	–	–	2	1	4	
16	[illegible] [illegible] [illegible]	40	3	3	1	3	1	–	1	1	–	
17	[illegible] Иван [illegible]	58	2	5	1	4	–	2	1	1	4	✓
18	[illegible] Иван [illegible]	55	3	3	1	2	2	–	–	–	5	✓
19	[illegible] Василий [illegible]	22	4	5	1	3	2	–	1	1	7	
20	[illegible] [illegible]	15	5	3½	1	2	1	–	1	1	8	
21	[illegible] [illegible]	27	1	2¾	1	2	0	–	1	–	4	
22	[illegible] [illegible] [illegible]	35	5	3	1	2	–	–	1		5	
23	[illegible] [illegible]	24	3	4½	1	2	–	1	1	–	6	
24	[illegible] [illegible]	33	5	3½	1	1		1	1	–	5	
25	[illegible] Никита [illegible]	40	7	4½	1	3	1	–	1	–	6	
26	[illegible] Семен [illegible]	42	10	5	1	2	2	–	1	1	6	
27	~~[illegible] Василий~~											
28	[illegible] Яков [illegible]	38	6	5	1	2		2	–		7	

ЗМІСТ

Сергій ШАМАРА, Віталій МАСНЕНКО
Від національної революції до Великого терору: пам'ять про два десятиліття боротьби українців із імперськими репресіями 5
Василь МЕЛЬНИЧЕНКО
Холодний Яр – символ волі і незламності духу 27
Тетяна КАЛИНОВСЬКА, Петро ЖУК
Відповідачі 34

Розділ І. НАЗВЕМО ВСІХ ПОІМЕННО 49

Розділ ІІ. ВЕЛИЧ І ТРАГЕДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 103
1917 РІК 104
1918 РІК 122
1919 РІК 136
1920 РІК 184
1921 РІК 202
1922 РІК 261
1923 РІК 283
1924 РІК 351
1925 РІК 358
1926 РІК 364
1929 РІК 367
1930-1933 РІК 378

Розділ ІІІ. НАРИСИ 387
Василь ЗАХАРЧЕНКО
Свиняча делегація до вождя 388
Десять розстріляних 389
Валентин ЛАЗУРЕНКО
Винним себе не визнав 391
Віра РУБЦОВА, Настя ЖУК
Дворянин? Просвітянин? – Розстріляти 395
Тетяна КЛИМЕНКО
Із легенди в небуття 405
Інна ХРИСТЕНКО
Історія одного вірша 410
Тетяна ГРИГОРЕНКО
«Розкуркулюванню» на Черкащині (1920–1930 рр.) 414
Василь МАРЧЕНКО
Генералом став у 28 років 438
Марина БУГЕРЯ
Вінок лавровий, вінок терновий 445
Микола НЕГОДА
Привітайте від мене вільну батьківщину 451
Роман КОРОЛЬ
Згідно з постановою ЦК 452

Ірина ПРИЛУЦЬКА
Судили за фальшивками....456
Ольга МАЗУРЕНКО
Мічений....459
Не диверсант, а патріот....460
Сергій КРИВЕНКО
Релігійно-містичні тлумачення Радянської влади (рукописна книга І. Галата «Таємниця беззаконня XX століття» 1947 р.)....464
Тетяна КАЛИНОВСЬКА, Петро ЖУК
Знеславлені? Але нездоланні Холодноярці визнані героями через 94 роки....468
Олег БАЖАН, Вадим ЗОЛОТАРЬОВ
Яків флейшман. Досьє начальника Уманської оперативно-слідчої групи ДПУ без ретуші....473
Хроніка життя та смерті чекіста Михайла Ленчика....489

Національно-визвольний рух в Україні в оцінці поляків і євреїв....501

Розділ IV. ДОКУМЕНТИ, ІЛЮСТРАЦІЇ....503
Активні учасники Української революції вихідці з Черкащини або мали родинні зв'язки із Шевченковим краєм....504

З АРХІВІВ....518

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

Технічний редактор Прилуцька О.В.
Коректор Прилуцька І.О.,
Печиборщ Н.П.

Комп'ютерна верстка,
дизайн Прилуцький О.О.

Здано до набору 03.02.2017. Підп. до друку. 30.11.2017.
Формат 70х100$^{1}/_{16}$. Папір офсет. Друк офсет.
Гарнітура SchoolBookCTT
Умовн. друк. арк. 51,60. Обл.-вид. арк. 47,90.
Вид. 0166. Замовл. №017/0131. Тираж 700 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № від 14.07.2010 р.

Виготівник та видавець:
Видавництво «ІнтролігаТОР»
18000, м. Черкаси, вул. Хрещатик, 195, оф. 707
Тел.: (0472) 32-00-89
E-mail: in_tor@ukr.net